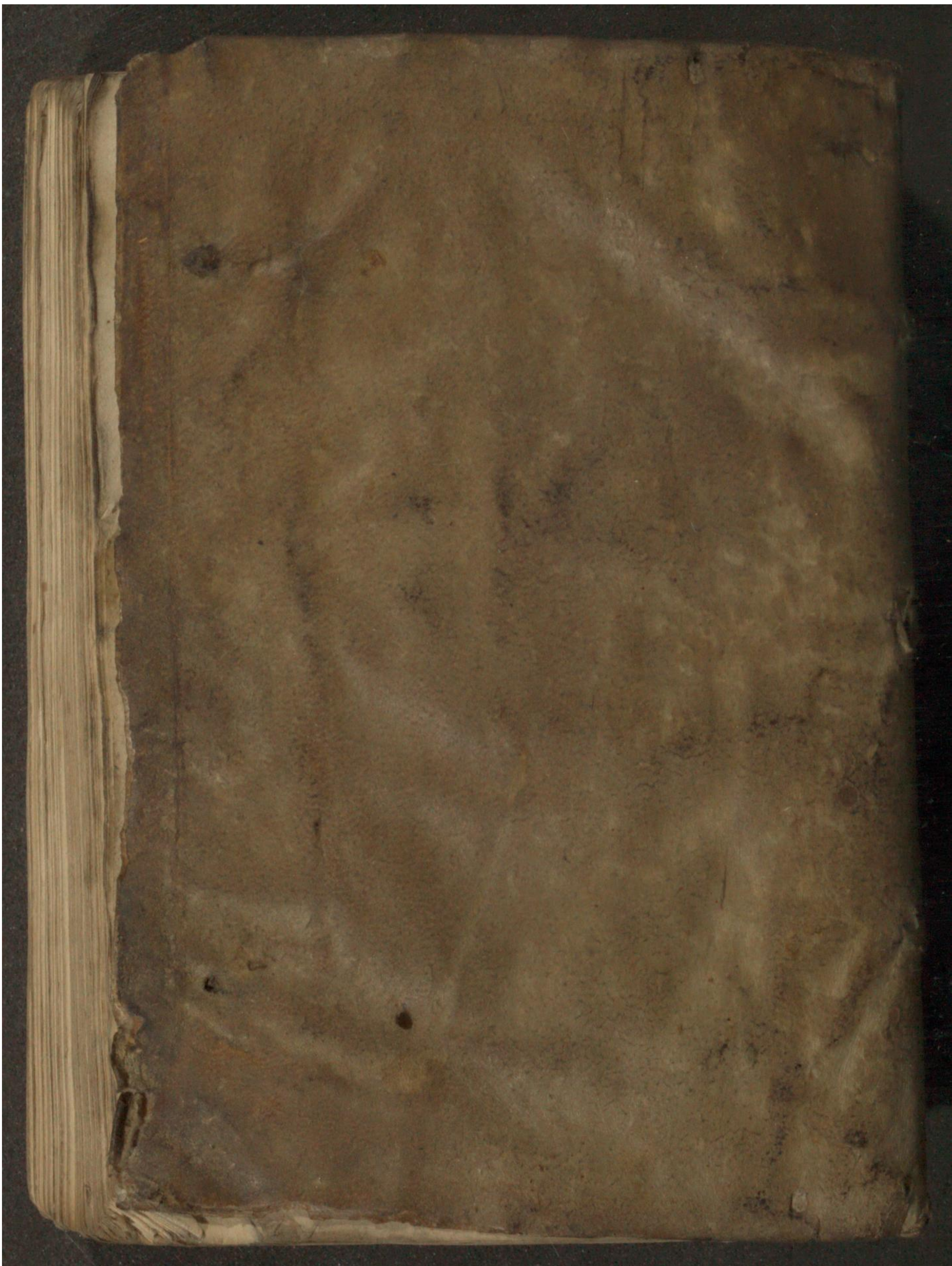

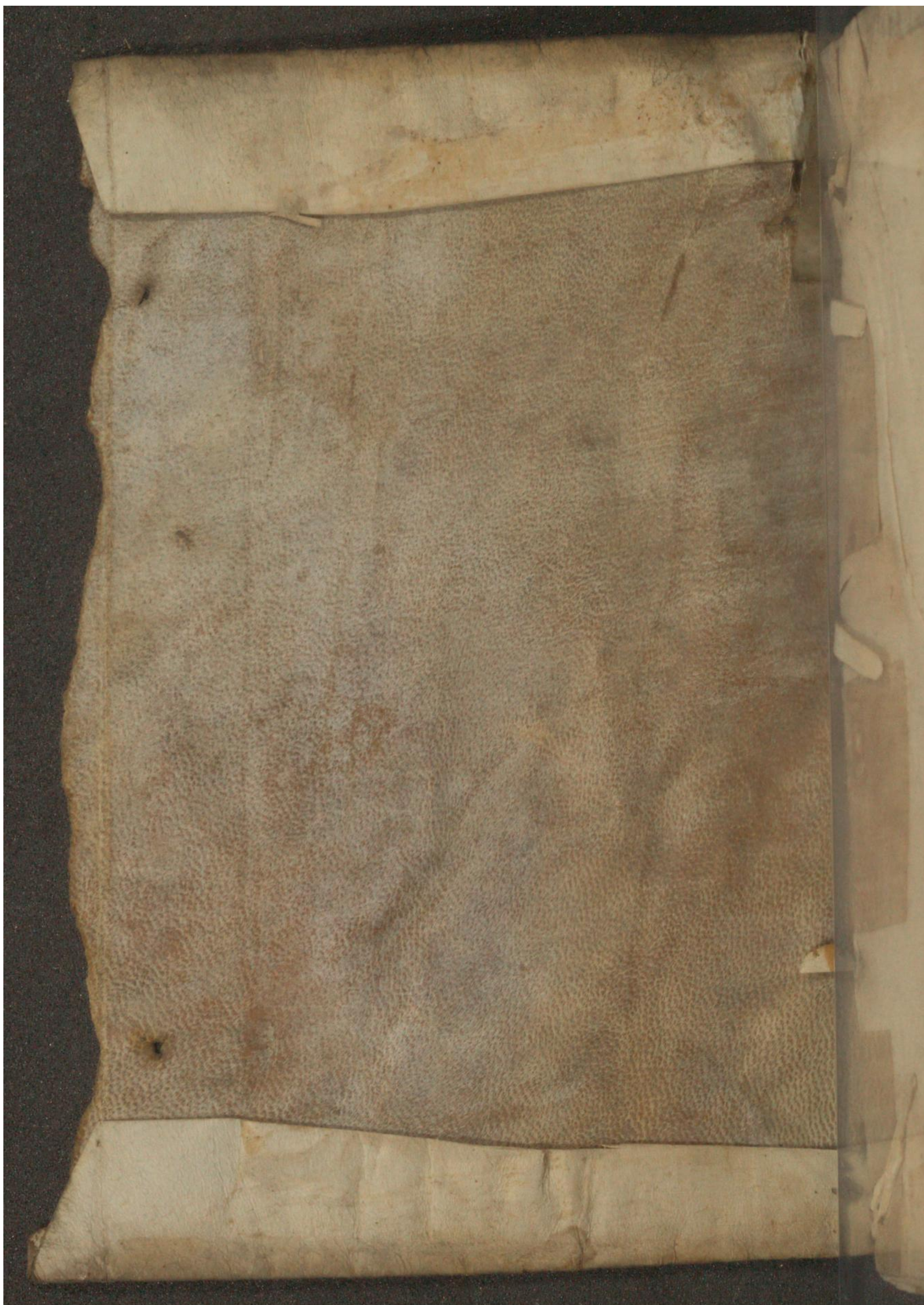

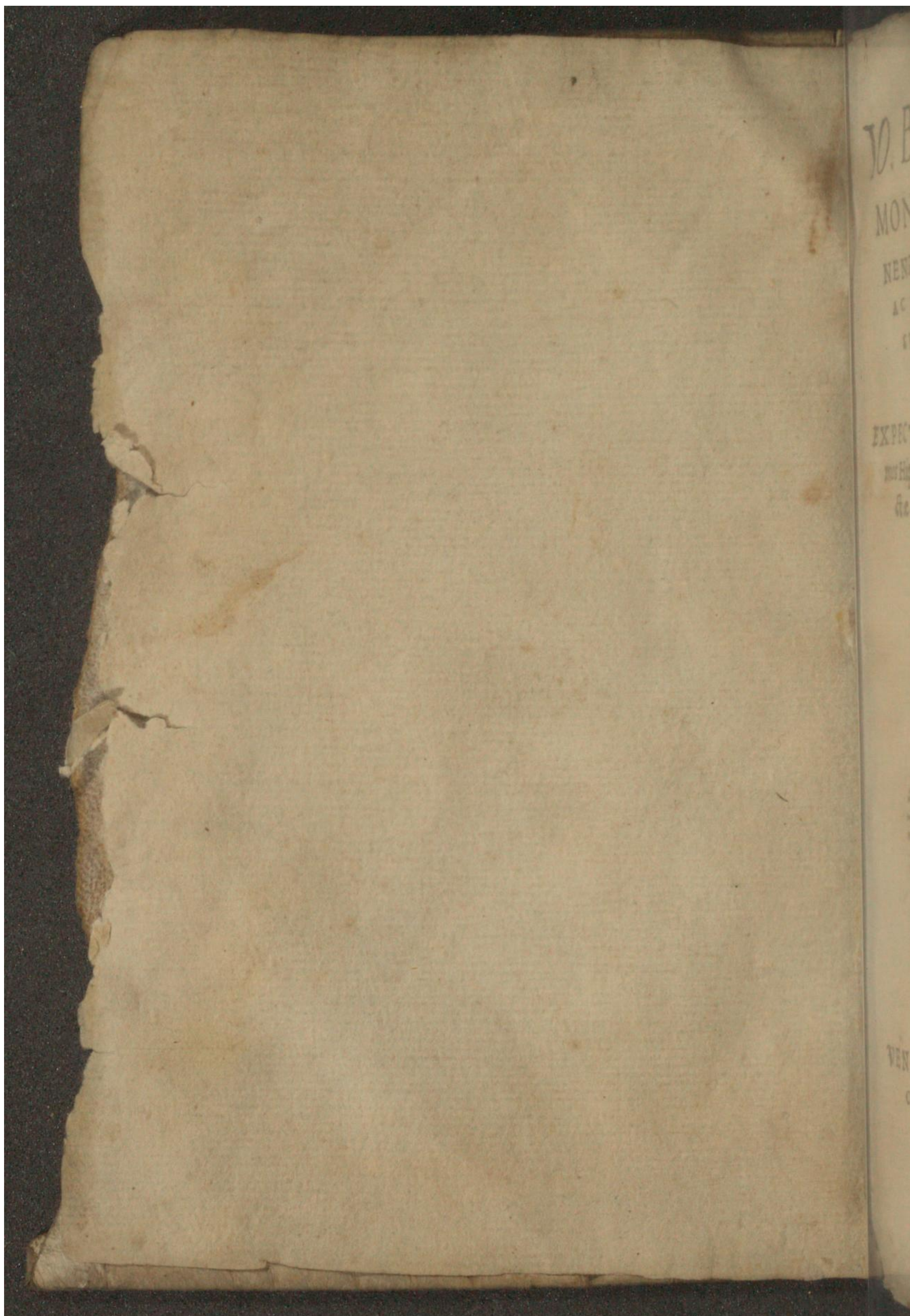

IO. BAPTISTAE MONTANI VERONENSIS PHILOSOPHORVM AC MEDICORVM OMNIVM SVAE TEMPESTATIS FACILE PRINCIPIS.

EXPECTATISSIMAE IN APHORISmos Hippocratis *Lectiones, ſumma cura collectæ, exactiſsimaq; diligentia recognitæ, ad Medicinæ ſtudioſorum uſum.*

NVLLA SINE LABORE

EST VIRTVS.

VENETIIS APVD BALTASSAREM CONSTANTINVM AD SIGNVM DIVI GEORGII. M D LIII.

AD LECTOREM.

VM non ignorarem lector candide ingratitudinem ducem esse ad omne flagitium, ut sapienter Xenophon scripsit, & me tantũ clarißimo Ioan. Baptistæ Montano uiro omnium uirtutum ornatißimo debere sentirem, quantum parentibus liberi, atque (quod plus est) præceptoribus discipuli debent, ob id semper à Dijs immortalibus contendi, ut aliqua mihi sese alicunde occasio offerret, qua tandem possem incredibilem illam tanto uiro beneuolentiã detegere, qua ego illum studiosißime prosequebar. Et cum ipsum mihi ita mors immatura sustulisset (nam licet senex deceßerit, obitus tamen ille immaturus debet appellari, quia tanta uiri excellentia multa secula promerebatur) nunquam fore sperabam, ut, quod uiuenti non potueram, mortuo possem beneuolentiæ signum ostendere. Verum non sine Deorum numine hoc contigisse arbitror, ut commodius iam uita functo id ualerem, quàm cum inter mortales erat, præstare. Cum itaque intelligerem apertißimum illud esse grati animi signũ, si quis, quem diligit, eius immortalitati studeat, & quantum decoris, atque ornamenti essem clarißimi Montani nomini allaturus, quem semper uelut humanum numen obseruaui, animaduerterem, excogitaui nõ sine maximo labore, atque impensa mea diuinos illius commentarios in Hippocratis Aphorismos, ut tibi prodeßẽ, edere. Vnde recognitis, quantum potui, scriptis

meis, quæ summa cum diligentia ex cotidianis ipsius lectionibus collegi, collatisq; inuicem multorum amicorum exemplaribus, quos mira in scribendo celeritate esse noueram, Dijs tandem fauentibus perfeci, ut illius Commentarij castigatissimi in lucem prodirent. Pro quo uni mihi, præterea nemini, agendæ sunt gratiæ, nam nullius unquàm hoc tibi opera præstitisset. Noui enim multos, qui quidem tantum abest, ut quæ domi habent, Montani monumenta cuiquam communicare cogitent, ut aut ea, uelut thesaurum, celent potius, aut publica sibi professione uendicent. Sed breui fortasse nos istorum malignitatem eludemus, & plura alia eius uolumina non minus grata, quàm utilia, promulgabimus. Interim uale, & mei sis memor.

ECCELLENTISSIMI IOANNIS BAPTISTAE MONTANI VERONENSIS IN PRIMUM Aphoriſmorum Hippocratis.

PRAEFATIO.

IVINOS Hoc anno Hippocratis Aphoriſmos interpretaturi, operæprecium eſſe duximus, ſi quemadmodum in adeundis ſacris fieri ſolet, lotis, ut aiunt, manibus ad diuina eius myſteria accedamus. Erunt itaque quæ à nobis præponentur, octo, maximam ſanè lucem negocio noſtro allatura, quippe cum nec per ipſa uanus habendus ſit ſermo, nec quæſtiones examinandæ de lana (ut uulgo dici ſolet) caprina. Primum itaque, quod præponitur, illud eſt, quis qualisve fuerit Hippocrates, quem præ manibus habemus. Secundum, ad quam hæreſin ſeſe ille applicuerit. (erit enim perutile uiri ſectam nouiſſe.) Tertiũ quam nam ideam, quemve characteriſmum, tum in habitu ſcientiæ, tum in docendo ſeruarit: hoc enim ſi nouerimus, magnum afferet ad hanc adipiſcendam ſcientiã adiumentum, ſin minus, ſcientiam quoque iſtam ignorare neceſſe eſt. nam cum characteriſmus uelut æquilibriũ quoddam ſit, quis ignorat eum cognoſcendæ ſcientiæ modum eſſe? Quartum uero, quod ſpectandum erit, eſt, cur liber Aphoriſmorum inſcriptus ſit. quod, ubi de or-

dine, & doctrina aphoristica fiet mentio, percurremus. Quinto loco, scopus considerandus est, & qua causa dictus hos conscripserit aphorismos, curq; adeo obscuritati studuerit. Sexto, quonam ordine sint hi collocandi Aphorismi, atque utrum liber isagogicus sit, nec ne. Deinde ostendemus, qualem oporteat esse expositorem in Aphorismos. Postremo quales debeãt se auditores præstare, & uos præcipue, qui hoc anno estis Aphorismos hos auscultaturi. Tot sunt, quæ à nobis ad integram Hippocratis sententiam, absconditamq; doctrinam percipiendam considerabuntur. Quibus peractis, ad contextum explicandum deinceps descendemus. nam prætermittam quod sit in medicina subiectum, & quotupliciter capiatur, agere, cum annis elapsis satis abunde de his à nobis sermo habitus sit. nec tangam illud, in quo plerique insistentes tempus ac labores conteruntur, dũ dixerunt, an libri hi philosophiæ naturali subalternentur; sunt enim meræ nugæ, ac prorsus uanæ quæstiones. Quod igitur ad primum attinet, Hippocrates quidem ipse patria fuit ex Coo insula quadam in mari Pamphilio, ex Asclepiadarum familia ortus. Cuius ante aduentum Aesculapij medicina obsoleuerat. nulla enim aderat uera medendi ars, sed quædam duntaxat herbarum cognitio, quibus homines illi rudes ex quibusdam priorum suorum obseruantia utebantur, absque ulla ratione, methodoq; medentes. At Aesculapius primus author fuit componendæ, tradendæq; scientiæ huius per habitum ac theoremata uera, qua constructa, medicinæ artem non obseruationibus, sed ratione & methodo eam

ad

ad unum finem propium direxit, atque ob id in Deorũ numerum fuit relatus, & Apollinis filius creditus. Post ipsum successerunt filij eius duo, Podalyrius & Machaon, Homeri carmine celebres, qui Asclepiadei quoque nuncupati sunt, tradita autem est illis per manus ars ista (quemadmodum ubiq; Galenus attestatur) non quidem scriptura, sed ordine quodam in mente filiorum ad Hippocratis usque tempora, qui ex horum familia post Aesculapium per succeßionem & ordinem uigesimus fuit. Hæc autem familia adeo in arte medica semper uiguit, inq; ea creuit & aucta est, ut tres quidem insulas compleuerit, à quibus hæ deinceps familiæ nomen sortitæ sunt. Rhodum enim nonnulli Asclepiadei incoluerunt, ex quo prima Rhodia familia uocata fuit. multi Gnidum occupauere, ex qua cognomen altera sumpsit. tertiam quamplurimi Coum habitarunt, unde Coẽ dicti. Ob id Hippocrates. 1. de Ratione uictus acutorũ Gnidios medicos inter se differentes citabat, qui maximi fuerunt, qui sanè (ut Galenus primo De temperamentis inquit) de re medica, non ambitione, non diuitiarum cupiditate, sed amore scientiæ altercabantur inter se. Triplex igitur cum esset Asclepiadarum familia, intercidit tandem tractu temporis Rhodia domus, cuius loco in Italia in parte Greciæ succeßit alia, quæ ab Italia Itala familia mediciq; Itali nominati sunt, quorum princeps fuit Asclepiades, qui tres habuit filios, quorũ unum Philestionem, alterum Empedoclem, tertium uero Pausaniam, ex quibus demum clarißimi atque doctißimi uiri emanarunt. Hæ sunt familiæ, quæ ab Aescula

pio originem traxerunt. ſed harum maxima inſularum fuit Cos ob uiros illuſtres, & præcipue Hippocratem *noſtrum, qui quidem* Hæraclidis *filius extitit.* Duo nan *que fuere* Hippocrates *, alter quidem* Gnoſidis *, alter* Heraclidis *filius. Primus ante* Hippocratem *noſtrum fuiſſe dicitur, cuius (ſicuti primo* De ratione *uictus acutorum narrat* Gale.*) duo libri græce* περὶ ἀγμῶν, & περὶ ἄρθρων, *.i. de fracturis, et articulis eſſe credũtur.* At *hic* Hippocrates Heraclidis *filius longe natu maiorem fama ſuperauit, & inter* Deos *tanquam numen quoddam ab antiquis relatus eſt, floruitq́; ſub* Perdica *rege* Perſiæ *, uel* Macedoniæ *, quem referunt maioris* Philippi *regis, magniq́;* Alexandri *patris fuiſſe fratrem.* Quo *etiam tempore* Thucidides *claruit.* Et *licet in* Coo *natus fuerit rerum omnium copioſiſſima, ibiq́; educatus, nihilominus literarum ſtudio extra patriam migrare uoluit,* Rhodumq́; *habitauit inſulam, ibiq́; multos habuit præceptores, tum medicos, tum philoſophos.* Ad Gorgiam *quoque* Leontinum *acceſſit, à quo eloquẽtiam & philoſophiam didicit, nequis putet (quemadmodum quamplures ex* Arabibus *credidere) ipſum tantummodo ingenio polluiſſe, atque huiuſmodi ſcientiarum rudem imperitumq́; fuiſſe.* Verum *non eos tantum quos diximus, ſed in* Theſſalia *(ut nonnulli uolunt)* Democritum *etiam audiuit, atque illic de ægris, quos curandos ſuſceperat, libros* Epidemiorum *conſcripſit.* Diuinus *hic potius quàm mortalis homo filios duos habuit,* Theſſalum *, &* Draconem. Cæterum *hunc* Theſſalum *fuiſſe, qui primo* Therapeutices *& ſecundo atque*

que ubique sæpißime improbatur à Galeno, credatis nolim. Ille nanque Romæ medicinam exercuit, ignarus omnino medicæ artis. At Hippocratis filius uir fuit excellens & omni laude dignus, qui sæpius à Galeno laudatur. Vixit autem Hippocrates. 104. annos, & iure quidem in Deorum numerum relatus fuit, tum quia ad mirabili artificio medicam facultatem primus constituit summa quadam breuitate. cunctisq; quàm nobilis, quantæq; utilitatis humano generi foret, ostendit. quã etiam maxima cum dignitate exercuit, tum quia totam Græciam ab illa pestilenti constitutione Thucididis tempore liberauit, quandoquidem omnes syluas extra circaq; urbes existentes cremari & ligna odorata ubique comburi iußit, ut aer pestilens exiccaretur, expurgaretur q;, quo auxilio Græciam ab ea pestilentia exemit, quod apud Galenum in libro De theriaca ad Pisonem uidere licet. Iccirco populi illi seruati, accepti memores beneficij, tanquam Deo aras & statuas aureas erexerunt. Hic plurimos edidit libros, librum. 5. primum De natura humana, De regimine uictus acutorum, De aere & aqua, De humoribus, libros Prognosticorum, at non libros Prorriticorum, ut quidem falsò putant, præterea Epidemicos, quos ab eo æditos esse palam est. Composuit etiam hos Aphorismos, in quibus tota medicinæ scientia seu ars, tam ad praxim, quàm ad theoricam partem attinens continetur. Scripsit & librum illum ἑξήκοντα, uocatum, ubi totã etiam medẽdi artem complexus est, qui interuallo temporis perijt. Sed ut ad Aphorismos hos deueniamus, non immorabor

probando, an libri isti Hippocratis legitimi sint, tum quoniam ex se patet hoc, ex admirabili in eis contento artificio, tantoq; uiro maxime conuenienti, tum quoniam ab antiquis iunioribusq; medicis probatum hoc fuit. Hæc quo ad primum propositum, & Hippocratis uitam dicta sint. Deueniendum modo est ad aliud caput, & cui se hæresi addixit declarandum. Pro quo imprimis debent iuniores adnotare duas fuisse antiquorum medicorum sectas, alteram Empiricam, reliquam uero Dogmaticam. nihil enim de tertia uidelicet Methodica dicam, quam tanquam fatuam, & omni methodo carentem recentioremq; mitto. In ueteribus duabus uiri illustres claruere, quemadmodum de Aesculapio diximus antea, à quo primum inuenta est ars ista cum ratione, ac uera methodo. Vnde ars ista est habitus intellectus practici ex multis theorematibus collectus, opus ad finem intentum perducens, quo sanitas uel conseruetur si adest, uel recuperetur si abest. iste enim habitus dirigit medicum ad opus proprium, sine quo nemo operari aut artem cum ratione exercere potest. Hunc itaque habitum debent habere, qui medici ex ijs, qui aliquo in numero sunt, esse uolunt. Quid autem habitus sit, iam anno elapso satis superq; explicauimus. etenim is duplici acquiritur modo aut enim usu & obseruatione comparatur. cum enim multi & diuersi uisuntur ægri, ex regularum, & theorematum obseruatione unus medicinæ fit habitus, sed non ex philosophia, neque dialectica, & tunc qui hunc habitum exercent à simili ad simile transeunt, aut & comparatur discursu, procedendo à na

tura

tura rei ad actum per philosophiam, hi enim sunt duo modi ad hunc habitum acquirendum, qui quidem habitus utcunque consideretur, semper erit practicus. Vter autem horum modorum ad hunc acquirendum habitum melior sit, apud antiquos quæsitum fuit, nam altero usus est Aesculapius, alteri Hippocrates noster. Empirici suam tuendo partem, dixere artem illam & habitum obseruationibus acquisitum nobiliorem esse atque antiquiorem. nam Acronem Agrigentinum Siculum antiquißimum fuisse inquiunt, qui Hippocrate maior natu ex familia, ex usu & κατ' ἐμπειρίαν artem medicinæ exercuit, à quo etiam ipsa emanauit. qua ratione ducti asserunt habitum hunc per experientiam adeptum, longe illo qui per rationem est (ex quo Dogmatici ratiocinales medici uocati sunt,) nobiliorem, & antiquiorem esse. Sed decipiuntur isti dubio procul. non enim Acron fuit author talis sectæ, sed alter, qui hanc artem in empiricam & dogmaticam distinxit, cui multi empirici successere, quorum unus fuit Serapion Alexandrinus, deinde duo Apollonij (ut Galenus asserit) demum Menothodus, & alij qui hanc artem empiricam coluerunt, quæ cum non haberet bona fundamenta, euersa est, uiguit autem dogmatica. Amplius, probabant empirici suam artem nobiliorem esse, quippe quæ cum circa sensum uersetur, ea certior existat, quæ innititur rationi, nihil enim ratione acquiri potest, sed sensus tãtum est, qui iudicat, et medicus artifex est sensitiuus, ars igitur, quæ sensu & experientia habetur, nobilior est. Quòd nempe dictum per absurdum est. Nam Galenus tum in libro

libro De *sectis, tum in eo qui* De cõstitutione *artis est;* & De *subfiguratione empirica probat habitum dogmaticorum esse ueram medicinæ artem. Sed præter* Galenum(*quoniam quis obijcere poßet,* Galenum, *quia dogmaticus fuit, dogmaticorum partem sustinuisse*)*extant alij testes id comprobantes.* Nam *inter cæteros* Plato *in phædro, dum de laudibus* Periclis *loqueretur, dicebat omnes magnas artes & facultates, qualis est oratoria & medica, nec eße, nec uere artes nuncupari aut perfici posse, nisi methodo acquirantur, & à philosophia ortum & originem habeant, sed meræ nugationes dicentur, & inconstantes, ut quæ non ex habitu, sed ex usu duntaxat colligantur.* Et *exemplum de oratoria facultate afferebat, docens ibi artem à notione finis addisci debere, uersatur enim ars oratoria circa persuasionem, & dissuasionem animorum. Sed quo pacto*(*inquit* Plato)*poterit quispiam alteri persuadere, nisi prius optime sciat motus & alterationes in hominum animis, & qui ad agendum, quive ad patiendum huiusmodi motus, alterationesq; apti sint animi, & quæ sit actio ac paßio. nemo enim unquàm uiam et modum persuadendi aliter inueniet. his autem habitis orator confestim persuadendi tramites reperiet, cum animi accidentia in hoc uel illo indiuiduo exacte nouerit.* Quam *profectò rem* Aristoteles *scientiarum omnium optimus author cognoscens, nil aliud in suis* Rhetoricorum *libris docet, quàm methodum hãc orandi, ibiq; de uarijs animorum affectibus iuxta quancunque temperaturam, de fortitudine, alijsq; consimilibus loquutus est, alius enim est re*

gis

gis animus ad motum, alius uero pauperis, alter pueri, & alter adulti, atque diuersus est hominis à muliebri animus, Quo fit, ut quemadmodum Plato, & Aristoteles orandi artem non sine methodo tradi posse iudicarunt, sic etiam de arte medica (inquit Plato) dicendum sit. nam qui corpus humanum sanare cupit, primum medicus ille sibi finem proponit, quem assequi intendit, sanitatem scilicet restituere. At quomodo fieri hoc poterit, ni prius sciat, qui sanari poßit, et qui non? Si autem cognoscere debet quale corpus ægrum sanitatem suscipere aptum sit, quale non, imprimis corpus humanum cognoscat opus est, adhuc etiam eßentiam, motus, paßionesq; ipsius, ac tum demum ad curandum huiusmodi corpus per ueram methodum accedat. Vnde recte dicebat Plato, æger, qui se committit medico tantum experienti, surdo, & cæco se committit, non enim uidet, quæ uidenda sunt, neque audit, quæ audienda. dicebat is etiã in. 3. De legibus quòd actiones omnes humanæ à tribus dirigebantur, à Deo glorioso, à fortuna, & ab occasione, quæ uero à fortuna & casibus regerentur, incerta ac uaga esse, nullaq; lege regi aut oriri. Ideo neceße fuit, ut aliquis uir prudens & sapiens reperiretur, qui methodum quandam, sub qua infinita hæc reducerentur, inueniret, sicuti Galenus dicit in nono De placitis Hippocratis & Platonis, quòd omnia indiuidua ad unam quandam speciem & genus unum uniuersale reduci debent; sub quo stabiliantur et firmentur, quo progreßu facto, deinceps alio ordine ab uniuersali illo ad particularia uti libuerit; retrocedere ualeamus, quemadmo-

admodum nos superioribus annis, dum Galeni librum ad Glauconem explicaremus, abunde docuimus, quo loco docebat ipse quodammodo per analogismum ab universalibus ad particularia, & à particularibus ad universalia procedendum sit, & ideo universalia & leges hæ ob actiones, & incertas humanas, operationes quæ fortunæ & casibus subijciuntur, inuentæ sunt, & hæc fuit methodus ut quæ ab occasionibus facta sunt, ad quoddam genus, quandamq; speciem redigerentur. Icirco doctores legum regulam habuerunt, ut quicquid legem haberet, iure factum esset, quæ uero iniuste agerentur, à legibus essent remota, hac etiam ipsi methodo utentes. Ex quibus dictis differentia inter dogmaticum & rationalem, ac illum qui tantum modo usum & praxim habet, manifesta est. surdus enim ac cæcus empiricus est, qui ex præcessorum suorum obseruationibus medetur, nec certas habet leges, & particularia ad uniuersale haud reducere potest, nã quos uiderit, morbos sanabit is, sed quos antea ignorabat, nunquam, at dogmaticus diuerso modo in curatione procedit, nam cum ad ægrum accedit, considerat, quæ nam sint actiones læsæ, qui sint affectus huiusce morbi qui nunquam antea uiderat, & methodo recta optimam sanitatem inducit. Verbi gratia si morbum gallicum dogmaticus curandum susciperet, quas imprimis paßiones & affectus morbus, gallicus efficiat, methodo quadam ab eo spectandum esset, qua etiam reliquos non ante uisos morbos recte curare poterit. Nobilitate itaque & antiquitate dogmaticum empirico præstantiorem esse di-

tendum est. Ideo Plato. 3. de legibus duo hæc medicorum genera comparans, alterum empiricum ueluti seruum nominat, quia tantum seruis & scomatibus medetur, & de uno in alium locum ob minimam pecuniam cursitat, ignauus atque abiectus, nullamq; doctrinam adipiscetur, alterum uero nobile est & sapientia præditum, elegans liberum, summo honore ac maximis pecunijs ad ægros accersitum. unde non est mirum, si Arabes omnes uiri præclarißimi dogmatici fuerint, & empirica secta cesserit, dogmatica uero semper floruerit. Hæc de empiricorum dogmaticorum sectis dicta sufficiant. Quæritur modo, an Hippocrates empiricus, an dogmaticus fuerit, quæ ante Galeni aduētum tacta quæstio est. maxima nanque hominum pars empiricum fuisse Hippocratem existimauit, quandoquidem primi eius interpretes empirici omnes extitere, quemadmodum Galenus in fine Aphorismorum testatus est, quos ibi nominat, inter quos fuit Herophilus, secundus Bacchius, tertius Heraclides, quartus Zeusis. Præterea habemus etiam signum, quòd sit empiricus, quia omnia probat, aut experimenta, aut exemplo à simili sumpto, hoc autem munus est empirici (sicuti Galenus in libro De subfiguratione empirica dicebat) ut à simili exemplo ab uno particulari ad aliud epilogismum conficiendo, non autem analogismum. Analogismus enim est processus ab uniuersali ad particulare, & instrumentum dogmaticorum est, atque hoc rationales, seu dogmatici in prima secundáue figura concludendo utuntur. Cum ergo empirici epilogismo, id est proceßu à particulari

ad particulare & exemplo & signis duntaxat utantur, & hisce Hippocrates fungatur, sicuti in tertio aphorismo huius primæ particulæ satis patebit, dum illum exponemus, ergo uidetur, quòd Hippocrates fuerit empiricus, & non dogmaticus, rationibus enim dogmatici comprobant. Galenus autem in commento primi aphorismi huius primæ particulæ opiniones eorum tangit, qui Hippocratem empiricum asseuerabāt, quos tamen ibi reprobat, eumq́; dogmaticum ac optimum philosophum extitiße ostendit. Idem quoque Galenus (si recte memini) primo Therapeutices cap. 2. inquit, quòd non solum dogmaticus fuit ac philosophus, sed tantus, ut, & Plato, & Aristoteles grauißimi philosophi ab eo philosophiam sumpserint. Adhuc clarius ab eodem. 2. Therapeutices cap. 6. habetis. Primum inquit Hippocratem rectam methodi uiam tradidisse, alios uero posteriores eam corrupisse præter Aristotelem & Theophrastum, qui recte illam obseruarunt, Sed ad Platonem (omisso Galeno) accedemus, qui non est medicus, neque ita affectione aliqua motus, sed secundum quod ipse sentit iudicat, qui cum in Phædone Hippocratem laudet, inquit, eum solum physiologiam, ueramq́; philosophiam nouisse, maxima enim ratione & discursu proceßit, ut ex naturalium contemplatione artem medicam constitueret: admonetq́; ibidem Plato non tantū medicos sed & philosophos, ut eadem methodo incedāt, quam Hippocrates in arte conficienda sequutus fuit. Nam imprimis circa eius artem subiectum considerauit, cumq́; id habere debeat formalem rationem, qua

ab aliis

ab alijs quibusq; subiectis distinguatur, statim illud distinxit, postea ipsius passiones contemplatus est. Primũ itaque Hippocrates uti optimus philosophus, & elegãs medicus quale nam esset subiectum suæ artis scilicet corpus humanum, & quis finis scilicet sanitas considerauit, uerum quoniam corpus humanum ut subiectum uario considerari modo intuebatur, nam & naturales philosophi de eo uti ex quatuor simplicibus corporibus constituto contemplantur, & Mathematici quatenus trinas dimensiones latum, longum, & profundum obtinet. Medicis uero prodita sanabile ac ægrotabile corpus cõsiderandum subijcitur, sub hoc ultimo significatu medico conuenienti subiectum assumens eius actiones, ac passiones considerare cœpit, quibus omnibus recté cognitis sciat deinceps medicus quo pacto, ratione, ac methodo cuipiam ægrotanti sit occurendum. Quamobrem Diuinus Hippocrates medicinæ artem ex naturali philosophia, eiusq; principijs ueris constituit, & hinc est illud Aristotelis in libello de sensu, & sensili, ubi desinit philosophus, ibi incipit elegans medicus, & dixit elegãs non enim omnis medicus est elegans, nisi duntaxat rationalis & qui philosophiam callet, eiusq; omnia principia suscipit. Constat itaque Platonis, & Galeni testimonio Hippocratem, non empiricum, sed uerum dogmaticum, huius sectæ authorem extitisse. His uisis ad obiecta modo respondeamus. Ad illam itaque rationem cum dicis eum exemplis, signis, atque huiuscemodi, non autem rationibus usum fuisse, dicendum est q, hoc non est mirum, neque dedecet, quoniam medicus sensatus est artifex,

tifex, nec semper ratione procedit, nec ubiq; Acribologia ab eo est expectenda, immo quandoq; uanum est (sicut Aristoteles attestatur) rationibus uti, cum res ipsa sensui pateat, quemadmodum nec philosophus ipse eisdem semper principijs utitur, sed in naturalibus cōtemplationibus, alijs, in mathematica, diuersis, atque in methaphysica iuxta subiectam materiam sibi proportionatis. Quocirca cum Hippocrates circa materiam sensibilem uersetur, uti sensitiuus artifex quandoq; dicta sua exemplo comprobat, quemadmodum in 2. ac 3. Aphorismo huius primæ particulæ facit, non ob id tamē ualet, usus est exemplo, ergo empiricus est. Cum itaque hæc ita se habeant, ad tertium positum, seu caput deueniemus, quam nam uidelicet ideam & characterismum seruauerit Hippocrates in docendo, nam licet hactenus constet, eum Dogmaticum fuisse, nihilominus hoc non sat est, quoniam & si scientiam & Dogmaticorum habitum seruauit, uaria tamen inter Dogmaticos idea, & scientiæ forma ex uarijs quibusdam principijs tradita fuit. Asclepiades nanque Hippocrates, Erasistratus, & alij complures Dogmatici fuerunt, eorum tamen idea diuersa, ac uaria extitit. Asclepiades enim diuersa principia, à nostra Hippocratica idea habuit, cum principia nostri corporis esse corpora indiuisibilia, athomos scilicet illos, ac rarum, & densum existimaret, ex quibus uariæ temperaturæ resultarent, secundum q; Athomi illi conueniebant in unum, simulq; admiscebantur, non autem calidum, frigidum, humidum, & siccum, & dum laxabantur, temperaturæ commutabantur. At Hippocra-

crates ex quatuor primis qualitatibus caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, tanquàm principijs dissimiles temperies fieri putauit. Erasistratus autem cũ Hippocrate concors est circa principia, discors autem in naturalibus facultatibus, cum attractricem, contentricem, concoctricem, & expultricem ignorarit. Considerãda igitur est uia & Characterismus ipsius, quem ad finem usque seruauit. Vnde notandum est, q Hippocrates breuißime tanquàm in pugillo scripsit, & Galenus circa illum laborat, quem nos imitari debemus, ut hæc ars ueluti in pugillo, & uno intuitu in mente à nobis habeatur. Hippocrates itaque uere Dogmaticus, à notione finis, qui est sanitas in corpore humano introducenda ad comparandam artem optime proceßit, q̃d subiectum humanum scilicet corpus diuidens, deinde actiones omnes, & paßiones ad finem, subiectumq; ipsum dirigens, considerauit omnia, primo corporis subiectum, secundo facultates, uel uirtutes, siue potentias in humano corpore existentes, à quibus actiones proueniunt, & emanant, tertio omnes affectus, motus & alterationes, quæ in ipso fiunt, atque conspiciuntur, ad quæ tria, si bene aduertatis, resolutione, & diuisione (ut ipse fecit) totam uobis medicinæ facultatem comparabitis. Primum circa corporis substantiam, ex Hippocratis placitis tria sunt inuestiganda membra solida, humores, ac spiritus, sed quæ nam fuit idea eius in procedendo ad huiusmodi cognitionem? Nempè à sensibilibus incipit, cum medicus artifex sensitiuus sit, ea autẽ tria sunt humani corporis principia sensibilia, primum autem

sunt membra solida, postea humores in ambitu totius contenti, ultimo spiritus, qui etiam impetentia dicũtur, quia undiq; per uniuersum corpus uagantur. Notandũ autem est quod membra solida duplicia sunt, quorum nonnulla organica, ueluti manus, pes, caput, & huiusmodi, alia uero similaria nuncupantur, ut uenæ, arteriæ, et nerui, ac similia, in quibus omnibus, tam similaribus, quàm organicis fiunt actiones mediante spiritu, ac calore, differunt autem, quoniam dißimilarium, seu organicorum actiones nobis notæ sunt, exempli gratia manus, aut pedis actio, similarium uero actiones non ita patent, quæ quidem actiones in tribus præcipue membris fiunt. (Hæc enim tria, quia nobiliores exercent operationes, similaria tantum eße dicuntur,) à neruis quidem duæ, sensitiua, & motiua proueniunt, ab arterijs uero prodeunt uitales functiones, quæ manuducunt calorem actualem fluentem à corde, quo complexionalem membrorum omnium calorem ad actum reducant, at uenæ sunt, quæ unicuiq; particulæ mẽbrisq́; omnibus sanguinem tribuunt, ut eo nutriantur, & alantur, quod est contra Pelopis præceptoris Galeni sententiam, qui omnia membra à cerebro tanquàm suo principio originem trahere uoluit, quandoquidem membra organica ex similaribus constituuntur, taliaq́; similaria à cerebro pullulant, quam sententiam ex dictis Hippocra. 2. De natura humana sumpsit. Attamen Gale. 6. De placitis Hippocratis, & Platonis eam reprobauit, quo loco Hippocratem nihil aliud ibi De horum membrorum generatione dixiße probare intendit, quæ quod alij Anatomi

stæ

stæ protulerint. Etenim Hip. principia tria, cor, hepar, & cerebrum eſſe, à quibus membra, tum ſimilaria, tum diſsimilaria prodeunt, existimauit. Ad authoritatem autem illam. 2. De natura humana dicit Galenus librum illum non eſſe Hippocratis germanum, neque alicuius dogmatici Medici. Quare illi authoritati credendum non eſt, nam aliter eum ubiq; ſenſiſſe uidetur, & hæc De membris ſolidis, ut eius characteriſmum oſtenderemus. Humores autem in humano corpore principia ſenſibilia, tam membrorum ſolidorum, quã ſpirituum ponit Hippoc. qui primum, dum chylus fit, in uentriculo præparantur, demum in hepate perficiuntur, qui quidẽ humores omnes ex cibis, uti ex propria materia conficiuntur, ex elementis autem cibi, atque alimenta. Vnde à primo ad ultimum humores ex quatuor elementis constabunt, ſic etiam unumquodq; ex quo conſtat, nutritur, & uiuit, quemadmodum Aſclepiades, & alij complures dixere. Pro conſtituenda uero humana uita humores quatuor ſanguinem, pituitam, & utranque bilem ſtatuit Hippo. Primum quod ad ſanguinem attinet, eum in qualitatibus primis calidum, & humidum eſſe uult, colore rubeum, ſapore dulcem, ut ob id corpus humanum nutriat, & ipſum calore proprio membris exhibito roboret, & concoctionem adiuuet cooperantibus ſpiritibus, qui in ipſo ſanguine exiſtunt, & proximum animæ inſtrumentum dicuntur, & rubicundum etiam membrum reddat, quod manifeſte patet in membris his, quæ ſanguine priuata languida, & decolorata ſunt, hæ ſunt ſanguinis naturalis operationes. At bilis flauæ mune-

ra sunt corpus uegetum reddere, & ad opus peragendũ excitare animal, unde Gal. 1. & 2. De temperamentis recte dicebat à bile animalia excitari, adq; actiones ob eundas prompta fieri, & qui non habent bilem, sunt torpentes, pigri, ac segnes admodum, adhuc bilis ipsa ad cõcoctionem facit, & distributionem, ad concoctionem, eo quia calida est in temperatura, ad distributionem uero ob id quia subtilis est, attenuans, acris, ac uehementer mobilis, præter hæc adiuuat etiam excrementorum excitationem irritandis intestinis. Iccirco debet ad intestina per porum felleum transmitti, quo sua acrimonia, ad superfluitatum, quæ excrementosæ sunt, egestionẽ, illa excitet. Vbi uero atrabilis, uel fex sanguinis, uel melancholicus humor est, is quidem uelut sedes, atque aliorum humorum uinculum est, quo si quempiam carere cõtingat, illum instabilem uidebimus, & ualde mobilem, quibus uero dominatur talis humor, ij sunt pallentes, sub nigri, & in opinione firmi, ac stabiles, unde optime dixit Arist. in 30. particula problematum primo omnes sapientes esse, ac fuisse melancholicos, quum melancholia sit uinculum, & frenum cæterorum humorũ humani corporis, cuius beneficio reliqui, quanuis mobiles, firmantur, modo sit & qualitate, & quantitate debita. Pituitæ uero usus, ac utilitas maxima proculdubio est. illa enim hæc omnia præstat, ut deficientibus alijs cibis, ipsa concoquatur, & fame laborans corpus alat, neruosa membra humectet, & iuncturas, quo facilius moueantur, facit etiam ad locutionem, dum linguã arescentem irrigat. Manifesta itaque est humorum, quos

tan-

tanquam humani corporis principia natura instituit, necessitas, patet etiam illorũ generatio, materia, actiones, usus. Reliqua enim quæ & ipsa ad humorum cognitionem spectant, quo ad primas qualitates, inquam, colores, & sapores, dum anno præterito De humoribus suo loco sermo esset, declarata sunt. Hæc autẽ dicta sint de ipsis in præsentia ab Hippocrate, cui omnino credendum est. Tertium principium sunt spiritus, qui sunt in triplici differentia, & numero secundum Hippoc. quorum unus in cerebro, à quo fiunt actiones necessariæ, et ad motum, & ad sensum, tam intra, quàm extra, perficitur, atque animalis dicitur, spiritus alter in corde fit, qui per arterias delatus diffunditur per membra omnia, ipsisq; calorem actualem à corde fluentem præbet, cum complexionalem tantum, atque in potentia illum haberent, omnia enim membra habent calorem in potentia, qui complexionalis dicitur, præter unum cor, cui semper in actu fluens calor inest. Ob id sapienter philosophus dixit animam eße actum corporis physici organici, nam per spiritum uitalem, & calorem actualem actuantur omnia membra, & uniuersum corpus, quod prius in potentia calorem habebat, & Galenus in lib. quem De animi moribus; temperatura corporis sequentibus edidit, pleraq; de tali calore dicit, licet enigmatice tandem dicat, q, Aristoteles per datam de anima definitionem, uelit nolit, cogitur fateri per propria sua fundamenta animam nihil aliud esse, quàm humani corporis temperaturam, & calorem innatum, qui prius in potentia fuerat, actuatum, spiritus ergo uitalis hoc mu

neris habet, ut ponat calorem in potentia ad actum, & ultimam formam per totum corpus. Tertius dicitur naturalis spiritus, qui dispersus per totam corporis molem iuuat omnes concoctiones, ridiculum tamẽ est, multos, qui se Galenistas profitentur, audire, qui non erubescũt spiritum hunc negare, cum tamen Hippocrates in libro De flatibus, & spiritib. palàm testetur nihil posse, sine spiritu naturali in hoc mundo fieri, aut generari, qui quidem non tantum in sensibilibus animalibus, sed etiã in uegetabilibus est, quin etiam in plantis, mineralibus, & metallicis, q, autem in mineralibus, plantis, & metallis sit, norunt hoc Alchimistæ, qui per sublimationes spiritum separant à craßis partibus. Theophrastus item in libro De plantis rationem reddens cur quandoque illarum multæ ægrotent, & ratio hoc dictat, quoniam ubi calor, illic & spiritus, qui sine ipso stare nequit, ad est, cum calor ex ipso spiritu nutriatur, bene uerum est, quòd spiritus hic naturalis uelut materia respectu aliorum uitalis inquã, & animalis se habet, propterea quia uapor crassus est magis, quàm ille, atque ut in potentia in relatione ad illos est. Vnde Galenus in libris De simplicibus medicamentis materialem hunc crassum, atq; in potentia appellat, qui nisi ab aliquo nobilior excitetur, uidelicet à uitali, nihil in animalibus operari potest, quod tamen in plantis non ita est, quia obtusæ sunt, & uiles earum actiones, neque agente tam nobili indigent. Cum itaque tria hæc sint secundum Hippocratem sensibilia humani corporis principia, horum quidem, um uniuersalis habenda est, tum particularis cognitio,

pro

prout infra patebit. Quòd ad facultates spectat, considerandum ex tribus illis, quæ circa corpus humanum animaduersa sunt, de quibus quidem, utpote de corporis substantia, deq; constituentibus ipsam dictum est. Secundum ergo caput examinandum secundum Hippoc. sunt facultates diligentissime à medico scrutandæ, hæ tres sunt genere, uel numero, ut sentit Hippocr. secundum q, tres positi sunt spiritus penes tria diuersa principia. Notandum hoc loco est, q, pleriq; crasso ingenio homines audientes Hippocr. dum diceret, tres esse facultates loco distinctas, putauerunt tres esse in humano corpore diuisas, & separatas animas, adeo ut Gerionem alterum, cum triplici anima constituerent, quæ quidem res, & contra Hippocra. & philosophiam est, neque enim Hippoc. tria illa principia ita esse distincta, ut non conueniant, dicit, alioqui absurdum hoc sit, quodq; à nullo cogitari debeat. posuit enim tria illa principia communicare simul, unamq; tantum in humano corpore animam uult esse, quæ nihil aliud sit, quæ per ipsum uniuersum diffusa temperatura, bene uerum est, q, hæc temperatura, quæ dicitur anima corporis magis in una agit parte corporis, quàm in alia, secundum nobilitatem temperaturæ in membro hoc maiorem, quàm in illo, atque hinc est, q, nobiliores fiunt in uno, quàm in alio actiones, nam carnis quidem nobilior est, quàm oßis operatio, quia caro temperatura sua est, & mixtione oßibus nobilior, atque hoc idem de aliorum membrorum dignitate intelligendum, donec tandem ad nobilißima tria principia cerebrum, cor, & hepar, in quibus nobilißi-

imæ fiunt actiones animæ, deueniamus. una autem actio fit in cerebro, quæ facultas animalis appellatur, alia in corde quæ uitalis, quia uitam dat humano corpori. tertia uero facultas emanat ab hepate, & uegetabilis dicitur, quæ licet loco & substantia distinguantur, unam tamen constituunt temperaturam, unamq; tantum cõponunt animam, quæ una temperatura diuersis locis & sedibus existens, diuersas etiam edit operationes, unde Hipp. dicebat hasce tres facultates simul conspirare, totumq; humanum corpus, ita ut non ledatur una facultatum, quin & aliæ consentiant, neque una pars corporis, quin & aliæ doleant, dicuntur autem hæ facultates tribus his principijs inesse, quæ triplici sunt principalitate præcipua, ratione originis, constructionis, & operationum, originis quidem, quia æqualiter in principio generationis fœtus tria hæc, (licet aliter Aristoteles sentiat) in corpore generantur, ex quibus reliqua postea producuntur. ratione autem constructionis dicũtur principia, nam si eam per anatomen spectemus, patebit facultates eas tanquam fontes esse, ex quibus deinde emanant riuuli, sic ab his tribus eueniunt alia mẽbra non adeo nobilia. à cerebro enim pendent riuuli, ab eo enim spinalis medulla oritur, à qua postea alij fluũt, præterea septem illa neruorum paria ab eo originem ducunt, qui facti sunt à natura ad multos diuersosq; motus peragendos, ideo cerebrum se habebit, ut fons, nerui uero & spinalis, medulla, ut riuuli. pariter dicendum de corde, est enim & ipsum ratione constructionis principium, nam si recte inspiciamus, uidere licet riuulos

tan-

tanquam ex fonte proprio egredi, hi autem sunt arteriæ per totum corpus dissseminatæ, per quas uitales spiritus feruntur, qui conplexionalem ponunt calorem in actu, & uitam toti præbent corpori . hoc idem dicendũ de hepate, nam ab eo uenæ gignuntur, quæ paßim sparguntur, & sanguinem totum ad membra nutrienda deferunt. tertio ratione operationum nobilium hæc tria membra principalitatem habere dicuntur, non enim esset animal uiuum, nisi sentiret, & moueretur, caloremq́; haberet prodeuntem à corde uitam humano corpori dãtem, pariter uitam ducere non posset, nisi operationes ab hepate ad uitam necessarias, nutritionem scilicet haberet. Ex his itaque membris tribus, hæ nobilißimæ operationes fiunt, quia et horum membrorum facultates nobilißimæ sunt, unde facultas animalis habet actiones, tum intrinsecas, tum extrinsecas, intrinsecas, memoriã, cogitatiuam , & imaginatiuam ; quæ in ipso cerebro resident, alia est etiam intrinseca facultas, sed non in cerebro, sed tantum à cerebro, quæ motiua est uirtus existens in neruis, extrinsecas uero obtinet quinque scilicet uisum, olfactũ, auditum, gustum, & tactum, quo quidem modo Hippocrates eas distinxit. Vitales autem facultates, quæ à corde progrediuntur in duplici sunt differentia, nam quædam in corde sunt , non nullæ uero à corde, quæ in corde sunt, ut uigor animi, iracundia, constantia, quæ uero à corde tantum, ueluti arteriarum motus, qui in ipsis tantum est, non autem in corde , ꝙ autẽ ita sit, hoc signum illud uerum esse indicat , quoniam ligata arteria, non amplius pulsabit ultra ligaturam uer

sus

ſus finem, ergo illa à motu cordis uariatur, non tamẽ eſt in corde. Facultas igitur naturalis orta quidem in hepate per uaſa, quæ uenæ appellantur, mediante ſpiritu per ſingulas corporis partes diſtribuitur, & primo quidem nutrit, deinde aliquo tempore auget, & ubi ceſſauerit motus augumenti tertia, ut ſpecies conſeruetur, uirtus generatiua excitatur, quo fit, ut Naturales facultates ab hepate fluẽtes tres ſpecie eſse dicantur nutritiua, generatiua, & augumentatiua, nutritiua deinde quatuor ſub ſe facultates contineat attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem, uirtus autem generatiua iuxta Hippocratis ſententiam primum habet inſtrumentum, ubi ſuum opus perficiat, teſtes ipſos, in illis enim ſemen ultimam formam acquirit & ad ζωγονίαν, ideſt animalis generationes præparatur, quod ſemen (inquit Hipp.) à toto corpore, & à uenarum ambitu materialiter decidit, atq; in teſtibus formam ſuſcipit elaboratam, præterea non tam à maſculo decidit, quam à muliere, ex quorum duorum miſcella contra Ariſtotelem fit fœtus, uoluit etiam Hippocrates in dextra magis generari mares, in ſiniſtra uero fœminas. Hæc quãtum ad naturales facultates ſpectabant, dicta ſint, nunc ad alterationes & motiones tranſeamus, quæ in corpore fiunt. Notandum eſt, q quouſq; membra ſolida, ſpiritus, & humores, ac facultates in corpore humano naturaliter diſpoſita permanſerint, à nulloq; extrinſeco fuerint alterata, tandiu corpus illud ſalubre erit, at ſi quid horum in corpore alterabitur, non amplius aderit ſanitas, ſed tunc æger fiet ille, & quandoq; morietur, dum ma-

maxima alteratione lædetur. Has itaq; alterationes summa cum diligentia perpendere, nec non, suas causas inuestigare opus est, quoniam ex hoc tota medicinæ facultas pendet. Alterationes igitur quæ morbos pariunt, aut in membris solidis, aut in humoribus, aut spiritibus reperiuntur. Membra quidem solida primo in tẽperatura per quatuor qualitates, tam simpliciter, quàm composite alterari possunt, unde gigni potest morbus, uel intemperies calida tantum, uel frigida tantum, uel humida tantum, uel sicca tantum, aut calida & sicca simul, calida, & humida, frigida & sicca frigida & humida, potest etiam alteratio fieri in membris solidis ratione compositionis, aut quia eorum compositio in formatione alteretur, quod si hoc fiet, aut eius figura, aut superficies, aut meatus seu cauitates à naturali statu alterabuntur, aut quia læsa est in magnitudine, aut in situ, aut in numero. Nam quodcunq; horum mutabitur, siue maius, siue minus fiat, suam tunc naturalem amittet dispositionem, tertio solutione continui membra solida affici possunt, ita q; ratione unitatis quispiam corripiatur morbo. Quamobrem patet ægritudinem in mẽbris solidis fieri non posse, nisi aliqua fiat alteratio, aut ratione malæ intemperiei, aut malæ cõpositionis, aut solutæ unitatis. At humores quõ alterari poßint, dicamus, q; aut in quantitate tantum, aut qualitate tantum, aut utraq; simul cõmutantur, si in quantitate tantũ, aut omnes, aut plures, aut unus tantũ humor augetur, si oẽs æquali portione augẽtur, tũc in eo corpore uitiũ generatur, qđ ϖλήϑωρα.i. plenitudo quò ad uasa appellatur.

sunt

ſunt enim æqua proportione omnes quatuor humores adaucti, ſanguis, ſcilicet pituita, atque utraque bilis (loquor autem non de æqualitate ponderis, ſed iuſtitiæ ſemper) aut quando unus duntaxat humor auctus eſt, ſiue bilis flaua, ſiue quodcunque aliud, & tunc mala fit diſpoſitio quæ uocatur κακοχυμία*.i. praua diſpoſitio, & plenitudo quo ad uires, de plenitudine illa quo ad uaſa, in tertio Aphoriſmo mentio fiet, dum illum exponemus; qui incipit.* Habitus exercitatorum, qui ad ſummum bonitatis attingunt periculoſi &c. *& ibi uos particulatim docebo, quomodo plenitudo hæc tollenda ſit atque curanda. de plenitudine quo ad uires, quando unus determinatus humor peccat, dicemus in Aphoriſmo ſecundo huius particulæ, qui dicit.* In perturbationibus uentris &c. *Quantum autem attinet ad particulares circa hæc mutationes in quantitate ſingulorum horum humorum peccantium, dico, q̃ ſi exempli gratia ſanguis augeatur, ſuffocationes, inflammationesq́; fiunt, quando in parte aliqua inſederint, ut phlegma, ſin autem amara bilis augeatur, herpes, eriſipelas & ulcera generantur, ſi uero atra bilis, morbi melancholici gignuntur, ut elephantiaſis, cancri, ulcera maligna, & quartana febris, ſin pituita augeatur, tunc leucophlegmatia fiet, dum in parte aliqua tantum augetur, ſed ſi in uniuerſo, hydropis illa ſpecies efficitur, quæ anaſarcha dicitur, atque œdemata, de quibus diſtincte pertractabimus, ſi modo iſti humores diminuantur uel omnes æqualiter, aut non omnes æqualiter, ſi æqualiter tunc diſpoſitio quædam generabitur, quæ* ἀφοφὴ

ideſt

ideſt innutricatio nuncupatur, ad quam ſequitur tabes & totius arefactio, ac conſumptio, quemadmodum etiã ſi ſolus ſanguis minueretur, ſi uero quiuis alius humor peccet, eorum utilitates auferrentur à corpore, & ita habetis, quo pactò quantitatem tum penes augumentũ, tum penes diminutionem malam uariæ atque diuerſæ ægritudines ſequantur. Verum ſi circa qualitatem humores peccauerint, iuxta diuerſam qualitatem, quæ in corpore ſuperabundat, diuerſæ ægritudines efficientur, ut ſi bilis flaua, tertiana fiet, ſi pituita, quotidiana, ſi melancholia, quartana, ſi autem humores frigeſiant, optima deperditur actio, & cachochimia augebitur. Tot itaque de alterationibus in humoribus factis nunc dicta ſint, ad ſpiritum alterationes accedamus, ſpiritus quidẽ aucti nullam læſionem, ſed iuuamentum maximum afferunt, nam eorum actiones maiores, & ualidiores fient, at ſi diminuantur dubio procul eorum operationes imbecillæ reddentur, utpote in animali facultate imaginatiua, memoria, & huiuſmodi. Vnde notandum eſt in actu practico, dum ad ægrum quempiam accedetis, & omnes ſenſus minui uidebitis, & actiones, tam interiores, quam exteriores, & motiuas deficere, tunc palàm eſt ſpiritum animalem diminutum eſſe, à quo immediate tanquam à proximo inſtrumento, uel ab anima ipſa emanant actiones hæ. Idem de ſpiritu uitali dicendum, qui quotieſcunque augebitur, nullum corpori nocumentum fiet, at ſi diminuatur, deliquium animi, & ſyncope efficitur, & alius defectus, qui maleficiatio dicitur, quæ quidem ita nuncupatur, quia huius morbi cauſa

non

non apparet, cum tamen ea adsit, & qui tali morbo corripiuntur, ad Magos, & incantatores, quò curētur adire solent, his autem nullum auxilium exhiberi potest, quoniam in fundamento uitæ corde scilicet ipso læsio extat, qua de re mori coguntur, si uero naturales spiritus diminuantur, uel incrassescant (quod eorum maximum nocumentum est) fit Tympanites, & in corpore inflationes, saltusq;, & palpitationes, quia flatus illi extra intestina euentari non possunt, quo fit, ut in illis cauitatibus contenti, necessariò dolorem inferant colicum, ob id Hippocrates in libro De flatibus recte omnes morbos in humano corpore à spiritu naturali male affecto oriri dicebat, neq; hoc mirum est, quoniā ubi alterata principia sunt, facultates etiā uitiantur, quas malæ insequuntur operationes in temperie, aut compositione, aut solutione continui commutatæ. Vobis itaq; iam notum esse arbitror, quomodo membra, humores, & spiritus alterentur, de facultatibus autem nihil dicā quia dum membra, humores, & spiritus commutantur, facultates etiam quæ à temperie optima eorum, bona compositione, debita unitate, ac spiritibus emanant, necessariò alterantur. Restat, ut iuxta sententiam Hippocratis morbos distinguamus, nonnulli enim penes motum differunt, quandoquidem alij acuti, ac breues sunt, alij uero cronici, & longi acuti quidem, quod ad eos attinet, uelocissimum motum habent, & cito, aut morti, aut ad saluti finem imponunt, ut Galenus. 2. De diebus creticis attestatur, qui quidem per se ab humoribus calidis generantur, possunt tamen & à frigidis fieri non ratione

tione humoris, sed loci, ut epylepsia in cerebro, quod per accidens esse dicitur. Quare cum acuti hi ex se ab humoribus calidis fiant, ætate calida, ut iuuentute, æstate originem trahunt, nonnunquam tamen in senectute fiunt, qui tandem ad obitum ducunt ægros. Morbi uero cronici, ac longi econuerso tarde, ac lento gressu mouentur, & semper per menses, ac annos durant, fiuntq; ex humoribus frigidis, in regionibus frigidis, aere, & cœli statu frigido, utpote hyeme, & ætate senectutis. Quidam demum salubres, aliqui uero insalubres esse dicuntur, qui salubres sunt, ab alteratione & excessu quo ad quantitatem, & malitiam, siue qualitatem, non tamen multo, dependent, nõ enim plurima adest putredo, à qua maligni, & mortales morbi efficiantur, sicut in adustione humorum, & pestilenti febre, qui uero insalubres morbi sunt, ab humore ut puta bile per malitiam, siue qualitatem, ac quantitatem maxime peccante exoriuntur, unde ulcera maligna in parte aliqua corporis fiunt, quæ difficillime, aut nunquam consolidari possunt, atq; quamplurimæ huiuscemodi morborum spetics. Tertium morborum genus, seu tertia secundum Hippocratem distinctio est, quoniam alij primogenij, alij uero secundarij, uel postgeniti nominantur. Primogenij morbi sunt, quando ab alio originem non trahunt partem aliquã corporis opprimentes, ut dolor capitis qui realiter ac primario in capite residet, neque cum uentriculo læso, aut aliqua altera parte consensum habet, morbus uero secundarius, & postgenitus est (ne ab exemplo de dolore capitis recedamus) quando caput offenditur, atque

male afficitur non ratione sui, sed quia uapores mali à uentriculo prouenientes petunt caput, ubi dolor iste per consensum fit, atque generatur. His sic habitis percurrenda sunt signa, quibus morbi per alterationes geniti facillime cognoscuntur. Hippocrates signa, quæ in præsentia necessaria sunt (nunc enim præterita signa prætermittam) duplicia esse uoluit, dignostica, & prognostica, dignostica præsentem, prognostica uero futurum indicant affectum, dignostica signa (inquit Hippo.) ab actionibus læsis sumuntur, nam tantum actiones læduntur, quantum facultates à quibus emanãt, tantumq; facultates offenduntur, quantum membra ipsa, facultates enim in membris secundum eorum temperiem, ac compositionem, siue bonam, siue malam correspondent, unde facultatem sequitur actio ipsa, quæ si bona facultas erit, actio etiam ipsa bona conspicietur, sin mala facultas, mala etiam actio, & temperatura, seu compositio, unde membrum illud male affectum dicetur, læsio autem actionis à duabus præcipue causis oboritur, aut à caliditate, aut frigiditate, & tũc membrum illud aliter agit, quàm conueniat, si à caliditate præternaturali lædatur, si uero actio diminuta sit, id propterea est, quia caliditas naturalis membri huius à frigiditate superante diminuta est, pariter quando aufertur actio, id à frigiditate maxima contingit, quæ calorem membri omnino oppreßit, & spiritus. Dignostica ergo signa sumuntur ab actionibus læsis secundum Hippocratem, & hic primus est locus, seu fons, unde huiusmodi signa sumuntur, alter uero est ab excrementis, quæ exeunt à corpo-

re secundum naturam, & præter naturam, ut per secessum, urinam, sudorem, atq; halitum insensibilem, interdum omnino sunt præter naturam, ut est fluxus sanguinis per nares, per hæmorroidas, perq; ulcera, hinc enim sumuntur latentis morbi indicia, quoniam uero excrementa, uel circa qualitatem, uel quantitatem, uel substantiam, uel circa tempus excretionis considerantur, & circa odorem, ex quibus omnibus uaria sumuntur indicia, de his suo loco agetur sigillatim. Tertius fons dolor est, & ægritudo, secundum uero doloris genus in loco, talis, uel talis erit morbi species. Quartus est fons ab accidentibus, qualitatem mutatam consequentibus, & quantitatem uariatam, ubi scilicet membrum humiditate plenum, aut frigidius redditum, aut calidius fuerit, atque hoc qualitatis ratione, uel si motus præter naturã fiat, ut saltus. Sumuntur etiam signa dignostica à loco, atq; hæc de signis indicatorijs dicta sufficiant. Quod uero ad signa prognostica spectat, hæc ab ijsdem fontibus oriuntur, à quibus dignostica, uel præsentia signa, ab actionibus scilicet læsis, unde si uolumus habere prognosticum de morbo, is ad uirtutem comparandus est, & consideranda morbi uis, & nunquid uirtus, aut morbus plus poßit, considerandi sunt etiam dies critici, de quibus agit Hipp. qui sunt quartus, septimus, undecimus, decimusquartus, decimusseptimus, & uigesimus, atque hi boni dies sunt quotiescũq; bona in ipsis crisis apparuerit, & morbus ille salubris erit, ubi uero crisis mala apparebit in dictis diebus, morbus ille, aut lætalis, aut curatione difficilis semper erit, fiunt enim acutorum, et

ſalubrium morborum criſes in imparibus diebus, in paribus autem fiunt criſes morborum cronicorum malorum, regionum frigidarum, ſenum, quibus non eſt fidẽdum, atque hæc eſt Hipp. tabula. Atque hoc tertium eſt propoſitum noſtrum uidelicet quinam ſit, quem obſeruauit Hipp. characteriſmus. Quartum propoſitum ſequitur, quod eſt ualde neceſſariũ quid ſit Aphoriſmus, ſeu ratio Aphoriſmi, & quid doctrina Aphoriſtica, duo enim hæc inter ſeſe differunt. Circa autem cognitionem Aphoriſmi (notate, q; hic præpoſtero utar ordine, primum nanque dicam quid rei circa Aphoriſmum, poſtea quid nominis) Aphoriſmus in ſuo uniuerſali conceptu, & communi ſignificato quædam enunciationis ſpecies eſt, enunciatio uero (ut inquit Ariſt. 1. Perihermenias) eſt ratio uerum, uel falſum ſignificans, cuius quidẽ duæ ſunt ſpecies, alia diffuſa, & explicatiua, alia uero breuis, ac conciſa, quæ explicatiua eſt, plures partes in ſe continet. Verbi gratia Cæſar eſt uenturus in Italiam ad Mediolanum, quò ipſum liberet ab obſidione, quæ conciſa, & breuis, non multas habet partes, ſed omnium aliarum menſura eſt, prima enunciatio Græce διεξοδικὴ dicitur, ſecunda uero κατὰ σύνοψιν, at Aphoriſmus cum enunciationis ſpecies dicatur, ſub ſecundo membro collocabitur, quod etiam in alias duas partitur ſpecies, quarum altera circa contemplationem tantum uerſatur, & Theorema dicitur, ut illud ex nihilo nihil fit, Theorema enim iſtud magnum quid breuiſsime comprehendit. Altera ſpecies humanam quandam actionem uitæ, atque alijs neceſſariam continet, & ſententia talis

nun-

cupatur, ut deos cole, & licet utraque enunciatio hunc in modum mutuo differat, cum alia ad ſpeculationem, alia ad opus, & actiones attineat, nomina tamen theorema ſcilicet & ſententia confunduntur, quæ ambo interdum ab antiquis ſine ratione, interdum cum ratione proferri ſolent, ut quando dicimus, ex nihilo nihil fit, neque aliquam proferimus rationem, cum ratione uero, ut ex nihilo nihil fit, quoniam inter agens, & paßũ nulla cadit proportio. Pariter & de ſententia dicamus abſq; ratione quidem, ut Deo perpetuò ſacra facienda ſunt, cum ratione uero, ut Deo perpetuò ſacra facienda ſunt, quia Deus perpetuus eſt, uel quæ Deo dicantur auferri non debent, cum his ſit dignus, proferuntur autem hunc in modum cum ratione quando res ipſa prolata ex ſe haud manifeſta eſt, ratio uero quandoq; prætermittitur, quando illius rei prolatæ ueritas ex ſe patet, neq; ulla probatione indiget. Vnum hic non ſilentio prætermittam, q᷑ Theorema ſub enigmate nonnunquam proferatur, quod enigma eſt oratio breuis, & cõciſa rem ſub obſcure proferens, cum quippiam proferimus, & aliud intelligere uolumus, ut ſunt Pythagoræ enigmata, ſicut illud, ſtateram trãſcendas, hirundinem non intromittes, non enim dicit de hirundine, ſed de hominibus garrulis, & loquacibus, qui extra domum ſunt propellendi, ſic etiam de enigmate illo, Gladio ne ignem fodito, per hoc enim uult, q᷑ caueamus ne colericos homines irritemus, cum hi haud quaquàm ſint moleſtandi, pariter quando dicitur, contra ſolem ne ambules, id eſt contra regis uoluntatem. Interdum enuntiationes

dictæ apophtegmatice promuntur. Apophtegma uero est enigmati quàm simile, in hoc tamen differunt, quia apophtegma semper aliquem mordicat, ut quando aliquem mendacem esse dicere uolumus, dicimus Cretensis est ille, & hoc genere ualde delectabantur Lacedemonij, sicut quando Philippus aduersus Lacedemonas bellum intulit, & ab illis superatus fuit, qui ad illum accedebant, ei dicebant, Dyonisius est in Coryntho, quasi q̃d. per tale dictum inferre uellent, q; ipse bellum illis inire uoluerit, & ex regno depulsus fuerit. Interdum etiam enunciationes hæ prouerbialiter proferuntur, cum aliquod per aliud simile comprobamus, sicut illud, Sero sapiunt phryges, pigros nanq; & tardos exemplo Troianorum admonemus, qui post exitionẽ suam, equum Troianum hominibus armatis plenum fuisse cognouerunt. Possunt etiam enunciationes per legem, ac decretum quoddam proferri, ut in medicina, Caue ne in deliquio animi uentrem subducas. Hæc enim medica lex est, & maximum decretum, contra quod procedere nephas est. Cum itaque enunciatio, seu oratio breuis quatuor modis, aut enigmatice, aut apophtegmatice, aut prouerbialiter, aut per legem, & decretum, siue cum ratione siue sine ratione proferatur, inquirẽdum modo est, sub quo horum modorum Aphorismus reponendus sit, nuper enim diximus Aphorismum esse breuem quandam orationem, qui quidem Aphorismus est quædam forma docendi breuis admodum magnam sub se sententiam continens. Vnde Galenus. 4. Aphorismorum. 47. & 5. eorundem. 64. quodam modo Hippoc. reprehendit, ut qui

metam & legem suam breuitatem scilicet Aphoristi cam transcenderit, & affert rationem, cur ita quandoque faciat. Dico itaque (ut ad institutum deueniamus) quod Aphorismus imprimis interdum tanquam theorema scilicet speculatiuus, collocatur, nonnunquàm ut sententia idest totus practicus est, quæ duo Aphorismorum genera, tum ratione, tum absque ratione proferuntur ob causam iam superius tactam, & hæc non solum enigmatice, & apophtegmatice, sed & prouerbialiter, & uelut leges, & decreta. Vnde dicendum est Hippoc. omnes enunciationis concisæ, ac breuis species tetigisse, & illorum error manifestus est, qui ἀφορισμοὺς, decreta, uel sententias transtulerunt, sed Leonicenus optime uertit cum dicit, Aphorismos, nullus enim melior terminus latine accommodari potest. Hoc ita quo ad quid rei explicatio, de nomine ipso nonnulla uidebimus, hinc enim patebit etiam Hippoc. admirandum extitisse, cum hoc uocabulum, Aphorismum scilicet adinuenerit, qui tantam sententiam complectatur, ut nihil aptius desiderari possit, ipse nanque (ut Galen. 3. De difficultate respirationis attestatur) nominum proprietatem uel maxime affectauit. Quod autem hoc uerum sit, huius nominis originem uideatis quæso. Nam ἀφορίζειν, & ἀφορισμὸς duo important, & significant separationem, seu diuisionem, & expurgationem, unde tractum est illud ἀφόσιον idest quasi excrementum, & uelut ex aliquo excretum, et expurgatum. Cum igitur illud nomen hoc proprium habeat, cumque ex Galeni sententia in libro De sectis, theoremata quæ artem constituunt, uera & arti consona es

se, & ad illius artis finem tendere, necesse sit, theoremata ista medicinæ uera, & expurgata, atque separata esse debent, sic etiam sententiæ quæ ad huius uitæ actionē quàm maxime conferunt, expurgādæ & ab omni falsitate sunt segregandæ. Ideo nullo conuenientiori nomine Aphorismo scilicet uti potuit, ob id Aphorismus ab oratione continua ualde distat, cum ille separata sit enunciatio, eumq; facile constat, à nobis quàm optime definitum fuisse. Reliquum est, ut, quid sit Aphoristica doctrina, & docendi uia, contemplemur. Pro recta horū uerborum intellectione, sciendum omnes doctrinas numero tres eße (ut inquit Gal. 1. artis paruæ) inter se cohærentes, compositiuam, resolutiuam, & definitiuam, doctrina autem Aphoristica non est quarta, quia possumus eam per supra dictos tres ordines docere: q̧ autem ita sit, uideatis canticam Auicennæ, ubi tradit suos Aphorismos ordine compositiuo, quod & Raby moses fecit. Potest etiam tradi doctrina Aphoristica per resolutiuum, definitiuumq; ordinem, quæ quidem doctrina unus est docendi modus, aliud enim doctrinæ ordo, et aliud docendi modus, de modo autē docendi notate q̧ aut est diexodice traditus, hoc est per diffusam & amplam orationem, causas afferendo & interrogationes de re, quam proferimus, & rationes, & dubia hortationes, dehortationes, & solutiones, quem ordinem seruat Galenus in tota Therapeu. ubi copiosißime nobis medendi methodum tradit, quod etiam in libro De placitis Hippoc. & Plat. facit aut est κατὰ συνόψιν, idest sumarie, nam breuiter colligimus, quæ colligenda sunt dimißis du-

dubijs, hortationibus & huiusmodi & ad finem procẽdimus, quẽ ordinem seruauit Gal. in libris de Arte parua, sicut ipse testatur illic in suo prooemio inquiens se traditurum artem medicam summatim, conueniunt autem hi duo modi, ambo enim habent continuam orationem, & motum, differunt uero, quoniam primus disputando per explicationem procedit, secundus uero per summas, non afferendo rationes. primus est pro adultis, secundus pro imperitis, nec scientificis, qui nolunt omnia scire, unde Galenus in introductorio pulsuum uoluit procedere summarie quia sic quisq; debet in arte instrui, non autem digreßionibus onerari, ideo liber ille est pro ingenijs nondum in arte uersatis, & rudioribus, Est autem tertius docendi modus aphoristicus admodũ breuis, & in hoc cum secundo conuenit, differunt autẽ hæc duo, quia secunda doctrina continuatiua est, tertia uero separata est per sententias, una enim oratio uel enunciatio nullum habet annexum cum altera, atque huiusmodi disciplina illis confert, qui iam totam artem di dicere diexodice, postea uero resolui cupiunt paucis circa ea, quæ prolixe & summarie audiuerunt, unde uel ꝑ canticam Auicennæ resoluuntur, quæ maxime facit ad memoriam eorum, quæ prius habita sunt uel per aphorismos. Sextum propositum est, nunquid Aphorismi inter isagogicos libros sint numerandi, & quo ordine legendi sint libri Isagogici, libri enim Isagogici sunt, qui summarie leguntur. Dicimus, ꝙ non sunt (ut ex his, quæ diximus, manifestum est) inter isagogicos connumerãdi, sed illis conferunt qui iam medicinam totam callue-

runt, quæcunq; autem dico, ne putetis ea esse ex me, sed ex Galeno dicta. Liber igitur Aphorismorum non est introductorius, immo nec alij ab Hippocrate æditi libri, cuius ratio est, quoniam Hippocrates in nullo suorum librorum artem medicinæ composuit, sed seminaria duntaxat tradidit, unde Gal. 4. Aphorismorum 71. inquit, neminem ad Hippocratem accedere debere nisi prius totam medicinæ facultatem uiderit, quod idem 6. methodi cap. 4. confirmat inquiens, nemo Hippocratem legat nisi omnes meos antea, legerit libros, cuius rationem affert Galenus, quoniam Hipp. artis tantummodo seminaria tradidit, at ego artem totam perfeci, quasi q, Galenus uelit innuere, se in medicina meliorem & præstãtiorem Hippocrate fuisse. Verum quis dicet, cur hunc Aphorismorum librum legis, si non est Isagogicus? Recte institutum esse arbitror, ut in scolis liber iste perlegatur, aliud enim est, eum interpretari, & aliud illi studere à principio, Galenus enim inquit, q, illum, cũ prius reliquos eius libros uiderimus, interpretari possumus, nam si secus faciemus, neque doctor recte poterit exponere, nec discipulus ex se quicquàm addiscet, at nos iam artem totam & Galeni libros uisos esse supponimus, ob id nihil obstat, quin uos, & alij me præceptorem uestrum audiatis. Ex quo etiam patet qualis interpres esse debeat, qui toti arti quàm diligenter studuerit. Qualis uero sit auditor (quod septimum erat caput) audiatis. Primum memor sit, oportet, quem debeat librum intelligere, & ideo imprimis nouisse debet qui sit Hippocrates, mox libros eius, in quibus omnibus fuit obscu-
rus

rus, inordinatus, & concisus. Cum itaque talis fuerit Hippocrates, optimus illi habendus est interpres à quo hanc artem discipulus consequatur, cauendum à quæstionibus, & sophistarum cauillis, statimq; accedendum est ad tanti uiri arcana, nam Hippocrates in hoc primo Aphorismo nos uult admonere, ne tempus conteramus in nugis, cum uita sit breuis, & ars longa, neque in quæstionibus insistamus, nam Galenus primo de locis affectis appellat quæstiones illas uanas, quæ ad artis finem non conducunt. Patet igitur num liberis sit Isagogicus, præterea qualis debeat esse Aphorismorum interpres, mox qui auditor. Postremum ex his, quæ uidenda sunt, est, cur Hippocrates Aphoristice scientiam hanc, tamq; obscure tradiderit, dicunt aliqui factum hoc ab eo fuisse, ut socordes, & indignos ab hac arte auerteret, quæ tamen solertibus utilis est. Hunc scribendi modum pleriq; philosophi etiam obseruarunt, nam & Pythagoras philosophiam tradidit per symbologiam, sic & Plato in Thimeo per quædam arcana, sic & Aristoteles in tota Philosophia hunc ordinem obseruauit, sicut de seipso testatur in epistola ad Alexan. scripta. Ego uero haud credo hoc tali causa factum fuisse, cum Hippoc. uir bonus & ueracißimus fuerit, sed potius quia grauißimus & doctißimus erat, grauiter loquutus est, & breuiter nunquam enim uulgaria, sed abdita tantum à uiris grauibus traduntur, & sæpe uir fortis est in hoc, qualis baiulus, cui leue pondus erit septem talentorum, alteri uero grauißimum, unde uiro discretißimo uidebitur esse leue aliquod uulgare, quod alteri grauißimũ erit, & dif

fi-

ficillimum, quod ita esse Gale. sæpenumero. 3. de spirandi difficultate comprobat, sed hæc hactenus quantũ ad præfationem pertinet.

APHORISMVS. I.

Ita breuis, ars uero longa, occasio autem pręceps, experimentum periculosum, iudicium difficile. Nec solum seipsum oportet, pręstare opportuna facientem, sed & ęgrum, & assidentes, & exteriora.

ORdo, quem in explicandis his Aphorismis seruaturus sum, talis semper erit, primum enim proponam Aphorismum, naturamq; eius perpendam, postea uero Galeni expositionem, quem imitabor, accipiã, ut Hippocratem, & Galenum simul interpretemur, deinde addam quæ erunt digna, ut addantur, quæ à nobis etiam fideliter declarabuntur, præterea si qua erunt dubia necessaria, soluemus, nam omnis dubitatio non est spernenda, nec omnis amplectenda, nonnullæ enim dubitationes sunt, quæ ex Aristotelis sententia animum ligant, quas soluere opus est. Quæ uanæ quæstiones sunt, eas prætermittendas esse iudicamus. Aphorismus iste (sicut inquit Galenus) horum septem librorum Aphorismos Hipp. continentium procemium est, siue unus sit Aphorismus, siue duo, quod quidem sub dubio profert Galenus, cur uero circa hoc dubitet, paulò infra uidebitis.

tis.quicquid sit,iste Aphorismus duas habet partes,quarum prima uerum Aphorismum continet, altera uero consilium,siue additamentum,aut corrolarium quoddã. Primum declaro primam partem, quam iuxta Galeni expositionem explicabimus,nam neminem tum ex Græcis, tum ex Arabibus & Latinis utiliorem ac præstantiorem Galeno hucusq; uidere potui,derideo ego omnes alios Græcos, & librum illum,seu expositionem Oribasii,quoniam liber ille non fuit Oribasii, cum multa & plurima à ueritate absona, & contra medicinæ principia in eo reperiantur, sed pedagogi potius cuiusdam, nos itaque alios omittentes præter Galenum,uos rogatos esse uolumus,ut si quando meam audieritis expositionem,eum non abijciatis. Dubitat Galenus, & alij, Hippocratem in hoc uecordissimum extitisse, qui hanc Aphorismi partem procemij loco statuerit, cum nullam procemij conditionem obtineat,nam, ut latinos omittã, Arist.testimonium suscipio.3.rhetoricorum cap. 14. ad Theodectem,qui dicit,q̀ præfatio seu procemium in se tres debet habere conditiones q̀ scilicet auditorem attentum, docilem, ac beneuolum faciat,docilis uero fit, quotiens rei de qua sermo agendus est, argumentũ proponimus,unde auditorem maxime docilẽ reddidit, Poeta Mantuanus in principio Aeneidos inquiens, Arma, uirumq; cano.Redditur quinetiam attentus,quando ea, quæ à nobis sunt pertractanda,pulchra,magna, & noua esse proponimus,eaq; breuiter,ac dilucide peragere pollicemur,efficitur etiam beneuolus,cum res illas auditoris utilitatis gratia,non gloria,non pompa,aut am-

bitio-

bitione aucti docere promittimus, ex hoc enim maxima beneuolentia comparatur. Cum itaque tria hæc in quo libet procemio seruari debeant, Hippocrates nullum horum seruasse uidetur, nam quo ad docilitatem attinet, quid de ea hoc in procemio dixit? Nihil sanè, incipit enim Vita breuis, ars uero longa, quibus uerbis nullum prorsus rei agendæ argumentum tribuit: atque ne ullã quidem attentionem acquirit, quinimmo totum oppositum fecisse uidetur, ex hoc nanq; loquendi modo medicinæ cupidi ab arte potius deterreri possunt, cum ars ipsa longa respectu uitæ ab ullo acquirit nequeat. Quod ẽt auditorem beneuolũ non efficiat, palàm est, nam quam breuitatem, quamq; utilitatem seruare & præstare pollicetur? nullam mehercle, non igitur procemij habet cõditiones, nec etiam procemium erit Aphorismus hic primus, cum potißimum Hip. uir egregius, & arte oratoria eloquentißimus fuerit, quemadmodum in libris suis, & præcipue in libro De flatibus manifeste patet, in quibus maxima eius eloquentia ostenditur, & præceptorẽ illum Gorgiam Agrigentinum oratorem optimum habuerit, à quo perfectißime eloquentiam adeptus est, de cuius eloquentia testes adsunt locupletißimi Plato, Aristoteles, Galenus, & Themistius, qui uno ore ubique eum esse perfectißimum oratorem, ac medicum comprobarunt, non igitur eloquentißimus dici poterit nisi hoc loco boni oratoris decreta seruarit, aut Aphorismus, qui est huius operis procemium Hip. non erit, & ideo nõnulli de hac præfatione maxime fuerunt anxij. Qua de re Galenus in hoc commento sex aliquorum opiniones di-

uersas inter se recitat, qui hoc quæsitum quid scilicet in hoc Aphorismo faciat Hippocrates, dissoluere tentarunt, prima eorum solutio fuit, q, animos egregios ad hanc artem amplectendam hortaretur segnes uero & imperitos haudquaquam, animi nanq; solertes alijs omnibus corporis uoluptatibus omißis quàm primum ad hanc capescendam facultatem se accingere debent, quoniã cum ars sit longa, & uita breuis, non omnes eam nisi solertes capescere poterunt, ea propter dicunt hi, Hippocratem hoc præposuisse procœmium. Secunda fuit solutio ob id propositum hoc ipsum fuisse, ut segnes ab optimis ingenijs secernerentur, docti enim atque egregij tantum abest, ut rei difficultate, quod ignauis accidit, deterreãtur, ut potius alacriores fiant. Tertia ridicula est opinio, quã quidem ego omisissem sanè, nisi à Galeno adducta esset, uidetur.n.iuxta hanc opinionẽ Hipp. omnes hic dehortari à medicinæ studio, quod si eßet, qui posset non malignus, atq; adeo sceleratus author uideri? Quarta etiã uidenda est, quæ quidem sustinet, Hippocratẽ uoluisse causam conscribendi artem hanc Aphoristice, ostendere, cũ enim ars longa sit, breuis autem uita hominis, ideo breuißima quoq; docẽdi methodus erat inuenienda, alioqui nullo pactò posset acquiri. Hinc patet cur ars hæc Aphoristicè tradita sit. Quinta sequitur solutio, qua uidetur Hipp. ipse procœmiũ proposuisse, ut clàm innueret medicam artem coniecturalem esse, de qua nulla potest certa haberi scientia, nempe coniecturalem eam esse ex particulis Aphorismi arguunt quidam. Alij dicunt institutos fuisse medicos, quomodo

do præparari ad artem suam debeant, ne postea si fine suo aliquando frustrentur, qui sanitas est, admirentur, neque enim possunt ita operari, ut coriarij, qui facile finem consequuntur suum, hos igitur uoluit in principio monere de hoc, ut ad medicinam sibi comparandam properent. His adductis opinionibus, Galenus priusquam iudex earum sit, Aphorismum antea declarat, ita enim quæ nam istarum uera sit, manifestum fore arbitratur. Imprimis ergo distinguit, quia factis necessarijs distinctionibus nihil ultra quærendum superest, cuius tamen oppositum plerunque iuniores nostri faciunt, qui priusq; diuisione aliqua utantur, quæstiones proponunt, atque argumentorum, distinctionumq; aceruos adducunt, deinde uero dubitationes soluunt, cum tamen omnino diuerso modo ipsas diluere deberent, unde quid mirũ est, si confusissimi isti cum sint, miseros nugis detineant discipulos & sophismatibus? non uiderunt hercle Galenum, qui in libro De tuenda sanitate præcipit hanc esse legem pertractãdæ quæstionis, ut prius subiectũ quale sit, & prædicatũ cognoscamus postea uero si sit multiplex distinguamus, nam ex hoc omnes tolluntur ambiguitates, nos itaque Galeni dogma sequentes ipsius uestigia imitabimur. Exponens igitur Aphorismum inquit, quòd iste est tantummodo Aphorismus. Vita breuis, ars uero longa, cætera uero Aphorismi ratione adiecta sunt, uideatis modo, quàm optime uera sint omnia, quæ à nobis superius sunt explicata, dicebamus.n. Aphorismum breuissimam enunciationem esse, qua paucissimis uerbis omnes rei proprietates continentu, quæ qui

dem

dem duplex erat, alia theorema, alia sententia nuncupabatur, theorema autem ad speculationem attinet, sententia uero est facta ad humanas obeundas actiones, atque circa agibilia uersatur, quod sanè theorema in duplici erat differentia, nam aliud ratione proferebatur, aliud uero absque ratione, theorema, quod ratione profertur adhuc duas habet partes, aliud enim ratione implicita pronunciatur, ut tu quia mortalis es, immortalia ne cures, quandoq; aliquod ratione explicita manifestatur ut ne cures immortalia, quia à te aliena sunt immortalia, nam aliena non sunt curãda, sed propria. Hic Aphorismus est theorema cum ratione, & implicita, quæ implicita ratio uel Aphorismo anteponitur, uel postponitur, anteponitur quidem ratio, ut in secundo Aphorismo. In perturbationibus uentris si talia &c. In nonnullis uero alijs ratio postponitur, hæc autẽ omnia ab Aristotele primo rethoricorum cap. 12. dicta, atque explicata reperietis. Cum igitur Aphorismus iste sit oratio breuis & concisa, postpositam rationem continet. His uero à nobis adeo explicatis, ut ne ullus quidẽ rudis ea ignorare arbitretur, ad uerborum sensum accedamus, in quibus non multum immorabimur, ne me esse grammaticum opinemini, inquit. Vita breuis, ars uero longa &c. Oratio ista ex quinque colis constituitur, nam κῶνον Græce, membrum Latine nuncupatur, uerbi gratia Cæsar uenturus in Italia, est unum colum siue membrum, & immoraturus Arimini, secundum est colum, quod etiam à Græcis σκῶμμα dicitur. Demetrius quidam Phalernitanus hanc phrasim, & o-

rationis genus ex his quinq; colis constitutũ ab Hippocrate damnauit ob eius nimiam breuitatẽ, hic enim cõposuit librum de sermonis idea, in quo Hippocratẽ fuisse hisce uerbis diminutum, nullamq; seruasse grauitatem ostendit. Sed decipitur iste, nam Hippoc. uir optimus et grauißimus eodem pactò se geßit tum locutione, tũ scriptura, ut cœteros homines grauitate præstaret, nec ob id damnandus est, ut qui sermonem hunc, tam breuem, tamq; concisum protulerit, nam hæc cola nonnunquã breui oratione proferuntur, quandoque uero longa ac diffusa, sicut si dicamus, omnes homines mutuo sibi inuicem in aliquo opere præstare student, ne uitam suam uituperose, aut silentio pertranseant, primum colum est explicatum, ac oratio diffusa ac clara obsequentia uerba. At Hippocr. concisa admodum cola, ut ob id Demetrius ille cum repræhensione dignum existimarit protulit, sed decipitur (ut dixi) & deinceps se ipsum corrigens, siue inconstans sibi, Hippoc. nil melius dicere potuisse inquit, nihil enim præstantius est, quàm his commatibus uti, quibus breui sermone confectis et magnam sub se sententiam complectentibus grauißimi uiri, & sapientes, ut Hippoc. utuntur, cuius rei dabat exemplũ Demetrius ipse de Rege ac seruo. Reges enim cum uiri graues sint, sermone breui meritò utuntur, ac uix duas proferunt syllabas, serui uero uiles homines & abiecti supplicantes longam faciunt orationem, cum igitur uir grauis fuerit Hippoc. suis in libris & in hoc potißimũ qui cæteris omnibus libris anteponitur, grauißimum sermonem seruauit, quod idem fecit in libro illo de medica

dicatrina siue de medici officio, qui omnium suorũ uoluminum principium est, in cuius præfatione breuitate, & loquendi forma cum quinque commatibus, ut & hic, usus fuit, cum inquit. Similia ne, an dissimilia sint, à principio obseruandum, ex maximis, ex facillimis, ex omnino quocunque modo cognitis. *Videatis quomodo illic sunt quinque cola breuissima.* Vita breuis ars uero longa. *Aphorismus hucusq; pertingit, seu proœmium, quod tres consequuntur particulæ.* Nec solum se ipsum pręstare oportet &c. *Hic est epilogus Aphorismi, qui epilogus est, ratio implicite adducta, sensus autem Aphorismi talis est, si consideramus uitam humanam ad artem, certe respectu artis uita ipsa admodum breuis est, ratio autem longitudinis ipsius artis est, quoniam ad eam acquirendam, exercendamq; requiritur occasio, quæ lubrica mirum in modum est, præterea experimentum, ultra hæc & iudicium. Quid igitur mirum? si tantum à uiris peritis sententiæ istæ implicitæ intelliguntur, rudes autem dum hæc percurrunt, unum tantum esse cursum uerborum arbitrantur, & non plura distincta comata. Tria itaque ista difficillima sunt, quorum ratione ars est longa respectu uitæ, & notate, q, si comparemus (ut & annotant hic iuniores) longitudinem uitæ ad artem, dicemus ut supra, eam esse breuissimam in actionibus, operationibusq;, nam in operationibus occasio (ut infra exponemus) est præceps. Quocirca primum partem primam Aphorismi declarabo, deinceps & secundam. Pro eius uero explicatione uidendum est, quo-*

modo uita hoc loco accipiatur, nec ut alij in quæstionibus uarijs tempus conterentes, diutius immorabor, qui uitam quotupliciter sumatur distinguunt, sed tantum dicam, q; uita humana accipitur pro toto illo spatio uitæ, quo uiuit homo, quod quidem spatium termino certo limitari non potest, neque omnibus æquale est, sed secundum magis, & minus, iuxta quamlibet hominis temperaturam, aeris bonitatem & humidi radicalis abundantiam, humidum enim radicale, ut dicebat Philosophus in libello De longitudine, & breuitate uitæ abbreuiat, & elongat uitam humanam, aliorumq; animantium, ipse enim posuit illas tres ætates animalium hominis scilicet corui, & elephantis, de quibus in præsentia, cum ea ad rem non pertineant nostram, nihil dicemus, commune tamen spatium uitæ hominis (ut uoluit Hæsiodus) est centum annorum, & si homo uiueret mille annos, tamen uita illa eßet breuior, quàm ars, quod est probandum. Habito quid per uitam intelligendum sit, subsequenter uidendum puto; quid per artem intellexit Hippoc. Pro quo bene animaduertatis, q; tum secundum philosophum, tum secundum Gal. ars dupliciter capitur, quanuis Gal. hoc in loco non explicuerit, ob qđ etiam eius expositio difficilis reddita fuit. Dicamus igitur primo eius diffinitionem, deinde diuisionem ponemus, diffinitio artis est, q; est habitus intellectus, quo mediante unusquisque ad usum, & operationem dirigitur, quæ ars dupliciter accipitur, aliquando pro habitu scientiæ acquisito ab ipso intellectu per disciplinam, alio modo pro usu illo, & exercitio prodeunte ab illa arte,

arte, quæ duæ partes abinuicem separari possunt, potest enim quis artem, & habitum habere, qui usu tamē artis careat, & econuerso, ut contingit de arte canendi, sunt enim multi, qui canendi habitum, & artem non ignorant, sed eius usum non habent, sic uidebitis quandoque medicos aliquos in cathedris artem medicam clamantes, sed ne minimum quidem operari sciunt, reperiuntur etiam medici habitu carentes, & usum & exercitium tenentes, ut sunt moderni Empirici, qui cum triginta habent receptas, uniuersum peragrant orbem, medicantes, non medentes, quare aliud est habitus, & aliud usus, & artis exercitatio, patet etiam, quomodo sæpe unus ab altero separatur, & usus ab habitu, & habitus ab usu, & quomodo interdum ambo in aliquibus simul coniunguntur, unde artifex perfectus in arte medica, nec in alijs est nuncupandus, qui habitum habeat, & usum ignoret, & è contra, sed ambæ hæ partes sunt necessariæ, ut quis recte incedat, ac ambulet, quas Galenus 9. Therapeutices crura appellauit, nam habitus appellatur crus dextrum, usus uero sinistrum, ideo dicebat ipse, qui tantum habitum, & methodum callet, usum uero ignorat, ille tantum crure dextro procedit, & claudicat, quia sinistro caret, ut autem medicus recte ambulet, & non claudicet, duo hæ crura habere debet methodum, siue habitum, & usum, siue exercitium. Quo uiso inquirendum modo est, cum Hippoc. dixerit artem esse longam de quanam intelligat, an de illa quæ, capitur pro habitu, an uero de ea quæ usu acquiritur. Sciendum est inprimis quomodo acquiritur habitus, & quomodo

usus, habitus quonam pacto comparatur? Hoc quippe, cum homo proponit sibi subiectum determinatum de quo debet considerare actiones omnes, & passiones, ex quibus cognitis, & bene consideratis acquiritur scientia, uel ars, declaro per exemplum de musica, sit aliquis qui uult acquirere musicam primum accipiendum est subiectum ab ipso addiscente scilicet sonus, non tamen quicunque sonus. sed armonicus tantum, hac enim differentia appropriat sibi subiectum, postea passiones omnes, & actiones circa ipsum subiectum contingentes cõsiderat, cum musicus acquisiuerit has omnes passiones, & actiones, eorumq́; notitiam calluerit, habitum tunc habet musicæ, & tunc dicitur musicus in habitu duntaxat, sic de medico dicendum. Qui uult addiscere medicinam, oportet q̃ primum sibi proponat corpus humanũ quatenus sanabile, & ægrotabile pro subiecto, de quo deinde incipit quærere, & inuestigare actiones, & passiones omnes, quæ circa ipsum occurrunt, quarum notitia habita ille dicitur habere tantum habitum: ignorat autem usum medicinæ, uideamus modo qui nam est qui habet usum artis, Verbi gratia medicinæ, & quomodo acquiritur. Acquiritur enim ab illo usus artis, cũ ab artifice ipsa uniuersalia Theoremata per habitum acquisita ad ipsa particularia scilicet ad usum, & ad exercitium faciendo epilogismum applicantur, sic enim intellectus applicando uniuersalia particularibus, & concludendo particulare aliquod discurrit, sicut facit Aristot. tum in. 6. Ethicorum, tum etiam in 7. eiusdem, do exemplum, ut melius res accipiatur, Verbi gratia sit

me-

medicus, qui tantum habeat huius artis habitum, & omnes actiones, operationesq; humani corporis optime percipiat, uult iste se exercere, & usum huius artis adipisci, opus est, q; discurrat, quomodo illa uniuersalia iã per ipsum habita (quod fit discursu) particularibus applicentur, ut autem hoc sciatur, debet hoc pacto fieri processus, proponatur in arte, q; aliquis pleuritide laboret, quomodo particularibus uniuersalia applicabis? à quo nam incipies? quippe à notione finis. Vnde à dolore pleuritidis est inchoandum, inquirendo quis nam sit dolor ille, & unde causetur. Sed quid nam est dolor pleuriticus? nihil aliud sanè, quàm inflammatio materiæ ab uno locò ad alium præter naturam defluentis. Hoc habito per essentiam ipsius morbi uidelicet, q; dolor iste à materiæ influxu proueniat, tunc per hanc notitiam huiusce morbi inuenietis, q; suo eget contrario ob maximam illam propositionem, q; contrarijs contraria curantur, suum uerò contrarium est diuersio eius à loco inflammato. Trahendũ igitur est ab ea parte, ad quã fluit ad partẽ oppositã, ut uerbi gratia si fluit ad partem sinistram trahatur per diuersionem ad dextram, & è cõuerso, si uerò sursum rapit, trahatur deorsum, si à parte ante ad partem posteriorem, & è contra protrahatur cum uero ad hunc particularem actum deuenietis, faciẽda demum est particularis conclusio, ut ita faciatis ratiocinationem. Vbicunque materia in corpore humano præternaturaliter ab uno membro ad aliud fluit, tunc diuersione uti oportet ad oppositam partem, quæcunq; sit illa, ad quam confluit humor, siue dextra, siue sini-

ſtra, ſiue ſurſum, ſiue ante, ſiue retro (uideatis quæſo diſcurſum per epilogiſmum ab uniuerſalibus ad particularia concludendo particulariter) ſed in Socrate eſt humor fluens à parte inferna ad partem ſuperiorem, ſi debet intercipi, & remoueri iſte fluxus, ergo debet ad oppoſitam partem ſcilicet ad partem inferiorem trahi. Vnde abſque eo q, inferatur concluſio poteritis operari, quia concluſio ſyllogiſmi in arte medica eſt ipſa actio, & operatio, quæ in actu practico conſiſtit, ex hoc igitur per hunc epilogiſmum habetis quid agẽdum ſit, patet quin etiam, quis ſit artis habitus, & uſus, & exercitum, quod ab experientia dirigitur, quæ ſanè (ut dixi) duo ſunt crura, dextrum ſcilicet & ſiniſtrum. His expeditis hanc ſtatuo concluſionem, q, ſi ars tantũ pro habitu intellectus conſideretur, breuiſſima eſt, & non longa, & breui admodum tempore acquiri poteſt, ſi uerò ars pro uſu emanante ab illo habitu accipitur, dico, q, hoc pacto ars eſt longa, & reſpectu uitæ longiſſima, nec quiſpiam unquàm potuit hanc artem aſſequi, etiam ſi mille uitas haberet, quæ ſingulæ mille annis conſtarent. Quòd uerò ars pro habitu accepta ſit breuis, & finita ratione, & authoritate comprobatur. Primum quidem ratione, à priori per eſſentiam aſſumpta. Nam Ariſtot. Gal. & Pla. inquiunt, q, habitus, uel ſcientia eſt ratio determinati ſubiecti actione, & paſſiones eius cõſiderans, ſed actiones, & paſſiones ipſius ſubiecti breui tempore acquiri poſſunt, cum uniuerſales ſint, & finitæ, ac determinatæ, ſi (ut æquum eſt) in ſpecie, non in indiuiduo conſiderentur. Vnde Gal. 2. uel 3. De differen-

tijs pulsuum illos deridebat, qui actiones, & paßiones in indiuiduo, ut in Dione inquirebant, ac considerabāt, hoc enim pacto sunt infinitæ. Ob id dicebat ipse, debemus accidentia, & paßiones non in indiuiduo, sed in specie considerare, quæ quidem hunc in modum considerata facile acquirere poßumus, quia sic finitæ sunt, & breui tempore indigent. Quod etiam authoritate confirmatur. Nam Galenus nono De placitis Hippocratis, et Plat. inquit, quod omnis methodus, & omnis ars uno anno disci potest. Qui enim bonum ingenium habet, & bonum discursum unius anni tempore habitum scientiæ acquirere aptus, est & exemplum de musico tradit, ipsius enim habitus, uno anno, & breui admodum tempore perdisci potest, postea subiungit Galenus, si uerò quis usum acquirere exoptat, qui ab eo artis habitu progreditur, & ipsum recte assequi, tunc ei totum uitæ suæ curriculum non sufficiet. Sed cur adeo difficile sit uersari ꝑ tantum temporis spacium in huiusmodi artis usu ab illo habitu progrediente in uniuersum dicam, ꝙ eius ratio est, quoniam in omnibus rebus agendis ab uniuersalibus ad particularia procedēdo primum occasio ad hoc apta inuenienda est, quæ ad modum difficillima, ac præceps existit, quoniam subiectū circa quod usus iste uersatur, non est adeo dispositum, ut semper eodem se habeat modo, cum in continua alteratione, mutatione, & fluxu existat. Vnde maxima solertia, summaq; sapientia occasio reperienda, expectandaq; est, ut tempestiue circa ipsum operari poßimus. Non enim sumus, ut fabri, aut coriarij, qui nulla sumpta occasione propter

suisubiecti immutabilitatem quocunque tempore operari inchoant. Sed apud nos medicos, qui circa corpus humanum uersamur, subiectum adeo nobile, quod continuè fluit, & mutatur, difficillime occasio idonea ad actiones subeundas inuenitur. Quo fit, ut nostra occasio in rebus agendis, maxime sit præceps, unde plurimo tempore, & maxima difficultate usus hic acquiritur. Deinde est experimentum, quod quidem fallax est, non enim semper, quæ experimur, ad finem intentum deducuntur. Præterea periculosum est, ob corporis humani substantiam, & nobilitatem, cum omnium corruptibilium perfectißimum sit. Nam ualde fatuum est in tam nobili subiecto facere periculum, quoniam mors sæpe ob malum experimentum inducitur. Tertio redditur difficilis usus iste ob iudicium difficile. Difficillimum enim est recte iudicare. Nam non omnibus hominibus contingit adire corinthum. Verum, ut hoc apertius patefiat, exemplo satis claro illustrabo. Adsit pleuriticus, à quo dolorem demouere intendimus, per uniuersalia facile poterimus discurrere, q. scilicet in omni fluxu ad oppositum diuertendo trahere debemus, præterea, q. hic sit in pleura dolor, qui ex repletione prouenit, & q. iste fluxus materiei præternaturalis est à partibus inferioribus ad superiora ascendentis, & ob id diuersione ad oppositam regionem salus paranda est, sed in Socrate est iste fluxus, cum tali dolore, in eo igitur amouendus est per diuersionem. Omnes quidem hoc facile addiscere poßunt, at quid sit agendum in tali indiuiduo, & quomodo hoc difficillimū est. Nam occurrunt tibi tria monstra indomabilia, quæ

nos perturbant, & opus nostrum acquisitu difficillimum reddunt. Primum monstrum est occasio, quonam tempore hæc peragenda sint, debemus enim ad oppositũ trahere, utrum modo conueniat in tempore doloris nec ne? dubium est. Nam dicebat Auicenna cum euacuare uolueris, dolorem prius sedato. Ideo inuenienda sunt remedia opportuna ad sedandum prius dolorem, si occasionem reperire uis, & tempus idoneum operandi. Secũdum, quod occurrit, monstrum, est esperimẽtum fallax, & periculosum. hoc enim (si uersabimini circa corpora humana) claré cognoscetis, q. si ob id circa aliquod corpus error committitur, tota medici authoritas tollitur, nam fine suo intento frustratur, & sanitatem inducere intendens morbum maiorem, aut etiam mortem quandoque ob experimenti fallaciam inducet. Tertium se se offert monstrum, & est iudicium. Indicare enim an ante, uel post aliquod sit faciendum haud facile est, ut utrum ante exhibere tale pharmacum sit bene, an male factum, postea si quis exhibuerit ipsum, & contulerit post eius assumptionem æger sudauerit, difficile est iudicare nunquid à pharmaco, an ab ipsa natura fuerit sanitati restitutus. Quare tria hæc monstra uobis parata nunquàm habebitis, quin semper quid horum desit. Hæc tria sunt monstra, per quæ unusquisque medicus transire debet, quorum ratione actio, & usus difficilis redditur, ob id Auerroes (ut in suo colliget uidere licet) cum tamen perfectißimum haberet habitum, medicam hanc artem exercere noluit. Quo circa Gal. 2. Therapeutices talem artis difficultatem considerans inquit,

si

si quis ab uniuersalibus ad particularia procedere uoluerit, & artem præstantißimam exercere, opus est, eũ ingeniosum esse, multumq; studijs incumbere, & pœnitus ab omni cura, solicitudinibusq; se iunctum, & ab omnibus alijs deniq; impedimentis, ueluti paupertate alienum, & omnia fortunæ bona contemnere, quoniam huius artis difficultas hoc exigit, nam omnes mederi possunt, sed non omnes honorem consequuntur, qui uerò magis circa hoc se dederit, eò magis ad supremos gradus extolletur, quemadmodũ multi primates sunt apud Regem, licet ad ultimam perfectionem peruenire non poßint. Cum igitur longus sit artis usus, ars ista erit lõga respectu uitæ, non quidem ars illa, quæ habitus est duntaxat, sed ars illa, quàm pro usu accipitur, quemadmodum ex Gal. 9. De placitis colligi potest. Hæc est huius Aphor. uera sententia. Quoad Hippoc. uerba subsequentia, rationem adducit, quare ars longa est respectu uitæ, & tria ponit monstra, ut superius explicauimus, quorum primum est occasio. Quod autem in arte medica occasio de neceßitate requiratur; & in omnibus rebus agendis, tum à posteriori, siue signo, tum à priori comprobatur, primum à posteriori, quoniam nisi, qui amat puellam, occasionem expectauerit, dum secum alloqui, & eius finem assequi intendit, nihil boni efficiet profectò, sed data occasione, statim finem intentum adipiscitur, pariter qui uult cum principe aliquo loqui, occasionem debet morari, nam non expectata occasione cõtumelijs afficeretur, in omnibus igitur actionibus expectanda est idonea occasio, & ideo dicebat magnus. Ille

le Poeta Græcus. Maximum, quod præest omnibus actionibus, est ipsa occasio, ex quo factum est uulgatum illud uerbum apud Græcos, quòd nullum est bonum, nisi opportunè, & recte fiat, hæc est à signo, & posteriori probatio. Quæ uerò à priori accipi potest, hæc est, nam in qualibet actione recte agenda requiritur, q; agens proportionetur passo, aliter non fiet bona actio, oportet inquam sit bona dispositio passi, ut agens cito agat in illud. Proportio autem uera inter agens, & passum seruatur, cum agens paratum erit ad agendum, & passum ad recipiendum, ista autem dispositio maxime habetur, & elicitur occasione, seruata enim debita occasione, quæ eligatur, siue passum sit animus, siue corpus, semper id passum disponetur ad agentem, alioquin nec bona actio, nec bonum opus, nec bona impreßio efficietur, hoc igitur à priori quoq; compertum est. Quãtum uerò attinet ad eius difficultatem, quam scilicet difficillime occasio ista cognoscatur, hoc facile uidere licet in omnibus rebus humanis, quæ quidem in quodam tempore imperceptibili consistit, Ideo Galenus primo ad Glauconem recte dicebat, nihil in rebus agendis difficilius esse, quam occasionem inuenire, cum in quodam temporis puncto indiuisibili consistat, propterea Poetæ rectè occasionem ipsam tantum in fronte comatam, & capillis insignitam, in occipite uero caluam, & depilatam finxerunt, quoniam illa facillime, uelocißimeq; subterfugit, per hoc enim innuebant hi, q; cum occasio ipsa scilicet fortuna in fronte sese offert, statim est capiẽda, quia cum postea frontem auerterit, ea amplius capi
non

non potest: & ex hoc etiam satis constat quantum sit præceps tempus, & uelox, & occasio ipsa, quæ temporis est pars fluxibilis, cum de tempore non habeamus, nec futurum, nec præteritum, sed tantum punctum, qđ est instans, & indiuisibile, teste philosopho. 4. phys. Ex parte igitur temporis est præceps occasio, & ex parte actionis & alterationis, circa quam ipsa uersatur, nam si uersamur circa animos hominum hortandos, & dehortandos, uidemus, q͵ continue eorum sententiæ, & uoluntates commutantur, pariter corpus humanum, circa quod medicus agit, quam mutabile, & alterabile continue sit, omnes norunt, unde & occasio solet etiam appellari colliquatio, quoniam corpus colliquat, nec quid idem permanere sinit: Immò solet etiam dici, q͵ non est eadem sanitas in mane, & in sero, quia continue mutatur corpus, & quæ in eo continentur, semper alterantur, quod si hoc in sanitate fit, quid fiet in corpore laborante morbo aliquo ratione causarum, tum extrinsecarum, tum abditarum? Nam si medicus aliquid circa corpus operari instituet, statim ex aliquo strepitu, uel in domo, uel extra domum corpus immutatur, & medici operatio impeditur, quoniam occasio præfixa immutatur, quæ deterret medicum, ut non posit, quod intendebat, agere, quid mirum? si ista ars in tota uita non acquiratur? cum hæc occasio adeo necessaria, & cognitu difficilis existat, ut ab homine exercitatißimo uix percipi poßit, quid etiam fidendum de hac arte ratione huius occasionis? & hinc unum aliud exoritur, quòd si quis praua aliqua ar-

te imbutus fuerit , quanto in ea procedet , tanto efficietur prauior & in deterius semper senescet , sed si bonum aliquem habitum habuerit, totum continget oppositum, ideo uos hortor, ut totis uiribus hos bonos habitus (quo ad fieri potest) habere insudetis, & bonum deinde usum, atque exercitationem perfectissimam , ut primo perfectionis gradui accedatis, quemadmodum fecit Hippoc. *&* Galenus *quod si ad illum gradum ascendere non habitur facultas saltem secundo gradui proximi esse studeatis. sic in* Republica *multi sunt gradus, in qua aliqui principatum attingunt, nulli succedunt, alij uerò subsequuntur, & hæc dicta sint de occasione. Secũdum monstrum quod occurit est experimentum.* Tertiũ *est iudicium difficile, quæ duo ultima simul pono, quemadmodum facit* Galenus, *quem nunc sequor, cuius expositionem super hoc notate, nam nos alterius erimus opinionis, dicit enim, q̃ experimentum est fallax , & iudicium difficile propter inuentionem artis, accõmodat. n. hæc duo ad inuentionem artis, tanquàm duo principia, & instrumenta in omnibus artibus, & scientijs acquirendis, quod sumpsit ab* Aristotele *in prooemio methaphysices, quodcunque autem horum sumatur, semper erit difficillimum, quomodo autem experimentum conferat arti, demus exemplum, quoniam per ipsum inueniemus principia in arte, sicuti maiores nostri, qui reubarbarum purgare coleram reperiere, non enim rationem, sed experimentum in hoc habuerunt. quoniã à proprietate sua hunc in modum operatur, & ideo* Galenus *in 5. De simplici medicina dicebat, q̃ illa, quæ à pro-*
prie

prietate operantur, nullo modo methodo scilicet iudicio, & ratione, sed tantum experientia haberi possunt, ut est de reubarbaro, quòd purget coleram, unde perpēdite quantam utilitatem afferat arti experimentum, pariter ratione, & iudicio aliquid acquiritur in arte, nam si sit ulcus curandum, si applicamus oleum, tunc inducemus in ulcere putrefactionem, eo quia oleum humectat, & quid etiam deterius efficietur, si uero applicabitis eruginem æris in ulcere maxima profectò mordicatio, corrosio, & dolor generabitur, quæ iudicium & ratio considerans, quomodo ex his duobus simul mixtis unum tertium conficiatur, q; ulcus consolidet (ut inquit Galenus) nec corrodat, nec putrefaciat, & unguentum nuncupabitur ad ulcera consolidanda, nemo igitur inuenit hæc duo simul mixta iuuare in tali casu, & separata nocere, nisi ratio ipsa, siue iudicium, unde cum sint duo ista instrumenta experimentum scilicet & iudiciū ad artem, uel scientiam inueniendam, ambo quidem difficillima existunt, nam quid experimento difficillius? si enim uolumus nouum aliquod in Socrate experiri, illud forte non conferat, tunc aut tale corpus lædemus, aut necabimus, ideo experimentum periculosum est, ob subiecti nobilitatem, in quo fit actio. non enim sumus fabri nec coriarij, qui uersantur circa subiecta inanimata, aut irrationabilia, sed uersamur circa subiectum humanum corpus, quod deperditum non potest amplius refici. Parimdo iudicium est difficillimum in omni parte medicinæ, quod Galenus probat à signo, nam hoc facile deprehendi potest ex nostris maioribus medicis, inter quos

ma-

magna fuit dissentio circa humani corporis fabricam multumq; circa eius principia laborarunt, quia iudiciũ in rei quesitæ ueritate discernenda multiplex, diuersũ, ac difficile erat, nam medicus uersatur propter corpus humanum circa tria scilicet substantiam corporis, humores, & paßiones, alterationesq; tanquam eius principia, circa quæ apud ueteres maxima discordia cernitur. & primum circa substantiã corporis Asclepiades extitit, qui corpus humanum ex principijs indiuisibilibus athomis constitui putauit, quam eandem Epicuri sequuti sunt opinionem, Hippoc. uerò, & Galenus principia corporis humani esse quatuor elementa statuerunt, Postea inter se fuerunt discordes de proprijs, & propinquis humani corporis principijs, uidelicet humoribus, Nam Erasistratus, & cum illo Aristoteles sanguinem tantum esse uoluerunt pro corporis substantia, qui quidem solus esset humor, cæteri uerò excrementa, tanquàm inutilia, si ad sanguinem comparentur. Hippoc. autem in libro De natura humana ualidißimis argumẽtis humores, & ex quibus ut necessarijs corpus humanum sit constitutum, quatuor esse demonstrat. De spiritibus quoque non parua fuit discordia, nam Peripatetici unum tantum spiritum uitalem non distinctum ab animali esse contendunt. Hippoc. uerò tres spiritus necessario distinctos in humano corpore animalem, uitalem, & naturalem posuit. Sic & de solidis membris disident antiqui, quo fit, ut iudicium difficile reddatur, cum circa humani corporis substantiam ad inuicem ualde differant, Pari pactò circa facultates (si rectè perpendamus)

mus) Aristoteles, & Peripatetici cum Erasistrato unã tãtum esse facultatem uigentem in corde, quæ sola dat, & præstat uarias actiones diuersis corporis membris, esse uoluerunt. At Hippoc. tres esse existimauit facultates. similiter circa alterariones, & paßiones quanta difficultas orta sit, palam est. Aliqui enim, inter quos fuit Hippocrates à quatuor qualitatibus primis caliditate, humiditate, frigiditate, & sicitate alterationes fieri aßeuerant, ex quorum inæqualitate alteratio in humano corpore contingat, alij autem, ut methodici, quos improbat Galenus in libro De sectis, & in libris De arte curatiua, & etiam in illo De constitutione artis, alterationes à densitate, & raritate, siue à constrictione, & dilatatione cooriri uoluerunt. Quidam uero ob partiũ similarium mutationẽ, quæ erant indiuisibilia illa corpuscula, ut q. ea ex rotundis acuta fierent, & ex acutis rotunda. Quanta fuerit etiam de curatione controuersia, breuitati studens non dicam. Hæc autem omnia exoriuntur, eo q. iudicium difficile est. Cum ergo experimentum sit periculosum, occasio præceps, & iudicium difficile, Galenus conlcudit, q. ad inueniendam artem nulla ætas sufficit, ut ab uno solo integre constitui possit, quæ tamen ars traditur per manus, ut q. unus diminute inuenerit, & cæperit, alter magis compleat, & adijciat. artes enim per additamenta, & ætates perficiuntur, ideo ars est longa, quia medicina in unica uita, & ætate constitui non potest. Hæc fuit Galeni expositio, quæ in se uera est, at in hoc peccat, quoniã quando Hippocrates dicit, artem esse longam non intelligit quoad

artis inuentionem, nam si sic intelligeremus multa sequerentur absurda. primum quidem, quoniam nos Hippocratem (ut facit Galenus) artis inuentorem faceremus, quod minime uerum est, quia Hippocrates hic, & ubique in Aphorismis docet, quomodo ars pfici debeat, non quomodo inuenienda sit, docet enim artem iam inuentam, nulla autem hic fiet mentio ab eo de artis inuẽtione, sicuti uoluit Galenus, qui in hoc deceptus est. Ante enim Hippocratem ars ista constituta erat, unde si hoc ipse doceret in Aphorismis, recte diceret Galenus, quod tamen nunquam reperietur. Quod autem ante Hippoc. ars ista fuerit reperta, testatur ipsemet Galenus ubique inquiens, Aesculapium hanc reperisse facultatem, quod & confirmat Plato (si ei credere dignum est) in Phædone, & in quarto De re publica, Aesculapius fuit primus, qui methodo medicam artem in Theoremata referre, & constituere incæpit, cui, quæ relicta erant, postea per successionem addiderunt alij. Nã Hippocr. habuit patrem suum Heraclydem, & alios antiquos præcessores, qui de arte ista constituenda quãplurima scripserunt. Sed dicet quis Hippoc. artem inuenit, sed non perfecit. Dico q̃ præcessores sui fuerunt, qui hanc inuenerunt artem, postea uerò ipse per additamẽta eam perfecit, sic, & Galenus perfecit, ut ubique de se ipso attestatur. Ego nihil inueni (inquit) sed quicquid ab Hippoc. habui, explico, nam ille obscurè, & enigmaticè ea pertractauit, ego uerò diffusius, ac distinctius interprætor, expono, & dilucido. Et si quid de nouo in arte constituit Hippoc. non fecit in Aphorismorum

rum libro, qui sunt in ultimæ conclusiones artis medi-cæ, quem librum in senectute sua ad usum, atque memoriam medicorum compilauit. Præterea si Hippocrates De artis inuentione intelligeret (ut asserit Galenus) frustra addidisset, illud uerbum Occasio, quoniam in arte inuenienda, & constituenda non requiritur occasio, quia si uultis artem constituere, singulo die, & quali-bet hora, & tempore inuentionis occasio sese offert, sed in exhibitione medicinæ alicui ægro necessariò occasio requiritur, quæ in experimento, exercitatione, ac usu consistit, quæ quidem medicina si tempore debito exhibeatur erit, ut manus Dei, sin minus, contra. Non est igitur credendum, q. Hippocrates De artis inuentione intelligat, sed de usu, & exercitatione, ita quod ars sit longa ratione usus, & experimenti, quæ ars occasione, quæ præceps est, iudicio difficili, & experimẽto periculoso indiget. Quid igitur dicis Galene? cum Hipp. hic non intelligat. nec de artis constitutione, nec de habitu, sed duntaxat de eius usu, Concludendum itaque est Galenum in hoc grauiter errasse, cuius causa fuit, quoniam artem, & usum artis, haud quanquàm distinxerat, cum tamen distinguere necessarium foret. Sed ut quid pro ueritate sentiam uobis aperiam, Galenum semper summum uirum fuisse putaui, & quicquid dico, & habeo, fateor me id totum ab eo accepisse. Verum tamẽ non semper idem est, ubique Galenus, nec semper sibi constat, quia sæpe se emenda, & corrigit, quod sanè faciunt, hi qui multa, ac uaria uolumina ob multam facundiam, & doctrinam scriptitant, rarò tamen, quod

scri-

scripserunt, emendant, quemadmodum etiam Gal. uir doctißimus, qui complures libros componebat, raro tamen eos emendabat. Omissa igitur Gal. expositione dicamus, q; agit de usu tantum artis, qui experimento, iudicio, ac occasione indiget. Pro quo debetis scire q; in omni cura, & medicinæ opere (ut etiam refert Gal. in libris Therapeutices) ratio actionum semper ab indicationibus sumitur quæ quidem, uel à morbo, uel à causis morbi deprehenduntur, ut uerbi gratia uolumus aliquod corpus euacuare, quid est, quod hoc nobis indicat? repletio sane ipsa. Debet igitur fieri euacuatio, nam contraria contrarijs curantur, ob id medicina euacuans requiritur, q; aliter fieri non potest. Facile habitus medici discurrit hucusque, dum uerò ab uniuersalibus ad particularia descendere uult aliquis, & medicamentum Verbi gratia scamoneum exhibere, insurgit difficultas, & tūc medico se offert experimentum, quòd est tum periculosum, tum fallax, periculosum ob subiecti nobilitatem, fallax uerò, quoniam circa tale subiectum corpus humanum rerum agendarum differentias cognoscere difficillimum est; ob id si medicus circa corpus ægrum distincte procedere desiderat, distincte indicationes habendæ sunt, quæ (ut dixi) uel à morbo, uel à causis morbi sumūtur. Videndumq; est primum qui humor sit peccans, quo habito tunc quid agendum, & quid euacuandum sit cognoscetis. Secundo quantum agendum, & euacuandum sit, habere opus est, quod haberi minime potest, nisi prius quantitas lapsus cognoscatur, quæ lapsus quantitas non recte comprehenditur, nisi antea corporis quod

ſpeculandum ſubijcitur, temperies exactè cognoſcatur. Hoc autem negocium difficillimum eſt ſcire. Vnde Gal. 3. methodi dicebat, ſi ego temperaturam corporis ſcire poßem, qualis nam ſit in ſingulo corpore, & in quo gradu, me eſſe Aeſculapium existimarem, quod etiam in libro primo ad Glauconem aſſerit, ubi inquit melius eſt curare ægrum, cum quo fuerit medicus diutius uerſatus, quàm illum, quem non nouerit antea. Suppoſito adhuc, q medicus etiam habeat conditionem hanc quantũ euacuandum ſit, non ſufficit hoc, quoniam oportet etiã uidere, quomodo euacuare liceat, & quomodo non, hæc autem ab ægri natura, & temperie indicatio exoritur. Si modo uultis uos exercere, tunc occurrit primo occaſio, maxine præceps quæ niſi exquiſite habeatur, nihil boni niſi caſu in actione aſſequemini. Habendum præterea eſt, quid agendum ſit, pro quo tenendus eſt humor peccans, at quoniam ſæpe cauſæ morborum latent, nec poſſunt haberi. Ignoti ſunt etiam morbi, & à qua pendeant cauſa, & conſequenter quid agendum recte haberi non poteſt, unde Gal. in libris De locis affectis dicebat, ob id accidere artem hanc coniecturalem eſſe, oportet quin etiam ſcire quantũ agendum ſit, q ſine præcognitione lapſus morbi, & temperaturæ acquiri non poteſt. Ideo experimentum ratione nobilitatis ſubiecti periculoſum, ratione uero quantitatis, & gradus temperaturæ redditur fallax, infinitæ enim ſunt indiuiduales naturæ, quas cognoſcere minime poſſumus, ob id longißima ætas ad hæc reperienda requiritur medico, unde nemo perfectus medicus fieri poteſt, qui & ſi perfectißi-

ctißimum habitum obtineat, attamen usum, & exercitium non recte callebit, nisi mille annos in arte fuerit uersatus. unde Auer. in 6. colliget dicebat, unum fuiße tantummodo medicum scilicet Auenzoarem, qui suo iudicio perfectißime medicinam calluit, qui uix à lacte remotus circa 7. ætatis suæ annum cum patre circa artis usum usque ad 40. annum uersari cæpit. Nam 40. ætatis Auenzoaris pater eius è uita discesßit. Auenzoar ad 135. annos peruenit, qui ob longam suam uitam artis habitum cum usu applicuit. Quamobrem nunquàm aliquis erit perfectus medicus, etiam si exquisite de tota medicina loqui sciat, & optimum habitum calleat, nisi habitum usu accommodet, at nullus id prestare haud facile potest, nisi Aesculapius, & tanquàm Deus efficiatur. Difficillima igitur est ars, primo ob occasionē præcipitem, Quemadmodum testatur Gal. 1. ad Glauconem à principio, postea ob experimentum, deinde ob iudiciū circa rerum agendarum differentias, non tamen ob id ullus à spe frustrari debet, quandoquidem hic de acquisitione perfecti finis, qui difficillime acquiritur loquimur, quod & Gal. loco citato uolebat, nam & si finem hunc medicinæ perfectum attingere non ualemus, tamen si methodo utemur, magis erimus perfecti medici, dum nos transibimus ad usum artis, quàm medici ignari, & qui methodo carent, ueluti Empirici sunt. Non igitur desperemus, sed alios antecellere conemur, ut saltim, quo ad fieri potest, illum perfectionis gradum attingamus. Et hæc pro ueritate huius primæ partis Aphorismi, tum secundum Galeni expositionem, tū meā intel-

intelligentiam satis dicta sint. Restat modo (quod polli citi sumus, ut facit Gal.) ostendere, quare in hoc operæ factum sit hoc prooemium. superius sex medicorum opiniones in medium attulimus, quarum unam tantummodo accipit Gal. duas uero non improbat, tres uerò alias uituperat. Illa, quam acceptat, est, q tradat rationem, cur scripserit Hippoc. Aphorismos, nam si in hoc prooemio docebit, nos ad scribendos Aphorismos oscurè accedere debere, nihil erit magis aptius, atque ad propositũ conuenientius, quippe in eo primum argumentum ponitur, ex quo docilis auditor fit, postea attentus, quoniã ratio scribendi hunc in modum demonstratur, præterea beneuolus fit, quoniã lector perutilia audiet. Ars enim inquit est longa respectu uitæ, uita autem ualde breuis respectu artis, ob id oportet modum breuem reperire, per quem breues, & integras regulas habeatis, quibus, quid agendam sit, sciatis in particularibus absq; hoc, q semper discuratis resoluendo à subiecto ipso usque ad ultima particularia, quocirca inquit Hippoc. Ego uos docebo regulas, tanquam in speculum agendo, quibus uos optime in arte exercere ualeatis, palam igitur est, quàm bene istud prooemium hoc loco positum quadret, quin etiam optime inter illas sex ueram opinionem digat Galenus, quæ breuiter rationẽ, & causam tribuit, cur hoc opus ediderit, manifestum est etiam quàm bene prooemium hoc huic loco ab Hippocr. fuerit applicitũ, in quo illa tria iam dicta prooemio deseruientia seruantur, ut scilicet auditorem beneuolum, attentum, & docilem efficiat, inquit enim q non tantum expedit dare

discur-

discursum per habitum ad inueniendam artem, sed & regulas quoque particulares, ut est illa. Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter tolerat. *Indigemus enim quandoque regulis particularibus breuissimis in rebus agendis, quæ sumuntur à principijs ueris ipsius artis, nam si semper à principio ad finem discurrere uelletis maxima diligentia et summus labor requiretur quod pro omnibus opus non est, hinc etiam apparet, quàm bene Auicenna tradendo illum librum Cantice processerit, liber istæ est regula, & canon medicinæ, in quo totam complectitur artem. Intelligebat enim quam esset difficile ab uniuersalibus ad ultima particularia procedere, meliusq; esse, ut regulis quibusdam breuibus artem exerceret, & hinc colligatis, q. male faciunt hi, qui hoc tempore Auicennã excluserunt, qui me hercle admirabilis apud nostros antiquos extitit, cum totum Galenum in regulas,* Etaxiomata *redegerit, unum etiam non præteribo, q. Auicennistæ facilius operantur, quàm apparentes, imaginarijq; Galenistæ, uerum errauerunt Auicennistæ quosdã antiquos insequentes, qui regulis tantum procedebant, non applicando artem ad methodum, unde tandem, & methodum, & regulas particulares amiserunt.* Hippoc. *itaque primus fuit, qui has regulas particulares inuenit, deinceps* Auicenna *eum sequutus est, qui librum* Cãticæ *compofuit, non tamen* Aphoristicæ, *sed duntaxat summarie, & hæc satis dicta sint, quare positum sit ab* Hippoc. *hoc proœmium iuxta ueram illam opinionem. Sunt demum duæ aliæ opiniones, quæ à* Galeno *non im*

probantur, tamen necessariæ non sunt, quarum prima dicit, q; istud prooemium ab Hippoc. propositũ est, quoniam uoluit expellere homines se cordes, & ignauos ab hac arte, altera uerò forte idem dicit, q; tantummodo uiros magnanimos eligat, & inertes excludat, nam magnanimi ad magna negocia exercitantur, pusillanimi uerò expauescunt. Secundum igitur has duas opiniones his de causis hoc prooemium. Vita breuis, ars uero longa posuit Hippocra. ad quas opiniones respondet Gal. inquiens, q; hæ duæ sectæ in se uerum dicunt, nõ tamen ad propositum, non enim compedia artis docet, nec sua fuit intentio, ut prooemium hoc ad omnes suos libros efficeret, quò omnes ad artem hanc capessendam excitaret, quin immo si hoc faceret Hippoc. totum oppositum eius, quod facere debebat, perageret. Sunt uero tres aliæ opiniones, quæ à Galeno eijciũtur, quarũ una fuit Hippoc. ab arte medicinæ omnes auertere. Cui Galen. respondens inquit, hoc esse falsißimum, altera fuit opinio, ob id hoc prooemium eum fecisse, ut ostenderet artem nostram esse coniecturalem, quæ adhuc falsa, & absona à ueritate est. Tertia, & ultima opinio asserebat Hippocr. in hoc prooemio uelle intelligere, q; medici sine huius artis sæpe frustrantur, quas tres opiniones (ut dixi) Galenus improbat quoniam si id esset uerum, quod dicunt hi, maximum eßet Hippoc. dedecus, tum artem uillescere, tum etiam studiosos auertere. Præterea ultimæ hæ opiniones extremæ Aphorismi particulæ non correspondent, quando dicit. Nec solum se ipsum pręstare oportet oportuna fauentem.

Ecce,

Ecce, quòd ibi inquit medicos à fine suo non frustrari, nam si frustrarentur alio modo dixisset, loco enim illius. Oportet: *Posuisset.* Contingit. *Non uult igitur q; ars ista cõiecturalis sit, nec medicus à fine suo frustretur, dummodò, quæ ueniunt circa ægrum agenda, optime agantur, uidelicet, quòd quantum poßibile est, eligatur occasio, præterea ad experimentum aduertatur, ne fiat periculosum, aut minus fiat, quàm poßibile sit, sic & iudicio, & de sequentibus conditionibus requisitis dicendum est, ad quas omnes finis intentus à medico sequitur.* Nec solum pręstare oportet &c. *Hæc est secunda Aphorismi pars secundum* Gal. *quæ est separata ab Aphorismo, & est ueluti consilium additũ primo Aphorismo. quoniam dixit* Hippoc. *q; ars respectu uitæ est longa, quoniam occasio præceps est, experimentum periculosum, iudicium difficile, inquit modo, ideo consulo uos, ut omni uestro conatu, nõ tantum præstetis uos ipsos opportuna facientes in rebus agendis, immò etiam* Conamini, *ut æger pareat, & faciat, quod debet, sic & astantes, siue ministri prompti, & parati sint pro ægro, nec tantum medicus, æger, & ministri, sed etiam omnia exteriora recte adhibita esse debent, quæ omnia si recte seruentur, & si ars sit longa, omnia tamen ferè semper fæliciter succedent, non enim omnes ob occasionem præcipitem curari poßunt, sed quamplurimi, si hæc omnia recte administrentur, hæc est expositio, quæ uidetur esse notißima.* Adhuc *tamen restant quidam explicanda, & dissoluenda primum est, cur dicat* Hippocr. *si exteriora fiant, cum iam dixerit.* Nec

so-

solum se ipsum prestare oportet opportuna facientem, sed & agrum, & assidentes. *qui quidem medicus, æger, & aßidens, extrinseci eße uidentur, sicut, & alia exteriora. Circa huius quæsiti solutionem oportet prius sciatis, q; si curare uolumus quempiam in omni curatione tria requiruntur, & necessario concurrunt, alteratio, in qua concluditur alterans scilicet agens, & alteratum, scilicet passum, præterea cum hæc alteratio in tempore fiat, multi excessus in tali temporis spacio possunt occurrere, qui talem alterationem impediant, ita q; agens non poßit recte agere, & operari, sic & patiens pati nequeat. Primum itaq; ex parte agẽtis tria necessariò requiruntur, primum est natura ipsa, quæ est omnium operatrix & uerus artifex in fabrica alijs imperans, & nullo pactò subiecta, natura igitur est primus architectus, huius naturæ nos sumus ministri. Secundum est medicus, qui à natura dirigitur, ut minister à primo architecto, unde medicus est secundus architectus, postea sunt astantes, & ministri, qui sunt tertius architectus, qui à medico dirigantur, et is illis imperat, Quo circa tria hæc, siue tres causæ sumptæ ex parte agentis sunt, ad hoc quàm maxime necessariæ natura, medicus & ministri, unde medicus medio modo se habet, nam respectu naturæ est minister, ut dixit Gal. 3. artis paruæ, & in libro De constitutione artis, respectu uero ministrorum est, ut architectus ideo Gal. 6. epedemiarum sect. 2. dixit, si medicus operaretur uenas secando, aut clysteria imponendo, non artifex, sed minister esset, est enim medicus, ut imperator in exerci*

tu

tu, qui si pugnat in exercitu, non pugnat, ut imperator, sed ut miles sic, & gubernator nauis, qui dum naui ascē dit, & munera nautæ exercet, non gubernator se nauta, & minister efficitur. Tria igitur hæc semper concurrunt inuicem ex parte agentis, natura, medicus, & astātes, quatenus tres causæ essentiales, quæ ad finem propositum diriguntur, non enim sunt causæ per accidens, & casu assumptæ. Ex parte uerò paßi, qui est æger si debet sanari, duo etiam neceßario cōcurrunt, primum, ꝙ disponatur secundum principia naturalia, & sit corpus præparatum. unde uidendum est, an tale corpus sit præparatum nec'ne, agens enim sæpe bene dispositum est scilicet natura, uel medicus, uel ministri, sed postea ex parte paßi multa sunt, quæ curam impediunt, ut si corpus ægri sit, uel debilis uirtutis, uel male dispositum ratione temperature, aut prauæ consuetudinis, uel malorum humorū, quæ prius medicus, antequàm quid agat, uidere debet, & aduertere. hæc enim omnia ad finem intentum simul conspirantia essentialiter & intrinsece uergunt, & tendunt, quæ causæ omnes inuicem maximam habent harmoniam, cuius gratia. Hippoc. intrinseca ista nuncupauit, sunt demum multæ causæ extrinsecæ per accidens, quæ fiunt à casu, quæ poßunt impedire, quo minus finis à medico intentus sequatur, quanuis agens & passum sint recte disposita, ad quæ oportet auertere, ut si sit æger, qui sit curandus, & sanitati restituendus, ueniat quis ægro nuntians, quod mulier, uel filius est mortuus, aut minister dicat ægro illū audisse à medico, quod illa ægritudine moriturus est, siue aliquo

aere existento frigido fenestræ aperiantur, & accidant similia, quæ possunt esse infinita, medicus cum natura, & ministris, & si opportuna faciat, ac præstet, non tamen poterit finem intentum consequi, cum hæc omnia casualia, & extrinseca, & per accidens euenientia remouere nequeat, ne infirmus ex his ullo modo alteretur. Manifestum igitur est medicum, & ægrum, & aßidentes esse causas intrinsecas iuxta Hippocrat. sententiam, alia uerò extrinseca, quo fit, ut medicus non tãtum ex parte sui prouidere debeat, quòd res omnes optimæ dispositæ sint, sed etiam ex parte paßi præterea ne ista casualia contingant, quæ à fine suo illum auertant, hoc igitur est consilium ab Hippocra. datum, quo facit auditores dociles, artem aphoristicè docere promittens, cum ars sit longa respectu uitæ. Et hæc sat sint pro resta huius Aphorismi declaratione, sequitur alius.

II.

N perturbationibus uentris, & uomitibus spontinis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt, sin minus, contra. Sic & uasorum inanitio, si talis fiat qualis fieri debet, confert, & bene tolerant sin minus, contra. Inspicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ętatem, & morbos, in-

qui-

quibus conueniat aut non.

IMprimis oportet in uniuersali nouisse Hippocratē non docere quidem artem aliquo determinato ordine trium dictorum ordinum, non enim per compositiuum, quod fecit Auicenna, non per resolutiuum, ut Galenus in libris therapeutices, & in libro De constitutione artis, non per diffinitiuum, sicut idem seruat in libris artis paruæ, tenet tamen hic ordinem aliquem scilicet secundum quid, non autem essentialem, nam author quis cum uult sequi ordinem aliquem, eum proponit prius in procemio libri, at Hippocrates hoc omisso aggreditur opus, statim agens de inanitione, & repletione, circa quam nos quoque uersabimur. Est igitur scopus primi huius libri ut de inanitione simul, ac repletione corporis humani dicat, Sciendum autem, quòd sicut optimus pictor, qui aliquam imaginem effingit, nō docet tamen pingendi artem, sed sat habet, ut in figura illa tantum ars sua optima, atq; artificium reluceat, ita facit Hippocr. qui non tradit methodum, non habitum, sed solum præcepta, atque obseruationes, quibus tantū suam manifestat methodum, atque artem in uirtute, quemadmodum patet ex omnium Aphorismorum lectione. Quod autem non doceat methodum, ea uinci potest ratione, quoniam, qui docet methodum, proponit antea rationem finis, & ipsum finem, à quo sumuntur indicationes curatiuæ, docetq; resoluere, atque alia multa facere, quæ omnino in tradenda methodo sunt obseruanda, ut facit Galenus in libro Therapeutices, qui processit per ordinem resolutiuum. Auicenna autem in pri-

ma quarti agens de febribus procedit per ordinem com positiuum, nusquam autem Hippocrates ita docet methodum, ut summat notionem finis, sed dat tantum præcepta ab ipsa methodo extracta. Quòd autem ipse doceat artem quo ad usum solum, obseruans in uirtute methodum, hoc quoque ostendendum est, ex quo apparebit, quàm fuerit admirabilis. Incipit itaque ab inanitione & rectè sanè. Medicina enim ad usum tradita nihil aliud est, quàm additio, & ablatio. Hæc autem diffinitio, quæ Hippocratis est, non competit parti theoricæ, sed practicæ, & usui tantum. Dum autem dico eam non cõpetere theoricæ parti loquor largo modo. Competit igitur tantum usui artis, qui tamen ab habitu dirigitur. ista modo medicina, quæ ad usum artis pertinet tres habet partes, & tribus uijs procedit scilicet pharmatia, dieta, chirurgia. Pharmacum est instrumentum, quo medicus euacuat corpus, aliud est instrumentum Dieta, dũ tantum curamus ægrum cibo, potu, aeris electione, & tandem cum sex rebus non naturalibus, Chirurgia tertium est instrumentum, quo utimur manus adhibentes, & ita medici operatio uel additio est, uel ablatio quo ad usum. In his autem tribus seruatur Hippocratis diffinitio, ille enim ab usu artis, & à medicinæ diffinitione incipit cum ab inanitione inchoat. Hoc modo Hippocrates deffiniuit medicinam sumptam pro usu, nec aliter poterat rectè definire. Cum ergo medicina pro usu sit tantum additio, uel ablatio, ista est ratio essentialis medicinæ, acceptæ pro usu & exercitatione eius, omnia deinde, quæ continentur in ea, ut paßiones, & pro-

& proprietates referuntur ad has duas ablationem & additionem. Iactis ita fundamentis à notione finis, consequenter habetur omnis dignotio paßionum, & proprietatum, quæ tali conueniunt subiecto, ut docet philosophus septimo Metaphi. Nam diffinitio subiecti medium est in demonstratione, ex quo subiecto tanquam ꝑ medium notißimum, à quo paßiones dependent, demonstramus paßiones omnes. Incipit igitur primo ab inanitione, & docet, quid ea sit, & postea quid additio, quidq; ablatio, quæ sunt in diffinitione medicinæ, quo habito fundamento omnes postea paßiones facile cognoscuntur. Aduertendum autem ꝙ Hippocrates artem suam occultauit, & cum innatam nobis esse uiã doctrinæ ab uniuersalioribus sciret, ob id incœpit agere de inanitione primum in uniuersali, dehinc in particulari. patet igitur quàm recte procedat exorsus à fine, & à notione finis, & à diffinitione medicinæ, agens de euacuatione, cum sit pars diffinitionis propositæ, unde dicit. In perturbationibus uentris &c. hæc pars est ratio Aphorismi quæ præponitur Aphorismo. Sic & uasorum inanitio &c. Hinc incipit Aphorismus, ubi uult Hippocrates dicere (sicut innuit Galenus) quod cum humor aliquis peccat in corpore, & euacuatur, tunc æger auxilium sentit, & corporis utilitatem, & ideo leuiter fert euacuationem sin minus ægre fert, uidelicet si euacuatur humor, qui non est euacuandus, tunc æger læditur, non autem adiuuatur. Galenus exponit ita, si talis fiat, idest si talis forma humoris euacuetur, intelligitq; tantum de qualitate & specie humoris.

(Ego autem infra dicam, quod Galen. aberrat à ſcopo) quia dicere, talem humorem eſt ſpeciem humoris intelligere, uerbigratia ſi ſanguis, uel bilis euacuetur, ubi peccent, tunc corpus bene fert, ſin minus, contra fiet, ut ſi loco ſanguinis exhauriatur bilis, & probat hunc Aphoriſmum cum ſuo epilogo, ſuaq; ratione quæ (ut dixi) anteponitur Aphoriſmo. Nam theorema interdum cũ ratione profertur, Interdum ſine ratione. Quod cum ratione profertur interdum habet eam ſibi præpoſitam, ut docet Ariſtot. ſecundo rethor. cap. 22. interdum uero poſt ponitur ratio, ueluti factum eſt in primo Aphoriſmo, in hoc autem præponitur ratio ipſa, ſiue epilogus. Quare autem probauit Hippoc. hunc Aphoriſmum exemplo, non autem ratione, uidendum eſt, nam non uidetur hoc Hippocrate dignum quem Gal. paßim appellat uirum admirandum, & diuinum lumen, quia omnem hanc ſcientiam habuit, eamq; artificioſißime oſtendit, uidemus enim Aphoriſmum iſtum eſſe practicum, & præceptum de rebus agibilibus, adeo ut in eo nulla exiſtat ſpeculatio, ſed ſolum dicat de agendis, agibilia modo non probantur per ſillogiſmum. 2. ethicorum cap. 2. ſed quæ ueniunt agenda probantur per exemplum, & ratio eſt, quoniam in his agibilibus non eſt determinatus ſtatus, non quid perpetuum, non externũ, unde probantur inductione, & debili probatione, non autem uera. Probat igitur exemplo hunc Aphoriſmum, ubi autẽ dicit quid de ſpeculatione, tunc non adducit exemplum, ſed probat bene per ſyllogiſmum, quemadmodum facit in primo De natura humana, ubi probat corpus humanum

num esse, & constare ex pluribus humoribus, inquiens, si corpus constaret ex uno humore tantum, non doleret. sed dolet, ergo constat ex pluribus humoribus. Vnde & Plato dicebat in Phædro nullum argumentum posse adduci pro animæ immortalitate fortius quàm hoc argumentum Hippoc. ideo Plato hoc accipit argumentum. Nunc uero dat exemplum Hipp. non autem argumentum affert, quoniam agit in hoc Aphorismo De rebus agendis, & attinentibus ad praxim tantum. Aristo. secundo Ethicorum cap. secundo inquit dum utimur exẽplo in rebus agendis, exemplum illud debet esse clarum. An modo hoc sit ita hic, & bene seruet hoc Hippoc. etsi fuerit ante Arist. satis perspicuum est, nam sicut pater filium ad uirtutem instruens, oportet (inquit) fili hac incedas uia ad uirtutem, adducitq; exemplum illustris alicuius uiri, sic facit Hippoc. hic enim sumit exemplũ clarum ab ipsa natura, quæ est admodum illustris, quoniam semper, & recte, exequitur suas intentiones, dum modo enim non impediatur, euacuat humores peccantes, ex qua euacuatione iuuat ægrum, alioqui læderet, elegans quoque medicus, ut uidet naturam facere, sic studet etiam ipse facere, & dum euacuat humores peccantes, iuuat ægrum, quasi dicat, si uasorum inanitio bene fiat, & secundum humorem peccantem tunc confert, & quod fit ... erum spectentur naturæ opera in euacuando humores malos. In perturbationibus uentris & uomitibus spontinis dicit sponte, quoniam natura occulte operatur, nec habet causam nobis manifestam, nec patet causa ab ipsa natura, ut patet in fluxibus al-

ui,& in uomitu,& influxu narium,ex quo statim graưedo corporis tollitur,ideo recte, & sponte operatur, sic debet facere medicus. At si natura coacta interdum euacuat,quod non debet,tunc æger offensam sentit. Et ita patet Hippocratem exemplo uti perspicuo ad probandum id,quod hoc loco intendit. Hoc satis est,quod attinet ad probandum,& ostendendum,quomodo Hippocrates probet per exemplum suum Aphorismum.

Si talia purgentur, qualia purgari oportet confert & leuiter ferunt *quare ita dixit? quia sic natura facit sponte, uel per uomitum, uel per secessum, & quando hoc facit, contingunt perturbationes, dum fluit materia de uno loco ad alium, & talis perturbatio apud Grecos dicitur* ταραχὴ. *ut uerbi gratia quando aliquod membrum in aliqua fluxione aliud incipit membrum perturbare, ut si sit in fluxu uentris materia,tunc totum corpus perturbatur, si igitur talia purgentur,qualia purgari debent, tunc egro id confert,cuius ratio hic proponitur. At si nihil aliud ultra diceremus non dogmatici,sed Empirici medici eßemus,uerum medicina ita doceri debet,ut quæ docentur memoria commendentur,alioqui uelut picæ erimus,& absq; ullo loquemur fundamento, illæ enim recte uoces proferunt,ignorant tamen quid significent, ita & medici Empirici quasdam pronunciant ore propositiones,carent autem ratione,methodoq;. Pro quo debet unusquisq; regulis studere Hippoc.Galeni, & Auicennæ,ut pateat quomodo hæc per methodum regulentur,eisq; copulentur,quemadmodum Hippoc. fecit,* quo

quo nemo fuit admirabilior, cum optime breuitati studuerit, tamq; oscuritati incubuerit, ut maximum legentibus negotium dicta ipsius faciant, unde recte dixisse uidetur Poeta ille.

Et quel di Coo che se uia meglior l'opra
Se ben intesi fosser gl'Aphorismi.

Sed ad rem nostram redeamus, Sic & uasorum inanitio &c. In hoc ratio latet totius Aphorismi, nam exemplum tantum declarat Aphorismum, pro cuius enucleatione egemus uera demonstratione à principijs sumpta. Vbi igitur malus humor euacuatur, maximam ex hoc utilitatem æger consequitur, nam notum est q; humor ille ægrum lædebat, unde statim oriebatur indicatio per methodum sumpta quod talis humor euacuandus erat. Oritur enim talis indicatio à re præter naturam uidelicet à repletione. Hippocrates igitur sumit indicationem per methodum, hac ratione. In corpore isto peccat talis, uel talis humor, ergo ille euacuandus est, cuius quidem signum est, quia ex tali euacuatione bene euentum tolerat æger, qui antea lædebatur, nunc uero non; ergo etc. ratio autem huius methodi, est, quia bene confert, & incipit ibi Confert, & leuiter ferunt. Notandum imprimis est quod euacuatio iuuat si talis euacuatur humor, qualis debebat euacuari, quoniam eius præsentia corpus humanum lædebat, unde bene Hippoc. alibi scripsit. Laßitudines spontaneæ morbum enunciant, ex quibus dictis clara sumitur euacuandi corporis indicatio, quasi, innuat ubi sunt laßitudines spontaneæ illic esse aliquid præter naturam,

non autem ibi ponit conclusionem, tantum sumens indicationes à re præter naturali, idest ab humore peccante, conclusio autem sequitur, q̃ sit euacuandus, & rectæ euacuationis signum erit, si ea confert. Galenus *contendit dictum istud de qualitate tantum & forma humoris intelligi quod suspectum apud me est, ego enim* Galeni *ipsius fundamento innixus deduco hoc etiam de substantia, & quantitate humoris intelligendũ esse, & de multis alijs, humor enim multipliciter peccare potest, & lædere corpus humanum, & tot modis euacuari potest talis humor, & purgari debet.* Et *ista uniuersalis indicatio, q̃ euacuandus sit humor peccans tantum indicat quid sit agendum, non quantum, non quomodo, aut quãdo, aut ubi, quia est solum indicatio uniuersalis euacuandi mali humoris, cuius signum est, q̃ bene confert.* Stante *hoc dico humorem tot modis peccare quot modis euacuari debet, totq́; modis dirigitur medicus ad euacuandum, & hucusq; tantum intelligimus ipsi quid agendũ.* Sed *quot modis potest lædere humor peccans? quatuor sanè modis, uel substantia, uel quantitate, uel ratione qualitatis malæ, uel ratione situs, cum scilicet fuerit in loco in quo non debet esse.* Incipiamus *à substantia, nã si cholera uiridis augeatur in corpore, tunc peccat per substantiam, & formaliter est præter naturam, nam substantifice peccat, ideo euacuanda est, itaque ubi adest peccans humor in substantia, statim ratione malæ substantiæ indicat euacuationem sui, quoniam non est ipsi naturæ familiaris.* Ratione *uero quantitatis potest humor peccare, si corpus grauat, ob hoc euacuandus, tametsi*

metsi in substantia bonus sit, sicut exemplum athletarũ docet, atque etiam naturà, quæ plerunque sanguinem per nares sponte ducit. Dicendum similiter est de qualitate humoris, nam si & ipse, ut uerbi gratia bilis euacuetur, æger libenter talem sustinet euacuationem: Hoc idem de humore ratione loci peccante dicendum, nam si euacuatur, ut in abscessu, tunc leuis æger fit. Disputandum autem nobis hoc loco cum Gal. est, qui pro sententiæ suæ confirmatione tres adducit rationes, quod Hippoc. per talia, & qualia de qualitate intelligit, non de quantitate, aut loco humoris peccantis. Prima Galeni ratio est quia talia dixit Hippoc. non tanta. Secunda ratio est quia Hippocrat. usus est hoc uerbo purgari, quoniam purgatio euacuatio est humorum qui peccant per qualitatem tantum. Tertia ratio est, quod Hippoc. in sequenti Aphorismo, non autem in hoc de quantitate loquitur, alioqui in eo repeteret idem quod dicit hic. Hæ sunt rationes Galeni quæ prius declarandæ sunt, postea sententiam nostram ponemus. Sed Aphorismus iste in prima facie est tantum Empyricus, & practicus, non enim docet indicationem ullam, nec ullam ueram intentionem operandi, nihilq; dicit de speculatione, sed tantum imperat, datq; tantum præcepta, uidelicet q, sit euacuandus humor peccans, at dogmatici, & ueri medici rationales nesciunt agere aliquid sine indicatione, semper enim seruant & quid agendum, & quantum, & quomodo, & quando, & ubi, ideo Aphoris. Empiricus uidetur, cum non uideatur docere indicationes curatiuas. Sed dictum est supra quàm bene appareat recte intuen

ti uerba ista mira ars Hippoc. quomodoq; sumantur indicationes hic curatiuæ. Habemus iam sententiã Aphorismi huius, & propositionem hanc ueram esse .s. quod si euacuatur humor peccans confert, & æger leuiter sustinet huiusmodi euacuationem, ex quo suum etiam oppositum, uerum erit, quoniam si huius humoris euacuatio confert, ergo repletio eius nocet, est enim regula topica, quod dicitur de uno opposito idẽ intelligi de alio, unde scriptores solent oppositum, unum ponere, alterumq; subintelligunt, uolentes enim occultare scientiã, per unum oppositum explicant aliud, quia oppositorũ eadem est disciplina. Hoc ita se habente iam patet uniuersalis una indicatio, quæ est quid sit agendum, ubi.n. peccat humor in corpore tolli debet, ideo Galenus in principio tertij methodi inquit omnem curandi methodum incipere ibi tãquam carcer equorum in principio cursus, quod scilicet omnis malus humor abradendus est, sed in hoc corpore malus humor est, ergo abradẽdus est, quia eius præsentia lædit, ergo remotio confert. Et ita ex illo fundamento, quod nocua amouenda sunt, prima nascitur agendorum indicatio, quod euacuatio sanat, ecce quomodo posita est talis indicatio in Aphorismo confusa, & obscura, uerum, unde nascitur, dicet aliquis, indicatio hæc? oritur sanè formaliter ab una maxima propositione, & à quodam genere per aliquam differentiã, hæc autem maxima propositio apud medicos maxima etiam dignitas dicitur, & est circa actiones, & usum secundum Hipp. quæ est, contraria coutrarijs curantur, nam cum est noxa in corpore, & repletio grauat, euacuatio

cuatio quæ fit per contraria sanat. Præterea causa finalis est, quæ oritur à fine artis medicæ, idest à sanitate, quam medicus intendit reducere cum non adest, & hãc reducit adhibens contraria, nã per hæc remouetur morbus uelut per instrumenta, quæ ut uera sint debent eiusdẽ generis eße, modo dum tollere debeo nocumentum corporis, primo uidendum mihi est, quod nam sit istud nocumentum, erat enim repletio humoris peccantis, qui male ferebatur. Patet mens iam Hippoc. qui Dogmatice per unum oppositum intelligit alterum, & hoc est indicatio. Sed adhuc p̄ hanc indicationem non habetur aliqua ultima perfectio, aut ultima agẽdi forma pro illo, qui uult operari. Nã dicet aliquis, quid mihi hæc indicatio essentialiter indicat? indicat quidditatem actionis, sed dicet ille, minus adhuc intelligo. Sciendũ est in omni actione humana, & non tantum in medicina quinq; requiri. Nam qui aliquid acturus est imprimis spectare debet quid agendum sit, alioqui frustra operaretur, postea quantum agendum, & in quantum debet extendi actio, quo habito poßit cessare. Tertio loco considerandum est quando agendum sit, quoniã occasio expectanda est, deinde sciendum quomodo agendum sit. Vltimo ubi agendũ sit, & quo loco, hæ autem omnes actiones à suis determinatis actionibus sumuntur, non à casu, nam est quid, quod nos dirigit ad quid agẽdũ, qđ ab eo distinctũ est, quod indicat quantũ agendũ, sic aliud quod de quanto, aliud q̃uo agendum. Qua propter habemus in hoc Aphorismo quid agendum sit, in sequenti uero quantũ: de singulis uero his quinq; dicemus infra, nunc uero dicamus

ramus de quidditate totum agendi, sed à quo quidditas hæc agendi indicatur? Genus, quod dirigit scopum, et intentionem nostram ad quid agendum, est essentia, & substantia morbi, uel dicamus id, quod agendum est oriri à cognitione essentiæ morbi, ut si nouimus bilem in corpore dominari, dicimus, ergo euacuandus est, talis humor, præterea si corpus aliquod nimis est calefactum, tunc alterandum esse indicamus, scimus inquam quid agendum scilicet alterandum per contrarium, idest p frigidum. Ista autem essentia consistit in duobus, nam eßentia morbi habet duo, alterum q, habet rationem formæ, alterum materiæ. uerbi gratia est febris in qua caliditas ignea est & siccitas ratione formæ, deinde est materia scilicet humor peccans faciens talem febrem, forma febris dicit quid agendum sit, & alterandum tantum monet, non autem euacuandum. at materia quærit euacuationem eßentialiter, unde ambo hæc dicunt quid agendum, sed forma tantum dicit alterationem, materia uero euacuationem, unde euacuatio est tantum ex his duobus scilicet de quidditate agendi, & de essentia, quid habetur ab essentia ipsius morbi materali? habetur q, est euacuandum, nam humor peccat, & grauiter fertur, hæc igitur est indicatio prima uniuersalis ab opposito accepta, sub qua inuenimus iam modum in agendo particularem. Sequitur ex hoc discursu tot modis euacuandum esse humorem, quot modis peccat, is autem quatuor modis peccat, aut enim grauiter fertur ratione prauæ substantiæ, nam cum dominatur bilis eruginosa peccat substantialiter, & cum substantia eius ita tota

ſit immutata, lædit, & euacuatio ipſius confert. In quã titate uero humor naturalis ſolet peccare tantum, cuius quantitas nocet, unde indicat euacuationem ſui, & hoc pacto quantitas euacuationem indicat. In qualitate autem accidentali etiam peccat humor uel ſi caliditas nimis feruens in humore eſt, nam periculum eſt ne putrefiat in uenis, qualis habetur in febre ſynocha, qui uſque ad ſyncopen euacuandus eſt. Vnde Galenus in octauo methodi dicebat ſe febrem ſæpe iugulaſſe, quare etiã qualitas docet quid agendum. Quarto ratione loci peccat humor, quia ex uno præcipitatur ad alium, qui ſi non purgetur, & mature euacuetur, putrefiet illic, nam quouſque ibi eſt, lædit, grauiter fertur, & inferre dolorem ſolet. His quatuor modis materialis morbus indicat quid agendum ſit, ergo quatuor diſtinctæ ſunt indicationes, cur igitur dicit Galenus, ꝙ in hoc Aphoriſmo de forma tantum humoris intelligitur omiſsis alijs tribus membris? multũ ſanè delinquit, ſi enim humor peccat in qualitate, ſi in quanto, ſi fuerit extra locum ſuũ non'ne euacuandus eſt? Prætermitto quod etiam Galenus ipſe ſæpe teſtatur confundi nomina iſta ſcilicet quã titatem pro qualitate, dum dicitur magna febris, pro eius qualitate, ſicut refert in primo De differentijs febrium, cum tamen magnum non conueniat febri, ſed referatur ad quantitatem, nam febris in qualitate creſcit, non in quanto. His præteritis dico ꝙ cum Hippocrates, ait. Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt, ſin minus contra. Sic & uaſorum inanitio ſi talis fiat,

qualis fieri debet, cōfert, & bene tolerant &c. *Sensus talis est, si taliter purgatio fiat qualiter fieri debet, tunc confert, & probe fertur, sed quomodo taliter purgabimus cum oportebit? hoc sanè pacta si humorem malignum euacuabimus, cuius malignitatem scimus, si plenitudo illius humoris nocet, & grauiter fertur.* Ad secundum dico Galen. *non esse memorem eorum quæ dixit in secundo* De *ratione uictus* 4. *nō enim ibi dicit purgari, sed sumit* καθαριότην *pro mundificatione, & expiatione quoniam* καθαίρεσθαι *apud græcos dicitur expiare, & diminute purgare, unde uocabulum istud amplum est, & nemo fuit magis sectator proprietatis uerborum, quàm* Hippocr. *ut ait* Gal. *cum ergo* Hippocr. *utatur in hoc* Aphorismo *uerbo isto ita amplo ad euacuationem humoris, quomodocunque peccantis, non debemus nos ipsum contrahere ad qualitatem tantum humoris sed sumere in sua communitate, sicut positum est ab* Hippoc. *loco citato.* Per καθαίρεσθαι *igitur semper uerum erit intelligere de purgatione in substantia, in qualitate, in quanto, & ratione loci, & ita secunda ratio Galeni non sustinetur.* Tertia *ratio eius est, quoniam in sequenti* Aphorismo *de purgatione in quantitate loquitur, unde non est asseuerandum hic & ibi de purgatione in quantitate dici.* Dico *ego aliud esse dicere dum humor peccat quantitate in corpore, aliud in quam est inuenire quantitatem, & magnitudinem in nobis terminatam euacuandi, quod docet in sequenti* Aphorismo, *& aliud est inuenire modū euacuandi humorem noxium, & hoc docet in presenti.*

uer-

uerbi gratia est quantitas superflua in corpore, hic duæ sunt indicationes, prima est, quod debet euacuatio fieri, quæ indicatio ab essentia sumitur humoris peccantis, nam eius quantitas nimia est, unde euacuanda est, modo & si iam hoc sciri potest, adhuc tamen ignoratur fortasse quantum sit euacuandum. Et ista est indicatio secunda sumpta non ab essentia morbi, sed à uirtute ait ipse Galenus ibi, & ab alijs conditionibus. In hoc ergo Aphorismo docet Hippoc. euacuandum esse humorem seu peccet ratione substantiæ, seu qualitate, seu ratione loci, in sequenti uero quantum sit euacuandum, hic uero dicit, q; euacuandus quidem humor est, sed non docet quousq; ista euacuatio fieri debet, mensuram autem euacuandi humoris docet in sequenti. In hoc, si mea contra Galenũ placet sententia, teneatur, sin minus reijciatur. Hæc quantum ad Aphorismi expositionẽ secundum Dogmaticos, in quo duæ facies sunt, una pro Empyricis, & est pars exemplaris, alia est pro Dogmaticis super uerbo illo, cõfert, sub quo suum latet oppositũ, quod scilicet repletio humoris mali nocet, ex prima facie Empyricus habet indicationem à posteriori, & à signo, uidelicet quod ubi peccat humor in corpore, debet euacuari. At Dogmaticus habet totam rationem totãq; artem ab indicationibus sumptam. quas accipit à propositione illa maxima, q̃d contraria contrarijs curantur; unde dicit cum ratione euacuare. Sed tu inquis, dicet aliquis, Hippoc. esse in Aphorismis ita mirum, quæ nam hæc est perfectio? cum tantum dicat humorem peccantem subtrahendum esse, nec docet cognoscere istum pec-

cantem humorem. Propter hoc Hippoc. in fine dicit, inspicere oportet regionem, tempus, ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non, nam debet considerare an regio in qua sit æger calida, & sicca existat, hæc enim calidos humores, & adustos, bilemq́; aggenerat, regio uero frigidissima plurimam pituitam. Quæ uero non est admodum, sed temperate frigida, in ea sanguis dominatur. Tempora anni sunt etiam inspicienda, nam in æstate biliosus humor generatur, in autumno atra bilis, in hyeme pituita, in uere sanguis, ideo in uere maxime phlobothomia conuenit. Aetas etiam spectanda est, quoniam secundum huius uarietatem uarij dominantur humores. Morborum quoque genera sunt aduertenda, nam quis est qui non cognoscat tertianam febrem, q̃q́; illic dominans est biliosus humor? & quòd in quartana melancholia excedit? in quotidiana uero pituita? præterea si sit erisipelas uerbi gratia in facie q̃, ibi bilis superabundat? si ædema in crure, q̃ ibi pituita dominatur? & ita morborum genera indicant humores dominantes, & dico necessario q̃, si quis fuerit temperaturæ, uerbi gratia, calidæ, & siccæ in regione calida, in æstate, & in ætate adolescentiæ, qui laboret tertiana febre, sequitur hæc conclusio quod ibi dominatur bilis, si autem hæc omnia non simul concurrant, tunc non arguitur necessario talem uel talem humorem in corpore debacchari, multa tamen horum signorum arguunt facillime hunc posse potius humorem superare, quam alium. Præterea Galenus in commento dicit id quod repetit etiam in 4. de sanitate, q̃ color cutis indicat humorem

morem

morem peccantem, & excedentem in corpore, qualis.n. humor excedens est talis color efflorescit in cuti, nisi intus sese humores receperint, tamen nihil hic de colore dicit, cuius causa est, quoniam Hippoc. hic loquitur tantum de humoribus existentibus in uenis, nam dicit de uasorum inanitione, ubi humores intra uasa sunt, ideo in proposito Hippoc. recte facit, qui nihil de colore meminit, quoniam non possumus existentibus humoribus in uenis magnis uenire in cogitationem humoris per colorem, at bene cum humores sunt extra uasa tunc beneficio coloris prædominantis in cognitionem humoris dominantis deuenimus. Quæritur præterea res ad modum difficilis, quoniam Galenus in primo & secundo De locis affectis inquit tres esse signorum fontes, quibus possint cognosci res internæ uel actiones læsæ. Primum.n. sumuntur signa ab actionibus læsis. Secundo ab excrementis mutatis, & præter naturalibus. Tertio à qualitatibus permutatis, unde cum sint tres signorum fontes, quæro sub quo istorum fonte signa ponenda sint posita hic ab Hippoc. pro cognitione humoris dominantis uidelicet temperatura regio, anni tempus, morbi genus, nam ista non sunt actiones læsæ, non excrementa, non qualitates, uel ergo Hippo. insufficiens est, uel qui Galeni sententiam amplectitur in primo & secundo De locis affectis sequendo diuisionem illam signorum in tres fontes. Pro quæsiti huius solutione adeundus est Arist. secundo priorum capite 27. ubi ait, quod duo sunt indicantia, uel duo loca indicationum bona quæ nos in occultæ rei cognitionem ducunt, unum quod dicitur

εἰκὼν

εἰκὼν idest consentaneum, alterum uerisimile ubi Thomistæ interpretantur εἰκὸς idest imaginem, cum tamē par, uel uerisimile uertendum sit, uerbi gratia quando quis beneficium accipit tunc par est, consentaneum, & uerisimile ut benemerētem amet, & hoc differt à signo, nam si uolumus ueritatem habere ex uerisimili plura debemus adducere, sic qui offendit aliquem, debet odium expectare, εἰκὸς igitur dicitur quod facit fidem, pro qua facienda plura requiruntur, unde & Plato in Phædone dicit quod argumēta à uerisimili, & consentaneo facta nisi plura sunt, sæpe fallunt nos, signum uero uno tantum contentum est, & hoc aliquando signum facit fidem, & quandoq; demonstrationem à posteriori & si unicum sit, ut quando immediate essentialiter est consequens rem ipsam, quod signum necessariū habere debet conuenientiam essentialem, & affinitatem cum signato scilicet cum causato siue modo rationē causæ habet, siue effectus, siue necessitatis, & siue præcedat, siue subsequatur semper indicat magnam fidem dat. Præterea non potest ulla res à signo ostendi nisi prius res signata cognoscatur, uerius igitur est signum, sed obscurius, non potest igitur, ut iterum dicam, res aliqua ostendi per signum nisi nota sit prius intellectui res signata, quod si sic, ubi apparebit aliqua paßio uel symptoma tunc recte poterit ex signo inferri res illa quia iam signata res habetur, ut uerbi gratia concepimus fumum esse quoddam consequens flammam, tenemus ibi esse flāmam ubi uidimus fumum, quod nisi præcognouerimus in intellectu nunquam sane, uel etiam uiso fumo dicemus

mus

mus flammam illic esse, sic nunquam dicemus fœminam peperisse, & si uidebimus lac in eius mamillis, nisi prius hanc in intellectu habitudinem habuerimus, quod scilicet mulier lac habens in mamillis peperit, necessarium igitur est nos prius nouisse signatum, & habitudinem inter signum & signatum, unde talis cognitio est potius cognouisse signatum, & habitudinem inter signũ, & signatum, unde talis cognitio dicenda potius reminiscentia, quàm scientia de nouo. Cum modo duo sint, consentaneum scilicet & signum, dico Hippoc. omisisse signa, & dicere de Icone, quoniam signum ipsum non faciebat, est enim probabile, ubi æstas incipit tunc bilem plurimam generari, sic dicendum cum feceris beneficiũ alicui, ergo est consentaneum ut diligaris ab eo, ideo unum non facit fidem, sed plura. Hippoc. itaque dicit plura uidelicet ætatem, regionem, temperaturam, tempus anni, & morbos, quæ omnia simul sumpta faciunt fidem, de eo quod intendit. Sed, quis dicet cur Hippoc. ommittit signa? Dico hoc fieri, quoniam signa necessariò affinitatem habent, & habitudinem cum re signata, aliter non possent cognosci, nisi prius causatum cognosceretur, ueram quum Hippocrat. nondum de signatis & de humoribus sermonem habuerit, ideo non potest dicere hic de signis.

III.

Abitus exercitatorum qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi, si in extremo constiterint, neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere, cum uero non quiescant, neque possunt proficere in melius, reliquum est igitur, ut decidant in deterius. His de causis bonum habitum statim soluere expedit ut corpus rursus ali incipiat. neque compressiones ad extremum ducendæ, periculosum enim, sed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, adhoc ducere conuenit. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculosæ. Et rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.

SVperior Aphorismus, uel præceptum ab indicatione oriebatur, quæ erat nocumentum humoris, & difficilis eius tolerantia & sumebatur indicatio talis à materia peccante, quæ proxima faciebat morbum, nam indicationes omnes curandi sumuntur à morbo, à forma morbi, & à materia morbi proxima constituente morbum, quæ forma est alteranda, materia autem euacuanda est, præterea ostendebamus quot modis nocumentũ, & mala tolerantia fit in corpore, tot etiam modis debere euacuationem fieri, & si indicationes erũt bene di-

stin-

stinctæ, dirigent nos etiam ad operationes bene distinctas, uidelicet ad quid agendum. Diximus etiam quot modis humor lædere potest, & q. quatuor modis nocumentum & mala tolerantia contingit, & q. totidem modis debent euacuari humores. Hi nanque peccant uel ratione prauæ substãtiæ, uel malæ qualitatis, uel indebitæ quantitatis accidentalis, uel peccat etiam aliquod membrum, quia sit extra proprium & naturalem locum. Hæc dicta esse uolui, ut cum dicendis dicta superius nectantur, quia autem in omnibus actionibus attẽdenda quinque sunt, uidelicet quid agendum, quantum, quomodo, quando, & ubi. cumq; nos iam supra in secũdo dixerimus Aphorismo quid agendum, satisfacientes cum Hippoc. illi primæ conditioni, nunc modo dicamus quantum agendum, & euacuandum sit, uerbi gratia una libra, uel duæ humoris peccantis, optime igitur præsens Aphorismus priorem sequitur. Et sicut quid agendum habet particulares indicationes, quæ nos dirigunt ad particularem operationem circa euacuationem, ita hic circa quantitatem subtrahendam habentur indicationes distinctæ dirigentes nos, & monentes, quantum euacuare oporteat. Nam quanto indicationes curandi magis distinctæ sunt, tanto medicus potest tutius operari, ut habetur in secundo De crisi à Galeno, si uero confusæ sunt, medicus etiam in distinctæ operabitur. Vnde uerus medicus dicitur esse ille, ut inquit Galenus in primo ad Glauconem, & in Therapeutices libro, alibiq;, qui magis distincte discurrere nouit à particularibus ad uniuersalia, & ab uniuersalibus ad particularia usque

que ad indiuiduum, q. si & nos faciemus, tunc perfecti, boniq; medici erimus, ac ueri philosophi. Hæc autem omnia uidebuntur in omnibus Aphorismis, & ab his, qui rudes sunt, facillime addiscentur. Præsens autem Aphorismus prius exponetur, deinde indicationes eius latentes explicabuntur. Sed qui nam est Aphorismus? dicet aliquis, uidetur enim potius exordium quoddam longum, quod Aphoristicæ doctrinæ non conuenit, sed potius historiæ, & tamen supra in præfatione dictum est Aphorismum nihil aliud esse, quàm enunciationem paucis rei proprietatem pronunciantem. His, qui ita Hippocratem arguunt respondemus, ac dicimus eũ breuem hic potius, quam longum esse, quoniam Aphorismus illic incipit. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculosæ &c. Reliquum uero omne quod supra positum est pro exemplo adductum est, quo Aphorismus comprobetur, non est autem mirum si probationem in hoc Aphorismo præpositam uidemus, quoniam diximus eam interdum præponi, interdum uero postponi, ut fit in sententijs, & theorematibus. Quod autem ratio Aphorismi sit pars ea quæ dicta est per hoc exemplum, quòdq; Aphorismus in illis contineatur uerbis, quæ adduximus, declarat hoc Galenus ex Hippoc. consuetudine. Sensus igitur Aphorismi huiusmodi est, tam euacuationes, quàm refectiones factas in humano corpore debere moderatas esse, alioqui pernitiosas fore. Sciendum autem quod euacuatio, seu mali humoris deductio fit, uel per sanguinis mißionẽ, uel per pharmatiam, uel per dietam, uel per frictiones,

uel

uel per balneum, Refectio uero additio eius quod corpori deest, fitq́; cibo mediocriter oblato, & ita quid euacuatio, quidq́; refectio sint manifestum est, sensus etiam Aphorismi patet, quod euacuandum est cum mediocritate, & similiter instaurandum quantum sat est, neque hoc absque ratione Hippocrates dixit, qui maxime fuit in hac prima particula diligens in sermone inanitionis repletionisq́;, neque iniuria, quoniam quid aliud medicina est, quam additio, & ablatio? Notandum quod optime scire oportet, (si Aphorismũ intelligere uolumus) quid, extremum, significet. Extremum per primam diuisionem dicitur, uel extrinsecum, uel intrinsecum alicuius rei, cuius est extremum, intrinsecum quidem est, ut cathedræ huius extremum, quæ habet partes rei cuius sunt extremæ, ideo extrema intrinseca sunt, ut uno absoluam uerbo, ad quæ terminatur, ita q; ultra non extẽditur. Extrinsecum uero extremum est, quod non est rei cuius extremum est, pars terminata, ut mors dicitur extrinsecum uitæ nostræ extremum, quoniam nihil ad eã attinet, sic etiam timiditas est extremum fortitudinis, extremum intrinsecum subdiuiditur in extensiuum, & intensiuum, extensiuum est, quod attinet ad quantitatẽ, ut uerbi gratia ultimus terminus cathedræ huius, qui est ille, ultra quem non extenditur, dicitur extremum extensiuum; intensiuum autem penes qualitatem attenditur, & dicitur summum in qualitate, ut in niue est summa albedo: ita q; summum albedinis non extenditur ultra essentiam albedinis. His diuisis addimus etiam aliud, q; eorum, quæ sunt extrema, quædam sunt bona

quædam uero mala, quædam uero in se nec bona, nec mala, sed per indifferentiam, & relationem ad aliud modo bona, modo mala, quæ sunt bona, semper sua extrema extrinseca mala, ita q. si aliquod bonum sit extremum ipsius extrinsecum habet summum malitiæ gradum, ut fortitudo bona est, eius uero extrema extrinseca sunt mala, ut summa audacia, seu temeritas, & timiditas, sic etiam uita in se bona est, eius uero extrinsecũ est malum, mors inquam, & hinc fluxit commune illud. Omne extremum est uitiosum, quod quidem intelligitur de extremo extrinseco, intrinsecum nanque est bonum. Res uero mala se habet opposito modo, quoniam extremum eius intrinsecum est peßimum, unde laboris, qui dicitur esse malus, extremum intrinsecum, est summus labor, qui peßimus est, extremum autem extrinsecum rei malæ est optimum, quies, quæ est extremum extrinsecum laboris. Res modo aliqua est, quæ non est nec bona, nec mala in se, sed indifferenter, tam ad bonum, quam ad malum potest referri, ratione cuius sit modo bona, modo mala, & eius extremum malum est, uerbi gratia pecunia quæ ex se, nec bona, nec mala est, sed modo bona, modo mala, prout refertur ad usum, uel non. Vbi enim cum usu proportionem habuerit bona erit, sin autem desinat talis proportio, ita ut uel excedat, uel deficiat, tunc erit mala, ideo extrinseca extrema eius erũt mala, nam si augebitur pecunia, & remaneat adhuc idem usus, qualis antea fuerat, tunc pecunia, erit mala, quia eius extremum erit peßimum, quod auaritia dicitur. Si autem pecunia decrescat, & prior seruetur usus,

tunc

tunc etiam pecunia mala appellabitur, quoniã eius extremum erit malum, quod est ægestas, & penuria. Cum autem iam satis dictum sit, quid sit extremum, & quomodo diuidatur, nunc modo reuertamur ad euacuationem, & refectionem, euacuatio in se quidem nec est bona, nec mala, sed si comparatur ad usum & ad bonam tolerantiam uirtutis, tunc potest esse bona, uel mala, nam si bene tolerabitur à uirtute, bona erit, quoniam non excedet proportionem sui correlatiui, at si male, tunc erit mala, uerum si uirtus cresceret in infinitum, & euacuatio etiam in infinitum augeretur, talis euacuatio erit bona, & laudabilis, quia ob id non excedet uirtutem, at si uirtute stante in eodem tenore euacuatio ad extremum deuenerit, tunc erit mala, quia nõ proportionatur uirtuti, sic etiã si euacuatio diminuta fuerit, plusquàm uirtuti conueniat erit mala, de opposito est eadem ratio, uidelicet de refectione, refectio nanq; ex se nec est bona, nec mala, sed ad usum proprium comparata, & ad uirtutem est modo bona, modo mala, nam si non seruabit proportionem cum usu, & cum tenore uirtutis erit mala, & periculosa, ideo non bene conferet, sed nocebit, grauiterq; feretur at si seruabitur proportio, proculdubio illa refectio erit bona, & conferet, quare dictum est, quid sit euacuatio in extremo, & refectio ad extremum, Dicit igitur Hippoc. Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculosæ, & rursus refectiones si extremæ fuerint periculosæ textus iste traductus à Leoniceno meo præceptore uiro clarissimo habet, Euacuatio-

nes, quæ ad extremum deducunt periculosæ, *ista autem uersio non est bona, nam textus Græcus habet* ἄγουσι *quod uerbum, tam apud* Latinos, *quàm apud* Græcos *est uariũ, unde martialis in ridiculoso quodam epigrãmate, cum multa dixisset de hoc uerbo agere, tandem dixit nesciens amplius quid diceret, age animam, ago igitur cum multa significet, hoc loco significat uado, duco, & uenio, & accipitur ab* Hippocra. *pro uenio, ergo euacuationes, quæ ad extremum ueniunt, periculosæ sunt, non autem dicere debemus euacuationes, quæ ad extremum deducunt periculosæ, quoniam ignari homines possent credere* Hippocratem *uelle, quod cũ euacuationes deducunt hominem ad extremum sunt periculosæ, quod non est dignum tanto uiro, quis enim hoc nesciat? Legitur igitur litera hoc modo* Euacuationes, quæ ad extremum deueniunt periculosæ sunt, & rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ. *Ita quod sit terminus intrinsecus ipsis euacuationibus, quando sunt in extremo sunt periculosæ, & malæ, quoniam non proportionantur suo correlatiuo, scilicet uirtuti existenti in corpore.* Parti*cula illa* σφαλεραὶ Græce, *Latine periculosæ significat id, quod fallax est, & lubricum, ita quod per illud* σφαλεραὶ *facile possumus labi, ueluti per uiam lubricam quisque potest facile cadere, ideo qui* Periculosæ, *trãstulerunt non ad uocabuli proprietatem, sed ad effectum, & ad finem proprietatis transtulerunt, qui autem* Fallax *uerterunt, ut* Theodorus Gaza *ad proprietatem nominis respexerunt, ambo tamen bene dicunt,*

cunt, talis igitur est Aphorismi expositio, quod euacuatio, & refectio, cum ambæ deueniunt ad extremum, sunt periculosæ, & malæ. His ita habitis præceptum tandem Hippocratis facile est, uidelicet quod debemus euacuare, & reficere medio modo, & quantum tolerat uirtus uitalis, non autem extra proportionem uirtutis. Accedamus modo ad probationem Hippocr. qui probat Aphorismum per exemplum clarũ, illustre, ac famosum dicẽs.

Habitus exercitatorum qui ad summum bonitatis attingunt periculosi, si in extremo constiterint, neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere, cum uero non quiescant, neque possunt proficere in melius reliquum est igitur, ut decidant in deterius. His causis, bonum habitum statim soluere expedit, ut corpus rursus nutriri incipiat, neque compresiones ad extremum ducendæ &c.

Sensus horum uerborum talis est, & est argumentum à minori ad maius, hoc modo. Habitus in Athletis est ualidissimus, & robustissimus, in quibus non ita facile sequitur nocumentum propter errorem, quoniam uirtus in eis est ualidißima, quæ omnia sustinet, tamen uulgatißimum medicorum est, quod cum euacuatio, uel refectio deducitur ad extremum in istis corporibus, quamuis talia corpora sint robustißima, est periculosa, cum tamen deberet esse minus periculosa ob fortitudinẽ corporis eorum, attamen est periculosa, & ratio est, quoniam deducit ad maxima discrimina, modo à fortiori si in corpore robustißimo non toleratur euacuatio, nec

refectio deducta ad extremum ob rationem dictam, tanto minus ubi est uirtus debilis, ut in corporibus debilibus, & in habentibus sanitatem debilem tolerabitur euacuatio ad extremum, aut refectio extrema. Vt igitur sensus clarus sit dico si minus uidetur, quod nocere debeat euacuatio, & refectio in ualidis, & tamen eis nocet, tanto magis nocebit corporibus inualidis, & facilibus ad nocumentum recipiendum, modo corpora Athletarum recipiunt nocumentum ex euacuatione, uel repletione ad extremum facta, & minus uidetur quod deberent recipere nocumentum, cum robustiora sint eorum corpora, & tamen leduntur, ergo magis corpora debilia ex euacuatione, & repletione ad extremum deducta nocumentum recipient. Notanda modo misteria sunt, quæ in exemplo incluluntur, littera græca dicit ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι. Aliqui traducunt, Bonus habitus exercitatorum, & male, quia deberent transferre potius athletarum, quam gymnasticorum, & si gymnasticus ad athletam referatur, & ad inuicem confundantur. Theodorus Gaza melius dixit uertens athletarum quia ad sensum respexit, nam & si particula illa apud Græcos gymnasticos quosq; significet, tamen hic proprie athletas importat, sicut bene Galenus interprætatur in commento. Videndum modo, qui sit habitus bonus, deinde qui sit habitus athletarum, & qui gymnasticorum. Pro quo uidendus est liber Galeni de bono corporis habitu, ubi sequitur Hippocratē præceptorem suum, et Aristotelem, à quo in re ipsa sumpsit omnia, & Platonem etiam ipsum. Dicit Galenus lo

eo allegato, q, habitus nihil aliud est, nisi dispositio & permansio fixa in corpore, uel circa corpus, siue bona, siue mala. Quare habitus tam de bona re, quam de mala dicitur, tamq; de sanitate, quàm de morbo, Quod si diu morbus duret habitus dici potest, cum uero addimus bonum habitum, bonus hic habitus ad corpus refertur, dupliciter aũt bonus habitus accipitur, altero modo in se & absolute, altero uero secũdum quid, primo quidẽ modo bonus habitus dicitur, cum nihil omnino desit, ob id si sit corpus cui nihil penitus desit bonũ habitum simpliciter poßidere dicitur, constituunt autẽ huiuscemodi habitum (ex Galeni sententia) quatuor, quorum primum tẽperatura est æqualis iustitiæ in omnibus membris, alterum optima est atq; decens artuum dispositio, tertio loco uirtutes ualidæ corporis requiruntur, quartum uero qđ postulatur est symmetria, ac proportio partiũ omnium inter se, ita ut etiã si cor ipsum optime constitutũ sit, nec tamen postea cœteris mẽbris respondeat, ille nõ erit bonus habitus cordis, neq; corpus ob hoc bonum habitum simpliciter habere. sed secũdum quid dicetur, quẽ admodum si in aliquo componendo misto multa sane bona simplicia, non tamen omnia sint, mistum ex his malũ potius erit imperfectũ, & incompletũ, propterea quia in huiusmodi mistione non est symmetria, bonaq; partium omniũ proportio, ex quibus & reliquis coniũctis optimus fit corporis habitus simpliciter & per se: ubi uero dictorũ quatuor aliquod deest, tunc nemo potest absolute boni habitus appellationem mereri, sed secundũ quid, & talis dicitur sanitas, ut nunc, nõ simpliciter,

&

& pro illo, non pro omnibus æque. Ideo bonus habitus simpliciter est etiam sanitas simpliciter, sicut & habitus bonus secundum quid dicitur sanitas ut nunc. His ita uisis accedamus ad literam. Habitus (inquit) exercitatorum. Per exercitatos innuit athletas qui se in harena ostentant, & exercent eo nomine tantum fortes appareant in palestra, unde student plurimum gignere sanguinis & carnis, & isti quidem bonum habent habitum respectu sui tantum, obtinent enim pinguedinem optatam, ut in palæstra aduersarijs obsistãt. Carent autem bono habitu simpliciter, eo quia symmetria egent, quæ una est earum conditionum, quas exposci diximus ad bonum habitum simpliciter. Hic ego obiter moneo uos, ut à iunioribus caueatis, qui in hoc dubitare solent, & affirmare cholerica corpora magis resistere causis extrinsecis, quàm temperata, nec aduertũt, ea quæ calida & humida potiuntur temperatura, esse temperata & causis externis longe magis resistentia, fugite itaque quæstiones istas & meras ambages. Hæc actenus de corpore bonum habente habitum simpliciter dicta sint ob uanas imperitorum nugas, quæ facillime possunt ex recta uerborum Galeni intellectione solui, sed redeamus ad bonum habitum simpliciter, Diximus athletarum habitum comparandum eße habitui, ut ita dicam, porcorum, qui pro illis duntaxat est, & secundum quid, quoniam in symmetria peccat. Cum itaq; istorum athletarum malus sit in se habitus, extrema ẽt intrinseca peßima sint necesse est. Quod qui uidere cupit, euexiam aduertat, quæ si bona simpliciter fuerit, eius

eius quoque meliora erunt extrema, at qui habet habitum bonum secundum quid, ut athletæ, eorum mala sunt extrema, & quo magis ille augebitur, eo etiam fient eorum extrema deteriora, quia peccant in symmetria, pariter habitus boni, qui in compositione peccat, peßima sunt extrema. Dicit autem in litera Hippocrates, habitus exercitatorum, postea infert unum aliud, Neque enim possunt in eodē permanere, neque quiescere. Et hæc est ratio cur talis habitus sit periculosus, quoniam cum nequeant in eodē permanere, aut quiescere, aut in melius proficisci, quum ad summum iam uenerint, oportet necessariò huiusmodi habitum in deterius habi. Vnde Hippocrates sumens Aristotelis argumentum ait, In omni motu tam alterationis substātiæ, quàm augumentationis, atque lationis, ubi ad summum ita deuentum sit, ut nulla ulterior in eo genere acquiri forma poßit; ex tribus quippiam eueniat oportet, aut enim dandus est retrocessus, aut lapsus, aut quies (nam quartum in hoc casu de habitu bono athletarum non datur) at neque cadit quies in hoc statu, neque iter in melius; quoniam iam ad summum peruentum est, ergo impetus ad mortem superest. Relinquitur itaque, ut à tali habitu retrocedat, at quomodo dicet aliquis? Dico, quod hoc fiet, si statim euacuabimus summum illius habitus, & craßitie, ut fiat bona partium symmetria, quod autem non poßit in eodem quiescere statu probatur à Galeno in commento, nam athleta, cum ad summum sui boni habitus deuenerit, iam acquisiuit tantum sanguinis, atque carnis, quantum poßibile est, & in se retinere non potest,

test, si uero tale corpus ulterius nutriatur, & natura operetur in eo bonam concoctionem alimenti, bonam distributionem, ac agglutinationem, & tandem bona fiat assimilatio membrorum, ex quibus operationibus fiat additio in tali corpore, modo quomodo est possibile in tali corpore, fieri additionem ullam cum iã ad summum repleti onis sanguinis, & carnis deuenerit? Medius fidius alterum duorum necessariò sequetur, aut q, calor naturalis suffocetur, ex quo mors repentina eueniat, aut q, uenæ frangantur, & seuissima accidẽtia corpus huiusmodi inuadant, ergo patet, q, non potest in eodem permanere, nec ultra progredi, alioqui frangentur uenæ, aut suffocabitur calor, ergo reliquum est, ut labatur in deterius, si nutrietur ulterius, sed hæc pericula euitamus (ut dixi) si tale corpus euacuetur, supremaq́; plenitudo sanguinis, caroq́; comprimatur, ita ut cõtrabatur & minuatur sanguis, unde postea poterit tuto corpus nutriri, q, si iterum ad summum repleatur, rursus euacuetur opus est. Hoc loco non nihil dicendum est & digrediendum super illa particula contextus in principio γυμναστικοῖσι sciendum enim est, q, apud antiquos duplex erat ars gymnastica, una nobilium, alia uero seruilis & ignobilis, quæ diuisio est Plato. in 3. De repub. ut refert Gal. in lib. an ars tuendæ sanitatis attineat ad medicum, illic enim diuidit Plato in duo genera artem gymnasticam. Gymnastica ciuilis sanè ea est, in qua exercebantur nobiles non propter palestras, nec propter certamen, ut uellent dici palestritæ, sed in ea exercebantur, ut essent apti ad bellum gerendum, al-
terum

terum genus palestritarum erat propter eos, qui uolebant tantum dici palestritæ, & athletæ, & pugiles nõ pro honore, non pro fortitudine, sed tantum ut essent uictores in palestra, circa quam exercebantur ignobiles. Et prima pars gymnasticæ erat longe nobilior, quàm ars medicinæ, & qui docebant hanc artem, præponebantur docentibus medicinam, ut refert Plato in Gorgia à principio, ubi dicit quatuor artes esse necessarias ad uitam hominis instruendam pro repub. quarum duæ sunt ad animam deseruientes, duæ uero ad corpus. Quæ deseruiunt animæ harum una est, qua leges conduntur, altera, qua iudicantur ea, quæ cõdita sunt. Duæ aliæ sunt pro corpore, quarum una circa exercitationem corporis ad sanitatem tuendam uersatur, & hæc dicitur gymnastica, alia uero uersatur circa morbos curandos & appellatur medicina, ut uero ars condendi leges nobilior est, quàm ea, quæ facta est ad iudicandum leges, ars gymnastica per eandem proportionem præponitur ipsi medicinæ, & per analogiam est nobilior ipsa medicina. Ideo officium gymnasticum erat, q. intendebat bonum habitum corporis absolute, qui quanto est in summo, tanto est nobilior, & isti gymnastici erant nobiles, at ars gymnastica seruilis intendebat & ipsa bonum habitum non quidẽ simpliciter, sed secũdũ quid, & pro se tantum, qui quanto magis in summo erat, tanto erit periculosior, qualis est proprie athletarũ. Quòd autem ars gymnastica uersetur circa optimam sanitatem probatur in lib. sophist. uel de ente, ubi dicitur, q. due sunt artes in repub. uel pro republica, una circa re

mo=

motionem turpitudinis corporis (& ista uersatur circa sanitatem in corpore, & circa bonum habitum) altera est, quæ morbos tollit, uersatur enim circa remotionem morborum, & dicitur medicina. Quæ studet amouere turpitudinem, est præstantior illa, quæ curat, & remouet morbos, ut dicit Plato, q; ante Hippoc. curabantur tantum morbi prouenientes à causa extrinseca. Vnde & Herophilus, qui gymnasticus fuit, & præceptor Hippocratis, exercuit artem gymnasticam, nõ medicinam. Theon etiam fuit primus, & doctißimus uir in illa arte, contra quem inuehitur Galenus sæpæ in libro De tuenda sanitate, & scribit Plato, q; ille Herophilus incidit in quendam morbum, & cum non eßet amplius aptus ad artem gymnasticam exercendam factus est medicus, transtulit enim se in artem nostram deducens omnia præcepta gymnastica in artem istam, sed fuit maxime confusus, ex quo manifestum est artis gymnasticæ tutelam nõ attinere ad medicinam, sed ad corpora exercenda. Hæc autem dicta sint propter Galeni quæstionem, quam tractat in libro, an ars tuẽdæ sanitatis ad medicum attineat, ubi adducens Platonis uerba ponit tantum quæ pro ipso faciunt, dimißis, quæ contra eum erant. fuit enim Galenus maxime fidelis in dictis Platonis, omnia enim quæ citat sunt apud Platonẽ in tertio De republica, ubi dicitur Gymnasticos uiles homines fuisse, ex quo patet q; tantum dicit de seruili Gymnastica, Galenus similiter de hac ipsa tantum loquitur, & ita omnes, quas constituit, rationes nullo negocio solui possunt, allata distinctione artis gymnasticæ

cæ in ciuilem, & seruilem. Sed cur quæso dixit Hippoc. habitus Gymnasticorum absolute, cum de seruili tantũ intelligat? Dico eos non uere esse Gymnasticos, qui se; uelut nobiles, exercent sine ulla spe lucri, at qui Gymnasticam propter aliud quàm ob ipsam artem, sicut ignobiles exercent, debent hi absolute dici Gymnastici, quoniam eam ob fortitudinem exercent. Simile hoc est exẽplum eius qui discit Grammaticam, ut ea tantum sciat sine ullo additamento, nanque purus is Grammaticus censeri debet, qui uero studet grammaticæ non propter ipsam, sed ut mox philosophiæ det operam, & artibus liberalibus, non debet is dici purus grammaticus. cum igitur Hippoc. sermo de athletis esset, qui gymnasticã tractabant non ob exercitationem, uel sanitatem, sed propter fortitudinem, merito sine additione dixit, habitus gymnasticorum, intelligens de ueris gymnasticis. Veniamus modo ad secundam partem in qua Hippoc. ait. Neque compressiones ad extremum ducendæ. Voluit, q. quemadmodum athletarum habitus in summo periculosus est propter dictam rationem, sic etiã compressiones, idest euacuationes in summo sint periculosæ, Dicit autem compressiones, & euacuationes, quoniam ambo isti termini sunt contrarij plenitudini. Græca litera pro compressione habet τὰς συμπτώσιας ubi aduertendum, quod Hippocra. rationem non affert, cur compressiones nimiæ periculosæ sint, cum tamen adduxerit rationem cur nimia plenitudo periculosa sit athletarum. Et dicẽdum hoc breuitatis studio omissum esse, quoniam altero declarato opposito alterum intelligitur

gitur, sic enim facit hic Hippoc. Patet autem quod habitus athletarum periculum minatur, quoniam uenæ, & cætera uasa plena sunt pœnitus, ita quod hi talem ob plenitudinem turgent admodū, nec poßunt amplius augeri, nec in illo augmento permanere, unde in deterius ruant necesse est, aut in caloris suffocationem, aut in uasorum comminutionem. Ex altero etiam latere nimia compreßio, et summa euacuatio periculosa est, quoniam resoluit spiritus, & innatum calorem extinguit, quemadmodum in lucerna se habet, quæ & ipsa duplici potest ratione extingui, uel per suffocationem, cū plus, quam par est, olei addatur, uel per resolutionem exigui admodum nutrimenti, nam oppositorum eadem ratio est, ideo Hippoc. laconismo utens detegit oppositū unum per aliud. Sed quia cognitio de euacuatione maxime confert, ego pro uestra utilitate dicam quare nimiæ nocuæ sunt euacuationes. Euacuatio dum extrema est, semper obest, & notandum quod semper loquimur de extremo ut diximus de lucerna, quæ uel à nimio oleo suffocatur, uel propter pauci admodum olei resolutionem extinguitur. Extrema igitur euacuatio nocet, & hoc tribus potißimum casis esse potest, uel ratione nimiæ euacuationis in se, uel ratione rei euacuatæ, uel ratione membrorum, per quæ talis fit euacuatio. Quòd ratione euacuationis lædat testis Galen. est. 5. Aphoris. 56. & 57. commento, ubi habet, quod euacuatio extrema ex se infrigidat, & exsiccat, quo nihil potest peius uiuenti corpori euenire, quoniam uita in calido, & humido fundatur, & propter nimiam euacuationem cor

pus

pus infrigidatur, & exsiccatur, quoniam calor aufertur, spiritus inanitur, & sanguis imminuitur, ad cuius ablationem, aufertur quoque calor innatus. Quod uero nimia euacuatio offendat ex parte rei euacuatæ iam doceo, nam euacuantur boni humores, & sanguis subtrahitur, qui deberet intus teneri, & cum euacuatur, quod non debet euacuari, illa noxia est euacuatio, quoniam dispereunt spiritus, & bonus sanguis, qui materia est spirituum, præterea interit calor innatus. Quis uero nesciat extremam euacuationem ratione etiam membrorum nocere per quam talis fit euacuatio? nam ubi humores confertim euacuantur, tunc transeunt per omnia uasa, ut per hepar, per uenas meseraicas, per uentriculum, per intestina usque ad sedem, & relaxant uenas ipsas, præterea immensa humorum subtracta copia corrumpitur temperatura uenarum, uasorum, membrorum, & hæc omnia redduntur laxa, & frigida in sua temperatura, alteranturq́;, & inaniuntur, maxime igitur lædimur à superflua euacuatione unde Galen. in lib. De uirtute pharmacorum optime dicebat, corpora facile disponi ad distillationes, & fluxus, & quandoque ad dysenterias, ad nauseam, & ad uomitum propter extremas euacuationes, longumq́; usum medicinarum, hinc fit ut qui magnis usi sunt, & utuntur purgationibus incidãt in dyariam et propter superfluas euacuationes uidemus uirtutes corporis, scilicet uitalem, animalem, & naturalem ualde lædi. Officit itaque nimia euacuatio, tum ratione euacuationis, quia infrigidat, & exsiccat, tum ratione rei euacuatæ, tum ratione membrorum, tum ẽt

tutibus supradictis, tamen uitali plus, quàm reliquis duabus, uitalis enim habet pro instrumēto proximo spiritus uitales, & quicquid agit per hos agit, qui quidem sunt in continuo fluxu, & motu, & resolutione, & hinc est, q. per os continua instauratione egent, unde continue per anhelitum trahitur aer ad ipsos uiuificandos, nutriuntur tamen etiam ex alimento. At humores, & membra solida quandoque quiescunt, nec tam facile resoluuntur, & compatiuntur, quàm spiritus ipsi, qui cū ad extremum deducuntur euacuationes, spoliantur materia, quæ erat apta ad sui generationem, & hæc est optima sanguinis pars. Læduntur itaque, magis quàm alij, spiritus uitales, cum continue egeant, ut purißimo sanguine reficiantur, quem nimia deprædatur euacuatio. Signum etiam, q. spiritus uitales maxime patiuntur in huiusmodi extrema euacuatione, syncope est, quæ ubi fit, si detur quid instaurans, tunc statim reficiuntur, uerbi gratia per maluaticum, & per alia quæ facile spiritus reparant, sicut enim confertim fit casus illorum, sic etiam cita fit instauratio ipsorum. Secundo læditur uirtus naturalis (& hæc bene notanda sunt, quoniam faciunt, & ad praxin & ad iudicandum) læditur inquā secundo loco naturalis uirtus, quoniam uirtutes naturales, & omnia naturalia opera fiunt per calidum, & humidum, nam omnes operationes, uirtutesq; ad alimentum facientes per elixationem fiunt, per hanc enim fit concoctio, quæ elixatio per Aristotilem in quarto meteo. fit per calidum, & humidum. Modo si euacuatio excedens infrigidat, & exsiccat per Galenum. 5.

Apho-

Aphorismorum commento. 57. contraria est elixationi concoctioni, & tandem uirtuti naturali, non tamen ita subito eam lædit, ut uitalem. Tertio loco nocet animali uirtuti, quoniam hæc eget & ipsa spiritibus pro motu, proq; alijs omnibus sensibus, & manifeste apparet primo defectus in tali uirtute animali, nam quicunque nimium euacuantur, nec bene sentiunt, nec sané discurrunt, & male sunt habiles ad motum. Ratio autem, quamobrem patet manifeste huius uirtutis læsio, est, quoniam spiritus illi debent esse plurimi. Secundo loco per manifestationem apparet læsio in uirtutibus naturalibus, quoniam opera naturalia egent caloris copia, quæ aufertur propter nimiam euacuationem, propter quam corpus etiam debile fit ad sensum, & motum. Motum debilem mala, debilisq; concoctio sequitur, unde eũ in aliquo nimia facta est euacuatio tunc periti medici parcius eum alunt, quoniam uirtutem concoctricem debilem redditam esse sciunt. Tertio loco manifeste panditur noxa in uitali uirtute, quoniam natura semper solet de principalibus membris solicita esse, quale cor est, in quo spiritus uitales continentur, qui facile difflãtur, & resoluuntur, & ad quod calor contrahitur, unde extrema remanẽt frigida, ideo natura necessario est maxime anxia de uitali uirtute, quoniã ea magis offendi potest, & hinc est, ꝙ talis uirtus pandit omnium ultima suam læsionem, ubi igitur minimus calor, & pauci spiritus sunt, tunc natura omnino uult eam tueri, ideo assumpto cibo aliquo maxime nutriente statim calor ille paruus totus ad cor, & ad uentriculum conuertitur,

ut cibum concoquat, & sic extrema remanent frigida. Primo igitur in se, & intrinsecæ uitalis uirtus læditur secundo naturalis tertio animalis, ac per oppositum, & manifestatiue primo apparet læsio in ipsa uirtute animali, secundo in naturali, ultimo in uitali. Cum uero cõstet cur extrema pessima sit euacuatio, palàm est, quare Hippoc. dixit compressiones ad extremum deuenientes periculosas esse. Restat discutiendum utrum magis nocua sit nimia euacuatio, aut extrema plenitudo. Ad quod dico maius esse in immensa repletione nocumentum, quod confirmatur ex Auicẽnæ sententia, qui in tertia dixit longe deteriorem esse plenitudinem post inanitionem, quàm sit inanitio post repletionem. De repletione uero dicendum est aliquantisper, duplex enim ea est, quædam quoad uirtutem, quædam quoad uasa, & hæc est quando humores ita implent uasa, & uenas, ut non hæ possint tantam quantitatem capere. At prima non ita complet uasa, ut ratione quantitatis periculum immineat de comminutione eorum, sed à tali uirtute implentur uasa, quoniam humores sunt adeo praui, & maligni, ut uirtus nequeat, tam malam qualitatem ferre, nec natura ualeat illos sustinere, non enim difficile feruntur, propterea quia multi sunt, sed potius quia maligni, nam exempli causa minus aliquando toleratur araneæ, uel pulicis morsus, quàm alicuius maioris quidẽ animalis, in quo tamen minus ueneni sit, & hoc accidit propter summam araneæ, pulicisq; malitiam. Duæ igitur plenitudines sunt, sed ambæ perniciosissimæ, nã quæ est propter humorum exuberantiam calorem in uenis

suffo-

ſuffocat. Quæ uero quo ad uirtutem plenitudo eſt, extin guit & ipſa calorem innatum ſua peßima qualitate, ſicuti uerbi gratia ignis extingui poteſt duplici modo, uel nimio alimento, & infinita lignorum congerie, uel ab aqua. Plenitudo itaque quoad uaſa ita ſuffocat calo rem innatum, ceu multitudo lignorum tollit ignem, & plenitudo quoad uirtutem extinguit eundem calorem eo modo quo aqua ignem ipſum, quia omnino ei aduerſa eſt, ſic etiam mali humores peßima qualitate infeſti uirtutem deſtruunt. Cum itaq; tantum pernicioſa ſit plenitudo utraque, quandoque accidit, ut nonnulli pereant. 4. die in morbis acutis aliquando etiam in primo. Euacuatio uero tametſi & ipſa cauſa ſit reſolutionis ca loris, tamen interimit in proceſſu temporis, unde nõ eſt adeo periculoſa, ut repletio, quod patet exemplo lucernæ, quo hactenus uſi ſumus, nam ſi illi auferatur alimen tum extinguitur ſpacio temporis, & aliquando fieri po teſt ut per datas ſibi inducias reuiuiſcat, ſed ſi ad ſummum oleo impleatur, ſtatim à nimia quantitate obruitur, ideo etiamſi plenitudo, & euacuatio extrema ſint ambæ fugendæ, cauenda tamen potius plenitudo eſt, unde ſi poſt extremum euacuationem corpus fuerit inanitum frigefactum, & debilitatum, non eſt ſtatim replẽdum, ne repentina ſuffocatio eueniat, plenitudo itaque deterior eſt poſt euacuationem, quam euacuatio & ieiu nium poſt repletionem. Vnde errant multi, qui cũ prãdium amiſerunt uolunt poſtea in cœna tantum ſumere cibi, ut nequeant illud ferre, itaque multa detrimenta huiuſcemodi homines patiuntur, quoniam calor iam de

bilitatus est in illo ieiunio, & ille propter ieiuniũ plus est, & uorat quàm conuenit, & ultra consuetudinem, & plus quàm alius assumeret in prandio, & cœna simul. Sequitur Hippoc. *in litera.* Sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, adhoc ducere conuenit. *Non potuit clarius ostendere indicationẽ, quam facit in hoc* Aphoris. *nam in superiori implicitè locutus est, hic uero limitat quomodo euacuatio fieri debeat, & ad quem terminum.* Pro *quo scire oportet, q̃d dum malus humor est in corpore, non indicatur nobis quantitas, non mẽsura, aut terminus euacuandi, sed tantum indicium fit, quod euacuandum est, tolerantia uero uirtutis est, quæ euacuandi humoris peccantis mensurã indicat, potest enim humor euacuandus plurimus esse, uirtus tamen debilis, quæ totam peccantis humoris quãtitatem educi non permittat, unde non habemus aliam indicationem de mensura euacuãdorum humorum quã uirtutem, ultra cuius tolerantiam non est euacuatio facienda, alioqui natura multum patitur. Sed dicet aliquis, quomodo cognoscam quando uirtus bene ferat euacuationem? hoc sanè difficillimum est, nam* Gal. 2. De *regimine acutorum, ubi* Hippoc. *loquitur de pleuritide euacuanda & ait, q̃ debet euacuari per sanguinis missionem, & per pharmacum, inquit illic* Gal. *Ego non auderem dare pharmacum, quoniam uirtus eius nõ est nobis nota, si enim euacuo minus, quàm par est, tunc reliqui humores agitantur quidem, sed si plus, tũc uirtus læditur, quare iudicat* Galenus *totius esse mittere sanguinem, quàm dare pharmacum, quoniam non potest*

cognoſci quantum pharmaci uirtus poßit tolerare, & in libro De ſanguinis mißione dicit, q; nihil magis indicat hanc artem eſſe coniecturalem, quam dare pharmacum, & per illud euacuare, conſulitq; illic melius eſſe ſæpe iterare phlobotomiam, quàm ſemel, & confertim euacuare per eam. Et hoc eſt etiam antiquorum præceptum, q; debemus omnino abſtinere à ſanguinis mißione q; ſyncope contingat, quoniam nimis debilitatur uirtus, & forte Galenus, quando dixit ſanguinem mittendum eſſe uſque ad ſyncopen intellexit hoc fieri debere, ſi poteſt fieri limitate uſque ad ipſam ſyncopen, quia nihil ſanè præſtantius eſt in morbis, quam phlobotomare uſque ad ſyncopen, tũc enim hoc pacto optime remouetur humorum malignitas, ſed quia nemo eſt qui ſciat metiri uirtutem, ob id non audemus phlobotomare uſq; ad ſyncopen, uirtus enim fundatur in temperatura, quæ temperatura non poteſt limitate cognoſci, ergo nec uirtus, ergo nec phlobotomia ad ſyncopen poteſt deduci, q; uero temperatura cognitu difficilis ſit, teſtatur Galenus in tertio methodi, inquiens q; ſi poſſet bene temperaturam hominum cognoſcere æqualem ſe Aeſculapio exiſtimaret; præterea in libro ad Glauconem, non poteſt, inquit, morbus bene curari, quoniam non bene cognoſci poteſt temperatura ægri, ergo nec uirtus. Vnde cauendum eſt in praxi à medicinis fortibus ratione uirtutis, multi enim inſignes noſtri tẽporis medici faciũt ſib methodum per obſeruantiam, & medicinas fortes nunquàm dant, nec rationem habent, niſi per obſeruantiam, danda autẽ medicina leuis eſt, & potius iteranda,

quàm confertim & semel per eã euacuandum, meliusq́; est methodum cum ratione habere, quàm credere obseruantiæ, & longo usui. Duplex itaque notandum habetis in hoc Aphorismo, primum est de quantitate humoris nocui euacuanda, & q̃ euacuatio repletioq́; ad extremum factæ periculosæ sunt, alterum est, quod cum non potestis scire limitate facultatem, aut uirtutem exquisite, debetis parcius euacuare tum per pharmacum, tum per phlobotomiam.

IIII.

Ictus tenuis, atque exquisitus, in morbis quidem longis semper, in acutis uero, in quibus non conuenit periculosus, Et rursus qui adextremum deuenit tenuitatis, grauis est. Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues sunt.

Iste est quartus Aphorismus à nobis declarandus, cuius ut rectam cognitionem intelligentiam, ac continuationem habeatis, cum his, quæ dicenda sunt, memoria mandabitis ea, quæ supra à nobis sunt explicata. Dictum fuit, quemadmodum medicina de mente Hippocr. quæ ad usum spectat, nihil aliud est, quam additio & ablatio, quam opinionem posteriores sequuti sunt, cũ igitur hoc ita sit, ista modo additio, & ablatio, aut fit ratione formæ scilicet alterando, aut ratione materiæ scilicet

licet euacuando, remouemus enim formam alterando; addimus uero, aut auferrimus materiam euacuando, uel super addendo. Hippoc. hic non agit de additione ratione formæ, sed ratione materiæ. Cum enim intentio Hippocr. sit in hac prim. particula de additione, & ablatione pertractare, quàm ambo tum euacuatione, tum repletione fiunt, in duobus Aphorismis præteritis egit de euacuatione, & repletione, quæ per duo illa instrumenta medicinalia fiunt chirurgiam, scilicet & pharmatiam, tria enim sunt instrumenta medicorum additioni, & ablationi conuenientia, unum est pharmacum, secundum est chirurgia idest sanguinis mißio, tertium est dieta, in hoc modo præsenti Aphorismo de tertio instrumento pertractat, quod erat derelictum, & est de euacuatione ipsa, uel repletione corporis p dietam, de qua sermo est illi habendus usq; ad uigestimum Aphorismũ. Vos itaque rogo atque obtestor, ut maxime sitis attenti, quoniam maxima pars medicinæ, consistit in hoc, q sciatis bene dietare, & instituere congruam uictus rationem, quæ quidem pars nostris temporibus mortua, & sepulta est, nostriq; medici ægris suis exhibent medicinas sanguinemq; ab eis detrahi iubent, at de dieta & uictus ratione, ne ullum quidem uerbum dicunt, sed semper eodem modo panatelam exhibent, & aquam decoctam. Propterea cum res maximi momenti uobis proponatur, estote maxime attenti, intendo enim sic quædam, tamq; fundamenta reponere, quibus iactis & à uobis recte perceptis, amplum postea habebitis ingressum ad reliquos Aphorismos facile percipiendos, quos qui-

dem, dum legam, rememorabo omnia, quæ antea à nobis dicta erunt, & ea suis locis proprijs sigillatim applicabo. In primis itaque inquirendum est, quid sit dieta, nam quærimus quomodo per dietam euacuare, & replere poßimus, quod minime assequi possumus, nisi sciamus, quid per dietam intelligamus, ex cuius recta cognitione apparebit postea forma quæsiti, primo itaq; uideamus quid sit dieta quoad nomen, postea quid secundum rem. Dieta nil aliud est quàm iudicium, & arbitrium quoddam boni uiri secundum Græcos, qui dirigitur ad aliquas lites dirimendas inquirit enim Bonus ille uir recte uniuscuiusque rationes, postea illis inuentis secundum eius iudicium, & arbitrium superflua reijcit, & diminutis addit, & tandem omnia ad quandam æqualitatem secundum q; ipse iudicat, redigit, istud iudicium, siue consilium, q; has duas partes oppositas componit, apud Græcos dieta nuncupatu, quo nomine utũtur etiam Germani adhoc usque tempus, & talis dieta proprie uersatur circa res magnas, & rempublicam ipsam. Dum enim aliquis magnus uir aliquas dirimit lites primo ambas iudicat, partes, postea iudicium illud ad æqualitatem quandam redigit, quam quidem compositio ab illis dieta fiat nũcupata, unde apud illos dici, solet accedamus ad dietam, idest iudicium siue consiliũ, aut compositionem quod quidem nomen medici quàm optime usurparunt, & potißimum Hippocr. qui apud antiquos, & præsertim apud Galenum fuit admirandus cum adeo proprietates uerborum diligenter fuerit perscrutatus, quo fit, ut Hippoc. dietam pro iudicio, &

arbi-

arbitrio hoc loco acceperit, & metaphorice à medicis omnibus fuit acceptum, dum considerant, nũquid in corpore aliquid sit superfluum, aut diminutum quod ad rationem uictus spectet, qua consideratione facta secundũ suum rectum iudicium talem defectum, aut excessũ ad æqualitatem redigit, cum igitur hoc ita sit, sequitur ex hoc q, in quot rebus tale iudicium reperitur, in tot etiã dieta inuenietur, & in quot rebus ratio uictus cõsistit, in tot etiam dieta constabit, nam sicut bonus uir uidet aliquem defectum in re, primo lite dirimit, & hoc modo rectum eligit & malum dimittit, postea hos duos excessus redigit ad æqualitatem, sic boni faciunt medici, dum ægro occurrunt, & uident in tali corpore aliqua excedentia uel deficientia, statim quærunt ad æqualem, & iustam mensuram omnia ministrare, & corpori abdicare medicus itaque dirigit iudicium ad ægri necessitatem, siue addere siue demere intendat circa uictus rationem instituendam & si oportet addere uictum adauget, si nimis repletum est corpus diminuit, & semper æquare intendit, & contemperare eum dieta metaphorice assumpta semper tamen habendo respectum ad uirtutem, quoniam modo, quæ occurrunt corpori humano ab extrinseco in duplici genere sunt, nam quædam sunt necessario euenientia, sine quibus corpus regi, aut uiuere non potest, quædam sunt contingentia, et à casu, quæ quidem infinita sunt, ut uerbi gratia, q, gladio aliquis percutiatur, aut ex alto regula cadat, ipsumq; pcutiat, medicus non tradit modum uiuendi his talibus, sed tantum iubet, q, talia sunt cauenda & quando illa occurrunt,

runt, prestò est cum auxilijs, accedit autem ad necessaria, & ea considerat, quæ quidem sunt, sex res non naturales, inter quæ primo est aer, sine quo uita stare non potest, secundum est cibus, & potus, tertium somnus, & uigilia, quartum est inanitio, & repletio, quintum motiò, & quies, sextum, & ultimo animi accidentia, in quibus omnibus dieta, & tota uictus ratio pro uita custodienda, uel sananda consistit, quæ sanè sex duntaxat sunt, nec plura, nec pauciora. Sed si quispiam modo quærat, quare tantum ista sex non naturalia sint. Dico q, sola hæc corpori humano necessariò occurrunt ob uirtutes in corpore existentes custodiendas. Dictum est autē super in nostra præfatione (si rectè memoria tenetis) tria esse corporis humani principia substantiam, facultates, & alterationes, quæ si rectè custodiantur sanitas in corpore conseruabitur, & deperdita recuperabitur, & quicunque hæc tria gubernat, omnia in corpore humano custodit cum igitur ex horum custodia, et maxime facultatum, sanitatis conseruatio consequatur, uidendum est, quomodo ex trium facultatum custodia necessariò sex illa non naturalia concurrant, nec plura esse poßint. Pro quo debetis reminisci, (quòd supra diffusius explicaui) q, triplex est uirtus, uel facultas, uitalis, animalis, & naturalis. Vitalis de mente Hippocra. duas habet sub se partes, siue facultates particulares quarum, prima est, ut generet spiritum, & calorem innatum, qui in actu existentes continue per uniuersum corpus permeant. Secunda pars uirtutis uitalis est animi uigor, ac in omnibus peragendis constantia, quibus stan-

ſtātibus uideamus, quomodo hæc duo calor ſcilicet innatus, & ſpiritus, quæ ſunt ipſa uita, in corde geniti naſcantur ab aliquo e ſex rebus non naturalibus, ſi enim calor ille in actu exiſtens, & per corpus diſſeminatus conſeruari debet, neceſſe eſt, q; euentetur, iſta euentatio non poteſt fieri, niſi mediante aere, à qua acccipit refrigerium, aer igitur pro eius tutella neceſſario requiritur, nam ſi talis non fiere euacuatio dubio procul ſuffocaretur calor, & cordis facultas, quæ conſeruatur ob inſpirationem, & reſpirationem. Secunda particularis facultas ipſius uirtutis uitalis erat animi conſtantia, & uigor, quæ multipliciter lædi poteſt, ſed potiſſimum exceſſu, & defectu, ſeu diminutione, exceſſu quidem, quando eſt nimis pertinax, & hinc audacia dicitur, defectu quidem ob timiditatem, multis etiam alijs modis læditur, animi uigor, ut quando nimis gaudet, aut triſtatur, quæ omnia ſunt affectus, uel accidentia animi, ex quibus mors euenire ſolet, quandoque enim nimia lætitia mortuus eſt aliquis, ſæpe etiam nonnulli ob uehementem triſtitiam perierunt, nam cum huiuſmodi affectus corpori occurrant cor ipſum alterant, ut inde ſequatur mors, & hæc omnia ad animi accidentia reducuntur, aer igitur, & animi cōſtantia, quæ neceſſario corpori occurrunt, ratione illarum duarum particularium facultatum cordis ſunt cum iudicio rectiſſimo à medico inſtituenda, atque adminiſtranda, nam quantū poſſit aer corpora noſtra alterare, & immutare, neminem uel latere puto, pariter & animi accidentia, quātum obſint, nullus eſt qui dubitet, ob id duo hæc capita ex illis ſex

ſunt

sunt euitanda, ne fiant in eis accessus, aut defectus, æquãda enim sunt accidentia animi à medico, æquandus est etiam aer, ne corpus humanum præter naturaliter alteretur, & fiat noxa in hac uirtute particulari ipsius cordis. Est postea animalis uirtus quæ, & ipsa sub se duplicem facultatem particularem obtinet motiuam, & cognoscitiuam, cognoscitiua adhuc facultas duplex est, interior, & exterior, exterior in quinque sensus exteriores diuiditur, qui omnes sua habent obiecta propria, et ab illis obiectis mouentur per sua organa siue instrumenta appropriata, quæ, & ipsa motu alterationis (si fiat solutio continui) mouentur. Cum igitur obiecta moueant, & alterent organa sensuum, qui sensus demum exteriores ad alterationem instrumentorum alterantur, quando deberent sua munera exercere, & alterati non exercent, & ex hoc etiam sensuum organa corrumpuntur, opus est q, medicus iudicio ac ipsa dieta tales excessus modificet, & adæquet, & hoc caput ad motum, & quietem reducetur, qui quidem motus, & quies si ad instrumenta referantur, motus corporei dicentur, & à medico sunt moderandi, ne organa nimis moueantur, aut nimis quiescant, aut deficiant, aut corrumpantur, si uero referuntur ad sensus, motus tales animæ dicuntur, & tales etiam per rectum uictum, & iudicium à medico limitari debent. Si uerò cognoscitiua uirtus interior sit, pari passu & ipsa seruanda est cum suis motibus, qui similiter ad animi accidentia referuntur, si uero sit uirtus animalis motiua, custodienda etiam est ipsa in suis motionibus moderatis à medico cum dieta, &
iudi=

iudicio uero, à facultate igitur cognoscitiua, & motiua oritur caput istud tertium ex sex capitibus motus scilicet & quies. Tertia est uirtus naturalis, siue facultas, quæ, & ipsa duo habet capita, unum, q; generatiua facultas dicitur, aliud, q; nutritiua appellatur. Quantum ad nutritionem attinet, requiritur cibus, & potus, q̃d est unum caput ex illis sex, limitandus enim est à medico cibus, & potus, nam & in his maxime consistit dieta, & iudicium iuxta rectam æqualitatem, & symmetriam, siue proportionem. Cum uero cibus & potus cõuenientes assumpti fuerint, optime sunt concoquendi, ideo concoctio requiritur, quæ recte fieri debet, quò boni succi, & humores, ac excrementa bona generentur, quare inanitio, & repletio à medico est limitanda, ne superflua fiat, nec diminuta, sed cum debito modo, excernantur etiam excrementa, & corpus debite nutriatur: Vnde ex hac facultate naturali nutritiua, duo illa oriuntur capita, cibus, & potus, inanitio, & repletio. Secunda uero uirtutis naturalis pars generatiua dicitur, sub qua cadit uis appetendi, & excretiua, appetitiua quidem dicitur ad uenerem inclinatio, quam modificare opus est, quoniam ex immoderato appetitu corporis, animæ quoque alteratio contingit. Similiter in excretiua, idest in mißione seminis cura debet haberi, quæ quidem ad inanitionem attinet, seminis enim mißio cũ moderantia, & tempore debito, similiter & retentio effici debet, quæ à medico recte sunt administranda, & hæc duo ad inanitionem, & repletionem rediguntur. Hactenus habetis unde nascantur quinque capita ex illis sex

capitibus,& q, exoriuntur ex illis tribus uirtutibus ui tali,scilicet animali & naturali, quorum primum est aeris neceßitas.Secundum animi accidentia. Tertium motus,& quies corporis,& animi.Quartum cibus,& potus.Quintum inanitio,& repletio,deest modo sextũ quod est somnus,& uigiliæ, & hoc à quonam emanet declarandum est.Scitis,q, animalis uirtus,tam cognosci tiua,quàm motiua moueri debet,non tamen semper, nõ enim semper cogitare potest,neque semper quiescere, nam si semper moueretur deperderetur utique,sin autẽ semper quiesceret, eßet ueluti mortua, neceße igitur fuit,ut interdum quiesceret,interdum uero moueretur, quies autem fit mediante somno,quo spirituum instau= ratio,& animalis uirtutis efficitur,medicus itaque de= bet limitare somnos,& uigilias,& debitam instituere dietam,ne excedant,aut decrescant. Quamobrem osten sum est sex ista necessaria corpori humano esse pro eius conseruatione,quæ etiam recto iudicio,ac dieta admini strari debent,ob id Hippocrates de aere in tertia parti cula loquitur,de somno uero, & eius opposito in secun do libro similiter de reliquis in alijs libris mentionem facit:quæ omnia suis locis erunt discutienda, de quibus ex recta cognitione primum in uniuersali, demum in particulari totam complectens medicinam disseruit,et si ista omnia non recte audieritis, quæ uobis interpre= tabor,eritis sicut illi,qui oculos habent,& non uident, aures habent,& nou audiunt. Hippocrates igitur in hoc primo libro agit De institutione dietæ penes cibũ, & potum,quomodo scilicet cibus,& potus sint recta ra

tione

tione instituendi, & hoc facit à quarto (ut dixi) Aphorismo usque ad uigesimum, circa quam partem maxime uersari debetis, quoniam ista duo corpora nostra maxime afficiunt, & in nullo alio homines magis delinquũt, inde factum est Adagium illud, Quòd plures interficit crapula, quàm gladius. Vt autem methodum, & rationem circa hanc dietam instituendam obseruemus, & ne bis eadem inutiliter repetere cogamur, debemus prius quædam præfari tanquam fundamenta uniuersalia, et communia ad omnia, quæ à nobis in processu dicentur, quibus recte intellectis, facile quisque acuti ingenij ea poterit particularibus applicare, q, si crassioris erit ingenij nostrum erit hoc onus subire, & ea particularibus applicare, quare obsecro, attẽte, quæ nunc dicturus sum, audiatis. Circa igitur cibum, & potum dicamus, q, alimentum dupliciter considerari potest, uno modo in se, alio uero modo respectu uirtutis, ut scilicet refertur ad uirtutem cuius ratione instituitur. Accedamus ad primum. Alimentum in se consideratum multipliciter uariari potest, uel in substantia, uel in modo substantiæ, uel in qualitate tractibili, gustabili, odorabili, & uisibili, aut in quantitate, aut in motu, aut in hora, aut penes ordinem. Cibus & potus uariantur quoad substantiam, aut respectu nutritionis, aut respectu succi, respectu nutritionis, quoniam aliquod alimentum est multæ nutritionis, sicut est caro porcine, aut (ut enim omnem tollamus suspicionem, quomodo caro porcina multi sit nutrimenti, aliàs tangam difficultatem) caro caponum, aliquod uero alimentum pauci est nutrimenti, sicut ole

ra, & consimilia. Respectu succi aliud alimentum est, quod bonum habet succum, & nutrimentum, ut oua sorbilia, aliud uerò malum, ut caro bubula, & alia huiuscemodi. Ratione uerò substantiæ aliqua sunt, quæ multum nutriunt, ut sunt omnia salsamenta, quædam male, & multum nutriunt, aliqua sunt, quæ bene nutriunt, sed parũ. Nonnulla uero sunt, quæ male nutriunt, & parum, ut olera, quædam uerò multum, & male, ut sunt conchilia, & ostrea. Habetis itaque illa extrema, quod aliqua sunt, quæ multum nutrimentum tribuunt, aliqua uerò parũ, & ex his quædam bonum, quædam malum dant alimentum, & ita inuicem componuntur, ut declaraui, & ista est tota cibi uariatio penes substantiam. Secundum uero modum substantiæ cibi diuersi sunt, nam quædam alimenta dura sunt, sicut est caro assata, quædam mollia, ut iura omnia, & uinum, nonnulla densa sunt, ut cydonia, aliqua uerò rara, sicuti caro ficuum, quædam sunt grauiora, ut panis azimus, & quædam uero leuiora, ut butyrum, & alia pinguia, & hæc omnia durities, mollities, densitas, & raritas, grauitas, & leuitas ad uariationem alimentorum penes modum substantiæ referuntur. Tertio sunt alimenta inter se diuersa penes qualitatem, & hoc, aut penes qualitatem sensibilem, quando aliquod alimentorum est calidum, aut frigidum, aut siccum, aut humidum, aut calidum, & siccum, aut calidum, & humidum, & similiter dicendum est de frigido iuncto, aut cum humiditate, aut siccitate, secundo uariatur cibus penes qualitatem gustabilem, quando aliqua alimenta sunt, aut dulcia, ueluti mel, aut amara, ueluti in-

tybus,

tybus,similiter secundum qualitatem odorabilem distin guuntur inter se alimenta, quoniam aliqua sunt boni odoris,ut ocimum,quædam mali odoris,& fœtida,sicut allium,diuersificantur quin etiam per qualitatem uisibilem,nam quoddam est alimentum album,quoddam nigrum,album,ut pulpæ caponum,nigrum ut caro bubula,similiter dicatis de medijs coloribus, quædam sunt cibaria uiridia,quædam glauca,non nulla rubea, & alia cærulea. Quarto alimenta distinguuntur inter se iuxta quantitatem,& molem,quandoquidem aliqua excedunt in quantitate, ut si sumatur sexquilibra panis, quandoque sunt paucæ quantitatis, ut est una uncia panis. Variantur etiam alimenta penes motum,& hæc dupliciter,aut penes motum alterationis, aut localem, si uariantur penes motum alterationis adhuc dupliciter contingit,aut enim cito alterantur,aut tarde, quæ cito alterantur,cito etiam concoquuntur, ut oua sorbilia, quæ uero tarde alterantur, difficile etiam concoquuntur,ut pisces cœtarij, penes autem motum localem fit uariatio,quæ attenditur penes, facilem, uel difficilem alimentorum distributionem,nam uinum facile distribuitur,aßata,uerò difficile distribuuntur. Variantur quoque cibaria penes horas,& tempus,nam aliqua sumuntur mane tantum,aliqua uesperi tantum, non nulla uerò mane,& uesperi. Distinguuntur etiam cibi penes ordinem,nam aliqua præ ire debent, quædam uero subsequi,quæ præcedunt sunt mollia cibaria, quia facilis sunt concoctionis,ut lac,cærasa,& alia huiuscemodi liquida,dura uerò postmodum sunt comedenda, ut ca

ſeus,pyra,& ſimilia. Viſa iſta alimentorum uariatio-ne, ex his quæ dicta ſunt poteritis colligere, quæ nam ſint cibaria,& alimenta bona,colligatis etiam, q̊, ali-menta bona ſunt illa, quæ ſunt optimi nutrimenti, & optimi ſucci quoad ſubſtantiam, præterea media inter duritiem,& mollitiem denſitatem,& raritatem, gra-uitatem,& leuitatem,aſperitatem,& lenitatem, quæ omnia ad modum ſubſtantiæ pertinent, adhuc quæ in primis quatuor qualitatibus ſenſibilibus temperata ſunt,& ſapore iucunda,& odore ſuauia, & uiſu dele-ctabilia,quæ omnia ad qualitatem reducuntur, præte-rea ſint in debita quantitate,concoctu facilia,& faci-lis diſtributionis,ſimiliter dicatis de eorum oppoſitis, nam erunt talia pauci nutrimenti, mali ſucci, fœtida, nigra,frigida,ſicca,praui odoris,& ſaporis,denſa,du-ra,aſpera,grauia,concoctu difficilia, & malæ diſtribu tionis,ſicut eſt lien bouis aſſatus,& panis fabaceus,et hæc quantum ad alimenti uariationem,in ſe conſidera-ti dicta ſufficiant. Sumamus modo ſecundum membrum alimenti reſpectu uirtutis,quod quidem, aut uirtutem expiat,aut conſeruat,aut auget,nam alimentum expia re dicimus uirtutem,quando ipſum expurgat,& mun-dificat à ſorditijs,& cacochimia,à qua uirtus fuerit ag grauata. Si igitur mediante cibo, & dieta ipſa expur-gatur,ab effectu tali dicetur alimentum uirtutem ex-piare,iſta autem expiatio fit duobus modis, aut qualita te,ſcilicet calefaciendo,refrigerando,humectando, de-ſiccando,aut ſubſtantia,& hoc fit tripliciter, aut ſub-ſtantia tenui ſicut ptiſana non colata,aut ſubſtantia te

nuiori,

nuiori, ut ptiſana colata, aut ſubſtantia tenuiſsima, ut eſt mellicratum, quod conficitur ex melle, & aqua, quibus quidem modis uirtus dicitur expiari, & tres oriuntur gradus, tenuis ſcilicet tenuior, & tenuiſsimus. Secũdo alimentum ad uirtutem comparatum dicitur eam cõſeruare: & confortare, & tale uerum eſt alimentum, nã proportionatum eſt uirtuti, quod quidem triplici modo habet conſeruare uirtutem, aut ſubſtãtia, ut cum æquat materiam reſolutam, aut qualitate, quando tale nutrimentum temperatur, aut quantitate cum uirtute concoquente æquatur. Alimentum uerò uirtutem augens, triplici etiam modo eam auget, in ſubſtantia, qualitate, & quantitate. Quoad ſubſtantiam alimentum materiam reſolutam exuperare debet, ita q; per illud apponatur plus, quàm ſit materia reſoluta. Vnde non tantum conſeruat, ſed etiam magis adauget. In qualitate autẽ quãdo alimentum calorem concoquentem auget, ex qua auctione ſequitur auctio uirtutum. Secundum quantitatẽ uerò quando ſcilicet cibus auget facultatem, ita q; facultates ualidiores efficiuntur, & talis cibus dicitur plenus. Hactenus habetis omnia quæ dicturus eram in hac materia, & ut melius iſta memoriæ mandetis tabulam feci, quam ſumetis, & illam diſcurretis, & uidebitis quantam utilitatem illa uobis ſit allatura. Reliquum modo eſt ut ad textus contextus explicationem deueniã.

TABVLA EORVM, QVAE DICTA SVNT. Medicina de mente Hippocratis nihil aliud est, quam adiectio, aut ablatio, de qua tractat in hac prima particula.

- Medicina perficitur aut
  - additione, ut dieta, ut a quarto Aphorismo, usque ad uigesimum.
  - ablatione aut
    - pharmatia, ut in secundo Aphoris.
    - chirurgia, ut in tertio Aphorismo.
    - dieta, ut in reliquis Aphorismis.

- Corporis humani principia tria
  - substantia.
  - uirtutes. — circa hæc tria pro sanitate conseruanda cõsistit dieta, & p̃cipue circa uirtutes.
  - alteratiões

- Dieta uel uictus ratio considera tur aut penes.
  - aerem, ratione uitalis, ut euentetur calor innatus mediante aere.
  - animi accidentia q̃ reponuntur, aut
    - sub uitali, scilicet ad audaciam, & timiditatem.
    - sub animali.
      - & cognoscitiua
      - & motiua
      - pro ut alterationes factę in aĩali uirtute referũtur ad animi accidẽtia, quæ alterationes fiũt rõne obiecti, tã in cognoscitiua, quã motiua.
  - motum & quietem, ratione animalis uirtutis, referendo alterationes suas ad instrumenta seruientia huic uirtuti, tam cognoscitiua, quam motiua quæ organa sunt alterata a suis obiectis.
  - cibũ & potũ penes naturalẽ, uirtutẽ quæ est duplex.
    - una generatiua ad quam spectat coitus, qui reducitur sub inanitione.
    - altera nutritiua pro debita repletione, & inanitione, dum nutritur.
  - inanitionem, & repletionem penes etiam nutritiuam, scilicet penes modum nutriendi.
  - somnum & uigilias ad animalem uirtutem omnem ratione motus & quietis, quoniam non semper potest stare in motu, nec semper in quiete, sed modo uni, modo alteri assentitur, ideo motus fit ex uigiliis, quies uero sub somno.

Dieta, uel uictus ratio pro cibo, & potu, uel pro alimēto uel nutrimēto cōsideratũ, aut

- penes seipsū uel
  - penes substantiam
    - nutritionis
      - multum, & bene, uti caro caponum, & quandoque porci.
      - parum, & male, ut olera.
    - succi aut
      - bene nutrit, ut oua sorbilia.
      - male, ut salsamenta omnia, caro bubula.
      - bene sed parum, ut ptisana.
      - male, & parum, ut olera.
      - multū, et male, ut omnia conchilia.
      - bene, & multum, caro caponum.
  - penes modum substantiæ, aut
    - dura, ut caro assata.
    - mollia, ut iura omnia.
    - densa, ut cydonia.
    - rara, ut caro ficuum.
    - grauis, ut panis azimus.
    - leuis, ut panis fermentatus.
    - aspera, ut panis fabaceus.
    - lenis, ut butyrum, & pinguia omnia.
  - penes, qualitatē, aut
    - sensibilē, ut
      - caliditatem quale nasturtium est.
      - frigiditatē, ut lactuca.
      - humiditatē, ut pepones
      - siccitatē, ut salsamēta,
    - gustabilē, aut
      - dulcia, ut mel.
      - amara, ut intybus
    - odorabilē,
      - bonū, ut ozimū.
      - malū, ut alium.
    - uisibilē ut
      - albū, sicut pulpę caponū, media, ut uiridia, glauca rubea.
      - nigrū, ut caro bubula.

penes quantitatem, aut
- nimia, ut sequi libra panis.
- pauca, ut uncia panis.

penes motũ, aut
- alterationis, uel
  - cito, ut oua sorbilia,
  - tarde, ut pisces cætarii.
- localem penes distributionem, uel
  - cito, ut uinum.
  - tarde, ut caro assata, & caseus antiquus.

penes horã, & tẽpus, aut
- mane.
- mane, & uesperi
- uesperi.

penes ordinem, aut
- præcedunt, ut mollia, uel lac, cerasa, & huiuscemodi.
- subsequuntur, ut dura, quemadmodum caseus, pira, & similia.

respectu ad uirtutẽ, & sic tantum in prima ꝑticula considerat, aut
- expiat, & expurgat ut quando est grauata a cacochimia & de hac in prima particula nõ dicit, aut
  - qualitate, aut
    - calefaciendo.
    - frigefaciendo.
    - humectando.
    - exsiccando.
  - substãtia aut
    - tenui, ut ptisana non colata.
    - tenuiori, ut ptisana colata.
    - tenuissima, ut mellicratum.
- conseruat, aut
  - substantia restaurando.
  - qualitate, temperando.
  - quantitate æquando.
- auget aut
  - substantia cibi.
  - qualitate augendo calorem.
  - quantitate, quando efficiuntur uires ualidæ.

Hipp. in præsenti Aphoris. de cibo, & potu respectu uirtutis tantum considerat, & declarat, quomodo talis uictus ratio sit comparanda & cum triplex sit talis cibus, nam aut conseruat, aut auget, aut expiat, hoc loco non docet de alimento, quod auget, aut uires conseruat (nam ista ad sanos attinent) sed de illo, quod uirtutem expiat, diximus autem in nostra tabula, quomodo cibus expians duplici modo consideratur, uel in substantia, uel qualitate, hic non agit de cibo, qui expiat uirtutem secundum qualitates, sed secundum substantiam, & talis triplex est iuxta tres diuersos gradus tenuitatis, tenuis scilicet tenuior, & tenuißimus, tenuis uictus dicitur qui uirtutem, nec conseruare, nec augere potest, sed eam duntaxat expurgat, & purificat, & talis dieta tenuis dicitur dieta frigida apud medicos, quoniam non fouet ipsam uirtutem, sed potius minuit, unde Demosthenes de frigida consultatione loqueus in publicis rebus agendis consultationem frigidam medicorum dietæ comparandam esse dicebat. Talia nanque consilia frigida in republica nuncupari possunt quæ nec potentiam ipsam fouent, nec augent, nec prosternunt, sed eam duntaxat expiant, & uix in statu suo detinent, sic & uictus tenuis medicorum uirtutem, nec auget, nec diminuit, nec conseruat, sed tantum eam expiat, ut uix ægrum uiuere sinat.. De hac igitur dieta in his Aphorismis fiet sermo, quæ apud medicos dieta frigida nuncupatur. Et quoniam in hac dieta ægri peccant similiter & medici, ideo Hippocrates prius in hoc quarto Aph. & sequenti agit de erroribus, qui in hoc tenui

uictu instituendo fiunt, postea pertractat de ipsa diæta, quomodo scilicet particulariter exhibendus & dirigendus sit cibus. At dicet quis ex iunioribus, quare primo agit de erroribus contingentibus circa uictum, quàm de ipsa uictus ratione instituenda? Dico, q; nihil melius & præstantius effici poterat, nam his exclusis erroribus res deinde erit clarior, & uerior, de qua nunc agere Hippocrates intendit. ob id mira usus est arte hoc in loco, quandoquidem hos errores præponendo auditorē reddit attentum, quasi uobis præponat procœmium, unumquodque enim procœmium auditores attentos efficit, dum errores quosdam, qui rei proponendæ contingere possunt, diluere pollicemur, quod in primo De ratione uictus facit, ubi de uictu diexodice loquitur inquiens, q; plurimi medici circa uictum peccabant, uel quia plurimū dabant, uel minus, quàm opus esset, ideo ibidem dicit, se uelle docere modum circa rationem uictus instituendam. Quo fit, ut Hippoc. ex arte hos errores disputandos proponat, quasi dicat quoniam circa uictus rationem, quam dietam appellamus, ægri, & medici delinquunt, ob id expedit de uictus ratione diligenter disserere. Ex quo patet, q; Hippocr. in primo De ratione uictus diexodice & ualde diffuse hanc tractationem peregit, hic uero Aphoristice tantum, & per capita, initio sumpto utrobiq; ab erroribus, qui circa ipsam uictus rationem contingunt. Aphoris. iste duas habet partes, in quarum prima de hisce erroribus pertractat, quando uictum sine ratione exhibemus, in secunda uero parte agit de erroribus, qui fiunt, quando cibus

cum

cum ratione, exhibetur. Aduertatis, q̄ Gal. in cõmento primam tantum partem Aphor. ieiune, & ſatis indiſtincte expoſuit, ſecundam uero ſicco pede pertranſit, quinimo eam intactam relinquit, non tamen propterea ipſum falſa dicere, ſed nihil uos docere arbitror, nõ enim ex ſuis uerbis poterit quis ueſtrum recte ſcire uictum adminiſtrare. At nos primam aggrediamur.

Victus tenuis &c. Recte adiecit Exquiſitus. Pro quo in primis uidebimus, quæ ſit tenuis, & exquiſita ratio uictus, exquiſitum autem Græci appellant ἀκριβεὲς, & res, quæ attingit finem dicitur ἀκρίβεια. Vnde ἀκριβολογία dicitur perfecta, & exquiſita locutio, cui nihil deeſt. Ponit autem hæc duo uerba. Tenuis atque exquiſitus. Non diſiuncte, ſed copulatiue, nam in copulatiua (ut dicit bonus logicus) quælibet pars dent eſſe uera, ideo non tantum opus eſt, ut ſit tenuis, ſed & exquiſitus. Notate hic, q̄ Hippoc. & Gal. ponunt illos tres gradus tenuitatis uictus alio pacto, quàm nos, nam illi per dietam exquiſitiſſime tenuem intelligunt nihil dare, illa uero eſt exquiſita tantum, quando ægro mellicratum exhibemus, quod mellicratũ ob iuniores eſt aqua mulſa, quæ fit ex aqua decocta cũ melle, ut conficiebant antiqui, at nos, quia habemus ſaccari copiam, eam cum ſaccaro conficimus, dieta uero tenuis, & minus, quàm exquiſita (iſte eſt tertius tenuitatis gradus) apud antiquos dicitur dum damus ſuccum ptiſanæ ſcilicet cremorem, quæ ptiſana collata nuncupatur, cremor enim ſuccus uniuſcuiuſque rei extractus dicitur, & ſuccus ptiſanæ eſt cremor ptiſanæ, qui hoc pa-

ctò conficitur, paratur.n.ordeum excorticatum, quod deinde in aqua decoquitur, & postea collatur ita, ut substantia ordei abijciatur, & succus tantum conseruetur, qui demum dandus est ægro, & talis succus à modernis cremor, uel ptisana colata nominatur, & apud antiquos est uictus tenuis. ptisana uero uocatur, quando nō fit ista expreßio, nec collatura, sed in substantia exhibetur, & talis non amplius dieta tenuis est, sed media inter crassam siue pleniorem, & tenuem, quam Galenus ptisanam ordeaceam appellat. Vnde cum uidetis in eius commento ptisanam ordeaceam intelligatis ptisanam in substantia, non autem cremorem. Hæc quo ad mentem Hippoc. & Gal. & aliorum antiquorum de his tribus gradibus tenuis uictus posita sunt. Nos uero in nostra tabula hos uictus gradus alio modo collocauimus. nam primum gradum tenuis dietæ esse diximus, cum damus mellicratum, secundum, quando cremorem ptisanæ exhibemus, tertium, quando ptisanam in substantia scilicet non collatam concedimus. Cur autem Hippocr. & Galenus hoc loco & primo De ratione uictus secus ponat istos gradus tenuis dietæ, ac nos. Dico, q̃ ratio uictus & consuetudo nostra uiuendi diuersa est ab ea, quæ erat apud antiquos. ipsi enim in primo gradu dietæ nihil dabant, nos uero aquam mulsam tradimus, & si uos in morbis acutis, qui in septima die terminantur, aquā mellis tantummodo daretis, omnes profectò ægros interficeretis, præterea quis est ille æger hac nostra ætate, qui in morbo peracuto cum aqua mulsa duntaxat uiuere poßit? Nemo quippè. Quo circa, quoniam ætas no-

stra

stra est admodum diuersa ab ætate antiquorum, posui ego aquam mellis in primo gradu, succum ptisanæ in secundo, ptisanam non collatam in tertio, qui tamen tertius gradus apud antiquos sub dieta tenui non reponebatur, sed uolebant, q; esset medius uictus inter crassum & tenuem: In tertio itaque ordine tenuis dietæ apud nos est ptisana non collata, uel in substantia, qua deficiente loco eius exhibemus panatellam in aqua, uel ius macrum, aut offam panis madefactàm. At dicet quis, ad quid studemus Hippocrati, si eius præcepta non seruamus? scitis quare ea non seruantur, quoniam ignoratis, quomodo antiquorum dicta intelligenda sint, quæ quidem omnino seruāda sunt. Sed cur uictus rationem quā Hippoc. seruauit, mutamus? Dico, q; ipsemet hoc in primo De ratione uictus, & Galenus ibidem in commento secundo nos docet, q; cum tenuem uictum ægro exhibere uolumus, debemus multa animaduertere, & imprimis pacientis consuetudinem in tempore suæ sanitatis, & tēperaturam, & regionem, & consimilia. cum igitur præcipue consuetudo sit aduertenda, & in nostra ætate homines plurimum comedere, & ingurgitare soliti sint, quomodo grodus illos ab antiquis & modo positos seruare poterimus? haud quaquam sanè, nam si rustico alicui plurimum comedere aßueto morbo acuto laboranti aquam mulsam uelletis exhibere, aut nihil daretis, quippè periret iste etiam si morbus in secunda die terminaturus eßet. At tempore Hippocratis antiqui illi quàm maxime parsimoniæ studebant, propterea inspecta illorum consuetudine poßumus etiam nos institue-

re

re hos tres gradus dietæ tenuis eo modo, quo fecit Hippoc. sed pauci sunt in nostra ætate, qui non ingurgitent & multum comedant, ob id non possumus seruare illos gradus, ut posuit Hippoc. Sed quis uestrum dicet, hoc tibi non credo, adducas mihi aliquam authoritatem, qua tibi fidem præstare poßim. Adest authoritas Galen. 6. particula Aphoris. Aphorismo 28. ubi dicebat Hippoc. Eunuchi neque podagra laborant, neque calui fiunt. Dicit Galenus in commento q, ideo non laborant podagra eunuchi, quoniam tempore Hippocr. parce & laute homines uiuebant, ob id eunuchi in podagram non incurrebant, at si nos haberemus quadraginta testes, & tot inciderentur, & truncarentur, laboraremus etiam podagra ob malam uictus ratione, qua utimur, & immoderantiam. Habetis igitur à Galeno in illo commento 28. & 2. De ratione uictus 38. & alibi quomodo sic consuetudo obseruanda, ob quam omnes ægri non uno modo cibandi sunt, & hac ratione nos recte fecimus instituentes uictus rationem in nostra tabula iuxta consuetudinem, quam seruant sani hoc tempore, nec dicatis uos, ut dicunt illi, qui ad ista non aduertunt, me esse contra mentem Hippoc. & q, non poßumus seruare talem dictam, quà instituit Hippocrates, in ægris, quoniam ætas & uita præsens hominum est facta debilior, quàm esset tempore antiquorum. Dico uobis, q, hoc est falsum, nam eadem est ætas & uita hominum nunc, qualis erat antiquitus, non enim immutata est, sed tantum consuetudo, cuius ratione cogimur uictum ab Hippoc. institutum immutare, quæ seruanda est, aduertenda est

da est

da est etiam regio in ratione uictus instituenda, quoniam Germani non possunt ita ferre dietam, ut nos, habent enim cutim magis mollem, & calorem interiorem maiorem, ob quæ opus est, eos plurimum nutrier, similiter Hispani non poßunt ferre dietam, quia habent cutim duriorem, quàm nos, & sic apparet, q, seruamus fundamenta Hippoc. & cur ab eo quandoque per accidens recedere cogimur. His habitis nunc ad expositionem Aphoris. deueniamus. Dicit igitur Hippoc. q, uictus tenuis, atque exquisitus in morbis quidem longis semper est cauendus & hic intelligatis de uictu non exquisitissimo, sed de uictu secundo modo, in quo secundum Hippoc. damus mellicratum, secundum uero nostram dispositionem graduum damus & cremorem ptisanæ, in morbis uero acuti interdum periculosus, in quibus scilicet non conuenit. Notandum est, q, Hippocr. dum loquitur de acutis, addit illud In quibus at loquens de cronicis, non adiecit illud In quibus quoniam in illis semp talis uictus est euitandus, in acutis uero quandoque damus cremorem ptisanæ, & propterea ipse usus est tali loquendi modo, similiter quandoque nihil damus, ut in illis morbis, qui in quarta die terminatur. Audiatis modo Galeni expositionem, qui de prima parte nihil dicit, sed tantum de secunda parte rationem affert. Volens itaque exponere, quomodo in morbis acutis dandus sit cremor ptisanæ, & quando sit exhibendum mellicratũ, & quando nihil damus, dicit, q, debetis habere rationẽ, ad uigorem morbi, & uidere, qualis sit status morbi, nã sic inuenietis uerum modum dictandi, & non decipiemi

ni. Si uultis igitur scire quonam gradu illorum trium uictuum debetis uti, imprimis inspiciatis statum, & uigorem morbi, & aduertatis ad tenorem uirtutis (hoc dicit Galenus, non tamen uos docet, ut opus esset) nam si status morbi erit in quarta die, uel intra quartā terminaturus, tunc exquisitissimo uictu uti debetis, & tenuissima uictus ratione, modo stet uirtus ualida. Vnde tunc secundam Hippoc. & Gal. nihil dare oportet, at si uirtus fuerit aliquantulum debilis, tunc tantum dabitur mellicratum, q. si morbus sit terminaturus in septima die, aut intra septimam, & uirtus sit fortis, tunc dabitur tantum mellicratum, si uero uirtus fuerit debilis, tunc dabis cremorem scilicet succum ptisanæ, quo æger sustentetur, usque ad septimam diem, non autem dandū est (inquit Galenus) corpus ptisanæ, quoniam non erit amplius uictus tenuis. Ista sunt Gal. uerba, quibus præsentem Aphorismū declarat, quæro modo à uobis, quid ipse doceat his uerbis, nisi quid addatur, nam confuse, & diminute, & ueluti per accidens hæc dicit. Vnde facile erit, q. decipiamini ex eius dictis hoc in loco, immo nihil addiscetis. Nam quomodo scietis distribuere in morbis acutis illos tres gradus uictus, scilicet exquisitissimum, exquisitum, & minus adhuc exquisitū? Nullo pactò profectò, non dico, q. dicta Galeni sint falsa, sed q. fuit ualde diminutus, nam propriam est ipsius nunquam docere integre, nec rem exquisitam in uno loco, sed sparsim modo in uno loco, modo in alio. Quid mirum? si Galenum per tot annos medici speculati fuerūt, à quibus intelligi non poterat, immo dicebant eum esse pro-

profugum despicientes ipsum, & haud quaquàm docere medicinam, ideo ob talem causam nostri patres medicinam addiscere ab eo non potuerunt. Propterea audiatis, quomodo medicinam à Galeno discere potestis, oportet enim (ut breuibus agam) ubique ipsius uolumina uidere, & optime perlegere, ac intelligere. Circa primam partem, ut eam bene habeatis, debetis scire, q̃ dieta tenuis, siue crassa & plena, & mediocris referuntur ad morbum, & ad uirtutem oppressam à morbo, nam oppressa uirtute statim fiet ægritudo, & statim oritur indicatio, q̃ uictus debet esse tenuis. Vnde proprie dieta, & uictus ratio ad uirtutem refertur, mensura autẽ tenuitatis ad tolerantiam uirtutis, nam quantum sit dãdum de ipso cibo sumitur à tolerantia, uel intollerantia uirtutis. Quando igitur uirtus est oppressa à morbo, tunc adest morbus lædens sensibiliter operationes, quæ uirtus indiget purificatione, & expurgatione, si autem purificari debet, tribus eget instrumentis medicamento, scilicet chirurgia, & dieta, De primis quidem duobus iam dictum est, in præsentia dicemus de tertio instrumento, scilicet dieta, quæ tenuis eße debet, si uis, q̃ huius uirtus oppressa expurgetur, nõ mediocris, nec plena, ne uirtus suffocetur. Nam si utemur dieta plena, nõ poterimus ipsam uirtutem expiare, ob id Hippoc. dicebat Corpora ægra, quanto magis nutricis, tanto magis lædes. Ideo oportet, quòd sit dieta tenuis, quæ per unicam uicem exhibetur, quæ potius debet, debilitare, quàm augere ratione morbi, quò uirtus ipsa expietur. Cum modo in omni actione medicorum, atq; hu

mana sint considerandæ illæ quinque conditiones scilicet quid agendum, quantum, quomodo, quando, & ubi, indicatio de ipso quid agendum, à morbo sumitur, & à uirtute oppressa ab ipso morbo. Indicatur enim ex hac uirtute oppressa, q; utendum sit tenui dieta, quantũ uero agendum, uidelicet nunquid talis cibus debeat esse exquisitißimus, an exquisitus, an adhuc minus, sumitur à constantia uirtutis, non amplius à morbo, nec à uirtute oppressa, & hoc idem semper dicit Hippoc. & in 2. Aphoris. ponit fundamentum de hoc, ut ibi ostendam, & est arcanum arcanorum, tamen & hic etiam quid dicã, à morbo igitur sumitur indicatio de quid agendum, non quantum, non quando, quoniam uirtus est oppressa, nõ à uirtute simpliciter, sed à uirtute in quã oppressa, quæ dietam tenuem exigit, quod etim habemus à Gal. in cõmento huius Aphori. quo loco de ægrotantium uictu habetis sermonem, inquit, q; omnes etiam sequentes Apho. sunt pro ægris, quasi dicat Gal. hic agendum esse de uictu tenui, qui à longitudine morbi sumitur & à uirtute oppressa. Tenuis igitur uictus in se sumitur ab oppressa uirtute, & à morbo (ut & dixi in mea tabula) quàm uirtus oppressa eget expiatione. est enim tenuis uictus inuentus propter uirtutem oppressam expurgãdam. Et ita ab his habemus tantum quid, agendum, nõ quantum, non quando. Quòd modo indicat ad quem terminum, & gradum sit deducendus uictus, hoc inquam sumitur à tolerantia uirtutis, quantũ enim tolerat uirtus, tantum debet deduci dietæ terminus. Non ne idem in secundo Aphorismo dixit q; indicatio de euacuando,

su-

sumitur à morbo, at quantum sit euacuandum à toleran tia uirtutis comprehenditur, sic dicimus de termino ui-ctus, q̃ iste terminus à tolerãtia uirtutis indicatur, quæ regulat nos usque ad quem terminum debeamus proce-dere ad exhibendum uictum, & semper in quolibet mor bo, siue unius diei, siue centum annorum uirtus est op-pressa, ponitur subsequenter, q̃ sit expiandum. Hoc posi to, statim ponetur, q̃ tenui uictu utendum sit, & si ho-mo usque ad finem morbi sine uictu resistere posset, me-lius esset, sicuti fecit scotus ille, de quo dicitur, q̃ uixit si ne cibo per quindecim annos, & etiam puella illa Ger mana, quæ per duos annos absque nutrimento uixit, qđ uerißimum est, sed hoc rarò accidit, & per accidens, ideo libamus ægrum habendo respectum ad uirtutem oppressam toto illo tempore, quo durat morbus ipse. nõ enim referenda est ad tempus ullo modo mẽsura uictus, nisi per accidens. Ideo cum dicit Galenus q̃ debemus in spicere statum morbi, ut poßimus regulare uictum, di-co, q̃ hoc non sufficit, quia morbi status sit quantumuis longus, & remotus bene semper indicabit, q̃ uictu tenui ob uirtutem oppressam utendum sit, sed aliud opus est, ut sciamus, nam quid est, quod nobis terminos, & mo-dum ipsius cibi circumscribit? non uirtus oppressa, sed uirtutis tolerantia, quæ terminum ipsius dietæ deducit, respectu cuius cognoscemus, si iste uictus tenuis cõfert, & leuiter fertur, ut etiam dicebamus supra in secundo Aphorismo, in quo includitur (ut uobis exposui) tota medicina. Si igitur uirtus bene fert, uiuetis tam diu, quã diu uirtus tolerabit, unde si possem curare febrem quar

tanam, cum illo tenuißimo uictu libentes curarem, & quippè nihil ultra quærerem, quoniam morbus uictum tenuem requirit, uerum quia tolerantia uirtutis, à qua sumitur indicatio graduum, non permittit, ut debemus uictum tenuem, ideo cibamus ægrum cibo pleno. Dieta igitur tenuis datur ratione uirtutis oppressæ, terminus autem, & mensura cibi sumitur à uirtutis tolerantia, ideo si uidebitis uirtutem tolerare, tantum dabitis tenuē dietam, & ita cum inquit Galenus inspiciendum etiam esse statum, quia si status sit proximus, tunc exquisitissimo uictu utendum est, confuse admodum hic loquutus est. Habetis igitur hic à Galeno, & per rationem rei, quantum sit dandum de cibo ratione status morbi, & hoc est uerum, non tamen necessarium, habetis etiam, ꝙ morbus, qui est terminaturus in quarta die, dieta tenui indiget, quoniam cito terminabitur, & hoc est probabile, non autem necessarium, nam si in tali morbo uirtus fuerit fortis, nihil dabis, si autem uirtus fuerit debilis, dabis tunc aquam mulsam, sic in morbo duraturo in septima die oportet cibare dieta tenui, unde si uirtus in eo ualida fuerit, dabitur mellicratum, si imbecilla, dabitur cremor ptisanæ. Videatis quæso quomodo Galenus nos deducit in administranda tenui dieta in morbi statu, & certe bene declarat status, quomodo uictus subtiliandus sit, sed hoc per accidens est, ex quo accidenti posito non sequitur ulla neceßitas, deducit itaque Galenus per unum accidens ad id quod est per se, dum deducit à morbo ad statum, cum tamen deberet deducere ad uirtutis tolerantiam, quod est per se, probabile igitur est

ſtante ipſa propinquitate ſtatus, q; uirtus tunc conſtet ſcilicet q; ſit neceßarium uti uictu tenui, aliquando.n. ſtante ſtatus propinquitate utimur pleno uictu, ſtante dico uirtute debili & etiam in principio morbi nutriũtur ægri craſſe ut etiam inquit Galenus, & hoc fit propter uirtutis debilitatem, ideo per accidens ſumitur à ſtatu ratione uirtutis. Sumitur iſta menſura neceßariò à uirtutis conſtantia, quia ſtante eius inconſtantia ſtatim oritur neceſſaria indicatio, quod uberius alendus æger eſt. Quapropter Gal. confuſe loquens fallit uos, cum non ſemper uerum hoc ſit q; ſtante ſtatus propinquitate tenui dieta uti debeamus cum ſæpe ægri inueniãtur, qui diu tolerent dietam, quiq; ſemper uolunt nutriri, ut ipſemet etiam Gal. fatetur, & hoc ratione tolerãtiæ uirtutis eſt, quod eſt per ſe, ſed ipſe loquitur per accidens reducens hoc ad ſtatum temporis. Præterea Gal. tantum de morbo terminante in quarto, & in ſeptimo docet, ſed de eo qui in 14. terminaturus eſt, nullum uerbum facit, & in hoc deficit, cum acuti morbi ſint in triplici differentia, ſunt enim quidam exquiſitißime acuti, & tales quarta die terminantur, imo aliquando in 24. horis, ut ſquinantia, quidam peracuti tantum ſunt, non autem exquiſite, talesq; in ſeptima terminantur, quidam uero ſunt acuti ſimpliciter, & hi in 14. diebus terminantur, & his proprius acutorum terminus eſt. Poteſt autem fieri, ut aliquis morbus protrahatur uſq; ad 40. diem ſed ille dicitur acutus per decidentiam. Si igitur Galenus per relationem ad ſtatum morbi uult docere quomodo alendus eſt æger ratione ſtatus, quid

facient morbi qui terminantur in 14. & qui usque ad 40. diem protrahuntur? patet itaq; quod Galenus nō docet in omnibus quid agendum sit circa uictum, sed dimidiam tantum partem huius declarat. Victus tenuis. Tenuis ac exquisita uiuendi ratio in lōgis morbis semper est mala, in acutis uero, in quibus non conuenit. Quare autem mala sit in cronicis morbis dieta tenuis, relinquitur uelut manifestum, morbus autē cronicus est qui protenditur ad 40. diem, at si ulterius, tunc dicitur uere cronicus, sed morbus acutus non excedit 14. diem, at si addatur de decidentia protrahitur usque 40. Habitis terminis his, potest etiā haberi quid sit dieta tenuis, & uirtutis tolerantia, & qui longus morbus est, unde nemo est tam rudis (opinor) qui daret mellicratum in cronico morbo, quoniam uirtus nō posset talem uictum sustinere. Periculosus igitur est in morbis longis tenuis uictus idest mellicratum, similiter etiam in acutis, in quibus pariter non conuenit, non autem in quibus conuenit, ut in exquisitis, sicut est angina, quæ finitur in 24. horis, non conuenit autē quādo terminatur acutus morbus usque ad septimum, & minus conuenit in his, qui terminantur in decima quarta. Absoluta prima parte in qua est error in uictu tenui superest secunda pars declaranda, in qua continetur alius error distinctus à dictu, qui fit, quando damus tenuem dietam in summo, idest nihil, dicit itaque Hippocrates in secunda parte, quod dieta tenuis in summo quamuis secundum rationem est, tamen semper difficilis est, & molesta, molesta quidem ægris non ualentibus

bus ipsam ferre, difficilis uero respectu medici, quoniam difficulter potest cognoscere medicus, quomodo conuenit, & non conueniat nihil dare. Probat autem Hippocra. grauem esse exquisitissimam dietam per eius oppositum scilicet à plenitudine in summo, quæ & ipsa grauis admodum est. Hæc est sententia secundæ partis Aphorismi, quæ ita diuiditur à prima, sicut ego dixi, ut testatur Philotheus, & Oribasius, qui & si quãdoque de lyrat, tamen in parte hac bene se gerit separans hanc secundam partem à prima, ita ut sit Aphorismus distinctus in partes duas. Hæc dixi quoniam antiqui etiam hoc uiderunt. Victus tenuis & exquisitus. Quod est nihil dare, probat autem conclusionem istam siue Aphorismum per oppositum suum uidelicet, quòd sit periculosus talis uictus, & dicit repletionem in summo grauem esse, uideamus primum uim argumenti, postea reliqua, probat igitur per oppositum conclusionem suam, quoniam iunior aliquis diceret, uidetur quòd oppositum ipsius exquisitæ dietæ non sit graue, & difficile, sed bonum, quia cum sunt duo opposita, quorum unum habet rationem mali, alterum debet habere rationem boni, & hoc reperitur in omni oppositorum genere, tamen Hippocr. probat hic malitiam unius oppositi per malitiã alterius, quoniam ambo mala sunt, cæterum cum dieta tenuis in summo sit mala uidetur, q̃ repletio in summo debet esse bona. Itaque aduertite uim argumenti Hippocr. nam ubi perfectio rei alicuius consistit in aliquo medio temperato inter duo extrema, tunc ambo illa mala sunt quemad-

modum patet de humana temperatura, quæ quidem tūc perfecta est, & temperata, cum consistit in quadam qualitate, & caret omni excessu, similiter patet de animi accidentibus, quæ cum extiterint in æqualitate respectu sanitatis conferent at si modum exceßerint uitiosa erunt, nam nimia timiditas & audatia praua sunt, mediocritas uero est perfectio, quæ est animi constantia. Sic in proposito, cum uirtus à morbo oppressa est, tunc duobus eget, primum ut conseruetur, & hoc non potest sine alimento fieri, postea eget ut expietur cum sit oppressa à materia, expiatur autem dieta. Diligenter uero considerandum est ut ista duo redigantur ad æqualitatem, ne uirtus per excessum offendatur; quoniam altero horum neglecto deficeret uirtus ideo expianda, simul ac reficienda est, ita ut nec expiatio noceat, neque refectio eum impediat. Quid igitur faciundum? oportet ut per modum, perq; mensuram quandam iustitiæ simul modificemus eam, & alamus, nam perfectio, & bonitas in medio constituto est. Cum igitur his duobus modis æqualitas seruanda sit pro uirtute, sequitur, quòd extrema eius sunt uitiosa, uidelicet expiatio exquisita, quæ est nihil dare, similiter etiam refectio exquisita, quæ est multum dare. Vnde bene positum est argumentum Hippoc. per opposita, quæ sunt uitiosa, medium uero inter hæc bonum est. Nam & repletiones quæ ad extremum. Repletio hic sumpta est illa quæ consideratur in ægris, in tertio autem Aphorismo loquebatur de repletione in sanis corporibus, sed hoc loco non est sermo de tali repletione

scili-

ſcilicet uaſorum quæ periculoſa eſt ne uirtus minuatur, ac ſuffocetur, nec de oppoſito ideſt de inanitione uaſorum in ſanis, in qua etiam eſt periculum, at inanitio in ægris poteſt quandoque laudabilis eſſe, ſicut etiam quandoque repletio in ipſis rationabilis eſt, non tamē ſemper, quoniam ſi daretur ægro panis, & caro pullorum & oua ſorbilia cum uino, quando ægro requiritur dieta tenuis, tunc repletio iſta in ſummo eßet & eſt dieta multum craſſa, quoniam ſecundum Hippocr. ſententiam ea tenuis eſt, quæ conſtat ex ptiſanæ ſucco, ſecundum uero noſtram poſitionem eſt corpus ptiſanæ, ſi eſt in extremo remißa, ubi autem augetur ratio uictus ita ut ad ſummum repletionis deueniamus talem repletionem periculoſam eſſe dicit Hippocra. reſpectu ægrorum. Itaque tum dieta tenuis in ſummo, tum repletio ad extremum periculoſa eſt, illa quidem quia nimis debilitat, hæc uero, quia poteſt ſuffocare uirtutem, unde multi interficiunt ægros hac repletione, non quia implent corpora ægrorum ſicut implentur athletæ, ſed quia dant pleniorem cibum quàm oportet, quod uitium prouenit ſæpißime ratione aſtantium, unde diuinißime noſter Herculanus dicebat, nunquam ſe potuiſſe dietare ægros ſecundum uerum canonem propter iſtas maledictas fœminas, quæ indulgent ægris in omni re. Animaduertite quod Hippocra. dixit dietam ad extremum tenuem eſſe moleſtam, & grauem, non autem periculoſam, ſicut fecit in prima parte Aphoriſmi, quoniam uidebat dietam hanc ſæpe eſſe cum ratione factū, ſic de ſuo oppoſito dicamus in ſummo, hoc enim modo

hic intelligendum est, quoniam confert illis, qui possunt eam tolerare, sed hoc sæpe non stat, nam sunt multa corpora ut picrocola quæ debent nutriri sæpe, & parum, ratione uirtutis, quæ facile resoluitur in eis. Dieta igitur tenuis in summo, & repletio in summo in ægris, & si sunt cum ratione, quandoque tamen non conueniunt ob dictam rationem, itaque summe replere, & summe dictare difficile est quamuis fiat hoc cum ratione. Dicit autem litera Græca καλεπῶς quoniam infirmus non potest aliquando ferre talem exquisitam dietam, ut optime Hippocr. expreßit in secundo de ratione uictus, quem librum oportet legi, ad hoc ut bene intelligi poßint, quæcunque hoc loco traduntur. Est molesta igitur, & difficilis, quia sæpe medicus ignorat quando conueniat, & quando non. Patet itaque iam ueritas Aphorismi, & etiam quare non attulit rationem in prima parte, quoniam satis per se euidens est, quòd periculosum est uti uictu exquisitißimo, sed quia opus erat probare quòd dieta in summo tenuis, difficilis est, ideo per rationem probauit hoc in secunda parte, per quã probationem ẽt patet oppositũ suum.

*

IN

V.

N tenui uictu ægri delinquũt, quo fit ut magis lædantur, quicunque enim error, committitur, maior in hoc fit quàm in paulo pleniori uictu, quocirca etiam sanis ualde periculosus est tenuis & exquisitus uictus quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis uictus, atque admodum exquisitus eo qui paulo plenior, magis periculosus.

Hippocrates ponens errores, qui fieri solent circa administrationem exquisitæ dietæ primum dixit de illo errore dum datur tenuis dieta, quæ non cõuenit, & est præter rationem, postea de illis erroribus, qui fiũt quando dieta tenuis cum ratione ministratur, uidelicet, dum nihil uolumus dare, postremo dixit quod dieta tenuis quomodocunque detur semper habet quid periculi. Nunc uero ponit errores contingentes circa exquisitißimam in se consideratam dietam, quorum unus est, quòd semper persistere in tenuißima dieta est periculosum, quòdq; declinandũ in dietatione potius est ad plenum, quam ad tenuem, non tamen absolute oportet ad plenum declinare, sed ad paulo pleniorem. Dicitq; q*d* *tenuis dieta, tam in sanis, quàm in ægris semper habet periculum, & si bona in se sit.* Hac *posita intentione oportet modo inuenire in qua parte* Aphor*ismus*

sit,

sit, quoniam omnia ista uerba admodum longa sunt. Di*co itaque quod Aphorismus incipit illic.* Ob hoc igitur tenuis uictus, atque admodum exquisitus. *In prima autem parte consilium continetur, & probatio Aphorismi, sensus autẽ Aphorismi est, quod tenuis, & exquisitus uictus ut in pluribus est magis periculosus, quam paulo plenior, & iste est uerus Aphorismus, qui probatur per suam rationem, quæ hic præponitur, sicut etiam factum est in tertio Aphorismo, solet enim* Hippoc. *quandoque proferre cum ratione Aphorismũ, quandoque autem sine ea, cum uero rationem affert, tunc quandoque præponitur, quandoque postponitur, & hoc non solum* Hippoc. *obseruauit, uerum etiam Aristotiles secundo rethoricorum, ubi dicit quod sententiæ habent rationem sæpe præpositam, sæpe etiam post positam hic igitur est anteposita ratio, nam sententia Aphorismi est, q, uictus declinans ad tenuitatem magis periculosus est, quàm paulo plenior, ergo utendum est uictu pleniori, hoc autem dico (inquit* Hippoc.*) quoniã in tenui uictu ægri delinquunt, ubi duo sunt, primum quod ægri delinquunt in tenui uictu, secundum uero quod cum delinquunt, læduntur, probandum modo est quomodo ægri in tali uictu delinquũt, sed dices possunt ne non delinquere?* Dico q, *peccatum nullo modo uitari potest, quoniam dum instituitur tenuis uictus ægris aliquando tunc insurgunt ipsi, & astantes, maxime uero mulieres, dicentes medicum exhibere exquisitißimã dietam, ut ægrum interficiat, præterea ipsimet ægri semper dum uidentur torqueri fame (non quod reuera tor-*

torqueantur) poſcunt ab aſtantibus aliquid plus, quàm conuenit, quoniam nõ uidentur poſſe perpeti inſtitutũ à medico uictum, & ſic uolentes delinquunt, ex quo poſtea læduntur, præterea nolentes delinquunt quoniam inſtituta uictus ratione tenui uirtus debilitatur, unde peccant plurimum, nam neceſſarium eſt, q; ægri moueantur & ſurgant ad ſcamnum, & ut ſtratum accommodetur, omnis autem in ægro malus eſt motus maxime dum utitur hac tenui dieta, præterea ex apertione feneſtrarum captant aerem, ideo bene dicebat alibi Hippocr. q; ubi fames & indigentia eſt, laborandum non eſt, ſed quieſcendum, quaſi dicere uellet, q; cum quis uſus fuerit tenui dieta, omnis ei motio ualde nocet, quoniam deſtruitur uirtus, quæ iam debilis eſt. Præterea animi accidentia multum extinguunt uirtutem. Cauendum itaque eſt à tenui iſta dieta, nam ſi eſt neceſſe fieri deliquium, hoc magis fit in dieta tenui, quàm in plena. Quòd neceſſariò delinquant, iam ſatis patet. Quod ſi ita eſt, ergo magis lædetur iſte, quàm ſi uteretur uictu pleniori, non detur igitur ægro uictus ita tenuis, ex quo deliquant. Probo modo, q; ledantur duplici ratione, prima eſt, quoniã, cum ægri uſi fuerint dieta tenui, inanitum iam eſt corpus tale per hanc dietam, & uirtus eſt diminuta, & læſa, cui poſtea cum detur cibus plenior, tunc duplex fit læſio, nam primum uirtus ſuffocatur, cum iam ualde debilitata ſit non ualens cibum etiam exhibitum bene cõcoquere. Deinde præter conſuetudinem cibum dabis, quoniam erat antea aſſuetus uti tenuiori dieta, ideo cũ antea per conſuetudinem per tres dies uel plures eſſet

aſſue-

assuetus uti huiusmodi dieta tenui, si modo dabis cibum in plus, tunc ipsum à consuetudine diuertes, unde subitas mutationes efficies, quæ à uirtute non tolerantur, ergo sequitur, q, læditur uirtus, & dum hoc continget, maximos uidebitis errores consequentes, qui ab Hippocrate in secundo libro acutorum positi sunt. Hæc igitur sunt nocumenta, quæ sequuntur in dieta tenuiori ægrorum, dum scilicet ipsi uolunt. Quando uero nolentes læduntur (ut superius dixi) ex tenuiori uictu, quàm qui utuntur paulo pleniori, probatur, nam nonne uirtus in istis est magis læsa ab istis causis alterantibus uidelicet ab aere & similibus? quemadmodum optime Galenus in tertio artis paruæ à principio declarauit, si modo magis alterantur, ergo magis lædentur tales ægri, quàm alij, hoc enim est, quod hic dicit Hippoc. legamus modo literam. In tenui uictu ægri delinquunt &c.
Deleatis in contextu illud Magnus quoniam est superfluum, ratio ipsius Hippocratis talis est, quoniam qui cibantur, tales habent uirtutem magis fortem, ergo magis resistit rebus præter naturalibus, quàm inaniti, ut uerbi gratia, est aliquis, qui magis tolerat uirtutem, quàm alius, hoc autem est à fortiori uirtute, ergo peccatum, quod fit in tenui uictu est maius, quàm in pleniori. Declarato Aphorismo, dat deinde similitudinem, & exemplum & hoc sæpe facit ad manifestandã magis ueritatem, quemadmodum etiam dicebat Galenus in secundo Aphorismo, & inquit. Propterea etiam sanis periculosus existit &c. Nam in sanis etiam corporibus uictus tenuis est magis, molestus, quàm

quàm paulo plenior. Notate circa hanc partem contra illud, quod male medici dant suis ægris, & est id, quod clamat Plato in libro De republica contra illos, qui homines sanos cum tenui dieta contorquebant, quos tortores appellat, ex tali enim tenui dieta homines inertes reddebantur, ut quandoque non poßent suas exercere actiones, si igitur (inquit Hippoc.) ista dieta tenuis est etiam mala pro sanis, quoniam multi errores eam insequuntur, uituperandi sunt illi, qui tali dieta corpora contorquent. Circa modo hanc partem aduertatis, q uictus tenuis in sanis non est idem ut in ægris, nam uictus tenuis in sano, est, ut caro pullorum, uinum dilutum, panis fermentaceus, quiquidē uictus si detur ægro est plenißimus, & fortasse poterit suffocare eius uirtutem, in quo calor naturalis est ualde debilis. Sed quare ita? Notate rationem, in corpore enim sano primum ualidi sunt motus, tam animi, quàm corporis, adest corpus in motu, adest calor innatus ualidus, pori cutis sunt aperti, istud tale patitur plurimam resolutionem, & euentationem, quoniam se exercet, ergo corpus sanum plurimo eget alimento respectu ægri, at corpus ægrum opposito modo se habet, quoniam uirtus est oppressa, pori sunt clausi, calor naturalis debilis, pauco eget alimento, sed potius cibo expurgante, et ideo huic tantum damus mellicratum, aut nihil exhibemus, sano uero oportet dare carnem pullorum, oua sorbilia, & huiusmodi, quæ cibaria facile concoquuntur, & ualde resolubilia sunt, sicut patet in nostra tabula. Vnde cum corpus sanum his utitur, semper plus de bono resoluitur, quàm de eo, quo nu-

tritur, nam si laborant, statim resoluuntur, neque bene uenere uti possunt, neq; cibare alimenta crassa, neque cum socijs uersari, neque cum puellis, alioqui lædentur, sed semper solitarie uiuunt, sicut corpora neutra, quæ continue sua sponte uiuunt, quam quidem uictus rationem in sanis Hippocrates ualde uituperat, cum non semper ista uictus ratio seruari poßit, in sanis igitur dieta tenuis periculosa est ob multa nocumenta, quæ insequũtur, & qui hanc tenuem dietam tempore suæ sanitatis sibi præscripsere, peccant, quoniam de facili delinquunt. Videatis ergo, quid hic Hippocrates, ꝙ scilicet dieta tenuis in sanis, & ægris est mala, & incommoda ad eam sequentia sunt mala, non ob id tamen debemus incedere in aliud extremum. scilicet in craßißimam uictus rationem, ut faciunt Athletæ, nec comedere media nocte, ut faciunt porci, sed debemus uti dieta media, & paulo pleniori, quamuis quandoque ægris opus sit aliquid non exhibere, ut in angina, quæ semper terminatur in uigesima quarta hora, hoc autem rarò fit in alijs morbis. Iã patet Aphorismus in propatulo, sunt modo tollendi multi errores, tum in contextu, tum in commento, qui non fuerunt præceptoris mei Leoniceni traducentis, sed alterius peruersoris, dum uoluit nonnulla illi traductioni superaddere. Deleatis igitur (ut dixi) illud Magnus in contextu, cum in Græco codice non adsit, neq; aliquẽ sensum importet, immo contextus sententiam corrumpat, ut discurrenti satis patebit, causa autẽ erroris fuit, quia in contextu antiquo adest illa particula, at Theodorus Gaza, & ipse illam non habet particulam, non lega-

legatur igitur Magnus sed Maior postea circa commentum in principio Galenus ponit expositionem antiquorum Hippoc. interpraetantium, qui addebant illud Plurimum suo modo legentes contextum. In tenui uictu plurimum ægri delinquunt coarctantes Hippoc. sententiam. Galenus uero non uult, q; illud addatur, quò sensus sit uniuersalior, & utilior. Volebant igitur antiqui illi, q; ratione uictus tenuis ut plurimũ errent, & delinquant ægri, quoniam dum uterentur tali dieta tenui, postea cogerentur, uellent, nollent magis cibari, unde uolunt, q; deliquium omnino ad dietam referatur. At dicit Galenus hoc non est ita, quoniam hoc dictum solum modo de his, qui uolunt, nõ de his, qui nolunt intelligi poßet, uerum istud est generaliter positũ tam de his, qui uolunt, quàm de his, qui nolunt. Dum igitur ægri delinquunt in tenui uictu, hoc referendum est ad uictus tenuitatem, & ad ægros. Quare Galeni expositio melior est, qui uult, q; & ratione uictus & ægrotãtiũ fiat talis error in dieta tenui, quomodo uero sit hoc, uideatis Galenum in commento satis claro, & à nobis iam declarato. In tenui uictu magna ex parte duo peccant, qui ægrotant. deleatis illud Duo præterea ubi dicit In tenui uictu bifariam &c. deponatis etiam illud Bifariam quoniam in Græco codice non reperitur. Quando autem dicit Adhuc autem delinquunt &c. deleatis illud Adhuc autem & faciatis, q; contextus ita iaceat. Quoniam si delinquunt &c. & sic recte stabit litera. Accedo ad alterum Aphorismum.

VI.

Xtremis morbis extrema exquisite remedia optima sunt.

Aphorismus præsens uerus est, & integer. Verus quidem quoniam omnes rei proprietates paucis his uerbis complectitur, integer autem quoniam nihil continet superfluum, diminutumve. Sententia ipsius nota est, quod scilicet extremis morbis ultimæ adhibenda sunt remedia, ita ut morbi æquipolleant. Antequam declaremus Aphorismum imprimis tangendũ unum est dubium, nam uidetur Aphorismus iste quodam modo inter positus, cum enim Hippocrates proposuerit loqui de ratione uictus, & iam multa superius de ipsa dixerit, cur affert istum sermonem intermedium de morbis acutis? dico quod optime positus est hoc loco talis Aphoris. quia cum in duobus prædictis Aphorismis dãnauerit Hippocrates duos canones circa dietam, & dixerit dietam tenuem semper habere periculum secum, aliquis potuisset dicere, cur cum tenuis dieta non uacet culpa, & hic tamen de tenui uictu loquatur Hippocrates, ideo excusat se quod quandoque necessariò cogimur dare tenuem cibum ægris in aliquibus morbis, uidelicet in extremis morbis, ita quod inquit morbum extremum egere dieta extrema, idest ualde subtili, & talis est continuatio huius Aphorismi in quo Hippoc. respondet, ut dixi tacitæ obiectioni, & dicit quod quamuis tenuis ci

bus

bus periculoſus eſt, tamen in caſu aliquo conuenit, ubi maius eſt auxilium, quam noxa. Non eſt itaque Hippo. reprehendendus, nam ſicut ſcribit Galenus in tertio De ratione uictis capite De oximelite, oximel quomodocunque paretur ſemper lædit inteſtina, abradendo, & mordicando ea, tamen quando maius adiumentum prouenit ab eo, quam læſio, non debemus rationem habere inteſtinorum. Pro recta intellectione Aphoriſmi exponam imprimis terminos, & primum declarabo prædicatum deinde ſubiectum, nam ubi legitur, extrema remedia, rectius legerim extremæ curationes, cui lectioni aſtipulatur Græca litera quæ talis eſt αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι, præterquam quod curatio eſt magis generale nomen, & tam cibo, quàm medicamento conuenit, uerum, ſeu remedia ſeu curationes, legatur idem importat, ſi dicatis remedia ſcitis quod ipſa poſſunt tribus modis perfici, chirurgia, medicamento, dieta, maxime autem per cibum, & potum, & de his tribus loquitur Hippoc. in prima hac particula, notandum uero eſt quod cũ dicimus: extremam dietam, ſignificamus, uel nihil dandum, uel mellicratum tantum, ueniamus modo ad ſubiectum Aphoriſ. quod eſt in primis uerbis contentum, ſcilicet extremis morbis. Multi decipiuntur putantes morbos extremos eſſe peſſimos, & lætales, quaſi Hippocr. nos hortetur ut in illis utamur exquiſitiſſimis remedijs, quod tamen eſt contra Hippocratem omnino, pro quo bene aduertatis, nam extremi morbi cum ſint lætales, his non danda (dicit Hippoc.) extrema remedia, unde male intelligunt eius mentem illi qui pro hunc citãt

Aphorismum, nam in morbis lætalibus mandat Hippo. nihil omnino dari, sed solis eos prognosticis relinquendos, solo enim prognostico relinquendi sunt illi quorũ uigorem in talibus morbis mors excipere solet, unde Galenus. 12. therape. inquit non exhibenda morituris esse remedia, ne postea medicis mortis culpa ascribatur, qui ea auxilia propinauerint, & si modo aliqua exhibere uolumus, ea mitiora exhiberi imperat. Videtis igitur quod non debemus pro morbis extremis intelligere lætales. Extremus autem morbus secundum Hippocratem est acutißimus, & admodum præceps, qui motum uehementem in suis accidentibus, & celerrimum habet, quoniam cito terminatur, morbus itaque extremus duas habet conditiones dictas, præterea periculosus est, nisi cito, & recte ei occurramus, quoniam præceps est ad utranque partem, scilicet ad salutem, & ad mortem. Vnde Hippoc. in secunda particula Aphorismorum Acutorum morborum, non omnino sunt, inquit, certæ prænunciationes, nulla enim certitudo sanitatis, aut mortis de ipsis potest haberi, quia poßunt dũ sunt in præcipiti motu, ad utranque partem facillime declinare, cum uero morbus extremus præceps sit mature ei occurrendum auxilio, si non, ad mortem declinauerit. Quod uero qui extremi morbi sunt semper acuti sint, & duas dictas conditiones habeant, scilicet motum uelocem, & uehementiam cum sæuitate accidentium legatis Hippocratem in secunda particula Aphorismorum Aphorismo. 19. acutorum morborum, ubi inquit Hippoc. q̃ febris ephemera licet habeat uelocem motum nõ ta-

tamen est febris acuta quoniam non habet aliam conditionem, quæ est in uehementia accidentium. Iam patet quid dicendum sit de subiecto huius Aphorismi quod est in illis uerbis extremis morbis, idest quando sunt in extremo, & sunt illi morbi (ut diximus) qui accidentia sæua habent, & motum uelocem, non autem illi sunt, qui tantum habent malitiam. Oportet itaque exhibere extrema, & fortia illis auxilia, non autem leuiora, quoniam cum sint in magnitudine, & cito, uel ad mortem, uel ad salutem terminabiles non dant inducias, ut poßimus leuia auxilia afferre secundum regularem curandi methodum. Itaque Galenus quinto methodi loquens de fluxu sanguinis à pulmone prouenientis, debemus, inquit, deuenire ad extrema remedia statim, quoniam talis motus non dat inducias, & hoc est contra Erasistratum, qui probabat remedia leuia in morbis extremis, & imperitus non uidebat, q. ægris mortem præparabat, inde laudandi sunt chirurgi qui obseruantes morbi magnitudinem remedia illi comparant, & cum ulcus uident modicam habere saniem, & quasi temperatam, tunc abstergunt, sed quando peßimum est, tunc non inchoant à leuioribus, nec applicant abstergentia, sed ualide exsiccantia, & ignem, quod si caro putredine peccat non contenti his statim carnem illam, quæ putrida est rescindunt, ne sinceræ partes afficiantur, itaque secundum morbi magnitudinem applicari remedia debẽt, quod etiam præceptum rationales medici obseruant. Debent enim morbo auxilia æquipollere, primum autem dicamus quomodo auxilium æquiualet in altera-

tione, nam si sit morbus extremus in temperatura uerbi gratia, recedens à temperamento per quatuor gradus caliditatis, qui sit in summo, tunc talis remouenda est temperatura applicando medicinã quæ in quarto gradu humectet, & infrigidet, quoniam si morbus est calidus, & siccus in quarto qui ueniat per suum contrariũ in gradu tollendus, ergo ei occurrendum est cum æquiualenti contrario in gradu, alioqui si applicarentur cõtraria in tertio gradu tantum, non fieret medicus uoti compos, sic si admouerentur contraria, quæ quartum gradum excederent, non utique idoneam essent. Et hoc idem dicendum est de morbo cum materia, quod de morbo in temperatura dictum est, nã si sint in corpore aliquo tres heminæ, uel tres mensuræ humoris peccantis oportet exhibere huic medicamentum euacuans, quod respondeat, & æquipolleat illi superfluæ plenitudini, non autem diminutæ, aut superfluæ correspondeat, nam si plus quam decet educatur, tunc deterior fiet morbus, quia membrum debilitatur, et corpus, si uero minor fuerit euacuatio quam par est, tunc debet alia fieri euacuatio ut resoluatur humor remanens. Nõ est itaque maior facienda resolutione alius morbus causetur, & locus nimis exsiccetur, quemadmodum Galenus tradit in tertio artis paruæ. Sed dicet aliquis medicinæ candidatus, tu dicis quod si fuerit uerbi gratia temperatura quæ recesserit ab æqualitate per tres caliditatis gradus tunc debemus dare frigida in gradu tertio qui æqualis est, ego uero contra ita possem instare, nam non sequetur actio illius auxilij contra caliditatis excessum, quoniam

niam ab æquali non sit actio, sed à maiori inæqualitate, ideo si morbus est, uerbi gratia calidus, & siccus in quarto gradu, & huic exhibeantur medicamenta contraria in quarto gradu, certe nulla fiet actio, quoniam medicamenta si debent remouere morbum, debent etiã superare illum in gradu, ergo requiritur auxilium maius, uerbi gratia frigidum in quinto, oportet enim ut ex parte agentis sit excessus, ex parte uero paßi diminutio ad hoc ut fiat actio, itaque si morbus peccabit in quarto gradu, requiritur auxilium præualens ei, uerbi gratia in quinto, ut dixi, uel in sexto. Dico ad hoc quod qui sic instat, non recte percipit rem, quoniam Aristoteles, & in physicis, & in libris De generatione inquit sane quod ab æqualibus non prouenit actio, tamen in fine primi libri De generatione, de mixtione loquens dixit, si bona debet mixtio fieri, agens & passum æqualia sint oportet, at si aliquid debet agere in aliud, tunc oportet quod agens sit maius passo, ut si librum igni cõmittamus comburendum, necesse est ut ignis agens sit in plus, alioqui librum non combureret. Verum cum uolumus deducere aliquid ad temperamentum, perfectamq; mixtionem, & reducere agens & passum ad æqualitatem, necesse est ut agens & passum sint æqualia, uerbi gratia si feruentem aquam deducere intendimus ad temperamentum, & tepiditatem, requiritur ex parte paßi, & agentis æqualitas in gradu. Et iuniores in hac re implicantur mirũ in modum. A me autem conclusionem ueram habetis, & claram solutionem ad difficultatem. Requiritur igitur quod Remedia sint æqua-

lia in gradu ad reparandum morbi lapsum, & hoc uerum est de morbo ab intemperie, & à plenitudine, nam si sit in uenis plenitudo trium heminarum faciens illũ morbum, tunc opus est medicina euacuatiua illarum tã tam trium heminarum, & si euacuet plus, aut minus, semper nocebit, atq; fortasse causa deterioris morbi erit. Est aliud dubium, nam dixit Hippocrates supra in Aphorismo tertio, ubi uidetur innuere plenitudinem, euacuandam esse ad extremum, hic uero secundum ipsum debemus euacuare solum quantum oportet, non autem usque ad syncopen, & ad extremum. Dico quod extremum in euacuatione diuersimodè in his locis intelligitur, illic enim loquitur de extremitate euacuationis corporum athletarum, quæ in illis fieri debet ut corpora talia deducantur ad aliud extremum scilicet ad summam purgationem, ita quod educatur cum humore nocuo etiam aliquid humoris iuuantis, uerbi gratia quando accidit ut quis habeat in corpore decem heminas humoris, & sanguinis is erit ita plenus ut periculum immineat ne à tali plenitudine suffocetur aut male se habeat, quare corpus illud debet exquisitissime euacuari, ut deducatur ad aliũ terminum, uidelicet ad inanitionem. Et animaduertendum est, q; non intelligimus de extrema euacuatione, quando scilicet euacuatio deducit corpus ad oppositum terminum, idest ad summam inanitionem, sed potius de illa quæ euacuat totam plenitudinem humoris peccantis, non autẽ omnes alios & materias, quæ sunt in corpore, ut uerbi gratia dum est morbus aliquis per intemperiem in 4. calidus, certe inten-

intentio medici eſt uti extrema euacuatione, quo euacuetur talis humor peccans ad extremum, & deducatur corpus illud ad temperiem, non autem ad frigiditatem, ut fiat glaties, ſic de extrema euacuatione in plenitudine dicendum eſt ut ſcilicet tantum euacuetur morbus ille materialis, & prauus humor, non autem q̃ euacuetur bonum, & malum ſimul, ut ſpiritus etiam ipſi. Intelligitur igitur in tertio Aphoriſmo de extrema euacuatione hoc pacto, ut nihil remaneat de plenitudine in corpore, ſed tota materia euacuetur etiã cum eo quod bonum eſt, hoc uero loco dicit Hippocr. de extrema euacuatione dum extreme euacuamus, quod eſt tantum malum, dimittendo, quod eſt bonum, & ita extrema euacuatio eſt æquiuoca, patet ergo Aphoriſmus, quod extrema remedia extremis morbis conueniunt tã in pharmaco exhibendo, quam in chirurgia, & in dieta, atque ratione uictus, quod tertium eſt optime conſiderandum, quoniam de hoc in præſenti libro intendit Hippocr. loqui. Vidimus igitur quod extremis morbis conuenit extrema dieta ſcilicet nihil dare, aut mellicratum tantum. Hoc autem exquiſite habemus in ſequenti Aphoriſmo, qui quidem eſt uelut expoſitor huius ſexti Aphoriſmi.

*

Vbi

VII.

Bi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extreme tenuiſſimo uictu utendum eſt, ubi uero non, ſed pleniorem uictum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quanto corpus extremis eſt mollior.

INtentio Hippoc. in *præſenti Aphoriſmo eſt declarare qui ſint extremi morbi, dũ enim dicit.* Vbi morbus *declarat partem eſſe ſuperioris* Aphoriſmi, *& facit ſillogiſmum hoc modo. Morbus ille eſt extremus, qui habet extremos labores, morbus autem peracutus talis eſt, ergo extremus morbus, eſt morbus peracutus. Quod ad maiorem attinet, aduertendum quod per labores, id eſt ſymptomata quæ laborem inferunt intelligimus eſſentiales, & inſequentes neceſſario morbum, & iſta accidentia propria faciunt ad cognitionem morbi, quæ uero non propria ſunt, non faciunt ad morbi cognitionẽ, ex 7. meta. Quoniam non ſunt de eſſentia rei, quia talia infinita ſunt. Nos igitur de eſſentialibus accidentibus loquimur, quæ rei ſequuntur eſſentiam, ſicut umbra corpus, ut primo de anima, ubi dicit philoſophus quod animæ accidentia maxime conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt animæ, & animam ipſam, ita etiam accidentia propria faciunt cognoſcere morbum, uerbi gratia pleuritis habet accidentia propria eſſentialia hæc, dolo-*

dolorem pungitiuũ in latere, tußim, difficultatem anhelitus, febrem continuam, pulsum serinum, quæ omnia nos in cognitionem manducunt ipsius pleuritidis, & quanto sunt intensiora, tanto morbus fit & ipse intensior, uerbi gratia quanto dolor pungitiuus in latere erit intensior, tanto magis etiam pleuritis augebitur. sic de pulsu dicendum est, similiter quo magis crescit calor eò magis & ipsa fæbris, pariter dicendum de siti in febre, sunt enim ista accidentia per se in morbo, non autẽ si apparet rubor magnus in facie, dicendum ergo febris magna, quia hoc per accidens est. Notandum est quod recte Hippoc. appellauit symptomata labores, quoniã illa dicuntur uera, & propria symptomata, quæ labores faciunt, & de his loquimur, atque ista est minor syllogismi quæ probatur, nam morbus acutus habet duas conditiones ex secundo Aphorismorum Aphorismo decimo notandum autem, q; Hippoc. proprijßime dixit labores non autem symptomata, quia intelligit per symptomata, propria labores qui sunt symptomata propria, & per se, ueluti ardor in febre, & dolor lateralis in pleuritide, dicuntur igitur labores hæc symptomata, quæ quanto grauiora sunt, tanto deteriorem morbũ faciunt, & nisi eßent hæc sæua symptomata, morbus non perciperetur ab ægro, ideo bene dicit labores esse symptomata uera, & propria morbi, in quo sunt. Vbi igitur morbus peracutus est extremos habet labores, ideo in extremis morbis & peracutis conueniunt extrema remedia, ut est tenuißima dieta, quæ est nihil dare, aut aquam tantum mellis. Cum autem Hippoc. protulerit

rit hanc sententiam, quod extremus morbus extremos habet labores, cui conuenit exquisite tenuis dieta non attulit rationem ullam, sed Galenus eam affert dicens dietam extremam cõuenire ob id morbis peracutis, quoniam natura tunc maxime circa morbum, & accidentia occupata est. Animaduertite hic quoniam scio uos audituros aliorum errores. Dico, q̃ ubi in summo morbo sunt extrema accidentia, illic etiam necessario adest morbi status, & ex consequenti natura tunc est ualde oppreßa circa morbum, & accidentia sua, quia morbi status coniungitur cum statu accidentium, sic enim dico, quia in collegijs isti semper pronunciant ita, morbũ quo ad accidentia esse in declinatione, sed quoad morbũ tunc est uel augmentum, uel status, à quibus caueatis moneo, dico igitur, q̃ eadem est accidentium & morbi summitas, quia status accidentium, & morbi est idem. Et sunt in errore illi qui, dum inquirunt statum morbi despiciunt statum accidentium, tenete itaque hoc pro confesso, quod ubi in morbo summa reperiuntur accidẽtia, tunc etiam necessario morbi status reperitur, & magnitudo, & sæuitas accidentium, & læuitas necessariò sequitur leuitatem, & sæuitatem morbi, unde cum accidentia sunt in statu sic etiam morbus in statu est, quia morbum, sicut umbra corpus, sequuntur, unde etiã sequitur quod ubi sæuitas & status in accidentibus est, illic quoque status est, & sæuitas morbi, at cum morbus in statu est tunc natura ualde est oppreßa circa morbum, ergo tunc non est dandus cibus, ut etiam Gal. ait, nam uirtus magis opprimeretur, quia haberet negotiũ

simul

ſimul, & cum morbo, & cum cibo, quare tunc abſtinendum à cibo eſt, ne ab opere ſuo natura diſtrahatur. Sed quia dixi modo eundem eſſe morbi, & accidentium ſtatum, uidetur eſſe contra hanc concluſionem Gal. authoritas in tertio regiminis acutorum circa ultimum, uel penultimum commentum, dicit enim eo loco Gal. ſæpe fit, ut morbus fiat mitior, tamen accidentia fiant ſæuiora, & maiora. Interdum uero ſimul augetur morbus, et accidentia, ita quod morbus, & accidentia morbum inſequentia ſunt in ſtatu, & uehementiora, ergo uidetur concluſio noſtra falſa, ſed ſcitote, quod aliud eſt dicere, morbus eſt magnus, & aliud, morbus eſt in ſummo, & aliud, morbus eſt mitior, & aliud quod ſit ſæuior, nam ſtat quod aliquando morbus fiat mitior, & tamen accedat prope ſtatum. Stat aliquando etiam, quod alter morbus fiat deterior, nec unquàm accedat ad ſtatum, maxima enim eſt differentia, quando dicimus morbum mitiorem fieri (ut inquit Galen.) intra ſtatum, dum fit maior, ſiue modo fiat perfectus, & compleatur, ſiue nõ, ſemper tamen creſcit ad ſuum ſtatum, unde omnia orta augentur, & aucta ſeneſcunt, & occidunt, omnia enim quæ oriuntur, quatuor habẽt tempora, principium, augmentum, ſtatum, declinationem, ſic & morbus, cum ortus eſt, ſemper in motu eſt, & uſque ad ſtatum augetur, ac plerunque dum augentur morbi, minores fiunt, & declinant, talesq; ſalubres ſunt, qui habent quatuor tempora, ſed morbus pernicioſus habet tria tantum tẽpora, nam declinatione caret, Vnde morbus cuius quatuor tempora ſunt, licet mitior in principio ſit, tamen

ſem-

ſemper augetur uſque ad ſtatum, & pariter accidentia eius, quæ fiunt maiora, ſecundũ quod etiam morbus maior fit, & ſicut morbus peruenit ad ſtatum, ſic & accidentia cum eo, tamen morbus fit mitior in ſtatu, quoniã in principio crudus erat, poſtea in augmento factus eſt minus crudus, in ſtatu uero concoctus eſt, unde qualis erat in augmento morbus, ſic & accidentia, quoniam fit pugna à natura cum morbo, ut patet per Galenum primo, & ſecundo De criſi, & tunc aſtantes, & uulgus ualde terrentur, & metuunt ægro, dum uident ſæua accidentia, medicus uero gaudet, quia uidet ſignum manifeſtiſsimum ex horum ſymptomatum motu, quod natura fortiter & ſtrenue certat cum morbo, atque eum uincit, tunc enim morbus mitior fit, ſed ſæua ſunt accidentia, & maxime augentur, neque tamen tollitur tunc morbi magnitudo, quamuis miteſcit. Morbus igitur ſalubris prope ſtatum magnus eſt, & cum eo accidentia ſæua, nec mirum eſt, ſi in hugna inualeſcunt accidentia, donec naturali uictrix euadit. Verum ſæpe aliter uidemus, & oppoſito modo contingere, dum ſcilicet morbus mali moris eſt, & pernitioſus, is non fit amplius magnus, quia iã fuit in ſtatu, ſed fit deterior, ut uerbi gratia ſe habet in febribus peſtilentibus, in quibus quandoque accidentia uidentur mitiora, & urinæ apparent naturales, ſimiliter in pleuritide res habet, quæ cum augetur uſque ad ſtatum, augentur eius etiam accidentia, tunc poſtea ſi fuerit ſalubris, factus eſt mitior morbus, ſin minus, contra, deterior fit, et uergit ad mortem, tamen accidentia ceſſant, hoc autem non ob aliud fit, niſi ra-

stratione malignitatis morbi, qui tendit ad interitum, acquirit enim tunc pleuritis gradum malitiæ, non autem magnitudinis, cessant igitur tunc accidentia (ut dixi modo) quia natura difficiens non amplius cum materia pugnat, suis iam uiribus difficientibus, & tunc morbus naturam ipsam, uirtutemq; superat, & membra reddit stupida, dolor igitur cessat uel uidetur cessare cum aliis symptomatibus, unde optime dicebat Hippocrat. Quicunque dolorem habent, & non sentiunt, illis mens ægrotat dicimus itaque q. cum morbus crescit usque ad statum, tamen fit mitior, quia concoquitur, & accidentia simul augentur circa statum, & talis morbus magnus dicitur, & salubris, atque de hoc Galen. exemplum dat loco citato, sæpe fit (inquit) mitior morbus, & tamen agentur accidentia, ut uerbi gratia in apostemate, quod deuenit ad abscessum, pus concoquitur, fitq; mitius, & tamen accidentia tunc augētur, quoniam apostema, tunc in statu est, & tunc fit concoctio. Omnia hæc habetis à Gal. in 2. De crisi, ubi diuidit morbi tempora penes concoctionem, cruditatemq;, nam dũ incipit materia concoqui, tunc augmentum morbi est, dum uero iam concocta est, tunc status est, in quo accidētia sunt sæuiora, ergo dum maturatur apostema, tũc magis crescunt accidentia, fitq; morbus maior, quod signum est naturam pugnare, & uincere. At quando morbus in statu deterior fit, tunc cessat quidem quoad magnitudinem, nec tamen minor fit, sed malignior, nec tũc augentur accidentia, imo desinunt, quoniam natura uincitur ab inualescente morbo, & tunc bene concedo, qꝺ

accidētia remittuntur, sed morbus fit deterior, qui iam uenit ad statum, & quanto deterior fit, eo magis remittuntur accidentia, nam corpus, & membra redduntur stolida, & corrumpuntur, ut de Cancrena patet, unde quandoq; in apostemate fit cancrena, quoniam mortificatur membrum, & tunc dolor, & febris, aliaq; huiusmodi cessant accidentia, at si morbus sit salubris, in statu accidentia augētur, & morbus mitior fit, quare recte Gal. ait, q; accidentia sæpe augentur, & tamen morbus fit mitior, & sic dictum Gal. non est contra nos, quoniam nos loquimur de magnitudine morbi, quando crescit. Gal. uero De morbo insalubri, qui in statu fit deterior quoniam uirtutem superat, in quo tunc remittuntur accidentia, ut patet de apostemate cum est in principio, postea augetur, & tandem deuenit ad statum, sic faciunt accidentia eius, quæ crescunt in augmento, & in statu, sicut & morbus, cum uero peruenit apostema ad statum, nec tendit ad salutem, sed ad cancrenam, & ad membri corruptionem (quia tunc cadit in deterius) tunc temporis decrescunt accidentia, nec aliud sibi uult illic Galenus, alioqui sibi contradiceret. Vnde dicam, id quod ipse solet aliquando, dum laudat Hippocratem. Probo hoc (inquit) non quia Hippocrates hoc dicit, sed quia cum ratione dicit, sic & ego Galenum ueneror, nō quia Galenus est, sed quia cum ratione loquitur. Hæc dixi, ut bene intelligatis authoritates, & sciatis me nihil sine forti ratione dicere. Deueniamus modo ad Aphorismum, & redeamus ad sermonem nostrum, in quo dicebamus, quod oportebat dare tenuißimam dietam mor-

morbo in extremo, quia habet extremos labores, quoniam natura (ut Galenus in commento ait) pugnat cũ materia, itaque non est ab opere suo impedienda, alioqui multi committerentur errores, & prima ratio est, quoniam natura est iam fatigata, nec posset recte concoquere cibum, & si modo posset, tamen auerteretur ab incepto, & morbus fortior fieret, quemadmodum Hippocrates, & Galenus ostendunt in primo De ratione uictus contra eos, qui dabant plurimum uictum ægris, & prima hæc ratio est Galeni, atque bona sané. Secunda uero est Hippocratis in quarto commento quarti Aphorismorum ubi Hippocrates loquitur De ratione uictus, & Galenus ex Hippocrate aßignat nocumenta prouenientia, quando ratio uictus indebite administratur ægris prope statum, nam tunc defessa natura est, et eget expiatione cum tenuißimo uictu, ergo debemus dimittere eam, cum oppressa sit, & quia pugnat, cauendũ igitur ne detur cibus in statu, & ista est ratio Hippocratis, & Galeni. Vbi uero non, sed pleniorem.

Expedita prima parte, modo addit Hippocrates, quod si morbus non sit prope statum, sed ab eo remotus, tunc quanto morbus non est ita acutus, aut prope statum sed initio, tum uberiori uictu utendum est respectu uictus tenuißimi, & ratio huius patet (omnia enim pendent ab uno principio) nam quando natura oppressa est in concoquenda materia, quanto magis opprimitur, tunc oritur talis indicatio quod tanto tenuiori uictu debemus uti, quia uirtus est quæ dat nobis præcepta de uictus ratione, unde quanto natura magis cum morbo pugnat,

tanto debemus abſtinere à cibo, iſta enim eſt regula Topica à ſimpliciter ad ſimpliciter, ſi ergo ſic habet res quanto recedit morbus à ſtatu ſuo, tanto etiam uirtus eſt minus oppreſſa, itaque tunc dabimus uberiorem uictum, & ratio huius duplex eſt, prima quidem quoniã uirtus non eſt tunc ita oppreſſa, quoniam ſtatus diſtantior eſt. Secunda ratio eſt quia eam ſaltem uirtutem cõſeruabitis, ut mox ualenter poßit in ſtatu pugnare cum morbo, nam ſi in principio eam non nutrietis, poſtea cogemini in ſtatu nutrire.

VIII.

Vando morbus in ſuo uigore conſtiterit, tunc uictu tenuisſimo utendum eſt.

IX.

Oniectari autem oportet an æger cum uictu ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat, & nunquid prius ille deficiat, nec posſit uictu perdurare, uel morbus ante deficiat, atque hebeteſcat.

Qui-

X.

Vibus igitur statim morbus cō sistit, is statim tenuis uictus adhibendus est, quibus uero posterius debet consistere, iis & in ipso consistendi tempore & parum ante illud cibus subtrahendus, prius uero uberius agendum, ut æger sufficiat.

HI Aphorismi usque ad undecimum inclusiue simul pendent, qui iam plani sunt, animaduertite bene, quia breuiter omnes declarabo. Positum fuit fundamentum, q. extremis morbis extrema remedia conueniunt, scitis iam, quod per extremos morbos intelligebamus, dum sunt in summo, dicit modo, q. quando sunt in statu scilicet in summo suæ magnitudinis, non in summo malitiæ, tunc illi conueniunt extrema remedia, quæ multa sunt, facit tamen mentionem hic de dieta, & tunc exhibemus tenuißimum uictum, nam si uerum est, q. in acutis tenuiori dieta uti debemus, quia in illis status propè est, in statu igitur ista dieta conueniet, sequitur etiam hoc q. dum morbus est peracutus propè statum debemus in illo uti dieta tenuißima, & huius ratio patet, quia status est proximus, q. si status remotior, tunc debemus uti uberiori uictu, sequitur demum alius Aphorismus facilis, nam non' ne dixi? q. ubi morbus est peracutus, & extremus, extremos habet labores, & tunc

uirtus est oppressa, quod si ita est, ergo non debemus cā tunc, ab opere suo diuertere, sed in paroxismo uirtus, est maxime oppressa, & accidentia tunc sunt magna, & sæua, ergo à cibo abstinendum est. Eadem enim est ratio de paroxismo, ut de statu morbi, quia in paroxismo accidentia etiam sunt magna, si ita est, ergo in paroxismo particulari morbi debemus à cibo abstinere, sicut ēt in statu eius abstinemus. Hippocrates igitur uidetur in nono Aphorismo ita uelle dicere, q̃ quamuis omnia uera sint, quæ diximus, adest tamen unus scopus, qui est, ut uideamus utrum uirtus sufficiat, uel non ad sustinendam tenuem institutam dietam, quoniam uirtus est quæ præscribit dietam, & limitat gradus eius, & hoc etiam facit quãuis status paroxismi propè futurus sit, tamen si hoc per accidens efficiat, uirtus autem per se, si igitur uirtus ualida fuerit nihil debemus in statu dare, sit uero debilis tunc dandum est, quantum oportet. Sed dicet quis omnia sunt uera, cæterum libenter scirem quomodo uirtus sufferat, uel non, & quomodo non poßit resistere, usque ad statum. Dico q̃ alij libri Galeni legendi sunt, qui hoc declarant, unde Galenus in decimo terapeutices 4. 5. 6. & 7. capitibus, præterea etiam in 11. capite, atque in undecimo Terapeutices in fine circa capita illa ultima docet quando, & quando non debemus uti dieta tenui, & dat exemplum, ostenditq; quomodo conueniat cibum dare in statu paroxismi sunt, enim quædam indicationes quæ hoc ostendunt. Primum attēdenda uirtus est ægri corporis, quoniam sunt quædam corpora, quæ non ferunt dietam, qualia sunt picrocola, calida.

calida, & sicca; quæ maxime abundant bile circa uentri culum, talia sæpe in die alenda sunt, quia facile resoluuntur, & difficile ferunt ieiunium, ideo in principio debemus talia nutrire. Præterea consideranda uentriculi temperatura est, nam qui sunt uentriculi calidi, & sicci, & biliosi, hi à principio paroxismi sunt quandoq; alendi, pro quo uidete secundum De regimine uictus, ideo non credatis ubiq; dictum hoc Hippoc. uerum esse, quod scilicet circa statum nihil dandum est, sed hoc intelligitur in his tantum, qui facile ieiunium ferunt, qualia corpora sunt humida, & pinguia, nam ista corpora non sunt in principio paroxismi alenda propter dictā rationem, quoniam scilicet facile ieiunium ferunt usq; ad totum statum. Amplius spectanda regio est, hæc.n. si calida, & sicca est nullo negotio resoluit corpora, ideo ea oportet magis nutrire. Amplius, anni constitutio, quæ si fuerit calidißima magis resoluit corpora quia multum bilis per eam gignitur, & facile occurrūt syncopæ. Item aduertenda maxime consuetudo est, aliqui enim sunt, qui in incolumitate plurimum, comedūt aliqui uero parum, unde rustici, baiuliq; cum fuerint in statu morbi non sunt sustinendi mellicrato, uel panatella, sed faba, faseolis, cepa. De ratione igitur morbi oportet dare tenuem uictum, sed ista ratio uictus ob alias causas limitanda est, causæ autem sunt, quæ modo explicatæ fuerunt, consuetudo, temperatura, corpus, annus, regio, constitutio, de quibus omnibus uberius tractat Galenus secundo de ratione uictus capite de consuetudinibus, præterea etiam in primo De acutis ubi osten=

dit quomodo ægri dietandi sint cum ptisana. Iam itaq; patet, quæ dicit Hippocrates usq; ad Aphorismum duo decimum.

X I.

N accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est & quibus percircuitum fiũt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.

Aphorismus iste iam supra expositus est; dictum.n. fuit, quod ubi extremi sunt morbi illic extremi etiam sunt labores, ergo tunc cauendum à cibo, modo dicit, ꝙ etiam in paroxismis oportet idem præstare scilicet subtiliare rationem uictus cum in eis uirtus sit maxime oppressa propter extremos labores quos secum ferunt. Dicendum modo est pro declaratione Aphorismi quid sit paroxismus in morbis. Paroxismus nihil planè aliud est, nisi inuasio morbi, dum morbus fit acerbior, ut in febre tertiana & in alijs periodicis febribus, quæ præscriptos habent terminos, in quibus exacerbantur, tertiana enim altero die exacerbatur, quæ exacerbatio fit à principio febris usque ad statum exclusiue, paroxismus igitur dicitur, dum febris inuadens procedit, & augetur usque ad statum, in quo quidem paroxismo abstinendum à cibo est. Hactenus habetis Aphorismum iam expositum, restat modo dicendum quando magis in nocte possimus ægrum cibare & in qua parte paroxismi

mi ſit magis à cibo abſtinendum, nunquid in principio, an in augmento & utrum in ſtatu acceßionis. Dico itaque abſtinendum à cibo eſſe, ſecundum q maius uel minus periculum imminet, pro quo conſiderandum à nobis eſt qui nam, & qualis ſit ſtatus paroxiſmi, quoniam ſcimus, q debemus magis in ſtatu cauere à cibo, tunc.n. magni ingruunt labores uirtuti. Itaque ſi explorabimus, quando uirtus minus ſit ab accidentibus oppreßa, tunc minus erit periculum cibum exhibere, quæ omnia declarat Galenus decimo terapeutices in fine, ubi monet, q cum uolumus ægrum in paroxiſmo nutrire imprimis uidere debemus nunquid ullum ſit ſpacium & ulla quies inter alterum atque alterum paroxiſmum, nam ſi ſit, tunc debemus alere, ſin minus ſed duo paroxiſmi ſeſe inuicem coniungant, ita ut finis unius copuletur cum alterius principio, tunc quæritur quomodo & quando liceat cibare illum ægrum, an magis circa principium futuri paroxiſmi, an circa ſtatum præcedentis, uel in declinatione eius, nam ſi circa ſtatum præcedentis tunc alemus in tempore maxime longinquo à ſequenti paroxiſmo, ſi uero in principio futuri, tunc uitabimus incõmodum alendi in ſtatu præcedentis paroxiſmi. Cum itaque oporteat uel in ſtatu præcedentis paroxiſmi, uel in principio futuri alere, Galenus monet conſiderandam, prius eſſe morbi & naturam & locum, nam morbi natura omnia ſcire facit, quoniam ſi morbus erit ex illis, qui à craſſa materia dependent (ut uerbi gratia ſi ſit inflammatio circa uentriculum & hepar, aut circa alia huiuſmodi naturalia membra) nihil deterius eſt quàm

alere in principio, quoniam tunc augebitur inflamma-tio, & oppilatio, uirtus nanque obsessa est, at si mor-bus ab humore subtili & colera pendebit, nec sit in mẽ-bris naturalibus illis oppilatio, nec inflammatio, tunc sané melius est (inquit Galenus) in principio alere & necessarium esse & ualde utile, ista est una conditio, quæ omnino à medico cognosci debet ex parte morbi, quod scilicet si morbus sit extrema uiscera naturalia, et pendeat à materia subtili, tunc bonum est in principio alimentum dare. In statu uero si pendeat à cholera, & sit magna caliditas, & acciditas (ut in febre cholerica) Galenus inquit tunc oportet ægrum ali, nam prodest hoc facere, quoniam ipsius corpus humectatur, si uero plurima sit & crassa materia, tunc peßimũ est in prin-cipio nutrire. Præterea perpendenda temporum natu-ra est; nam principium paroxismi interdum fit cũ fri-gore sine caloris reuocatione, interdum uero cum reuo-catione, & si est cum reuocatione, caue ægrum alas in principio paroxismi, calor enim in profundo occupa-tur à materia morbi, si uero incipit sine reuocatione ca-loris, tunc cibum dato in principio paroxismi. Quan-doque præstat alere in principio ratione materiæ mor-bi, quandoque in statu, atq; ita tãdem respondemus pro-positæ quæstioni, utrum deterius sit cibum dare in prin-cipio ne an in statu. Dico enim quod quandoq; deterius est in statu, quandoque uero in principio, & ita nõ est perpetua regula ista de uictu dando in paroxismo. Ha-betis itaque, q̃, non est alendus æger in paroxismo, & si modo oportet, tunc magis conuenit interdum in prin-

cipiò,

cipiò, interdum uero magis in statu cibare, & sic non possumus respondere nisi prius morbi naturam perpendamus, morbumq; distinguamus, atq; alia obseruemus quæ Galenus copiose loco citato tradit.

XII.

Ccessiones uero, & constitutiones, morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant, sed ex his, quæ mox apparent indicia sumuntur, quemadmodum in morbo laterali si circa initia statim sputum appareat, morbum breuiat si uero postea appareat, producit. Et urinæ, & alui excrementa, & sudores, quæcunque apparuerint, uel bonam morborum indicationem, uel malam, uel breues, aut longos fore morbos ostendunt.

VT recte positis intelligere præsentem Aphorismum, qui pulcherrimus est, oportet primum meminisse corũ quæ superius dicebamus, Audiuistis quemadmodum ab Hippocrate fuerunt propositæ nonnullæ indicationes, quò sciretis optime instituere ægris tenuẽ uictus rationem particulariter, & exquisite, & quomodo limitandus eis sit cibus, circa quod Hippocrates proposuit tria indicationum genera quæ tenuem, hanc

uictus

uictus rationem limitant. Primum genus fuit, ut doceret quomodo ex parte morbi in generali sciremus limitare ipsam dietam tenuem, secundum genus (& est magis particulare primo) docet quomodo limitanda sit dieta particularis in paroxismis particularibus, tertium genus, quod & ipsum sumitur à uirtute, quæ regina est omnium, docet cum qua ratione respectu uirtutis uictus sit eligendus penes tenuitatem & craßitiem. Circa primum indicationis genus dicebamus, q̃ à statu morbi sumitur istud, à quo statu ratio uictus in uniuersali oritur, nam morbi status in uniuersum consideratur an scilicet futurus sit tardus an breuis, aut uelox, penes quam uelocitatem & tarditatem status ipsius morbi nascitur indicatio, quando fit administrandus uictus tenuis & crassus, hoc autem iam in 6.7.8.& 10. Aphorismis declaratum est. Secundum genus indicationum habetur à particularibus morborum paroxismis, nam paroxismi morbi partes dant indicationes particulares, quomodo nutriri debeat æger in particulari paroxismo morbi, aliud enim est dicere quomodo limitanda dieta est in toto morbo uniuersali, de qua in superioribus egit Aphorismis, & aliud est quomodo limitanda sit in particularibus paroxismis de quo ultimo in undecimo pertractauit Aphorismo. Tertium genus indicationum sumitur à uirtute ueluti à regina aliorum, quoniam omnes hæc alias limitat, prima nanque indicatio quæ à morbo sumitur, & secunda, quæ à paroxismis particularibus tertiæ huic deseruiunt indicationi, quæ sumitur à uirtute, nam huic tanquam reginæ duæ illæ priores mini-

ministræ sunt, nam si uirtus permiserit illæ optime perficientur indicationes, sin minus, neque ipsæ admittũt, quandoquidem uirtute mutata omnia alia immutantur, in principio enim paroxismi cogimur quandoque uberius nutrire uirtute ita exigente, & de hoc Hippoc. nono Aphorismo dixit. Sunt itaque tria indicationum de uictu instituendo genera incipiendo à sexto Aphorismo inclusiue, & deueniendo usque ad undecimum inclusiue. Quare habetis quomodo Aphorismi de tenui dieta se inuicem habeant à sexto usque ad undecimum, Hippocrates modo in hoc Aphorismo aliud intendit declarare, sine cuius declaratione frustra sciretis indicationes sumptas à tribus illis generibus, quoniam licet sciretis etiã in uniuersali indicationem morbi uniuersalis scilicet dũ breuis status est, quod teuuis tunc dieta conueniat, & dum longinquus status est, crassa requiratur, præterea & si nouissetis qua hora cibandus sit æger, tamen frustra indicationem à uirtute sumptam cognoscetis, nisi prius intelligatis, quando morbi status futurus sit breuis uel longus, uelox uel tardus, & quando uirtus futura sit fortis uel debilis in primo etiã ipso die, nam ignoraretis institutionem uictus, quam indicationem intendit hoc loco Hippoc. docere dimittens declare, quomodo uirtus constet, nam dimittit in præsentia hoc duas ob causas, tam enim quia in prognosticis istud dictum est, tum quia facile potest uno intuitu cognosci, quis enim est, qui non cognoscat in principio morbi fortis'ne sit uirtus, an non? denotat siquidem hoc inspectat ægri facies, significat etiam pulsus ipsius, notificat hoc idem habitus

bitus

bitus totius, uirtute.n.debili existenti tunc facies squal lida apparet, præterea ægri iacent malo decubitu, ipsi etiam pulsus dicunt hoc, amplius motus corporis, & excrementa, de quibus exacte dixit maxime in primo prognosticorum, ubi habet talia uerba. Cum fueris uocatus ad ægrum statim debes eius faciem contemplari, & explorare, num plana habeat tempora, acutas nares, cauos oculos, præterea oportet scire an supinus tantum stare poßit (quoniam isti grauiter ægrotantes hoc modo tantum iacere possunt,) ex pulsu uero cognoscitur quoque utrum constet uirtus nec'ne, statim enim ex tactu pulsus patefit uirtus, uel debilitas eius. Quòd uero excrementa, uerbi gratia urina, & feces hoc declarent, mulieres hoc etiam ipsæ norunt, ob hanc igitur causam dimisit hoc membrum Hippocrates, *quomodo scilicet fortitudinem cognoscamus, & debilitatem uirtutis, præterea* Galenus *de hoc primo, & secundo* De *crisi agit, ideo nos etiam omittemus in præsentia hoc ipsum membrum, & tantum indagabimus quomodo status morbi, & paroxismi sit breuis, uel tardus futurus, & quomodo cognoscenda natura sit paroxismorum.*

Accesſiones uero, & constitutiones. *præsens Aphorismus duas habet partes quarum prima incipit ibi.* Accesſiones uero, *secunda autem illic* Sed & ex his quæ mox apparent, *imprimis ut primã partem aggrediamur cognoscendi nobis quidam termini sunt, qui in hac parte cõtinentur, nam ex hoc postea ueritas* Aphorismi *patebit. Sciendum itaque imprimis est, quòd acceßio apud medicos est pars periodi idest*

cir-

circuitus. Quam Græci paroxiſmum dicunt, noſtri uero, tum acceſsionem, tum exacerbationem appellant, paroxiſmus eſt determinata periodi pars, periodus uero dicitur circuitus, & diffinitur à Gal. tum hic, tum etiã in lib. De Tipo, & eſt ſimilis reditus eiuſdem in idem, ita quod periodus circulum facit, & ſemper eodem modo eſt, ergo periodus motus circularis eſt, & reditus ſimilis eiuſdem in idem, eſt enim uniuerſale hoc in morbis, in quibus contingit, & maxime in febribus, ſunt. n. morbi aliqui periodici, qui tamẽ non ſunt febres, ut eſt epilepſia, podagra, & huiuſmodi, in quibus reperitur iſte reditus huius reflexionis ad eandem affectionem, at plurimum ſeruamus hos periodos in febribus interpol latis, periodus ergo eſt (ut dixit Galenus) ut in tertiana febre, quæ affligit de tertio in tertium, ut ſi inuadat à decima hora diei, & duret uſque ad uigeſimam, poſtea ceſſet, quæ febris poſtea incipiat ſic in tertia die, uel uariet iſtum circulum ratione primæ, in quo incipit, ut ſi incipiat ab hora duodecima diei, tamen ſemper duret per tot horas, iſtud totum ſpacium ab una inuaſione ad aliam dicitur à Græcis periodus, & à Latinis circulus, aut circuitus. Sic quoque ſe habet iſte circuitus in alijs morbis, in quibus fit. Quem medici noſtri temporis melius aſſueti ſunt periodum nomine Græco nuncupare, quàm Latino, & paroxiſmum etiã, quàm acceſsionem, & mulieres quoque magis intelligunt, imo ſi quis mulieribus diceret acceſsiones adeſſe, credent ipſæ ſibi iniurias dici, paroxiſmus autẽ eſt deterior pars periodi, ut etiam inquit Gal. in commento,

qui

qui incipit à principio inuasionis, & durat usque ad statum inclusiue, paroxismus enim sub se continet principium, augumentum, & statum, non autem declinationem, quoniam hæc non est paroxismi pars, sed tantum periodi. Declaratis his explicabo modo nunc, quid sit morbi constitutio, quæ nihil aliud est, nisi progressus uehemens morbi, quem alius seruat in tarditate, alius in uelocitate, alter cum uehementia, alius sine uehementia, unde ratione huius diuersitatis in progressu fiunt diuersi morbi, & cum unusquisque morbus seruet suum progressum, secundum quandam rationem determinatam, tunc dicitur morbus constitutus, quia scimus, quā morbi naturam determinatam curemus, siue sit tardus, uel uelox, uel uehemens, unde & ipsi legisperiti seruāt hoc, & dicunt suam causam esse constitutam, quando inuenta est res, de qua pertractandum sit, & non possent suam defendere causam, nisi prius illius causæ constitutionem haberent, sicut & medici non possent recte curare, nisi haberent morbi constitutionem, à qua omnes curatiuæ indicationes oriuntur. Morbi enim in triplici sunt differentia iuxta uelocitatem, aut tarditatem motus, quidam sunt cronici, alij medij, aliqui uero acuti. Cronici sunt, quicunque ultra quadragesimum diē porriguntur, talesq; acuti ex decidentia dicuntur. Morbi uero acuti sunt in triplici differentia, alij enim sunt absolute acuti, qui terminantur in quartadecima, ut tertiana uera, & pleuritis uera, tertiana siquidem in septē periodis terminatur, alij peracuti sunt, ceu febris synocha, qui in septima finiunt, alij sunt peracuti, idest ualde acu-

de acuti, uti Tetanus, qui in quarta transit, ut angina, & causon, atque ita uel ex tardo, uel celeri progressu morborum sumuntur constitutiones. Audite modo quid sit morbus, is planè nihil aliud est, quàm dispositio præter naturam in corpore, à qua immediate proueniunt operationes læsæ, qui etiam dicitur indispositio, à qua immediate læsæ proueniunt operationes, dispositiones nanque corporis præter naturam triplices sunt, morbi causa, morbus, & symptoma morbi, ut uerbi gratia cũ, uel bilis, uel pituita aucta est in quantitate, aut qualitate, tunc humor ille causa morbi dicitur, dum propter talem humorem obstructio, putrefactio, aut apostema fit; ex quo postea læduntur humani corporis operationes in tribus uirtutibus, uidelicet uitali, animali, & naturali, potest enim eße, q, aut bilis, aut alius humor secundum quantitatem, aut qualitatem peccet in corpore, nõ tamen efficiat morbum, talis autem læsio morbus uocatur qui ab eo pendet causa, quæ uero hanc læsionem cõsequuntur, & habent morbum factum, sicuti morbus à bile proueniens est, quem sitis ardentißima consequitur, dolor capitis maximus, caliditas manifesta ad totius corporis tactum, omnia hæc symptomata appellantur morbum comitãtia. Videamus modo quid sit incrementum periodi, hoc à Græcis ἀνταπόδοσις dicitur, & Leonicenus præceptor noster uertit incrementum succeßiuum, nam reuera ob linguæ nostræ penuriam non habemus proprium nomen, Græci enim ἀνταπόδοσιν uocant remunerationem, medici uero uocant eundem ordinem periodi, eandem, atque circuitus magnitudinem,

licet non commode ſanè. Acceſſiones uero & conſtitutiones. hæc eſt prima pars, in qua intendit docere quo nam pactò cognoſcantur conſtitutiones morborum, & paroxiſmorum, ut ex hoc poſtea ſciamus dietã omnem ægrorum limitare, docetq; has haberi ex ſignis morbi, hi enim acceßiones declarãt, quare ſi recte morborum naturam nouerimus, acceßionum quoque naturam ſciamus oportet, unde errant medici noſtrorum tẽporum, qui dum uolunt morbum cognoſcere expectant paroxiſmum, ut ex eo morbum ipſum, qualis ſit, conijciant, cum tamen totum oppoſitum Galenus ſecundo De criſi dicat, ubi recte docet methodum cognoſcendi morbi, ex cuius poſtea cognitione in paroxiſmi ducimur notitiam, & ita tota ab illo pendet cognitio. Sed ſi res ita habet, dicet aliquis, quin tu hanc morbi naturam cũ adeo neceſſaria ſit, doces? Gal. copioſe primo & ſecundo De criſi, inſuper etiam in libro De morborum differentijs, & in libro prognoſticorum rem hanc explicat, nos uero paucis ipſam perſtringemus. Morbi enim ex tribus cognoſcuntur, ex materia, ex forma, & ex loco, & in his uos exerceatis oportet, qui quidem non debetis propter ea deterreri, quoniam ex frequenti iſtarum exercitatione ſeruenti animo artem hanc poſtea tractu temporis exercebitis, atque illud uobis primum accidet, quod his contingit, qui inexperti ſcientiæ cytharizandi meticuloſe primum cytharam pulſant, deinde uero cum iam exerciti ſunt illam audacter pulſant. Incipiamus itaque docere quomodo morbus à forma primũ cognoſcatur, cognoſcitur enim ab ea hunc i n modũ, uer-

bi gratia sit febris, quæ est calor naturalis uersus ad igneum, tunc is calor ignitus dicitur forma febris, similiter forma epilepsiæ est contractio, quæ contingit in ipsa, itaque ut inueniatis rectam formam, semper illud explorat quod morbum caracterizat, ideo cum febricitantem tangentes percipietis intensam, mordacemq; in ipso caliditatem, aut paroxismum inuadentem unà cũ frigore uidebitis, scietis hoc à forma, quæ est febris tertiana, sed hoc non sufficit, sed morbi materiam inspicia tis necesse est, quam, ex his quæ euacuantur, cognoscetis. nam cum uidetis urinam lucidam, & citrinam, & penitus bilis colorem habentem, potestis dicere materiam biliosam esse talis morbi causam, similiter de reliquis dicendum excrementis. Cognoscetis præterea à loco, nam tertiana suum habet locum, ut plurimum enim in caput grassatur propter materieri tenuitatem, similiter si sit inflammatio in thorace, & in membrana succingente costas, huiusmodi loci inflammatio pleuritidem notificat, inflammatio enim nihil aliud est, quàm subita eruptio ad certum, determinatumq; locum facta à calidiori materia, quæ ab istis uulgaribus medicis dicitur apostema calidum, fit autem, ut quando locus sit notabilis, licet materia quandoque pituitosa sit, tamen ratione loci, in quo morbus est, poßimus iudicare constitutionem cito fore terminabilem, ut patet de apoplexia & epilepsia, similiter etiam si sit affectio aliqua uentriculi, à qua ille impediatur à perfecta concoctione, tunc scimus ibi generari maximam pituitæ copiam, & ob id morbum fore longum, & sic ab his omnibus naturam mor-

bi cognoscimus, per quam postea cognitionem assequimur constitutionum, & paroxismorum. Secundum uero signum quo accessiones & constitutiones cognoscimus, sunt anni tempora, & annexa, nam quandoque cõtingit morbum longum ex se esse, tamen propter anni tempus breuiorem fieri, ut Hippoc. & Galenus inquiũt de quartana accidere, quæ ex se quidem morbus longus est, si tamen fiat in æstate, citius transit ratione calidi temporis, atque ita per temporis dispositionem morbi progressum, & paroxismorum breuitatem, longitudinemq; cognoscimus, nam paroxismi tertianæ durant p duodecim tantum horas (ut testatur Galenus 2. De crisi) attamen si contingant in hieme procrastinantur, fiuntq; ratione frigoris longiores. Amplius annexa ducunt nos in cognitionem supradictorum, hæc autẽ sunt, ætas cœli status, & temperatura, quæ omnia sibi inuicem succedunt, & correspondent, uer enim pueritiæ, æstas iuuentuti respondent, similiter calida & sicca temperatura æstati, præterea calida, & sicca regio temperaturæ correspondet calidæ, & siccæ, sic dicatis de reliquis. Dicimus enim morbi constitutionem, atque longitudinem, breuitatemq; paroxismorum aduerti ex tẽperatura, quoniam si uerbi gratia tertiana febris contingat habenti frigidam, & siccam temperaturam, ut his, qui in ultimo senio constituti sunt, tunc febris ipsa tertiana sero est resolubilis sumpta à temperatura indicatione, similiter si accidat hæc alicui in frigida, & sicca regione agenti, omnia ista longiorem faciunt tertianam & tardiorem, atque habita ita explicatione
hæc

hac reliqua habetis annexa explicata. Tertium signum sunt periodorum incrementa, quæ penes moram distinguuntur, etenim si uidemus incrementa esse longiora, tunc compertum habemus longam illam etiam morbi constitutionem fore. Et hic aduertatis, q, dicuntur quædam symptomata παθογνωμονικὰ, quæ quidem morbi essentiam consequuntur, statim nanque facto morbo ista exoriuntur signa, quæ sunt ueluti asseclæ morbi, nam ut morbus crescit, ita & ipsa augentur, sunt etiam quædam symptomata, quæ συνεδρεύοντα appellantur idest aßidentia, quæ non sequuntur morbum à principio, sed sunt post apparentia, ita q, facto morbo quandoque apparent, quandoque non. Cum itaque periodorum incrementa in se habeant, ut anticipent, ut sint accidentia uehementiora, ut longius persistant; si inquã tria hæc concurrant, breuem dicatis foro constitutionem, & paroxismos. Accedamus ad signa post apparentia, & in hoc studiose animaduertatis, quoniam paucis uolo, quæ dicit Gal. in commento explicare. Debetis scire, ut modo dicebam, q, sunt aliqua signa pathognomonica, quæ essentialiter manifestant morbum, his enim positis statim ponitur & morbus, q, non esset, nisi talia signa de morbi essentia forent, maximamq; cum ipso haberem affinitatem, nam si morbo duntaxat accederẽt, non hercle tantam fidem facerent, accidentia enim per accidens non pariunt scientiam, unde habetote hoc pro confeßo, quoties aliqua sunt signa ualde indicantia ægritudinem, illa eße de morbi illius essentia, eiusq; sequi principium sicut risibile semper hominẽ sequitur, quo

posito statim & ipsa sequitur risibilitas. Sunt deinde alia, quæ post sequuntur hominem, ut habere philosophiæ scientiam, istud enim non inest homini à principio, sic dicatis etiam de signis, quædã enim morbi principium sectantur, ita ut eo constituto statim huius appareant signa, quædam uero apparent post principiũ tantum morbi, uerbi gratia pleuritis est inflammatio calida facta in panniculo illo succingente costas ob aliquam materiæ collectionem, cum autem locus inflammationis sit membrana neruosa, ob id ea admodum sensibilis est, itaque facta aliqua inflammatione, statim in ipsa dolor apparet, dolor igitur erit signum pathognomonicum insequens principium pleuritidis, & erit dolor non simpliciter, sed acutus (quare autem fiat dolor acutus in pleuritide Galenus dicit 2. De locis affectis,) rursus cum in tali panniculo fiat inflammatio, inflammatio autem, cum nequeat esse absque calore præternaturali, ideo fiet etiam in pleuritide calor præternaturalis, & quia locus inflammationis proximus est cordi, ergo fiet febris, & tale erit etiam signum pathognomonicum, & quoniam ubi est inflammatio talis, ibi est mẽbrum faciens ad respirationem, ideo affecta illa parte sequitur difficultas anhelitus, & quia impeditur etiam pulmo, propterea fit tussis, quæ nihil est aliud, quàm motus factus ab ipso pulmone ad aliquod nocuum expellendum, & ita uidetis, quomodo posita ista inflammatione in illo panniculo sequuntur ista omnia signa, quæ essentialia sunt, nec non sequentia principium, & essentiam morbi, quæ non indicant tamen magnitudinem

nem

nem, aut paruitatem morbi, similiter nec longitudinē; nec breuitatem ipsius manifestant. Alia autem sunt signa, quæ & ipsa aliquomodo uidentur de essentia morbi, quæ apparent postquàm factus est morbus, & ista quandoque apparent, quandoque nō, ut sputum in pleuresi, quandoque enim adeo pertinax est pleuresis, ut sputum aliquo pacto nō appareat, sed statim æger ad mortem ducatur, aliquando tale signum apparet, sed non sequitur pleuritidem, ut alia pathognomonica signa. Ista autem signa ab Hippo. post apparentia nuncupata duo indicant, aut morbi malitiam, siue bonitatem, aut terminum ipsius, ista autem malitia, & bonitas morum ipsorum morborum attenditur penès duo, uirtutem scilicet, & morbum, nam si uirtus superet morbum, tunc dicimus morbum esse boni moris, at si econuerso se habeat res, tunc morbus mali moris esse dicitur, quia uirtutem opprimit, sumitur etiam ista malitia, & bonitas à tribus alijs, ab operationibus quidem, nam si actiones mēbrorum sunt magis, uel minus debiles, tunc morbus erit boni, aut mali moris, ut in pleuritide si quis non potest se continere ut nō poßit dormire, ex hoc indicatur morbum esse mali moris, secundo sumitur penès excrementa ipsa, quæ duplicia sunt, aut naturalia, ut quæ aut p urinam, aut per secessum, aut per sudorem exeunt, alia uero sunt ex toto genere præter naturam, sicut quæ per nares & per solutam continuitatem ut fit in fluxu hæmoroidarum, & per huiuscemodi excernentur. Tertio ab ipsa qualitate mutata, ut nigredo, quæ apparet in corpore, casus capillorum & similia. non enim me dif-

fundo in horum explicatione, quoniam habebitis ista omnia diffusissime in scriptis, quæ ego domi trado. Quæ autem ab excrementis sumuntur, & præsertim quæ per secessum euacuantur, triplicia sunt, aut enim acta sunt, aut cruda, aut assata, nam si excrementa concocta sunt, tunc dicemus morbum habere bonitatem moris, q. si fuerint cruda, hoc dupliciter continget, aut. n. sunt cruda, cum potentia tamen, ut concoquantur, aut cum impotentia ut cōcoquantur, si primo modo erunt, morbus non erit ex toto mali moris, sed medio modo se habebit, si uero secundo modo erunt, tunc morbus pænitus mali moris esse dicetur, & ad mortem ducet infirmum, ut uerbi gratia si apparet phlegma uitreum, quod nullo modo concoqui potest, ut est in febre lyparia, similiter dicatis si excrementa fuerint assata, in his dantur diuersi gradus, alia nanque sunt parum assata, quædam uero multum assata, quæ parum assata sunt, indicant non esse magnum excessum in caliditate præternaturali & sic morbum medio modo se habere in malitia, q. si fuerit, facta maxima assatio, tum ostendetur nobis calorem præter naturalem ualde esse auctum, & consequenter morbum esse mali moris, & ad mortem ducere ægrum, ut quando excrementa uirilia aut nigra apparent, siue sit urina, siue feces, quæ per intestina exeunt. Hæc autem omnia indicant malitiam aut bonitatem morum ipsorum morborum, audiatis modo quando ista indicant terminū morbi, ad futurus sit longus, uel breuis. Videatis itaque hæc signa post apparentia si cito appareant, an tarde, q. si cito apparebunt, dicatis morbum

bum futurum esse breuem, sicuti in pleuritide sputum ipsum, quod si tarde apparebunt, morbus longus erit. Et quia omne signum dicitur esse relatiuum, ideo si istud met signum post apparens ad diuersa referatur, diuersa etiam sortietur nomina, nam si ad morbum præsentem refertur, dicitur dignosticum, si autem ad morbum futurum, appellatur prognosticum, si uero ad præteritum, anagnosticum, idest rememoratiuum nominatur, & hoc pactò non opus est plura ista signa ponere ostendentia præteritum, præsentem, & futurum statum, & si addatis modo dies creticos, in quibus ista signa apparent, isti sanè pari passu indicabunt bonitatem & malitiam morbi præsentem, præteritam, & futuram, & dicentur tum signa cretica, & hæc satis sint pro nunc. Legamus modo istam secundam partem Aphorismi. Sed ex his, quæ mox apparent indicia sumuntur, Iam didicistis, quæ sint illa, quæ mox apparent, non oportet amplius repetere. Quemadmodum in morbo laterali. Dat exemplum Hippocra. quomodo ea, quæ mox apparent, indicant mores morbi. Notate quod enumerauit tantum Hippoc. signa ista post apparentia, dimisit autem pathognomonica, quoniam hæc non indicant mores morbi, sed naturam duntaxat atque essentiam eius. Exemplum autem est de pleuritide dicens, quod si in primis statim diebus sputum non apparet iudicia talem pleuritidem fore longam, quod si statim sputum apparuerit, breuem fore dijudicabis, & ita uidetis quomodo sputum non sit signum pathognomonicum, quoniam potest esse pleuresis absque sputo, quod quidem si-

gno pathognomonico minime cõtingit, ipſum enim (ut dictum eſt) ſemper concomitatur morbi eßentiã, à qua neceſſariò dependet, ſicut etiam de tußi, tußis enim ex neceßitate pleuritidem inſequitur. Quòd ſi ſputum in primis diebus aut in tertia, aut quarta die apparet, indicatur nobis morbum fore breuem, & q, in ſeptima terminabitur, nam quarta eſt indicatiua ſeptimæ (dicebat ille) & propterea cum apparet in principio, pleuritis cito terminabitur. Pro quo debetis animaduertere, ut dicebat Galenus in primo De criſi, principium tripliciter ſumi, quandoque enim principium accipitur pro illa parte indiuiſibili temporis, quæ eſt, quando incipit morbus & hoc pacto non capitur hic, ſecundo modo capitur pro illa parte, quæ quidem contra diſtincta eſt ab ipſo augumẽto, exempli gratia ponatur q, in ſeptima die ſit ſtatus pleuritidis, illud tempus, quod eſt à prima die uſque ad quartam diem dicitur principium, tertio modo dicitur pro illo tempore, in quo nullum cõcoctionis ſignum apparet in ipſo morbo, & eſt principium humoris, qui nondum eſt concoctus. Hic per principium intelligimus ipſum ſecundo modo dictum. nam in hoc principio ubi apparuerit ſputum, ſtatim dijudica morbum illum futurum breuem, q, ſi non in quarta, ſed in ſeptima die apparuerit, tunc morbus erit longus.

Quòd ſi quis dicat, ſi pleureſis eſt apoſtema, ergo nullo modo in primis diebus propter materiei inconcoctionem æger poteſt aliquid emittere, neque uidetur uerum dictum Hippocratis dicentis, q, in primis diebus poteſt apparere ſputum, ſoluit Galenus in commento hoc dubium,

bium, q. argumentũ concludit de apostematibus extrinsecis, in his enim ob craßitiem cutis extrinsecæ nullo modo potest materia resudare ut expellatur, quia cutis est operculum materiæ, & ualde crassum, at in apostematibus intrinsecis secus se habet, quoniam in his membranæ apostematis materiam regentes admodũ tenues sunt, propterea cum illis aliqua materia colligitur, tũc talis materia propter membranarum tenuitatem potest resudare, neque concoctionem expectat, sicut est in apostematibus oculorum, in quibus & si materia illa non sit concocta, tamen potest resudare ob tenuitatem membranarum ibi existentium, sic ex membrana illa costas succingente inflammata, ita ut ibi materia colligatur, portio materiæ ante concoctionem resudat, & si fiat illa resudatio in primis diebus, aliquid expuitur, & morbus breuis fit, si uero fiat in septima die, erit longus. Habetis hactenus omnia quæ sunt in contextu satis clara, reliquum est modo, ut terminemus curam Anaxionis à Galeno in commento positam, nam casus iste pulcherrimus est, de quo Hippoc. tractat in libris epidemiarum, qui sunt cum diligentia spectandi, neque esset pauca utilitas si in scholis publice legerentur, quoniam multa arcana, imo tota medicina perdisceretur. Istum igitur casum ibi posuit Hippocra. & eundem figurauit Galenus hic, & 2. lib. De difficultate respirationis, & primo De crisi circa finem. Casus talis est. In Abderis Anaxiona, qui iuxta portas Thracias, febris acuta inuasit. Antequàm ulterius progrediamur, pro faciliori dicendorũ notitia notanda sunt duo

ista

ista uocabula, Abdera in singulari, & Abderæ in plurali. Abdera est insula in Ionio mari, ex qua Democritus fuit, & postea Abderita dictus est. Abderæ uero urbs est in Theßalia, in qua Hippoc. noster per multum tempus artem medicam exercuit sub rege Perdica, cui ualde familiaris fuit, ut etiam supra dixi, in Abderis uero erat Anaxion quidam æger prope portas habitans, quē febris acuta inuasit, lateris dextri dolor continuus, & quæ sequuntur. Hic est dubitatio, quia uidetur Hippoc. non obseruare suam breuitatem, cui propter grauitatē tantum studuit, quoniam statim dicere potuerat, hic erat pleuriticus, & ex hoc reliqua innotuissent dolor, febris, & alia. Notandum, q; Hippoc. recensens huiusmodi casum noluit morbi naturam (ut Galenus 2. De difficultate anhelitus refert) ostendere, sed mores, morbi nā si naturam eius manifestare uoluißet, sat erat dicere, hic pleuriticus est, uerum ipse quidem morbi mores (ut dixi) patefacere intendebat, & ob id cœpit signa post apparentia memorare, q; si dixisset est pleuriticus, nihil aliud, quàm naturam habuissemus, nō autem mores, salubritatem, & insalubritatem, dicit itaque sic, hunc inuasit febris acuta, febris est signum pathognomonicum semper insequens naturam morbi, acuta uero febris est signum post apparens, quoniā potest esse pleuritis absque acuta febre, & tamen erit perfecta pleuritis, & addit Tussis sicca tußis quidem signum pathognomonicum, & ipsa insequens semper morbi naturam, sed tussis sicca est signum post apparens, quoniam potest esse quandoque tussis, quæ tamen non sicca sit,

&

& ita tam febris acuta, quàm tußis sicca indicant mo res pleuritidis, præterea addit Dolor dextri lateris continuus. *Et dixit continuus, ut arceret istud signum pathognomonicum, uidelicet dolor, & faceret ipsum post apparens, neque enim semper apparet dolor continuus, nam quandoque etiam interpolatus, & deinde dicit,* Neque primis diebus expuebat aliquid *hoc indicat morbi longitudinem, hic uero per ly* primis diebus. *Intelligatis principium, non secundo, sed tertio modo dictum, patet itaque* ꝙ *Hippoc. per hæc signa naturam indicauit simul & morbi mores, quia sunt aggregata ex pathognomonicis, & post apparentibus. Sed statim dicat aliquis, si accidentia erant acuta, cur morbus non erat in statu, nam ? uidebatur status esse in accidentibus, & tamen morbus in principio erat.* Dico, ꝙ *ista accidentia sunt per accidens, neque enim sunt per se, quæ enim per se accidentia sunt, per se morbum indicant, adiungit* Sitibundus, peruigil. *Nam febris acuta sitim indicat, & uigilias, sitim quidem, quia febris ipsa acuta calida est & sicca, cuius etiam naturæ sitis est, cuius contrarium, frigidum & humidum existit, uigilias uero quoniam ascendunt uapores calidi ad cerebrum, qui uigilias inferunt sequitur* Hippocra. Vrinæ bene coloratæ, multæ, tenues. *Contingit enim quandoque in febribus pestilentialibus, reliquisq; à bile pendentibus, ut urinæ lucidæ sint, & coloratæ propter mixtionem portionis bilis cum illis, & propterea uidentur bonæ. Sed quare in isto* Anaxione *urinæ erant multæ?* Dico, ꝙ *medicinæ diureticæ calidæ*

dæ sunt & siccæ, & hac ratione multam prouocant urinam, cum itaque febris hæc quantum ad qualitates medicinis diureticis aßimiletur, ob hoc ipsa contingit abũdantia urinæ, quia membra colliquantur, nam q̃ medicina facit diuretica, quæ calida est & sicca, idem facit humor etiam biliosus febrem generans, cum sit calidus & siccus, ista igitur signa non referuntur ad pleuritidem, sed ad febrem, hæc enim febris naturam indicant, quæ postea pleuritidis naturã significat, hæc enim sunt per accidens, idest per aliud quia per febrem indicant febrem. Postea subdit Sexta die delirauit. *Intelligatis uos parum & quare (dicet quis) addit parum? Ratio est quia* παραλῆρος *paruum delirium est, illud enim* παρὰ *est præpositio, quæ semper in compositione minuit, sicut* παραφρενῖτις *significat paruam phrenitidem, sed etiam ex alio scio q̃ fuit paruum delirium, quia Gal. 2. de difficultate respirationis testatur, q̃ qui delirat, magnum habet & rarum anhelitum cũ autem iste sit in principio, sequitur quod non habeat magnum anhelitum, neque ex consequenti magnum delirium, & addit* Neque calefacientia aliquid proficiebant. *Notate q̃ Hippocra. solitus erat in febribus, & in principio pleuritidis adhibere fomenta, quæ laudantur ab ipso 2. De acutis. similiter itaque dicit q̃ cum fomenta in principio applicata essent usque ad sextam diem, nihil contulerunt, & ratio est, quia materia erat admodum rebellis & cruda, nam si ex applicatione fomentorum in aliquo loco doloroso dolor non sedatur, signum est q̃ materia crudissima est, & rebellis, et*

ra-

ratio est, quia fomenta concoquunt aliqualiter materiam, & illam partem concoctam postea per halitum resoluunt, & sic mitigatur dolor, qui si non mitigatur signum est, q nulla concoctio facta est ex fomentis, & ex consequenti nulla resolutio, ergo sequitur, q materia cruda remansit, ut erat in Anaxione nostro Septima die magis laborabat, quia febris intendebatur. dicit q dolor auctus est die septima & febris, & notate, q febris hic est per accidens, non autem morbus per se, ideo & si ipsa augetur, reliqua uero symptomata minime, hoc non est mirum, quia accidens. Ratio autem quamobrem febris augebatur tunc est, quia materia incipiebat aliqualiter concoqui, & ideo cum maior esset pugna naturæ contra morbum, & motum maior fieret, ex hoc sequebatur auctio febris. Neque dolores comminuebantur. Et quasi innuit, q sola febris erat aucta notabiliter, reliqua uero symptomata minime Octaua uenam in cubito secui: Notate quia adest maxima difficultas, cur Hippoc. expectauerit octauam diem ad phlobotomandam fluxionem, nã si nos nũc expectaremus octauam diem in phlobotomando aliquem pleuriticum, interficeremus ipsum, & maximus error committeretur. Galenus in tertio illo epidemiarum, ubi Hippoc. posuit hunc casum, exponẽs hæc uerba dixit, q Hippocrates ideo expectauit octauam diem, quia ipse fecit notata dignũ, quod fuit in tali die uenæ sectio, quod autem fuerit hoc notatu dignũ, Galenus nullo alio modo declarauit, & miror de ipso, quare dixerit illud esse raro factum, & huius declaratio-

tionem prætermiserit, nam siue per raro factum intelli gat, q, hoc ab Hippoc. tantum fuerit factum, siue aliud quid, debebat declarare, & non relinquere nos in tenebris. Dicerem ego, q, huius ratio fuit ex principio primi De ratione uictus, q, in aliqua inflammatione, ubi fortis existit dolor, debemus prius fomentis dolorem mitigare, quo facto deinde seca uenam, & sanguinem extrahas usque ad mutationem coloris, idest apostematis, & hoc intelligitur quando materia est ualde rebellis, & fortißimus existit dolor, ita ut uirtutem prosternet, nam si in dolore ita fortißime mitteretur sanguis, tunc interficeremus ægrum, facta igitur aliqua lenitione doloris per applicationem fomentorum secanda uenit uena, hoc est quod diuinißime dicebat Auicen. Cum purgare uolueris, dolorem prius sedato, & hoc obseruauit Hippoc. & hoc innuit per illa uerba Neque cale facientia aliquid proficiebant ideo primo tentauit fomentis, quæ cum nihil contulerint, fecit, quod dixit in 2. De acutis, q, uena erat secanda, aderant autem in principio ingentes colores, & ob id noluit in principio eum phlobotomare, sed prius fomentis uoluit tentare, quoniam ægrum interfecisset, & hoc est illud notatũ dignum, quia sic agens nobis præcepit, ut idem etiam, cũ tali pleuritico occurrimus, efficiamus, cui dolor maximus in principio adsit, & hæc sint pro solutione quæstionis, addit postea Sanguis plurimus fluxit Gal. in 2: De ratione uictus docuit, quantum esset euacuandum, & dixit, q, erat euacuandum usque ad mutationẽ coloris, in 4. uero De ratione uictus dixit, q, erat eua-

cuan-

euandum usque ad syncopen, licet ille quartus liber non sit Hippoc. est tamen cuiusdam sui discipuli, an autẽ sit euacuandum usque ad syncopen, non est præsentis speculationis, quoniam de hoc postea dicemus, facta sectione uenæ cessauit dolor, quoniam materia adhuc non erat concocta, ita ut posset excerni per tussim, ideo erãt adhuc tusses siccæ, bene erat dolor sedatus, in undecima uero die incæperunt apparere signa concoctionis, & hoc signum erat q; natura manifeste materiam concoquebat, postea incæpit sudare circa caput, & hoc quia materia, quæ in capite erat, resoluebatur, q; autem ibi adesset, patet ex delirio, ergo signum erat in capite materiam adesse, deinde in undecima illa die febres decreuerunt, non intelligatis quantum ad magnitudinẽ, quia nondum erat in statu, sed quo ad malitiam, nam in illa die erat febris satis significans bonitatem ipsius morbi, qui cum est in augmento est mordacior intensiue, cũ uero est in statu, est mordacior extensiue, & ita potest esse, q; in statu morbus magnus sit, extensiue tamen paruus, quia salubris est, & bonitatem indicat, & hoc modo intelligit hic Hippoc. uidelicet q; febris erat minor respectu malitiei, non autem magnitudinis, quia non erat adhuc in statu. In 2. die concoctio erat manifesta, quia in 20. fuit crisis imperfecta ideo cessauit febris, & leuatus est, tamen remanserat sitis, & quæ è pulmone excernebantur, non erant ita bona, cuius signum erat, q; materia non erat bene expurgata, & quia quæ remanent post crisim recidiuas facere solent, propterea in uigesima septima incæpit rursus febricitare, de-

inde fuit facta perfectior concoctio, & solutus fuit morbus, & sanatus est æger. Exposui hunc Aphorismũ, quàm paucißimis uerbis potui, quoniam tempus breue admodum est.

XIII.

Enes facillime ieiunium ferunt, secundo loco qui ætatem consistentem habent, minus adolescentes, omnium minime pueri, præsertim qui inter ipsos sunt uiuidiores.

Hippocratis scopus in hoc libro est tradere doctrinam de purgatione corporis (ut supra dictũ est) & quia purgatio fit per potionem, per uictus administrationem, perq́; manualem operationem, hic tractat de illa, quæ fit per uictus rationem, diximus de hoc alimento, & adnotauimus ipsum considerari, tum absolute, tum respectu uirtutis, atque hoc modo tripliciter, aut enim prout uirtutem conseruat, aut prout eam expurgat, aut eandem auget, Hippoc. uero hic agit de eo alimento, quod ipsam uirtutem expurgat. Et quia fuit dogmatibus ex Galeni sententia, ideo non tantum contentus fuit dicere supra expurgandam esse uirtutem p uictus rationem adhibita tenui dieta, sed dixit hoc dupliciter posse indicari, primo sumpta indicatione à uirtute, secundo à morbo, & ab eius constitutione, sumitur etiam indicatio à morbo particulari, uidelicet à paroxismo,

xiſmo, nunquid eius ſtatus futurus ſit longus, aut breuis, & nos ſecundum longitudinem, & breuitatem ſtatus cibum inſtituimus. Nunc autem de particulari indicatione ſumpta à uirtute, à qua limitatur alimentum, intendit pertractare, quia uero uirtutem circumſcribimus ſecundum ætates, temperaturas, conſuetudinem, tẽpus anni, regionem, & reliqua, ideo ab his ſumit metam, ut indicationes declaret ſumendas à uirtute, & primo ab ætate, & temperatura, quæ ſunt admodum ſimilia; ætas ſiquidem tempori proportionatur, ætas enim iuuẽtutis aßimilatur æſtati, ſimiliter de alijs ætatibus, & licet etiam alia, tempora anni, cœli ſtatus conſtitutio, & ſimilia proportionentur tempori, non tamen iſta, ſicut illa, quia illa intrinſeca, iſta uero extrinſeca ſunt, quæ licet conueniant temperaturæ, non tamen ita, ut ætas, cum ſit (ut dixi) intrinſeca. De ætatibus tertio agemus, de quibus agit Hippoc. in hoc præſenti Aphoriſmo, ex quibus ſumitur indicatio, nunquid uirtus toleret exquiſitam uictus rationem expurgantem, & propterea dicit Senes facillime ieiunium ferunt. Aphoriſmus hic, ſi ſimpliciter conſideretur ſine ratione uidetur (ſicut eſt reuera) prolatus, noſtis enim Aphoriſmos quandoque ratione, quandoque uero ſine ratione proferri, ille ſine ratione profertur, qui per ſe notus eſt, cũ autem iſte & per ſe ſit ignotus, & ſine ratione prolatus, ob id Gal. cenſet eum conſequenti connectendum eſſe, ita ut ſequens ſit præſentis Aphoriſ. ratio, atque ſic fiat unus Aphoriſ. cum ſua ratione. Quicquid ſit ego primum explicabo totum Aphoriſ. poſtea uero rationẽ,

postremo dubitationes, si quæ erunt examinandæ, explicabimus, memores semper dicti illius tertio metaphysices, ubi docet Philosophus pertractandas esse dubitationes, quæ circa rem contingunt, quoniam ipsæ ligãt mentes nostras, quin poßint ulterius progredi. Antequàm uero declaremus sensum Aphoris. nomina quædã æquiuoca distinguenda sunt. Prima enim Aphoris. dictio dupliciter intelligitur, senex enim uno modo capitur pro primo senio, alio modo pro ultimo, primo quidem senium est à quinto septenario usque ad septimum septenarium, & est à 35. anno usque ad 49. & ibi terminatur 7. septimana, perdurat autem usque ad 63. annum, nec terminus ille extenditur, aut difficile, ut in tertio Aphor. Hippoc. & Gal. limitant, ubi autem extenditur, omnes decrescunt operationes, ob id ueteres sacrificabant Ioui, si quando excedebant hoc tempus, ipsi nãque Ioui talis terminus dicatus erat. Alio modo sumitur senium pro ætate decrepita, quæ incipit à 63. anno usque ad finem uitæ. Ieiunium hoc etiam nomen dupliciter dicitur, uno modo cum nihil prorsus datur, unde dicuntur ieiuni, qui nihil omnino sumpserunt, altero modo dicitur ieiunium ὀλιγοσιτισμὸς, ideſt parua esca, cum enim quis parum assumit, ieiunus potest appellari. Facile ieiunium ferunt ista pars dupliciter dicitur, sicut suum oppositum, quod est difficile ieiuniũ ferre, dicitur enim quantum ad appetitum, & quantũ ad noxam. Quantum ad appetitum dicitur quis facile ieiunium ferre, cum etsi notabili tempore sine cibo permaneat, non tamen appetit, qui tamen quoad nocumen
tum

tum dicitur ferre difficile ieiunium, quia licet quantum ad appetitum queat ieiunium ferre, tamen læditur ex tali tolerantia, & propterea dicitur difficile ferre ieiunium, quantum ad nocumentum, & ita isti non tolerant absolute ieiunium, cum facile ferant quoad appetitum tantum, difficile autem quoad nocumentum, ut qui morbum, quem βολιμὸν, siue famem bouinam appellant, patiuntur, huiusmodi enim homines quoad appetitum facile ferunt ieiunium (neque enim famescunt) læduntur tamen, propterea quia non poßunt esse, & ita fiunt tabidi & macilenti. Alio modo dicitur aliquis facile ieiunium ferre quoad nocumentum, difficile uero quo ad appetitum, pro quo scitote, q̃ appetentia naturalis nascitur à quinque motibus, ut bene Gal. in 5. De symptomatum casis meminit, primus motus est, qui fit à membris attrahentibus alimentum à uenis, secundus fit à uenis, quæ ex membrorum attractione inanitiæ ab hepate trahunt, tertius est motus factus ab hepate, quod & ipsum inanitum trahit à uenis mesaraicis, quæ terminantur ad uentriculum, chylum ad hepar deferentes, quartus fit à uenis mesaraicis, uentriculo trahentibus, quintus à uentriculo fit, qui cum non habeat unde attrahat (quia alimentum ab extrinseco sumit) inanitus corrugatur, ex qua corrugatione appetitus ille excitatur, qui fames appellatur, quapropter natura prouida sensum dedit ori uentriculi magnum, ut tempore corrugationis ex inanitione factæ perciperet famem mediante uirtute illa sensitiua, sed si in ipso non sit uacuitas, ita q̃ non poßit corrugatio fieri, non fit ille sensus, qui fa-

mes appellatur, quia humores crudi in uentriculo reperti non permittunt huiusmodi corrugationem fieri. Cum autem nihil in ipso sit, tunc membra stimulant sua attractione, & inducunt famem, quæ indiget illis quinque motibus, si loquamur de fame naturali. Dico itaq; rediens ad rem, q; quandoque contingit famem facile ab aliquo sustineri quoad nocumentum, difficile uero quo ad appetitum, ut qui canina fame laborant, hi enim habent membra satis ualida, ut non poßint famem absque insigni detrimento ferre, quo ad ipsam appetentiã maxime appetunt appetitu non naturali, propterea quia innaturalis est, & uiolenta illa corrugatio, cum fiat ab extrinseco, utpote à frigiditate corrugante ex tali morbo facta. Sunt qui famem syncopalem patiuntur, ita ut si non comedant, cum famescunt, statim abeãt in syncopen, isti tamen differunt ab habentibus caninã famem, quia illi habent famem similem admodum appetentiæ naturali, isti autem appetunt cibari, non quia famescant, sub q; si à cibo abstineant, læduntur. Senes facillime ieiunium ferunt propositio hæc si intelligitur de primo senio, & de ieiunio, quod est nihil dare, uera est hoc modo, ita q; sit sensus in primo senio constituti à 35. anno usque ad 50. facile ieiunium ferunt, tũ quoad appetitum, tum etiam quoad noxam, quia membra non multum debilitantur. si uero de ultimo senio intelligitur falsa erit prorsus. Sed unde est (dicet ille) q; hi quo ad utrunque facile ieiunium ferunt? Dico, q; quia abundant multa pituita, quia uentriculus frigidior factus est (non dico pituitam acidam, non salsam, sed dul-

cem,

cem, quæ per ulteriorem concoctionem fieri ſanguis poteſt) ideo uentriculus propter illam pituitam, nec corrugatur, nec ad famem ſtimulatur, quia illa pituita relaxat admodum, ut facile tolerent, quia cum poßit uerti in ſanguinem tarde corrugatur uentriculus, quoniam uenæ meſaraicæ ſemper habent quid attrahant, & facile ille patitur famem quoad læſionem & nocumentum, quia alimenti indigentia ex abſtinentia eſt calore naturali humidum radicale noſtri corporis abſumente, alia eſt cauſa, ubi in uenis non eſt ſanguis nutriens membra ex hoc prouenit nocumentum, cũ quis à cibo abſtineat, quia ſanguis eſt proxima natura membrorum, ut dicebat Ariſt. 2. De generatione animalium, aut ſi bene recolo in libris De generatione, & corruptione, & Galenus 2. De facultatibus naturalibus, ſed in his non eſt calor ita potens, ut poßit ualde abſumere, quia dicebat Galenus in 20. Techni, q, iſti cum ſunt in primo ſenio conſtituti, efficiuntur frigidiores, ſecundo tolerant ieiunium, quia in uenis habent theſaurum, habent enim ſanguinem frigidiorem qui non ita à calore naturali abſumitur præterea facile tolerant, quoniam eorũ corpora non difflantur multum, ut adoleſcentium, quia dẽſiora ſunt, neque ita ſe exercent, ut adoleſcentes, qui cũ neſciunt quid agant aliud, ſaltant, iſti uero grauiter ambulant, neque faciunt illa exercitia fortia, & ita nõ facile eorũ ſpiritus difflantur, quo fit, ut eorũ mẽbra non facile afficiantur, & ex cõſequenti corpus robuſtius remaneat, & ſic poſſunt facile abſq; nocumẽto notabili famẽ tolerare, tũ quo ad appetẽtiã, tũ quo ad ipsã noxã

propter causas iam assignatas, senes autem in ultimo se nio constituti ut sunt hi qui attingunt 63. annum intel ligendo per ieiunium nihil dare, difficulter ieiunium fe runt, tolerant autem illud secundo modo dictum, quod est parum & sæpe dare, si enim ipsis nihil detis, tunc ca dunt in syncopen, nam licet habeant pituitam in uentri culo, & calorem naturalem debiliorem, tamen illa pi= tuita acida est, non dulcis, quoniam putrescit. Dixi.n. *aliàs quomodo acidus sapor non fit ex admixtione, ut uoluit* Auicenna, *sed ex putredine, propterea dico, q, isti non tolerant ieiunium primo modo. Sed dices, quomodo pauco egent cibo, & sæpe, cum ipsi propter maximam debilitatem caloris non indigeant cibo?* Dico, q, *ideo indigent pauco cibo, quia ipsi in uenis, nihil aliud ha= bent, quàm aranearum telas, ideo si nihil detur, membra non possent nutriri, cum sanguine careant, sed si multũ detur, tunc extinguetur calor ille paucus, sicuti enim cõ tingit lucernæ, quæ si nimium olei ponatur, extingui= tur, & si nihil similiter, ita senibus hisce, si multum de= tis, suffocatis calorem innatum debilem, si nihil, extin= guetis, si parum, conseruabitis, ideo ipsi ferunt, ieiuniũ secundo modo sumptum.* Secundo loco, qui ætatem consistentem habent. *Aetas consistentiæ du= pliciter capitur, uno modo communiter, alio modo pro prie, proprie quidem est à quarto septenario usque ad quintum uidelicet à 28. anno, usque ad 35. aliquando autem extenditur usque ad quadragesimum annum, & hoc, si fuerit corpus robustum, & calidum, imo aliquan do extenditur usque ad 45. annum, quoniam nondum*

appa=

apparet læsio in operationibus,& tunc erit consisten-tia improprie dicta,similiter adolescentia dupliciter cõsideratur,uno modo proprie,& incipit à decimoquarto anno usque ad uigesimum primum & quandoque se extendit usque ad uigesimum octauum & tunc impropriè dicitur adolescentia,pueritia uero improprie incipit à primo ortu usque ad decimumquartum annum,sed proprie à 7,usque ad 14 annum,dicit ergo Hippocr. ꝙ isti difficile ieiunium ferunt,intelligendo (ut bene notat Gal.in commento)non ætatem à 28.anno usque ad 35.(quia est proximus admodum adolescentiæ talis status)sed intelligendo ætatem consistentiæ late incipiendo à 35.usque ad 40.uel 43.annum, illi enim difficile tolerãt ieiunium respectu existentium in primo senio, facile uero respectu iuuenum,quod dixi de primo senio respectu ultimi senij,uos poteritis dicere de istis,nã cognitis extremis,media facile cognoscetis Minus adolescentes. Adolescentes sunt in tertio loco,qui respectu ætatis consistentis difficile ferunt ieiunium , respectu uero ætatis inferioris facile tum quia calor respectu illorum potentior est,tum etiam quia exercitia sunt ualidiora.Omnium minime pueri.Isti sunt in quarto loco,quoniam ipsi non ferunt ieiunium ullo modo,habent enim calorem ualidum dissoluentem sanguinem,et spiritus satis subtiles,propterea difflantur etiam, quia multo plus crescunt,quàm alij sunt etiam raræ testuræ, qđ ex mollitie apparet,quæ(ut dicit philosophus quarto metheororum 30.& Galenus) fit,cum partes inuicem accedunt,& in seipsas contrahuntur,tunc enim ap

paret mollities, non autem durities ulla, atque ex ipsa retractione huiusmodi fit raritas texturæ. Reliquum modo est examinare cur uiuaciora animalia, de quibus in ultima parte Aphorismi facit mentionem, ægre famem sustineant. Aristoteles 2. De generatione animalium capite 2. & Galenus 2. De temperamentis capite 2. (si recte memini) rationem dabant dicentes, ꝙ uiuacitas ex nimia prouenit caliditate, calditas enim (ut loco citato dicebat Galenus) causa roboris est in omnibus animalibus, ubi intelligit de caliditate innata iuncta cũ humiditate, in hac enim spiritus fundantur, & ab eadẽ conseruantur, qui (ut idem refert) sunt proximum animæ instrumentum, sed si intelligeret de caliditate innata iuncta cum siccitate, hæc tantum abest, ut uiuacitatem faciat, uti potius corpus debilitet, & spiritus absumat, ex quorum abolitione operationes debiles proueniunt. Cum igitur ab huiusmodi caliditate proueniat uiuacitas, patet quanto animalia uiuaciora sunt tanto maiorem caliditatem habere cum humiditate iunctam, quãto uero caliditas maior est, tanto etiam maior spirituũ fit, & humiditatis absumptio, quo fit, ut maiori indigeamus alimento. Qui igitur pueri uiuaciores sunt, maiori egent alimento, & difficile ieiunium ferunt, præsertim cum uehemens accedat exercitatio, ex qua quidem maxima fit resolutio, sed quia dicit Hippoc. Senes facillime ieiunium ferunt. uidetur hoc esse falsum, quod confirmatur, & ratione, & authoritate, ac primũ quidem ratione. Nam quicunque robustiores habent uires magis resistunt alterantibus causis, & ob id facilius

ieiu-

ieiunium ferunt, maior est Galeni ubiq; minor nota sensui, quia iuuenes sunt robustiores, ergo &c. Item quicunque maiores habent uenas sanguine refertas, facilius ferunt ieiunium, sed iuuenes sunt huiusmodi, ergo &c. maior nota est, & à Galeno comprobata, quia ubi plus sanguinis, ibi plus etiam alimenti (quoniam sanguis proximum est instrumentum animalis) ubi uero plus alimenti, ibi maior tolerãtia ieiunij, minor patet, quoniam iuuenes sanguinis habent copiam propter calorem magnum concoquentem, & hoc Galenus 2. De temperamentis probat. dicit enim q, quicunque habent amplas uenas plenas sanguine, maxime famem tolerãt, suntq; calidæ temperaturæ, ego uero addo minorem sic, sed iuuenes sunt huiusmodi, ergo &c. Aduertatis tamẽ, q, Galenus ipse declarans in octauo therapeutices capite octauo quæ sint corpora minus famem tolerantia, ea sunt, inquit, quæ calidæ sunt temperaturæ, frigidæ uero temperaturæ homines facilius tolerant famem, & ita uidentur rationes ad utranque partem, & Galenus inconstans sibi. Quid ergo dicendum? Dico, q, quando diximus senes facilius ieiunium ferre, non hoc de quolibet sene, aut de omni ieiunio, sed de illis intelligendum eße, qui in primo senio constituti calorem habent potentem conficere cibum, & pituitam dulcem in stomacho repertam, quæ potest in sanguinem uerti, non autẽ de senibus, qui modicum habent caloris, acidæq; pituitæ, hi enim tum propter eam pituitam, tum quia debilius cõcoquunt, tum etiam quia eorum corpora non ita difflãtur, ieiunium ferunt magis. Audistis enim scotum quendam

dam tres aut quatuor annos sine cibo uixisse, ferunt et temporibus nostris Germanicam mulierem duos annos nullo sumpto alimento uixiße. Habetis etiam ab Aristotele complura animalia maximum temporis spacium degere sine cibo, cuius quidem ratio est, quoniam intus habent thesaurum, uidelicet pituitæ copiam, quæ per ulteriorem concoctionem potest nutrire, senes autē decrepiti, cum sint exangues, neque dulcem habeant, sed acidam, & concretam pituitam, ob id nequeunt famem differre, sed continuis paucisq; egent fomentis. Iuuenes igitur licet intensiue tolerent magis famem. (Neq;.n. si paruum temporis sine cibo maneant ita eorum prosternuntur operationes, sicut si senes in primo senio cōstituti hoc agant) tamen extensiue difficilius sustinent quàm senes, si enim per spacium temporis notabile maneant, nulli dubium, q minus resistunt senibus, quia hi non ita concoquunt, & ad hoc pituitam habent in uentriculo, & sic soluatis Gal. authoritates, quādo enim dicit iuuenes magis tolerare famem intensiue uerum est, at extensiue falsum. Quantum uero ad rationes attinet, dico eas concludere de senibus habentibus calorem ualde diminutum, sicut decrepiti, sed hoc de primo senio falsum est, quoniam qui in hoc sunt calorem habent optime concoquentem, similiter dicatis, q & si aliquis excessus caloris & sanguinis sit in iuuenibus, hi tamen habent plures causas consumentes sanguinem, quàm qui sunt in primo senio, unde tradunt hystoriæ Vgolinum quendam Florentinum comitem unà cum filijs quinque cōclusum in turri Pisana, quæ famea adhuc dicitur, prius

us uidisse liberos pereuntes, postea uero ipsum fame cō tabuisse, illi enim licet intensiue plus resisterent, extensiue tamen minime.

XIIII.

Vi crescunt plurimum habent calidi innati. Plurimo igitur egent, alimēto, alioquin corpus absumitur. Senibus uero parū innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia a multis extinguuntur. Hanc etiam ob causam febres senibus non similiter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.

Diximus, q̃ iste non est unus Aphorismus, sed præcedentis potius (ut dicebat Galenus in commento) pars, quoniam probat, q̃ senes facilius ferunt ieiunium &c. & ut uerus dialecticus duabus utitur consequentijs, una enim est consequentia in ipso sumpta à cō trario, ut dicebat philosophus 2. Topicorum 12. & dicitur consequentia in ipso secundum contrarietatem, quando contrarium prædicati prædicatur de contrario subiecti, uerbi gratia si de fortitudine prædicabitur uirtus, tunc contrarium prædicati uidelicet uirtutis de cōtrario subiecto uidelicet fortitudinis prædicabitur, & sic uerum erit dicere timiditas est uitium, & sic quando prædicatur, tunc problema erit construendum sumpto loco à contrario per consequentiam in ipso, consequen

tia

tia, enim in ipso est, quando ad oppositum antecedentis, sequitur oppositum consequentis in contrarijs seruato ordine contrariorum, ut si fortitudo est, ego uirtus, si timiditas est, ergo uitium erit, & ita ratio hunc in modum sumpta ualebit, ita q; tam subiectum, quàm prædicatum habeant oppositum, & hæc erat prima consequẽtia in ipso, secunda consequentia est à contrario, idest e conuerso, ut si dicatur sanitas sequitur bonam habitudinem per consequentiam in ipso, non possumus inferre, ergo ægritudo sequitur malam habitudinem arguendo per consequentiam in ipso, sed ualet per consequentiam e conuerso, hoc modo bona habitudo est, ergo sanitas, mala habitudo est, ergo ægritudo, & sic hoc problema poterit construi per consequentia e conuerso, nõ autem per consequentiam in ipso. Prima consequentia Hippoc. est sumpta à consequentia in ipso. Qui crescũt plurimum habent calidi innati, ergo qui non crescunt minus habent caloris innati, tenet per consequentiã in ipso, quia sicut subiectum tenet, & sequitur ad prædicatum, ita oppositum subiectum per consequentiam in ipso sequitur ad oppositum prædicati, seruato (ut dixi) eodem ordine terminorum in utrisque, & ista est prima iam dicta consequentia, secũda consequentia est, qui plurimum habent caloris innati, plurimo egent alimento, ergo qui minus habent caloris innati, minori egent alimento, ista etiam sumpta est à contrario per consequentiam in ipso, & ita ponit duas consequentias à contrario in consequentia in ipso tenentes, his modo duabus consequentijs addamus minorem, & primo huic pri

mæ

mæ consequentiæ scilicet qui crescunt, plurimum habēt caloris innati, addatur hæc minor, iuuenes crescunt, ergo iuuenes habent plurimum caloris innati. Secundæ uero consequentiæ, qui habent plurimum caloris, plurimo egent alimento, addatur, iuuenes sunt huiusmodi, ergo iuuenes maiori egent alimento. Alio etiam modo inferre possumus, & redibit in idem, seruato semper eo, quod supra diximus, uidelicet quomodo fiat à contrario consequentia in ipso, ita q sic dicamus, qui non crescunt, minus habent caloris innati, senes sunt huiusmodi, ergo &c. tenet à contrario per consequentiam in ipso. Rursus sumatur oppositum secundæ consequentiæ, qui minus habent caloris, minori egent alimento, senes sunt huiusmodi, ergo &c. tenet à contrario per contrarium in ipso, & sic poßumus concludere, q senes minus habent caloris innati, quia minori egent alimento, sciētia enim contrariorū eadem est, & sicut oppositum dicitur de opposito, ita propositum de præposito. Reuertētes modo ad Aphoris. notamus, q Hippoc. in litera unū tantum oppositorum laconismo utens posuit, non enim posuit, qui non crescunt &c. quia uno explicite dicto opposito reliquum subintelligitur, tenet similiter oppositum secundæ consequentiæ ob eandem rationem.

Qui crescunt plurimum habent caloris innati:

Probat hoc Hip. Plurimo igitur egent alimento.

Quia si non egerent plurimo alimento, corpus tabesceret, quia cum caliditas magna sit absumit humidum, in quo stat uirtus, itaque uis totius consequentiæ consistit in calido innato, quod cum sit maius in illis, ideo plurimo

mo egent alimento. Supponenda autẽ sunt in præsentia, nũquid calor naturalis maior sit in pueris, nũquid à spiritibus differat, qualisve sit ipse, omnia nanque infra patebunt. Senibus uero parum innati calidi inest. Videte breuitatem magnam, præposuit enim de plurimo calore, deinde uero concludit de pauco, nã posuit contrarium secundæ consequentiæ, quæ talis erat, qui maiorem habent calorem, plurimo egent alimento, sed pueri sunt huiusmodi, ecce posuit contrarium illius minoris secundæ consequentiæ, quia erat aliquomodo dubium, non autem posuit minorem uelut contrarium minori secundæ consequentiæ, uidelicet q; senes non crescunt, quoniam hoc erat notißimum, quod autem notissimum est, cũ declaratione non indigeat, semper ab Hippoc. despicitur, ideo dicit, cum senes parum habeant caloris, eos non egere multis fomitibus, idest alimentis, & recte translatum est Fomitibus quia fomes proprie est alimentum caliditatis, & ita hæc habent inuicem mutuam connexionem, ubi enim plurimum caloris, ibi plurimum alimenti, & ubi minus caloris, minus illic alimenti esse debet, & quia minor aliquantulum dubia erat, ob idcam à signo probat, uis (inquit) uidere, senes pauco calore præditos esse? Ecce q; non corripiuntur à febribus ardentibus, & acutis, quæ res accidit ob id tãtum, quia eorum corpus frigidum est, unde pulchre iuniores appellarũt febres senum sepultas, non nisi quia habent parum caloris, propterea non ita extrinsecus manifestantur in his, sicut in iuuenibus propter maximum calorem, nam Galenus rationem reddens, cur cor

pora

pora calida, & sicca aptißima sunt ad febres acutas, di cit in octauo Therapeutices capit. octauo hoc euenire, quia ubi minor est resistentia ad febres acutas recipiẽdas, & calorem illum uigentem propter symboloitatẽ, ideo ad hos facilius inducuntur, corpora autem frigida, ut senum, cum non habeant qualitatem illam symbolam, ob hoc magis resistunt, & per consequens difficilius cadunt in ardentes febres. Sed hic dubitatio oritur minime prætereunda, quandoquidem Hippoc. dicit corpora senum non ita facile corripi ab ardentibus febribus. Mehercule si intelligat ea tarde inflammari, assentior, corpora enim huiusmodi aridiora sunt, densioraq́;, in quibus difficilius imprimitur qualitas, sicut accidit ferro, in quo tamen si caliditas imprimatur, ea fit ardẽtior, sic etiam à pari febres ardentiores erunt, quæ substantiam habent densiorem, qualis est in senibus, itaque uidetur Hippocrates mentiri, quoniam perperam dicitur senes non habere maiores febres acutas, quàm iuuenes, nanque etsi facilius imprimatur in iuuene caliditas, quàm in sene, tamen cum iam in sene impressa est, nulli dubium esse arbitror, maiorem in eo calorem esse ob densitatem subiecti. Antequàm soluam quæstionem hanc, declaro breuiter essentiam febris, ex cuius notitia responsio facilis erit. Febris est calor innatus ad igneũ mutatus, ut Galenus habet in octauo Therap. & in primo De ratione uictus commento decimo, si bene recolo, ista est substantia febris, quia formaliter ea nihil aliud est. Mitto autem an calor iste sit in membris complantatus, aut continue à corde fluens, aut partim complan

tatus, partim uero fluens à corde, sat habeo, quod in membris est, ideo secundum quantitatem membrorum magnitudo quantitatis febris extenditur, licet enim in eodem gradu calor ille sit in parte corporis, in quo est in toto, in toto tamen maior est extensiue, uerbi gratia sit peluis continens libras decem niuis, alius uero semi libram, tunc dicam magnitudinem albedinis maiorem in esse extensiue libris decem, quàm semi libræ, quoniã extensiue qualitas extenditur ad extensionem subiecti, intensiue tamen uidelicet quo ad gradus dicam æqualem esse magnitudinem albedinis in decem libris, & semi libra, in decem autem libris intensio tantum maior est, cũ enim in maiori quanto maior sit uirtus, ut scribit Galenus sexto Aphorismorum commento quinto, licet in senibus sit idem calor quo ad intensionem, qui etiam iuuenibus inest, tamen quoad extensionem longe minor est in senibus caloris quantitas, quàm in iuuenibus, in quibus hæc magis extenditur, unde recte dixerunt iuniores (sicut etiam supra diximus) conclusas esse febres in senibus, & sepultas, attendite hic unum in praxi, in quo errant communiter practicantes, isti enim dum tangũt pulsum ægroti senis, si paruam caliditatem inueniunt, remissam in eo febrem esse dicunt, tum quia pulsus non est ita frequens, tum quia non tanta caliditas percipitur, & tamen uidemus istos mori sæpius, quàm conualescere, quia cum habeant paruum calorem extensiue, qui incipiat extingui, expandi nequit, ideo extrema tepida apparent, non autem ita calida, quoniam calor ille non potest pertingere usque ad extrema, cum sit im-

imbecillis, itaque decipiuntur communiter practicantes, dum credunt febrem esse remissam, quæ tamen acuta est, sed propter caloris diminutionem non apparet, & ita febris hæc non similiter fit in sene, ut iuuene, quia enim calor extendi minime potest, hinc est, q. senes non febricitant, ut iuuenes febre ardenti. Potest uero alia contingere dubitatio, quoniam dixit Hippoc. in contextu huius Aphorismi, senes non abundare calore, sed paucum poßidere, & ob id pauco egere alimento, quia à multo suffocarentur, posset enim quis ita dicere, cum in præcedenti Aphor. de primo senio intelligeretur, hic uidetur de ultimo intelligi, quia qui sunt in hoc parum caloris obtinent & à superfluo obruuntur alimẽto, ideo non eodem modo intelligit hic de sene, sicut ibi: Ego ad hoc dixerim, q. utrobique de primo senio intelligit, nõ absolute tamen, quoniam absolute in primo senio constitui, multum caloris habent, qui tamen respectu iuuenum calor paruus censetur, & ex consequenti comparatione facta ad iuuenes fit, ut propter caloris exiguitatem extinguantur ab immodico cibo. Omnia modo clara sunt, dixi enim supra arguendi modum Hippocratis; quodq; præcedens Aphorismus sine ratione prolatus erat, cuius ratio erat præsens Aphorismus, quæ quidem ratio posita erat duabus consequentijs concludentibus sumpto loco à contrario per consequentiam in ipso, dixi etiam, q. ille illationes habebant semper rationẽ aliquam, qua mediante teneret illatio, & erat, quia ponebatur causa proxima, qua positu semper effectus eius sequitur, posita nanque multitudine caloris statim poni

tur indigentia plurimi alimenti,& hoc, ut clarius habeatis,operepræcium est uidere, quo nam pactò calor sit causa proxima,sed quia non possumus hoc scire, nisi essentiam caloris innati cognoscamus,oportet,ut hoc inquiramus ipsum prius in uniuersali considerantes,calor enim in uniuersali significato non nisi duo indicat,primum quidem qualitatem quandam abstractam, nec existentem in subiecto aliquo,postea uero caliditatem significat adiunctam subiecto, quæ distinctio sumitur à Gal.in 1.& 3.de temperamentis,& in 2.De simplicibus,& in libr.De elementis,& in præsenti commento, præterea etiam ab Arist.2.De partibus animalium ca. 2.amplius & à Theoph.q. si calor primo modo sumatur semper uniformis est, & idem.Eius quippè natura mira admodum est,ille enim seipsum multiplicat, generat,& quod maius est,destruit.Multiplicat quidē seipsum,quando appropinquatur subiectum sibi admodum dispositum,quando destruit seipsum augendo, similiter perimit seipsum,quando nō habet subiectum debite approximatum,ut possit se augere,& tunc destruit subiectum proprium,ad cuius destructionem sui ipsius sequitur destructio,& non solum facit hoc,sed etiam habet aliud in facto esse permanens,præterea ipse per se nec potest aliquo modo esse probabilis,neque cognosci nisi cum suo subiecto,& dixi,q. ista erat opinio Theophra. & Arist.2.De generatione animalium. Ista est natura illius caloris considerati pro ut qualitas est absolute cōsiderata,est enim uniformis,habet etiam, ut aggreget homogenea & ut eterogenea segreget, & cum non pos

sit psistere nisi in fieri, sequitur q continue indigeat ali
mento, quò successiue poßit persistere, & si quid aliud
habet, ab alio & non ex se habet, nisi quod dixi. Consi-
deratur secundo modo iste calor, non ut quædam quali-
tas absoluta, sed ut in subiecto est, & hoc dupliciter, uel
cum subiecto proprio, ubi naturaliter inest, uel in subie
cto alio, in quo non est per se, si est in subiecto proprio
hoc dupliciter contingit, uel in subiecto sicco, uel humi-
do, omnia enim corpora siue simplicia sint, siue compo-
sita habent alteram istarum qualitatum paßiuarum, cũ
autem est in subiecto sicco, tunc efficit corpus, quod i-
gnem appellamus, ubi enim illa caliditas adiungitur sic
co subiecto, tunc constituit ignem, in quo subiecto sicco
ipsa primo & per se existit, aut est in subiecto humido
primo & per se, sicut erat in subiecto sicco, & tunc fit
aliud corpus, siue forma, quæ aer dicitur, in quàm qui-
dem caliditas est à tanquàm in subiecto primo humido,
& ita cum coniungitur con subiecto sicco efficit naturã
ignis, qui de se destructiuus est omnium, & nullius gene
ratiuus, tantum enim homogenea congregat, & etero-
genea disgregat, & tantum facit, q se multiplicat, &
destruit semper, unde antiqui merito ignẽ appellarunt,
quoniam est omnium rerum destructiuus, nulliusq; ge-
neratiuus. Cum uero coniungitur cum subiecto humido,
tunc fit aeris natura, à qua omnia bona proueniunt, &
hinc est, q aer generatiuus est, & tandem causa omniũ
bonorum, & propterea antiqui merito aerem Iunonem
appellarunt, quasi iuuantem. Dicebant enim q erat u-
xor Iouis, idest cœlestium syderum, & caloris, quia om-

nia illa corpora cœlestia influunt in aerem, & iuncta cum natura uidelicet cum ista caliditate coniuncta cum humiditate causa sunt omnium bonorum, & rerum omnium perfectarum. Hactenus habetis unum membrum, scilicet quando caliditas illa adiungitur cum ipso subiecto proprio, restat alterum membrum, quando, scilicet coniungitur cum subiecto alieno, & hoc est, aut humidum, aut siccum, humidum quidem duplex, uel est humidum subtile, uel terrestre, similiter siccum, aut terrestre, aut subtile, semper enim tale humidum iunctum siccitati, aut terrestri, aut subtili malum est, & sterile, & colliquat, boni autem aliquid per accidens facit, ubi adiungitur siccitati terrestri, non ita penetrat, sicuti si adiũgitur siccitati tenui, quoniam magis superficiem adurit, quemadmodum contingit de lapide, qui ab igne aduritur secundum superficiem, oppositum uero contingit in palea, & sic caliditas tenui siccitati adiuncta dicitur esse magis penetratiua, quàm adiuncta siccitati crassæ, & terrestri. Hic autem unum aduertatis, q̃ cum dico caliditatem iungi siccitati, non excludo, quin aliqua humiditas pauca tamen insit, quia caliditas absq; humiditate non potest aliquo modo stare. Quòd si adiungatur humido, aut illud humidum erit crassum, & aqueũ, aut subtile, ubi est in humido subiecto crasso, nullius rei fœcundæ est talis caliditas, non tamẽ ita infœcunda, quin superet infœcundia illam caliditatem siccitati adiuncta. Cum autem est annexa ipsi humido, & crasso, talis caliditas admodum adurit, quia unitur, & ideo fortior efficitur, omnis enim uirtus in se collecta fortior euadit,

dit, licet plurimum euaporet, ubi autem adiungitur aeri, & humiditati aereæ, tunc perfectißima est talis caliditas proficua, & ideo corpora in quibus caliditas cũ aerea humiditate annexa dominatur, sunt perfectißima admodum, ac perfectas habent operationes; & hoc est, quod diuinißime dicebat Philosophus in primo De generatione animalium cap. 1. q̃, caliditas humiditati iuncta bona est, siccitati uero mala, intellexit enim ibi de hac humiditate aerea iuncta cum caliditate, quia tũc resultat calor mitis, ac suauis, non mordax, nec adurẽs. Habita & declarata hac distinctio uera, reliquum est modo, ut inquiramus sub quo nam horum membrorum calor innatus, de quo Hippoc. meminit in contextu, reponatur. Dico, q̃ non reponitur sub caliditate primo modo considerata, prout scilicet sumitur pro qualitate absoluta, ut dicebat Galenus in locis citatis, sed sua calore secundo modo sumpto, uidelicet pro corpore calido. Cum igitur calor ille sit corpus, oportet q̃ sit aut ignis, (& hoc non, quia dixi, q̃ calor iste siccitati adiunctus dicitur esse omnium destructiuus, modo talis calor, qui quidem est in homine, non est omnium destructiuus, imo perfectiuus, quia ab ipso proueniunt perfectißimæ temperaturæ) sequitur ergo, q̃ sit corpus, & mistum, in quo erit humiditas illa aerea, & sic erit ille calor, qui humiditati non crassæ, sed aereæ est coniunctus, & ita tale corpus habebit primo dominium calidi, secundo dominium humidi aerei, & hoc est, quod probauimus ex primo De generatione animalium capitulo primo, ubi dicebat, q̃ omnis facultas animæ indiget aliquo corpore,

quo utatur tanquam instrumento, huius uero corpus est calor innatus, qui (dicebat Aristoteles) non est ignis, sed est quoddam correspondens elemento stellarum, & propterea dicebat in principio primi capitis De generatione animalium (si recte recolo) q, talis erat calor aereus, & ita uidetis Aristotelem, nihil aliud uoluisse calorem innatum esse, nisi caliditatem secundo modo sumptam, iunctamq; cum humiditate aerea, hoc uoluit idem Plato in Thymeo (quemadmodum referebat Galenus in 8. De dogmatibus Hippocratis & Plato) dicebat enim Plato calorem hunc esse substantiæ aereæ, duplicemq; in se continere substantiam, caliditatem scilicet & humiditatem, & hoc quidem, quia uidebat calorem illum producere, & magis apparere, propterea posuit ipse plus caliditatis esse, & quia erat mitis, ideo posuit aereum illud humidum. Galenus autem posuit duas substantias, posuit tamen substantiã aqueam loco ignis ut habetis ab ipso, tum in hoc commento, tum etiam in 3. De simplicibus medicamentis, cur autem tollit ignem Galenus, & admittit aquam? Dico, q, ideo fecit, quia uidebat ortum caloris esse ex ipso semine, in quo quidẽ semine est multum aquæ, ut etiam dicebat Philosophus 2. De partibus animalium, & ita conueniũt in hoc Plato, & Galenus, q, in tali calore aer dominetur, Galenus uero credidit, q, esset portio aquæ propter rationem dictam, & ita Galenus & Hippoc. cum loquuntur de calore innato intelligunt de calore non ut est qualitas separata primo modo considerata, sed ut corpus, in quo dominatur aer cum sub dominio aquæ, Plato autem cum

sub-

ſubdominio ignis. Habito quid intelligamus per calorẽ innatum, oportet modo uidere formam, naturam, atque actionem iſtius caloris, & hoc ſciemus, ſi uidebimus nũ quid calor innatus exiſtens in humano corpore ſit forma an inſtrumentum, an utrunque forma ſcilicet & inſtrumentum, huius enim cognitio faciet ad dicendorum intelligentiam, hoc autem non poſſum explicare, niſi prius explicẽ quotuplex calor exiſtat, ideo primo hoc declarabimus. Calor duplex eſt, unus quem complantatum uocant, iuniores autem complexionalem, & talis complantatus dicitur forma membrorum, in quibus ipſe complantatus eſt, quoniam in unoquoque membro capitur, & talis eſt membrorum temperatura, de quo calore quærebat Conciliator, nunquid maneret ſemper in membris à principio generationis uſque ad finem, an immutaretur. Alius uero dicitur influens, qui quidem continue fluit ab ipſo corde per arterias, qui ponit actum uitæ in ſingulis partibus noſtri corporis, & addit ipſis ultimam perfectionem, nam omnia membra per illum calorem aſsiſtentem, & complãtatum ſunt in eſſe imperfecto, & tanquàm in potentia reſpectu uitæ & ultimæ perfectionis traditæ ab ipſo calore influente, per illum autem calorem complantatum membra diſponebantur ad capiendam ultimam perfectionem acquiſitam poſtea à calore influente, qui uiuificat, & actuat omnia membra, ut dicebat philoſophus 2. De generatione animalium cap. 3. ut det actum corpori, & ideo merito talis calor influens accipit definitionem animæ traditam ab Ariſtotele. Eſt enim actus primus actuans calorem cõ-

plantatum, tanquàm actum secundum, ut tandem cum ipso copuletur, & fiat unus calor perfectißimus, à quo proueniant operationes omnes perfectißimæ. Ex his *habetis, q, cum talis calor forma sit, & instrumentum, est etiam utrunque, quia ex calore complexionali, ceu instrumento, & ex influente, qui forma est simul coniunctis unus fit calor, qui forma est & instrumentum, & hæc de forma caloris, & natura. Actio autem eius uaria est, pro ut uaria organa sunt, habet tamen unum in se, q, dat uitam, quoniam est instrumẽtum omnium uirtutum cognoscitiuarum, & actionum, quæ fiunt in corpore, sed diuerso modo, uirtus enim uerbi gratia uegetatiua habet hunc calorem pro instrumento secus dispositum, atque sensitiua, & intellectiua, habet autem unũ commune omnibus membris uidelicet nutrire, omne. n. membrum tandiu uiuit, quandiu nutritur, & habet æqualiter hunc calorem, nutritiua autem habet quatuor illas uirtutes attractiuam, retentiuam, concoctiuam, et expulsiuam, quæ operantur mediante hoc naturali calore, qui unus est in omnibus illis, & nobilißima uirtus, & actio concoctio est, per hanc enim animal nutritur, & hæc actio communis est omnibus membris, hactenus itaque habetis quæ sit actio huius caloris & quæ sit actio communis.* Reuertamur autem ad Hippoc. Qui crescunt plurimum habent calidi innati. *Intelligatis de augumento proprio dicto, de quo egit Aristoteles primo* De generatione, *quod fit secundum omnes partes formaliter quidem intelligatis, non autem materialiter, quomodo autem necessaria sit hæc materia de*

betis scire, q; tres sunt operationes, quæ fiunt circa animal, ut refert Gal. in libro De semine, & Aristoteles libro De generatione animalium. Prima generatio animalis est, secunda est augmentatio iã geniti animalis, tertia uero nutritio, & hanc operationem tertiam anima comitatur usque ad extremum uitæ, reliquæ uero duæ animæ non comitantur suas operationes, tresq́; operationes hæ fiunt per calorem innatum tanquàm instrumentum, qui ad faciẽdam primam operationem ualidißimus requiritur, neque enim generatur animal, nisi concurrat ualidissimus calor, ad secundam uero operationem, quæ augumentatio est, minor requiritur, ad tertiam quoque, quæ nutritio est, adhuc minor. Vnde magnitudo, & paruitas huius caloris sumitur à nobilitate, & imperfectione facultatis, ideo quando fit generatio, cum ibi maxima sit pars seminis & sanguinis mẽstrui, summus (ut dixi) calor requiritur, cum autem factum sit animal, & ortum non amplius generatur, propterea non etiam requirit ita magnum calorem, sed minor adhuc postulatur ad augumentum faciendum, & animal quidem ipsum, cum est genitum exsiccatur, & caloris accipit diminutionem, ita ut in animali augumẽtatio fieri amplius nequeat, cum calor non sit tantus, ut per ipsum posſit animal augeri, itaque tantum remanet calor pro nutritione faciens, donec adeo calor ille diminuitur, ac debilitatur, ut ineptus etiam pro nutritione sit, & tandem cogatur animal per totius caloris defectum mori. Ex hoc discursu habetis, q; maxima caloris copia requiritur in augumento, quare sequitur,

q, qui crescunt plurimum habent calidi innati, si modo uerum est, q, calor concurrat tanquàm instrumentum, ut diximus ad omnes operationes. Quia uero Galenus in commento mouet quæstionem nunquid maior sit in pueris calor, quàm in iuuenibus, ideo nos eam examinabimus, & est quæstio inter medicos antiquißimos ante Galenum, ut ipse refert 2. De temperamentis libro & capite. Vt autem ordinem seruemus quatuor præstabimus, primus enim argumenta utriusque opinionis proferam, postea uero Galeni opinionem ego fideliter recitabo, tertio opinionem meam constituam, quarto & ultimo soluam argumenta contraria opinioni nostræ. Quantum igitur ad primum attinet, adducam primum argumentum sumptum à substantialiter inhærentibus pro his, qui sustinent maiorem esse calorem in pueris, illud autem huiusmodi est. Quicunque plus habent sanguinis plus habent etiam caloris, pueri sunt huiusmodi, ergo & c. maior notißima est, & probata ab Aristotele tum in 2. De generatione animalium cap. 1. & 2. tũ etiam in 2. De partibus animalium, minor uero probatur à Galeno, nam in 2. De temp. cap. 2. & in libro De semine, & in eo qui contra Lycum scriptus est, pueri (inquit) non solum redundant sanguine in mollioribus membris, uerum etiam in ossibus. Secunda ratio eorundem similiter est à substantialiter inhærentibus, Quanto aliquod animal magis approximatur semini, & fætui tanto maiorem habet calorem, pueri sunt huiusmodi, ergo & c. probatur etiam secundum sententiam Galeni, quia fætus principium nihil aliud est, quàm semen,

&

& sanguis menstruus, in quibus maxima uiget calidi-tas, puer autem nihil aliud uidetur esse, quàm semẽ, quo niam uidemus, q́ si qua pars pueri abscindatur, aut si qua solutio unitatis in aliquo membro facta sit, mem-brum illud uere consolidatur etiam si spermaticum sit, quod fit non nisi, quia puer maxime proximus est natu ræ seminis. Tertia ratio sumpta est à proprijs actioni-bus, & primum à naturalibus, uidemus enim dicunt, q́ quanto ualidiores sunt actiones tanto calor est maior, sed in pueris ualidiores sunt actiones, ergo &c. minor probatur, si discurramus per actiones naturales, pueri enim plus appetunt, plusq́; redundant sanguine, ergo si gnum est, q́ bene concoquunt, præterea multum excer-nunt, quod uirtutes ualidißimas esse testatur. Secundo quantum attinet ad uitales actiones arguunt sic, pueri habent pulsum maiorẽ, quàm iuuenes, qui respectu pue rorum habent potius pulsum ueklociorem, & hebetiorẽ, non autem maiorem, ergo sequitur, q́ maior euentatio nis neceßitas sit in pueris propter hunc maiorem pul-sum, & ex consequenti q́ maior sit calor in ipsis quoad operationes animales, & primo motiuas, nemo enim est, qui uel excogitare poßit motiuas operationes pue-rorum, qui semper in continuo motu sunt, & iuuenes maiores sanè motus intensiue faciunt, quoniam robu-stiores ratione membrorum sunt, pueri uero nequeunt motus hos intensiue magnos obire, nõ quidem propter innati caloris paruitatem, debilitatemq́;, sed potius pro pter mẽbrorũ imbecillitatẽ, cuius signum est, qua cadũt statim, q́ si daretur pueris soliditas membrorũ quan-

ta reperitur in adultis, profectò maiores intensiue motus facerent, quàm adulti, ideo in iuuenibus illud est ratione, organi, non autem præcipue ratione caloris innati. Et notate, q, hic loquimur non de temperatura puerorum & iuuenum, utra sit calidior, sed quæstio est de calore innato uter sit maior an in pueris an in adultis, & propterea conciliator recte distinctã facit quæstionem de temperatura puerorum à quæstione de calore innato, & ita quæstio est de calore, non autem de temperatura. Videtis itaque quàm sint ualidæ operationes puerorum, si quis uero dicat, quid de actionibus cognoscitiuis? non'ne istæ sunt ualidiores in adultis? si igitur in pueris esset maior calor, sequeretur, q, istæ cognoscitiuæ operationes intrinsecæ essent ualidiores in pueris, Dico, q, non loquimur de his cognoscitiuis operationibus, neque etiam sequitur, q, isti arguant ex his maiorem caliditatem, quia tunc sequeretur, q, senes in primo senio constituti eßent calidiores iuuenibus, propterea quia habent operationes illas meliores, istæ sunt omnes rationes sumptæ ab ipsis actionibus. Arguunt ulterius argumentis sumptis ab accidentibus extrinsecis. Nam uis uidere, q, pueri plus concoquunt, quàm iuuenes, & ex consequenti maiorem habent calorem? quia pueri plus adiuuant ad concoctionem, accipiatis enim puellulam, & imponatis ipsam supra stomacum adulti, tunc melior causabitur digestio, stante, q, sint cætera paria. Et propterea in principio quæstio præponi debebat, quàm nam caliditas maior sit, an in puero, an in adultis, stante cæterorum paritate, quia ubi cætera non puerentur

rentur paria, tunc quæstio nulla esset, & inde omne, quod isti dicunt tenentes calorem pueri esse maiorem, essent nugæ, ualent autem, quia loquuntur, stante cæterorum paritate scilicet quod sit paritas in caliditate, non sint autem frigidi. Si igitur adulti tenent puerum similiter supra stomacum, tūc perciperent manifestissime magnū calorem mitem & suauem. Istæ sunt rationes omnes tū à substantialiter inhærentibus sumptæ, tum ab actionibus tam naturalibus quàm uitalibus & animalibus puerorum, tum etiam ab accidentibus extrinsecis. Restat, ut uideamus opinionem tenentium contrarium uidelicet quod calor in iuuenibus maior sit, quàm in ipsis pueris, et arguunt similiter isti rationibus sumptis tum à substā tialiter inhærentibus, tum ab actionibus, tum etiam ab accidentibus extrinsecis. Prima ratio sumpta ab ipsis substantialiter inhærentibus est. Quicunque plus de sanguine, plus etiam de calore habent (& hæc est maior prioris etiam opinionis) addunt minorem, sed iuuenes sunt huiusmodi, ergo hi plus habent caloris, quàm pueri, maior notissima est, minorem probant à signo, quia iuuenes patiuntur fluxum ut plurimum, ergo signum est, quod plus sanguinis in ipsis reperitur, & ex cōsequenti plus caloris. Secunda ratio similiter sumpta à substantialiter inhærētibus, quia in ipsis iuuenibus maior est copia bilis, ergo plus caloris, quia bilis calida est, & sicca, quod autem adsit plus de bile, manifestum est. Tertia ratio absumpta est ab operationibus, & imprimis à naturalibus sic, operationes naturales in iuuenibus ualidiores sunt quàm in pueris, ergo in his plus caloris

loris est. Probant quia iuuenes habent appetitum ualidiorem, quia appetũt satis appetitu naturali, in pueris autem appetitus non dicitur naturalis, immo præter naturalis, ex quo arguitur potius frigiditas, quàm caliditas, quia plurimum appetentes habent uentriculum frigidum, ex cuius frigiditate comprehenditur ipsius, quo fit, ut excitet ad appetitum præter naturalem, & immoderatum, & sic retorquent argumentum, concedunt enim in pueris esse appetitum magnum, sed tamen arguere potius frigiditatem, quàm caliditatem dicunt. Ad primam opinionẽ, scilicet pueri augentur, ideo plus caloris habent. Respondent qui iuuenes tuentur, & dicunt q, augentur non propter caliditatem magnam, sed propter humiditatem, quam humiditatem cum non habeant iuuenes ob hoc non possunt augeri, sed merito caloris & ipsi augeri poterunt, & ita isti negant posse fieri augmentationem à calore innato, q, si fiat, dicunt fieri mediante humiditate. Præterea pueri Abundant multis excrementis, quoniam uomunt satis inconcocta, quemadmodum dicebat Hippocrates in secundo prognosticorum, & Galenus in 2. De crisi refert pueros habere uomitus admodum turbulentos, oppositum autem contingit in iuuenibus, & hæc omnia denunciant in ipsis præstantiores operationes naturales. Quantum uero attinet ad uitales operationes dicunt, q, pulsus est maior in iuuenibus, & altius mouetur, quod signum est maiorem ibi adesse calorem. Præterea habent iuuenes breuiores somnos quàm pueri, horum uero somni caliditatem in cerebro arguunt, ut 2. artis paruæ habetur.

Hæ

Hæ sunt rationes omnes uolentium tueri, tum pueros, tum iuuenes, quibus recitatis Galenus arguit ipsos, & ostendit utranque opinionem grauiter peccare, & principium petere, primo, quia sumit argumenta ex principio non probato, sed ambiguo, quia nondum compertũ est, quomodo fiat digestio, & quomodo somnus, & dicit Galenus, q. laborant in æquiuoco, quoniã rationes pro iuuenibus militant de calore innato. Erat secundum q. proponebatur uidendum, quæ nam fuerit circa hoc Galeni sententia. Galenus exponens Hippocratem suo modo ponet opinionem suam, quam ego fideliter recitabo. Si consideretur (inquit) calor iunctus cum humiditate, prout ex his fit calor quidem uaporosus, & suauis, tunc calor hic maior est in pueris, sed si sit iunctus cum siccitate, ex qua miscella constituitur quædã caliditas ignea, hæc caliditas iuuenibus maior inest, & sic considerata qualitate caloris nõ calore ipso, idest substantia ipsius, sed qualitate uidelicet, & cum qualitate uaporosa ipsius, & cum qualitate ignea eiusdem, secundum has diuersas qualitates caloris diuersa proferenda sunt. Nam qualitas caloris mitis, & uaporosa maior est in pueris, quod oportet sensu experiri (inquit Galenus) non autẽ ratione quærere, frustra enim ratio petitur ubi sensus potest quæstionem diluere, cognoscetur autem sensu, si multa obseruabuntur, quæ ibi ipse refert. Postea subiũgit, licet tibi tradam longum admodum iter, tamen si obseruaueris hæc, uidebis uaporosam caliditatem maiorem pueris inesse quàm iuuenibus, nam si tangas iuuenem (inquit Galenus) percipies qualitatem illam calo-

ris acerem admodum, & mordacem, in pueris uero mitem, & suauem, & quodammodo implentem manum propter uapores. Quod si intelligatur tantum de corpore caloris, non autem de caliditate eius, idest de qualitate corporis, quæ resultat ex calore, aut cũ siccitate, aut cum humiditate iuncto, iam tunc secundum q, diuersis paßiuis qualitatibus iungitur, ita diuersas qualitates producit, nam si idem calor cum siccitate iungatur, tũc ex ipso resultat quædam qualitas caloris illius iuncti, quæ satis mordax, & acris est, si uero humiditati adiungatur, tunc similiter fit quædam qualitas corpus hoc mixti caloris committans, quæ dicitur mitis, suauis, & uaporosa. At si sumatur non qualitas resultans ex corpore caloris, sed corpus ipsum caloris, tunc (dicit Galenus) dico q, æqualiter in utrisque reperitur, & ait se uelle hoc physice probare dicens, in principio generationis alicuius (quodcunque sit illud) statuitur temperatura eius, posita tanta ignis portione, tanta terræ, & cœterorum, deduco Galeni sententiam, quam forsan à nemine ita clare expositã audistis. Sumatur puer, hic antequàm generetur constituitur eius temperatura, sed quomodo? hoc pacto, sumatur tanta portio ignis, tãta terræ, tanta aquæ, & aeris, quæ portiones omnes in uirente æquales sunt, quæ simul misceantur, facta mixtione ex ea generatur puer, ecce q, in principio generationis facta est temperatura illius pueri, ista autem tẽperatura non mutatur, nisi quando proprium alimentum, quod est humidum aerem, deerit igni in mixtione posito, & ita cum puer ex tali factus est mixtione, in

qua erat mensura quatuor elementorum, ex quibus re
sultabat ipsa temperatura, illa caliditas puero inhærēs
non absumitur, quoniam habet pabulum, à quo sustine-
tur, & est humiditas aerea, & tantum modo est uaria-
tum subiectum, ex qua uariatione talis calor mutatur,
ita ut qualitas ipsius caloris cum est in puero ratione
subiecti uidelicet pueri humidi, uaporosa fiat, & mitis,
neque potest talis qualitas esse acris, quia non habet sub
iectum siccum, nam quum est in subiecto sicco, puta adu
sto, tunc fit talis qualitas caloris acris, & mordax, idem
tamen calor inest utrisque tam in puero quàm in iuue-
ne, & tantum eius qualitas ratione subiecti immutata
est, nam secundum uariam subiecti naturam uariatur
illa qualitas, eodem prorsus remanente calore, est enim
sicut erat in mixtione eadem quātitas caloris & ignis,
quæ secundum uarietatem subiecti profert etiam ua-
riam qualitatem, nam quum est in subiecto pueri humi
do uaporosam qualitatem profert, quum uero in sicco
iuuene tunc profert qualitatem aerem, adduco clarissi-
mum exemplum pro facienda intellectione, nam si ob-
seruastis, quod solet contingere in igne in principio cū
occupauerit lignum ut ipsum comburat, est eadem flam
ma, quæ apparet in principio, & in fine, apparet tamē
sub diuerso aspectu & qualitate, nam in ligno illa flam
ma apparet uaporosa, & fumosa, propter humiditatē
in ligno repertam, post uero eamet flamma lucida pror
sus, & clara apparet, & est eadem, attamen secundum
quod mutatur subiectum, ita etiam eius aspectus muta-
tur ipsa eadem manēte. Cum postea apparet sub illo a-

spectu lucido, quid fit? Nimirum quum ad summum uẽtum est, quia pabulum deficere incipit, paulatim extinguitur, donec tota deperditur, ita omnino imaginemini esse de tali calore, cum enim talis calor est in subiecto humido uidelicet in puero humido, tunc extra mittit uaporosam qualitatem, cum uero subiectum magis exsiccatur, tunc emittit qualitatem aeream, & cum deuenit ad summum, ita ut pabulum paulatim decrescat, tunc etiã illa qualitas simul incipit deficere, ut tandem extinguatur, & homo moriatur. Ista est uera opinio Galeni à me fideliter recitata, quæ quantum ingeniosa sit omnibus (opinor) manifestum esse. Audite modo opinionem meam (& hoc fuit propositum tertium.) Prius uero ostendo, q; opinio Galeni non exponit Hippocratis sententiam, quando enim Galenus dicit in mixtione cuiuslibet animalis poni tantam portionem elementorum, dico ego, hoc ad institutum non pertinere, sed esse quidem pulchram imaginationem, non enim quærimus de proportione elementorum in mixto, quoniã nullus adhuc exquisite talem proportionẽ noße potuit, sed quærimus de calore innato, qui quidem est corpus mixtum resultãs (ut supra dicebamus) ex mixtione, quæro enim an ea forma mixtionis ultima, quam calorem innatum appellamus, maiori inexistat puero, quàm adulto, & de hac forma intelligit Hippocrates, cum dicebat, qui crescunt plurimum habent caloris innati, nam, ut supra dixi, ex Gal. & ex Aristotele, calor innatus nihil aliud est quàm corpus mixtum, in quo secundum Galenum aqua dominatur, ignis uero secũdum Platonem, de hoc.n. nos

lo-

loquimur, qui quidem aptus est ad operationes, quæ forma ultima, quo plus amittit humiditatis aereæ, plusq́; acquirit siccitatis, eo magis amittit nomen caloris innati, quoniam calor innatus stat in humido aereo, cui quandiu coniunctus est, tam diu optimas edit operationes, quandiu uero ab ipso recedit & sicco copulatur, tã diu amittit naturam, & uim caloris innati, qui calor hoc modo sumptus maior pueris quàm iuuenibus inest. Stante horum resolutione reliquum modo est soluere rationes in contrarium adductas (& hoc erat ultimum quod proposuimus discutiendum)erat prima ratio pro iuuenibus, ubicunque plus est sanguinis &c. Nego q̃ maior sit in iuuene, & si dicas q̃ patitur fluxum sanguinis, dico ego, q̃ ille fluxus non est ratione multitudinis, neque enim sanguis in iuuene fluit, quia multus, sed quia malignus, & naturæ inimicus, ideo natura eum expellit, quia prodit, & stimulat ipsam ad excernendum, sed in puero, quum sanguis familiaris sit naturæ, benignus, ac suauis retinetur, & sic argumentum nullum. Ad secundam rationem, in iuuene plus est debile, transeat, ergo plus de calore, dico q̃ uerum est de calore igneo, sed non de innato. Ad aliud cum dicebatur, pueri male concoquunt, dico q̃ bene concoquunt loquendo de pueris sanis, cuius signum est, quoniam in eis maxima sanguinis copia reperitur, similiter rubedo, carnositas, & omnia alia ostendunt optimam concoctionem, quantum uero attinet ad signa probantia oppositum, & primo quia uomunt dico q̃ ille uomitus fit ratione alimenti mali, nam cum puer sugit lac aliqua mala qualitate affectũ,

tunc illud statim uomunt, unde isti si nouissent quomodo pueri educantur, non hoc dixissent. Quantum ad excrementa, dico uerum esse q; pueri excernunt humida excrementa, quia ipsi etiam sunt humidi, similiter plurimum excrementi excernunt, quoniam plurimum etiã comedunt. Quantum spectat ad urinas turbulentas, dico hoc propter humiditatem esse, & humida excrementa in ipsis abundantia, ut Gal. tradit, & Auic. in tertia fen. primi, quod cum in pueris apparent urinæ admodũ tenues, & lucidæ, tunc timendum est, ne spasmum incurrant, & propterea hoc nihil concludit. Ad illud uero quod dicebatur, pueri habent appetitum caninum, dico, q; immo habent naturalem appetitum, ad quem concurrunt quinque motus supra numerati, primo nutriuntur ut apparet ex sanguinis copia, ideo membra attrahunt ex uenis, uenæ ab hepate, ut tandem fiat ille appetitus naturalis, in appetitu uero canino non conuenit talis operatio, ipsi enim non bene nutriuntur, apparet pallitas in facie, quod in pueris sanis non uidetur. Quantum uero attinet ad actiones motiuas, & uitales, dico falsum esse quod maiores sint in iuuene, et si dicas q; fortius mouẽtur iuuenes, dico ego q; si compares ipsos pueris data proportione molis, tunc falsum erit, nam nulli dubium, q; si consideretur moles iuuenis & pueri, quod in iuuene actiones respectu molis ualidiores sunt, nam etiam bos respectu molis poterit iuuenem opprimere, sed data molis paritate falsum est (etiam q; iuuenes habeant caliditatem igneã) q; propterea operationes eius maiores sint extensiue, licet intensiue concesserim. Præ-
terea

terea fuit adducta ratio q pueri augebantur, in adultis uero non erat augmentum, ergo calor maior est in pueris quàm in iuuenibus, ad hoc respondent tenentes maiorem esse calorem in Iuuenibus quàm in pueris quod augmentum fit ratione humidi non autem ratione caloris, ergo &c. Nos autem tuentes illorum partes qui defendunt pueros, negamus ab humido fieri augmentum, & si pueri humidi sint, non enim à materia fit aut incipit actio, sed ab efficiente causa idest à calore agens cũ passo disponente & fit augmentum, non autem à materia, idest ab humido, bene uerum est q tale agens agit potẽtius, & fortius secundum dispositionem & indispositionem humidi idest passi, & sic ad argumentum respondetur, cum enim dicitur pueri multum dormiũt, ergo sunt calidiores, dico ad hoc q sopor à frigiditate fit, à caliditate uero tantum somnus naturalis elatis uaporibus ad cerebrum, quod melius in sequenti Aphorismo declarabimus. His explicatis circa puerorum, & iuuenum calorem restat determinanda quæstio uulgata, Vtrum calor innatus distinguatur à spiritibus, nam sæpe audimus doctores loqui de calore innato, & de spiritu, qui pro eodem duos hos terminos plerunque ponunt, & interdum pro diuerso, & ego, (ut ingenue fatear) profitebar me doctorem esse, & uix Tandem senex cognoui, quid esset calor innatus, audiebam enim omnes aliquãdo confundere calorem cum spiritu aliquando uero distinguere. Conciliator tractans materiam hanc subtiliter eam disputat & adducit rationes utrinque fortes admodum, sed postea cum deuenit ad determinationem,

non amplius uidetur mihi conciliator, neque hoc mirũ est, quoniam uir hic multa sanè legit, sed malo prǽditus fuit iudicio. Determinans igitur quæstionem dicit spiritum & calorem idem esse subiecto, non autem ratione, & ponit spiritum subiectum, calorem uero pro qualitate, quæ uana est determinatio, & propterea aliam nos ex suis principijs uiam potiorem uestigabimus. Circa hanc quæstionem nolite expectare ordinem, quem obseruaui, cum loquerer de calore innato, ubi prius adduxi opiniones altercantium (illud enim non feci de more meo, sed ut sequerer Galenum ita illic procedentem) sed obseruabo ordinem quem seruat ipse in libro, An ars tuendæ sanitatis spectet ad medicum, ibi enim docet cum uolumus aliquod problema discutere, nos debere recte prius naturam, & essentiam tum ex parte subiecti, tum ex parte prædicati inquirere, ut si multiplicia fuerint distinguãtur, postea uero significata propria uniuscuiusque determinentur. Quæritur igitur nũquid calor, & spiritus sint idem, aut diuersi, qui modo uult assequi ueritatem huius quæsiti imprimis oportet scire subiectum, uidelicet quid sit calor innatus, & quo modo fiat, sed supersedeamus in præsentia hoc docere, nam de eo hic non est dubium, sed alibi dictum de ipso est, inquiramus nunc tantum quid sit spiritus, uidelicet quæ nam sit natura prædicati tantum, quo habito sciemus postea identitatem, atque diuersitatem inter calorem innatum, & spiritus. De spiritu imprimis debetis scire q. spiritus in uniuersali sumptus nihil aliud est, quàm substãtia quædam tenuis, subtilis, lucida, transparens,

rens, quæ media est inter generabilia, & ingenerabilia, ideo spiritum esse substantiam clarum est, sed non determino me in præsenti nunquid sit substantia calida uel frigida, corpora autem cœlestia siue æterna dicuntur præstare essentiam suarum uirtutum corporibus caducis, influunt enim in hæc corpora generabilia, & corruptibilia, & quoniam inter mortalia & immortalia corpora non esset medium aliquod, quo mediante fieret talis influxus ab æternis in corpora corruptibilia, ideo creator maximus posuit spiritum, qui est medium horũ mortalium & incorruptibilium, qua quidem substantia spirituali mediante immortalia uniuntur cum caducis corporibus demandantia uirtutes suas in hæc inferiora, immo non nulli antiquorum asserunt, maxime uero Platonici, & author in lib. De flatibus, qui Hippocra. ascriptus est, uult spiritum non tantum esse medium inter caduca & æterna, sed etiam æterna esse repleta hoc spiritu, & ꝙ spiritus sit intelligentia intelligentiarum, unde maro considerans hoc in sexto libro Aeneidos dixit,

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem.

Ad hoc ẽt accedũt sacræ literæ cõfirmãtes hoc dicẽtes. Spiritus domini ferebatur super aquas, & angeli in scriptura sæpe dicũtur spiritus, spiritus igitur qui est quoddam medium inter æterna, & caduca dicitur & esse in mundo superiori, & in hoc inferiori, qui dicitur aer, quo mediante uirtutes corporum cœlestium in hæc inferiora imprimuntur, & nisi esset ipse, non fierent im-

preßiones illæ, quoniam non haberent idoneum modũ, destruerenturq́; omnino hæc ipsa inferiora, ficuti ad il lius mutationem uidemus etiam mutari generationem multorum horum inferiorum, mutanturq́; omnes facul tates, & operationes omnium corporum huius mundi, cum tantum agat aer ipse secundum temperaturam, bo nitatem, & claritatem sumens tales uires à cœlo, unde multa & diuersa generantur in mundo secundum diuer sas aeris temperaturas, fiuntq́; diuersa in specie, immo etiam in unamet specie, & in una regione magis quàm in alia talis apparet diuersitas, nam si aer fuerit bonæ excellentiæ omnia sub eo perfecta generabuntur, quod apparet non tantum in magno mundo, sed etiam in par uo, idest in homine, qui quidem est primus in hoc magno mundo, habet enim homo in se spiritus, qui sunt boni, et qui sunt mali ab influxu cœli, & omnia, quæ fiunt in humano corpore, fiunt mediantibus spiritibus & aere, secundum cuius bonitatem, & malitiam bonæ fiunt uel malæ, nobilesq́; & ignobiles operationes; & unum ma gis altero dispositum ad bonos mores, & scientias, ua riantur enim hominum actiones secundum uarietatem horum spirituum. Videtis igitur quantæ neceßitatis sit spiritus qui dicitur aer. Habito hoc discursu de spiritu in genere, & quomodo sit medium subiectum inter æter na & caduca. Incipiamus modo agere de spiritu comp to in hoc paruo mundo idest in homine. Antiqui omnes posuere tres spiritus in eius corpore, quorum unus dici tur naturalis, alius uitalis, tertius animalis, & notate contra negantes hunc primum spiritum uidelicet natu

ralem,

ralem, quem probabo ego dari ex sententia tum Galeni, tum Philosophi, qui quidem spiritus in prima sua generatione fit ex semine, & sanguine menstruo & habet substantiam calidam, & humidam, in quo etiam dominatur aer cum subdominio aquæ secũdum Galenum septimo, octauo, & nono De placitis, cum quo conuenit Plato de dominio aeris, dissentit tamen de dominio aquæ, quoniam loco aquæ posuit ignis subdominium, de hoc autem infra dicemus & explicabimus causam diuersitatis inter graues uiros, qui diuersa sensere in hoc, talis autem (ut dicebam) spiritus naturalis in se & respectu sui tenuis est, habilis, & lucidus, sed respectu cœterorũ est crassus, obscurus, & minime lucidus, nutriturq; ex sanguine, sicut cœtera membra, & est implantatus, & permanens in omnibus membris nostri corporis, sed diuersimode, uidelicet secundum eorum nobilitatem, uel ignobilitatem in quibus resistit, & ut exercent nobiles, uel ignobiles operationes, nam membra perfectiora, quæ sunt destinata ad opera nobilia, habent hunc spiritum magis subtilem & lucidum, & quanto purior est & clarior, tanto membra perfecta recipiunt operationes, & uirtutes meliores, hoc enim uelut principium quoddam sempiternæ ueritatis est, q, quanto membra sunt nobiliora, tantò nobiliores exercent operationes, & per consequens eo puriores, & subtiliores spiritus requirunt, similiter quanto spiritus isti magis sunt in membro dispositi, tanto melius uirtutes in eo recipiuntur, quoniam per illos disponuntur membra ad recipiendas uirtutes, & hæc in præcedentibus dicta sunt etiam

de com=

de complexionali complantato calore, qui calor idẽ est, quod spiritus naturalis, & sicut per calorem complantatum membra disponuntur ad recipiendum actum uitæ à calore influente, & à spiritu influente à corde, cum prorsus calor complantatus, & spiritus naturalis idem sint, differant tamen secundum nomen synonimum, spiritus igitur iste quamuis idem est in genere, facit tamẽ uarias uirtutes secundum uarietatem membrorum, in quibus existit. Patet igitur, quæ sit eius substantia, temperatura, & actiones, uideamus modo impreßiones, quas sumit ab anima. Volebat utiq; Hippocr. & existimauit spiritum hunc naturalem eße eßentiam animæ, licet Gal. fuerit dubius, & aliquando uoluerit talem spiritum esse proximum animæ instrumentum, sed quas impreßiones recipit? Nimirum recipit, quas potest secundum prædictam substantiam suam, hæ autem nõ ualde nobiles sunt, sed ita nobiles recipit, sicut talis spiritus est tantum illustratus ab anima, & à corporibus cœlestibus. Nam cum natura debens nutrire & augere nõ poßit ea facere, nisi per instrumentum, quo deducat materiam, ut nutriat, & augeat, ideo eguit hoc spiritu, qui ut instrumentum hanc materiam deducat mediantibus suis qualitatibus, quibus caliditate scilicet humido iuncta operatur, operatur dico, quia calore humiditati iuncto elixat materiam, & eam deducit ad formam, & tandem beneficio spiritus naturalis informati ab anima & illustrati à corporibus cœlestibus ac operantis calido et humido per elixationem, talis materia deducitur ad nutriendum, & augendum, has itaque impreßiones scilicet

cet generandi, augendi, & nutriendi ab anima recipit, facit autem ſpiritus naturalis tales operationes ab anima illuſtratus, & infuſus, habet igitur nutrire, & augere iſte ſpiritus, cum autem nutritio, & augmentatio fiant mediante elixatione, ſed elixatio efficiatur per calidum & humidum, propterea natura neceſſario prouidit ad hoc, quemadmodum teſtatur philoſophus primo & ſecundo De partibus animalium, itaque fecit hunc ſpiritum craſsiorem & humidiorem uitali, & animali, atque hinc apparet cur Gal. dixit in tali calore ſiue ſpiritu naturali dominari aerem cum aquæ ſubdominio ſeptimo De placitis, ubi ſecundum uerum ſenſum loquitur, quoniam uidebat nutritionem & augmentationem debere fieri ex tali ſpiritu naturali, quæ quidem ambæ fiunt mediante elixatione, quæ fit à forti & ualido calore innato, qui non poteſt fortis eſſe niſi cum iungitur humido quod de natura aquea participat, Propterea dixit Gal. Calorem innatum conſtare ex aere, & aqua, plus tamē aeris quàm aquæ habere, habet enim aliquid aquæ propter elixationem faciendam, habet autem de aere ut ratione illius redderetur lucidus, uidetis itaque quàm dixerit ingenioſe Gal. ſpiritum hunc naturalem componi ex aere & aqua, ex aere in quam dominante, ex aqua uero ſub dominante, habetis etiam quas uirtutes recipiat. Quomodo autem Plato recte dixerit ignē eſſe cum prædominio aeris in ſpiritu dicam poſtea, ſat ſit præſentia nouiſſe Galeni ſententiam, & fundamentum: Dicet modo quis, tria hæc recte percipio, omnia tamen uoluntarie dicta mihi uidentur, quoniam cuncta pro-

procedunt de ſpiritu naturali, qui quidem non datur, Di-
co autem eum ex Gal. Hippocrate, & Ariſtotele dari, et
quod detur ſecundum philoſophum uideatis quid dicat
ipſe ſecundo De generatione animalium capite quarto,
ubi enim loquitur de ſpiritu naturali dixit neceſſe eſſe
ut omnino in corpore animalis detur, quia ad omnem
generationem eorum quæ generantur neceſſarius eſt,
& deinde infert, (ne quis intelligat per talem ſpiritum
de ſpiritu uitali,) & inquit probo q; datur ſpiritus na-
turalis per oua ipſa, uidemus enim oua quæ non habent
ſpiritum uitalem, nec principiū huius ſpiritus uitalis,
nec quid proportionale cordi, nec poſſunt habere hunc
ſpiritum uitalem à matre, quoniam ſeparata ſunt à ma-
tre, uidemus inquam in his generationem fieri anima-
lis, ex quo neceſſarium eſt ſpiritum naturalem ouis ineſ-
ſe pro ipſa generatione, & ſic conſtat quomodo talem
ſpiritum philoſophus admittat, per quem diſtingun-
tur partes exiſtentes in ouo, in quo generatio fit, hoc
idem aßerit Philoſophus ipſe in quinto etiam de gene-
ratione animalium capite ultimo prope finem, dicens
neceſſarium eſſe ſpiritum naturalem, qui eſt inſtrumē-
tum animæ ad diuerſos uſus in generatione animalis, ſi-
cut malleus eſt inſtrumentum fabri ad uaria ferrea in-
ſtrumenta conformanda, clare itaque poſuit philoſo-
phus ſpiritum naturalem, ſed, dicet quis, nos ſumus me-
dici, unde licet detur ſecundum Philoſophos, nego tamē
apud medicos dari, Qua propter dico ipſum etiam ſe-
cundum medicos dari. Galenus enim commento ſubſe-
quentis Aphoriſmi tria dicit eſſe principia noſtri cor-

poris

poris subiectum complentia, & inquit omne membrum à principio generationis eßentialiter componi ex his tribus principiis, uidelicet ex sanguine, humido substantiali, & spiritu, & nulli dubium est, quin Gal. illic de spiritu complantato & naturali loquatur, neque enim potest esse uitalis, quippe qui non est de membri solidi essentia, sed naturalis de eius essentia est, genitus ex sanguine, & semine. Videte etiam Galen. eundem in 5. De simplicibus medicamentis cap. 9. ubi asserit ex Hippo. sententia spiritum hunc complantatum, & naturalem dari, qui spiritus licet non sit (inquit) essentia animæ, proximum tamen est eius instrumentum, & reperitur in toto corpore faciens ad omnes operationes, sed dicet quis, Gal. dicit ibi quod talis spiritus reperitur ratione cordis, à quo fluit, modo subiungit Gal. inquiens huiusmodi spiritum in omnibus membrorum cauitatibus complantatum esse uelut materiam respectu aliorum spirituum pro operationibus animæ obeundis. Quid clarus? habetis hoc idem etiam 7. De placitis, & alibi, sine hoc enim nihil fieri potest in animali, hic etiam in plantis est, quæ sine ipso generare non possent. Est modo alius spiritus, qui uitalis nuncupatur, suam habens in corde sedem, sicuti spiritus naturalis in omnibus membris, generatur autem à substantia cordis, & enim omne membrum suam habet insitam naturam, & temperaturam, ut peculiare quid sibi generet, propterea Deus Opti. Max. hanc indidit cordi naturam, ut talem spiritum uitalem generet, qui illic sedem obtineat, dispersus tamen per arterias transmittat calorem ad diuersa membra

actuans

actuans ſpiritum naturalem, iſte autem ſpiritus genitus in corde eſt ex duobus, ex uaporibus ſcilicet ſanguinis depuratis, & ex aere attracto, qui ſemper influit, & hoc habetis à Gal. in lib. De *utilitate reſpirationis, & in 9. & in 12.* Therapeut. *ex his ergo duobus ſubſtantia eius conſtat, temperaturam uero calidam habet, & humidam in ſe, reſpectu tamen ſpiritus naturalis dicitur ſiccus, eo quia ſubtilis admodū eſt, ac depuratus, quoniam ipſius humiditas particeps eſt igneæ naturæ, ut patet ſiniſtrum cordis uentriculum tangenti, nam qui digitum inſerat ardentiſsimam caliditatem ſentiet reſpectu ſpiritus naturalis, & hæc caliditas interne ꝑcepta fundatur in ſubſtantia ſicca; unde & eius ſeces ſiue membrum, in quo fundatur (quod eſt cor) ſiccum eſt, ſemper enim natura ſeruat modum in omnibus ſuis operationibus.* Dicamus *itaque ꝙ ſpiritus uitalis temperaturam habet calidam, & humidam, fitq́; in corde ab aere attracto, & ex puriſsimis ſanguinis uaporibus, ſed uergit ad ſiccum, eſt enim tenuiſsimus, cuius operatio eſt, ut per corpus tranſeat mediantibus arterijs, & moueat corpus, ac ipſe quoque moueatur, ſemper autē mouetur, quia eſt ex ignis natura, qui mouet, & ſemꝑ mouetur, alioqui corrumperetur, mouet quidem corpus, ut ei det actum uitæ, utq́; membra ad operationes excitet, quæ prius erant in potentia, utq́; non tantum ſit animal uegetabile, nam hoc animal ipſa quidem membra etiam antea erant, diſpoſita tantum à ſpiritu naturali, & in potentia uiuentia, & propterea Gal. dicebat in 5.* De *ſimplicibus medicamentis cap. 9. ꝙ ſpiritus huiuſmodi*

uitalis ſubtilior eſt, quàm naturalis, quoniam naturalis eſt, ut materia ſpiritus uitalis, non tamen intelligatis, q; ſit uera materia, qui quidem ſpiritus uitalis à corde fluens ad membra quia dat actum uitæ cæteris mẽbris ob id dicitur uitalis, recepit enim nobilitatem ab anima, & impreßiones, & operationes uitæ, quæ ſunt nobilißimæ, per hunc enim uiuit animal, & ſentit. Ex his licet colligere quàm bene dixerit Ariſtoteles ſenſum tactus immediate prouenire à corde, cum in eo generentur depurati illi ſpiritus uitales, qui per corporis membra diffuſi actuant, & excitant ipſa ad ſua opera, unde Philoſophos in hoc tueor dum dicunt ſenſum tactus immediate uenire à corde, qui tactus eſt ubiq; in corpore, quoniam ſpiritus uitalis fluit à corde paßim dans uitã, & ſenſum membris, ideo hoc modo talis ſpiritus ab anima accepit nobiles iſtas operationes, ut ſunt uita, & ſenſus, & propterea uidemus aliqua animalia, quæ non habent cerebrum, uelut oſtreæ, & ſpongiæ, tamen habere cor, uel quid ſimile cordi, unde dotata ſunt ſenſu, quo, ſi corde, aut aliquo ipſi proportionato carerent, omnino deſtituerentur, plantæ itaque ob id ſenſu carent quia etiam corde deſtitutæ ſunt, ſpiritus modo iſte uitalis eſt & ipſe modo quodam naturalis, quoniam exiſtit in pati, nam & ſenſus tactus ſtat in quodam pati, locus autẽ iſtius eſt medius inter ſpiritum naturalem, & animalem, medioq; modo ſe habet in natura, & in forma, & in operationibus, & in nomine, interdum enim dicitur calor, & ipſe, interdum uero ſpiritus, quoniam ſeruat ſuã mediam naturam, unde & in omnibus medio modo dici

tur esse, & ita appellatur medius inter duos modo dictos spiritus, non est autem perfectioris naturæ, quàm calor naturalis, & habet magis de natura spiritus, propter quod rectius spiritus dicitur nomine quàm caloris, quoniam spirat, sicut ex aduerso spiritus naturalis rectius appellatur calor innatus, quàm spiritus, quoniam non spirat, sed semper complantatus permanet in membris, firmus. Reliquum est, ut de tertio spiritu, qui in cerebro collocatur & animalis dicitur, agamus. Is sanè ita defecatus est, & lucidus, ut deuenerit ad summam quandam perfectionem, & sit uelut quædam parata essentia ab alchimistis ita appellata, qui spiritus conficitur in quodam arteriarum nexu existente in basi cerebri, quem nexum Galenus appellat retiformem, quoniã summo artificio instar retis compactus est, in hoc plexu arteriarum in fundo cerebri existente tales spiritus animales depurantur, sicut lac ultimam perfectionem suã in mamillis acquirit, & sicut semen in testibus elaboratur per reuolutiones uasorum seminalium ad generationem efficiendam, sic propemodum fit spiritus uitalis, qui est, ut materia respectu spiritus animalis, qui spiritus uitalis delatus ad cerebrum in illo arteriarum complexu sic depuratur illic, ut magis aureus, magisq; spiritualis fiat, atque etiam magis à materia expolietur, ut fiat quædam ultima longe præstantior essentia spiritu uitali, unde ex hoc spiritu fit per talem depurationem spiritus animalis, qui in cerebro nobiles exercet actiones, sicut sunt intelligere & speculari, & propterea mẽbra pro nobilißima operatione facta, sicut oculi sunt, posita

posita fuere in cerebro, in quo sunt spiritus ipsi animales clarißimi, ut fiāt operationes nobiliores uitalibus, quanto etiam spiritus animales depuratiores sunt, & nobiliores uitalibus. Sciendum autem, q̄ spiritus animales exercent suas operationes, si modo bene agitati sint & quieti, quoniam si essent in continuo motu, non posset propter eum ullo modo iudicium fieri, & propterea sedendo, & quiescendo anima fit sciens, & prudens (ut inquit Philosophus septimo physicorum decimo octauo) sedatis tamen ipsius paßionibus, per quas spiritus ipsi animales patiūtur, unde homines prudētiores sunt iuuenibus, quoniam spiritus hominum animales quietiores sunt, ex quo colligatis aureum fuisse dictum Aristotelis, q̄ cerebrum sit à natura constitutum frigidū ut cor ipsum refrigeraret, q̄ dictum intelligitur ab imperitis qui non nouerunt diuinum illud Philosophi ingenium, hoc pactò, q̄ cerebrum sit factum ad refrigerandam caliditatem cordis, sed decipiuntur miseri, nam ita dicendum, q̄ per cerebri frigiditatem spiritus illi animales contemperantur, simul & uitales, quibus contemperatis fit postea, ut homo rectè iudicet, rectéq; omnes operationes intellectus exerceat, uidemus enim in eis qui satis calidum habent cerebrum, spiritus animales, & uitales non posse ad temperamentum redigi, qui uero frigidum habent, sunt bonorum morum. quia spiritus sedā tur, & contemperantur à cerebri frigiditate. unde fiūt stabiles tales homines in spiritu animali, & bene iudicant, & propterea diuinus ille uir dicebat. Magnam cerebri copiam homini respectu cœterorum animalium

datam esse, ut prudens fieret, & discurrere, ac iudicare posset, hoc enim modo fit illa proportio, & harmonia spirituum per cerebri frigiditatem, quoniam uitales ascendentes ad retiforme illic depurantur, & fiunt animales per talem purificationem, postea uero à cerebri frigiditate contemperantur, stabiliunturq́;. Hoc est, qđ *dicebat* Aristoteles *primo, & secundo* De partibus *animalium, q̃ animalia frigidiora sunt prudentiora, quemadmodum sunt apes, & alia his similia, & ita cum iste spiritus animalis depuratus est, & ad temperaturam redactus, tunc optimus fit, & recipit diuinum illum intellectum, qui in hominibus uarius est prout spiritus illi magis & minus dispositi sunt, & hic erat ille* Dæmon *Socratis, quem dicebat in diuersis partibus omnium hominum esse, sic igitur iste intellectus dum est magis purus & stabilis, fit agens in actu, & ueluti diuinum quoddam.*

XV.

Entres hyeme, & uere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, unde & pluribus egent alimẽtis, indicio sunt ætates, & athletæ.

V*T semper ordo eorum, quæ ab* Hippocrate *dicuntur, seruetur, debetis reminisci eorum quæ superius*

rius à nobis diffusius sunt explicata. Diximus supra, quod si uirtutem expurgare uolumus triplici utimur instrumento, potione, dieta, & pharmatia, quod si ad expurgandam uirtutem dieta utimur, habemus indicationes quod talis dieta debite administretur, quæ sumuntur à uirtute, & à morbo, aut à constitutione morbi, & tunc ab ista indicationes uniuersales sumuntur, aut à paroxismo, et tunc sumuntur indicationes particulares. Indicationes autem quæ à uirtute sumuntur non indicant quid sit agendum, quia hæc indicatio semper sumitur à morbo, nam cum morbus adest statim nascitur talis indicatio, quid agendum, uidelicet excitandam esse uirtutem, sed à uirtute sumitur, an sit agendum, & si an sit agendum habetur, tunc inquirimus quantum sit agendũ, hæc duo à uirtute habentur, & cum Hippocrates uellet pertractare de indicationibus, quæ à uirtute sumuntur, docuit in duobus præcedentibus Aphorismis, quomodo mediante calore innato cognoscitur fortitudo, & debilitas uirtutis, ut hoc habito consequenter sciamus indicationes, an sit agendum, nam si calor innatus, seu calor naturalis (quod idem est) magnus est, uirtus etiam magna erit, et è conuerso, cum calor naturalis sit signum uirtutis siue eius instrumentum, siue ipsamet uirtus, uel animæ substantia, ut placuit Hippocrati, quare obseruandum est in quibus corporibus iste calor naturalis sit multus, uel paucus, quoniam ex hoc scietis fortitudinem & debilitatem uirtutis, & ex consequenti an sit agendum, & quantum, talis autem calor innatus fit paruus, & magnus, uel ab intrinseco, uel ab extrinseco, ab intrinseco

quidem, à temperatura, secundum enim q temperatura est, ita plus, & minus istius caloris innati existit, nam si illa fuerit temperies moderata, tunc calor erit plurimus, & ex consequenti uirtus ualida, si temperies immoderata, calor innatus paucus, & ex consequenti uirtus erit parua. Sumitur etiam ab intrinseco ab ætatibus, nam quemadmodum ætates sunt, ita iste calor existit, si enim est ætas pueritiæ, plus est illius caloris, similiter de alijs dicatur, & ita temperatura, & ætas inuicem conspirant, de his autem intrinsecis egit Hippocrates in præcedentibus Aphorismis, conseruatur etiã iste calor non solum ab istis intrinsecis sed etiam ab extrinsecis, aere, consuetudine, regione, & reliquis. Ideo incipit Hippoc. à tempore anni docens quomodo à temporibus anni calor iste cognoscatur, & eius copia siue paucitas, nam hoc cognito sciemus etiam quando plus cibi dandum sit, & quando parum, & hoc in isto Aphorismo concludit Hippoc. quod etiam comprobat, dicit itaque Ventres hyeme, & uere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda.

Quantum attinet ad uim istius consequentiæ audiuistis superius, q ubi est calor magnus, statim sequitur necessitas multum de cibo exhibendo, quoniam existente multo calore plurima fit resolutio, & consequenter maior necessitas restaurationis, quare si uerum est, q uentres hyeme, & uere plus habeant caloris, necessario sequitur q debent habere plus cibi, oportet autem ut antecedens comprobemus, & quia antecedens duas habet par-

partes, alteram, quæ dicit. Ventres hyeme & ue-
re natura calidisſimi ſunt, & ſomni longisſimi,
quare per ea tempora etc. *alterum quæ dicit.* Et
ſomni longisſimi. *Imprimis primã probemus par
tem antecedentis, cur hyeme, & uere uentres dicantur
eſſe calidisſimi, deinde alteram aggrediemur. Antequã
autem ipſam probemus, debetis circa hoc quatuor an-
notare, quæ in uirtute ſupra fuere declarata, iſta enim
omnia dicta, & dicenda maximam connexionem ad in-
uicem habent, ut alterum explicet alterum, quemadmo-
dum in mathematicis. Imprimis notandum eſt, q calor
habet hoc, & non ſolum ipſe, ſed omnes reliquæ quali-
tates, q ubi collectus eſt, ualidior, & fortior efficitur
ſe ipſo diuulſo, ubi uerò diſpergitur debilior, & imbe-
cillior redditur. Secundum ſuppoſitum eſt, & hoc uide-
tur proprium calori, q ubi aduenit ipſi contrarium, ut-
puta frigus, ſi tale frigus fuerit moderatum, tunc effi-
cit calorem illum fortiorem, hoc autem oſtenditur ex ſi
gno, & natura ignis, natura enim eius eſt, ut ſemper
conſumat, & à medio moueatur & niſi aliquod habeat
frenum, tunc talis calor diſsipatur, & diſſoluitur, eſt. n.
ut indomitus equus, cum autem ipſi occurrit frigus,
tunc refrenatur, & tunc ex illo freno per antipariſta-
ſim uigoratur, & moderatur, quemadmodum uidemus
in ipſo anhelitu, calor enim exiſtens in corde, niſi occur
rat ipſi aer frigidus, diſsiparetur, & diſſolueretur, ſed
ex occurſu aeris frigidi recreatur, & moderatur, & nu
tritur, quod dicebat Galenus in libro illo De uſu reſpi-
rationis, quam rem cognoſcentes fabri in ſuis carboni*

bus accensis, ubi ferrum ignitur, aspergunt, aquam frigidam, moderate tamen, ut ille calor moderetur, & nutriatur, & hoc est, quod dicebat Aristoteles in secundæ particula problematum secundo. Vnde est, q; in caldariis magnis homines existẽte aere frigido sudant, quàm existente aere calido, dicebat Philosophus hoc ideo euenire, quia frigiditas exterius aduenıens corroborat ipsum calorem innatum, qui postea corroboratus, tunc exprimit facile superfluitates omnes in corpore existentes, q; si aer extrinsecus calidus sit, corpus non ita sudorem emittit, quia talis calor dißipatur, neque ab aliquo refrenatur, & ob id illas non efficit operationes, & hic unum notate quia in Conciliatore reperietis totum oppositum eius q; diximus, dicit enim. Quare in caldariis sudamus cum aer est calidus. Debet dicere Cum aer est frigidus. Ideo, ne uos decipiat, quoniã contextus græcus Aristotelis non ita iacet, sicut & recte transtulit Theodorus Gaza, & propterea Galenus asserens hoc idem in commento, quod nos diximus, inquit, reddens rationem, quare calor innatus in hyeme augeatur, quia ad intra refugit, quod & Aristoteles (ut inquit Galenus) putauit, & ita uidetis quomodo aere existente frigido si quis reperiatur in caldarijs magnis sudat, quia calor uigoratur. Tertium suppositum est, q; calor, uel suffocatur, uel dissoluitur, dissoluitur quidem à suo simili excedente, quemadmodum contingit lucernæ, quæ cum sub sole ponatur, extinguitur quodammodo, & eius lumen dißipatur, ideo supra dicebam calorem destruere calorem, & etiã se ipsum, ab alio enim

calore

calore ingenti dissipatur, & absumitur, quod cognosces Philosophus in 25. particula problematum problemate 20. quæsiuit, cur est q, caliditas in umbra non resoluatur, sicut quando est in sole, hoc (inquit) nõ ob aliud est, nisi quia caliditas potius resoluit, quàm adaugeat, & sic à sibi simili excedente (intelligatis calido) dissoluitur p resolutionem, suffocatur autem ab ipso frigore nam cũ frigus est ingens (nõ enim paruum hoc efficere potest) tunc ille calor per suffocationem extinguitur, siue tale frigus in potentia esse dicatur, (quemadmodum est medicina frigida, quæ intus assumpta & à calore naturali ad actum deducta calorem ipsum per suffocationem extinguit) siue in actu. Quartum suppositum est; q, calor conseruatur à suo simili cum illud simile non est uehemens, sed moderatum, simile enim à simili conseruatur, dummodo moderatũ existat, Ista sunt quatuor supposita, quibus recte intellectis omnia clara, & manifesta reddentur, & ueritas Aphorismi, dicit itaque Hippocrates. Ventres hyeme, & uere natura calidissimi Dixit natura. Quoniam (ut dicebat philosophus 6. æthicorum) si quis rem considerare intendat, oportet, ut eam consideret, prout se habet secundum naturam, ut pomum non est contemplandum, ut est corruptum, quia tunc consideraretur extra naturã propriã. Ideo opus est rem secundum naturam suam considerare, sicuti in proposito iubet Hippoc. considerandam esse hyemem, non ut est frigidissima, quia tunc considerare tur extra naturam propriam, nõ enim natura propria ipsius est, ut sit frigidissima, similiter de uere dicendum

 est,

est, q; consideretur iuxta propriam naturam, q; scilicet frigidum sit tantum, quantum natura sua expostulat, similiter de calore in homine, considerandus enim est ille non debilis, & defessus, & ægrotans, sed in sua natura constitutus, stante igitur hoc, tunc uerus erit discursus noster, q; scilicet calor in uere augetur, quia colligitur, & condensatur neque tale frigus corrumpit ipsum per suffocationem, quia ponitur temperatum, ita etiam si hyems sit secundum propriam naturam, & non habeat uehementia illa frigora, quia nõ esset, tunc in propria natura, colliget, & intendet calorem naturalem p antiparistasim, quemadmodum dicebamus de aqua à fabro supra ignem inspersa: & ita iam audiuistis, quomodo, hyeme, & uere uentres calidißimi sint supponendo, ut dixi in 4. notando, q; omnia moderata sint, quemadmodum supponit ipse Galenus in primo & 2. De temperamentis de ipso uere, q; scilicet temperatißimum sit, & propterea melius degunt homines in uere, quia calor in tali tempore conseruatur, similiter in hyeme sani uiuunt homines, quia in tali tempore calor augetur, & nutritur. Est modo difficultas ob Auicennam in 2. primi, ubi dicit, q; in uere sunt cibi diminuendi. Dico q; eius dictum debet sano modo intelligi, nam ut dicebat Galenus in commento, uer tripliciter considerari potest, uel in principio, uel in medio, uel in fine, si in principio consideretur, naturam obtinet hyemis, quia ab hyeme non longe elongatur & cum hyeme uentres calidißimi sint, etiam in principio ueris erunt calidißimi, si in medio consideretur, tunc est in sua natura temperatus, ideo calor

lor tali tempore temperatus est, si uerò in fine considea retur, tunc sapit naturam æstatis, quoniam ab ipsa non elongatur, & cum in æstate uentres imbecilliores sint, in fine etiam ueris calor imbecillior erit, ideo tunc parũ cibi est exhibendum, & sic dictum Auicennæ, si hoc mo do consideretur, ueritatem habet, si uero alio modo, minime. Aut dicatis excusando Auicennam, q; ipse erat in regione Persica, ubi non est tanta in uere temperies, sicut apud nos, & ideo in uere uentres nõ sunt ita calidi, in æstate uero quia aer ille extrinsecus occurrit calori naturali cum caliditate excedente calorem innatum resoluit, & ideo ex multo calore in æstate multi propter maximam resolutionem mortui sunt, hiems uerò prorsus oppositum facit, q; si dicat quis, sunt aliquæ æstates frigidæ, in quibus non fit ista resolutio, ergo non semp uerum est, q; calor in æstate resoluatur. Dico q; hic intel ligimus de æstate, posita in suo naturali esse, modo si cõtingat q; sit æstas frigida, tunc non est in suo naturali esse, sed potius extra, in Autumno autem calor male se habet propter inæqualitates repertas in ipso, ideo dice bat Hippoc. cum in meridie modo calor, modo frigus ap paruerit autumnales morbi expectandi sunt, ideo autũ nus est pessimus hominum naturæ, quoniam in tali tem pore homines plurimum ægrotant, quoniam resoluti in æstate, & debiliores facti, cum sunt in autumno, magis debilitantur ob eius inæqualitatem, nam in ipso modo frigus apparet, modo calor, & quandoque corpora frigefacit, aliquando calefacit autumnus, quo fit, ut pori eorum aperiantur in tempore caloris, deinde aduenien-

te

te frigore, & intrinsecus ingrediente calor naturalis suffocatur, & ita autumnus calorem resoluit ob eius caliditatem, suffocat autem ob eius frigiditatem, cum igitur duobus his modis lædat, uerum est quod ipse sit pænitus naturæ humanæ inimicus, & ita iam constat, quo modo antecedens, quantum nā primam partem uerißimum dicatur, seruatis seruandis, remanet 2. pars.
Somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosa sunt exhibenda. consequentia nota est, quia ubi longus est somnus, calor naturalis augetur, ergo perfectiores celebrantur concoctiones, & ex consequenti plurimum dandum est alimenti, nunquid autem somni in hyeme longißimi sint, hoc inquirendū est. Galenus hæc sicco pede pertransit, & cito se expedit, dicit enim somnos longißimos esse, quoniam noctes sunt longæ. Hoc (ut mihi uidetur) totam rem non explicat, quia si essemus, ut sunt boues, qui per totam noctem dormiunt, & ut sunt miseri, & inertes, sequeretur, q somni essent longißimi, nos autem loquimur, non de miseris, sed de illis, qui quantum opus est, dormiunt, propterea alia inuestiganda est causa. Alexander Aphrodisiensis in primo suo libro quæstionum naturalium quæstione 2. dicebat, q longiores fiunt somni æstate, quàm in hyeme, quia in æstate refrigeratur thorax, ex cuius refrigeratione sequitur cordis refrigeratio, quod cum sit secundum Aristotelem principium sensus, & ipsi in eo existētes refrigerentur, somnus causatur, sed in æstate hoc fit, quia in ea calor naturalis dissoluitur ab aere calido extrinseco, qui calor dissolutus deprimit partes thoracis,
cuius

cuius partes destitutæ refrigerantur, ex cuius refrigeratione sequitur corporis refrigeratio, & spirituum in ipso existentium, & deniq; sequitur somnus longior in æstate, cuius oppositum prorsus contingit (inquit Alexander) in hieme. Sed hæc ratio Alexandri licet sit secũdum principia philosophi, tamen nulla est, quia homines in æstate sunt somnolenti, non q̃ fiãt naturales somni, & quare sunt somnolenti? Dico id esse quia eleuantur plurimi uapores ad caput propter malas factas digestiones ob caloris debilitatem, & sic replet cerebrũ, & faciunt somnum secundum medicos & ita fit somnolentia illa ob plurimum potum tali tempore assumptũ, nam licet uerum sit, q̃ refrigeretur thorax in æstate, & cor, quod est sensuum principium, ut dicit philosophus in libro de somno, & uigilia, tamen hoc nihil est, quoniam in æstate non fiunt somni longi, q̃ si fiant ob id contingit, quia homines multas comedunt herbas & frigidas, & quia in æstate dies sunt longißimi, ob quod homines coguntur in nocte, & in die, & maxime in meridie dormire, nam post cibi assumptionem fit illa exhalatio uaporum ad caput, & somnus efficitur, sed isti non sunt ueri somni (ut dicebat Gal. in libris prorriticorum,) quoniam sunt interrupti, uapores enim illi ob caliditatem æstatis sunt aliqualiter adusti, & accẽsi, in hieme autem somni sunt longißimi, & naturales, quia homines tunc plus comedunt, & sic fit maior euaporatio, & uapores illi suaues sunt, et benigni, & propterea fiunt ẽt somni naturales longiores, natura aũt præuidit, q̃ homines, cum tali tempore plus comedant maius

tempus ad cibos concoquendos requirunt, & tunc cerebrum refrigeratur, & somnus generatur, ut illos concoquat uapores, & propterea in hyeme debetis tenere caput tectum, (quod animaduertentes isti ultramontani cooperiunt capita sua pellibus) ut uapores illi in cerebro existentes facilius concoquantur, & ita somni longißimi sunt non propter longas noctes, sed ob rationes à nobis superius adductas, & sic uera est sententia Hippoc. lego uerba. Ventres hyeme &c. Declarat, quare uentres hieme, & uere calidi sunt, quia magnus calor innatus in tali tempore existit, & infert, propterea plus indigemus alimento, inditium autem huius est sumptum à iuuenibus, & athletis, qui plus in tali tempore comedunt. Quantum attinet ad uocem illam, quando dicit Ventres &c. De quo nam uentre intelligit? Dico q; intelligit de thorace, uentriculo, & etiam intestinis, ubi sunt uenæ illæ miseraicæ. Quòd autem thorax in hieme calidus sit, palàm est ex pulsu, pulsus enim tunc uehementes sunt, & magni, uehementia nanq; & tarditas, magnitudo, & paruitas sunt pulsuum differētiæ, quæ indicant fortitudinem caloris innati, & uirtutis, non autem uelocitas, & frequentia. Reliquum modo est ut soluamus nonnullas dubitationes, quæ insurgunt contra Aphorismum, inter quas una est, quam opportune mouet Galenus in commento, cum enim dixisset Hippoc. uentres hieme, & uere natura calidißimi sunt, & ideo in his temporibus plurimo egent alimento corpora, contra hoc dictum arguit Galenus tali argumento. Nemini dubium est, q; restauratio, & assumptio ali

alimenti fit ratione eius, quod resolutum est, in corpore enim est necessitas alimenti extrinseci ob dissolutionẽ, quæ à calore fit, sed in hieme minus corpora resoluuntur, quàm in æstate ob frigiditatem circunstantem, ergo minori alimento opus est, contra Hippocra. sententiam. Gal. more suo acutissime soluit, & dicit, q̧ si dogma Hippo. non haberemus nulla alia uia possemus huic respondere argumento, ideo ex dogmate ab Hippoc. nobis tradito argumentum facile tollitur, quale autem est istud dogma? (putetis autem, ubi optime hoc intellexeritis, optime etiam omnes dubitationes, quæ à modernis istis fiunt, solutas esse.) Dico, q̧ Hippoc. uoluit facultatem illam naturalem, quàm uegetabilem appellarunt Philosophi quatuor habere facultates particulares, attractricem, retentricem, concoctricem, expultricem. & omnium istarum facultatum actiones à calore confici naturali, & ubi copiosus est calor naturalis, omnes istæ actiones optime fiunt, quo supposito uidebitis, quomodo omnia facile consequuntur. Nam ubi plurimum caloris naturalis, habueritis, certum est, q̧ omnia fient secundum q̧ oportet, & optima erit attractio, retentio, concoctio, expulsio, primo autem in corpore præcedit uis appetendi, ad quam sequitur attractio, qui appetitus, ubi plurimum extiterit caloris in corpore, optimus erit, & si hiems etiam fuerit secundum naturam, (Nã in tali hieme uentres natura calidissimi sunt) optima fiet concoctio ciborum, quantum oportet, quando, & quomodo, postquàm autem uentriculus attraxit quantum oportet, retinet etiam quantum, & quomodo oportet,

tet, retinet etiam quantum, & quomodo oportet, (sicut declarabat Gal. 3. De symptomatum causis) & hoc fit cum uentriculus optime cibum complectitur, ita ut nihil cadat medium inter ipsum, & cibum, tertio optime fient concoctiones secundum, q, oportet, & factis concoctionibus excrementa secundum qualitatẽ debita hora expellentur, ita q, ex primo supposito, q, plurimus sit calor naturalis in hieme, sequitur, & q, uirtus naturalis optime se habeat in suis actionibus, quæ omnia si uera sunt facile soluitur dubium à Galeno propositum, nam ubi omnes actiones illæ perfectæ sunt, & ut oportet, & præcipue excrementorum expulsio, apparet dicti ab Hippoc. ueritas. Sunt autem tria loca, per quæ excrementa expurgantur, prima expurgatio per aluum fit fœcuum terrestrium, secunda per urinam, tertia per meatus cutis, prima illa expulsio correspondet illi primæ concoctioni, adeo q, in hieme uidemus excretiones secundum, q, oportet, nam excernuntur hæc optime cõpacta, & hora debita, ita etiam secundæ concoctionis excretio, quæ per urinam fit, optima apparet, nam & in urinis tempore hiemis plus est sedimenti, præter id, q, etiam tota urinarum multitudo hieme multum augetur, tertia etiam excretio, quæ insensibilem habet diflationem, fit optima, & in hieme contingit, q, fiat secundum, q, oportet, ut notauit Galenus ex Dyocle, qui fuit optimus medicus, cuius tamen scripta nõ habemus, sed uel maxime desideramus cum nunquàm Galenus ex ipso dicat, nisi sit admirandum, uolebat enim Dyocles sudorem præter naturam esse, nam quando corpus optime

me

me dispositum est, & cibum accipit, & concoqui secundum, q; oportet, & nihil plusquàm oportet corpus exercetur, nullus fit sudor, nam prouenit in corpore sudor ex nimia repletione, aut uirtutis imbecillitate, aut aliqua uiolenta causa, sed cum corpus recte dispositum est, & alimentum à natura recte concoquitur, fit quidẽ tertiæ concoctionis superfluitatum excretio, sed per insensibilem diflationem, ideo in hieme non sudant homines, quia beneficio caloris innati multi omnia, quæ ad corpus attinent, recte administrantur, & inde corpora insensibiliter, secundum q; oportet, diflantur, & ideo non est uerum, quod supponebatur in illo argumento, nisi, & parum dissolueretur à corporibus in hieme, immo diflantur quantum oportet, & secundum quod oportet, nihil autem utile dissoluitur, sed tantum id, quod excrementosum est, & corpora in hieme augentur (non intelligatis autem de uero augumento, sed quia plus carnis, & pinguedinis acquirunt eo tẽpore, quàm æstate) ideo ex Galeni sententia argumentum nullum est, quia, & si à corpore non appareat sensibiliter dissolutio, fit tamẽ dissolutio insensibilis, secundum q; oportet, sed quia alimentum cõuertitur in substantiam nutriti ferè totum, inde corpora craßiora redduntur in hieme, & ita solutum est Galeni argumentum. Soluitur etiam aliud argumentum modernorum dicentium, q; plurimum pituitæ abundat in hieme, & minimum bilis, ergo uentres in hieme natura calidißimi non sunt, quia pituita in uentriculo generatur ratione diminuti caloris. Hoc argumentum nullum est, quia caliditas naturalis huiusmodi

est caliditas elixans, non adurens, & ubi cibus elixatione concoquitur, non aduritur, non generatur bilis, quæ ex adustione fit, cum ergo plurimum alimenti in hieme sit, plurima fit elixatio, & ex consequenti necesse est, q. plurima aggregetur pituita conuertibilis per ulteriorem decoctionem in chylum, & sanguinem, nam (ut anno elapso, dum legerem Auic. ostendi) semper in quocunque uentre optime disposito necesse est, q. plurimum pituitæ generetur, tum ratione finis, tum ratione consequentiæ materiæ, multitudo itaque pituitæ in hieme caloris paucitatem non arguit. Est autem alia ratio, cur in hieme pituita multiplicatur in uentriculo, nempè ob catharri descensum, nam uentres inferiores hieme calidißimi sunt, secus est de uentre superiori cerebro scilicet, quia à frigiditate extrinseca ob caloris paruitatem multam post modum generat pituitam, quæ ad uentriculum deinde transmittitur, quid etiam? non'ne multa pinguedo in hieme multiplicatur, quàm à frigido generari uoluit Galenus, & si aliàs contra ipsum disputauerim, ostendens, q. ex sententia Aristotelis à calido generatur, & propter hoc nõ sequitur in hieme caloris paucitatem eße, etiam si admittatur Galeni sententia de pinguedinis generatione, generatur enim pinguedo ex Galeni sententia ex uapore sanguinis oleoso, & ubi plurimum est sanguinis, ibi etiam plurimum uaporis huiusmodi reperitur, qui membranis occurrens, & adhærens, cum membranæ frigidæ sint, crescit, & inde corpus illud redditur pingue. Ex hoc etiam fundamento optime intellecto omnes consimiles dubitationes soluentur,

tur, & sic non oportet in his consistere, sed ad alia progredi artis medicinalis principia ad modum necessaria, & cognitu difficilia, ad sequentem igitur Aphorismum transibimus.

XVI.

Ictus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maxime uero pueris, & aliis, qui tali uictu uti consueuerunt.

PRo huius continuatione (omnes enim isti Aphorismi miro quodã artificio annexi sunt) ex superioribus dictis debetis scire, quemadmodum Hippocrates sumpta indicatione, tũ à morbo, tum à uirtute ostendebat, quomodo cibum secũdum qualitatem, tam in uniuersali, quàm in particulari ægris circunscribere, & limitare deberemus, sed quia quis statim dubitare posset inquiens, Hippocrates tu bene docuisti quantus cibus ægrotantibus exhibendus sit, & utrum multum, aut paucum, an nihil cibi dare debeamus, sed ego, qui solo artem medicinæ exercere, nescio, quod genus cibo rum ægrotantibus sit exhibendum, qđ maxime cognitu necessarium est. Ideo Hippocrates opportunè in præsenti Aphorismo nobis tradit indicationem, qualis r iam cibus in singulis morbis sit exhibẽdus, & quia ex tabellis à nobis traditis de cibo, alimentum, uel ad co rpus refertur, uel in seipsum consideratur, poterat a tem cibus iste considerari, aut secundum substã-

tiam, aut quantitatem, aut qualitatem. Hippocr. hoc in loco non loquitur de cibo ratione substantiæ, utrum scilicet boni, an mali nutrimenti sit, & an facile, aut difficile concoquatur, nam ex sententia Galeni supponere debetis, q. Hippoc. hoc habuit proprium, ut ea, quæ uidẽtur nota etiam medicis parum expertis, non doceat, sed tantum, quæ obscura sunt, & aliquam habent difficultatem. Cum autem non esset Hippoc. dignum, ut de cibo secundum substantiam consideraret, noluit aliquem de huiusmodi habere sermonem, uir nanque doctus, qualis fuit Hippoc. si uellet manifesta docere, profectò nõ seruaret grauitatem, nullus enim quantumuis inexercitatus ignorabit, q. sit eligendus cibus boni succi, & facilis concoctionis. Quapropter hoc prætermittens Hippoc. meminit tantum de alimento considerato secũdum eius qualitatem. Et ut clara omnia habeatis, quæ de qualitatibus ciborum dicentur, duo sunt supponenda, quæ superius à nobis longo sermone declarata fuere, & non temerè, antequàm ad contextum Hippoc. accedamus. In primis supponendum est, q. idea, & caracter doctrinæ Hippoc. habebat duo principia, alterum quidem, q. contraria contrarijs curantur, alterum uerò, q. similia similibus conseruantur, quæ fuerunt assumpta ab Hippoc. tãquàm concessa, & manifesta, quæ, & uos, si uultis doctrinam eius insequi, præsupponere debetis. Secundum suppositum est, q. ea, quæ præter naturam insunt alicui corpori, remoueri debent, quæ uero secundum naturam, conseruari. His duobus suppositis facile totum Aphoris. intelligere poteritis, quem in duas diuido partes, prima pars

pars incipit ibi Victus humidus &c. Secunda pars est ibi Maxime uero pueris. Declaremus primam partem postea ad secundum accedemus. Duo sunt supposita à nobis, primum est, q contraria contrariis curantur, & similia similibus conseruantur, secundum est, q quandocunque existit quippiam præter naturale alicui corpori, tale est remouendum quando uerò adest aliquod secundum naturam, illud est conseruandum, addo modo huic supposito minorem hanc, sed febris est quid præter naturam, ergo remouenda est, & quia ex primo supposito contrarijs contraria curantur, addo etiã huic aliam minorem, sed febris est calida, & sicca, ergo cum frigidis, & humidis remouenda est. Sed cur Hippoc. nõ meminerit de frigidis, inferius nunc uobis declarabo, ex quo quantum artificium sit Hippoc. in hoc Aphoris. patebit. Quid ex hoc sequitur discursu? nempè, q uictus frigidus, & humidus omnibus febricitantibus conuenit, & ita uidetis, quomodo in præsenti Aphoris. cibi sint secundum qualitatem ægri exhibendi, diuinißime pertractet Hippoc. nam duobus illis suppositis, de quibus nuper dixi, si habemus præ manibus dispositionem calidam tantum, cum frigidis duntaxat eam remouebimus; si uerò siccam tantum, cum humidis solum, similiter de alijs simplicibus, & compositis qualitatibus dicẽdum est, ut si adsit ægritudo calida, & sicca talis cũ frigidis, & humidis remouenda erit. Quòd autem hæc fæbricitantibus conueniant, ex sufficienti partium enumeratione confirmari potest, nam calida, & sicca non conueniunt, quia tunc dispositio illa febris calida, & sicca

augebitur, non tollitur etiam cũ frigidis, & siccis, quia licet hæc tarde inflammentur, tamen cum inflammata sunt, fortius calefaciunt, neque calidis, & humidis indiget, quoniam ista facile putrescunt, & ex consequenti facile inflammantur, ergo sequitur, q. in hac dispositione cum frigidis, & humidis erit procedendum, & hoc habetis à Galeno septimo therapeutices, ubi docet curare istas intemperies, tam simplices, quam compositas, & ex his paucis uerbis poteritis elicere, quid'nã in alijs omnibus morbis agendum sit, siue sint frigidi, & humidi, siue frigidi, & sicci, & huiusmodi, quæ ab Hippocr. omnia derelinquuntur, habito enim uno oppositorũ facile habetur & reliquum, & ex his qualitatibus primis recte administratis poterimus etiam colligere, quomodo qualitates secundæ, quæ naturales potentiæ, uel impotentiæ dicuntur administrandæ sint, nam clarum est, q. contraria contrarijs curantur, ideo si sit quædam res mollis cum dura curabitur. similiter & è conuerso, si uerò ampla, cum adstringentibus occurremus, & sic de alijs dicatis ne in hoc morosus sim. Et quia morbi quandoque compositi sunt, non simplices, ideo circa hoc aduertatis, nam quandoque duo copulantur morbi, quorũ unus frigida requirit, alter uerò calidis contentatur, sicut uerbi gratia si hydrops cum febre copuletur, febri frigidis, & humidis occurrimus, hydrops uerò illa despicit, sed calida, & sicca requirit, quare uidetur Hipp. dictum non esse uerum, q. semper contrarijs sit occurrẽdum. Ad hoc dico, q. Hippoc. discursus uerus est in morbis simplicibus, sed in copulatis animaduertendum est

ad

ad unum, q; in ipsis non possumus simul, & semel calefacere, & infrigidare, ideo Galenus nobis modum tradidit, quid hoc in casu agere debeamus, & dicebat ipse, q; cum duo morbi inuicem contrarij copulantur, quorũ unus frigida, alter calida requirat, perpendendum est, qualis nam habet rationem causæ, & sit ueluti radix alterius morbi, ut si febris cum hydrope iuncta sit, cũ febris magis uideatur rationẽ habere causæ respectu hydropis, quàm è contra, tunc incipiendum est ab ipsa febre, quia ex eius alleuiatione hydrops alleuabitur, & in hoc oportet habere iudicium illud unicuique à natura institum, quod neque à me, neque ab alio edoceri põt, & tunc si aderunt duo morbi, considerandum erit, qualis nam dicatur esse maior, & magis formidandus, & qualis alterum foueat, cui quidem erit maxime attendendum. Hactenus scitis, quid in contrarijs morbis cõplicatis agendum sit, dicit ergo Hippoc. Victus humidus fæbricitantibus omnibus conuenit. quasi dicat, quoniam contrarij cibi contrarijs morbis conueniunt, & hæc de prima parte Aphor. dicta sint. Reliquum modo est, ut eius uerba perpendamus. Imprimis cadit hic dubitatio, quomodo uictus humidus omnibus febricitantibus conueniat, cum Galenus primo De differentijs febrium, & tertio Epidemiarum oppositũ prorsus asserat, definiens enim febrem dicit, q; calor est essentia febris, neque in eius essentia ponit aliquomodo siccum, cum ergo febris essentia sit calor male dixit Hippoc. uictu humido esse occurrendum, quia humiditas non contrariatur calido in extremo, sed frigidum, et

ſic loco humidi debebat ponere frigidum, nam humidi-tas contrariatur ſiccitati, quæ in febris eſſentia non reperitur. Circa hoc notate mirum artificium Hippocra. nam cibi, qui in febribus adhibentur, uel ſunt frigidi tātum, uel humidi, uel ſicci, aut calidi tantum, aut calidi, & ſicci, aut frigidi, & humidi, aut frigidi, & ſicci, aut calidi, & humidi in febribus cibi calidi, & ſicci (ut ſupra dixi) non conueniunt, quia tunc augeretur febris, non frigidi, & ſicci, quia licet tarde inflammentur: tamen cum ſunt inflammati, magis tunc calefaciunt, neque calidi, & humidi, quia cito putreſcunt, & cito inflammantur, cum ſint aereæ ſubſtātiæ, ergo reliquitur, q́ conueniunt frigidi, & humidi, ſimiliter dicatis de qualitatibus ſimplicibus, cibus frigidus tantum non cōuenit, quia, cū natura caloris ſit (ut ſuperius dixi) qualitas ad agendum prompta, ratione ſubiecti magis, uel minus acriter agit, ideo oportet, q́ calor innatus cibum ſuperet, ut concoquat ipſum, ut autem ſuperet eum, oportet adhibere non frigida tantum, quia iſta magis ipſi reſiſterent, neque humida tantum alimenta, quia ſtatim inflammarentur, quare relinquitur, ut frigida, & humida inuicem copulata conueniant. Audiatis modo rationem, cur Hippoc. non poſuit illud frigidum, nam cū humidum aereum, & ſubtile non conueniat, quia cito inflammatur, & uolens ipſe, q́ ex humido aqueò calor refrigeretur, & cum in iſto humido frigiditas ipſa cōplectatur, breuitati ſtudens, per ly humidum, quod frigidum etiam explicauit, quandoquidem ſecundum eius ſententiam illud, quod calorem refrigerat, craßum, &

aqueum, non aereum existit, non enim per aereum calo ris refrigeratio fit, & ob id contempsit explanare no bis hoc, quoniam ex se satis erat manifestum. Hoc decla rato restat unum aliud annotare, q; humidum duplex est actu, & potestate, humidum quidẽ actu est, quod ter minatur termino alieno, quemadmodum definit Aristo tiles quarto meteororum, & etiam secundo de generat. & corrup. siccum uerò est illud, quod proprio termino clauditur, humidum in actu duplex est, quoddã est actu humidum, & potentia humidum, sicuti est aqua, & pti sana ordeacea, aliud est potentia humidum, actu uerò siccum, sicuti lactuca, & portulaca, & ex his humidis il lud humidum in febribus maxime conuenit, quod qui dem actu, & potestate dicitur, humida uerò potestate, & actu sicca, ut lactuca, non sunt ita bona, sed de hoc in fra dicemus. Remanet aliud dubitandum, quia dicit Hip pocrates Febricitantibus omnibus: Contra di cet quis, uidetur frigida, & humida non conuenire om nibus febribus, nam in febribus à pituita pendentibus ista non sunt bona, quia tantum frigidæ sunt, similiter in febribus pestilentialibus humida admodum euitanda sunt, quoniam maxime lædunt, & propterea dicebat A uicenna in prima quarti capite De febre pestilentiali, & Galenus x. De simplicibus medicamentis, loquens de bolo armeno inquit, q; summa cura febrium pestilentia lium dicitur esse exsiccatio, non ergo uidetur uerũ Hip pocratis dictum. Dico, (ut dicebat Galenus in 3.4.5.6. therapeutices,) q; aliquæ indicationes sumuntur à mor bo, & tunc quecunque sit illa febris, indiget frigidis, et

humidis, si uerò materiam consideramus facientem morbum, tunc aliæ sumuntur indicationes secundum q̃ materia mutatur. Febris igitur quotidiana dupliciter considerari potest, uno modo, ut febris est, & sic ratione febris semper conueniunt cibaria, frigida, & humida, & ita quo ad hoc Aphoris. sempiternam habet ueritatem, quippe cum febris sit calor igneus, cui si uolumus occurrere, contrarijs oportet uti auxilijs, si uerò febris consideretur copulata cum eius causa, tunc indicatio coniũcta exoritur, quia causa febri prorsus cõtrariatur, quæ causa est frigida, & humida, quæ cum putrescit, eleuantur uapores ad cor, & ponunt ipsum in calefacto esse, & sic illam causant intemperiem calidam, & siccam, quæ febris dicitur, & sic indicatio erit coniuncta, & ubi ista coniunguntur, (sicuti. 9. 10. & 11. therapeutices dicebat Galenus) oportet uidere quæ nam magis urgẽt, nam quandoque febris ita urget, (loquor enim nunc de febre prout dicit calorem igneum) ut causam contemnamus, accidunt enim quandoque febres colliquatiuæ de genere illarũ febrium, quas græci appellant καύσονας idest ardentes, ut remota intentione nostra ab ipsa causa penitus febribus istis attendamus, quæ, (ut dicebat Pollibus, siue Hipp. in quarto acutorum in principio) quandoque ex phlegmate salso generantur. Neque miremini, si ista in præsentia uobis explico, quia nunc uolo uos esse practicos, non theoricos, iuxta enim subiectam materiam talis debet esse sermo, quare parcant mihi iuniores isti. Vbi autem febres non sunt ardentes, sed causæ periculosiores adsunt, tunc relicta febre causæ oc-

cur-

currimus, ſicut contingit in febribus ab ipſa pituita pẽdentibus, nullus enim ferè percipitur calor, ſed ſunt quaſi ſepultæ, & cauſa dũtaxat urget, quia ille humor craſſus faciens febrem impedit operationes & reddit eas quaſi ſepultas, proijcit enim appetitum, & facit ægros ſomnolentos, ideo neglecta febre, cauſæ occurrimus dando calida, & ſicca, nã Gal. xi. therap. & primo ad glauconem inquit, q, aliquãdo cauſa ita urget, q, exhibemus diatrium pipereum, & ita ſi quandoque curamus febrẽ quotidianam eum calidis, & ſiccis, id facimus non habẽdo reſpectum ad febrem, ſed ad cauſam, neque hoc tollit ueritatem Aphor. In febre autem peſtilentiali ferè ſemper utimur ſiccis, circa quod obſecro attẽdatis, quia nos fuimus, qui ex Gal. diximus eſſentiam, & cauſam huius febris peſtiferæ, ſit enim febris peſtilentialis ex nimia putredine, & non à qualitate mala occulta, quemadmodum prius dicebant iſti in collegijs, quos ſemper hunc in modum loquentes audiebatis, ſed cum poſtea quærebatur ab illis, quæ nam eſſet iſta qualitas occulta, neſciebant reſpondere, eamq; aſsignare, & ſic eam febrem caſu curabant, quia ipſius eſſentiam, & cauſam neſciebãt, qui quidem ſi animaduertiſſent, quid nam dixerit Gal. ſecundo De prognoſticatione ex pulſibus hoc non dixiſſent. Dico igitur, q, febris peſtilentialis eſt de genere febrium putridarum, & fit à maxima putredine, nõ à qualitate occulta, cõuenit enim iſta febris cum putridis eo quia à putredine generatur, uerum hoc habet proprij (ut dicebat Galenus loco citato) q, tanta eſt in ipſis putredo, ut non ſolum uapores eleuati ex tali putredine

ad-

admisceantur cum humoribus bonis, (ut contingit in reliquis febribus putridis) sed etiam bonos humores putrescere faciant, qui uapores delati ad cor permiscētur cum sanguine existente in corde, & faciunt putrescere talem sanguinem, ita ut tota sanguinis maßa sit putrefacta, q. ualde differt ab illa putrefactione, quæ fit quādo uapores tantum putridi cum humoribus bonis commiscentur, tales uerò humores non putrescunt, sicut cōtingit in putridis febribus. Iste igitur est suus caracterismus, scilicet maxima putredo in corde genita, ad qđ animaduertens Auicenna, (qui quandoque loquitur sicuti quoddam oraculum obscure admodum, & dubie, ut non paruam legentibus afferat confusionem) dicit in capite De febribus pestilentialibus in prima quarti, q. cum talis putredo est confirmata, summa curatio in febribus istis pestilentialibus dicitur esse summa exiccatio, & hoc idem Galenus confirmans secundo illo De prognosticatione ex pulsibus dixit, q. in talibus febribus pestiferis non solum massa sanguinis uaporibus putridis participat, sed etiam totus sanguis putrescit, qui tam in corpore, quàm in corde reperitur, & tunc non est mirum, si homines affecti tali ægritudine statim cōcidant, & eorum uirtus statim debilitetur. In hac igitur febre quia putredo illa est, quæ facit nobis maximū negotium, quoniam hinc pendent leges, & prophetæ, derelicta febre, statim occurrimus causæ, quæ est putredo, nam si uellemus occurrere febri despecta putredinis cura, tunc cresceret in tantum illa putredo, ut homo statim periret, ideo ei cum exiccātibus statim occurrimus
ob

ob putredinem illā maximā, & propterea (ut dixi) clamabat uir ille Auicenna summam exiccationem esse ueram curam in talibus febribus, & hoc fuit dictum etiā Aristotelis quarto metheororum, q. exiccatio prohibet putredinem, & hoc est, quod legitur apud Hippocratē in epidemijs, q. in bello Peloponesiaco fuit tam ingēs pestilentia, et omnes homines perirēt, Hippocrates autem seruauit populum illum iubens ibi syluas omnes (quemadmodum Thucidides refert) comburi, quæ erāt circa regionem Thessaliæ, unde ex tali igne simul cum alijs rebus odoratis seruatus est populus ille, ex quo Hippocrates fuit tanquàm numen diuinum cultus. Cum igitur causa in hac febre pestilentiali magis urgeat, contempta febre accedimus ad ipsam causam cum frigidis, & siccis, quia putredo fit ex calido, & humido, & sic in tali febre frigidis utimur, quæ caliditati opponuntur, siccis uerò, quæ humiditati aduersantur. Et hinc est, q. mulieres ab experientia edoctæ rationem nescientes, cum carnem ferè putrescibilem habent, ne putredo illa uigoretur, & carnem corrumpat, exponunt eam Boreæ, qui est uentus frigidus, & siccus. Quare uos imitantes hunc morem mulierem in talibus febribus uti homini frigidis, & siccis, neque credatis hanc febrē fieri à mala qualitate, ut uoluerunt medici isti, qui coacti postea nescientes essentiam morbi, neque causam exhibent frigida, & sicca, scilicet syrupum de aceto sitate citri, syrupum acetosum, & bolum armenum. Sed notate unum, ne cum uultis curare hanc febrē, sumatis illa frigida ualde adstringentia, sed debetis eligere illa, quæ nō

ad-

adstringunt, & ita iam habetis totam ueritatem Aphorismi, quoad primam partem. Restat secunda pars exponenda, ubi incipit Maxime uero pueris, & aliis, qui tali uictu uti consueuerunt. circa quàm partem maxime aduertatis. Diximus, q; progressus morbi, idest constitutio morbi, & similiter uirtus, & ætates indicant, quantum agendum, & quomodo, modo si morbus consideretur non quoad cōstitutionem, sed quoad suas qualitates, frigidus ne sit, an calidus, siccus ne, an humidus, & de alijs huiusmodi, similiter, an sit constipans, uel relaxans, ex hac consideratione cibi qualitatem eligere scietis, uidelicet qui nam sit cibus secundū qualitates suas bonus, & morbo conueniens, uerum nō solum debemus hoc animaduertere, sed etiam illa tria à Galeno declarata nono Therapeutices, scilicet temperaturam, aerem, & morbum, ab his enim tribus sumuntur curatiuæ indicationes, quia aer quandoque curationem commutat, ut uerbi gratia si aliquis sit temperaturæ calidæ, & siccæ, aer uerò calidus, & humidus, aer talis commutat hunc. Similiter & temperatura, quare circunstantiæ istæ ueniunt considerandæ, quarum nonnullæ sunt extrinsecæ, aliæ uerò intrinsecæ, intrinsecæ sunt temperatura, consuetudo, exercitium, proprietas indiuidualis, & huiusmodi, multa extrinsecæ uerò sunt, aer, regio, anni constitutio, & similia. Sed primo dicamus de intrinsecis, deinde uerò dicemus de extrinsecis, pro quo debetis scire, q; cum uolumus curare aliquem morbum aduenientem temperaturæ discrasiatæ, siue distemperatæ quæ calida, & sicca sit, semper debemus attende

re morbo, & conseruare illam temperiem discrasiatã, quæcunque fuerit, aut bona, aut mala, neque conari eam ad æqualitatem redigere, & hoc clamabat millies Galenus in libris Therapeutices, do exemplum, sit exempli gratia quis temperaturæ calidæ, & siccæ secundum naturam, & febre laboret, certum est, q̃ illa temperies mala est, tamen nos uolentes remouere febrem, non debemus redigere temperiem illam ad æqualitatem, sed conseruare, nam si eam amouere uoluerimus, tunc duæ subitæ mutationes fient, prima quidem mutatio illius temperaturæ calidæ, & siccæ ad æqualitatem, secunda uerò dum uolumus morbum remouere, quas quidem mutationes natura non poterit tollerare, sequetur etiam aliud, q̃ corpus, tunc nutriri non poterit, quia si uis reducere illam temperiem calidam, & siccam ad temperamentum, utendum est frigidis, & humidis, quæ corpus non nutrient, quia unumquodq; à suo simili alitur, & si nutrient, peßimè id fiet. Quamobrem sequitur, q̃ debemus temperaturam conseruare naturalem, quantũ possumus, ipsiq; semper aliquid exhibere proficuum, nã licet habeamus morbum calidum, & siccum, tamen ratione temperaturæ calidæ, & siccæ deberemus uti cibis sibi similibus, quemadmodum inferius dicemus. Consideranda est etiam consuetudo, nam si quis laboret morbo frigido, & humido, & consueuerit uti frigidis, & humidis rebus, debemus nos semper dare aliquid simile tali consuetudini. Similiter aduertenda est proprietas indiuidualis, sunt enim aliqui, qui ita habent aliquam proprietatem infixam, ut calidis, & siccis nullo modo

uti

uti poßint, si horum aliquis laboret morbo frigido, & humido, debemus in hac ægritudine curanda respicere ipsam naturam indiuidualem semper ei aliquid simile tribuendo, & q̃ dixi de his idem intelligatis de reliquis intrinsecis, & ita quando possetis uno cibo occurrere morbo, & satisfacere temperaturæ, tunc habebitis iter rectum ad faciendum quod intenditis, & q̃ dixi de itinere recto in temperatura idem dicatis de consuetudine, & proprietate indiuidualis, ut si aliquis adsit, qui ex natura habet hoc propriũ, ut si gustaret humida statim læderetur, si laboret morbo frigido, & humido, hic utendum est contrarijs morbo, & habetis etiam iter rectum satisfaciendi naturæ indiuiduali illius, quia non estis coacti dare ratione morbi, quæ naturæ propriæ cõtrarientur. Reddemus modo ad dictum Hippo. *qui dicit* Maxime uero pueris, *idest si pueri laborauerint febre, conuenit tunc uictus (ut dictum est) frigidus, & humidus, tali enim uictu occurrimus morbo, & simul conseruamus temperaturam illius pueri, quæ cum calida sit, & humida, illo humido contentatur, quia unumquodque simili delectatur, confert etiam, si consuetudo sit uti uictu humido, & quod diximus de hoc idẽ dicatis de suo contrario, scilicet si iuuenis laborauerit morbo frigido, & humido, & eius temperatura calida, & sicca, tunc calidis, & siccis occurremus morbo, & satisfaciemus temperaturæ.* Hippocr. *autem de uno tantum affert exemplum, quoniam ex sententia* Galeni *in commento, iste est eius mos. Et sic iam expediuimus totum Aphorismum, & diximus de itinere recto, quomodo p̃*

ipsum

ipsum sit incedendum, sed quid de itinere obliquo? quomodo in hoc erit agendum? nam puer etiam sciet nauigare, cum uentum habet in puppi, timonemq; facilè gubernare, & regere, sed cum uentus est cōtrarius, nesciet clauo se ab undis, & uentis tueri. Quidmodo faciendū est? si iuuenem habebitis calidæ, & siccæ temperaturæ, qui laboret febre ardenti, quomodo regetis hunc ægrū? Nulli dubium est, ꝙ contrarijs debetis febrem amouere, cum autem febris calida, & sicca sit, ideo frigidis, & humidis uti debetis, rursus temperatura eius calida, & sicca est, quæ (ut dixi supra) uenit conseruanda, conseruatio autem fit per similia, ergo calidis, & siccis pro conseruatione temperaturæ utemini, attamen cum his morbo noxam inferetis, qui calidus, & siccus est, & sic nescietis, quorsum uergendum sit, quid ergo agendum erit in tali casu? quæ uictus ratio erit instruenda? Ad hoc male possumus respondere, quia cogimur prius examinare unam quæstionem huic proposito maxime deseruientem, tamen pro nunc dicatis (clarius enim inferius audietis) ꝙ in corpore cholerico debemus dare frigida, & humida ratione febris, ut febris est, nulla habita consideratione ad suam causam. O quomodo conseruabo hominis temperaturam? Dico (ut à me superius dictū est,) quod cum humida quædam sint actu, & potestate, quædam uerò actu sicca, & potentia humida, debemus dare humida, quæ actu sicca sint, potentia uerò humida, & ita satisfaciemus utrique, febri quidem cum humiditate illa in potentia, temperaturæ uerò calidæ, & siccæ cum illa siccitate in actu, & hunc in modum pro nunc

hoc habeatis, & quod dixi de isto casu idem dicatis facile de temperaturis contrariis, & de consuetudine, & proprietate indiuiduali, nam si sit quis, qui delectetur siccis, ut abhoreat mirum immodum humida, & febre ardenti laboret, debetis dare humida in potentia, quæ actu sint sicca, nam in talibus semper aliquid sicci, & terrei reperitur, quibus poteritis illi naturæ opitulari, sicut est in raphano, in quo sunt aliquæ partes subtiles, & tenues urinam prouocantes, & aliquæ crassæ, & terreæ, pariter in coriandro, & in braßica, & sic poteritis complicare hæc cum alijs casibus, obseruando semper istas circunstantias intrinsecas, de quibus diximus. Adsunt modo circunstantiæ extrinsecæ, quæ sunt obseruãdæ, nam si sit aer, qui morbo similis sit, ita ut morbus sit calidus, & siccus, & sit talis morbus in temperatura calida, & sicca, tunc ratione morbi debemus uergere aerem ad contrariam qualitatem, ratione autem temperaturæ non, quia temperatura calida, & sicca conseruatur ab aere calido, & sicco sibi simili, quomodo ergo conseruabimus temperaturam illius, ut iubet Gal. Hic stat ingentißima dubitatio, si enim uerbi gratia sit quis laborans morbo frigido, & humido, & temperaturæ frigidæ, & tempore hiemis, nemo est, qui non in hoc casu applicet calida, & sicca conuenientia ratione morbi, alterando etiam ad calidum, & siccum, sed quomodo conseruabimus temperaturam, & similia? quomodo poterimus assequi dogma Galeni, & sequi eius principia? Galenus enim tertio artis paruæ, & sexto De tuenda sanitate capite tertio, & octauo methodi capite ultimo,

mo, Auicenna quoque tertia primi doct. quarta cap. primo, & quarta primi cap. primo, similiter, & Hippocr. asserunt, q; semper conseruanda est temperatura, & q; ista conseruatio fit per similia, q; si uolumus obseruare eorum principia, ægrum utiq; interficiemus. Fuerunt ne isti adeo rudes, ut non cognoscerent hoc esse falsum? præterea homines cholericos uidemus semper rectius se habere in hieme, quàm in æstate, in æstate enim percipiunt ingentißimos calores, & non possunt uiuere, similiter phlegmatici melius degunt in æstate, quàm in hieme, & propterea Auerroes in libro colliget millies deridebat Galenum, & alios, & dicebat, q; libenter intelligeret, quomodo isti protulerint hoc dictum, nã cum fuerint magni uiri, non nisi aliquo cum magno arcano ita dixere. Conciliator in differentia 114 & 116. (si bene recolo) facit quædam annotanda de hac similitudine, & inquit, q; corpus æquales debet ista similitudine regi, inæquale autem minime. Hoc uidetur clarum, neque habet difficultatem de corpore æquali, & temperato, sed de inæquali, & discrasiato est maxima illa difficultas, quam prætermisit Conciliator in illa quæstione, & adhuc non audiui firmam solutionem, sed tantum quædam, quæ ab istis sparsim circunferuntur ad rẽ minime conferentia, Ideo circa hoc dicam meam sententiam, quam ab Auerroe tertio colliget accepi, ubi ipse obscura quædam ponit, quæ possunt soluere dictas instãtias, & ut omnia clara habeatis, nonnulla prius sunt annotanda. Imprimis, q; quando dicimus, simile conseruari à simili, istud simile duplex est, quoddã in actu, quod-

dam uerò in potentia, ſimile quidem in actu eſt, quotieſ cunque ſumitur illud, ut actu & non potentia tale eſt, uerbi gratia, eſt calor innatus exiſtens in corpore humano, uolo aſſumere eius ſimile in actu, tunc aſſumam uerbi gratia aquam, quæ ſit actu calida, aut aerem actu calidũ, hic reperitur ſimilitudo ratione qualitatis, quoniam de hac loquimur, alio modo intelligitur iſta ſimilitudo in potentia, ut calamentum exiſtens calidum in tertio, habet ſimilitudinem cum corpore calido in tertio gradu, & iſta ſimilitudo eſt in potentia, quia calamentum in potentia dicitur eſſe calidum in tertio, licet ſi cõſideretur, prout eſt actu tale, diſsimile eſſe dicatur, quoniam habet frigiditatem, ſimiliter dicendum eſt de pipere, qui in actu eſt frigidum, cum uero actuatur à calore naturali eſt calidum, & ſimile, & quemadmodum dixi de medicinis, idem dicatis de cibo, nam cibus dicitur ſimile dupliciter actu, ſcilicet & poteſtate, habet quidẽ ſimilitudinem cum corpore noſtro actualem, quãdo eſt ita redactum à calore, ut ſtatim actu nutrire poſsit, in potentia uero eſt, quando nõ actu poteſt nutrire, ſed eſt in potentia, ut conficiatur, & nutriat, ſicut eſt de pane, panis enim dicitur cibus in potentia, quoniam cõcoctus poteſt effici cibus, & actu nutrire. Hoc habito, & ſuppoſito ſupponatur etiam, ꝙ ſupra diximus, ꝙ quanto caliditas fundatur in humido, tanto mitior exiſtit, & quanto in ſicciori ſubiecto, tanto acrior efficitur, ſupponatis adhuc unum aliud ꝙ unumquodq; agens agit ſecundum propriam uirtutem, hoc enim notiſsimum eſt, quia agens non ſe extendit ultra gradus propriæ uirtutis

tis, ut si est aliquod calidum, ut quatuor, ita agit tantũ quantum se extendit talis gradus in tali caliditate fundatus. Supponatis, & quartum, q aliqua medicina dicitur potentia calida (ut dicit Gal. tertio de temperamentis, & quarto de simplicibus medicamentis) quæ ubi calori innato applicatur, statim potest reduci ad actũ, & corpus totum calefacere, pariter aliqua dicuntur frigida, quia actuata à calore naturali agunt in eum obtundendo, ita ut reddatur calor innatus imbecillis, ad hoc, ut poßit talem medicinam immutare, ut lactuca, q si calor naturalis poterit aliquod facile immutare in sui substantiam, tunc non dicetur frigidum, sed potius calidum, & propterea dicebat Gal. q talia medicamenta dicuntur frigida esse quandiu calor naturalis non immutauerit, & superauerit ipsa, ut est de opio, opium enim respectu corporis humani dicitur esse uenenum, quia calor naturalis non potest illud uincere, q si redigeretur ad actum, non essent uenenum, at nutrimentum ut in turdis cicuta est, quia à calore ipsorum uincitur, & superatur, uobis uerò uenenum, & hoc est, q dicebat Auicenna in 6. primi cap. primo De muliere illa, quæ comedebat cicutam, & ab ipsa nutriebatur, & hoc non ob aliud, nisi, quia calor ipsius immutabat cicutam & tũc respectu illius mulieris cicuta non erat frigida, sed respectu alterius caloris non potentis ipsam uincere, & sic habetis, quare dicatur medicina frigida in potentia, quæ ideo dicitur, quia à calore non potest immutari, neque superari, & quousque non superatur semper dicetur frigida, cum uerò fuerit superata, tunc nõ amplius

dicetur frigida sed calida, & nutriet calorem ipsum naturalem. His suppositis dico respondendo ad quæstionem, q͂ simile conseruatur à simili, nam illa medicina, quæ ponitur frigida in potentia donec intra corpus assumpta non superetur à calore naturali, & fiat similis illi, destruet calorem naturalem, non autem conseruabit, quando uerò superata est à calore naturali, tūc efficitur illi similis, & tunc calor naturalis ab ea medicina nutritur, & illa redditur calida, quemadmodum, et naturalis est calor, & sic sequitur, q͂ à primo ad ultimū simile conseruatur à simili, quod expresse patet ex supposito illo in quo dicebatur, q͂ tandiu medicina dicitur frigida, quandiu non superatur à calore naturali, cum uerò superata est, non amplius frigida dicitur, sed calida, & similis calori, ergo simile conseruatur à simili in eodem gradu quia ponatur calamentum calidum in tertio, in potentia, q͂ non reducatur talis calor in eodē præcise gradu, in quo est uidelicet in tertio, à calore naturali debili (quod patet ex tertio supposito, quando dicebamus, q͂ agens agit secundum proprios uirtutis gradus, & tandiu agit, quandiu suus gradus se extendit) modo gradus medicinæ se extendit usque ad tertium in potentia, gradus uerò caloris naturalis debilis se extendit usque, exempli gratia ad secundum, ergo calor naturalis non poterit reducere illud calidum calamentum ad illū tertium gradum, & illud superare, q͂ si erit calor naturalis præcise calidum in tertio, ut calamentum, tunc cū medicamentum superatur à calore naturali, efficietur ipsi cibus, & conseruabit, ergo sequitur, q͂ simile in gra

du

du conseruabit, & calor existens in tertio gradu conseruabitur ab ipso medicamento redacto ad calidum in tertio, ut si tale medicamentum detur corpori cholerico, tunc quia agens tam diu agit, quàm diu sua uirtus propria durat, inflammabit ipsum calorem magis quã faciebat calor ille in secundo, & sic reducit ipsum ad maiorem caliditatis gradum, ita ut efficiatur simile in gradu isti corpori cholerico, & sic habetis, quomodo simile in gradu nutriatur à simili, Idem dicatis de lactuca, nam ipsa licet respectu corporis temperati dicatur esse frigida, & à tali calore non poßit superari, nisi p̱ multum temporis spacium, tamen si detur corpori cholerico calido in quarto, respectu ipsius lactuca dicetur calida, quia statim primo occursu calor naturalis cholerici sibi eam actuando aßimilabit, & reddetur tali calori cibus temperatißimus, quod non contingebat corpori temperato, illud enim non poterat ipsam uincere, & aßimilare, quin immo potius retundebatur eius calor, quàm conseruabatur, & hoc est, quia lactuca, quàm diu non uincitur à calore, tam diu dicitur frigida, ꝙ si talis calor ipsam posset superare, tunc (ut dicit Galenus) ex ipsa sanguis admodum laudabile generabitur, & quemadmodum diximus de cibo, ita dicatur de medicina, nam piper, prout in potentia dicitur calidum, non conseruabit calorem, sed quando erit factum simile in actu scilicet à calore naturali actuatum. Et hæc de his, quæ agunt non primo occursu, & per contactum, sed quæ non sunt redacta ad actum à calore, dicta sint. Dicamus modo de alia similitudine, quæ dicitur esse, quando

sunt actu aliqua talia, uerbi gratia est corpus cholericum, quod uersatur in aere calido, iste aer dicitur esse ei similis in actu non in potentia, quia statim primo occursu aer ille immutat, & calefacit, & non fit ulla mora, sicut in medicina in potentia simili. Quæritur modo de isto simili in actu ut aere, nunquid calore existente calido in quarto, & aere calido in quarto, calor conseruetur à tali aere, & uidetur, q; non, quoniam experientia hoc docet, q; si sit aliquis, qui calidæ sit temperaturæ, et ponatur in aere calido, tunc potius lædetur, quàm conseruabitur. Ad hoc non respondeo, quemadmodum Galenus in tertio De simplicibus medicamentis, q; hunc in modum fit conseruatio, (& docet nos hoc experiri) si ponatur corpus calidum, ut duo in aqua calida, ut duo, tunc tale corpus nullam percipiet caliditatem, immò cõseruabitur in tali aqua. Quandoquidem dicetis uos, q; uidemus oppositum ex experientia, q; scilicet corpus calidum, ut duo positum in aere calido, ut duo, potius læditur, quàm conseruatur. Sed dico, q; uerum est, quod tale corpus læditur, sed non ratione aeris, neq; enim deterius se habent talia corpora ratione aeris calidi, ut duo sed quia aer de foris ueniens, cum primo occursu aperit poros quibus apertis, tunc resoluuntur spiritus, quo fit, ut calor ille magis debilitetur, & discrasietur, sed hoc est per accidens, & non per se, per se enim aer ille similis in gradu conseruat calorem illum, sed per accidẽs ratione apertionis pororum dicitur lædere. Et hinc est, q; in hieme melius se habent homines ob constrictionem, quia tunc in tali corpore non fit illa apertio pororum,

rum, ob quam spiritus non resoluuntur. sed hoc per accidens contingit, per se uerò ratione sui, quia frigidus est, & calori contrarius aer, in hieme corporibus nocet. Aut dico, q, si aer conseruetur in eodem gradu, tunc conseruabit tale corpus, quia autem non potest conseruari propter motus continuos, ideo non potest etiam tale corpus conseruare, nam si ille aer manebit calidus, ut duo, corpus calidum ut duo conseruabitur in tali aere, sed cum non possit diu idem permanere, sed semper uarietur, ideo corpus istud lædit, & tunc ista læsio non fit à simili in gradu, sed à simili in gradu inæquali. Ista sunt, quæ erant dicenda in hac quæstione, quam rogo, ut habeatis, quia res est multi momenti.

XVII.

ET quibus semel, aut bis, & quibus plura, uel pauciora particulatim oporteat afferre, considerandum. Condonandum autem aliquid tempori ætati & consuetudini.

HActenus frustra uidebatur ab Hippocr. positam esse regulam illam inueniendi quantitatem, & qualitatem cibi, quæ duo sumebantur, qualitas quidem à morbo, quantitas autem à uirtute, paroxismo, & constitutione morbi, nisi etiam docuisset quot uicibus cibus sit exhibendus, an semel in die, aut bis, & nunquid sit plurimum, aut parum cibi exhibendum, non enim suffi-

cit ſcire, an ſit exhibendum bis, aut ſemel nutrimentum, ſed oportet ſcire, an multum pro uice, aut parum, nam multi ſunt homines, quibus conuenit dare cibũ bis, ter, & quandoque quater, & bis, aut parum pro uice, aut multum Hippocr. *igitur perſpiciens nondum exactam cibi exhibendi cognitionem docuiſſe, tum ſecundum quãtitatem, tum etiam qualitatem illum qui operari uoluerit, ſubiunxit hoc ſpeciatim, nam ſi hæc nõ habuerimus, neſciemus rectè circa particularia diſcurrere, & uerſari, & hoc eſt, quod tradit in hoc* Aphoriſmo, *ultimam ſcilicet formam rei, unde ſumamus indicationes, utrum ſemel, aut bis ſit dandus cibus, & ſi ſemel, an parum, aut multum, iſta enim non ſumuntur à progreſſu morbi, & & paroxiſmo, ſicut quantitas, & qualitas ſumebatur, ſed ab ipſis humoribus, & cauſis morbum efficientibus, nam poſſumus indicatione ſumpta à conſtitutione morbi, quandoque multum dare, ſed ſumpta indicatione à cauſa faciente morbum, damus quandoque parum, & ſæpe, quandoque multum, & ſæpe, & ſic de reliquis, & hoc ualde refert determinate cognoſcere, & ob id* Hippoc. *copulans* Aphoriſmum *cum præcedentibus intendit illud, quod diximus in præſenti* Aphoriſmo *per agere, qui in duas partes diuiditur, in prima parte abſolute agit, in quibus conuenit ſemel, aut bis cibum capere, in ſecunda magis particulatim idem explicat, & ita habemus* Aphoriſmi *continuationem, intentionem, & rationem intentionis.* Quo *ad primam partem (ſi bene notetis)* Hippoc. *ponit prius quid agẽdum ſit, quàm doceat, docere enim eſt, cum rei cauſam apponimus, quinimmo*

nec

nec uere eius rationem protulit, quod est contra ipsius consuetudinem, & maxima dignum animaduersione. Circa quod debetis scire (quemadmodum in superioribus ex sententia Galeni diximus) Hippoc. hoc habuisse proprium, ut quod uidetur notum, illud absque causa ponat, & de eo tantum admoneat, non enim docet id, quod ex principijs suis notum esse uidetur, nam qui in illis optime instructi sunt ex eius admonitione quadam, de eo quod agendum sit, causam inueniunt. Sed quae sunt ista principia? Dico esse ea, quae nos diximus in exordijs nostrarum lectionum istud praeuidentes, cũ totius Hippoc. doctrinae caracterismum proposuimus, ex quo fundamenta eorum, quae ab ipso dicta sunt, elicere possetis. Vnde si memoria tenetis, ea quae diximus, & praecipue circa curatiuam partem scietis elicere indicationes, quibus semel, aut bis cibus sit dandus. Dicebamus nanque ꝙ omnis cura à natura morbi indicatur, & quemadmodum, cum natura morbi plures habeat differentias, facit etiam plures differentes indicationes morbum enim unam tantum confusam indicationem efficit, ꝙ scilicet tollendus sit, quod & Asini nouere (ut tertio methodi dicebat Gal.) qui cum immodice exudarunt ob motum aliquem, aut laborem, decurrunt ad alueos fluuiorum, in quibus se extendentes refrigerantur. Circa haec igitur principia nemo potest errare, quoniam clara sunt, & ideo dicebat philosophus in metaphysicis, In foribus quis errabit? Contingit tamen quandoque (neque hoc negauerim) errorem committi in principijs, cum non bene cognita sunt. Quamobrem cũ indicationes à morbi

bi natura sumantur, docet Hippocrates consideranda esse principia superius tradita, dixit enim Hippocrat. supra, q; necessitas alimenti sumitur à tolerantia uirtutis, quàm contemplantes, scimus quantitatem, uel qualitatem, & uices cibi exhibendi, similiter etiam si considerabimus naturam morbi eadem sciemus. Cum igitur hæc principia antea fuerint explicata, non erat dignũ Hippocrate istud repetere, quare Gal. introducens hãc partem docet, q; cum Hippoc. supra tractauerit de quãtitate, & qualitate alimenti, nunc modo intendit de uicibus agere, & has (inquit Gal.) sciemus, postquam naturam morbi, & uirtutis tolerantiã cognouerimus, hæc enim duo principia docent, quoties cibum dare debeamus, sed prius morbum nouisse par est, ille enim dirigit medicum ad operationes obeundas circa illa tria instrumenta, cibum, pharmaciam, & operationem manualẽ. Et quia sumus nunc in parte illa de cibo, ideo nunc partem illam consideremus, morbus. n. docet medicum, quõ cibum administrare debeat, sed quia morbus est in subiecto & indiuiduo, quod habet illas circunstantias (de quibus supra dixi) statu, consuetudinem, temperaturã, proprietatem indiuidualẽ, aerem, & reliqua, quæ ad curationẽ ueniunt, propterea consideranda sunt, ut rectius morbus expelli poßit, & sanitas introduci, & præcipue aduertenda est uictus ratio, quam oẽs istæ circũstãtiæ demõstrant, & ita discemus omnia in sua principia resoluendo hunc in modum. In quolibet subiecto est alimenti indigentia & defectus uel eiusdem exuperantia, ista est prima diuisio, quæ magis generi inhæret. Accipia-

piamus primũ membrũ quando in corpore fuerit indigentia alimenti & defectus, & id ulterius diuidamus. Ista indigentia aut est in corpore, quod morbũ non patitur, aut in corpore, quod morbo laborat. Si ista indigẽtia erit in corpore absoluto sine aliquo morbo, & re aliqua præter naturam, sed tantum illa indigentia sit, quæ fames appellatur, de qua loquitur Hip. 2. Aph. 16. tũc uirtus non erit ualida (dicat quicquid uelit Gal.) quia uirtus fundatur in spiritibus, & bonis humoribus, & hic resoluti sunt spiritus, quibus resolutis uirtus debilitata est, & propterea ibi dicebat Hip. Vbi fames, laborandum non est quia semper uirtus debilis est, et tunc etiam refectiones periculosæ sunt iuxta illum secũdum Aph. à nobis expositum, uirtus .n. propter sui imbecillitatem à nimia cibi copia opprimitur, & ideo dicebat Hipp. in 1. prognosticorum, q. debemus cõtemplari faciem illam ab ipso descriptam, & uidere, nunquid uirtus stet, quoniam cum est debilitata, facile opprimitur. Ideo in 1. De ratione uictus in morbis acutis præcipiebat ipse q. non multum cibi esset dandum, nã ratione corporis multo cibo, ratione aũt uirtutis, non multo cibo statim indigemus, quia ipsa opprimeretur, & suffocaretur. Quid hoc in casu agendũ est? Dico, q. debetis dare parũ, & sæpe atq; pluribus, uicibus, parum quidẽ ne suffocetur uirtus, sæpe uerò, ut corpus reficiatur, & ita habetis, quid dicendũ sit ubi indigentia fuerit in corpore sano non affecto aliqua re præter naturam. Sumamus aliud membrum, ubi indigentia aderit corpori affecto aliqua re præter naturã, hic ratione indigentiæ habemus

bemus uirtutem resolutam, ratione autem rei præternaturalis similiter uirtus resoluitur. Cum igitur à duobus uirtus sit debilitata, ideo maior indiget restauratione, nam si uerum est (quod supra diximus) q; ubi adest mala dispositio ibi mala temperatura, ubi uero mala tẽperatura, ibi mala operatio, & debilitas uirtutis, tum ratione huius, tum etiam ratione indigentæ alimenti, ex quibus indicatio sumitur ut uirtus reficiatur, debemus tribus uicibus, quatuor, aut quinquies in hora dare cibum, quoniam hic multo egemus alimento, quod unica uice non possumus exhibere. Quam rem cognoscẽtes Empirici quotidiana experientia, cum habẽt corpus aliquo modo affectum, in quo sit cibi indigentia, dant pluribus uicibus cibum, nesciẽtes tamen huius causam & rationem. Ideo habent tantum unum crus, quia ambulant duntaxat cum experientia, & causam contemnunt. Expedito primo membro primæ diuisionis, remanet secundum explicandum, ubi scilicet fuerit cibi superabundãtia, quod membrum adhuc subdiuiditur, quoniam aut ista superabundantia est bonorum humorum, aut malorum. si bonorum humorum erit excessus, tum erit in corpore plethorico, & plethoria talis appellabitur, non oportet, nos huius membri ulteriorem facere diuisionem, quia uirtus in tali casu fortis est, & tunc tale corpus possumus dimittere sine cibo per diem integrum, maxime si uirtus fuerit ita suffocata, ut propè extinguatur, si enim daremus cibum, tunc ipsam pœnitus extingueremus, quemadmodum contingit lucernæ oppressæ à nimia olei quantitate, & ita poterimus tolle-
re

re alimentum, quoniam uirtus non opprimetur, nec extinguetur, cum habeat alimentum in uenis, nam (ut diximus supra ex Gal. in secundo De temperamentis) si corpus habet in uenis plurimum sanguinis, tunc facile ieiunium tolerat, & uirtus non debilitabitur, cum habeat thesaurum in uenis, sicuti est in casu proposito, & tunc damus cibum huic raró, & parum, non sæpe & parum, & quandoque semel tantum in die, uel semel alternis diebus. Quòd si ista superabundantia fuerit humorum malorum, tunc tale corpus indiget dieta tenui uirtutem expurgante, dicebamus enim supra alimentum tripliciter considerari, aut ut expurgat & expiat uirtutem, aut ut ipsam reficit, aut ut conseruat, hic cum sit repletio quo aduires, si uolumus uirtutem expiare, debemus uti tenui, non autem abundanti alimento, quoniã talia corpora Cacochimia referta sunt, dicebat nanque Hippoc. Corpora impura quanto magis nutries, tanto magis lædes. Ideo non sunt cibanda, quicquid dicat Gal. in hoc commento. Et quia hic excessus malorum humorum multiplex esse potest, aut scilicet crudorum, aut adustorum malorum humorum, ideo debetis eum distinguere, ac distinctum considerare. Si fuerint humores crudi superabundantes, hoc dupliciter continget, aut enim poterunt concoqui, aut non. Si primo modo, tales humores erunt dulces, ut in animalibus degentibus in cauernis, & tunc talia corpora habentia hos humores malos crudos dulces egent alimento exiguo, & pauco, quemadmodum plethorici, quoniam habent similiter thesaurum in uenis, ideo dicebat Galenus

in quarto De tuenda sanitate, q. ubi humores crudi in corpore fuerint, tale corpus non uenit alendum, & intelligebat de illis dulcibus, qui concoqui poßunt. Quòd si humores illi crudi fuerint, ita ut calorem extinguant, & non poßint nutrire corpora, tunc ex quo talia corpora non habent alimentum, propterea nos alimus sæpe, & parum, nam (ut dicebamus supra ex sententia Galeni) quando interprætabamur uerba illa: Senes facilime ferunt ieiunium. senes in ultima ætate constituti indigent refocillatione dando ipsis cibi parum, & sæpe, parum, quia si multum datur, uirtus suffocaretur, & calor eius, cum debilis sit, sæpe, quia si dabimus parum & raro, resoluetur eorum calor, cum non habeant thesaurum intrinsecum, sed tantum illam pituitã acidam, & crudam omnino ineptam concoctioni. Videamus modo secundum membrum, ubi fuerint adusti humores à calore igneo. Ista adustio duplex esse potest, uel in materia subtili, ut in serositate sanguinis, uel in parte subtili chyli, ex tali .n. adustione multiplicatur humor qui bilis appellatur. Quid agendum tunc? nam in praxi utplurimum inuenietis homines biliosos, qui uenas habent bile refertas. Debetis ne cibare istos sæpe & parum. an raro? Dico, q. cum occurritis hisce biliosis, tunc debetis dare sæpe, & parum. Sed quare sæpe? quia hic est indigentia bonorum humorum, & malorũ abundantia, ex quibus illud corpus non nutritur. Sæpe autem quia cum habent illum calorem igneum, & à natura sua recedentem, maxime resoluuntur, ob quod calor innatus debilis redditur, indigent etiam sæpe, quoniam

niam isti facillime cadunt in syncopen, ut dicebat Gal. 2. De differentijs febrium & Auicenna in prima quarti cap. de febribus syncopalibus, bilis enim cum subtilis sit, mouetur de loco ad locum, & facit syncopen, fiunt nam omnes motus oppositi, si quidem uentriculus attrahitur à uenis meseraicis excrementum, nam ut dicebat Galenus. 2. De facultatibus naturalibus, membrum uicinum quando cogitur dare aliquod nutrimentum alteri membro uicino, nō dat, nisi quod ipsi superfluum est, similiter mesaraicæ uenæ attrahentes ab hepate, nō recipiunt nisi excrementum, hepar attrahens similiter excrementum à uenis recipit, pariter uenæ attrahentes à membris suscipiunt excrementa, & ita uidetis, quomodo fiant motus diuersi & contrarij, qui fieri solent in fame naturali. Cum igitur ad uentriculum attrahentem non transmittatur nisi malus humor, ideo ex tali humore malo attracto cor agitatur, & fit syncope, & hoc est, quod dicebat Auic. 13. primi, Qui tolerat famem, stomachum replet malis humoribus, & ipse tantum proposuit hoc, non autem declarauit, sicut sui moris est. Scitis autem uos nunc causam, quam dixi, quia in fame fiūt motus oppositi. Cum igitur isti biliosi facile cadant in syncopen, ideo non possunt perpeti famem, quare dandum est sæpe & parum, & hoc est, quod dicit Galenus in 12. methodi, ubi loquitur de his, qui syncopen patiuntur in febribus (& inquit) ꝙ cogimur quandoque cibare istos in principio paroxismi, & idem repetit Auicēna in prima quarti. Et sic propter tres causas his hominibus colericis, qui habent adustam partem illam san-

guinis subtilem, damus alimentum sæpe, tum ratione indigentiæ bonorum humorum, tum ratione caloris ignei resoluentis, tum etiam ratione syncopis, quæ ipsos tempore famis molestat. Sed quare damus parum? quia uirtus est debilis, & hoc indicat debilitas caloris innati, quia calor innatus est, siue uirtus, ut uoluit Hippoc. siue instrumentum proximum ipsius, quod hoc loco discutere non intendimus; ex quorum imbecillitatæ omnes et operationes debilitantur. Quòd autem in his calor sit debilis patet, quia (ut supra dixi) calor stat in ipso humido, & quanto recedit à subiecto humido, tanto amittit de nomine caloris innati, cum autem in corpore isto colerico sit calor mordax, & acris, ideo magis recedit à natura caloris innati, & magis efficitur debilis uirtus, cũ ipso utatur tanquam instrumento. Stante igitur uirtute debili, si multum damus ipsam opprimimus, & suffocamus, & ita hoc ex natura rei relinquitur clarißimũ, q; scilicet sit parum dandum, quare semper exerceamini in ea, quia tunc eritis domini artis, & arcanum naturæ, & non credetis Galeno aliquid dicenti quia Galen. est, sed quia hoc rei natura exigit. Quòd si fiat adustio in humoribus terrestribus, cum iste humor sit alterius naturæ ab humore adusto subtili, inuenietis enim corpora complura melancolica, quibus oportet, ut instituatur alimentum. Quid erit agendum à nobis? Dabitis ne rarò, an multum, an sæpe, an parum? Dico, q; debetis uti alimento parum & sæpe, sicut in colericis, cum in his non adsint humores boni, quibus nutriri poßint, præterea cum sint exsiccati, indigent humectatione, alioqui cor-

corpus resolueretur, & propterea datis sæpe, & parum, quia uirtus est debilior, quàm in colericis, cuius ratio est in promptu, quia qualitates existentes in his hominibus melancolicis ambæ opponuntur calori innato, habent enim siccitatem, in qua non conseruatur calor, sed in humido, & frigiditatem, quæ caloris est destructiua. In colericis autem ambæ istæ qualitates non sunt oppositæ, sed una tantum scilicet, siccitas, & ideo respectu melancolici colericus fortior existit. Differentia autem est in administrando cibum colerico, & melancolico ratione qualitatis, licet conueniant in hoc, q utrique cibũ exhibemus parum & sæpe quoniam qualitas cibi est in melancolicis calida, & humida, ut illi humori terrestri opponatur, in colericis uerò frigida, & humida. Et sic habetis indicationes omnes, unde sumuntur uices exhibendi cibum. feci autem discursum, quoniam sine ipso non poteram manifeste declarare Aphorismum. Percurramus modo Galeni commentum, quoniam in ipso multa sunt, tum superflua, tum errata. Videatis primo, quomodo introducit, Aphorismum Quoniam de quantitate & qualitate &c. recte introducit, deinde dicit: Necessarium est considerare, & ad hæc ipsa &c. dimittatur hæc pars, quoniam est expositio secundæ partis Aphorismi. Sequitur Nam & ad hæc primæ erant intentiones, & morbi ipsi, & uires ægrotantis. hic frustra ponitur illud Vires sciebat enim Galenus, q indicatio sumitur à substantia corporis affecti, & q humorum naturæ trahunt secum uirtutem siue uires, nam (ut dixi) secundũ q humores sunt

craßi, aut adusti, aut crudi, aut colerici, aut melancholici, ita nos damus plus cibi, aut minus, sufficit enim scire naturam humoris (ut dixi) quia habito hoc, scimus uires ægrotantes, ideo superfluit, cum dixit. Nam si sæpius aut raro &c. postea subiungit sic Si enim uires laborantis debiles fuerint &c. Hic confuse procedit Galenus, quia non distinguit, quales humores sint corrupti, ideo implicauit duas diuisiones simul, ut apparet ex nostra distinctione superius facta, cum diximus corruptorum humorum quidam sunt acidi, quidam adusti, & ideo non dico, quod non dicat uerum, sed confuse docet, & subiungit Corruptio uero contemperamentum ἐπικράσις dicitur apud græcos contemperatio humorum, nam augemus ipsam uirtutem, quando retundimus ipsos humores, ut puta si humores fuerint calidi, & acres cum frigidis contemperamus ipsos & talis contemperatio dicitur κράσις, quemadmodum & qui uinum diluunt, crasim eos facere dicunt, & ista contemperatione indigemus in dysenteria, cum frigidis enim & humidis humores acres retundimus, & ideo Galenus hic intellexit de bili subtili. Videatis quam obscure loquatur, ipse enim est commentatur, tamen indiget alio commentatore. Et ubi Galenus non satisfacit, non credatis ipsum nescire, sed hoc est, quia multa scripsit, quæ tamen non reuidit, & sic dicebat ille. In multiloquio stultitia depræhenditur, & quando scripsit hoc fortaße aliud cogitabat, quia dicit multa, quæ contradicunt dictis ab ipso alibi, & quod sit uerum, subiungit. Si uero cum uirium debilitate &c. hic

dicit

dicit esse posse in corpore humores bonos, & tamen uirtus existat debilis, hoc autem repugnat his, quæ dixit libro De phlobotomia, & 8. methodi, nam ibi expresse dicit oppositum ly Modicè dicit contextus græcus συμμετρία idest temperantia, & ideo deberet uerti Moderate subdit His raro, & pauca afferemus Hoc, quod sequitur est uerum, sed suppositum est falsum & subiungit. Si uero cum humorum defectu uel corruptione &c. hoc est falsum, quia in 12. methodi dicit, q ubi humores isti sunt mali, & subtiles, tunc uirtus debilis existit, ideo expressa est cõtradictio, & subdit, Si uero accessiones &c. hoc superuacaneum est, quia indicatio sumpta à paroxismo diuersa est ab indicatione, quæ indicant, an bis, aut ter sit dandum, ut supra dixi. Reliquum commenti discurratis per uos, si tempus haberem multa dicerẽ super hoc, sed quia abutor uestra patientia, ideo non possum, sequitur secunda pars Aphorismi Condonandum autem aliquid &c. Nam (ut supra dixi) alia ætas alios mores postulat, dicebat ille, respicienda est consuetudo, de qua dixit Hippoc. 2. De ratione uictus cap. de consuetudine, sed quoniam non uultis me ulterius procedere, transibo ad alterum Aphorismũ.

*

XVIII.

Estate, & autumno cibos diffi- cillime ferunt, hieme facillime. Secundum locum uer habet.

Intentio Hippocratis in hoc libro (ut aliàs diximus) erat agere de inanitione, & repletione, qua scilicet arte corpus repletum inaniatur, & innanitam repleatur, quæ duo tribus instrumentis perficiuntur scilicet uictus ratione, potione, sanguinis mißione, tractauit autem prius de dieta usque ad uigesimum Aphorismum. Et quia sumebantur indicationes de quantitate cibi exhibendi & de uicibus à tolerantia, & ab indigentia, secundario ab annexis uidelicet ab ætate, tempore, dispositione, & alijs, de quibus satis obscure in altero Aphorismo fecit mẽtionem, ideo in hoc Aphorismo uult illam secundam partem explicare, & quia illa, tempus scilicet ætas, consuetudo, & reliqua habent aliquam similitudinem inter se, propterea Hippoc. seruans solitam breuitatem tantum exemplo declarat de tempore, ut nacti notitiam illius de reliquis similibus cognitionem assequamur. Cum igitur dictum sit in præcedenti Aphorismo, ꝙ indicatio cibi exhibendi sumitur potißimum ab indigentia & tolerantia uirtutis, hoc stante, inquit, ꝙ æstate, & autumno indigemus cibo propter paucitatem sanguinis, quia in illis temporibus habemus malam uirtutis tolerantiam, & ob id debemus sæpe & parum cibũ

exhi-

exhibere, sæpe propter indigentiã alimenti, parum ob malam tolerantiã uirtutis, è conuerso autem in hieme et uere, quia reperitur bona uirtutis tolerantia, quoniam in illis temporibus est plurimum caloris innati iuxta illum Aphorismum expositum, cibus etiam facile fertur, fiunt enim ob caloris innati fortitudinem bonæ cõcoctiones, ergo bona alimenti distributio, quemadmodum optime Gal. in illius Aphorismi commento, qui incipit. Ventres hieme & uere &c. Declarabat, & similiter cum calor sit plurimus, sequitur optima uirtutis tolerantia, quod ualet, quia Gal. dicebat, q; calor innatus, aut est uirtus ipsa, aut proximum eius instrumentum, ideo ubicunque est caloris innati fortitudo, ibi est fortitudo uirtutis, ergo optima tolerãtia ipsius erit, præterea plurimum corpus resoluitur ab intrinseco, et ideo magna fit cibi indigentia, ob id multum dãdum est alimenti, non tamen sæpe, quia sufficit unica uice, aut bis, si ita sunt soliti cibum sumere, nostra autem ætate damus cibum bis in die in hieme, & uere ob consuetudinem, & sic habetis, quare in his temporibus contrariũ facimus, quàm in æstate, & autumno, damus enim multum ob indigentiam, damus autem non sæpe, sed aut semel aut bis in die, quoniam uirtus, cum fortis sit, potest tolerare illam quantitatem unica uice, & addit Hippo. Secundum locum uer habet. Hæc pars ita exponitur à Galeno, si bene considerentur eius uerba, q; in facilitate tolerantiæ uirtutis, ita ut uirtus facile toleret cibum, est primo hiems, in secundo uero gradu facilitatis est uer, nam in uere facile feruntur cibi, facilius

autem hieme, similiter è conuerso dicatis de æstate & autumno, in autumno difficile feruntur cibi, difficilius autem in æstate, & sicut in difficili tolerantia cibi primum locum obtinet æstas, secundum uero autumnus, sic in facili tolerantia primo est hiems, secundo uero uer. Reddebat autem Galenus rationem cur minus difficile toleretur cibus in autumno quàm in æstate, inquiens, quia in autumno propter aerem extrinsecũ frigidiorem corpora refrigerantur, quo fit ut calor uniatur, & non resoluatur, quod non contingit in æstate, in qua ob aeris extrinseci calorem difflãtur, & eorum pori aperiũtur, & sic calor innatus ferè est propè cutim, similiter in uere minus facile toleratur cibus, quàm in hieme ob caliditatem aeris extrinseci quæ relaxat poros, ita ut calor innatus diffundatur per totum, & ob id in uere homines sunt magis cholerici, quia sanguis petit extimas corporis partes, quod non contingit in hieme, quia calor est magis profundus, hactenus habetis totum Aphorismum explicatum quantum attinet ad literæ expositionem, & continuationem ipsius cum præcedenti. Reliquum modo est pro maiori declaratione, & ut omnia dubia circa ipsum contingentia soluere poßitis, ut audiatis nonnulla proposito nostro deseruientia. Dixi in characterismo, quem in primis nostris lectionibus hoc anno tradidimus, quemadmodum Hippoc. in primo De natura humana circa finem fuit huius sententiæ, q; corpora humana alterentur ab extrinseco secundum qualitatem aeris ambientis, & humores augeantur secundum proportionem quatuor temporũ,
nam

nam cum uer sit calidum & humidum apud Hippocr. in tali tempore sanguis abundat. Quòd si quis dicat, cur Hippoc. posuit uer esse calidum, & humidum, cum Gal. 2. De temperamentis asserat uer esse temperatum, ita ut neque excedat in caliditate & humiditate? Gal. in lib. De natura humana uidens Hippoc fuisse huius sententiæ nititur eum saluare, & dicit, quod est in temporibus, sicut in animalibus, quæ respectu plantarum dicuntur esse temperata, uer enim respectu aliorum temporum est calidum, & humidum, quod si in se, & in sui natura consideretur, est temperatũ, nec in ipso est aliquis excessus, & ita soluit Galenus. Cum igitur corpora nostra alterentur iuxta Hippocratis sententiam per qualitatem repertam in aere, cumq; in uere aer sit calidus & humidus, sequitur, quod corpora nostra erunt calida et humida, & cum unicuique tempori correspondeat humor, qui in tali tempore dominetur, in uere abundabit sanguis, qui est calidus & humidus, & morbi etiam uigebunt pendentes à sanguine mixto cum pituita, sicut sunt epilepsiæ, podagræ, & aliæ ægritudines, de quibus Hippoc. in primo De natura humana circa finem meminit, sequitur deinde ipsa æstas, quæ cum calida sit, & sicca, corpora similiter erunt calida & sicca, & tali tempore dominabitur bilis russa, æstati correspondens, stãte tamen sanguine, qui multiplicatus fuit tempore ueris, quoniam non est aliqua causa resoluens sanguinem. Sequitur autumnus, qui cum frigidus sit & siccus infrigidat, & exsiccat corpora nostra, & tunc melancolicus humor dominatur, stante tamen bile russa, quia nõ

est aliqua causa, quæ potuerit ipsam consumere, licet et in æstate multiplicetur atrabilis propter nimiam caliditatem bilem ruffam adurentem, & sic abundat tum ratione extrinseci, tũ intrinseci. Sequitur deinde hiems, in qua ipsa pituita dominatur, quæ cum frigida sit & humida infrigidat & humectat corpora nostra, stat tamen humor melancolicus, quia non est causa resoluens ipsum. Istæ sunt anni dispositiones, in quibus secundum Hippocratem augentur quatuor humores, & corpora nostra diuersimode alterantur. Sed hic cadit dubium motum à Galenus in primo De natura humana, qui inquit, dixisti ò Hippoc. in hieme multiplicari pituitam, quæ multiplicatur ob caloris debilitatem, quomodo hoc dictum stare poterit, cum in illo tempore uentres natura calidißimi sint? si ergo sunt calidißimi, non generatur plurima pituita, quia cum frigida sit, generatur à calore debili, qui cibum conficere non potest. Galenus respondet inquiens ibi Hippocratem per uentres intelligere uentriculum cum suis annexis scilicet intestinis, hepar tamen est frigidum cum suis annexis. idest cũ toto ambitu uenarum, & propterea licet bene concoquat uentriculus, tamen hepar male concoquit, quo fit, ut multa generetur in hieme pituita ratione frigiditatis hiemis, respectu uero uentriculi (cum sit calidus) non generetur. Secunda ratio Galeni, cur in hieme plurima pituita aggregetur, est, quia aer extrinsecus est frigidus, qui refrigerans corpus facit ipsum redundare plurima pituita. Tertia ratio est, quia in tali tempore comeduntur cibi frigidi, olera, fructus, bibũtur musta, omnia ista

cum

cum frigida sint, in causa sunt, ut in corporibus tali tẽpore plurima colligatur pituita. Ista est Galeni solutio, quæ mihi non satisfacit, primo, quia cum dicit Galenus Hippocratem per uentres non intelligere de omni uentre uidelicet hepate & alijs, sed de uentriculo, hoc non uidetur uerum, quia cum infert Hippocrat. postea Plurimo egent alimento. hæc consequentia illata nulla esset, quia cum sit multa pituita in tali tempore, ergo non egent plurimo alimento, propterea quia aut illa pituita est naturalis, aut præter naturã, si ẽ præter naturalis, ergo corpora illa non erunt sana, sed ægra, et de corporibus ægris non loquitur Hippoc. sed de sanis, ergo erit naturalis, quæ nutriet, & sic non indigebunt plurimo alimento, Neque etiam rationes Galeni cogunt, in quibus probat in hieme generari plurimum pituitæ, & primo, quando dicit, ꝙ in hieme comeduntur plurima cibaria humida ut olera & reliqua, hoc nihil est, nam si uolumus comparare cibaria frigida, quæ in æstate comeduntur, illis quæ in hieme, certe si propter hanc rationem in hieme generatur plus pituitæ, tunc multo plus generatur in æstate, omnes enim appetunt in æstiuo tempore frigida & humida cibaria, quod habetis in secundo De natura humana, qui inscribitur De ratione uictus. Et ita ratione illæ potius concludunt, ꝙ pituita magis generetur in æstate quàm hieme. Quid dicendum? Quæstio difficilis est, & Galenus eam soluere uolens dixit, dicam quod sentio utẽs ista modestia. Sic & ego (cum Galenus non satisfaciat) dicam quod sentio, & extraho solutionem ex Hippocratis uerbis, di

cit

cit ipse Ventres hieme & uere natura calidissimi &c. dixit natura non absolute calidißimi sunt, ideo consideremus uentres quomodo se habent naturaliter, nam ut dicebat Aristoteles primo æthicorum non sunt considerandæ eßentiæ in corporibus corruptis, sed sanis, ut si uolumus considerare uentris essentiam, debemus considerare eam, sicut est secundum propriam naturam, & ideo dico, quòd uentres in propria natura cõstituti dicuntur esse calidiores in hieme (loquor de omnibus uentribus) calore scilicet innato, non igneo. Quod patet, quia quando calor naturalis non est diminutus, si occurrat illi aer hiemalis, ita ut hiems sit in propria natura, non fit frigidior, quod animaduertit Galenus in illo commento illius Aphorismi, similiter dicendum est de cibarijs quæ si bona erunt & non præter naturã assumpta, & positio uentris naturalis, & constitutio hiemis naturalis, semper uentres erunt natura calidissimi, quia in uentribus per antiparistasim, quæ fit mediante aere frigido, calor augetur, quantum autem faciat antiparistasis ad auctionẽ caliditatis, habetis hoc declaratum in 4. metheororum ab Aristotele, aer enim ille frigidus colligit calorem & facit ipsum uigere, nõ autem resoluit, immo resoluit excrementa omnia, quoniam in hieme fiunt optimæ concoctiones, ergo plurima excrementa excernuntur, quo fit, ut calor resoluat in hieme & non resoluatur, in æstate autem oppositum contingit, nam tunc propter caliditatem extrinsecam naturalis calor resoluitur, & educitur ad extimas partes. Hactenus habetis, ꝙ si uentres sint in propria na-

natura, & hiems in naturali constitutione, cibaria etiã naturalia, semper uentres sunt calidißimi, q; si quis fuerit senex, & in hieme, tunc eius uentres non erunt calidißimi, quia deest una conditio, uidelicet q; uenter non est in sua naturali dispositione, & debita proportione, si calor fuerit calidus in hieme, & quis comedat cibaria mala, tunc si uentres non erunt calidißimi, hoc erit uitio cibariorum, non autem caloris. Sed uellem scire, cũ uentres hieme calidißimi sint, cur plus pituitæ in hieme generetur, cum deberet eße totum oppositum, cum ipsa generetur à calore diminuto. Dico, q; debemus considerare omnia in propria natura sua, nam (ut dicebat Gal. in primo epidemiarum, & primo De differentijs febrium) aeris constitutio imprimit uarias affectiones secundum uariam dispositionem paßi, uerbi gratia si constitutio aeris sit calida & humida, ita ut sit pestilens & imprimat pestem in corporibus humanis, non in omnibus, sed aliquibus, ego faciens hanc regulam dico, Constitutione aeris calida & humida pestilenti existente pestilentes febres in corpore humano generantur. Hæc regula licet sit uniuersaliter prolata, non tamen est intelligenda de omnibus corporibus, ita ut omnia corpora habeant febres pestilentes, & in ipsas incidant, à pari dico in propositio, q; cum Hippo. dixit, q; pituita in hieme multiplicatur in corporibus, non intelligit de omnibus corporibus, sed de his, quæ non naturaliter se habẽt, q; si corpora naturaliter se habuerint, non pituita, sed sanguis multiplicabitur, si uerò calor in aliquo corpore nõ naturaliter se habeat, sed sit

debi-

debilis, ita ut non poßit resistere aeri extrinseco, tunc generatur pituita, & sic in Aphorismo loquitur de corporibus naturaliter se habentibus, in quibus in hieme, non multiplicatur pituita, sed sanguis, in libr. uero De natura humana cum dicit q̃ in hieme multiplicatur pituita intelligit de corporibus non naturaliter se habentibus, quæ habent calorem debiliorem. Ita ego dicerem, si uobis non placet hæc responsio, sumatis illam Galen. quam uobis fideliter recitaui. Est alia dubitatio in dictis Hippoc. dicebat enim æstate cibos difficillime ferunt, facilius uero hieme, cõtra in principio æstatis est multum sanguinis ergo dictum Hippoc. falsum, consequentia nota est, antecedens deducitur, nam si uerũ est Hippoc. fundamentum, q̃ in tempore æstatis multiplicetur bilis stante sanguine genito in uere, cum non habeat adhuc causam consumentem ipsum, remanet ille, licet non ad eandem mensuram, cum autem sumus in ultimo æstatis, tunc minimum est sanguinis, quia resolutus est, tunc generatur bilis atra stante bile ruffa, cum uero sumus in fine autumni, generatur pituita, stante atra bile genita in ipso autumno. Hoc supposito tunc facilius ferunt in æstate, quàm in hieme, deduco, quia in æstate (ut apparet per discursum factum) est plus sanguinis, quia diximus abundare bilem, & remanere ipsum sanguinem, et si est plus sanguinis, ergo plus caloris, cõsequentia uera secundum Gal. ubi plus caloris, ibi maior tolerantia, ubi maior tolerantia, ibi facilius feruntur cibi, ergo sequitur, q̃ in æstate cibi facilius feruntur. Dico ad hoc argumentum, q̃ si consideremus dispositio-

sitionem humanorum corporum, quæ est in æstate, & illam, quæ est in hieme, tunc melius se habent corpora in æstate, quam hieme; quia in æstate plus est sanguinis, ut ratio concludit, sed hoc modo non considerantur corpora, sed respectu aeris, immutantis ipsa, nam propter dispositionem aeris calidißimi trahentis calorem innatum ad exteriores partes, difficulter feruntur cibi in tempore æstatis, in hieme uero calor non ita dißipatur, & ideo ob hanc rationem sequitur, q; cibi melius in hieme feruntur, quàm in æstate, & ita dictum Hippocra. habet ueritatem, & argumentum nullum est. Eodem modo remouetur dubitatio altera mota à recentioribus de uere probans difficile potius in eo tolerari cibum, quàm facile, quia Gal. dicit, q; tempus ueris est sicuti dispositio plethorica, & tunc debemus exhibere parum cibi, & raro, & hoc sumpta indicatione à tolerantia, & indigentia uirtutis, & quia hic est multum sanguinis, ergo uirtus non indiget alimento, quia id non poterit tolerare, sed suffocabitur, ideo sequitur, q; erit parum, & raro dandum, & tamen corpora tempore ueris facile tolerant cibos, quod confirmabat Galenus in commẽto præcedentis Aphorismi. Dicatis, q; cibus non simpliciter in uere facile toleratur, sed respectu æstatis & autumni, respectu uero hiemis difficile, quia in uere humores incipiunt colliquari, quo fit ut minori indigeãt alimento respectu hiemis, non respectu aliorum temporum, quod facile poterunt ostendere isti, qui in præsenti quadragesima ieiunant, nam si uolunt assumere unica uice multitudinem cibi, ualde grauantur, & læsionẽ

per-

percipiunt, & non ita facile concoquunt, ut in hieme, in qua poterunt assumere illam quãtitatem cibi, & maiorem unica uice absq; læsione.

XIX.

Is, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante indicationes.

Hippocrates in xi. Aphoris. idem prorsus dicit, quod hic, dicebat enim, nam cibum dare nocuum est his quibus per circuitum fiunt accessiones. Quare uidetur Galenus fuisse præuaricator, quia uti præuaricatione est tacere dicenda, hic enim deberet declarare hunc Aphorismum non esse superfluum, cum magis uideatur esse superfluus, quã præcedens, & tamen in præcedenti laborat in probando illum Aphorismum non esse superfluum, quid igitur iste doceat plus, quàm Aphorismus xi. non dicit Galenus. Quod autem hoc uerum sit, notate eius expositionem, qui uolens exponere præsentem Aphorismum, primo nititur eum continuare cum præcedenti (& ex hoc colligitur contra multos negantes Aphorismos esse cõtinuatos, & habere inuicem ordinem) & inquit. Cum tres sint scopi circa cibi exhibitionem secundum rectã & exquisitam rationem, primus sumitur à qualitate cibi, secundus à quantitate, tertius à modo exhibendi, cumq; supra tractauerit de quantitate, & qualitate cibi, nunc

bi, nunc in his duobus ultimis Aphorismis uult agere de modo exhibendi, & postquam de eo in præcedenti admonuit, intendit in præsenti nos admonere, ut in morborum accessionibus, qui per certas periodos inuadunt, à cibo abstineamus, & ex hoc (inquit Galenus) apparet, quomodo sumpta indicatione ab accessionibus habemus modum administrandi cibum, & subdit exponendo illud uerbum Ante iudicationes dicens hoc tripliciter sumi, uel pro accessionibus quibusq; simpliciter, uel pro uigore morbi, uel pro crisi, proprie hic sumitur pro accessione, non pro uigore morbi, neque pro crisi, quoniā de hoc supra dictum est. Hæc est tota Galeni expositio, uidelicet, q̧ hic intendit Hippocrates tradere indicationes de modo exhibendi, atque administrādi cibum, quæ ab accessionibus sumuntur. Stante hac declaratione & expositione Galeni, quæso, quæ differentia erit inter hunc, & undecimum Aphorismum? nulla prorsus, & propterea non possum, nisi admirari, cur Galenus non declarauit hunc Aphorismum non esse superfluum, & maxime, quia eius expositio facit Hippoc. superfluum, præter q̧ etiam est admodum extorta. Dicimus enim esse expositionem extortam, quando quis exponens non seruat proprium sensum, & non utitur proprijs uocabulis, sed alijs, Quod modo id faciat Galenus, manifeste patet ipse enim per iudicationes exponit accessiones, uideatis in libris De crisi ubiq;, ubi ponit Galenus significata huius nominis crisis, & nunquàm inuenietis ipsum dicentem eas sumi pro crisi, quod si ibi dixisset, forsan propter obseruantiam tanti uiri assentirer,

ſed cum hic modo ſolum uoluerit hæc ſignificata expla nare, non poſſum eius expoſitionē non explodere. Quid igitur? Dico, q̃ Hippocr. dat hic unum documentum, quod eſt admodum neceßarium. Dixit enim ſupra, quomodo eſſet ſecundum rationem cibus adminiſtrandus tum in ſanis, tum etiam in ægri à 3. Aphoriſmo uſque ad 20. cum igitur iam ſit in fine & compleuerit tractatum, uult hic per modum epilogi tradere documentum ſumme neceſſarium inquiens admoneo te, ut in quocunque morbo ſiue quo ad quantitatem cibi, ſiue qualitatem, ſiue modum exhibendi eum, ſemper conſideres morbi iudicationem, cum enim morbi iudicatio adeſt, & propinqua eſt, ſemper ſubtrahe cibum, nam ut ſcitis, quidā ſunt morbi longi, & cronici, quidam acuti, & notate, ut dixi aliàs ex Hippocrat. in primo De uictu ratione circa principium, q̃ morbi uere acuti ſunt cum febre continua, nam neque apoplexia, neque epilepſia uere morbus acutus eſt, niſi ratione loci. Quum igitur dixiſſet Hippoc. q̃ in morbis acutis, cum ſumus in uigore, debemus abſtinere penitus à cibo, operæprecium erat dicere, quid eſſet agendum in morbis cronicis, & hoc facit in præſenti parte, in qua uniuerſaliter concludit, q̃ in omnibus morbis cum ſumus prope ipſam criſim, debemus cibum ſubtrahere. Hoc autem eſt præceptum uniuerſale Hippocratis. Lego modo uerba eius, qui dicit Nihil dare oportet neque cogere. Ideſt ſiue petenti egro, ſiue non petenti, nihil eſt dandum quum ſumus prope criſim, inquit. Sed ſubtrahere adiectioni. ideſt ſi prius dediſti cibum, aut caute, aut non caute, in criſi propinqua

pinqua debes in quocunque morbo cibum ſubtrahere. Declaremus modo uocabula propter iuniores. Dixi ſuperius in illo Aphoriſmo. Acceſsiones &c. ꝙ tria contingunt in morbis habentibus exacerbationes, typus, periodus, & paroxiſmus. Typus eſt uocabulũ græcum, qui dicitur forma, caracteriſmus, & idea ipſius morbi. Verbi gratia tertiana inuadit de tertio in tertium, quartana de quarto in quartum, quotidiana ſingulis diebus, iſtud inuadere de tertio in tertium, de quarto in quartum, & ſingulis diebus, ſunt diuerſæ formæ diſtinctæ, nam quotidie inuadere eſt forma diuerſa ab ea, quæ de tertio in tertium inuadit, ſimiliter etiam dicendum eſt de alijs quæ impreſsiones, & formæ diuerſæ appellantur Typi. Circuitus etiam dicitur totum illud tẽpus, ſiue ſpatium temporis, quod eſt ab uno paroxiſmo ad alium paroxiſmũ, quod græce dicitur περίοδος uerbi gratia tertiana affligit de tertio in tertium, intercipitur enim dies, totum iſtud ſpatium dicitur periodus, includendo etiam diem paroxiſmi, & ſic paroxiſmus nihil aliud eſt, quàm pars deterior periodi, & dicit Galenus in libro De Typo, ꝙ paroxiſmus perdurat à principio acceſsionis uſque ad declinationem, ut ſi quis febriat febre tertiana, illa inuaſio, quæ durat per duodecim horas, aut 15. à principio ipſius uſque ad finem dicitur paroxiſmus. Habetis hactenus omnia illa tria uocabula, quæ erant declaranda, ut Aphor. intelligeretur, ſupereſt alia uox declaranda, dum dicitur Hippocrates. Ante iudicationes Videndum ergo eſt, quid ſit iudicatio apud latinos, quæ nil aliud, eſt quàm apud græcos

crisis idest subita morbi immutatio, licet in primo De crisi circa principium posuerit Gal. quinque significata huius uocis, quibus antiquiores græci utebantur, accipiebant enim quandoque crisim, & hoc modo proprie loquendo, pro subita salute, quandoque pro inclinatione morbi ad melius, & quum sæua sunt accidentia in morbo, & remittuntur ita, q́ æger tendit ad salutem. In tio significato appellabant crisim motionem præcedentem terminationem motus, quæ motio fit ante mutationem morbi, quando enim morbus subito mutatur uel ad salutem, uel ad mortem, præcedit talem mutationem turbatio quædam, quandoq; accipiebatur pro integra morbi solutione, quando scilicet morbus integre, & perfecte solutus est, conualescentia scilicet ægroti. Proprie tamen nomen crisis pro subita morbi mutatione præcedẽte solutionem morbi accipi solet, ista enim sunt significata propria huius nominis crisis, licet etiam quandoque, ut in 2. De crisi testatur Galen. capiatur pro omni morbi solutione siue fiat subito, siue non, siue sit ad salutem, siue ad mortem, His uita uisis, audiatis modo sensum ipsius Aphorismi. Iis qui per circuitus accessiones habent nihil dare oportet. Præceptum tale est, q́ in his morbis, qui accessiones per circuitus habent nihil dare oportet ante crisim, uel perturbationẽ præcedentem crisim, sed semper (inquit Hippocr.) subtrahere adiectioni, uel nihil dare, si uirtus tolerat, nam si non tolerat uirtus, subtrahere aliquid oportet uel ex qualitate cibi, quam exhibemus, uel ex uicibus, in quibus exhibemus cibaria, tutius tunc erit tolerante uirtute,

te, nihil dare, ſemper autem uirtus ipſa tanquam regi-
na requirenda eſt ex rationibus à nobis declaratis. Nū-
quid autem ſi morbi acceßiones per circuitus non ha-
buerint præceptum hoc Hippocratis uerum ſit? Nam
uidetur hoc ſeruandum nō eſſe, quum dicat, His qui per
circuitus acceßiones habent, nihil dare oportet, ſed ſub-
trahere adiectioni, quaſi dicat in cæteris, qui ita acceſ-
ſiones non habuerint, hoc faciendum non eſt, quum ta-
men longe magis præceptum Hippocratis ſeruandum
ſit in his, quorum acceßiones per circuitus non fiunt,
quàm in his, in quibus fiunt. Dico q, hoc in utriſq; ue-
rum eſt, ſed cur tantum dixit Hippocra. Iis qu per-
circuitus &c. Scitis quare? quia Hippoc. noluit idē
hic repetere, nam in morbis, qui acceßionem per circui
tus non habent, qui acuti ſunt rationem ſui, non locorū
(quum in febribus fiunt continuis, quæ nullam habent
periodum, terminantur aut ex Hippoc. & Galen. in 2.
particula Aphoriſmorum in quarta, & ſeptima, & de-
cimaquarta, quod ſemper in his nihil detur, ſed abſtinea
tur à cibo, aut ſubtrahatur adiectioni, præceptum erat
Hippoc. à 6. Aphoriſmo uſque ad 10. & ita non opor-
tebat illud idem repetere, ſed quia in morbis habenti-
bus acceßiones per circuitus, qui acuti non ſunt, ſed le-
ues, uel cronici; cronici quidem, ut quartana, leues au-
tem, ut febris tertiana; quæ & ſi terminetur intra 7. pe
riodos, acutus tamen non eſt morbus, quum uacet peri-
culo, & cum in his morbis ſatis abūdanti cibo utamur,
& bis in die quandoque reiteremus, nos admonet Hip-
poc. dicens, quamuis in febribus, quæ per circuitus in-

certos inuadunt, satis conueniens quantitas cibi exhibeatur, & uices reiterentur, admoneo tamen, q, circa iudicationes, quando scilicet instatur uel cădunt perturbationes ut uel nihil des, uel si uirtus non tolerat, subtrahas adiectioni, & hoc est præceptum Hippocr. ab ipso non amplius traditum hucusq;, quod posuit in calce tractatus, in quo de recta uictus ratione egit, quæ tribus capitibus ex sententia Galeni completur, quantitate, qualitate, & modo usus. His ergo in quibus accessiones per circuitus fiunt, dare non oportet, sed abstinere, & subtrahere adiectioni, nec cogere ægrotantes cibum accipere, sicuti perperam putant medici nostrorum temporũ, qui ægrotantes à natura cibum fastidientes cogunt ad assumptionem cibi. Aphorismus itaque optimè positus est & explicatus ab Hippoc. sola superest Aphorismi ratio, neque enim philosopho, & medico satis est habere præceptũ, sed oportet q, medici rationales quales sunt, qui doctrinam Hippocratis, Galeni, & Auicennæ sequuntur, rationes præceptorum habeant, quærenda ergo nobis est ratio, cur non liceat dare cibum ante iudicationem neq; cogere, sed subtrahere adiectioni, ista autẽ ratio apparebit in sequenti Aphorismo, & ideo ne eiusdẽ inutilis fiat repetitio, aggrediemur sequẽtem Aphorismum, in quo dicit Hippocrates.

* *
*

Quæ

XX.

Væ iudicãtur, & iudicata sunt integre, neque mouere, neque nouare aliquid siue medicamẽtis, siue aliter irritando, sed sinere.

Iste est Aphorismus uigesimus, in quo Hippocrates *miro quodam artificio duo facit, primo rationem affert præcedentis Aphorismi, secundo præparat se ad secundam summam, siue tractatum istius primi libri, in quo docebit quomodo corpora purgare oporteat, & à quibus indicationes sumantur, nam hucusque egit de indicationibus dirigentibus nos ad rectam uictus rationem, in hoc uerò secundo tractatu, agit* Hippocrates, *qua arte per medicamentum corpora euacuanda sint, cum ergo hoc facturus esset* Hippocrates, *proponit præsentem Aphorismum, qui continuat dicenda cum dictis, neque hoc potestis animaduertere, nisi prius Aphorismum intellexeritis.* Pro *declaratione igitur Aphorismi primo uoces intelligendæ sunt, dicit itaque* Hippocrates: Quæ iudicantur &c. *Quantum attinet ad primum illud* Iudicantur & iudicata sunt *non oportet amplius repetere quid sit iudicatio, audiuistis enim quemadmodũ crisis siue iudicatio propriè est subita mutatio morbi, siue perturbatio.* Quæ iudicantur & iudicata sunt integre. *Notetis, q̃ integre aliquid iudicatum esse duobus modis contingit, nã*

dicere aliquid iudicatum fuisse, est quum ad debitum finem, & terminum deuenerit, sicuti cum lectio ista deuenerit ad terminum unius horæ, dicitur iudicata integre secundum primum significatum iam dictum, potest tamen esse q, etsi lectio ista quo ad istum sensum integra sit, tamen uituperanda ueniat ratione alterius sensus. Secundo modo integre iudicatum fuisse dicitur, cum res suam habet perfectionem, & bonitatem, quam debet habere, & omnes alias conditiones, quas sua natura requirit, quod apud Græcos dicitur πλέφορον. Iudicatio autem integra primo modo dicetur, cum ad terminum deuenerit euacuationis, in qua scilicet quod peccabat euacuatum est, & nihil derelictum est, iudicationes autem integræ, & perfectæ secundo modo sex ponũtur habere conditiones à Gal. in 1. De diebus creticis circa principium, nam illa dicetur perfecta crisis, quæ primo absoluta est, absolutam autẽ illam esse uoco, quæ ad proprium terminum deuenerit, ita q, inceperit sic, quod desiuerit, quando desinere debuerat, secunda conditio est, ut sit certa & fidelis, ea autem talis est, sicuti exponebat Galenus, quæ non facit recidiuam, ubi ergo crisis soluit morbum, sed iterum redit morbus, fidelis non dicitur, & certa, quia & ægrotantem, & medicum fefellit. Tertia conditio est, ut sit tuta, tuta autem ea dicitur, quæ sæua non habet accidentia, fiunt enim multæ crises cum accidentibus sæuißimis, quæ prosternũt uirtutem, & sunt in causa mortis, & appellatur crisis cum uictoria cadmia, uincit enim morbus uictoria cadmia, sicuti habetis in prouerbio ab Erasmo, nam simul & mor-

morbus & uictor concidit & ita habemus hucusque tres conditiones perfectæ crisis. Quarta conditio est, q sit manifesta, dicitur autem manifesta quando nõ est oculta morbi mutatio et materiæ cõmotio, qui.n.occulte operantur maligni sunt qui uerò manifeste, boni habentur, quãdo ergo in crisi nõ est manifesta euacuatio, & mutatio sicut cũ nec per inferius neq; per sudores, uel p abscessus materia euacuatur, crisis non dicitur manifesta, dubium enim est, quo tendat natura. Quinta cõditio est, ut sit prænũtiata à suis debitis signis, quæ sunt ista signa? sunt et dies, & concoctiones, si ergo apparuerint signa concoctiones in die critica, talis iudicatio uera postmodum fit, & prænuntiata dicetur, et optima erit, quãdo uerò uidebitis subitas in morbis mutationes, nõ præcedentibus signis concoctionis in die critica, talis iudicatio mala est, nam aut mortem, aut morbi diuturnitatem prenuntiat. Debent ergo apparere signa concoctionis in die critica siue iudicatoria, sunt enim quidam dies indicatorij, ut quarta & quidam iudicatorij ut septima, sicuti dicebat Gal. in primo De diebus decretorijs & in 2. Apho. unà cum Hipp. & Auicenna in secunda quarti circa finem. Aliud enim est dies indicatoria, & dies iudicatoria. Iudicatoria.n. dies est septima quarta uerò indicatiua septimæ. Sexta conditio est, ut terminetur ad bonum, quæ tamen conditio, quòd apponeretur necessariũ nõ erat, nam ubi crisis omnes alias conditiones habuerit, sequitur necessariò quòd sit bona & ad salutem terminetur. Istæ sunt conditiones perfectæ crisis enarratæ à Galeno in primo De diebus de-

cretorijs, in commento tamen ipsius Aphorismi alias ponit, sed ferè eadē sunt, dixit enim ibi q, melior est crisis, quæ manifesta est, & reducitur ad eam, quæ per secessum fit, quàm quæ per abscessum, nam abscessus quandoq; in intrinsecis partibus est, & ipsius natura cū loco etiam effecto interim ignoratur, secundo per quā humor noxius euacuatur, quàm per quam alius euacuatur & ista conditio, ad eam reducitur, quæ certa est, & fidelis, nam ubi materia peccans nō euacuatur, sed id, quod non debet euacuari, fit recidiua, nā quæ sine ratione iudicantur (dicebat Hippocra.) cōfidere nō oportet, quia recidiuas facere consueuerunt, tertia conditio est, ut fiat, rectè tramite & progressu, quē appellat Hippocra. αкт' ἰξιν quid autem sit iste progressus, oportet ut de hoc integram faciamus lectionem. Quantum autem attinet ad presentem locum (nam in Aphorismo sequenti de hoc diffusius agemus) dico, q, crisis debet fieri, per cōuenientem progressum, in qua est proportio inter locum à quò fit, & locum per quem fit euacuatio, quam proportionem rectè intelligit Hippo. ita ut sint ductus proportionati, ut si humor collectus esset in concauo hepatis, conuenientius est ut materia ducatur per se secessum, quàm per urinam, postmodum est illa cōditio, quæ facile toleratur, quæ ad eam reducitur, quæ tuta est, & demū ea, quæ cum concoctione fit, eadem est cū illa, quæ prænuntiata fuit, et ita non sunt aliæ conditiones, quæ positæ sunt in hoc commento ab illis positis à Gale. in primo De diebus decretorijs. Quid igitur sit integra iudicatio secūdo modo sumpta, quæ habet omnes has cōditiones

tiones ſatis patet, de qua integritate loquitur Hippo. (ut uidebitis) ex ſentẽtia Gale. in commento Neque mouere neque nouare aliquid. Declaramus nunc omnes terminos & primo quid intelligat p mouere. ſcitis.n.triplicem eſſe motum localem alterationis, & augumẽti & diminutionis, de quo nam motu intelligit Hippo.? Dico quòd de omni motu, nam neque mouere oportet motu locali egrotantem, cum fit uel facta eſt integra iudicatio, neque motu alterationis, neq; motu augumẽti, aut decrementi. neque nouare magis quidẽ eſt nouare, quam mouere, nam nouare eſt aliquid circa ægrotũ facere, & ſi ipſum non moueamus, ut ſi hactenus detentus eſſet in tenebris, & uoluerimus aperire feneſtras dicemus in eo, aliquid nouare, aut cũ aliquid noui affectetur ægrotantibus, ſiue medicamẽtis, ſiue alio pacto. Medicamenta autẽ apud græcos, dicũtur ea, quæ aliquid corpori faciunt, ita ut non uertantur in ſubſtãtiã corporis. In hoc .n. ut dicebat Gale. in tertio De tẽperaturis diſtinguitur cibus à medicamẽto, cibus enim conuertitur in ſubſtantiam nutriti, medicamentũ autẽ nequaquã. Medicamentorum autẽ quædam alterant tãtum, ut piper, & cinnamomum, & ſyrupi iſti, quædam cum hoc, quòd alterant, etiam euacuant, ut Agaricus ſcamoneũ & conſimilia. De utriſque hic intelligit Hippocra. ſiue aliter irritando ſed ſinere. aliud enim eſt irritare: aliud excitare, irritare dicimus aliquid quũ iam eſt præparatum ad aliquem affectum, ut quũ quis iratus alicui, ipſum dicimus irritare, cum perſuademus ad odiũ, & conſueuimus quidem nos in prouerbio dicere,

re, Nolli irritare crabrones, excitate autem segues dicimus. At Hippo. usus est proprietate uocabuli, in præsenti parte sicuti consueuit, nã quæ iudicantur parata sunt ad motum, ideo irritare, non excitare dixit. Præceptũ itaq; Hippocratis est, ut quæ iudicantur, aut quæ iudicata sunt (& intelligit de humoribus, nã morbi qui ab humoribus non pendent, sed sine materia sunt, ꝑ crisim non terminantur sed paulatine, fiunt autem subitæ mutationes, quum humor confertim mouetur) idest ea quæ subito expelluntur, idest illi humores (et locutus est in genere neutro, dicens ea quæ iudicantur, aut iudicata sunt idest humores) qui per crisim expelluntur, & expulsi sunt integre neque mouere, neque in his aliquid nouare oportet, nec aliter irritare, sed totum naturæ dimittere oportet, nam motu locali humores non sunt mouendi, cum natura moueat nec motu alterationis, quia cũ sit integra iudicatio, est etiã concocta materia, nã si secus, non est integra iudicatio, minus etiam naturam oportet cibarijs aggrauare, neq; aliquid innouare, sed totũ ipsi permittere, sed de quo genere innouationis intelligit? Nempè de quoque siue hoc faciatis medicamentis, siue alterantibus, siue euacuãtibus, siue aliter irritãdo, siue nimio somno, siue nimia uigilia, siue permutãdo aliquid, et ita iã explicatæ sunt omnes dictiones Aphorismi. Circa quẽ antequàm rationem adducamus, remouendum est unum dubium. Videbitis enim quotidie cũ natura incipit aliquem motũ, ut uerbi gratia si tentat euacuare materiã per sudorem, ꝗ medici nostri tẽporis iubẽt, ut æger pãnis cooperiatur, et dicũt se uelle adiu-

uare naturã, pariter si per loca inceperit natura euacuare humorem noxium, ipsi diuretica exhibent, Dico, q; qui ita faciunt, peccant, & sæpe ducunt homines ad pernitiem, quia irritãt naturam in eductione materiæ, quæ mature & in tempore à natura educi debet, natura enim non confertim sed mature operatur. Vnde Virgilius dum mare uentis agitaretur, & Neptunũ Troianorum naues saluaturum cum uentis loquentem induceret, inquit, Maturate fugam, non dixit accellerate fugam, quia ex accelleratione naues sumersæ fuissent, & ita etiam in rerum noxiarum expulsione maturatio esse debet, non irritatio. Quare non estote cum istis medicis, qui naturam irritant, cum integre iudicationẽ facit, nam cũ integre non iudicat, quid in hoc casu agendum sis, inferius dicemus. Aliud dubium est, quod oritur ex dictis Galeni. Galenus enim in cõmento expresse innuit, quòd nos oportet, quandoq; aliquid operari, & non naturæ totum permittere, quomodo ergo uerũ est quod dixit Hippocrates, nihil nos mouere, nihil nouare, nec aliter irritare, sed sinere oportere? uidetur enim discordia in dictis Galeni, & Hippo. Dico q; operari apud medicos dupliciter intelligitur, uno modo cũ naturaliter quid faciunt, ut quum medicinam, aut syrupos exhibent, aut linimentis, aut frictionibus utuntur. Secundo modo operari medicum dicimus, cum ægrotanti suo præsidet, sicuti gubernator naui, qui nihil aliud facit nisi q; prouidet, ne quid perperam fiat, & in puppi manens, uidensq; uela inflata uento, ut debent esse, nihil aliud facit, quàm q; animaduertit, nequid præter

sen-

ſententiam adueniat, unde medici noſtri temporis dicunt, q; debent procurare nequid præter ſententiã fiat, & Montagnana ſenior, cum quo practicabam, dicebat, in non facere conſiſtit facere & iſtud operari ſecundo modo ſemper neceſſarium eſt medico, non naturæ, nam medici nunquàm ægrotantem debent derelinquere ut uideant quid agendum, & ſi nihil agant, & ſic ſoluta eſt dubitatio. Reſtat, ut aſsignemus ipſius Aphoriſmi rationem, deinde deueniamus ad dubitationes magis eſſentiales, & quæ maxime ad praxin attinent. Ratio talis eſt ſciuiſtis, ut in tertio Artis paruæ teſtatus eſt Galenus, & in libro De conſtitutione artis medicæ, quemadmodum medicus eſt miniſter naturæ, nihil enim medicus ex ſe ipſo operatur, ſed tantum naturæ præſtat inſtrumenta, ubi ipſa deficit, uel ob multitudinem materiæ aggrauata, uel ob magnitudinem morbi deterrita, cum ergo medicus ſit naturæ miniſter, & nihil ex ſe operetur, niſi natura ad actum deducat, ſequitur q; cum natura perfecte operatur, non egeat auxilio, immo ſuperfluum eſt, quòd à medico iuuetur inſtrumentis ſuis, quæ præter hoc q; non iuuant, maximum quandoq; naturæ afferunt incommodum, nam ſi per ſingula remedia, quibus medici naturam iuuare ſolent, diſcurramus, quæ & cibaria, et medicinæ ſunt, ſiue purgantia, ſiue alterantia, nocumentum ex his naturæ inferri uidebimus, quemadmodum ſi cum perfecte operatur, uel operata eſt, ut in perfecta criſi contingit, cibus per id temporis exhibeatur, difficillime à natura feretur, nã aut à natura concoquetur, aut non, ſi ipſa concoxerit cibum,

bum, diuertetur ab humoris expulsione, & ab opere necessario diuertetur ad non neceßarium, si uero natura ad concoctionem cibi non diuertatur, permanebit ille non alteratus, & inconcoctus, & in uentriculo corrumpetur, corrupto autem cibo in uentriculo, sæuissima sequentur accidentia, ob quæ natura à materiæ expulsione diuertetur, siue afferamus medicamentum aliquod siue alterans, siue purgans. Audiatis quàm importune hoc factum erit, nam si medicina alterans exhibebitur, quum integram natura fecerit concoctionem, & uiæ sint apertæ (nam secus perfecta non eßet crisis, sicuti supponitur) aut humores adiuuandi magis quàm oportet incrassabuntur, aut attenuabuntur, aut alia quadã qualitate à medicina alterante afficientur, ratione cuius non ita apti erunt, sicut prius ad expulsionem, si uero euacuare uoluerimus medicina purgante per locum oppositum loco, per quem natura euacuat, manifestissimo nocumento eritis ægrotanti, quia materiam ad locum oppositum inclinationis suæ ducetis, & inde maxime turbabitur æger, sicuti in sequenti Aphorismo dicemus, si uerò pro eandem partem, per quam natura, euacuaueritis, excitabitis naturam ad nimis citam expulsionem, & ita semper ægrotanti nocebitis, siue medicinam, siue cibum exhibeatis in tempore, in quo perfecta uel fit, uel facta est iudicatio ex ratione iam dicta. Vnde habetis iam quomodo Aphoris. intelligendus sit. Quæ igitur iudicantur, & quæ iudicata sunt integre, neq; mouere oportet, neq; nouare aliquid siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere, licet hoc nõ

sem-

semper sit faciendũ,quandoq; enim,uel iudicantur, uel cum iudicata sunt, aliquid noui debet realiter facere medicus ut uel medicinam exhibeat,uel cibum,quemadmodum in multis casibus contingit, ideo oportet recte animaduertere,q̧ dixit,quæ iudicantur, & quæ iudicata sunt non absolute,sed integre,quoniam , ut ex dictis iam satis manifestum est,si integra est iudicatio,medicus nihil debet operari. Sed remoueatis illud integre, quæritur num liceat medico aliquid operarii,quum sit, aut factum est iudicium? Dico quòd ne dum licet,sed necessarium est,& primo accipiamus oppositum integre iudicationis primo modo sumptæ quæ erat quando scilicet euacuatum est quicquid euacuari debet,ut nihil supersit, cuius oppositum est , quando scilicet non est euacuatum,quicquid oportebat, sed reliquiæ aliquæ superfluunt materiæ facientis morbum, nemini dubium est,q̧ iudicato morbo si reliquiæ superfunt materiæ,q̧ eas medicus euacuare debet. Ad hoc primo est sententia Hippocra.in secunda particula Aphor. 12. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerunt ubi dicebat Gale. quòd nisi tales reliquiæ euacuentur, morbus redit. & in sequenti huius particulæ Aphorismo inquit. Quæ ducere oportet,quo maxime natura uergit,&c. ubi dicit Galenus q̧ quæ ducere oportet, idest ea quæ relinquuntur in morbis (& hoc est manifestum) medicus naturam adiuuare debet,cum perfecta crisis facta non est in tempore etiam præsenti,quando scilicet morbi iudicantur.Sed quis dicet quando morbi iudicantur,quomodo sciam ego,utrũ

sit

ſit integre iudicatio, nec ne? nam dum fit, & non eſt ad huc facta, non poſſum ſcire adhuc utrum finita ſit ad debitum terminum. Dico quòd prudens medicus etiã dum iudicantur morbi, cognoſcet optime, nunquid integra ſit talis iudicatio, antequam perficiatur, nam dum uidet, quòd non habet conditiones prædictas, præſertim quòd iudicationem non præceßit concoctio, etſi præceſſit obſcura fuit, ſit etiam motus humoris, qui expellitur non iudicatus in aliqua iudicatoria die iudicat talẽ perfectam non fore iudicationem, nã nec iudicata fuit, præterea ſigna perfectæ concoctionis non præceſſerũt, ideo nec perfectam faciet expulſionem, quia materia cõcocta nõ eſt, et ſi perfecta fiat expulſio, itaq; tota materia euacuetur, uiolenta erit, non autem naturalis, nam concocta medicari oportet &c. Sicut ergo medicus qui naturæ miniſter eſt, nõ euacuat, niſi concocta materia, ita nec natura, quæ ſi antea euacuerit, ſympthomatica eſt talis euacuatio, quæ quãtũ noceat, inferius dicemus. Et ita in propoſito debet medicus naturam iuuare, ſi materiam uiderit concoctam non eſſe, & ſyrupos dare, quibus concoctio celebrari poſſit, & ſecundum q; oportet, uel magis, uel minus eam concoquere, quare ſi nimia acrimonia peccauerint humores, ſicuti flaua bilis, debet ἐπικρᾶσιν, id eſt contemperantiam moliri medicus, ſicuti interpretabatur Galenus in libris methodi, ſi uerò tenuior quàm par ſit, fuerit materia, eam incraſſare debet, ſi incraſſata, attenuare, & ſic in omnibus per oppoſita naturam iuuare, ut his habitis perfecta poſſit fieri iudicatio. Si uero integritas iudicatio-

cationis ſecundo modo ſumatur, debemus, omnes illas conditiones integre iudicationis conſiderare, & uidere, in quo deficit, ut ſi integra non ſit, quia per debita loca non fiat, debemus tentare, ut per conuenientem locum fiat eductio, ut ſi per uentrem inferiorem educatur bilis, & per iſtam eductionem fiat dyſenteria, debemus tale uitium emendare, & quandoq; per aliã partem illam bilem educere, & ideo ſæpe ubi natura non inclinat, quò oporteret, & materia concocta non eſt, debet medicus concoctionem adiuuare, & per oppoſitum eductionem tentare, ſi uero pituita, quæ per inferius educi deberet, educatur per uomitum, & ſit in cauſa ſæuorum accidentium, debemus euacuationem per aluum tentare, dicebat etiam Galenus, quòd una conditio faciens integram non eſſe iudicationem eſt, cum euacuatio non eſt manifeſta, in qua ſcilicet materia extra corpus non expellitur, ſed fit criſis à natura euacuando materiam per abſceſſum, ut quandoq; in intrinſecis abſceſſus fiat, cuius cauſa ignoratur, & locus quandoq; abſceſſum patiens. Vbicunque ergo criſis ſic imperfecta eſt, debemus conſiderare abſceſſum, utrum in intrinſecis an extrinſecis ſit partibus, et ſi in intrinſecis fuerit, eniti debemus omni ſtudio abſceſſum ab intrinſecis ad extrinſecas partes euocare. Maturationes enim horum abſceßuum, in intrinſecis malæ ſunt ex ſententia Hippocratis. Medicus ergo his, quæ uim euocandi habent, uti debet, ſicuti ſunt cucurbitulæ, & ſynapiſmi, ut educantur in principio materiæ ab intrinſecis ad extrinſecas partes, nam tunc

tunc longe minori periculo abſceßus maturari & curari poterit, etiam ſi abſceſſus extrinſecus apparuerit à materia uenenoſa, ut in febribus peſtilentibus accidit, in quibus, & carbones, & maculæ per corpus apparent Althoin dictæ ab Auicenna. Et ideo medicus rationalis (ſicuti optime empyrici faciunt ducti, uel ab experientia, uel à communi ratione) ſtatim quo ad poſſe, debet euacuare talem materiam, & ante maturationem cogere, ut ad rupturam deueniat, cum rebus acerrimis, cuius materia ſunt ea, quæ cauſtica dicuntur. Quæritur etiam utrum in febribus peſtilentialibus, cum maculæ per corpus apparent, quæ ſunt inter genera abſceſſuum, & non ſit euacuatio perfecta, quia materia extra corpus nõ educitur, & etiã in die cretica medicus debeat naturam adiuuare. Nõnulli uolũt, ꝙ per totum corpus cucurbitulas applicemus, quod genus auxilij ego ſemper aliàs amplexus ſum, nunc uero uitupero, eſt enim uiolentum auxilium, nam tunc materia, & multa quantitas ſpiritus & caloris educitur & ita natura auertitur à concoctione materiæ, & inde ſequitur putredo maxima, ex qua quandoq; caſus inſequitur uirtutis. Aetius autem ex Oribaſio optime apparentibus talibus maculis ſuccurrit, uult enim quòd materia euocetur non cum cucurbitulis, ſed cum linimento quodam, quo ego ſæpe fœlicißime uſus ſum, quod tale eſt. Accipit namq; oleum commune, ego tamen loco illius oleum amigdalarum amararum accipio, quod magis difflarefacit, & tantundem aquæ & uitrum apponit ita conficiens. Recipe olei amigdalarum amara

rum, aquæ partes equales, ut uncias duas, uitri dracmas duas, misce, & bulliant, quousque tota aqua consumatur, & deinde bis, uel ter in die totum corpus ungatur, nam & inde rarefiet ipsum, & materia euacuabitur, & equaliter, non autem uiolenter, sicuti per cucurbitulas. Alia conditio est faciens q. iudicatio perfecta non sit in eo, quia alius humor ab eo, qui euacuandus esset, euacuatur à natura, exempli gratia in corpore peccat uel bilis, uel pituita, utraque simul, nam ut plurimum ab his febres fiunt tempore autem indicationis humoris, qui deberet euacuari, irrumpit sanguis, uel per hæmorroidas, uel per menses, uel per fluxum sanguinis narium, humor, qui euacuatur, non est ille humor, qui peccabat, sed alius, euacuato itaque humore, qui non peccat, sed alio, debetis ne totum naturæ permittere, uel aliquid operari? Aphorismus enim est Hippocratis istius particulæ, si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & leuiter ferunt, in proposito autem nunc non euacuantur, quæ euacuari debent, certum ergo est, quod natura non facile tolerat talem euacuationem, nec talis confert, debemus ne tolerare, quòd natura euacuet id, quod non debet euacuare. Istud certe est difficillimum, & ubi eritis in actu pratico, sæpe nescietis quid agendum sit bastantes, quòd si fluente sanguine à naribus, uel ab alio loco, sanguinem supprimere uolueritis, suffocabitis patientem, sin totum naturæ permitteretis, ad tantum procedet euacuatio sanguinis, quòd ille morietur. Quid ergo faciendum? Hippocrates adeo perplexus fuit, ut dixerit, quòd quan

do

do homo propter nimium sanguinis fluxum è naribus debilitatur, adeo quòd necesse est fluxum adstringere, non est ex toto sanguis supprimendus, & hoc est, quod dicebat Auicenna in tertio suo libro, de fluxu sanguinis, quòd nullus reprimendus est, nisi qui ad manifestum casum uirtutis deducturus sit ægrotantem? Per sponte autem humorem educi à natura intelligo, id est non coacte, sicuti accidit, uel cum homo percussus est, uel ceciderit, uel applicitæ fuerint sanguisugæ, & postea sanguis supprimi nequeat. Et in uniuersaliter dicam; si nulla fuerit uiolenta eductio in his, quid agendum sit, facile non est diiudicare, ubi uerò ex causis huiusmodi, sicuti in pharmacia uiolenta, fiat eductio materiæ, debetis omni conatu reprimere fluxum materiæ, nam non fuit talis motus à natura factus, sed uiolentia, & ita consueuerunt omnes medici facere, & ita faciebat Auicenna, & Mesues, qui Auicenna fecit caput in prima quarti, quomodo debeant corpora astringi, quæ uitio medicamenti purgantis nimium euacuantur, sed ubi natura hoc sponte facit (nam sponte fiunt, quæ aliqua rete extrinseca non fiunt) dico (& talis est sententia omnium medicorum) quòd tales fluxus non debetis adstringere, & si in quali, & quanto sit uitium, sed tantum corroborare uirtutem, nam si fiant propter debilitatem uirtutis, nihil tutius erit quàm nutrire, & refocillare ægrum, & quibusdam frictionibus diuertere ad oppositam partem, si autē fluxus fuerit uitio acrimoniæ humōrum, non debetis talem fluxum adstringere, sed cōtemperare ipsos humores, ut bilem, si bilis, si

cuti plurimũ contingit, in causa fuerit, uidi enim sæpe defluente bile, & per uomitum, & per secessum, non ex adstrictione: sed ex repressione adiutũ patientem, & nihil melius reperiri, quàm exhibere ius pingue pulli, propterea non male antiquiores uocatam colericã passionem solo haustu iuris corroborant. Quòd si sanguis præter rationem euacuetur, credo quòd cum sponte fluat, non sit sincerus, nam non stat uirtus bona cum sanguine corrupto, & sic quia uirtus expulsiua stimulate fuit à mala sanguinis qualitate, ideo humor ille expulsus est, uel quia aquosior, & hoc est in plenitudine quo ad uires, & quandoq; in plenitudine quo ad uasa boni sanguinis, ita ut etiam quandoq; disrumpat uasa, sicuti quandoq; in pectore accidit ruptura uenæ, in qua nullus sapiens medicus primo astringentibus utitur, nam necessariò erit in causa, quòd sanguis ille in pulmonibus detineatur & sequatur phtisis. Ideo uos facientes, sicuti optime & Aetius, & Paulus faciunt, primo mundificationem, & abstersionem aggredimini, postmodum consolidationem, irrationales autem medici oppositum efficiunt, in primis enim consolidare uolunt, secundo mundificare. Ante igitur omnia recte sanguis mittendus est, non est autem adstringendum, sed sanguis alterandus uenit, si sit multum acutus ipsum reprimendo, si sit serosus, serositas euacuanda est, ad propositum autem est turbith, & folliculis sænæ talem moliri euacuationem, cauere autem debemus, ne primo materiam restringamus, etsi multa fuerit materia peccans, adhibenda est euacuatio,

& hoc

& hoc est, quod dicebat Auicenna, quòd uomitus uomitum curat, & fluxus fluxum bonæ iudicationis. Præterea altera conditio erat, ut recto tramite fieret. Declarauimus autem in præcedenti lectione quid esset recto tramite euacuare, & hæc maxima fuit difficultas antiquorum, & modernorum. Omnes enim per rectitudinem euacuationes fieri debere asserunt, quando uerò interrogatur aliquis doctor, quæ sit ista rectitudo, num situs, an uiarum, an fibrarum, ne dum unum inueni, qui idem dixerit de sensu istius dictionis κατ' ἴξιν siue ἀ'θυωρίαν & fortasse in sequenti lectione, aliqua dicemus. Habui ego quandoq; dubitationem, num recte interpretatus sit Hippocra. Galen. in hac dictione. Semper enim Hippoc. dicit κατ' ἴξιν non κατ' ἀ'θυωρίαν, mihi enim longe diuersum significant ista, nam per κατ' ἴξιν forte intelligit Hippo. idest secundũ aduentum, quando uenæ communicant, prout scilicet euacuatio commode parata est, per illud debemus euacuare, Galenus autẽ secundũ rectitudinẽ interpretatur, quæ sit ista rectitudo nunquam declarauit, qui tamen solet ita esse lucidissimus in interprætationibus suis, ut quandoq; ẽt sit fastidio legentibus. Fuit quidã Petrus Gallus uir doctissimus, qui de missione sanguinis scripsit, & ipse interpretatus est secundum rectitudinem fibrarum. Vtrum autem hoc uerum sit dicendũ est aliàs nunc supponamus, quod Galenus intelligat, recto tramite euacuationẽ fieri, idest p debitas uenas secundum accessiones scilicet uenarum, ut in concauo hepatis est materia, oportet per intestina, aut per uo

mitum ipsam euacuare, commodius tamen fit per intestina, dummodo feruetur κατ' ἴξιν, nam concauum hepatis colligantiam habet cum uenis meseraicis, quæ postmodum per intestina disseminata sunt, & ideo talis euacuatio recto tramite fit. recto autem tramite non esset, si per urinas eam euacuare uellemus, nam oporteret, quòd ascenderet ad gibbum hepatis, talis autem transitus dissimilis esset, & noceret hepati. Si autem materia euacuanda in gibbo fuerit, non erit euacuatio per rectum tramitem, si per intestina euacuare uoluerimus, sed bene per urinam, nam serositas sanguinis, & quæcunq; in gibbo hepatis sunt, si non multa sit per quosdam ramos uenæ portæ transmissos, ad renes excolatur, & hoc est, quod uult Galenus. Dico ergo, quod si iudicatio non seruauerit istum tramitem non erit integra, supponatur autem quòd non seruetur rectus trames, dico etiam quòd tunc medicus naturam iuuare debet, ut materia per propria uasa educatur, dummodo seruentur conditiones integræ iudicationis, ut puta, quòd cum concoctione fiat, & huiuscemodi, quod si educatur materia sine concoctione, integra non est iudicatio, quid autem tunc agendum sit, etiam declaratum est Legemus modo alium Aphorismum, & complebimus, si quid huius superfuerit.

Quæ

XXI.

QVAE ducere oportet, quo maxime natura uergit per loca conferentiá, eo ducere.

Iste est uigesimus primus aphorismus admodum opportune cõtinuatus, & connexus cum praecedenti, nam in praecedenti Aphorismo Hippocrates praeceptum fuit, quòd quae iudicãtur, & quae iudicata sunt integre neq; mouere oportet, neque nouare, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere, audiuistis praeterea, quemadmodum in eo Aphorismo sub altero oppositorum (sicuti consueuit) dedit alterum intelligere praeceptum oppositũ quod quae non iudicantur, nec iudicata sunt integre, euacuari debent à medicis, sicuti in commento Galenus praecipiebat, cum ergo istud praeceptum in precedẽti Aphorismo implicite traditũ sit, reliquum erat, ut modum nos doceret, quo euacuari deberent, nam quae relinquuntur in morbis, post iudicationes recidiuas facere consueuerũt, frustra enim sciretis, quòd quae integrae non iudicantur, uel non iudicata sunt, euacuanda essent, nisi & modum euacuationis sciretis. Ideo ualde opportune Hippocrate subiunxit istum Aphorismum dicens. Quae ducere oportet quo maxime natura uergit per conferentia loca, eo ducere conuenit, *Ex quo sequitur, quod si quae integre non iudicantur, euacuare oportet, debetis euacuare huiusmodi reliquias materiae, quo*

natura uergit per loca conferentia. Duæ *ergo sunt cō ditiones, quas aduertere oportet in tali euacuatione, ut euacuatior fiat, quò natura uergit, et quæ loca conferē tia sint, quæ ubi noueritis, illud, q̄ dicit* Hipp. *in* Apho*rismo primo siue intellectum* Apho. *facile percipietis: primo aūt oportet nos scire, quæ sint, quæ ducere opor teat, & declarat istud* Gale. *in commento dicens, q̄ ea euacuanda sunt quæ non sunt à natura euacuata,* Medi*cus .n. ubi egritudinem nactus est, materia non existēte furiosa, non debet materiā illam euacuare, sed prius ip= sam præparare, & concoquere, & hoc est, quod dice= bat* Auicenna, *in prima quarti cap. 5. cum materia con cocta sit beneficio artis, siue ab ipsa natura non mouet illam materiam, tūc medicus debet hora motus naturæ mouere, si uerò natura moueret & perfecte euacuaret tunc nihil à medico agendum esset, si uerò aliquid à na tura post iudicationem relictum sit, uos id euacuare de betis, ne iterum in causa sit, quòd morbus redeat.* Et *ita tot sint dicta, ut hoc dictum* Hippocra. *intelligatis quo modo autem educenda sint, quæ educi debent audiatis quæ ducere oportet idest traducere per eum tramitem, quò natura uergit & per loca conferentia.* Duæ *igi= tur sunt conditiones in euacuando seruandæ, primo q̄ euacuemus per locum ad quem natura uergit, secundo quòd ille locus conueniens sit euacuationi.* Audiatis *mo do quò natura uergat, & quæ sunt loca confereutia, et quæ non.* Galenus *in commento admodum difficilis est optimè .n. exposuit præsentem* Aphorismum, *sed ob= scurissime, dicit enim quòd particula illa* quo *natura*

uergit

uergit ad duo reducitur, ut scilicet naturam consideremus, et humoris motum. Longe tamen plura quàm ista duo uult Hipp. Ideo distinguatis hoc pacto, q̃ tria intelligit per huiusmodi nature nomen, quæ sparsim à Gal. in commento dicta sunt Hipp. primo intellexit naturã pro natura humoris peccantis, ut sensus sit, q̃ eò ducere oportet, quò natura humoris noxij inclinat. Sed dicet quis, ego non intelligo hoc, uellem, ut apertius hoc ageres. Hoc faciam. Credo uos didicisse à me, & prius ab Hippocra. & Galeno, q̃ humores propriam habent euacuationem, ut pituita cum frigida sit, et crassa, deorsum sui grauitate tendit, ideo melius est, eã ducere per secessum, quàm per uomitum, item humor etian melancolicus, cum terreus sit, bilis uero flaua oppositum habet motum, nam facilius per superiora, quum leuis sit, similiter, & sanguis cum acutus sit, & tenuis, melius, per superiora educitur. Ideo quandoque uidemus naturam per erruptionem sanguinis narium, talem sanguinem euacuare, si uero crassius sit, cõmodius per inferius, aut per hæmoroidas educere oportet. Et hoc est, quod Hipp. nos admonens dicebat. In hyeme uero cauẽdum à uomito, in æstate uerò is maxime adhibendus est. In æstate enim multiplicatur bilis, quæ melius per uomitum educitur, cum leuis sit, quàm per seccessum. in hyeme uerò à uomitu cauendum est, quia eo tempore pituita in corpore abundat, quæ inclinationem naturalẽ sursum non habet. Scimus etiam serositatem sanguinis habere inclinationẽ, ut per urinas euacuetur. Natura præterea secundo modo intelligitur de facultate expultrice

trice

trice. Appellatur enim natura talis uirtus, ut declarat nobis sapientissime Galenus. capitur etiam natura quãdoque per operatione, nam quandoque naturam humoris talem dicimus, quia talem habet operationem. Si ergo naturam pro uirtute expellante intelligimus, debet medicus, cum uult euacuare, aduertere, quò uirtus expulsiua expellet humoris noxij naturam (minister enim naturæ est medicus, ut dictum fuit) & ipsam irritare, præcipue cum recta operatur. Debemus ergo rectè uidere, utrum uirtus expulsiua expellat materiam ad superiora, an ad inferiora, an ad anteriora, an ad posteriora, & si per conuenientia loca hoc facit, eò ducere oportet. Tertium, quod pro natura intelligendum est (quod potißimum debet à medico considerari) est cõsensus, ductus, & affinitas, quæ est inter locum affectum, in quo euacuatio fieri debet, et locum per quem euacuatio fit, ubi enim euacuatis, oportet quòd consensum cognoscatis partis euacuandæ cum parte, per quam fit euacuatio, uerbi gratia cum humor est in uenis meseraicis uel in concauo hepatis euacuandus, & per intestina talem humorem euacuaueritis, seruabitis tertiã istam cõditionem, nam est maximus consensus concaui hepatis cum meseraicis, & cum intestinis, & meseraicarum cũ intestinis, & ita cum seruatur consensus, quo natura uergit, & hoc est, quod in commento dicebat Galenus, quòd consensus seruatur, dum fit recto tramite, idest per directum ad locum patientem. Ista sunt tria, quæ intelligi debent per illud dictum, quò natura uergit, & ubi ista conuenerint, facillimam habebitis euacuationem,
ubi

ubi uero dissident, debetis animaduertere ad id, quod pluri mum urget, et est consensus uasorum, per quæ debet fie ri eductio, et si natura humoris inclinaret ad aliquam partem, & eò expelleretur à natura, non esset tamen cõ sensus uasorum, per quæ debet fieri ductio, debens natu ram diuertere ad locum, ubi consensus sit partiũ, à qui bus et per quas fit euacuatio, quod maxime oportet ani maduertere. Audiatis modo quæ sint loca conferentia, & quæ non. Illa dicuntur loca conferentia, quæ à na= tura constituta sunt, per quæ fiat euacuatio ex singulis partibus corporis humani, sicuti in omnibus concoctio nibus instrumenta molita, quibus excrementa unius cuiusque concoctionis expellerentur à corpore, & cum prima concoctio sit in uentriculo, dedit uasa, quibus cõ= mode excremẽta primæ concoctionis extra corpus edu ci poßint, & sunt intestina, Secunda concoctio quæ fa= cta est in hepate & in uenis, (nam non distinguitur concoctio uenarum, & hepatis, sed una & eadem est, apud Hipp. & Galenum, licet Arabes aliam esse po= suerint)habet et ipsa propria loca per quæ fit euocatio excre nentorum, & sunt renes, & uesica, per quæ edu= citur serositas sanguinis. Tertia conctio est, quæ fit in toto ambitu membrorum, et in ista multa etiam super sunt excrementa, quæ per cutim euacuari debebant, & ita natura instituit cutim, tum ad corporis ornatum, tũ ut esset locus excrementorum omnium tertiæ concoctio nis, quæ expelluntur, uel per sudores, siue per difflatio= nem, insensibilem, quæ continue in corpore nostro fiũt, ut patet ex sorditijs, quæ in pannis acquiruntur. Præ=

terea

terea sunt mēbra particularia, quæ excretionibus particularibus egebant, ut caput in quo plurima aggregātur excrementa, ideo natura prouidit, ut essent plurima loca, per quæ possent talia excrementa euacuari, & sunt nares, palatum et ita uidebitis, quomodo natura semper sollicita fuit ut loca pararet, quibus excrementa expurgari possent, sed quia nonnulla corpora, ut sunt mulieres propter excedentem frigiditatem, & humiditatem, & paucitatem exercitij pluribus redundant excrementis, non solum dictis locis ad euacuanda excrementa contenta fuit natura, sed illis addidit loca per quæ quolibet mense excrementa sanguinis superflui, tum quo ad quantitatē, tū quo ad qualitatem euacuarentur, & sic habetis loca, per quæ naturaliter excrementa expurgantur quandoq; natura etiam, ut cum plurima excrementa multiplicantur iu uētriculo, quæ per inferius expurgari non possunt, per uomitum euacuat. Est & alia euacuatio, quæ media est inter naturalem, & eā quæ præter naturam dicitur, et est operatio hæmorroidarū, cum scilicet sanguis crassior est, cū uero sanguis biliosus est, orificia etiam uenarū à natura aperiuntur, ut talis sanguis educatur, & ideo bene dubitant isti, num apertio hæmorroidarū, si à natura facta est, sit ex toto genere ex euacuationibus præter naturam, & quo pacto naturales poßint dici euacuationes hæ, nam nonnulli ut fuit Dyocles, sudorem esse ex toto genere præter naturā uoluit, quoniam dicebat sudorem causari tantū à causa præter naturam, existente.n. dispositione corporis, sicuti esse debet nunquā accidit sudor

dor sed excrementa illius tertiæ concoctionis, per halitum, digerũtur, sed quicquid sit, istæ sunt quæstiones alibi determinandæ, satis est, q̃ habebitis, quæ sint loca, p quæ naturaliter fiunt euacuationes, siue simpliciter, & absolute naturales sint, siue quodã modo, sicuti cũ natura nullo extrinsecus stimulãte euacuat per hœmorroidas, uel per fluxum sanguinis narium, cũ ergo natura per conuenientia loca euacuauerit, & materiam impulerit, eò ducere uos conuenit, sed si loca conferentia nõ fuerint, etiã si reliqua omnia adessent, et q̃ natura humoris eò tenderet, & natura expelleret, non tantũ nõ debemus eã adiuuare, sed diuertere. Iam autem audiuistis, quæ sint loca conferentia, ut intestina, uenter, uesica, uterus, cutis uniuersa, nares, & palatũ respectu capitis, audiatis modo quæ sint loca nõ conferentia. Duæ sunt conditiones quæ faciunt loca conferẽtia non esse, (dicit Gale.) primo si sint loca nobilia, per quæ dũ trãsit humor expellendus, longe magis nocumentum facit transitus per illas partes, quam ipsius euacuatio, uerbi gratia circa conuexũ hepatis colligitur humor, qui euacuãdus sit, indicationes ferè æquales huius humoris habetis in euacuatione, nã & per sursum, & per deorsum euacuare possetis, eadẽ.n. ferè esset rectitudo, si sursum uel deorsum pelleretur, sed si sursum pellatur, nõ est locus cõferens, ẽt si in eiusmodi casu natura humoris inclinaret sursum, & ea sursum expelleretur, stante.n. cõsensu nõ debet medicus pati, ut iste humor sursum uergat, sed uiolẽter deorsum trahẽdus est. Nã præter hoc q̃ petet partes supremas, sicuti cerebrum, quod pessimum est,

est, si postea euacuetur, maius tunc erit nocumẽtum illatum ex transitu illius materiæ per membra principalia, quàm sit iuuamentum, quod consequitur ex eius euacuatione, & hoc est, quod in quarta primi in capit. de euacuatione dicebat Auicenna, Caue cum euacues ne per membrum principale transeat humor, ista ergo est prima conditio. Secunda uero conditio est, quæ facit, q. locus conueniens non sit, est quando expelluntur excrementa, & ille effusionem non habet, ubicunq; enim materia deuenit ad aliquem locum, ad quem cum deuenerit postmodum locus non reperitur, per quem euacuari possit talis materia, talis locus ineptus est euacuationi, & hoc contingit, quando multa aquositas in hepate, uel intestinis aggregatur, expelliturq; in loco inter medio, inter peritoneum & intestina, & talis humor hidropem, & mala accidentia facit, quoniam materia illa expulsa fuit ad locum non conferentem, et quare? quia in tali loco, non est foramen, quo poßit materia illa educi. Istæ sunt duæ conditiones, quæ faciunt locum nõ esse conferentem euacuationi. Si igitur omnia in unum conuenerint, facilem habebitis euacuationem, ubi uero omnia non conuenerint uidendum est, quòd locus sit conferens, secundo ut consensum habeant, et locus qui euacuaretur, & ille per quem fit euacuatio. Nam his duobus conuenientibus, poteritis moliri euacuationem, quò natura uergit & ita, iam apparet sententia Hippocra. nam eò euacuandum est, quæ euacuare oportet, quò natura uergit per loca conferentia, & iam ratio ex dictis satis patet, nam ubi omnia, quæ requirũtur adsunt,

facillima

facillima est euacuatio, quam nos intẽdimus, & sic terminis intellectis ratio Aphorismi in promptu est. Sed quod in hoc considerandum est, una difficultas est utilissima ad praxin, & ad speculationem, et rectè animaduertite, ita enim explicite loqui intendo, ut nullum dubium in hac re uobis relinquatur. Galenus in comento inquit id, quod totiens alibi dixit, ꝙ maxime conferũt euacuationes eorum, quæ euacuari debent si fiant secundum rectitudinem, superius hoc totiens repetiuit, nunquàm tamen declarauit, quæ sit ista rectitudo. Petrus Brissotus Gallus uir profectò doctißimus multa credit se fecisse in hac re, & se multum commendat, tanquàm quòd ueritatem inuenerit, & certe post ipsum uidi neminẽ, qui legi poßit, ex recentioribus licet tot, tantasq; faciant distinctiones, ita ut se confundant, & minus de hac re intelligant, quàm Petrus ille intellexerit, qui & ipse nihil intellexit de eiusmodi re, sicuti clarißime ostẽdam. Videamus ergo quod modis rectitudo dicatur, nam ex hac distinctione unà cum natura rei deducã uos ad exactam istius quæstionis intelligentiam. Rectitudo quadrupliciter dicitur (uerum prius hoc uos scire oportet, quòd rectitudo est habitudo inter duos terminos) prima rectitudo est situs, quid autem per situm intelligendum sit; dico, quòd est quando unus terminus est in dextra parte, & alius terminus in eadem parte, alius modus rectitudinis est inter habitudinem, extremarum differentiarum localium, uerbi gratia, si unus terminus rectitudinis est in parte dextra, quòd alius in parte sinistra, si unus sit sursum, alius sit deorsum, et

Dubitatio de rectitudine

ſimiliter de aliјs differentiјs, ſcilicet dextrorſum, & ſiniſtrorſum, antrorſum, & retrorſum, tertius modus rectitudinis eſt, qui per fibras eſt, & filamina, & iſte fuit Achilles Petri, uerbi gratia accipiamus uenam magnam per quam fit euacuatio, rectitudo quæ accipitur per iſtam euacuationē, eſt quando iſta procedit ab uno termino à quo ſcilicet ad alium ad quem ſunt eadem ſtamina, & filamenta. Altera uero rectitudo eſt, quæ dicitur conſenſus, & affinitas uaſorum, ut dicimus, quòd rectitudo eſt inter concauitatem hepatis, & inteſtina, quia ibi ſunt uaſa parata, & cõſentientia, ut euacuatio concaui fiat per talia uaſa uenarum uidelicet meſeraicarum. Eſt modo uidendum, de qua rectitudine intelligat Hippocrates dicit κατ' ἴξιν, & quando dicit Galenus ſecundum rectitudinem. Vt ergo ex Galeno elicimus (et ſi ipſe hoc non dicat) ſi uolumus hoc conſiderare, oportet uidere per quas uias fiant euacuationes, & quot ſint euacuationes. Euacuationis triplex eſt differentia, fit enim quando euacuatio materiæ educendæ à loco affecto, exempli gratia quando eſt apoſtema parte extrinſeca et eam ſcarificamus, uel fomenta euaporantia apponimus, facimus euacuationem à loco affecto per ipſummet locum, & ſic nullam aliam rectitudinem conſideramus, cum ergo rectitudo fit, habitudo inter duos terminos, & hæc non ſit habitudo, quia non ſunt duo termini, ideo nec rectitudo queritur, ſed ſola euacuatio, illud igitur κατ' ἴξιν, hic cõſiderari nõ poteſt. Duæ ſunt aliæ ſpeties euacuationis, quæ eſt una, quæ à propriјs locis materiam deriuat & euacuatio

dirivans

diriuans dicitur, ut cum est affectus in parte aliqua, & quærimus propinquum locum, per quem materia peccans euacuetur, ut cum in meseraicis est materia euacuanda, eam educimus per intestina, quæ igitur est rectitudo in euacuatione deriuatiua? (nam quatuor modos rectitudinis posuimus) est ne prima rectitudo situs, quæ est, ut si locus affectus est in dextro latere, in eodem etiam euacuemus? Dico, q semper eundem situm in deriuatione seruare debemus, nam si uolumus per deriuationem euacuare, ultimas loci differentias quærere non debemus, sed eundem situm, ut si in dextero latere est affectus, in eodem deriuemus, & ita secunda rectitudo quæ est per differentias loci oppositas non concurrit. Nunquid autem tertia rectitudo sit necessaria, quæ flaminum, et finalmentorum est, uidetur eam prima facie necessariã esse, quia dicebat Petrus ille, quod unaquæque euacuatio expulsu, & tractu fit, et ex principijs Galeni quilibet motus naturalis, ut est uentriculi, siue animalis, ut musculorum fit per uillos, & in naturalibus attractio fit per uillos rectos, & melior fit attractio, si eadẽ semper sint filamenta, à principio à quo, ad terminum ad quem, et ita uidetur necessariò cõcurrere ad deriuationem rectitudo fibrarum, & uillorum. Non dixerim ego hanc propositionem uniuersaliter prolatam ueram esse, sed indefinite tantum, nam in aliqua euacuatione sunt ista duo, & aliqua non, ut postmodum patebit, concedatur tamen pro nunc, quod uniuersaliter sit pulsus, & tractus. Quantum autem attinet ad terminũ, à quo fit euacuatio, qui quidem est mẽ

brum affectum, uerũ est, q; in tali loco est pulsus, quod proponitur à Galeno sæpißime, & præsertim in sequẽtis Aphorismi comento, dicit enim quòd euacuatio fit ex pulsu membri, à quo fit euacuatio. Certum ergo est, quod in membro, quod euacuatur, est uirtus expulsiua, & sic materiæ noxiæ à naturæ illius membri expulsio fit, non cum uillis longitudinalibus, sed circularibus, nã per uillos longitudinales fit attractio, distinguuntur enim adinuicem attractio et expulsio hunc in modum, quia scilicet attractio fit uillis longitudinalibus, expulsio uero circularibus, sicuti retentio obliquis efficitur modo uilli circulares cum longitudinarijs continuationem non habent, nec ita conuenire possunt, ut cum fit attractio, & expulsio, inuicem continuentur, cum sola linea recta talem continuationem recipiat ex eo, quòd secari potest, circuli uero non, cum ex se ipsis perfecti sint, & ita non potest esse perfectus ductus, scilicet rectus fibrarum, quibus fit tractus & pulsio à membro à quo ad membrum ad quod terminatur. Sed loquamur modo (quod magis urget) de termino, per quẽ fit euacuatio. Nemini dubium est (dicebat Petrus ille) quòd tale membrũ trahit. Debetis circa hoc scire, quemadmodum dicebat Galenus, quòd euacuatio, quæ fit per pharmacum, componitur ex tractu, & pulsu, pellit enim mẽbrum affectum humorem noxium, & medicamentum trahit, sed non dixit Gale. q; membrum attrahat, sed q; medicamentum est illud, quod attrahit. Et ideo non uniuersaliter uerum est, q; in omni euacuatione sit pulsus, & attractus, sed tantum in illa, quæ per pharmacum fit,

fit, nam membrum, cum recte se habet, non attrahit ad se excrementum alterius membri, sed ut habetur ex secundo De facultatibus naturalibus, attractio est conuenientis secundum naturam, in euacuatione autem supponitur, q̃ materia, quæ euacuatur, excrementosa sit, & ideo membrum, ad quod truditur excrementum ab alio membro non attrahit, sed medicamentum est, quod attractionem molitur, & quando unum membrum expellit suum excrementum (ut dicebat Gale.) membrũ, ad quod expellitur illud non attrahit, sed statim ad expulsionem insurgit, & non cessat motus expulsionis, quousq; deueniat tale excrementum ad locum imbecillem, qui sui imbecillitate à seipso expellere illud non poßit, aut deueniat ad locum, per quum extra corpus educitur. Et ideo non est dicendum, q̃ membrum attrahat excrementum, quod euacuatur, sed pharmacum est illud, q̃ ad se sui uirtute attrahit, ut tertio De temperamentis, & quinto de simplici med. Vnde cum est in uẽtriculo medicamentum, uirtus attractiua eius superat, et obumbrat uirtutem attractiuam uentriculi, quæ tamen sibi conuenientia attrahit, ut secundo De facultatibus naturalibus declarabat Galenus, & est in causa q̃ excrementa ad uentriculum attrahantur, & in tali attractione fibræ rectæ non requiruntur, quia talis attractio non est motus naturæ, sed pharmaci. O melior fit attractio per lineam rectam, Dico uerum esse, sed nõ fit per fibras rectas uasorum talis euacuatio, sed hoc contingit, quia natura in omni euacuatione breuiori, quo potest, compendio utitur. Tale autem compendiũ

est per lineam rectam, nō circularem, ut alias ostendi. Quantum ergo ad attractionem, quæ fit per pharmacum, quod fit uirtute pharmaci, non fibrarum rectarū uerum dicebat, quòd in omni euacuatione fit attractio, & id quod attrahit est membrum, nam dum fit euacuatio per missionem sanguinis, pars in qua uena secta est, attrahit primo ex neceßitate, quia dū euacuatur, oportet quod in euacuo fiat repletio illius, quod euacuatum est, et sic semper in omni euacuatione fiet attractio, nā semper partes inaniuntur, partibus autem inanitis necessario in uacuo sequetur attractio ad illam partem. Notetis, quantum circa hoc decipiantur qui proferunt propositionem istam. Quòd à uacuo, dolore, & calore fiat attractio, nam ex his tribus solus Calor est, qui attrahit, nam q uacuum attrahat falsum est, quia uacuū est priuatio, & non eas est priuatio, & non ens nihil attrahere potest cum non sit. Dicet quis, non dico quòd uacuum attrahat, sed quòd locus uacuus attrahit id, q est sibi alimētum per suos uillos rectos, et ita huiusmodi attractio non est nisi alimenti, uult enim alimēto restaurari, quod destitutus fuit ex sanguinis missione. Dicendum itaque est, q si membrum inanitum trahit, nō trahit excrementum, sed alimentum, et ut euitetur uacuum, nam hoc ordini naturæ repugnat & maximus est consensus partium trahendi inuicem, sicut etiam in mundo paruo contingit, ut una parte læsa, cæteræ etiā consentiant, & sicut cū aliqua particula in magno mūdo aufertur, ne detur uacuum, uidemus & grauia descēdere, & leuia ascendere, ita in corpore humano, ut euitetur

tetur uacuum tale, fit confluxus humorum ad partem inanitam, & ita dimittantur illi, qui dicunt, quod uacuum attrahit. Qui etiam dicunt dolorem attrahere decipiuntur, nam dolor non attrahit, nam actionis principium esse non potest, cum paßio, & sympthoma sit consequens actionem agentis. Sed quid est, quod attrahit in dolore? Est sensatio tactus, quo stāte, necesse est, quòd calor & spiritus moueantur, & natura illius membri quod dolorem patitur, quærat alleuiationem, et sic trahat calorem innatum ad se, & per illum fortificetur, ut inimicum illud poßit expellere, ad quem calorem sequitur attractio sanguinis & aliorum humorum, ex quo sæpissime contingunt apostemata. Et ita, ut redeamus ad rem nostrā, dico, ꝙ in euacuatione, quæ fit per mißionem sanguinis, non fit attractio à loco euacuato, sed confluit humor uicimus ad eam partem, ne detur uacuum, fit ergo attracto tantum excrementi, ut dicebat Galenus in comento sequenti, ubi pharmacum exhibetur, conueniunt enim in tali euacuatione motus humorum facti a medicamento, & expulsio naturæ, ita concocta materia facillima fit euacuatio, quia et medicamentum attrahit, & natura expellit. Non uideo itaq; quomodo istæ fibræ rectæ immaginatæ à Petro ad euacuationem faciant siue rectitudo situs & conuentus, et affinitas uasorum, ut scilicet à loco mandante terminētur ad locum, ad quem excrementa trahuntur. Tertia succedit euacuatio, quæ dicitur diuersiua, siue auersiua, quam, ut melius intelligatis, debetis animaduertere, ꝙ euacuationem diuersiuam uocamus, quando est impetus

humoris ad unam partem, ut ibi plenitudinem faciat, uel abscessum, et medicus trahit ad partem oppositam, ut desinat fluxus illius humoris ad eam partem, ad quã inclinabat, quæ rectitudo requiritur in hac euacuatione, quia semper dicit Galenus quod oportet in euacuatione seruare κατ' ἶξιν. Nunquid autem illa eadẽ rectitudo seruetur in deriuatiua, quæ in altera euacuatione seruabatur, hoc optime annotare debetis, quia hinc dependent leges & Prophetæ. Dicebamus quod in deriuatiua euacuatione requirebatur rectitudo situs, ut si in parte dextra sit affectus, euacuatio per eandem partem facienda erat, requirebatur quin etiam conuenientia siue aduentus uasorum. Euacuatio autẽ auersiua est, quæ ad oppositam partem fit, & ad longinquum, sed quæ rectitudo seruatur in huiusmodi euacuatione? manifestum est, quòd non seruatur rectitudo situs, requiritur ergo rectitudo, quæ est inter extremas differentias terminorum localium ut si locus affectus sursum est, trahatur materia deorsum, si ante, retro, si dextrorsum, sinistrorsum, & semper integra diameter seruatur, non duæ, ut docebat Auicenna, et his differentijs non seruatis, euacuationem diuersiuam non facietis. Verum nunquid aliæ rectitudines requiruntur? nunquid rectitudo situs? nequaquam, ut diximus, quia per hanc differentiam potißimum distinguitur deriuatio à diuersione. Deriuatio enim eũdem situm seruat, ut si affectio sit in dextro latere, euacuationem faciatis in eodem latere, diuersio autem (ut dixi) ob hoc potissimum à deriuatione distinguitur. De rectitudine fibrarum iam dictũ est,

quòd

quòd non uideo, quomodo seruantur ista filamenta in euacuatione. De rectitudine autem, quæ est affinitas uasorum, dico, quòd in diuersione simplici non requiritur, cum scilicet trahamus materiam sursum in deorsum & à dextro in sinistrum, & ab ante ad retro, nam raro reperitur in tali euacuatione connexus uasorum, natura enim quantum potuit, corpora ipsa distinxit. O' dicet quis, uidetur hoc esse cõtra Hipp. et Galenum, qui diuersiones faciunt in pleuritide, & apostematibus intrinsecis ab eodem latere. Dico, quòd sum et uolo esse cum Hippo. & Galeno, sed uolo, quòd illi intelligãtur, sicut intelligi debent. Quotiẽscunq; Galenus simplici diuersione utitur (simplex autem diuersio est quæ nihil aliud habet, nisi quòd diuertat, & hoc etiam præseruatione maxime seruatur) differentias oppositas seruare intendit, & ob id dicebat in libello De mißione sanguinis, quòd cum quis est aptus, ut in podagram incurrat, ineunte uere mißionem sanguinis adhibere debet. Aliquando autem copulãtur ista duo deriuatio scilicet & diuerso, & hoc est in morbis acutis, in quibus si tãtum diuertere uoluerimus, auxilium aut nullum, aut tardum erit ualde, & hoc dicebat Galenus, & Hippo. in secundo De ratione uictus, quando dicebat Hippo. q. in pleuritide ab eodem latere mittendus est sanguis, nã si sectio uenæ ab opposito fieret, remedium uel tardũ, uel nullum fiet quoniam non est tempus diuersionis, nõ enim oportet assuefacere naturam ad locum oppositũ, quia morbus instat, & ideo simul diuertere oportet, ne morbus augeatur, & deriuare, quia periculum est in

 mora,

mora, ideo in eo secundo libro præcipiebat Hippo. ut intantum procederet mißio sanguinis, quod immutetur sanguis, & rationem reddebat Galenus, quia locus, in quo est affectus, euacuatur, qui quidem locus repletus est sanguine corrupto, & ideo tantum debemus sinere, ut sanguis exeat, quousque immutetur, quòd autem per talem sanguinis missionem diuertere uelit, patet, quia inquit, quòd humor ad oppositam partem ducẽdus est, & quòd etiam uelit deriuationem, manifestum est ex eo quòd dicit, quòd debemus intantum mittere sanguinem, quousque immutetur, oportet ergo quandocunque euacuamus aliquem morbo aliquo affectum locũ propinquum eligere, nam ex tali loco manifesta fit deriuatio, fit etiam ad oppositam partem diuersio quodã modo à dextro in sinistrum, uel à sinistro in dextrum, iam enim suppositum est, quòd in deriuatione seruatur rectitudo situs, & uasorum, magis autem rectitudo uasorum conueniet, stante eo, quod Galenus cognouit, quòd uena sine pari à dextra ramificatur, & rami ipsius ueniunt, ut omnes costas præter quatuor superiores nutriant, & hinc oritur, q̃ ut plurimum pleuresis fit in ferioribus ratione illius uenæ ad ipsas descendentis, sed quicquid sit, in hoc amplius me non intromitto. Audiuistis Vesalium, quomodo uoluerit uenam illam supra cor ramificari, et deinde mittere ramos ad omnes alias costas, uerum ista pro nunc dimittantur. In acutis ergo morbis, deriuamus, et diuertimus, in cronicis autem diuersione utimur, & uideatis Gal. pro ista diuersione facienda, nam cum affectio est in altero pede, uena alterius

terius ſecāda eſt, ut natura aſſueſcat materiā eò tranſ mittere. Audiuiſtis itaq; quod in omnibus euacuationi bus quæ rectitudines ſeruādæ ſint, et quæ nō, & ex his diſtinctionibus uideatis quam uariæ ſint iſtorum quæ ſtiones de mißione ſanguinis in pleureſi, alij enim uo- lunt, q. ſecetur uena eiuſdem lateris, alij, q. oppoſiti la- teris ſecetur, & qui ab oppoſita parte ſanguinem mit- tunt, neſciunt, diſtinguere, inter deriuationem, & di- uerſionem, qui autem tenent, quòd ab eadem parte ſan guis ſit mittendus, & hi quoque neſciant, quid dicant, ex mille tamen falſitatibus aliquam proferunt uerita tem, ignorantes ueras rationes, in ſequenti modo aggre diar Aphoriſmum. Sed unum prius uos admonitos eſſe uolo, quia dixi, quòd neque uacuum attrahit, neque la bor. Nonnulli fuerunt, q. quaſdam fabulas ſcolaribus perſuadere quærunt, ſuasq; afferunt authoritates, q. hoc præcipuum habent, quas tamen non intelligunt. Accedant ad me iſti, qui ſuas authoritates habent, & ipſis oſtendam, q. nihil faciunt cōtra dicta à nobis. Di xi & repeto, q. eſt impoßibile à uacuo, uel dolore fieri attractionem tamen propter affinitatem quandā quia ubi uacuum, ibi fit attractio, & ubi eſt dolor, ſimili- ter ibi eſt attractio, conſueuimus dicere dolorem, & uacuum attrahere, non quod reuera attrahant, ſed hæc ſufficiant, ut ſitis admoniti, ne ſuis authoritatibus uos detineant.

Concocta

XXII.

ONCOCTA Medicari, atque mouere, non cruda, neque in principijs, modo non turgeant, plurima uero non turgent.

Iste Aphorismus cum precedentibus sic optime continuatur. Audiuistis, quemamodum in isto capite, q; incipit à 20. Aphorismo pertractat Hipp. *de euacuatione corporum, quæ medicamentis perficitur, cum in tractatu præcedenti egisset, quemadmodũ recta uictus ratio tã in sanis, quàm ægris constituenda esset et quia circa corporis euacuationẽ quinq; debet obseruare, quicunque recte euacuationem moliri uoluerit, quorũ primum est, ut humores, qui sunt euacuandi, eligat, secundo, ut per quas uias hi euacuandi sint, consideret, tertio tempus euacuationi commodum debet eligere, quarto quantitatem, quinto debet comtemplari, an uiæ paratæ sint et apertæ, per quas attractio à medicamento fieri debet, nam et si sint omnia alia recte disposita, præterquàm quòd uiæ apertæ sint, in maximum dispendiũ incurret ægrotans ex assumptione pharmaci, sicut cum maxima calamitate mortua est nobilissima mulier illa ueneta, cuius causa uenetias accesserã, nam interclusa habebat intestina ex multitudine excrementorum inter uentriculum et rectum intestinum, manserat enim per 16. dies, quod non habuerat beneficium uentris,*

ad

ad quod nõ aduertentes medici illi dederunt ſæpiſsime pharmaca ſoluentia, ratione quorum maior ſemp materiæ fiebat attractio, et inde maior ſemper obſtructio ſequuta eſt, & tandem perijt, Cum ergo iſta quinque eſſent aduertenda ab eo, qui corpora purgare uoluerit. Hipp. optime egit in 20. Aphoriſmo qui eſſent humores, qui euacuãdi eſſent, & per quæ loca docuit in 22. Aphoriſmo. Tria capita ſupererant, primo ut ſciremus quando, deinde quantum, ultimò utrum uiæ apertæ ſint. Quando itaque euacuandum ſit, in præſenti docet Aphoriſmo quantum autem ſit euacuandum, edocebit in ſequenti, & uſque ad finem iſtius particulæ reliquũ perficiet. Incipit ergo Hippo. docens quando ſit euacuãdum in iſto Aphoriſmo hunc in modũ Concocta medicari, atque mouere non cruda &c. Notetis iſtum Aphoriſm. qui ſi recte fuerit declaratus, et à uobis intellectus, infinitæ dubitationes, in quibus moderni iſti inuoluuntur, ſoluentur, ut nulla difficultas uobis incidat, & ſi quis cum argumentis ad uos acceſſerit omnia facilime ſoluetis, antequàm autem Aphoriſmo exponamus, oportet prius uoces declarare, in quibus maxima ambiguitas eſt, et primo uideamus, quod ſit illud concocta codex græcus habet πέπονα q, quidẽ non eſt idem, quod concocta, ſed matura ſignificat. Audiatis itaque quid ſit concoctio, & quæ ad concoctionem reducuntur. Concoctio nihil aliud eſt, quàm actio caloris naturalis in humido & ſicco. Sunt enim iſtæ duæ qualitates paſsiuæ (ut in quarto metheororum dicebat Ariſtoteles) quæ actionem caloris ſuſcipiunt,
unde

unde in concoctione nihil aliud est, nisi quòd calor naturalis (nam nullus alius calor agit ad formam introducendam, quàm calor naturalis) agit in humidum, quod sicco permistum est, nam quod solum modo humidũ est à calore non concoquitur, sed corrumpitur, ubi uero fit concoctio, oportet quod tria sint ista, quod scilicet illud quòd agit, sit calor naturalis, et agat in humidũ sicco permistum, et quòd calor deducat ad aliquem formam humidum istud sicco permistum, quòd si aliquando aliquod istorũ deficiat, nõ erit cõcoctio, sed aliqua species cruditatis concoctioni opposita. Debetis insuper scire, quemadmodum istæ concoctiones secundũ diuersas formas, & diuersum agendi modum diuersas acquirunt determinationes, et tales diuersæ concoctiones non sunt species concoctionis (ut nonnulli crediderunt) sed modi diuersi concoctionis. Primus modus appellatur nomine generis, et dicitur concoctio, quæ proprie est in alimẽto, cum cibo oblato calor naturalis in prima, secunda, et tertia concoctione agit in humidũ certam formã inducens, et hæc ex quarto De ratione uictus in acutis cap. de medicamentis commento 44. nihil aliud est, nisi mutatio substantiæ nutrituræ in nutritum secundum qualitatem, iste est primus modus concoctionis, quod autem sit concoctio, palàm est, quia tres conditiones dictas habet. Secundus modus concoctionis dicitur maturatio, et hæc proprie in fructibus reperitur, dicuntur enim maturari fructus, et talis maturatio est cõcoctionis modus, quia tria sunt in mutatione, actio primo est caloris naturalis existens in fructu, & arbore, ex qua

semper

semper fructui calor suggeritur, ideo si fructum ampu tatis, tandiu concoquitur, quandiu calor restat, quem contraxit à planta post modum arescit, ideo bene dice bat Euagelium, Palmes fructũ non faciens excindatur à uite, et exsiccetur, et in ignẽ mittatur, secũdo fructus habent proprium humidum, quòd concoquitur similiter cum sicco, et terreo, et ad unam certam formã deueniunt. Vnde ꝑ abusionem & metaphoram purulenta apostemata, et humores crudi dicuntur maturari, nã licet in subiectum nutriti cõuerti nõ poßint, quia tamẽ similitudinẽ quandam habent cum cõcoctione fructuũ nam calor innatus terminãs in illo humido agit ita, ꝙ tale humidum ducatur ad quandam formam, ut ad pus, ideo hæc maturari dicuntur, et nomen habent propriũ maturationis, licet terminentur ad pus. Tertia concoctio fit his quæ exterius in aqua concoquuntur, ut carnes & omnia, que elixantur, & appellatur elixatio, quòd autem hæc sit concoctio patet, habet enim tres cõditiones requisitas, & primo calorem conuenientem tali concoctioni, nã calores in omnibus concoctionibus æquales non sunt, habet & proprium humidum, ob ꝙ ad formã res elixandæ deducuntur. Quarta concoctio dicitur assatio, quæ fit à calore igneo, nõ humido, ut in elixatione, non est tamẽ calor ille torrefaciẽs, sed aßãs differunt. n. aßatio, et torrefactio quia torrefactio fit à calore pænitus igneo, assatio uero à calore aliquantulũ humido. Contrariæ autẽ sunt postmodũ his concoctionibus cruditates, quæ omnia potestis ꝑ uos uidere in fonte scilicet in quarto metheorõrũ ab Aristotele explica

ta

ta,ubi de omnibus pertracta,ista tamen,quæ dixi,non ita explicite uidebitis,ut ego explicaui,oppositas uero his cruditates nunc prosequi propositum mihi non est, sufficit enim mihi de his tantum habuisse sermonem. Omnes autem istæ concoctiones in corpore nostro reperiuntur,nam per assationem ferè ossa fieri uidentur, sanguis uero per elixationē quandam similiter de alijs duabus dicendum est,prima enim est alimenti,secunda est furunculorum, & apostematum, Isti sunt quatuor modi propriæ concoctionis, præter quos nullus alius datur. Verum quis statim dubitabit, dixisti concoctionem omnem à calore fieri naturali,contra, cōcoctio fit etiam à calore febrili,& ab extrinseco calore,sicut patet de fomentis, quod autem fiat ab huiusmodi calore febrili est authoritas Hippocrates & Galeni quinto Aphorismorum 71. ubi dicit Hipp. A quartanis capti non admodum conuulsione capiuntur,rationem reddebat Galenus in commento dicens,quòd à calore febrili humores concoquuntur , & inde quartanarij non ita facile conuulsionibus capiuntur, quòd autem à calore extrinseco fiat concoctio, est authoritas eiusdemmet. Galeni in eadem 5. particula Aphorismo. 22.& Hippocr. siue Polybus 4. De ratione uictus iubet cū calidis fomentis materias concoqui quæ crudæ sint. Notetis circa hoc,ne implicemini,dicimus enim quod concoctio semper à calore naturali fit,sed iste calor naturalis (ut notauit Aristoteles 4.metheorum, qui & ipse hanc uiderat difficaltatem)sæpe per balnea concoctione adiuuatur,nō quod concoctio a balneo fiat,sed quia

quan-

quandoq; calor naturalis concoquere aliqua ex causa deficit: ideo calor balnei hunc adiuuat calorem, ut recte concoquere poßit, sicut cum est furunculus maturandus, & propter caloris debilitatem non poßit maturari, debetis tunc calorem adiuuare, ideo Gale. praeceptum est, quòd cum similes affectus maturare uolumus calida, et humida applicemus, quae tamen in calore primum gradum non excedant, quia calor excedens resoluet calorem innatum, secundo admonet, q; talis caliditas uisciditati sit adiuncta, quia oportet (inquit) quod calor naturalis retineatur, non diffletur, quia tunc impotens redditur ad maturandam materiam, quae facit apostema, quando etiam calor febrilis dicitur concoquere materiam, non est calor febrilis, qui concoquit, at naturalis, sed bene contingit, quod ob multitudinẽ materiae id efficere non poßit, & huiusmodi calor febrilis per acccidens adiuuat calorem ad cõcoctionem, et ideo calor naturalis semper est ille, qui concoquit, et si aliquando modo ab extrinseco, modo à febrili adiuuare desideret. Et haec sunt de concoctione proprie dicta, notetis modo abusionem sumendi concoctionis nomen scilicet improprie, ob quòd moderni quidã in multas difficultate incurrunt (fuerunt enim maximi uiri, & legerunt in cathedra ista cũ stipendio mille aureorum) et coacti sunt dicere aliud esse concoctionem medicorum, & aliud esse concoctionem philoso. quasi, q; natura duas habeat concoctiones, alteram, quam pro medicis reseruat, alterã, quã philosophis accomodat, et ita decepti sunt. O' scitis unde, quia nesciebant con-

coctionem à præparatione distinguere, nam quando pituita attenuatur, aut abstergitur, et quadam acrimonia bilis temperatur, dicebant, quòd omnes tales operationes concoctiones sunt, & tunc faciunt suas dubitationes, utrum omnis concoctio incrassando procedat, nam semper uerum est, quòd omnis concoctio incrassando procedit, quia calor naturalis semper humidum resoluit, & quia isti non distinguebant concoctionem à præparatione, intricarunt se in quæstionibus, à quibus difficilime euadere possunt. Scimus nos ex Arist. et Gal. q; cibus ubi assumitur imprimis in uentriculo, ad minima diuiditur, talis diuisio concoctio non est, sed præparatio. Dico ergo, quod quando medicus uel natura pituitam attenuat, aut abstergit, talis abstersio, & attenuatio non est concoctio, sed præparatio, & cum bilis fit ἐπικρᾶσις, idest contemperamẽtum, talis contemperantia, quam toties in lib. Thera. laudauit Gale. non est concoctio, sed adequatio, ideo oportet distinguere præparationem à concoctione, nã præparatio modo attenuat modo incrassat. At oportet, q; concoctio non habeat nisi illas quatuor species, in quibus semper incrassando procedit, & ita his habitis soluere poteritis omnes dubitationes de concoctione emergentes relinquendo eos in suis æquiuocationibus. Accedamus modo ad propositũ concocta medicari melius iaceret matura sicut iacet & litera græca, & antiqua translatio, sed hoc non multum refert, dũ modo concoctionem pro maturatione intelligatis medicari hoc declarauit Galenus in commento, & miror,

ror, quomodo ex tot dictis difficultatem habentibus solum duo declarauerit medicari scilicet & turgere. Debetis scire, quod apud græcos hoc nomen pharmacum (nam contextus græcus habet Φαρμακεύειν) amplam continet significationem, & apud istos, qui eleganter loquuntur accipitur pharmacum pro ueneno, tamen à medicis, ut declarat tertio de simpliciter medica. Galenus, accipitur pro omni re corpus nostrorum alterante. Verum cibus à pharmaco distinguitur, quia cibus est res, quæ in substantiam nutriti uertitur, medicamẽtum uero non, quod etiam duplicis generis est, alterũ, quod tantum alterat, alterum uero ultra hoc purgat, etiam, cum ergo medicamentum possit ista duo significare, semper Hipp. accipit medicamentũ pro medicamento purgãte sicut sentẽtia erat Gal. 2. Aphorismorum 37. dixit mouere non cruda. Notetis, quia nemo partem istam exposuit, dixerat enim concocta medicari, postea dixit, atque mouere non cruda, illud non cruda est quid indeterminatum, terminus enim infinitus est, quia nihil certi ponit sub hac dictione non cruda, nec ea, quæ cõcocta sunt, nec ea, quæ cruda sunt intelligere possumus, nam cum dico non homo, quid uis præter hominem intelligi potest, nam talia nomina infinita semper participant utriusq; extremi, & si quid de concocto, & de crudo participat poterit dici nõ crudum, nam nec perfecte coctum est, nec omnino crudum, sicuti cum de aliquo homine dicimus, quòd homo non malus est, intelligimus, quòd neque simpliciter bonus est, neque malus. Optime itaque animaduertatis circa

hanc partem quia uidebitis, quantum errent omnes communiter practicantes. Declaremus etiam particulam hanc Mouere. plus enim est mouere, quàm medicari, oportet ergo medicari cocta, & mouere nō cruda. Declaremus quid p cruda intelligat. Notetis, quid per crudos humores intelligamus, humores nanq; uel proprie crudi dicuntur, uel improprie idest absolute siue in relatione ad aliud, & quod tale est, uere tale dicitur, sed quod per relationem tale est, non uere tale dici debet, sed in comparatione tantum humoris, ergo crudi quandoq; tales absolute dicuntur, quandoq; per participationem, absolute crudi sunt, sicuti dicebat Galenus, qui ita permanserunt ex alimento, ut nihil fecerit calor in eis, sicut sæpe contingit, quando uidemus in urinis crassitiem quandam referentem farinæ speciē, & tales humores à pituita distinguuntur, quoniam pituita flatulenta est, & tenuis, & liquida, & hoc dicebat Galenus in primo De alimentis cap. de tritico, humores uero per relationem crudi dicūtur, exempli gratia pituita nō dicitur cruda absolute, quia à natura intenditur, sed in comparatione sanguinis, in ipsa enim calor naturalis deficit: & hæc mea non est, sed Galeni immaginatio quarto De tuenda sanitate paulo post principium, ubi ponit sanguinem mediū esse, ita quòd factus sit à temperato calore deinde ponit cruditatē unam, quæ est, eo quia calor naturalis perfecte materiam non deuincit, sicut est in pituita, ponit et alterā cruditatem ratione excessus caloris naturalis, & tunc humor crudus etiam dici potest, ubi etiam uoluit, q̄ in extrema

extrema cruditate infiniti sint gradus, ut quandoque humor crudus per defectum caloris in tantum in cruditate procedat, & frigiditate, q; omnino præter naturã fiat, sicut est phlegma uitreum, quemadmodum etiam alterum cruditatis extremum ob caloris excessum diuersas habet differentias, ut quandoq; tales humores præter naturam fiant, sicuti sunt species bilis, et de hac duplici cruditate habetis etiam octauo methodi quã Galenus nidorosam, & acidã uocat. Neque in principijs &c. *Debetis scire id, quod in primo De crisi declarabat Galenus, et sæpissime à nobis dictum fuit, tripliciter accipi principium, uel pro illo indiuisibili, in quo incipit morbus, de quo parum medici curant, uel pro primis diebus, uel pro eo tempore, in quo non apparent signa concoctionis,* Modo non turgeant. *Declarauit Galenus quid sit materiam turgere, & dicit, quòd ea turgere dicuntur, quæ instimulantur, & incitantur, ad aliquid agendum, ita quòd se continere nequeante* ὀργεῖν *enim est apud nos feracticum esse, cum scilicet quilibet ira, & furore se continere non potest, ideo melius fuisset, si contextus dixisset, modo dum furiosa non sit, sed siue turgere, siue furere uolueritis dicere, nihil refert, dummodo habeatis uerum sensum. Declaratis uocibus, accedamus ad Aphorismi declarationem.* Concocta medicari atque mouere &c. *Primum præceptum est, quòd concocta medicari debemus, secundo quòd mouere debemus non cruda. Primo declarabimus primum præceptum, postea secundum. Iam audiuistis, quomodo per medicari pur-*

gans medicamentum intelligit, per concocta non intel ligit ea, quæ sub prima concoctione reponuntur, nam ista in substantiam concoquentis conuertuntur, & nutriunt, & talia euacuanda non sunt, sed intelligit quæ sub secunda concoctione, scilicet maturatione existũt, & ideo recte dicit codex Græcus πέπονα, idest matura. Ista autem concocta siue matura sunt humores maturi, qui debent euacuari, sicut in abscessu, cum materia est concocta, debet incidi. Est .n. proportionalis maturatio humorum in uenis existentiũ maturationi, quæ fit in abscessibus ex 2. De crisi, & 2. De differentijs febriũ cap. 6. Debẽt ergo medicari ea, quæ cõcocta sunt, sed quare tantũ quæ cõcocta, sunt euacuãda? Gal. in comẽto rationẽ assignat, & est talis. Videmus naturã, quam imitari debemus, non euacuare materiã, nisi cum concocta fuerit, & tunc cum materia cõcocta est, plura habemus adiuuantia nos ad euacuationẽ, nã natura fecit separationẽ boni à malo, secundo habemus, q̃ tũc tẽporis natura insurgit ad expellẽdam materiã, ita quòd cum damus pharmacum, tale ad se materiam trahit, & concurrit attractio pharmaci, & expulsio naturæ, & ita uidetis, quam commode euacuamus, cũ sunt materiæ concoctæ. Idem & clarius dicebat Galenus quarto Aphorismorũ 22. ubi habet, quòd in omni euacuatione tria fiunt, primo natura concoquit, secũdo, separat bonum à malo, tertio, expellit noxium, & iste est ordo naturæ. Sed si nos cum medicamento purgante ab expulsione incipimus, uideatis, quàm præpostere incedamus, trahimus enim id quod nec concoctũ

est,

est, neque separatum à bono. Idem quarto De ratione uictus 44. dicebat, quòd si uolumus materiam non concoctam educere, duo facimus, primo calorem concoquẽtem resoluimus, secundo concoctionem impedimus, & nihil euacuamus. Quod concoctionem impediamus, ostẽdit, quia concoctio quiete fit, ideo natura usa est cõtentiua facultate ad concoctionem, nam contentiua tã diu continet materiam, quandiu concocta est, quam medicus purgante medicamento trahit, ac mouet, & sic concoctionem impedit, secundo impedit, quia concoctio fit à calore innato, medicamẽtum uero purgans, resoluit, corrumpit, & frangit calorem innatum, tertio nihil euacuat, quia natura materiam continet, & longe plus potest natura, quàm medicamentum, et tunc cum pharmacum euacuare non poßit materiam, sanguinem colliquat, ex qua colliquatione insequitur maximum corpori dispendium, medicari ergo oportet concocta ob dictas rationes. Hippocrates cum hæc dixerit, dat secundum documentum longe diuersum à præcedenti & est hoc: Et mouere non cruda. Audiuistis declarationem uocum, & primo quemadmodum mouere differt à medicari, nã medicari est pro purgare, mouere uero pro quoquomodo agitare humores, uel crassefacere, uel eos attenuare ut prouocare urinã uel sudorem, & reliqua huiusmodi, & sic mouere longe plura continet sub se, quàm purgare, & similiter, quòd ly nõ cruda erat quid indeterminatum, est enim terminus infinitus, ut dicunt logici, & idem est dicere apud Hipp. maxime, non cruda, quod si diceremus magna ex parte

concocta, sicut exponebat Galenus in eo Aphorismo. Acutorum morborum non omnino certæ sunt indicationes Exponebat ipse Non omnino certæ. Idest ut in pluribus, ita non cruda ea quæ maiori ex parte concocta sunt. Sensus ergo præcepti secundi talis est, quòd mouere humores oportet, qui omnino crudi non sunt, itaque nec ultima concoctionem expectare debetis, cum uultis crassefacere, uel attenuare, uel per urinam & sudores expellere, nec materia cruditatem extremam obtinere debet opus ergo est mouere non cruda eo modo intelligendo, quo diximus, quando scilicet semicocti sunt humores. Verum hic occurrit dubitatio, uidetur enim hoc esse contra id, quod faciunt quotidie practicantes, qui quotienscunque humoribus crudas occurrunt, statim quærunt eos humores, si tenues sunt, craßefacere, si crassi sunt, attenuare, aut per uias urinæ aut sudoris expurgare: Quicquid faciant isti practicantes, qui ciuitates circuunt, non teneor ego eorum rationem reddere, sed illorum, qui recte scripserunt, & non discedã ex hac cathedra, quòd omnes, qui inter primos annumerantur, ut Sauonarola, et alij, ad ea præcepta, quæ ego uobis dicturus sum, animaduertisse facile ostẽdam. Dicimus ergo primo, quòd quæ cruda sunt, non debetis mouere, neque cum attenuantibus, neque cum incrassantibus, longe minus cum prouocantibus urinã uel sudorem, et qui secus faciunt, contra Hipp. præceptum agũt. Quantũ autẽ ad crudos attinet humores, qui mouendi non sunt, intelligo ego humores crudos

crudi-

eruditate absoluta, qui distinguuntur ab omni genere pituita, sicut sententia fuit Galeni tum alibi sæpißime, tum etiam in primo De alimentis cap. de tritico, tales enim humores tenues non sunt, nec fluxiles, unde in urinis horum humorum sedimenta quædam apparēt similima farinæ, præterea nullam determinati humoris formam habent, sed tantum succi quidam sunt ex cibis geniti, nō pituita, non sanguis, nec aliquod aliorum. Vbi igitur adsit talis cruditas, nullus erit adeo fatuus, qui uelit horum humorum primo uel attenuationem, uel incrassationem, uel euacuationem, per urinam, aut sudorem aggredi, sed statim concoctionem aggredietur. Verū dicet quis ex iunioribus, & forsam ex prouectioribus, non intelligo, quid per concoctionē intelligas, & quæ instrumenta adhibiturus es ad concoctionem, quando attenuabis uel urinam aut sudorē prouocabis, accurro alicui, qui talibus refertus sit humoribus, doce me, quomodo tales humores concoquendi sunt. Audiuistis iam supra, quemadmodum concoctio fit à calore naturali, qui mitis suauis et blādus sit, atque elixatus, si ergo calor iste naturalis defuerit, applicabis, uel exterius, uel interius ea quæ calida sunt et humida in primo gradu, quorum humiditas mitis est ac blanda, nō ea, quæ acria sunt, & hoc ut calorem naturalem adiuuetis, quo posſit facere concoctionem, & hoc est, quod in libro De mißione sanguinis dicebat Galenus, quòd cum mittendus est sanguis, & crudis humoribus uenæ refertæ fuerint, abstinendum est à uenæ sectione, & Auicenna in prima quarti eandem sen

tentiam habebat, ubi admonet, quòd cum sanguis mittitur, caueatis, ne hominem ad humorum cruditatem deducatis, Gal. autem loco allegato dicebat, quòd ubi sunt huiusmodi humores, tunc calida medicamenta temperatißimæ tantum caliditatis exhiberi debent, et cauendum est ab acrioribus, cuius rationem afferebat, quæadmodum in intellectu difficilis est, clarior tamen reddetur à nobis. Dicit enim quòd si acriora applicabitis, resoluetis uirtutem, et eã cadere facietis, nec illa sufficiet amplius perdurare, quousq; materiam concoquat, et se declarauit Galenus in quarto De ratione uictus commento 44. ubi docet, quomodo humores crudi concoquendi sunt, et inquit, q; ubi humores crudos concoquere uolueritis calida temperate adhibenda sunt, non acria, quia huiusmodi acria duo potissimum faciunt, quæ concoctioni aduersantur, nam cum concoctio fiat cum quiete, secundo cum calore, qui incumbẽs humoribus quiescentibus concoctionem celebrat, tum ex medicamentorum acrium exhibitione humores agitantur, & calor nõ potest recte ipsos concoquere, cum in ea requiratur quies, secundo dissoluitur calor innatus, & redditur igneus, à quo humores putrefiunt, sicuti ab eodem miti existente concoquebantur, & ex consequenti diminuitur uirtus, calor enim, uel est ipsa uirtus, uel uirtutis instrumentum, Audiuistis itaque quẽadmodum applicare ea, quæ acria sunt, & humores agitantia, fit uirtutis resolutio, unde dicebat Gal. cum Hipp. in eo 4. De ratione uictus, quòd cum crudos humores mouemus, frangimus corpus, & idem dicebat

ipse

ipse in 4. De tuenda sanitate, quod cum in corpore huiusmodi humores crudi reperiuntur, neq; mouendum est, neque cibandum, neque attuandum, neque incrassandū, sed sinere ut quiescat, et dormiet corpus, et solum fomētis uti mitioribus ad caloris innati auxiliū. Humores ergo crudi nullo modo mouendi sunt, si sunt crudi cruditate absoluta, & hæc quidem manifestissima arbitror nisi quis acutioris ingenij adhuc dubitet. Tu dicis humores crudos non esse mouendos, & addis, quòd tantū cum benignioribus calefacientibus concoquendi sunt, quod expresse Gal. aduersari uidetur in 5. De tuenda sanit. ubi docet crudos humores concoquere, qui in uētriculo reperiuntur, & exhibet diatrion pipereum, & piper. Dico quod non uidebitis, quod ipse exhibeat, aut cinamomum, aut zinziberem, aut quid cōsimile, quod uiscosam substantiam habeat, in qua caliditas existens non ita cito euaporat, et rationē attendatis, quoniā si calor naturalis debet concoquere humores crudos, oportet, quod uirtus ipsius sit passo proportionata, nam agens non agit, nisi à proportione maioris inæqualitatis. Supponitur itaque, quòd humoribus crudis existētibus in uētriculo, ut plurimum contingit calorem naturalē esse debilitatum, ita quòd humores concoquere non possit, & oportet medicum tunc temporis ipsum calorē adiuuare, et quo modo hoc fiet? Nempe cum calefacientibus, unde cum huiusmodi calida exhibeamus. intentio nostra tantum est, ut calor naturalis adiuuetur, quò concoquere possit, & ideo ea calida eligimus, quorum calor cito delitescit, antequā possit humores illos attenuare,

tenuare, aut distribuere sui calore, & quia calor piperis cito euanescit, ita quòd non percingit ad hoc, ut humores crudos attenuare poßit, aut distribuere, sed tantum calorem uigorat innatum, ut aptior reddatur ad concoctionem. Ideo recte piper & diatrion pipereon exhibitum fuit à Gale. & hæc sunt dicta ipsius, dum exhiberet diatrion pipereon, dicit enim q non dubitauit de exhibitione ipsius, quia calor innatus à caliditate piperis iuuatur, humores autẽ crudi nec attenuãtur, nec distribuũtur à calore piperis per corpus, quia cito euanescit, sicuti etiam 7. De sim. med. ca. de zinzibere dicebat. Vnde in 5. illo De tuenda sanit. admonet inquiens. Caue ne exhibeatur diacalamentum, et diapoliticon, nã et si à calore istorum calor naturalis magis roboraretur, et magis fortior euaderet, quam à calore piperis, uel diatrion pipereõ, tamen non ita uiscosa conueniunt, quoniam eorum caliditas operari nõ desinent, quousq; agitauerit humores crudos, et distributionem ipsorum fecerit per ambitum uenarum, quod maxime uitandũ est, Et ex dictis modo colligatis uerã responsionem, cur ista sint exhibenda illa uero non, nã piper et diatrion pipereon non faciunt concoctionem, sed adiuuant calorem innatũ, ut promptior reddatur ad celebrandam concoctionem, ut est etiam sententia Aristot. 4. metheororum, quòd et si concoctio non faciat à balneo, adiuuat tamen ipsam, uiderat enim & ipse difficultatem istam. Vbi ergo calor innatus a medico adiuuari debet, calor ille, qui calorem innatam adiuuat, debet esse facile solubilis, quia si tenax et diu durans

rans esset, agitaret humores crudos, & calorem innatum, sicut patet. Et sic conclusio ista sit, quòd crudi humores non sunt attenuandi, nec incidendi, nec alio quouis modo mouendi sed concoquendi sunt. Et hinc est, quòd practicantes, qui recte mederi uolant, & sciunt, cum uiderint redundantiam horum humorum crudorũ iubent, ut corpora quiescant, & se à cibo abstineant, hoc enim modo calor optime concoctionem celebrat. Et hoc ita esse nobis natura ostendit, in nocte enim melior fit cõcoctio ratione quietis, et uidetis, quàm sagax fuerit natura, quæ ut concoctionem optime celebraret indigens quiete fecit uirtutem contentricem, quæ cibũ detinens in causa esset, quòd calor optime posset illum complecti et uincere. Alia est cruditas non absoluta, sed per relationem, pro cuius declaratione Gal. proponit, sanguinem (ut nihil melius immaginari posset) qui solus est perfectus inter humores et medium quoddam existit, & declarat deinde extrema, in altero quorum ex una parte sunt humores crudi, qui ad formam sanguinis non deuenerunt ratione imbecillitatis caloris innati, & tales dicuntur humores defectuosi, & sunt humores omnes pituosi. Sum autem in isto extremo plures gradus, est enim pituita quædam, quæ proxime accedit ad naturam sanguinis, & est pituita dulcis, est alia, quæ magis recedit à natura sanguinis, quæ incipit acescere, & quædam, quæ adhuc magis recedit, & sic deinceps, quousque ad pituitam uitream deuenimus, quæ cum frigiditate summa aciditatem coniunctam habet. Est alterum extremum, in quo sunt humo

res

res crudi per excessum, nam nedum tales humores formam sanguinis attigerunt, sed eam excesserunt, ita q́; assati fuere, ut bilis, & atra bilis tam enim humor melancolicus, quàm bilis fiunt ex sanguine uehementer calefacto, bilis quidem ex tenuiori sanguinis parte, atra uero ex crasſiore, ut secundo De differentijs febrium docet Galenus, Videtis ergo hos humores, qui crudi sunt ad duo extrema uergentes per relationem ad sanguinem, tanquàm ad medium quoddam, uidistis autem quomodo humores crudi absolute non sunt mouendi, quæritur modo utrum hi humores crudi per relationē mouendi sint ante concoctionem, ut si quis abundet pituita, quæ non est cruda absolute, possum ne mouere talem pituitam ante concoctionem, ut aut attenuare, uel incrassare, uel per urinam uel sudorem euacuare? uideo enim medicos practicantes, q́; cum accedunt ad ægros laborantes ægritudinibus pendentibus ab huiusmodi humoribus, exhibent medicamenta, & mouent non expectata concoctione. Dico, quòd in istis humoribus crudis ex quocunque genere pituitæ non debetis mouere aliquo genere motus, nisi concoctionem habueritis, & hoc est Hipp. præceptum. Sed quare nō debetis hoc facere? Audiatis rationem et communis est ratio, nā certum est, quòd cum isti humores crudi sint, ueniunt concoquendi, & palàm est ex præcepto Galeni 4. Aphorismorum 22. quòd non debetis humores agitare, nisi concocti sint, ita enim natura facit. Nos uero qui ipsius ministri sumus, naturam imitari debemus, natura autem primo concoquit, secūdo separat, tertio euacuat.

cuat. Sed si ante concoctionem mouere uoluerimus, separationẽ præpostere operaremur. Præterea si uolueritis humores crudos mouere, sequentur incommoda superius dicta, quia concoctio fit quiete, & à calore, cum medicamentis autem uestris calorem naturalem dissoluetis, præterea uidetis hoc ab omnibus tam antiquioribus, quàm recentioribus obseruari. Incipiamus ab antiquioribus, à Galeno. Videatis quid dicat ipse locis allegatis, admonet enim, ut caueatis à prouocantibus urinam, & sudorem materia existente cruda, & ideo in principio omnium febrium uinum prohibet, nam in principio nec attenuandum est, nec distributio facienda est per corpus, uinum autem ista facit, ubi uero humores semicocti fuerint, uinum tenue (inquit Galenus) exhiberi debet, quia attenuat, et educit per lotiũ, ita quòd adiuuat naturam, ut possit id, quod superest concoquere. Moderni hoc idem præcipiunt, nam cum febris est à pituita putrescente, caue, iubent, ne à fortioribus syrupus incipias, nam augebis cum his febrẽ, et consueuerunt rationẽ huius explicare, quia materia præcipitatur ad aliquam corporis partem, & in causa est, ut maior fiat obstructio, & inde febris augeatur. Vnde ipsi primo, non exhibent syrupos attenuantes, uel incidentes, aut incrassantes, sed concoquentes tantum, ut mel rosatũ, & facta aliqua concoctione, tunc accedunt ad syrupum acetosum compositum, & de cicorea, legatis omnes rationabiliter practicantes uidebitis, q non incipiunt à syrupis uim mouendi habentibus, sed concoquendi tantum, quare mouere ea tantum

debemus,

debemus, quæ semicocta sunt, & cum incidentibus, & incrassantibus, aut diureticis, sicut opus est. Sed hic aliquis quæreret, quæ est ratio, q semicocta mouēda sunt. Dico, q optimum opus facietis sic procedentes, ratio est, nam cum natura concoxit, & separauit materiam aliqua ex parte, medicus cum diuretica dat, & incidentia, pars concocta separatur ab ea prorsus, quæ concocta non est, & quod concoctum est, expellitur à medicamentis illis diureticis, & incidentibus, & tunc natura sublata materiæ parte, fortior remanet super residuum materiæ. Verum quis dicet, calor innatus nonne est per singulas corporis partes, ita ut æqualiter poßit concoquere, quomodo immaginaris tu, quòd sit una pars concocta, et alia non? Videtur enim q omnes materiæ partes æqualiter debeant concoqui. Dico, q, uerum est, quòd idem calor in omnibus partibus materiæ reperitur, sed materia eterogenea est, sunt enim semper quædam materiæ partes rebelliores ad actionem caloris suscipiendam, quædam minus rebelles, & hoc uidemus etiam in concoctione, quæ fit in uentriculo, prætereain absceßibus hoc manifestißimum esse apparet, & in furunculis, quòd una pars ipsarum maturatur, alia permanente cruda, quod non aliunde prouenit, nisi ratione diuersitatis partium materiæ faciētis furunculos, & abscessus. Nonnulli uolentes hoc augere dixerunt, quòd Auicenna idem sensit in cap. de febribus quotidianis, quòdq; uoluit ipse febres quotidianas hunc in modum esse curandas, materiam, scilicet earum paulatim concoquendo, & paulatim euacuando,

cuando, donec perfecta fiat concoctio, morbiq; solutio. Præterea chirurgici hoc idem faciunt, cum uiderint abscessum maturum in aliqua parte, illum incidunt dicentes, quòd tūc natura erit fortior supra residuum materiæ. Verum dubius sum de Auicenna, sed uideamus primo de chirurgicis utrum recte faciant. Notetis, q̄ hoc ipsi faciunt, fundamenta uero non intelligunt. Sū igitur dubius de Auicenna (ut dixi) utrum recte operetur, nec'ne, sed de chirurgicis sum certus, quòd perperam faciunt hoc modo operantes, & putantes se naturam adiuuare, & contra hoc primo est authoritas, secundo ratio, Galenus in decimoquarto Therapeutic. expresse dicebat, maxime errant qui abscessum incidūt maturum in ultima parte & in altera crudum existētem, & ratio est (inquit ipse) quia habetis simplicē abscessum partim maturum, & partim crudum, si ex ea parte, qua maturus est, eum incidetis, nunc erunt duo affectus (prius autem erat simplex affectus) qui ducunt medicum ad opposita simul operandum, nā necesse est, quòd maturet, & exsiccet, & abstergat, ratione quidem uulneris facti debet & exsiccare, & abstergere, ratione uero eius, quod crudum est, debet maturare, quæ duo opposita sunt, & quandoque ex istis duabus intentionibus exequēdis peruenit membrum ad putredinem. Isti etiam chirurgici aliud efficiunt, nam illius abscessus concoctio à calore innato fit, sed ubi facta est solutio continui, calor naturalis offenditur, ut tertio methodi dicit Gale. ubi reddit rationem, quare maior fit abundantia excrementorum, ubi est solutio

continui (& inquit) quia calor ex tali solutione debilis fit, & euaporat. Non est autem id, quod faciunt isti chirurgici, simile ei, quod diximus de humoribus semicoctis in uenis existentibus, nam humores isti in uenis reperti, qui semicocti sunt, moueri possunt cum diureticis, & incidentibus, & hoc absque caloris debilitate, quinimmo calor naturalis ab his magis corroboratur. Sunt ergo abscessus æqualiter concoquendi, priusquàm incidantur, nisi à materia furiosa et pestilenti fuerint, aut in membro aliquo principali infixi, quia tunc scarificaremus timentes putredinem in illa parte, ne scilicet membrum deducatur ad cancrenã, aut aliquod consimile, materia adhuc cruda existente. De Auicenna uero, qui paulatim concoquit, & paulatim euacuat, animaduertatis, quòd si intelligit de euacuatione, idest de prouocatione urinæ, aut sudoris, dico, quòd optima est sententia ipsius, & ipsum quoque seruare potestis, si non intelligit de purgatione per medicamenta lenientia, sed per pharmacum electiuo educens, & attrahens, non recte dixit, neque uos debetis ita euacuare, nisi materia concocta sit. Quòd si materia concocta sit, & natura in tempore debito non euacuat, debetis uos hora motus eius, sicut dicebat Auicenna, medicamento purgante uti. O, dicet quis, quando exhibeo medicamentum purgans, uolo, quod est cõcoctum, non quod est crudum, educere, tametsi semicocta materia sit. Dico, quòd cum materia semicocta est, concoctum à inconcocto separatũ non est, & ideo medicamento purgante uti non debemus, sed bene attenuantibus

mantibus medicinis, nam quando humores semicocti sunt, et pharmacum exhibetur, oportet, quòd electiue trahat (de hoc enim nunc loquimur) et sic concoctũ, et crudum commouebit, & attrahere tentabit, & erit forte debile tale medicamentum (ut dicebat Auicenna) intelligendo per medicamentum debile, medicamẽtum, quod in sua propria natura acre est, et efficax ad attrahendum, ut scamoneum, turbith, coloquintida, & similia, debile tamen dicitur, quia in tam parua quantitate exhibetur, ut licet forte, & acre sit, tamen parce operetur. Qua ratione persuasus est Auicenna, ut crederet nullum sequuturum incommodum immo iuuamentum ex tali euacuatione. Sed notetis, quòd ipse fallitur, primo quia tale medicamentum non conuenit eo quòd non est adhuc facta separatio concocti à nõ concocto secundo, quia si tale medicamentum debile erit, trahet quidem materiã, sed illa remanebit in uijs ductuum, & ibi corrumpetur, si uero medicamentum efficax sit, trahet quidem, sed concoctionem impediet, ut dicebamus agitando materiã, et dissoluendo calorẽ, præterea talia medicamenta uenenosa sunt, quæ distinguebat Mesues à medicinis benedictis inquiens, quòd purgantia medicamenta electiue uenena sunt, cum quibus tanquàm uenenis oportebit, si exhibeantur, naturam insurgere ad dimicandum, & sic relinquet concoctionem, præterea in tali pugna calor naturalis resoluetur, uel fiet igneus, et ita igneus ad putredinẽ faciet, non ad concoctionem. Ideo nunquam debetis purgante medicamento uti, nisi materia concocta fuerit,

& hoc est, quod in 2. De ratione uictus habetis Gal. ubi dicebat, Hip. quòd si ad hypocondria tendit dolor, solutiuo medicamento utendum est, dicit Gale. in commento 2. quantũ hoc obseruandum sit, non uideo, quia si medicamentum purgans sit in minori quantitate, quàm debet esse, nihil educet, sed tantum commouebit, sin maius, sequetur in commodum magnum. Quare dicendum est Auicennam errare si huiusmodi habet. Sẽtentiam, quòd autem huic consentiat, uideatis eum in prima quarti cap. de febrium quotidianarũ, et in cap. de cura febris quartanæ dicentem, quòd debemus in huiusmodi longioribus ægritudinibus paulatim concoquere, & paulatim euacuare, ita quòd concoquamus partem materiæ peccantis, deinde illam euacuemus, & hoc est quod facit difficultatem, nam bene concessimus nos, quòd semicocta moueri possunt & cum atteнuãtibus, & incidentibus, & his, quæ sudorem & urinam prouocant, sed dubitatio erat de medicamẽtis purgantibus, uidetur autem ipsum expresse esse contra Hippo. dicentem, Concocta medicari, non semicocta. Dicit enim Auicenna paulatim materiam esse euacuandam, & paulatim concoquendam, & ita non expectat ipse perfectam materiæ concoctionem. Nec possumus ipsius dicta extorquere, quòd intelligat de his, quæ attenuant, aut per urinam uel sudorem ducũt, nam sentẽtiam suam expresse declarauit, quid sentiat, inquit enim quòd cum medicamento forti debili semicocta euacuare debemus, quod pessime ab eo dictũ esse satis ostendimus. Ista est Auicennæ sententia, quam quidem

quidem tenere non possumus, nec ea quæ iam diximus, quia aliter sentiremus ab Hippocr. & Galeno, & ideo animaduertatis quia dicã, quod sentio, uobis deinde liberum erit iudicium, ut teneatis, quam partem uolueritis. Dico itaque, quòd concocta medicari oportet, & nunquàm nisi perfecta sit concoctio medicamento purgante uti debetis, sicut sententia erat Galeni 4. Aphorismorum 22. ubi exponebat, quòd perfecta ea est euacuatio, in qua cum natura humorem concoxit, & bonum à malo separauit, nisi ea quodãmodo impedita materiam expellat, medicamento purgante utimur, nam duo habebimus (inquit) in tali euacuatione conferentia, naturam uidelicet expellentem, & medicamentum attrahens, præceptum etiam fuit Auicennæ tale, quòd si natura nihil moueat hora motus eius, moueas tu. Cur ergo dicis Auicenna semicocta medicamento purgante esse educenda? non ne tibi ipsi cõtra dicis? præterea nonne multa illa incommoda superius enarrata contingent? Non nego tamen, quòd medicamentis bene ictis uti possitis cum materia semicocta est, ut syrupo rosato solutiuo ex infusione, & cassia, & reubarbaro, & si quidam crediderint, quòd reubarbarum electiue trahat, cum tamen ipsum posuerit Mesues, qui euangelista in praxi dicitur, inter medicinas benedictas, certum autem est, quòd medicinas istas à reliquis distinguit per hoc, quòd aliæ electiue trahunt è corpore humores, benedictæ uero non. His ergo tutò poteritis uti, quia naturam iuuabitis ex sublatione materiæ concoctæ, ut fortior euadat ad reliquum conco-

quendum, purgantibus autem nunquàm utimini. Et dicet quis, exhibui ego aliquando medicamentum purgans materia semicocta, & alios medicos exhibere uidi, quibus optime successit euacuatio. Scitis quare hoc contingit? Quia sicuti dicebat Auicenna, Fortuna facit eorum operationem fœlicem propter robur illius, cui tale medicamentum exhibent, nam isti cum semel rusticum sanauerint, uel robustissimum aliud corpus, tali curationis modo interficiunt postea centum bonos uiros, & ideo ea experiri non debetis. Ista sunt, quae erant dicenda de humoribus crudis euacuandis, qui erãt crudi per deffectum. sed ut absoluamus totam hanc materiam, maior superest dubitatio de humoribus crudis per excessum soluenda, & primo de bile loquendum est. Dicet ille doctissimus scolaris, non uidetur, quòd in hoc mihi satisfacere possis, certum enim est, quòd bilis ipsa mouetur, antequàm concoquatur, nã & alij deueniunt primo ad refrigerantia, ut in erisipelate refrigerantibus utuntur in principio, modo frigida non concoquunt, quia concoctio fit à calore, non à frigido. Dico, quòd cum in principio huiusmodi frigida adhibemus longe melior fit concoctio, quàm si adhiberemus calida dixi enim quòd concoctio à calore naturali fit, sed ubi bilis aut in toto, aut in aliqua corporis parte dimittatur, ibi est calor igneus, qui non est aptus ad concoctionem, sed adurit, oportet ergo talem calorẽ ad ἐπικρᾶσιν, idest ad temperiem reducere, quam adeo laudauit Galenus in libris therape. cum quo autem deducetur ad temperamentum iste calor? cum suo opposito, quod

est

est frigidum, cum frigidis igitur reducendus est talis calor igneus ad temperiem, nam aqua feruens ad temperiem reducitur per aquam frigidam, non quòd aqua frigida habeat ex sui natura temperamentum inducere, infrigidat enim aqua frigida ex sui natura, uerum ex actione mutua caliditatis & frigiditatis aqua ferùens ad temperamentum deducitur, ita dominãte bile, aut in toto, aut in parte aliqua corporis, calor igneus est, qui non est aptus ad concoctionẽ, sed adurens, ideo contemperari debet, contemperatur autem optime cũ frigidis, sicuti dicebamus etiam, quòd existentibus in corpore humoribus crudis per defectum exhibemus ex intentione Galeni calida quandoq; in tertio, à quibus non fit concoctio, ea tamen adhibemus, ut adeo calor innatus per eorum uirtutem uigorari possit, quòd excedat frigiditatem eorum humorum, & ita in eos agens ipsorum uincat frigiditatẽ. Vbi ergo in principio morbi à materia cruda per excessum pendentis exhibemus frigida, bene facimus, quia calorem reddimus temperatum, & cum hoc sumus felicissimi, nam simul cũ tali medicamento concoquimus, alteramus, et morbum tollimus, & hoc est quod à Galeno 12. methodi habetis, ubi de doloribus, qui in uentriculo & intestinis fiunt à materia calida, sermonem habet, dicit enim quòd si oppium exhibuerimus, simul dolori, & causæ obuiabimus, & ita habetis quomodo omnia facillima sunt. Quæritur modo ubi iste humor biliosus redundauerit, cum subtilis sit, nunquid liceat ipsum euacuare sine cõcoctione. Sunt qui tenent, quòd possumus ita euacuare,

& habent Rasim pro suo fautore. uult enim Rasis, q̃ humor biliosus nulla facta concoctione euacuetur, nã quid obstat, (inquit) quo minus euacuari poßit? cum attractio à medicamento fiat, & quanto subtilior est humor, tanto facilius attrahitur, quid ergo expectandũ est? Non oportet, ut in impugnatione istius opinionis insistamus, nam Auicenna huic quæsito optime satisfacit in prima quarti cap. 7. ubi de cura febrium in generali loquitur, inuehitur nanque contra Rasin, & propter sui modestiam (nobilisßimus enim fuit;) eum non nominat, et talis fuit eius consuetudo, ut raro illius uiri nominis, quem carpere intendit, mentionem faciat, ibiq; contra eum quàm optime disputat, & inquit, quòd iste homo incidit in hanc opinionẽ ex ignorantia fundamentorum Hippocra. & Galeni, nam eorum fundamenta sunt (& uidebitis quomodo rẽ optime intellexit Auicenna, & post modum oppositum facit, cum paulatim concoquat, & paulatim euacuet) q̃ non debemus, & si humor ille biliosus subtilis sit, ipsum sine concoctione præmissa euacuare, sed cum euacuatur, oportet, quòd separatus & à natura præparatus sit, at cum humor biliosus non est concoctus, est admixtus cum alijs humoribus, et si uis ipsum euacuare, non iuuabit natura ad expulsionem, quia adhuc non separauit, cum nondum concoxerit talem humorem, & ideo parum euacuabis, & uim inferes naturæ, & eadem sequentur incommoda contra Rasin, quæ adducuntur ab Auicenna, quæ etiam nos contra Auicennam adduximus, et hoc satis debile sit, quomodo sit euacuanda.

euanda. De humore etiam melancolico certum est, q; non debet moueri, nisi appareant signa concoctionis, quod in quartanis uideri licet, nescio autem num quartanarios curari uideritis à cõmuniter practicantibus, nam cum syrupis suis attenuantibus et incidentibus curare uolunt, non apparentibus signis concoctionis, unde ex una quartana faciunt duas, & si ulterius cum suis medicamentis procedunt faciunt tres quartanas, & hoc optime sciuit Orator ille excellentißimus Imperatoris, quem ex una quartana deduxerunt ad tres nec prius curatus est, quàm cessauerit uti medicamentis illorum medicorum. Audiuistis de Eudemo peripatetico, de quo Gale. in libris prognosticorũ agit, quem admodum quartana laborabat, et cum Theriaca medici illi eum curare cæperunt, quæ humores mouebat, eosque agitabat, & per totum separabat, ut tandem ex una quartana ad plures deductus sit, quem eundem casum ego uidi in oratore illo illustrissimo, oportet ergo mouere non cruda. Hoc etiam modo quæritur existis, quæ diximus, utrum liceat in principio morbi facere minorationem, ita enim sunt intricati in huiusmodi quæstione, ut impossibile nobis appareat talem quæstionem recte determinare, cum tamen facillimæ sit solutionis, altercantur doctores in cathedris, & uolunt se interficere in determinatione huius quæstionis. Videamus autem nos, quid dicendum sit, & primo oportet scire quid per minorationem intelligatur, nam nisi hanc uocẽ determinaueritis, digladiabimini semper in æquiuocatione, nam si uos per minorationem alui

subductionem intelligitis, ut sensus sit, nunquid in principio morbi aluum subducere liceat, uno modo respondebo, si uero per minorationem, euacuationem per pharmacum electiue dicens intelligitis, alio modo respondebo. Si ergo pro minoratione uultis subductionem alui. Dico quòd *minoratio sic intellecta est necessaria, & primum, quod debetis facere, est lenitio uentris, & præceptum est* Hippo. *in* 2. De *ratione uictus, quòd in prima uisitatione cibum exhibere non debeatis, nisi aluus prius subducatur, & enumerat multa incommoda, quæ secus facientibus eueniunt. Quòd si ante cibum oportet aluum subducere, quanto magis ante purgationem, uel uenæ sectionem, uel consimilia?* Et *quo (dicetis uos) fiet ista subductio?* Dico *cum clysterijs, & cum flore cassiæ, nam cassia (ut dicunt moderni) nihil aliud est, quàm clyster uentriculi, sicut enim clyster per instrumentum illud immissum intestinorum est, ita cassia uentriculi, & dum dico cassiam, intelligatis cætera omnia lenientia, inter quæ est hiera, quam dicebat* Galenus *non pertransire uenas miseraicas, nisi sit in magna quantitate.* Et *quare hoc debetis facere? Quia ubi quis in morbum incidit, cum humores malos, at prauos per totum corpus dispersos habet, tanto magis uentriculum & intestina, quæ his semper abundat, uerisimile est excrementis esse repleta.* Ideo *quid aliud exhibere potestis, quàm illud quod materias istas communes appellatas, quia sunt in his locis communibus, euacuet? nam*

nisi

nisi tales humores euacuaueritis, distribuentur hi per uenas, & maximum inferent nocumentum. Præmissa autem tali lenitione, debetis accedere ad mel rosatum, non ad syrupum de calẽdula, & de liquiritia, et fomentis ex floribus camomillæ uti, & similium, quæ calida sunt, & humida in primo, donec signa concoctionis appareant, quibus apparentibus ad attenuantia, et incidentia, & ad urinam cientia, & sudores prouocantia deueniendum est. Deinde *concocta materia cum lætitia, & artis laude uidebitis à natura crises fieri, quas isti se nunquàm uidisse inquiunt, scitis quare? quoniam naturam impediunt cum suis medicamentis, ne crisis fieri possit. Ista sunt semper à nobis obseruanda, & ita si per minorationem intelligatis subductionem alui, assero quòd hunc in modum minorare debetis. Sed si per minorationem partis materiæ peccantis euacuationem intelligitis, dico, quòd tunc euacuanda sunt solum concocta. Quicquid autẽ restat de huiuscemodi questione in* Aphorismo *uigesimo quarto declarabimus, quia & ille locus magis proprius erit, uolui tamen hoc dixisse, ne uos anxios relinquerẽ, & ita præsens* Apho*rismus* completus est accedamus modo ad alterum.

**
*

XXIII.

EIECTIONES Non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deñciantur, qualia conueniunt, & ægri facile tolerãt. Atque ubi usque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, si æger possit tolerare.

Iste Aphorismus, ut recte continuetur cum præcedentibus Aphorismis debetis meminisse (quòd supra dixi) in qualibet euacuatione facienda per pharmacum quinque esse necessario consideranda, primo qui nam humores sint euacuandi, secũdo per quas uias, tertio quomodo, quarto quantum sit euacuãdum, quinto an uiæ, per quas deducitur, id quod euacuatur, sint apertæ. Addatis & sextum, quod est necessarium, quãdo sint humores euacuandi. Ista sunt sex consideranda in ipsa euacuatione, quemadmodum docuit Auicenna in quarta primi cap. de euacuatione, et in prima quarti cap 7. ubi loquitur de curatione febrium generali. & idem habeatis à Galeno in illo libro quos et quibus oportet medicamentis purgare, si modo ille liber sit Galeni, nam aliàs memini me uobis dixisse, quòd liber ille est Oribasii. Sex ergo illæ conditiones habent proprias indicationes, nã ut habetis ab Aristotile in libris ethicorum, unaquæq; actio humana habet proprias indicationes, quibus manifestatur, quò nam sit

dirigenda

dirigenda. Circa hanc ultimam conditionem quando ſcilicet humores ſunt euacuandi, habuiſtis, quòd erant conſideranda diligentiſsime corpora inquirendo indicationes, quæ ſumuntur à natura membrorum, nam ſi ſit homo, qui euacuandus ſit habens uentriculum debilem, iſte non facile feret euacuationem ſumuntur etiam indicationes à temperatura corporis, & habitu ipſius, de quibus omnibus egit in Aphoriſmo 17. ſimiliter etiam de alijs conditionibus agens declarauit, quomodo ſumerentur earum indicationes. Superſunt tantum duæ conditiones uidelicet quantum ſit euacuandum et utrum uiæ, per quas humor nocuus educitur, paratæ ſint, de prima agit in præſenti Aphoriſmo, de ſecunda aget in altero. Agamus ergo de illa conditione quantum ſit euacuandum. Iſta habet ſuam propriam indicationem, quemadmodum & reliquæ prædictæ conditiones. Antequàm autem iſtam explicemus, debetis prius hoc unum ſcire, quòd quantitas illius, quod euacuatur, duobus modis conſiderari poterit, uno modo antequàm euacuationẽ aggrediamur, alio modo poſt ipſam euacuationem, et in ipſamet euacuatione. Quod autem oſtendit quantitatem ante euacuationem, eſt quãtitas humoris peccãtis, ubi enim iſte plurimus eſt, & redundans, ibi plurimum debere fieri euacuationẽ indicatur, ſi modo uirtus conſentiet, quia, ut pluries dixi, ipſa eſt, quæ limitat euacuationem, de iſta quantitate ante euacuationem, quæ à multitudine ſumitur, ſermonem habuit. Hippocra. in eo Aphoriſmo. Habitus exercitatorum &c. Reliquũ mo-

do

do erat agere de quãtitate secũdo modo uidelicet post euacuationem et in ipsa euacuatione quæ suam habet indicationem distinctam à quantitatis indicatione primo modo dictæ, quæ indicatio est tolerantia uirtutis simul cum qualitate humoris euacuandi, si enim uultis esse medici, debetis circa quantitatem secundo modo dictam considerare, primo qualitatẽ istius humoris, qui debet euacuari, nunquid ipsa sit talis, quòd indicet, quãtum sit euacuandum de illo humore, secundo debetis uidere, an uirtus toleret euacuationem illius quantitatis & in hoc stat punctum, quoniam euacuandũ est, quantum uirtus tolerat, & animaduertatis in hoc, q̃ Hipp. non dixit in contextu, considerandam esse quantitatẽ humoris, sed qualitatem, & uirtutis tolerantiam, quoniam (ut dicebat secundo prognosticorum loquens de excrementis) quantitas humoris euacuandi ex se nullam habet indicationem, sed talis quantitas, quæ secundum qualitatem illius humoris euacuandi, & uirtutis tolerantiam limitatur. Videmus enim multos ægrotantes tantillũ egerere, tamen quantitas illa, licet pauca sit, male feretur à uirtute, aliquando emittitur quãtitas magna, ut uiginti libræ, quæ cum sit secundum qualitatem congruam, uirtus bene tolerat ipsam, & ita quantitas sine relatione non est existimanda, sed debet referri ad uirtutem, & qualitatem, quare cum estis in actu practico, & uultis uestros ægros purgare, primo debetis considerare, an ille humor, qui euacuatur, sit ille, qui debet euacuari, secundo per quas uias, tertio nunquid ex illa euacuatione uirtus subleuetur,

tur, & quousq; toleret, cũ autem incipit uirtus ipsam nõ tolerare, tunc debetis talem supprimere euacuationem, quia tunc signum est, quòd illa quantitas ad uirtutem relata est superflua. Sed hic statim dicet iunior, quomodo sciam, quando uirtus incipit talem euacuationem non tolerare? Hoc modo cognoscetis, scitis enim quòd euacuatio exsiccat maxime ipsum corpus, & præsertim uentriculum, cum ille sit primus, qui euacuationem recipit, & propterea dicebat Galenus 7. Therapeuti. plurimas tabes incipere ab ipso uentriculo, quoniam ipse est primus, qui exsiccationem recipit, propterea cum euacuatio superflua est, tunc ægri incipiunt sitire ratione euacuationis, non ratione symptomatis, quoniam scimus nullum adesse symptoma, quo tanta sitis educatur, & ideo cum adest illa sitis, tunc signum est, quòd euacuatio incipit superfluere, & hoc est, quod dicebat Hippocrates in quarto Aphorismorum decimonono. Qui medicinis purgati non sitiunt, non quiescunt, priusquam sitiant. Sensus Aphorismi est, si quis medicamento fuerit euacuatus, si post euacuationem non sitiuerit, tunc signum est, q; non ex toto humor ille euacuatus fuit; neq; ex toto exsiccatus, nam si uentriculus fuisset ex illo humor exsiccatus, tunc adesset quædam sitis, hoc est signum ab Hippocrat. positum, quòd si dabitur occasio, ut illum Aphorismum interpretari poßim, super illum multa dicam necessaria, licet à Galeno locus ille optime interprætetur. Cum ergo ægri incipiunt

piunt sitire, tunc euacuatio perfecta est, & uirtus non amplius tolerat euacuationem si uero non apparuerit sitis, & uirtus toleret euacuationem, tunc tamdiu eam dimittatis, quàm diu ipsam u rtus tolerabit, præcipue si talia purgentur, qualia purgari oportet, & ista est tota istius Aphorismi sententia, legamus ipsum. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ &c. dicit primo Deiectiones. Deiectio nihil aliud est, quam illud, quod per aliuum deicitur, ut sonat eius nomen. Propterea merito quis posset dubitare, nunquid aliæ euacuationes debeant has conditiones habere, quas habet deiectio quæ per aluum fit, debemus ne in alijs ut puta in missione sanguinis circumscribere quantitatem humoris, qui euacuatur nõ absolute (ut dixi) sed respectu qualitatis, & tolerantiæ uirtutis? Dico, quòd debemus, sed quare Hipp. (dicet ille) dixit deiectiones? Dico, quod contextus Græcus dicit τὰ χωρέοντα, idest quæcunque recedunt à corpore, ideo si consideretur litera græca, non oportet mouere istam dubitationem, quoniam Hippocra. in sua lingua usus est uocabulo uniuersali, licet iste interpres Leonicenus uerterit illud nomen deiectiones. Sed possumus ipsum excusare, quoniam animaduertit sensum Aphorismi, erat enim sermo de euacuatione, quæ per Pharmacum fit, quod quidem per secessum euacuat, & propterea ipse fuit usus uocabulo illo Deiectiones uniuersali. Regula ergo tradita in Aphorismo est uniuersalis in quacunque euacuatione, sed subiungit. Sed si talia deijciantur, qualia conueniunt. Hoc

ani-

animaduertatis quòd qualitas dupliciter dicitur, primo de forma substantiali humoris, secundo de forma accidentali, solemus enim formam substantialem qualitatem appellare, hic pro utroquè sumitur significato, & nisi utrumq; intelligeremus, Aphorismus pateretur plurimas instantias, & tunc erit sensus, quod euacuatur, debet esse bene coctum, & oportet, quòd sit leue, & habeat reliqua, quæ pertinent, tum ad formam substantialem, tum accidentalem, quemadmodum dixi ex secundo prognosticorum. Hactenus habetis, quomodo quantitas sit mensuranda ratione tolerantiæ uirtutis, nam cum uirtus ex euacuatione illius humoris releuatur, tunc illa euacuatio facile fertur ab ipsa, & ille humor euacuatur taliter, qualiter oportet. Et quia loquuti sumus de uirtute oppressa, propterea notate, unum, quod licet sit incidentaliter dictum, tamen non erit inutile, quòd uirtus dupliciter læditur, aut per suffocationem, aut per resolutionem, & quia in pulsu maxima reperitur conuenientia inter has duas læsiones, ob id Galen. 2. De causis pulsuum, & .2. De prognosticatione ex pulsibus hanc afferebat distinctionem, quomodo .s. per pulsum cognosceretur, quando uirtus est aggrauata, & quando resoluta, & dicebat ipse, cum tangitis pulsum imbecillem, debetis expectare multas pulsationes, quæ si fuerint æqualiter debiles, ita quòd una non sit fortior reliqua, tunc dicetis uirtutem esse debilem per resolutionem, si uero præmendo arteriam, & expectando plures pulsationes, & post aliquas pulsationes detur una

fortis, tunc signum est, quòd uirtus debilis est propter aggrauationem, nam uirtus, cum opprimitur, quærit alleuiari, & insurgit, & sic in pulsu facit istum fortem motum, postmodum ob imbecillitatem cadit, quemadmodum est de illo, qui certat, & apprimitur ab hoste, repente facit conatum magnum, & cum non potest superare succumbit, cum autem non insurgit, sed semper deficiendo progreditur, tunc debilis est; & hoc sit obiter dictum (ut dixi) non tamen inutile, quoniam in hoc multi medici decipiuntur. Habetis ergo præceptũ Hippocr. q, cum euacuatur quantitas humoris peccantis, donec uirtus subleuatur, tunc illa euacuatio est cõueniens, neq; debemus quantitatem absolute considerare, sed respectu qualitatis, & tolerantiæ uirtutis. Ista enim tria inuicem conspirant, quantitas. n. refertur ad qualitatem humoris, qualitas autem ad uirtutis tolerantiam, si enim debent euacuari duæ libræ humoris, illa quantitas nullam dat indicationem, nisi referatur ad ipsam qualitatem, neq; qualitas potest quicquàm indicare, nisi referatur ad ipsam uirtutis tolerantiam. Et ita ex his, quæ declarauimus, apparet ueritas aphorismi, & eius ratio manifesta est. Sequitur secunda pars, Atq; ubi usq; ad animi defectionem, &c. Cum dixerit Hipp. euacuationem non esse existimandam, quantitate, sed qualitate, & pro ut uirtus tolerat, posset quis quærere ab Hip. O` si uirtus tolerat, debemus ne semper euacuare, quousq; ipsa toleret? Respondet huic tacitæ obiectioni, q, licet aliquando euacuare, quousq; uirtus tolerat idest usq; ad ani-

animi deliquium. Istud quidẽ Hipp. dictum facile profertur, difficile tamen deducitur, propterea quia contradicit primo suo dicto, dictum .n. est euacuandum esse usq; ad uirtutis tolerantiam, si euacuatio fiet usque ad animi deliquium quomodo uirtus tolerabit illã euacuationẽ, immo deficiet. Debetis animaduertere, q (ut inquit Galenus ad Traßibulum an ars tuendæ sanitatis &c.) nulla alia methodus & uia breuior et melior est ad quæstiones determinandas, quàm uidere quid significat subiectum, & prædicatum, & distinguere subiectum ab ipso, & si uultis hoc uidere ita esse, aspiciatis quæstiones modernorũ, qui postquàm tot, et tanta dixere, tandẽ determinãt suas quæstiones ex distinctione subiecti & prædicati, quod si prius fecissent, non oportuisset tot nugas expendere. Notandum itaq; est, q tria sunt nomina usitata apud medicos pro deliquio λιποθυμία, ἔκλειψις siue dissolutio, & συγκοπὴ quæ idem prorsus significant, ut habetis à Galeno in primo ad Glauconem cap. 14. Quòd autem syncope idem sit, quòd lipothymia apparet ex 12. methodi, ubi Galenus definiẽs syncopen dixit eam esse subitam animi interceptionem, dicitur autem lipothymia, quia deficit animus, eclypsis uero, idest dissolutio uirtutis. Quantum autem ad ipsum quid rei explicato quid nominis eorum, dicimus quòd syncope siue lipothymia est defectus spirituum, & caloris innati. Quid autem sit spiritus & quid calor innatus, hæc supra longo sermone declarauimus, & ideo non oportet illa amplius repetere, & quia bona diffinitio dat cau-

sam, & esse rei, quæ deffinitur, propterea oportet uidere, quæ sint causæ efficientes proximæ, per quas calor, & spiritus deficiunt. Dico, quod propter duo calor, & spiritus deficiunt, uel quia suffocantur, uel quia resoluuntur, ita ut sequatur syncope, sicut etiam igni contingit, qui quidem extinguitur per resolutionem ex defectu conuenientis nutrimenti, suffocatur autem quando non conueniens materia igni apponitur, ut si aqua supra ignem funderetur, aut magna quantitas olei, sicut in lampade fieri quandoquè uidemus. Totidem igitur de causis calor naturalis extinguitur, & sequitur syncope, & tandem mors, uel ob resolutionem factam aut à superflua euacuatione, aut ab intensum calorem dissoluentem debile humidum, quod est subiectum caloris innati, aut ob multitudinem humorum crudorum aut bilis, aut sanguinis, aut spirituum suffocatur, nam & si sanguis sit materia nutrimenti, seu nutritionis caloris, & spiritus, si augeatur tamen, priusquam conueniat, talis abundantia extinguit calorem innatum, sicut in tertio Aphorismo fuit declaratum. Causæ autem istæ tũ resolutionis, tum suffocationis (ut usq; ad causas primas totam rem resoluamus) à duobus sumuntur, uel ex parte caloris, uel ex parte membrorum solidorum, ut 12. therapeu. docuit Galenus, contingit itaq; suffocatio, & resolutio quandoq; membrorum solidorum, in quibus est complexio spiritus, & calor, quia temperatura talium membrorum læditur ut uirtus destruatur propter illam malam intemperiem, ratione cuius &
calor

calor & spiritus resoluuntur uel suffocantur, ut si fiat intemperies calidior et siccior magis quàm oporteat, ob quam necessarium est, quòd calor, & spiritus resoluantur, quia tollitur humidum, quod sibi pabulũ erat, & calor ille igneus in membris solidis existens mitem calorem destruit, sicut flamma maior minorẽ destruit, suffocatio autem fit, sicut si sit temperies frigida & humida, à superflua humiditate suffocatur calor. Quandoq; suffocatio, & resolutio non contingunt ratione malæ temperiei solidorum membrorum, sed uitio spirituum, ut si stante optima solidorum temperie, accedat quædam subita euacuatio, quæ spiritus, & calorẽ resoluat, aut aliquod aliud, ut cibariorum copia, aut propter malam spirituum qualitatem contingat spiritus & calorem suffocari. Quæritur primo quando Hippo. dixit esse faciendam quandoq; euacuationem usq; ad animi defectum, utrum de defectu per suffocationem, an per resolutionem facto intellexerit. Nemini dubium est, quòd de eo, qui per resolutionem factus est, intellexit, sicuti etiam in commento uoluit Galenus, nam si euacuauerimus quantitatem humorem, certum est, quòd non fiet suffocatio ob talem euacuationem sed resolutio spirituum & caloris sequetur, & istud est primum, quod oportuit uos intellexisse, intellexistis enim quid sit Lipothymia, & quot eius causæ, & quòd facienda est quandoq; euacuatio usq; ad lipothymiam ex sententia Hippo. sed de qua euacuatione intellexerit nondum notum est, & ideo hoc uidendum est. Triplex namq; est euacuatio, quarum una fit per

pharmacum purgans, quod electiue trahit, secũda est, quæ per medicamentum leniens fit, siue quod euacuet per uiam urinæ, uel sudoris, tertia est, quæ per missionem sanguinis fit. De qua igitur intellexit Hippocra.? Certum est, quòd non intellexit, nec intellexisse potuit de euacuatione, quæ fit per pharmacum electiue trahens, quòd scilicet usq; ad lipothymiam debeatis euacuare corpus pharmaco purgante (& recte attendatis, quia ex istis distinctionibus suffocabuntur omnes quæstiones modernorum, in quibus clamant, utrũ sit facienda euacuatio usque ad animi defectum) nam deficerent ægri in euacuatione cum dedecore maximo medici, & ratio in promptu est, quoniam ista euacuatio, quæ fit per pharmacum purgans, non fit, nisi à pharmaco electiue ducente, si autem sic debet attrahere, oportet, quòd sit pugna inter calorem innatum & pharmacum. Nam si usq; ad lipothymiam debet fieri euacuatio opus est, quòd qualitate & quantitate potentissimum sit pharmacum, & ita erit pugna magna uirtutis aduersus pharmacum, in qua necessariò uirtus resoluitur, & debilitatur, debilitata autem uirtute in pugna, cum postea pharmacum operari inceperit, & procedit ipsius operatio usq; ad animi defectum, uirtus non tolerabit, debemus autem nos facere talem euacuationem, quousque uirtus tolerat. Præterea talis euacuatio per pharmacum aut fit concocta materia, aut non concocta, sed furiosa, si concocta est, poterit natura eam expellere, cum etiam eam concoxerit & ita non opus erit exhibere pharmacũ,

ut

ut supra ex Hipp. & Galeni sententia dictum est, sed si eo tempore natura fuerit debilis, quæ materiam cõcoquere potuerit, sed in concoctione relaxata sit, ut expellere non possit, & exhibeamus medicamentũ quod usq; ad animi deliquium trahat, deficiet utiq; uirtus iã debilis existens, si uero materia furiosa sit ita ut à natura regulari non possit, certe tunc uirtus superatur, & si medicamento materiam trahes usq; ad animi defectũ, cum uirtus non constet, interficies ægrotantem. Quantum uero attinet ad medicamenta lenientia, aut urinam mouentia, aut sudorem nec cum his euacuare debetis usq; ad animi defectum, nam si per lenientia, ut per cassiam humores omnes usque ad lipothymiam euacuaueritis, intantum relaxabitis uentriculum quòd lienteria fiet, si etiam per urinam similiter, facietis diabeticam passionem, quæ est lienteriæ proportionalis, quemadmodum.n. uentriculus & lienteria nõ cõtinet cibaria, nec alios humores, sed relaxatus omnia dimittit, ita in diabetica paßione quicquid humidi in uenis est, totum illud liquatur, & per urinam deducitur à nullo detentum, & certe ægritudo est periculosa, quæ raro uidetur, tantum.n. bis hucusq; incidi in affectos ista paßione, si etiam sudores usque ad animi defectum prouocare uolueritis, idem sequetur, nam uidemus etiam, ꝙ in sudore sponte facto cum mensurã quandam excesserit, natura ipsum non tolerat. De qua ergo euacuatione intellexit Hippo.? Dico, ꝙ de ea, quæ fit per mißionem sanguinis. Est autẽ et præter dictas alia ratio, quòd ad deliquium animi æger du-

cendus non sit, nisi per hanc euacuationem, quia ubi per pharmacum euacuaueritis, eo tempore euacuatis, quando humores deprauati in uenis reperiuntur, ita q; æger patitur plenitudinem quo ad uires, sed ubi deprauati sunt humores, uirtus nunquam ualida est, sed aggrauatur à cachochimia, ideo nunquàm tolerabit uirtus euacuationem usque ad syncopem, præceptum autem est Hip. q; facere non debemus talem euacuationem, nisi uirtus toleret, sed cum sunt boni humores in uenis, itaq; plethoria existat, uirtus ualida est, & sustinet euacuationem usq; ad animi deliquium, & ita relinquitur q; euacuatio ducens ad lipothymiam, quã fieri, quandoq; concedit Hip. ea est, quæ per sanguinis mißionem fit. Verum dicet quis Hip. dixit in Aphor. Deiectiones &c. Et tu interpretatus es egestiones, quæ per aluum fiunt. Dico, quòd uerum est, & iste interpres ita uertit illam particulam τὰ χωρέοντα, quia ipse cogitabat de purgatione, quæ per aluum fit, nam de medicamento purgante in superioribus Aphorismis loquutus fuerat Hipp. At ipse in idiomate proprio τὰ χωρέοντα, dicens usus est uoce uniuersali, & ideo in dicto uniuersali iuxta eius sententiam manere oportet, nã ab uniuersali postmodum deuenit ad particulare dicens, & si oportuerit usq; ad lipothymiam euacuare faciendũ est. Et ita primo habetis, quomodo ex parte subiecti nõ intellexerit Hipp. de alia euacuatione quam de ea, quæ per mißionem sanguinis fit. Quantum autẽ attinet ad prædicatum intellexit de syncopi, quæ sequitur ratione euacuationis.

Intelligamus modo tertiam conditionem positam ab Hippocra. ut argumenta Auerrois elidantur, qui profectò maximus fuit Philosophus, sed in re medica nihil prorsus sciuit, & adeo malignus extitit, ut omnia solum studio contradicendi dictis Hippocra. et Galeni dixerit, inquit itaque Hippocra. Si æger possit tolerare. Quid est istud? scitis quid sit, quòd scilicet euacuatio ad lipothymiam ducens non debet innatum produci, quousque æger moriatur, uel ita deficiat uirtus, ut restitui amplius non possit, sed uult, quòd euacuatio fiat usque ad lipothymiam inclusiue eo modo, quo declarabat Galenus in .9. methodi in synocha in duobus iuuenibus, dixit enim se misisse sanguinem quo usque lipothymia apparuit, & deridet illos medicos, qui ad lipothymiam ægros deducũt, ita ut intensa sit, & ipsi deficiant defectu inrecuperabili, ideo uolebat ipse, quòd cum mittimus sanguinem, habeamus pulsum in manu, et cum uiderimus uirtutem deficere, quàm primum à sanguinis ulteriori extractione cessare debemus, & ob id non debet quicunque medicus facere missionem sanguinis usque ad syncopen, sed exercitatus medicus, uerum tanta est ignorantia nostrorum temporum, ut nemo audeat tale remedium aggredi, nã omnia artis opera deperdita sunt, & isti non sunt ueri artifices, cum non audeant, laudo autem ipsos, si nesciunt, ut non aggrediantur talem euacuationem, mittendus ergo est sanguis usque ad lipothymiã inclusiue idest quo usque apparet lipothymia & hoc est, quod dicebat Hippocra. Si eger possit tolerare. Super hoc di-

ctum oportet considerare, quòd non in omni corpore est facienda sanguinis missio usque ad syncopen, sed in corpore iuuenis, & robustæ uirtutis, ita ut si quod ex tali euacuatione accidat nocumentum, recuperari possit, habeamus igitur istas conditiones, & uideamus, qui sint casus, in quibus conueniat facere missionem sanguinis usque ad animi deliquium, tollentur argumenta omnia Auerrois importunissimi contra Galenũ, qui etsi maximus fuit (ut dixi) Philosophus, nihil tamen de re medica pœnitus sciuit. Casus tres enumerat hic Galenus, primus est, ubi febris fuerit causon, à nostris ardens dicta, quæ fit à bile sanguini permista putrescente, ut secundo De crisi, & primo De differentijs febrium, & quarto De ratione uictus in principio habetis à Galeno, quæ ita febris ardens dicitur, quia tota massa sanguinis ebullit, & feruorem patitur. Alius casus est, cum est inflammatio magna in intrinsecis partibus, est autem inflammatio id, quod communiter uocatur apostema calidum, quod flegmon & erisipellas dicitur. Tertius casus est, quando uehementißimi fuerint dolores, Addatis uos & quartum casum, quem hic non posuit Gal. sed in 9. methodi, ubi synocha febris, fuerit, quæ fit ob putredinem icoris sanguinis, tunc enim facienda est phlobotomia usque ad animi deliquium, ut dicemus. Consideremus modo singulorum istorum casuum naturam, & uideamus ad quam intentionem tale auxilium faciamus, hoc autem fiet, si cognoscemus naturam morbi, à qua quid agendum indicatur, & primo considerabimus

natu-

natur an febris ardentis scilicet propter quid fiat talis febris. Dico quòd propter feruorem maximum in uenis, cum bilis ibi existens sanguini permista putrescit, ex qua putredine bilis sanguis ebullit, & periculum est, ne putrescat, et inde fiat febris pestifera, nam si fit febris pestilens ex magna sanguinis putredine, ex qua necessariò concidat uirtus (nam fundamentum uirtutis est ipse sanguis) tunc non est mittendus sanguis, quoniam omnes ægri perirent in tali casu, unde et medici illi, qui mittunt sanguinem post principium stante febre pestifera, decipiuntur, & ægrotantes illi, qui à talibus medicis ita curantur, non sanantur, nam hæc principia ignorantur à scorpionibus, qui non possunt ista attingere ob sui frigiditatem, & malignitatem, cum tantum lateant in angulo caudam mouentes. Vbi igitur adest putredo in bile mista cum sanguine, ut in febre ardenti, cui, nisi subito occurratur, putrescet sanguis, et inde morietur æger, debetis statim mittere sanguinem usque ad animi deliquium, sed si ante quartam diem non miseritis, tempus amplius non erit mittẽdi, quoniam putredo iam sanguinẽ inuasit, & statim concidet uirtus, & ægrotus morietur. Sed dicetis uos, quare in febre ardẽti antequàm putredo sanguinẽ inuadat, usq; ad syncopen phlobotomamus? Dico ego, quia totũ corpus refrigeratur, et calor existẽs in uenis, qui ebullitionẽ faciebat in sanguine, qui facile putrescere poterat, remittitur. Ideo oportet ut tantũ sanguinis euacuetis, q. possit corporis insequi refrigeratio, nam ex tali refrigeratione calor remittitur, secundo fit totius

tius corporis rarefactio, & laxitas, tertio uirtus refocillatur, quia prius habebat igneum instrumentum, modo temperatum habet, ad quæ sequuntur, tum sudores, tum egestionum excretiones (ut inquit Gale.) sudores quidē, quia habitus corporis laxior redditus fuit, sequitur & egestio, quia tunc natura usa instrumenti loco calore scilicet moderato, excrementa illa expellit ideo cum est febris ardens, cum scilicet putrescit bilis ad intra uenas, fit ebullitio in sanguine, & quia sanguis putrescere posset, mittendus est sanguis usque ad syncopen, alioqui corpus non refrigeraretur, nec calor igneus, & in tempore conuenienti istud agendum est ut non in cane, sed uere. Secundus casus est, ubi inflammatio magna adesset, uos scitis, quomodo fiat inflammatio ex Galeno in libello De inæquali intemperie, & in libro De plenitudine, sic enim fit, cum sanguis subito erumpit (& per sanguinem massam sanguineā intelligatis) à uenis maioribus ad minores, et à minoribus ad minimas quousq; ad locū læsum deueniat, ubi seditionē facit sicuti populus aliquis ciuitatem obsidēs, facta illa inflammatione, ubi maximū est periculū decancrena ex caloris extinctione, et tanto maius periculū erit, quando inflammatio intrinseca fuerit, tunc nulla mora esse debet, quin mißionem sanguinis faciamus usque ad animi deliquum, ut trahatur fluxus sanguinis ad eam partem, & cor refrigeretur, si ergo uultis refrigerare corpus, oportet, q̄ tantum sanguinis euacuetis, ad cuius euacuationem insequi posſit corporis refrigerium, tale autem non erit, nisi tanta sangui

nis

nis quantitas educatur, ut ad animi defectum perducat ægrotantem. Et quod dixi de inflammatione, & febre idem intelligatis de dolore, nam ubi est uehemẽtißimus dolor, ibi adest materiæ multitudo ad locum defluentis in quo est dolor, ob quam & feruor & ebullitio in sanguine fiunt. Verum dicet quis O` Galene tu inquis, quòd in maximis doloribus oportet sanguinem mittere usq; ad animi defectum, hoc uidetur contradicere Auicennæ, qui in quarta primi dicebat. Et cum prius euacuare uolueris, dolorem seda, tantũ abest Auicenna ut dicat in dolore mittendum esse sanguinẽ usque ad syncopen, ut uelit prius dolorem sedari, antequàm ad sanguinis misslonem accedat. Notetis, quia hoc uidetur expressa contradictio inter Galenum, & Auicennam, si autem Auicenna recte intelligatur, nulla est contradictio. Auicenna enim de quolibet dolore non loquitur, nec in omni curatione doloris, nec de qualibet euacuatione intelligit, sed de regulari, tales autẽ euacuationes, quæ ad lipothymiam deducunt, coactæ sunt, nam nõ est bonum hominem deducere ad lipothymiam, sed istud facimus, ut maius incommodum euitemus, & ita non debemus interprætari Auicennam, sicuti facit Thadeus dicens, quòd per dolorem, calorem intellexit, cum autem est curatio, et euacuatio non coacta, oportet prius dolorem sedare, & hunc modum obseruat Hippocra. in secundo De ratione uictus, cum pleuriticum curat, prius enim cum fomentis dolorem sedat, nam postmodum cum quieuerit dolor, melior fit diuersio, nam existente dolore eo modo, quo supra de

clara-

claraximus, ille attrahit ad unam partem, & medicus per mißionẽ sanguinis ad oppositam trahit, & hinc sequitur pugna, quæ nocumentum ægrotanti infert, & ita Auicenna optime dixit intelligens de cura regulari, Galenus autem de cura coacta sermonem habebat. Quartus autem casus non hic positus fuit, sed in nono Therapeutices, ubi in febre synocha sine putredine in iuuenibus duobus sanguinem misit usque ad lipothymiam, & cum illi iuuenes ab huiusmodi febre liberati essent, astantes dicebant, tu iugulasti febrem ò Galeno, & quare in febre synocha, quæ ex putredine sanguinis fit? Hic opus est, quòd multa repetam. cum mihi duplex in docendo uos labor iniungatur, & non solum oportet me uos ueritatem docere, sed diuertere etiam à scorpionibus, cõpatior enim iunioribus istis, qui adhuc imbuti non sunt in arte medica, et facillime à scorpionibus cum ueneno suo lædi possunt. Diximus itaq;, quòd putredo in sanguine fieri non potest accipiendo sanguinem & humorem à cæteris distinctum, nisi sit febris pestilens, in tali enim febre sanguis putrescit, & tunc non debemus mittere sanguinem, ut iã iam dicebam, quia uirtus concidit, & hæc erat sententia Gale. 2. methodi, quia si sanguinem mitteretis, cogemini postea hominem affectum nutrire, unde febris augeretur, quia putredo ex cibo dato in tempore non conuenienti cresceret, ubi itaque sanguis putrefactus est, putrefactum est id, quo uirtus & calor fouentur, et inde fit, quòd in tali putredine & calor et uirtus concidit, ideo in febre pestilenti, in qua est talis putredo

san-

ſanguinis, ſanguis mitti nõ poteſt, quia uirtus non cõ ſtat, ſed cum eſt ſynocha febris, licet ſit putredo, ſigna tamen mitisſima ſunt. Videatis autem quid dicat Gale. 9. metho. et 2. De criſi, et 1. De differentijs febriũ ubi ponit ſigna iſtius febris, et cauſam, quare mitisſima ſunt ſigna, inquit enim ꝙ cauſa eſt, quia ſanguis nõ putreſcit, ſed Icor ſanguinis, et quia fit ebullitio in ſanguine, ex qua periculum eſt ne ſanguis putreſcat, et ita non ratione morbi præſentis, ſed futuri facimus miſſionem ſanguinis uſque ad ſyncopem, nam uirtus tolerat, ſi quidem inquit Gale. in febrem ſynocha non incidere, niſi corpora plurimo redundãtia ſanguine, quæ quadrata nuncupantur. Quid autem ſit icor ſanguinis, cum aliàs declarauerimus, non oportet nouam ſuper hoc facere lectionem propter iſtos imbecillos homines, qui habent ſtipendium à Venetis, ut doceant doctrinam falſam, qui tanquam ſcorpiones fugiẽdi ſunt. Quòd uero ob futurum morbum talis debet fieri ſanguinis misſio, erat authoritas Gale. in lib. De ſectione uenæ; ubi habet nedum propter præſentem, ſed ob futurum morbum adhibendam eſſe uenæ ſectionem uſque ad ſyncopem, quia ſecus magnitudo morbi nec tolli, nec euitari poſſet, clariſſima eiuſdem Gale. 4. De tuenda ſanitate erat ſententia, quoniam ijdẽ ſcopi, qui ſumuntur, cum ægritudo adeſt, ijdem etiam ſint ſumendi, quando periculum eſt, ne ægritudo illa adueniat: Audiuiſtis igitur primo quid ſit animi deliquium, ſecundo quæ ſit euacuatio, in qua mittimus ſanguinem uſq; ad animi deliquiũ, & iſta erat misſio ſangui=

guinis, tertio in quibus casibus hoc liceat, quarto quã-
do facienda est, dicit enim Hippocra. si æger possit to-
lerare, talis faciẽda est euacuatio, ita quòd ex tali eua-
cuatione uires augeantur dempta scilicet materia ip-
sas grauante, & licet ægrotans ex tali euacuatione in
cidat in aliquod incommodum, habeat tamẽ uires, qui
bus deinde refici poßit, nam talem sanguinis missionẽ
non facimus, nisi ut sæuities morbi euitetur, at si æger
ad irrecuperabile damnum deueniret, nullo modo se-
ctio uenæ huiusmodi adhibenda esset, nam de eo posset
dici, Incidit in scyllam cupiens uitare Carybdin. Vtrũ
autem possit æger tolerare, nec ne, cognoscetis primo
ex temperatura, nam si fuerit temperatus, aut calidus,
& humidus, uel calidus, ita quòd sit quadratus, optime
poterit talem euacuationem tolerare, præterea ex tẽ
pore anni, ut si sit uer, & in regione temperata, & in
principio morbi, & non fuerit aliqua mala dispositio
ut uentriculi imbecillitas, & periculum sit, ne suffo-
cetur, & tunc debetis secare uenam usque ad animi de
fectum. Quibus sic stantibus facillimum erit respon
dere importunitatibus Auerrois, qui septimo colliget
in capi. de febribus arsiuis capta occasione inuehitur
contra Galenum inquiens, quòd nunquàm licet usque
ad animi defectum missionem sanguinis facere, et tria
adducit argumenta. Quorum primum tale est, medi-
cus naturam imitari & nunquàm ab ea decedere de-
bet, sed natura nunquàm talem facit euacuationem, er
go nec medicus, immo confirmans sententiam suam in
quit, si contingat ut sponte fiant, usque ad syncopen ta
les

les euacuationes, non sunt bonæ nec laudabiles crises, sed malæ, quia deducunt ad uirium defectum, sola autẽ perfecta ea crisis est, in qua æger ad uirium robur & sanitatem deducitur. Secunda ratio talis est, Intentio in euacuatione talis est, ut quod est euacuandum, euacuetur, sed in euacuatione usque ad syncopen, ne dum quæ euacuanda sunt, sed quæ non essent euacuanda, euacuantur, ergo talis euacuatio facienda non est, maior manifesta est, minorem probamus, quoniam uires deficiunt, in euacuatione autem conuenienti non deficiunt, sed roborantur, sicuti ex prima parte istius Aphorismi ab Hippocratis dictum fuit. Tertium est argumentum, Medicus nunquam debet moliri aliquam euacuationem, cuius ratione in extremum periculum aut mortem æger deducatur, sed in euacuatione, quæ usque ad syncopen fit, æger deducitur ad extremũ periculum & quandoque ad mortem, ergo euacuatio usque ad syncopen facienda non est, maior manifesta est, minorem probat ipse, si enim tu sanguinem in febribus putridis usque ad animi deliquium mittes, quo modo curabis putredinem? certum est, quòd nullã poteris perficere concoctionem, & inde necessariò mors ægro sequetur. Hæc Auerrois sunt argumenta aduersus Hippocratem & Galenum nulla tamen facta mentione eorum, dicebat enim ipse, Caue ne in pleuresi ab eodem latere usque ad syncopen sanguinem mittas, nã concidet uirtus, quæ quidem licet inexpertes in arte medica qui paralogismos à ueris rationibus discerne-

re non possunt, deceptionis in causa esse possent, tamē his, qui in arte medica imbuti sunt, nullam difficultatem efficient, immo eorum falsitas facillime innotescet. Quantum igitur ad primum attinet dico quòd supponit unum, quo nihil magis falsum apud me reperiri potest, quando dicit, quòd natura nunquàm facit euacuationem usque ad syncopen, quæ bona & laudabilis sit, nam in operationibus naturæ exercitatus nō existens Auerroes in hunc errorem incidit, in operationibus enim criticis quæ fiunt, uel per fluxū sanguinis narium, uel hæmorroidarum, uel menstruorum uidetis naturam adeo procedere, ut deducat ægrum ad syncopen, à qua postea reficiatur beneficio artis, & ita respondendo argumento concedo maiorem, cum uero in minori subiungitur; sed natura non euacuat usq; ad syncopen euacuatione laudibili, negatur istud. Sed quare (dicetis uos) natura euacuat usque ad syncopen? Dico quòd natura id facit ob eandem rationem ob quam & medicus, nam oportet uel in maximis inflammationibus, uel in febribus ardentissimis, ubi periculum est de resolutione uel suffocatione uirtutis, quòd auxilium adhibeatur opportunissimum, tale autem est, quòd corpus refrigeretur, & ideo natura cogitur, quandoque usque ad syncopen euacuare, nam si secus euacuaret corpus non refrigeraretur, nec laxaretur. Nec credatis, quòd aut natura, aut medicus primaria intentione syncopen intendat, sed coguntur, quia uolunt corpus refrigerare, ut tollatur immi
nens,

nens periculum de putredine sanguinis, aut suffocatione uirtutis, talis autem euacuatio fieri non potest, nisi mediante euacuatione per sanguinis missionem quæ ad syncopen deducat. Quantum ad secundum attinet argumentum, in quo dicitur, intentio in qualibet euacuatione est, ut euacuetur, quod euacuandum est, dico quòd propositio ista simpliciter non est uera, immo intentio in euacuatione est remouere morbum, non ut euacuetur, quod est euacuandum, sed & quod non est euacuandum, ut morbus tollatur, ut si quis esset, qui optimum sanguinem habere nec qualitate, nec quantitate peccantem, & ex aliquo casu, ut ex casu ab alto in rupturam uenæ incideret, huic non mitteretur sanguis, quia non esset bonus, & quia uelim euacuare, quod est euacuandum, cum hic nihil mali sit, quod euacuari debeat, sed sanguinem mittemus, ne inflammatio fiat, & si ruptura fuerit in pectore, ne ex sanguinis putredine fiat phtisis. In euacuatione itaque quæ usque ad syncopen fit intentio est curare morbum non quòd uelim euacuare, quod euacuandum sit, sed refrigerare uolo corpus tali sanguinis missione, et, ita illa ratio secunda Auerrois nulla est. Ad tertium uero argumentum sic dicatis, quòd ostendit ipse se nihil de principijs medicinæ, nec de alijs à Gal. intellexisse, nam si 9. methodi Gal. legisset, ubi ipse febrem putridam curat uidisset à Gal. satisfactum esse huic argumento, dicit enim ibi Gale. quòd si est magna putredo in uenis, & indiges

phlobotomia, debes cauere nedum à sanguinis missione usque ad syncopen, sed nec mittas, quantum oportet, & si necesse esset librã unam sanguinis extrahere ratione putredinis, non tamen tantũ extrahes, et rationẽ dabat, seruandus enim est sanguis, quia oportet curare putredinem, curatur autem à uirtute, quòd si sanguinem detraxeris, uirtus debilitabitur, & concidet, quòd si ipsam fouere uolueris, cogeris ad cibandũ in tempore non conuenienti, et hoc erit in causa maioris putredinis, quod etiam ab Auicenna in quarta primi habetur, ubi enigmatice unico uerbo dicit, Et si phlobotomare uolueris, serua sanguinem, nam thesaurum est naturæ, in quibus uerbis nihil aliud uoluit, quàm quod dixit Gal. in secundo methodi. Audiuistis itaque quemadmodum facillime argumentis Auerrois respondere posumus, & quo modo pateat ueritas secũdæ partis Aphorismi, & quomodo illa secunda non cõtradicit primæ parti. Dedit ergo regulam in prima parte curationis non coactæ, sed quia quandoque cogimur excedere talem regulam, & uti euacuatione usq; ad syncopen, ideo dixit in secunda parte, si aliquando expediat euacuationem facere usque ad lipothymiam, fiat, si æger tolerabit, & ita ista secunda non contradicit primæ parti, sed est ueluti complementum & exceptio quædam alicuius casus, in quo medicus cogeretur transcendere regulam in prima parte traditam, breuitati tamen studens Hipp. casum non apposuit, in quo regula illa seruari non posset, uerum tamen positi à

Gale-

Galeno casus fuere, & à nobis expositi, & ita omnia clara essent, nisi unum quod in fine commenti tactum fuit à Galeno, restaret, quòd uidetur aduersari his, quæ diximus nos in externa lectione. Dicebamus, ꝙ *non licet purgationem facere usque ad lipothymiam per medicamentum purgans, in fine autem commenti hæc uerba nostræ sententiæ aduersantia profert,* In maximis uero doloribus nullum maius inueni remedium, quam usque ad animi defectionem euacuare adhibita distinctione an mittere sanguinem, an purgare oporteat usque ad animi defectionem &c. *Si igitur per Galenum debemus adhibere distinctionem, an sanguis mittendus, an purgandum sit usque ad animi defectionem, ergo ne dum per sectionem sed per medicamentum, licet euacuare, cuius oppositum diximus nos.* Notate *ne ex dictis* Galeni *erretis, toties, dixi uobis, quòd in nullum maius dispendium potestis incurrere, quàm dimissis ueris rationibus, et fundamentis, emancipari authoritatibus, quæ non intelliguntur, nisi ab habentibus ueras rationes, & fundamenta, qui autem emancipantur authoritatibus nunquam extricare se sciunt, ideo semper monui uos, ut humunculos istos uitetis, qui inuenientes authoritatem aliquam insistunt clamantes aduersus opiniones probatissimorum uirorum, et eam in contradictionem ponetes unà cum* Galeno. *Ego uero quando* Galeno *contra dico, aperte dico me ei contradicere, & non timeo, sed quando non contradico,*

nolo, quòd quis faciat cum malo intellectu suo me illi contradicere, nam non timerē hoc, si rationem contra ipsum haberem, sicut & ipse Hippoc. suo quandoque ratione commotus cōtradicit, non est tamen Galenus prima facie dimittendus. Attendatis itaque quid dicat Galenus, ipse nanque loquens de uehementissimis doloribus usus est hoc uocabulo καθαιρεῖν non φαρμακεύειν audiuistis autem quemadmodum Hipp. et Galenus in hoc commento, cum uult exprimere purgandum esse corpus cum medicamento purgante, utuntur hac uoce φαρμακεύειν cū autē simpliciter purgare intelligere uolunt, utuntur hac uoce καθαιρεῖν aliud autē est purgare, & purgare medicamento purgante. Dico itaque quòd in uehementissimis doloribus licet euacuare corpus usque ad syncopen per quædam purgantia, non per medicamenta purgātia, purgare autē dicimus, cum purgamus humorem aliquem à sanguine distinctum, non per medicamentum electiue trahens. Sed in quibus casibus licebit usque ad syncopen euacuare? Dico cum Galeno in maximis doloribus, sicuti in dolore colico, maxime in quo sit periculum de morte. Sed licebit ne purgare cum medicamento purgante in hoc dolore usque ad syncopen? Dico si eritis ita audaces persuasi ab aliquo perperam intelligentem authoritatem Galeni uos semper patientem interficietis antequam operatio compleatur medicamenti. Num quid (dicetis uos) aliquo alio auxilio liceat euacuare patientem talem dolorem usque ad syncopen? Dico et

ita

ita uos persuadeo, ut consueuerunt isti, optime irritare uomitum usq; ad syncopen non cum electiue purgantibus, sed cum raphano & oximelite, & cum similibus incidentibus, & talis euacuatio debet usque ad syncopen fieri, nã uera morbi curatio est remotio causæ, & cum uehementißimus sit dolor, signum est, quod causa eius admodum potens est, & ita potentissimo indiget auxilio, non potestis autem sanguinis missionem uti in tali affectione, nam ut in pluribus humor faciens dolorem colicum crassus, frigidus & uitreus sanguinis misione educi non potest, & si sanguinem mittetis, ægrum interficietis, similiter si medicamentum purgans usque ad syncopen exhiberetis, deduceretis hominem ad mortem, nam cum tale medicamentum uenenosum sit tandiu operatur, quandiu naturam uincit, ut eam deducat usque ad syncopen, & non ceßabit eius operatio donec etiam hominem ad mortem perducat, ideo caueatis in dolore colico à medicamento electiue purgante usque ad syncopen, & si omnes antiquos & modernos recte sentientes uidebitis, ab hac purgatione maxime abhorrentes aspicietis, quia talia medicamenta trahunt materiam ad locum lesum, purgant tamen usque ad syncopen cum prouocantibus uomitum, & hoc est καθαρεῖν Præterea cum sit dolor, quem isti ischiaticum uocant, utimur clystere abstersiuo usque ad sanguinis eductionem utentes centauro minore, quod maxima sui amaritudine intestina abstergit, ita ut sanguinem educat,

& in intestinis disenteriam efficiat, & ex dolore in intestinis causato descendit materia, quæ dolorẽ ischiaticum faciebat, & ita uidetis quomodo liceat aliquando purgare usque ad animi defectum non cum medicamentis electiue educentibus, sed cum urinam prouocantibus, & similibus in uehementissimis doloribus, qui à materia frigida & crassa dependent. Quòd autem ista sit sententia Gale. uideatis 2. de ratione uictus in acutis commento 2. ubi super eo contextu, quãdo dicit Hippocra. quòd si dolor uersus hypocondria descenderit, purgandus est æger medicamento purgante, abhorret à tali pharmaco, quoniam talium medicamentorum, quando illa excedunt, uirtus & operatio non prius cessant, quàm ægros ad mortem deducant. Attendatis ergo optime dictis Gale. qui solum loquitur de doloribus pendentibus à materia frigida, quia in alijs non purgamus usque ad syncopen, præterea qui nõ dicit φαρμακεύειν, quod est, medicamento electiue ducente uti, sed καθαίρειν, quod simpliciter purgare significat. Et ita cum expleuerimus præsentem Aphorismum, audiatis modo ultimum istius particulæ, quem exposituri sumus, nam alterum non exponam, quia in eo nihil noui adiscetis, quàm id quod supra fuit explicatum.

XXIIII.

N Acutis passionibus raro, & in principijs medicinis, purgantibus uti & hoc cum præmeditatione faciendum.

Hic est ultimus Aphorismus primæ particulæ, quia de alioqui sequitur, quid nam dicendum sit, uidebitis. Tractauit de purgationibus Hippocra. & docuit qui humores euacuandi sint in eo Aphorismo Quæ iudicantur. Insuper dixit quod illi humores natura purgandi sunt, qui à natura post concoctionem relinquuntur, præterea ostendit per quas uias huiusmodi humores essent educendi, & quando, & quantum euacuandum esset, & hæc habuistis in præcedenti Aphorismo, his uisis dicebant moderni, quod omnis regula patitur exceptionem, & cum regula posita ab Hippoc. patiatur exceptionem, uidelicet cum non semper quæ natura concocta sunt euacuari debeant, & quandoq; non sit euacuandum, ideo dedit Hippocr. hanc in præsenti Aphorismo exceptionem, quasi dixerit, & si sunt euacuanda quæ relinquuntur in morbis post iudicationes, & ea, quæ concocta sunt, aduerte tamen quod in acutis passionibus euacuare non licet, & si licet raro licet, & hoc cum

præmeditatione faciendum est, & ita regulam tradit non esse euacuandum in acutis passionibus non nisi raro, quod quomodò intelligendum sit docet cum dicit. Et hoc cum præmeditatione. Dat ergo hoc præceptum quod est exceptiuum regulæ præcedentis, uidelicet in acutis paßionibus euacuandum non esse, Hæc sanè particula cogit, nam regula uniuersalis est, quod in omnibus alijs præter quam in acutis morbis euacuatio facienda est, nam in his ab omni cauendum est euacuatione, ut docebit in commento Gale. ex quo patebit error communiter practicantium, qui in acutis dant tres syrupos, & unam medicinam, donec ægros interficiant, qui si quandoq; liberantur, hoc euenit merito roboris ipsorum, ut optime notauit Auic. qui uir raro deceptus est in re medica, & si modo deceptus est, errores ipsius non sunt, ut qui aliorum sunt, habetis itaque quòd in acutis nulla est adhibenda purgatio, & hoc dictum est uelut regula, quæ tamen & ipsa exceptionem patitur, cogimur enim quandoq; in acutis purgantibus uti medicinis, ideo addidit. Raro & in principijs non declaro autem terminos, quia supra sunt satis superq; declarati, nam acutæ ægritudines, quæ acutæ non sunt ratione loci, sed ratione suæ essentiæ, pendent à materia calida, & coniungitur ipsis febris continua, & periculo non uacant, & in quarta die terminantur ex Hippocrat. sententia in. 2. Aphorismorum, raro autem inquit Hippo. utimur euacuationibus in acu-

tis paßionibus, & hoc fit quando materia furiosa est, quid autem materia furiosa sit dictum est in eo Aphorismo. Concocta medicari & declaratum fuit quòd ea est, quæ determinatam & permanentem in corpore sedem non habet, ita quod uel propter suam multitudinem, uel malam qualitatem non potest regi à natura, & imminet ob talem inordinatum motum ingens periculum, addit & hoc Cum præmeditatione faciendum est uideatis quantum magnifecit Hippocra. euacuationem per medicamētum purgans in acutis paßionibus, dixit enim in acutis paßionibus non licere nisi raro purgante ut medicamento, .Et in principijs nam sæpe diximus principium tripliciter sumi apud Galen. in 1. De crisi, & in commento 2. primæ huius particulæ, primo pro eo indiuisibili tempore in quo morbus incipit, de quo principio nullam fermè habent medici considerationem, secundo intellexit principium pro primis tribus diebus, tertio pro tot tempore, in quo non apparet concoctio, & si per duos menses duraret, sed de quo principio Hippocrates intellexit? Dico de principio secundo modo accepto, non autem de principio in quo incipiunt apparere signa concoctionis, nam si quid uidetur mouendum in principio moue dixit Hippocr. & Auicennæ quoque sententia est, q, si quarta pertransierit, non erit amplius intentio ad purgandum, & ideo uel in principio, uel in primo, uel in secundo, uel ad summum in tertio die facienda pur

gatio

gatio est. Restat modo considerare quid sibi uelit Hippocrat. cum dicit medicinis purgantibus uti, nam omnes modernorum dubitationes tollentur ex recto istius particulæ intellectu, Dixi aliàs quòd interpræ tes ubi pharmaciam, aut pharmacum inueniunt, semper tale nomen circumscribunt, simplicem uocem non habentes, quare exponunt dicentes φαρμακεύειν, idest purgantibus uti medicamentis, cum tamen aliter interpretandum non esset, nam Græci præter hanc uocem φαρμακεύειν habent aliam uocem καθαίρειν, ita quod in euacuatione quatuor humorum ipsi propria, & distincta uocabula habent φαρμακεύειν, καθαίρειν, κινεῖν κενοῦν, quæ notata omnes possunt ambiguitates tollere, φαρμακεύειν, nihil aliud est quam purgare cum medicamento à forma specifica educente humorem aliquem quod solutiuum uocant moderni medicamentum, & ita Galenus interprætabatur dicens proprium esse Hippocratis ut cum dicat φαρμακεύειν, intelligat uti medicamento purgante electiue, καθαίρειν, uero significat purgare simpliciter, & absolute quomodocumque purgemus, κινεῖν autem mouere apud nos significat, & est uocabulum ad omnem humoris motum, dato etiam quod cum euacuaremus, κενοῦν uero euacuare est, quod nomen commune est ad omnes euacuationis species, siue sit missio sanguinis, siue purgatio absolute, siue sit mouere, siue medicamento purgante electiue purgare, & omnes istæ operationes

tiones apud Græcos κινήσεις uocantur, Dicit itaq; Hippocrat. In acutis passionibus raro & in principio medicamentis purgantibus uti Codex Græcus dicitur τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι, traducunt isti, idest medicamento purgante uti, ueteres autem nescientes hanc uocem commode exprimere dixerunt pharmacijs uti, & forte rectius, quia maluerunt Græco dicto uti, quam sensum uerum Hippocr. peruertere, intellexit itaq; Hippocrat. illis uocibus, idest uti medicamentis electiue ducentibus tantum, solum ergo his utendum est in acutis paßionibus, sed raro, & in principio, ratio uero huius postea declarabitur, prius autem exponam postremam partem Aphorismi, in qua dicit, Et hoc cum præmeditatione faciendum Videatis omnes conditiones, quas apposuit Hippoc. in acutis paßionibus, primo addidit raro secundo, & in principijs, ultimo (& est tertia conditio) & hoc cum præmeditatione faciendum, hoc dictum admodum ponderandum est, innuit enim per hæc uerba tantum se magnifacere, & uereri uti medicamentis purgantibus in acutis passionibus, ut omnia præmeditanda esse admoneat, antequàm exhibeantur. Quatuor autem consideranda sunt, quorum primum ægri dispositio est, ut nunquid gracilis sit, & facile resoluatur, senex ne, an puer, utrum hypochondria sint ex natura tensa, & uentriculi calidi, & inde facile in syncopen abeat, istæ sunt conditiones, & his consimiles, quæ prohibent medi-

medicum uti medicamento purgante electiue, si opus esset, nam corpora sic affecta facillime resoluuntur, & præsertim in acutis passionibus, quibus sæua coniunguntur accidentia, quæ non sine periculo sunt. Secundum quod præmeditandum uenit est ex parte morbi, nam si sit inflammatio, sicut sæpissime in morbis acutis contingit, sitq; in membris naturalibus, ut in uentriculo, epate, liene, & intestinis, nihil periculosius quàm medicamento purgante uti, nam omnes humores ad locum affectum trahuntur, & ideo si necessaria esset purgatio per tale medicamentum, non est tamen facienda ratione morbi, & hinc est, quòd Galen. in. 2. De ratione uictus in acutis, cum Hippocrat. concederet euacuationem in inflammatione pectoris in pleuritide fieri per medicamentum soluens, cum dolor ad inferiora declinaret, admonet Galen. tutius esse talem purgationem dimittere, & accedere ad missionem sanguinis ex rationibus, quas illic affer Galen. quòd si Gale. ueretur, cum est inflammatio in pectore uti medicamento purgante, quanto magis nobis est à tali medicamento cauendum, cum inflammatio in aliquo membrorum naturalium fuerit? Tertium præmeditandum est ex parte humorum, hi enim cum fuerint uiscosi crassi, ac tenaces non debemus purgante uti medicamento, neque enim euacuaremus hac ratione id, quod intendimus, sed potius damnum ægro, nullam uero utilitatem inferemus. Quarto procedendum est cum præmeditatione

tione ratione uirtutis, certum nanque est, quod ubi debilis est uirtus, & medicamentum purgans qualitate uenenosa sit, tunc maxime læditur uirtus, quare à medicina purgante abstinendum est. Audiuistis quæ sint præmeditationes faciendæ antequàm purgãte medicamento utamur in acutis paßionibus, nam quamuis in comento omnes innuat Gal. tamen implicite eas tradit, Iam ergo declarati sunt omnes termini Aphorismi. Dicebamus regulam esse Hippoc. obseruandã, præsertim à iunioribus .s. In acutis passionibus &c. in cura regulari, & quare non liceret medicamento purgante uti in talibus pasſionibus (& semper addatis cum medicamento purgante electiue) sicuti sponte se intricant moderni, Galen. huiusce rei rationes affert, dicitq; q; non licet facere id, quod toties repetitum est, primo ratione morbi, quia morbus acutus calidus est, & siccus, acuti enim morbi ratione sui non autem ratione loci, febrem sibi continuam, & intensam semper adiungunt, medicamenta autem purgantia similiter calida sunt, & sicca, & ob id nocent quia morbum augent, non ergo conueniunt ratione morbi, secundo præter id, quod calida sunt, & sicca, ueneni quoq; naturam sapiunt, & ideo maxime contraria sunt, non etiam conueniunt ratione humorum, nam pharmacum, alioqui si suis operationibus nocet, hoc tamen solum boni habet, q; humores euacuat, nam acuti morbi uel salubres, uel insalubres sunt, si insalubres nihil à nobis agendum est ex sententia Ga-

len.

len. in. 2. Aphori. 29. sin autem morbus salubris est, aut iam materia tenuis, & ideo cocta, sic per crisin à natura expellitur, si autem materia cruda sit, ostendimus in eo Aphorism. Concocta medicari. Quomodo tale pharmacum non conuenit ex mente Galen. in. 2. De ratione uictus, nam humor agitatur, & uirtus dissoluitur, concoctio autem fit cum quiete humoris concoquendi, & à fortitudine uirtutis, quæ ambo per exhibitionem impediuntur, & ideo dicit Galenus in commento, si quando licet uti pharmaco purgante, hoc licet ut euacuemus humores facientes morbum acutum, ex tali euacuatione manus sperantes adiumentum, quam sit nocumentum, quod affertur ex pharmaco ægrotanti, sed tamen humores eos euacuare non possumus, cum ergo tentamus talem euacuationem, quam habere non possumus, tunc cum hoc quòd concoctionem materiæ impedimus, quietem auferentes, & morbum augemus, augentes caliditatem, & siccitatem, debilitamus etiam uirtutem, quia uirtus stat cum calore moderato, & non igneo, qualis est, qui corpori aduenit ex medicamento illo. Habemus itaq; regulam uniuersalem, nõ licere in acutis passionibus, nisi raro uti medicamento purgante, quando scilicet materia turget, ut euitemus maius incommodum, & ita conuenit pharmacum purgans in cura coacta, & irregulari tantum, & hoc est contra modernos, non omnes tamen, sunt enim quidam optimi medici, quorum operandi modum, si inspexeritis,

uide-

uidebitis eos maxime cauere à medicamentis purgantibus in cura regulari, nisi materia turgeat, nam tunc maius est adiumentum, quod sequitur huiusmodi medicamenti exhibitionem, quàm noxa, euacuabimus enim humorem eum, qui subito posset aut ad cor, aut ad cerebrum, aut ad aliã mobiliorem aliquam partem irrumpere, & inflammationem, atque tandem mortem causare, Et in principijs addit hoc Hippocrat. Nam cum euacuandi sunt humores furiosi, euacuationem istam in principio statim faciendam esse monet, nam si morbi principium transire permiserimus, tunc fortasse humores isti in alia parte insilient, nec amplius intentio erit ad euacuandum, & tunc claudetis stabulum (ut uulgo fertur) cum amiseritis oues, talis enim materia postmodum infixa deducet ægrum ad obitum. Debetis etiam ob aliam rationem euacuare furiosam hanc materiam in principiis, quia, circa principium, & finem omnia imbecilliora, cum uero morbi consistunt fortiora, ut ait Hippocra. 2. Aphorismorum. 30. Sed hoc cum præmeditatione. Audite, quod omiseram, dat enim nobis documentum in commento Gale. quòd ubi humores crassi, & uiscidi sunt, & uiæ, per quas debet euacuatio fieri, obstructæ fuerint, oportet eas aperire, & humores pœnitus attenuare: Sed quis diceret, quomodo ergo statim in principio acutarum paßionum materia furiosa existente euacuare potero, si oportet prius humores parare fluxibiles, & uias aperire, antequam fiat

euacuatio? Sane tempus non datur, in quo hæc fieri possint. Gale. dicit quòd in hoc casu debemus facere id quod possumus, & non in prima die euacuare, sed in secūda & etiam in tertia, & in prima quidem uti aliquo incidēte, & attenuante, sicut est exhibitio melicrati in quo decoctum fuerit aliquid hysopi, aut organi, uel tragorigani, uel pulegii, aut piperis, aut cinamomi, & cōueniunt in hoc casu omnes species oximelitis, et syruporum de radicibus, subito enim humores attenuandi, & uiæ aperiendæ sunt, quia cura irregulari procedere cogimur, istud enim non liceret facere in cura regulari, sed primo esset concoquenda materia, secundo incidenda, attenuanda, et separanda, tertio expellenda, sicuti à natura fieri dictum fuit à Gale. in commento Aphorismi 22. hoc est Gal. documentum, nā corpora purganda prius fluida facienda sunt, ut dicit Hippocra. in 2. Aphorismorum 9. & postea uti medicamento purgante, si sit humor aliquis à sanguine, ut bilis, aut subtilis pituita (nam à crassa non contingunt febres acutæ.) Multi uero dubitant, & putant præsentem Aphoris. opponi Aphori. 22. Cō cocta medicari. Hoc autem falsum est, nam ita cō uenit præsens Aphorismus cum illo, ut ipsius sit exceptio, dixerat enim q materia concocta euacuatio facienda est, exceptionē modo dicit scilicet præterquàm cum materia turget, quam exceptionem in hoc Aphoris. facit dicens In acutis passionibus, & ideo nulla est contradictio istius Aphoris. cum illo, sed potius

tius uidetur esse contrarius Aphori. 29. *secundæ particulæ*, Cum morbi incohant, si quid mouendum uidetur moue cum uero consistunt ac uigent melius est quietem habere. *In præsenti enim Aphorismo dicit* Hippo. *quòd in acutis passionibus raro et in principijs utendum est purgante medicamento cum præmeditatione, illic uero inquit.* Incohantibus morbis, si quid uidetur mouendum moue *qui Aphoris. uidetur contrariari non solum huic, quem modo exposuimus scilicet* In acutis passionibus &c. *sed etiam illi* Concocta medicari &c. *nam iste Aphoris.* 29. *secundæ particulæ dat regulã, quod incohantibus morbis si quid uidetur mouẽdum moueatur &c.* At *certum est, quod morbis incohantibus materia cruda est, nam si posueris, quod materia concoqui incipiat, tunc non erit amplius morbi principium, nam ex primo* De *crisi, et ex* 12. *commento huius particulæ habetur à* Gal. *quòd principium terminatur, quando incipiunt apparere signa concoctionis.* Q*uid ergo dicit* Hippo. *quod si quid uidetur mouendum in principio moueatur, cum dictum sit in* Aphorismo 22. *primæ particulæ concocta medicanda esse, et mouenda non cruda, non cruda autem sunt, quæ aliquam concoctionem habent, quomodo ergo dicit quod in principio si quid uidetur mouendum moueatur; cum in principio sit omnino cruda materia, præterea cum dicit,* Cum uero consistunt; ac uigent melius est quietem habere.

Istud contradicit 22. primæ particulæ Concocta medicari &c. modo in statu omnia concocta sunt, quomodo igitur uis tu, quod etiam in statu quiescam certe uel hic, uel ibi perperam dixisti Gal. in commento difficultatem auxit, quam soluere debuerat, nam dicit, quòd in exitialibus morbis nihil à medico agendū est, sed in salubribus tentandum est circa initia maiora adhibere remedia, de quibus Hippoc. dicit Si quid uidetur mouendum &c. Sunt autem hæc maxime, uenæ sectio, nonnunquàm uero, & purgatio, quorum neutrum oportet, morbo iam consistente adhibere, ut enim in libro De crisibus ostendimus inconcoctiones morborum tunc magnæ fiunt, et rationem dabat Gale. cur in his medicinis, aut sectione uenæ circa initia uti deberemus, dicens ut ergo hæc citius eueniant, melius est circa principia euacuare, ut minorem iam factam materiam facilius natura possit concoquere, in quibus dictis manifestissime uidetur illis astipulari, qui minoratiua exhibent, cuius signum est, quia illi, qui utentes minoratiuis se deffendunt, ad hoc commentum Gal. recurrunt, unde Gal. occasionem dedit his errandi, & maxime conciliatori, qui utinam cognouisset doctrinam suam, nec semper eā crudam habuisset, sed aliquando concoxisset, nam si in rebus suis iudicio posuißet, nullus (opinor) eo maior à Gal. fuisset. Ego quod toties dixi repeto, uera est sentētia Hip. in eo Aphorismo Concocta medicari &c. Nec unquam medicamento purgante idest solutiuo mouere de-

debetis ea, quæ concocta non sunt, non dico quòd non liceat mouere, sed non nisi tunc licere dico, cũ concocta materia fuerit, et qui secus facit, errat, nec est contrarius iste Aphorismus illi, sicut aiunt, qui non aduertunt modum loquendi Hippo. & Gale. Videamus ergo quid dicit Hippocra. dicit primo Incohantibus morbis &c. Notate conditionem qua usus est Hippocra. non enim protulit absolute hæc uerba In principijs morborum moue. Sed dicit Si quid uidetur Particula autem Si Conditionalis est, conditionalis autem apud logicos nihil ponit in esse. Dicit etiam κινεῖν, quod uerbum commune est omnibus uocibus euacuationem significantibus, hoc ergo uerum est, quòd si quid uidetur mouendum moueri debet inchoantibus morbis scilicet si materia furiosa sit & cruda uel in uentriculo, uel in primis uenis, et hoc est quod Hippo. inquit in primo De ratione uictus in acutis, apparente (ait) dolore circa latus uentrem lenire debemus, & istud est purgare non tamen per medicamentum electiue trahens, in principio ergo commodum est, purgare, si quid est purgandum, non autẽ expectare statum, in quo natura concoctioni intenta est, & quod hoc sit uerum, aduertite, quid faciat chirurgus ab arte & experientia doctus, ille enim uidens generationem puris, augeriq; symptomata scilicet dolorem & febrem, nequaquã audebit euacuationam ullam aggredi, & uti euaporantibus, aut incidẽtibus, pariter & qui mederi uelit febri nihil pror-

sus facit, neque enim uult sese in opere naturæ intro- mittere, sed in principio ubi dolor magnus fuerit, do- lorem sedat, & quærit auersionem, et materiæ reper cussionem, & omnia tentat, sed circa statum quiescit, & si uiderit naturam concoquentem materiam, solū roborantia calorem innatum applicat, omnia scilicet quæ calida sunt in primo gradu cum uisciditate, aut concoctionem adiuuat, si uiderit naturam debilem, di cit itaque Hippocra. consentiens his, quæ dicit & in 22. et in 24. Incohantibus &c. Vbi merito appo suit Melius est quiescere Vt responderet illi dicto quod dixerat circa principia Si quid uidetur &c. Et aduertatis quod nō prohibet per particulam hanc Quiescere Quin aliquid etiam in statu faciendum sit, nam adiuuatur calor, ut melior fiat concoctio, & si natura non concoxerit, istud autem concoquere non est mouere, nam concoctio fit cum quiete, sed in statu nihil mouendum est, quod conuenit cum eo Aphorismo Concocta medicari. Itaq; Inchoantibus mor bis si quid uidetur mouendum &c. De omni specie motus intelligatis, de missione scilicet sangui- nis cum materia turget, (nam usque ad sincopen dixi mus in 24. faciendam esse cum oportet) In princi pijs intelligatis etiam de eo motu, qui sit per medica- mentum purgans absolute, cum materia cruda est in uentriculo, & circa primas uenas, de eo motu etiam possumus intelligere cum utimur attenuantibus, ut te status est Gal. in commento Aphorismi. In acutis

pas-

passionibus & uniuersaliter de omni specie motus intelligatis, nulla ergo contradictio est in dictis Hippo. nam cum conditione loquutus est dicens. Si quid uidetur &c. nam certum est, quod aliquando licet incohantibus morbis mouere, & circa statum melius est quiescere quia tunc natura intenta est concoctioni, & non debemus nos tunc aliquid mouere cũ natura mouet, ut docet Auicenna in prima quartĩ cap. 7. Quantum autem attinet ad commentum Gal. dico quod qui uolunt ex eo colligere minorationem fieri posse, non intelligunt Gal. dicta, & sunt in maximo errore, neque enim Gal. de purgante medicamento loquitur, ita ut uelit nos soluentibus uti medicinis in principio, ut tollatur pars materiæ quia natura fortior erit supra reliquũ materiæ, dicit enim. Sunt autem hæc maxime uenæ sectio, non unquam etiam purgatio. Et in textu græco καθάρσις, legitur non φαρμακεία ita quod intelligit de purgatione, absolute, quæ fit cũ clysterijs, & cũ lenientibus, & cum medicinis benedictis. Consulo itaque uobis, ut in toto tempore morbi, & præcipue in principio his utamini, nam, & mihi felicissime succedunt curationes, cum uel bis, uel ter lenientibus, et istis medicinis benedictis utor, qualis est syrupus rosatus solutiuus, caßia & reubarbarũ, nam, qui dicunt reubarbarum electiue trahere decipiuntur, nec Mesuen attendunt, qui inter medicinas benedictas ipsum ponit, non distinguntur autem medicinæ benedictæ ab his, quæ

euacuant soluendo, nisi quia solutiuæ electiue euacuant, benedictæ autem nō, nam ubi humores, qui in primis uenis & in uentriculo continentur, euacuaueritis per tales medicinas, uidebitis semper optime uobis curationes succedere. Iam ergo diximus quod in omnibus casibus licet in principijs morborum euacuare, et duo potissima erant. Gal. argumenta, alterum, quia circa initia, & fines omnia imbecilliora, cum uero consistunt fortiora, & intellexit Gal. omnia imbecilliora scilicet simptomata morbum insequentia, hac ergo ratione quia accidentia in principio molesta nō sunt, cura expedit, meliusq; est in principijs mouere id quod mouendum est, alterum est quia in statu et circa statum natura occupata est circa concoctionem materiæ morbum facientis, ideo non est impedienda pharmaco à concoctione, tertium est (& sumitur à dictis Gal. in commento istius Aphorismi) quia tunc, in statu inquam, magna ex parte uirtus animalis fatigata est licet duæ aliæ fortes persistant. Volui adducere tertiam hanc rationem propter difficultatē, quæ in tali ratione contingit, quæritur enim hic, nunquid indicatio limitans indicationem, quæ à uirtute sumitur, sumatur à uirtute animali, dicunt enim quidā ab hac nullam discerni indicationem, quoniam actio istius uirtutis est ut uoluntarie moueat corpus, & exerceat operationes sensus interioris, & exterioris, atq; ita patet, quòd uirtus animalis ad concoctionem et expulsionem materiæ peccantis non est attendenda, cum

com-

consistat uirtus naturalis cuius operationes sunt con coctio, & expulsio, cur ergo dicit Gale. quòd in statu euacuare non licet ob id, quia & si uirtus naturalis, & uitalis fortes persistant, animalis tamen eo tempore magna ex parte fatigata est, cum indicatio de euacuatione debeat sumi à uirtute cuius munus est euacuare, quæ naturalis est, & non animalis? Cum ergo certe stet uirtus naturalis in statu quid prohibet, quo minus euacuem, quamuis animalis fatigata est facultas? Dico ego Gale. doctißime istud pronunciasse; si recte intelligatur, nam licet in statu uirtus naturalis, et uitalis fortes persistant (nam cum in statu concoctio fiat, & id quod nocuum est tunc reducatur ad benignum, & pars iam concocta expellatur, consonum est, quòd uirtus naturalis fortior redditur, non autem ita est de ipsa in principio, quia tunc imbecillior est, non quidem quia resoluta sit, sed quia grauata à materia, fortis itaque est uirtus naturalis in statu, & uitalis) tamen ista fortitudo talis non est ut admodum redundans sit, ita autem se habent inuicẽ tres istæ uirtutes, ut uirtus naturalis uitali ministret alimentum, si uero accidat, ut uitali non ministret alimentum sicut debet, quicquid accidit noxæ huic uirtuti uitali id totum redundat tandem in damnum uirtutis naturalis, si uero uirtus naturalis ita se habeat, ut etiam alimentum suggerere posit uitali uirtuti, ipsa postmodum robur, & maximum auxilium recipit à uirtute uitali. Accedamus modo ad uirtutem

animalem. Hæc ſanè conſeruatur, generaturq́; à uirtute uitali, nam dum uitalis ſpiritus accedit ad cerebrum, & concoquitur corroboratur uirtus animalis, ſi uero ſpiritus uitalis ipſi, deficiat uirtus animalis non ſibi conſtans eſt, & fortis, deficiente ergo uirtute animali, & ſtante uitali ſignum eſt, quod uirtus uitalis ſibi tantum fortis eſt, non ita tamen, ut posſit demandare ſpiritum animali, & inde fit, ut omnis noxa quæ accidit animali, tandem ſuper uitalem cadat, ex his itaque uidetis connexum, & complicationem iſtarum uirtutum, ubi ergo uirtus animalis fatigata eſt, & reſoluta, (ſicuti ut plurimum in ſtatu contingit) caueatis à labore iſtius uirtutis, licet enim naturalis, & uitalis in ſe fortes ſint, non tamen ita fortes ſunt, ut posſint conferre id quod debent uirtuti animali, et ideo detrimentum, quod huic animali accidit, deuenit tandem ſuper uirtutem uitalem, & naturalem, et hoc eſt, quod noluit Gale. dum dixit quod in ſtatu præter alia, quæ prohibent, purgationem, hoc etiam accedit, quòd uirtus uitalis eo tẽpore defeſſa eſt, quæ cum ita defeſſa eſt, cauendum erit ab euacuatione, etiam ſi naturalis, & uitalis fortes perſiſtent, & hæc hactenus de hac difficultate. Supereſt aliud nullo modo dimittẽdum, quod oritur ex dictis Gal. in principio comẽti illius 29. ubi habet quandoq; in ſalubri morbo cõtingere morbũ mitiorẽ eſſe, et accidentia, ſæuiora, ex hac authoritate plurimi illorum, qui authoritatibus innituntur, arguunt contra ſententiam noſtram, quam

ex mente Hippocra. & Gale. tenuimus, docui enim nos quod semper morbus augetur, et diminuitur ad augumentum, et diminutionem accidentium. Isti ergo qui nobis student contradicere non intelligunt Gale. quem putant in hoc loco sententiæ suæ fautorem habere, nam oppositus potius ipsis est. Habetote hoc semper uerissimũ, esse, quòd morbus nec magnus, nec paruus est accipiendo nomina ista pro uehementia, nisi prout accidentia, uehemẽtia, uel mitiora sunt, nec aliter imaginatus est Gal. ut patet in nono Aphorismo. nam cum sua sympthomata habeat morbus (inquit Gale.) sunt autem hæc, uerbi gratia dolores febrium uehementes accesfiones, instantiæ uigiliarum, fastidia, & sitis, hæc planè sunt, quæ faciunt morbum sæuum, et mitem, nam morbus sæuus nõ est, quia calidus, & humidus, sed quia sæua habet accidentia, & uigiliarum instantias, & sitim, et capitis dolores, ita quod morbum uel sæuum, uel benignum determinamus secundum quod accidentia ipsius sæua, uel benigna sunt, quod si quis diceret, in febre pestilenti accidentia benigna sunt, & tamen morbus sæuus est, dico quòd accidentia benigna non sunt, sed latent, unde inimicum, qui occultas parat insidias, non dicimus meliorem esse, sed potius deteriorem, sed quid ad Gal. qui morbum circa statum benignum, & mitem dicit esse cum sæuitia accidentium, dico Gal. in alio sensu benignitatem accipere, scilicet respectu salutis, cui magis propinquus est nam sicut qui flagellandus est, in carcere cla-

clausus manet, et expectat flagellum, est in pessimo statu, quia expectat illud tormentum, licet eo tunc nõ afficiatur, ob id in pessimo statu esse dicitur, quia longinquus est à salute, quando autem actu flagellatur, & si quoad pœnam, & tormentum uerberum sit in pessimo statu, tamen quia saluti propinquior est, quã cum flagellum expectabat, ob id in mitiori statu & meliori eße dicitur, sic à pari intelligatis dictum Gal. nam morbus etiam cum in statu sæuißima accidentia habet, sæuissimus est, benignus tamen dicitur ratione salutis propinquæ, (supponimus enim morbum esse salubrem) nam cito terminabitur, in principio autẽ malignior erat, quia uirtus opprimebatur, et quod futurum esset dubium erat, incertus enim est futurus belli euentus, accidentia tamen remißiora sunt, & ita uidetis quomodo isti decipiuntur ex malo intellectu Gale. Et hæc dicta sint super hac particula prima, ultimus enim Aphorismus superius fuit declaratus.

Finis primæ particulæ Aphorismorum
Hippocra. cum lectionibus siue ex
positionibus clarißimi Ioan.
Baptistæ Montani.

IO. BAPTISTÆ MONTANI VERO-NENSIS PHILOSOPHI [illegible]

ac medicorum nostrae [illegible] facile principis,

SECVNDVS LIBER

[illegible] Hippocratis [illegible]

[illegible] collecti [illegible]

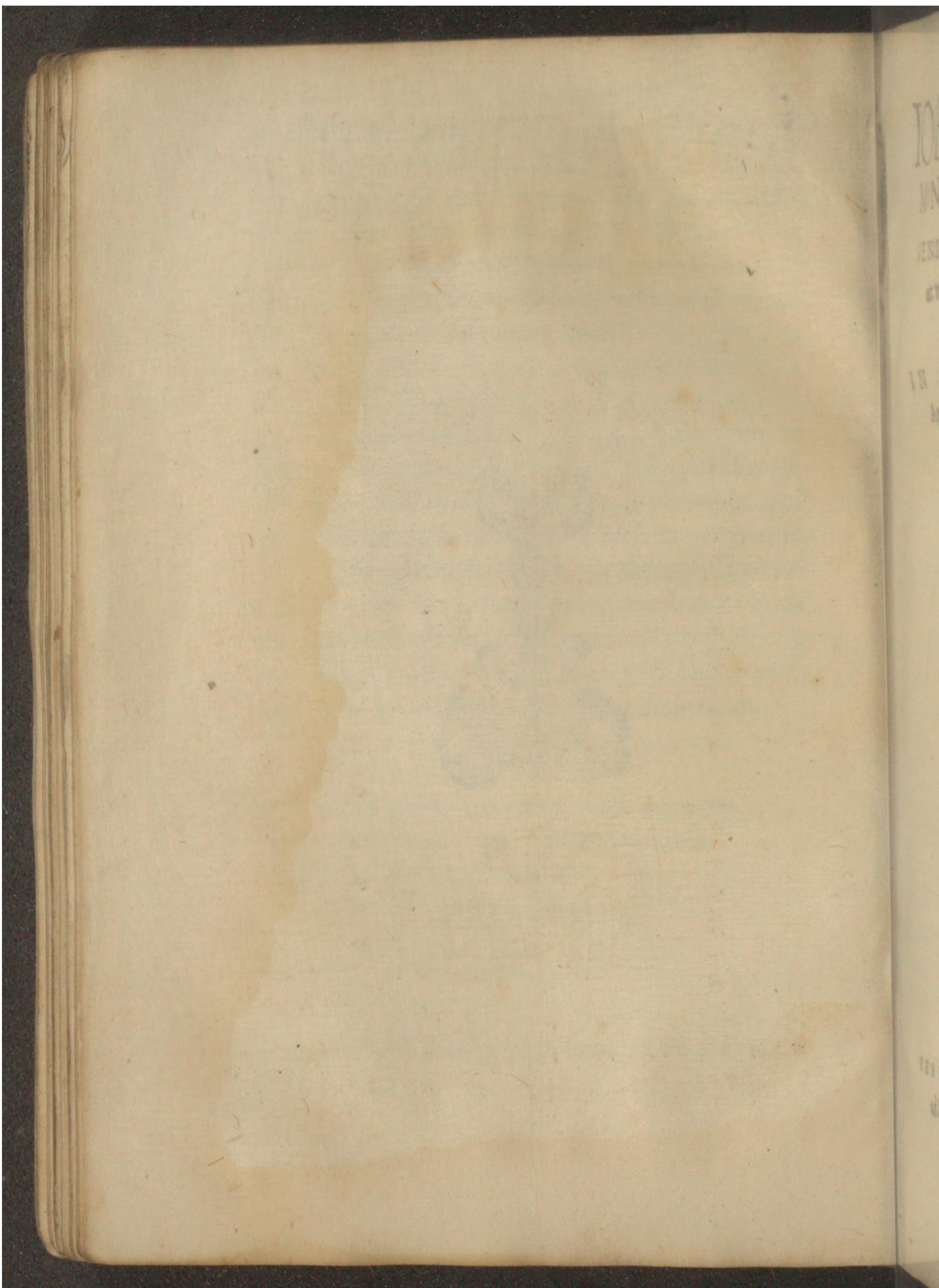
[illegible] recognitus [illegible]

[illegible] impressus.

Cum Gratia & Privilegio.

VENETIIS apud Balthassarem Constantinum ad Signum Divi Georgij. M D LIIII.

IO. BAPTISTÆ MONTANI VERONENSIS PHILOSOPHORVM,

ac medicorum omnium sui temporis facile principis,

IN SECVNDVM LIBRVM *Aphorismorum Hippocratis Lectiones, summa cura collectæ, exactißimaq; diligentia recognitæ, & nunquam hactenus impressæ.*

Cum Gratia & Priuilegio.

NVLLA SINE LABORE

EST VIRTVS.

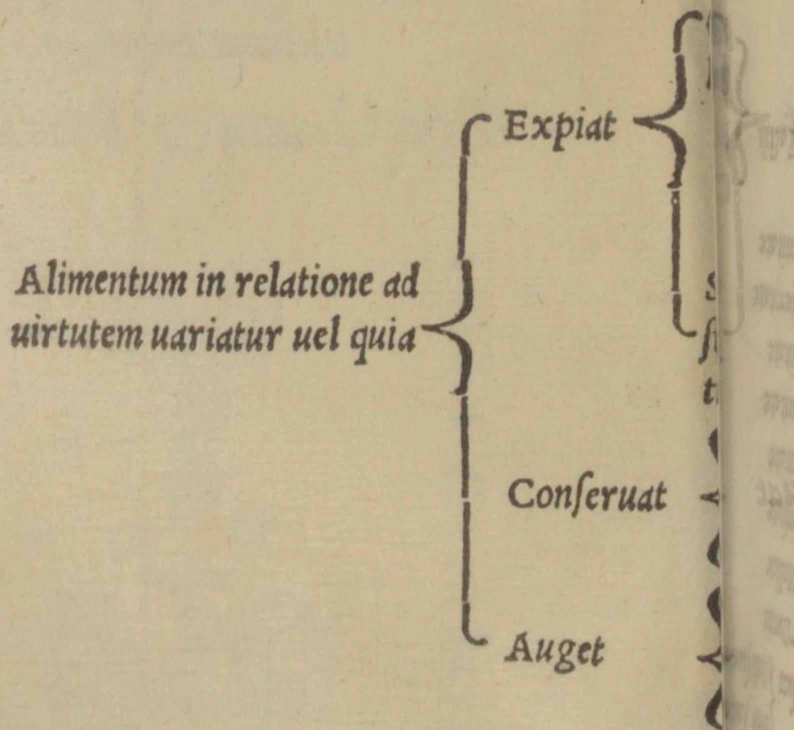
VENETIIS *apud Balthassarem Constantinum ad Signum Diui Georgij.* M D LIIII.

Vtriſque.
Ordine { Vt ſi præponatur molle
Vel præponatur durum

Peßimum alimentum, quod pauci nutrimenti, mali ſucci, fo
graue, aſperum, concoctu difficile quod male distribuit
tiquus, & talia multa.

Optimum alimentum, multi nutrimenti, optimi ſucci, ſapore
duricie, ſoliditate, grauitate, facile concoctu, facile d
PERDICVM.

Reliqua quæ magis accedunt ad hæc, & magis recedunt ab

Alimentum in se=ipso consideratum uariatur uel

- Sub=stan=tia
  - Respectu nutri.
    - Multi
    - Pauci
  - Respectu succi
    - Boni su
    - Mali su
- Modo substantiæ
  - Duritie
  - Mollicie
  - Densitate
  - Raritate
  - Grauitate
  - Leuitate
  - Asperitate
  - Lenitate
- Qualitate
  - Tactili
  - Gustabili
  - Odorabili
  - Visibili
- Quantitate
  - Multa
  - Pauca
- Motu
  - Alterationis
    - Quod fa
    - Quod æ
  - Locali.
    - Quod f
    - Quod a
- Mane tantum.

CLARISSIMO
Baßiano Lando Placentino, Me
dicinæ profeſſori celeberrimo,
Balthaßarius Conſtan-
tinus. S. D.

VLTA
equidem Philo-
ſophiæ genera eſ
ſe inuenio (Baſ-
ſiane doctißi-
me,) ſed nullum
fortaſſe (mea ſententia) ipſa medica
philoſophia præſtantius. In quam opi-
nionem hac ratione potißimum addu-
cor, propterea quòd uideo medicinam
artem curatricem tùm corporis, tùm
animi. Quod quidem quantum ſit ueri-
tati conſonum, demonſtrant nobis ſcri

pta Hipp. Gal. & omnium medicorum uolumina. Hac igitur ratione efficitur medicinam esse partem philosophiæ in rebus particularibus præstantissimam. Quæ quidem post Gal. Felicia tempora ad hanc usq; nostram ætatem adeo neglecta est, ut per aliquot secula partim sepulta fuerit, atq; ex genere humano expulsa multum & diu delituerit, partim etiam multis & infinitis tenebris adhuc obruta ferè iacuerit, nisi illam uiri celeberrimi sepultam excitarent, & à tenebris in lucem reuocarent. Cœpit autem florere, & quasi surculos producere sub Leoniceno uiro doctissimo Montani præceptore, qui partim æditis uoluminibus, partim uiua uoce medicinæ studiis lucem attulit maximam. Sub alum-

no uero eius Montano, qui eruere me
dicinam è Barbarorum manibus pro
uirili conatus est, & folia, & flores,
& fructus uberrimos produxit, quo-
niam in hac facultate mirum in modum
excelluit, ut tu ipse es locupletißimus
testis, qui sub eius disciplina educatus
in locum, & dignitatem Montani suc
cessor creatus es, & meritò. Non est
igitur mirum, si fructus eo tempore pro
duxerit, siquidem ipse Montanus toto
uitæ suæ curriculo nihil aliud tentaue
rit, quàm ut antiquorum scripta decla-
rans, & illorum arcana patefaciens
studiosis oculos aperiret, & ad uerā
huius scientiæ cognitionem perduce-
ret, id quod sic ipse perfecit, ut ex illius
Gymnasio innumeri ferè uiri artis me
dicæ peritißimi tanquàm ex equo tro-

iano prodierint. Nunc uero & si id amplius uiua uoce præstare nõ potest, plurima tamen eius scripta, quæ ex- stant, & in multorum penetralibus de litescunt, si ædantur, negocium absol- uent. Quamobrem ego hortatus etiam ab excellenti, & docto medico Vin- centio Casali nec labori, nec impensis parcere omnino decreui, immo quid quid illius scripti ad manus meas per uenerit in uulgus ædam, ut habeant stu diosi, unde Montani doctrinam exhau riant, & degustent. Itaq; in secundum Aphorismorum librum doctissimas il lius explanationes nostris prælis impri mendas curauimus, quas sub tuo nomi ne Bassiane doctissime nobis ædere placuit, ut & talem & tantum habe- ant patronum, ut ab inuidorum maledi

menti. Caro porcina.
menti. Olera.
Oua sorbilia.
Salsamenta.
ro assata.
cula.
conia.
cus.
nis azimus.
nis optime fermentatus.
anis fabaceus.
utyrum.

dum	Nasturtium.	
idum	Lactuca.	
m	Salsamenta.	
idum	Pepones.	
ce	Mel.	Et reliqui sapores medij.
trum	Intybum.	
colens	Ocymum.	
ens	Allium.	

m
um } Et reliqui colores medij.
quilibra panis.
icia.

oncoquitur	Ouum sorbile.
oncoquitur	Pisces cetacei.
listribuitur	Ius uinum.
listribuitur	Caro tosta, caseus.

} Et ita de reliquis oppositis.

, frigidum, ſiccum, amarum, nigrum, durum, denſum,
ut lien bouis aſſatus, ſicut panis fabaceus, caſeus ualde an-

um, colore album, qualitate tactili temperatum, medium in
u, talis eſt pulpa CAPONVM, PHASIANORVM,

is illa ſunt temperata.

Calefaciens.
Frigefaciens.
Humectans.
Exiccans.
Attenuans.
Craſſefaciens.

Tenue	Ptiſanæ corpus.
Tenuius	Ptiſana colata.
Tenuiſsimum	Mellicratum.
tantia	Quæ æquet materiam reſolutam.
litate	Quæ æquatur temperaturæ.
ntitate	Quæ æquatur uirtuti concoquenti.
tantia	Quæ ſuperet materiam reſolutam.
litate	Quæ auget calorem concoquentem.
ntitate	Quæ auget facultatum uires.

ctis eas defendendas suscipias, & tuo iudicio castiges. Vale, & me, ut facis ama.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI Veronensis in secundam particulam Aphorismorum Hippocratis, explanatio.

APHORISMVS I.

IN QVO Morbo somnus laborem facit mortale.

IC Secundus liber est utilißimus harum septem particularum. in hoc libro intentio Hippo. est agere de omnibus sex rebus non naturalibus. s. quomodo alterent corpus nostrum, & cum has sex res non naturales multa sequantur Symptomata, ideo ab his sex rebus non recedit, & hoc miro artificio facit, acturus. n. de his rebus incipit à somno, quia somnus maxime utilis est ad coctionem, nam ex coctione, et cruditate sequuntur omnia bona, uel mala, imò natura noluit esse nisi pro concoctione in animalibus, ergo ab ipso tanquã à quodam principali incipit. Sed ante quàm lõgius progrediar, oportet primũ declarare quid sit somnus, nam à multis etiam declaratur, & præcipue à Concil. ubi disputat, an somnus conferat, an noceat principio paroxysmorum, ubi multa adducit. ante quàm definio quid sit somnus, explicabo causas suas: formalis causa somni & secundum Arist. & secundum Gal. & Hippo. (in hoc enim sunt concordes medici & philosophi) nihil

est aliud, quàm refrigeratio primi sensiterij, sicut ipsum definiuit Arist. & si primum sensiterium est cerebrum, erit refrigeratio cerebri, si uero sit cor, erit refrigeratio cordis. tamen uidebimus quòd erit refrigeratio utriusque, & hæc refrigeratio est suauis, non offendens, sed iuuans: quæ refrigeratio primi sensiterij habet suas causas, habet enim causam materialem primo, et sunt uapores humidi, ut dicit Arist. primo meteor. dicit enim quòd duplex est uapor, siccus, & humidus. ita ut in homine reperiantur isti duo uapores, & ubi uapores humidi eleuantur in corpore ad primum sensiterium, tunc causant somnũ, eo quia ipsum refrigerant, nam dum eleuantur isti uapores in corpore, & ascendunt ad primum sensiterium, tunc ibi condensantur, & faciunt somnũ, non aliter quàm fiat in aere, nam ubi è terra sunt elati uapores humidi in aere, condensantur in pluuiam, unde postea cadens refrigerat aerem ipsum, et ita uapor humidus est materia somni, habemus igitur causam formalem somni, nimirũ refrigerationem primi sensiterij, habemus materialem, qui uapor est, & non quilibet, sed humidus. causa efficiens somni est calor naturalis, & non quilibet calor, sed mitis, suauis, faciens uapores: ut enim fiant uapores in terra, non requiritur calor igneus, nec frigus maximum: ideo dicebat Aristo. quòd tempore æstatis non fiunt pluuiæ, quia calor igneus non facit uapores, sed siccat & resoluit uapores, & dicebat quòd qui plurimum uini bibunt, non dormiunt,

eo quia refrigeratur calor, & non possunt generari uapores, nam frigiditas illa non sinit uapores eleuare: requiritur igitur calor suauis, & mitis: propterea circa uer ipsum multiplicãtur uapores, ideoq; pluuiæ. finalis causa est, ut fiant concoctiones, & calor naturalis augeatur, mulplicetur sanguis, & tandem uita sustentetur, & hæc est utilitas somni, est igitur somnus secundum Aristo. refrigeratio primi sensiterij, propter uapores humidos, dulces, & suaues, elatos à calore naturali, miti, & suaui, ut concoctio fiat, & spiritus refocillentur, & hæc est definitio datus quid, et propter quid. Vbi modo somnus declinet ab aliqua istarum causarum, uel à pluribus, uel ab omnibus, efficietur non, naturalis, & tanto magis erit non naturalis, quanto magis declinabit ab istis causis, & in his extensiue excedet: erit igitur somnus non naturalis primo quando causa efficiens non erit naturalis, ut si sit calor igneus, tunc ex tali calore fit illa species somni, quæ dicitur cataphora. i. inclinatio ad somnum, cũ tamen nõ poßit dormire, ut in lib. prognost. ab Arabibus dicitur subeth. à græcis caros cũ dormiunt & uigilant homines. est. n. permixta uigilia cũ somno, & hoc est eò quia licet materia sit apta in corpore, ut poßit fieri somnus naturalis, quia sint uapores humidi unde inclinant ad somnũ, tamen quia ad est calor ille igneus non naturalis, qui incendit uapores illos, non potest dormire, & Gale. dicit quòd somnus hic prouenit, quoties est plurimus sanguis in corpo-

re,qui ebuliat. ex tali.n.ebulitione eleuantur uapores
ſed illa ebulitio ſi ſit ignea,nõ permittit dormire,id eſt
ſi calor igneus uincit humiditatem uaporum,tunc mo
tus iſte uertitur ad uigilias, quòd ſi uapor humidus.
uincit et ſuffocat calorem igneum, tunc fit ſopor me=
rus,qui dicitur ab Arabibus ſubeth.habetis igitur quo
modo à cauſa efficiente fiat ſomnus nõ naturalis. po=
teſt etiã prouenire à cauſa extrinſeca, et ab intrinſe=
ca,ab extrinſeca, ut à ſola feruido nam calor igneus,
qui eſt cauſa mali ſomni,tollit ſomnũ,et eſt ab extrin=
ſeco,ab intrinſeco,ut à calore febrili igneo. poteſt ẽt
fieri à cauſa materiali ſomnus nõ naturalis,ut quan=
do uapor non eſt uapor opportunus, & mitis,ſicut
deberet,ut cũ peccat qualitate, aut quantitate:quanti=
tate ut cum plurimi uapores eleuantur, licet ſint be=
nigni,& non ſit mutata cauſa efficiens, nec aliæ cau=
ſæ, tamen quia ſunt plures uapores quàm oporteret,
generatur ſomnus profundior: qui non habet aliam
malitiam, niſi quòd eſt profundior, & eſt cum quis
aliquantulo plus, quàm oporteat biberit. à qualitate
etiam fit non naturalis, cum uapores qualitate pec=
cant,ut cum ſint frigidi nimis, & hic eſſe poteſt etiam
à cauſa intrinſeca, uel extrinſeca, ab extrinſeca,ut cũ
quis comederit multas lactucas,tũc efficitur uapor fri
gidus,et humidus plus habens humiditatis,quàm opor
teat,et nõ habet calorem illũ, quem deberet habere:li=
cet habeat calorẽ.nam omnis uapor calidus eſt,tamen
factus eſt frigidior.idem cõtingit à cauſa intrinſeca:ut

cum quis habet humorē intrinſecum frigidum, & humidum, ut ſunt illi frigidiores, & pituitoſi: et ideo ratione uaporum fit ſopor ille magis, & minus. poteſt etiam prouenire ſomnus à tertia cauſa, à formali ſcilicet, ut cum refrigeratur primum ſenſiterium, ſiue cor, ſiue cerebrum, & hoc poteſt contingere, aut à cauſa intrinſeca aut extrinſeca, ita quòd non immutentur aliæ cauſæ, nec materialis, nec efficiens, ſed immutetur tantum formalis, & hoc poteſt eſſe ab extrinſeca refrigeratione poſitiua, et priuatiua. priuatiua ut quando nihil extrinſecus accidit: exempli gratia ut cū quis laborauerit, & ſe exercuerit in labore importuno, unde cauſetur reſolutio caloris: ex ea reſolutione refrigeratur primum ſenſiterium: & hoc non eſt quia aſcendant uapores, imò ſunt reſoluti, ſed tantum fit propter refrigerium primi ſenſiterij, quoniam calor cordis eſt reſolutus, & potius dicitur impotentia uigilandi, quàm ſomnus: quia non contingit à uaporibus poſitiue. à cauſa extrinſeca, uerbi gratia, cū quis ſumpſerit papauer, licet papauer ſit frigidum & ſiccum, ut dicit Galenus. tamen inducit frigiditatem in calorem, & ſpiritum, & refrigeratur primū ſenſiterium, & formaliter fit ille ſomnus, ſtante cauſa materiali, et efficiente naturali, & nō immutatur aliud, niſi primū ſenſorium. quandoque etiam fit talis ſomnus propter congelationē, quæ congelatio apud græcos dicitur cathochus, & de hoc loquitur Gal. in prognoſticis, quòd tales permanent ſtupidi, qui cathocho laborant & di-

cuntur ab Aui. congelati, quia cõgelatur cor absq; uapore, & hoc fit propter assumptionẽ alicuius ueneni.

Quoniam multi scholares dubitarunt, qui dixerunt se non satis assequtos Aphorismum secundæ particulæ 29. de minoratiuis ideo paucis iterum rem absoluam: audiuistis quemadmodum in principio non licet purgare aliquomodo cũ Pharmacia soluente, nisi materia Turgeat. nam in principio nullomodo cum medicinis solutiuis euacuanda materia est: sed si materia est euacuanda, erit aut cum sanguinis mißione, & hoc clarum est, uel cum medicinis lenitius euacuanda in principio est, ut cum materia contenta est in primis uenis, & in intestinis. Quantum uero ad solutionem illius loci, ubi uidetur concedere minoratiua in principio, debetis sic soluere, & respondere, quòd Galenus in Com. dicit. PVRGARE, non autem dicit pharmacare, uerba Galeni sunt hæc formalia: NONNVNQVAM ET PVRGATIO: non autem dicit φαρμάκευειν: nam purgare communius est quàm pharmacare, pharmacia enim dicitur tantum de medicinis solitiuis, purgatio uero de quacunque purgatione, & ideo non negamus nos, quin principio materia sit euacuanda, imò mouenda est, sed non est mouenda cum solutiuo medicamẽto, nisi materia sit furiosa, neq; cum medicina lenitiua medicari oportet, ubi materia furiosa sit; quomodo in acutis morbis nisi materia cocta sit, uel fuerit furiosa, non est purgandum cum medicina solutiua, et hoc satis. accedo modo ad rem pro-

positam pro declaratione aphorismi secundæ particulæ declarabam causam, & essentiam somni, quòd sit refrigeratio primi sensiterij, propter calorem naturalem, quæ est causa efficiens. formalis causa est refrigeratio moderata, causa materialis erant uapores humidi, & secundum medicos primũ sensiterium est cerebrum, secundum Arist. cor ipsum. & Io. Damescenus facit Aphorismũ, quo admonet, ubi discrepat Gal. ab Aristot. non esse necessarium, ut nos intromittamus, quando res est difficillma. causa finalis est concoctio alimenti, ut separetur utile ab inutili ad hoc, ut corroboretur calor naturalis: somni uero non naturales sunt oppositi his, neq; erit hoc difficile scire cum quis norit qui sit somnus naturalis. Somni non naturales dicuntur qui habent causas oppositas, exempli gratia, quicunq; somnus qui fit à calore igneo, non naturalis est somnus, uergens ad uigilias, et dicitur CATAPHORA SIVE AGRIPNOCOMA, & sicuti somnus est naturalis à calore naturali, ita somnus non naturalis à calore non naturali scilicet igneo, qui dum agit in materiam igneam, alioqui etiam dulcem, ut in sanguine, facit uapores, illos acres, ita ut animal nõ poßit percipere somnum naturalem, si uero causetur à materia non naturaliter se habente, ut à uaporibus malis, tunc etiam potest fieri à materia siue causa, uel intrinseca uel extrinseca; causa uero formalis huius somni erit refrigeratio non naturalis, & mitis, sed refrigeratio stupefaciens. quo-

niam igitur somnus naturalis fit ut cõficiatur alimentum, & sustineatur animal, & calor refocilletur, ubicunque oppositum fiet, erit cruditas, & perturbatio in obiectum, in quòd agit, & potius debilitat naturam, nam ubi nõ est causa efficiens naturalis, nec materialis, nec formalis, nec finalis, quæ potius congelat primum sensiteriũ, quàm refrigerat, sed præter naturam, dicuntur somni nõ naturales. Consequenter habetis quæ sint uigiliæ naturales, & quæ sint non naturales, naturales erũt illæ quæ habebũt illas easdem met causas, opposito modo tamen se habentes cum somno naturali, sicut enim somnus est refrigeratio primi sensitiui, cum retractione caloris ad interiora, ita uirgiliæ erunt calefactio primi sensitiui, cũ distractione caloris ad extra, & ita uigilia non naturalis erit, in qua non est calor naturalis in primo sensitiuo: similiter ubi uapores, materialis causa. s. non sunt mites, et suaues: nam quando uapores non ascendunt ad primũ sensitiuum, sed cessant tunc fiunt uigiliæ naturales: sed ubi uapores non desinunt, imò ascendunt, sed uapores tales sunt ignei, tunc fiunt uigiliæ non naturales: uigilia enim est in relatione ad somnum, qui somnus prius est natura, & tempore, ut dicit Aristo. quinto de generatione animalium cap. 1. prius enim est non esse quàm esse. his stantibus uenio ad aphorismi declarationem. Inquit Hipp. IN QVO MORBO SOMNVS LABOREM FACIT MORTALE. sensus uerborum talis est, quòd in quocunq;

morbo in quo ſomnus fecerit nocumentum, nocumentum enim plerunque capitur pro dolore, nam πόνος accipitur pro dolore, & quandoq; pro labore .i. nocumento, ut hic accipitur. nam πόνος aliam uim habet, q̄ labor, ut probat hic Galenus per ſuum oppoſitū: nam ꝙ per laborem intelligat nocumentum declarat Gal. per ſuum oppoſitum: nam dicit in quo uero iuuat, eſt ſignū non mortale ecce quòd iuuare eſt ſuum oppoſitum ipſi nocere, ergo per laborem intelligit nocumentum, quia ſubiungit ſuum oppoſitū, ſcilicet in quo uero iuuat, ſed oportet ponderare hæc uerba: nam dicit nō mortale, & non dicit ſalubre, et ita utitur nomine priuatiuo & non poſitiuo, ratio huius eſt: nam contingit quandoque quòd ſomnus iuuet, & tamen adhuc æger tendit ad mortē eo, quia habeat alias conditiones, per quas moriatur: ſed ratione huius tantum ſigni, ſcilicet ſomni ratione, non eſt mortale tale ſignum. Sed ſi ſomnus laborem fecerit, tunc eſt ſignum mortale, hæc ſunt uerba, quæ indigent declaratione, & ea declarabimus, ubi Hippo. uerba erunt expoſita. eſt igitur primo ſenſus uerborum conſiderandus, ſecundo ratio conſideranda. debetis ſcire quòd ſi ſomnus nocet in morbo, in quo nocere debet, non eſt ſignū mortale. Sed ſi nocet in tempore, quo iuuare deberet, tunc bene eſt ſignum mortale: ubi ſomnus habet comunem rationem, quòd ſemper noceat tunc eſt ſignum non mortale, nam morbi habentes paroxyſmos particulares, habent quattuor tempora, principium

augmentũ, statũ, declinationem in principio: & augmento paroxismi habẽt, hoc cõmune morbi, quòd semper ægri dormiunt, quòd si ex hoc sequatur nocumẽtum, tunc non est signum mortale, eo quòd somnus habet commune hoc, ut eo tempore semper noceat: sed tunc dicitur somnus indicare mortem, ubi in eo tempore, in quo deberet iuuare, noceat, & hoc est in declinatione: sunt enim tria tempora, in quibus deberet somnus iuuare: in fine augmenti, in statu, in declinatione; si igitur in his temporibus nocet, quibus debet iuuare tunc signum est mortale. & hoc signum primum locum habet in declinatione, secundum in statu, tamen in statu non ita est mortale, sicut est in declinatione. tertium locum habet in fine augumenti, sed in fine augumenti est minus mortale signum adhuc, quam in statu: per consequens etiam quam in declinatione. Sed quare noceat in principio paraxysmorum est uidendum. & uidetur quod deberet maxime iuuare cum somnus ad hoc sit factus ut humores concoquat, sed in principio paroxysmi maxime indigemus concoctione, quia humores sunt crudißimi, ergo deberet id temporis maxime iuuare, & non in declinatione: nam in declinatione quid opus est somno? quia iam facta est concoctio, & Gal. in quarta particula Apho. 67. ubi ait quòd somnus semper noceret, nisi haberet hoc quod concoquit alimentum, ubi igitur nõ habet quid concoquat, deberet nocere: Sed in declinatione nihil habet ꝙ concoquat, ergo in declinatione deberet nocere: in

principio autem paroxysmi, cum humores sint crudi, & debent concoqui, uidetur id temporis maxime iuuare posse somnus pro hac dubitatione debetis aduertere, quia ex huius solutione poteritis cognoscere errorem illorum, qui dicunt uberiorem debere esse cœnam, quam prandium: & eadem argumenta quæ faciunt, retorquentur in illos. legatis Gal. in quartam particulam Aph. 67. ubi dicit. IN FEBRIBVS EX SOMNIS FIVNT TIMORES fundamentum quo soluit una dubitatio est tale. licet somnus conferat concoctionibus, non tamen semper uerum est, quòd ubi multus humor est concoquendus, ibi debet fieri retractio caloris ad intra, nam in uigilijs adhuc calor naturalis est interius, quia perpetuo fit aliqua concoctio, sed quando plurimus humor est in corpore, uel plurimum crudus, uel mala qualitate præditus, tunc si adhibeatur somnus, est pernitiosissimus. sed sunt uigiliæ adhibendæ, quia diflatur calor, & semper fit aliqua diuersio ad partes extimas, insequens calorem. iuuat igitur uigilia, quia paulatim concoquit, & non confertim & uapores qui eleuantur ab illa materia, non ascendunt primum sensiterium confertim, sed paulatim diflantur insequentes calorem naturalem, si enim id temporis fieret somnus, tunc fieret plurima euaporatio confertim irruens ad primum sensiterium, quæ non facit sommum naturalem, & tunc repletur primum sensiterium, ita ut plerunque multi suffocentur, & in delirium sæpe incidant, in con

uulsiones, in tremores, secundum naturam humoris ascendentis: & dicit Gal. quod si in plethorijs quæ est aggregatio bonorum humorum fiat somnus, tunc malus est, & multi fuerunt propter ingluuiem uespertinam maximam suffocati in nocte. Pro declaratione secundæ particulæ, ut recte intelligeretis ambigua distinxi, dixerat. n. Gal. in Com. super eo uerbo IN QVO SOMNVS HABET LABOREM, MORTALE. nam si somnus nocet eo tempore, quo iuuare debet mortale est, si uero nocet eo tẽpore, quo semper nocet, non est signum mortale. dat exemplum in morbis habentibus periodum, in qua sunt quatuor tempora. dicebant de mente Gal. quòd in principio periodi, & in prima parte augumenti, semper somnus nocet: in ultima uero parte augumenti, statu, & declinatione semper iuuat. si non nocet in principio periodi, & in prima parte augumenti, tunc non est signum mortale: Sed si nocet in fine augumenti, uel in statu, aut declinatione, tunc est signum mortale: quoniam in his semper iuuat. quærebatur modo à nobis an hoc esset uerum, eò quia uidebatur esse contrarium, nam si uerum est quòd propterea somnus à natura institutus sit ut fiat concoctio, & trahatur calor ad intra, ut generetur sanguis, certum est quòd eo tempore, quo indigemus Coctione, eodem tempore maxime egemus somno. sed in principio paroxysmorum egemus maxime Concoctione, ergo maxime in principio, paroxysmorum deberet somnus conferre,

ſed in declinatione non egemus concoctione, quia Concoctio iam perfecta eſt, ergo in declinatione eſt ſomnus ſuperfluus: & ſi credimus Galeno non tantum non iuuat imò nocet, ut dicit in quarta particula aph. 67. ad hoc ut ſoluatur dubium, oportet primo uos ſupponere quod ſciatis, quis ſit ſomnus naturalis, quod eſt refrigeratio primi ſenſiterij, ſuauis & mitis, ſecundo quòd habet uaporem dulcem, & ſuauem, carentem mala qualitate, & multitudine. Tertio quod calor naturalis eſt mitis, non igneus qui eſt cauſa efficiens. ſomnus nõ naturalis contrario ſeſe habet modo, habet. n. ut refrigeratio ſit uehemens, & ueluti Congelatio, præterea habet naturã nõ conuenitatem in quãtitate, uel qualitate. Tertio habet quod calor eſt nimis igneus & acris. hæc omnia oportet uos ſupponere. ille igitur ſomnus iuuabit qui habebit prædictas conditiones naturales, uel quòd refrigeratio ſit ſuauis & mitis, uapores ſuaues, & dulces, multitudine non peccantes. Calor ſuauis, non acris. ille nocebit qui habebit cauſſas contrarias. his ſtantibus aliud eſt etiam ſupponendum, quòd accidentia quæ ſequuntur ſomnum, ſunt ut humectet corpus & prohibeat euaporationem per halitum. uigiliæ totum oppoſitum faciunt ſiccant corpus & uaporare faciunt per halitum, & hoc ait Gal. ſecundo de ratione uictus Com. ultimo. tertium ſuppoſitum eſt ut Concoctio ſemper fiat, tam in ſomno quam in uigilia. nam ex omnibus noſtris actionibus duæ ſunt quæ ſemper habent actum continuum, una uitalis ut

actus pulſatiuus, altera naturalis ut concoctio perpetua, & licet in ſomno ſit ualidior concoctio, tamen etiam in uigilijs ſit Concoctio, licet non ita ualida: ubi iſta tria ſuppoſuerimus, facile reſpondebimus ad obiecta, dicemus quòd in principio paroxyſmi ſomnus maxime nocet, & in augmento, & in omni tempore, ubi materiæ ſunt crudæ admodum quando quis princi pio paroxyſmi dormit, inuenit ſomnus materiam retractam ad partes intrinſecas, faciẽtem paroxyſmum ut dicit Gal. ſecundo de criſibus & primo de diff. feb. & coarctatum humorem & ita repletur uentriculus malis humoribus, unde fiũt nauſeæ et ſopores. crudus igitur humor retrahitur ad intra qui quidem peccat qualitate, uel quantitate, quoniam adeſt putredo, quando igitur humor crudus eſt, & homo dormit ex primo ſuppoſito plurimi uapores eleuantur ab humoribus crudis, peccantibus quantitate, & qualitate, unde primum ſentiterium aggrauatur, nam cum homo iuuatur à ſomno, iuuatur ab humoribus temperatis in quantitate & qualitate, iſti autem peccant in quantitate, & qualita, teergo neceſſario primum ſenſiterium aggrauatur & refrigeratur refrgeratione non naturali, & à qualitate mala, ex quo protenditur paroxyſmus. præterea ex ſecundo ſuppoſito prohibetur ex ſomno halitus, & tranſpiratio uaporum per cutim, quo fit ut omnes uapores qui ſolent exhalare, retineantur ad intra, unde ſuffocatur calor innatus. nam quando aggrauatur à nimia quantitate & qualitate

tunc non potest exercere proprias operationes, & tunc contingit quòd primo patitur cerebrum, deinde descendentes illi humores per partes corporis singulas, cum sint crudi augent obstructionem & labores: augent paroxysmum, quia diminuitur calor qui erat necessarius ad materiã Concoquendam. malum igitur affert ei qui dormit in principio paroxysmi existente materia cruda: uigilæ uero totum contrariũ faciunt eo tẽpore: primo cum calor retrahatur ad extra per halitum plurimum diflant ex illis uaporibus, nam concoquit eo quia homo est in uigilijs, concoctio illa fit paulatine, unde uapores qui attolluntur ab illa materia putrida uaporant partim percutim, unde non ita repletur caput, quia non fit concoctio confertim & simul, exsiccaturq; corpus exsiccatione superflua, unde transacto principio & adueniente augumento circa finem augumenti apparent signa concoctionis, & magis adhuc in statu, & declinatione, & tunc si dormit cum illi uapores transierint, quoniã iam facta est aliqua concoctio per halitum, ubi igitur illi humores mali fuerint euacuati, tunc accedente somno calor innatus fit fortior seipso, & tunc trahit partem illam utilem in nutrimentum, & tunc maximum natura percipit iuuamentum. in declinatione uidetur longè magis, nam si in statu ubi adhuc non est facta perfecta concoctio iuuat, quanto magis in declinatione ubi fuerit perfecta concoctio iuuabit? tunc enim facit separationem utilis ab inutili, attenuat enim uaporem et ex=

pellit. & hinc est quod sæpissime in declinatione apparent sudores. cur igitur noceat somnus in principio paroxysmi audiuistis, quia refrigeratur, sensiterium primũ refrigeratione non naturali nã si uapores sunt frigidi per defectum congelant primum sensiterium, si uero per excessum sunt frigidi, tunc replent illud mala qualitate & quantitate: in declinatione iuuat, quia tunc naturalis fit cum uapores mali iam fuerint per halitum euacuati. Ad argumentum respondeo, quando dicitur requiritur maxima concoctio, dico quòd requiritur concoctio, sed non maxima illa, quia non opus est ut elementer uapores illi mali cõfertim ad primũ sensiterium, ipsumq; nimium refrigerent, sed oportet ut sint uapores naturales, in declinatione licet fit facta concoctio malorum uaporum & humorum, tamen non est facta separatio boni à malo. Restat una alia difficultas, quia uidetur unum aliud ex his consequi quòd est à multis propositum, & à Curtio, an debeat esse uberior cœna, quam prandium, nam post cœnam est longus somnus, prandium sequuntur uigiliæ ex quo diximus somnum post cruditatem nocere, ergo uidetur quòd minor quantitas cibi sit sumenda in cœna quam in prandio Sed contra hoc arguo sic, nam id tẽporis confert multus cibus ubi maximus calor est, sed in nocte maximus est, ergo in cœna plurimum cibi exhibendum est, quoniam calor fortior, & potentior, & secundum proportionem caloris exhibendus est cibus, ut dicunt Gal. & Hipp. in

An cena uberior esse debe[illegible]

aph. &

aph. & quanto longius ſpacium eſt inter unum terminum, & alterum tunc maiori cibo indigemus, ſed maius ſpacium eſt à cæna in prandium, quam à prandio in cænã, ergo cæna eſto plenior, et hoc dicit Galenus, tamẽ omnes iſtæ rationes, dum dicuntur à Galeno, ſunt ueræ, dum uero recitantur à Curtio, & à neothericis, ſunt falſæ. nam ubi eſt multa cruditas, ſi concentretur calor innatus, fiet maxima concoctio, & conſertim plurimi attollentur uapores: & ſicuti deberent diſlari per cutim, non diſlabuntur: imò retinebuntur, & ubicunque plurima cruditas aggregata eſt, accedente ſomno neceſſum eſt, ut plurimum euaporet: & ideo cum cibus habeat plurimas partes craſſas, multos emittit uapores, ſtante illa cruditate, & accedente ſomno, in quo concentratur calor, & eleuantur plurimi uapores neceſſario: quemadmodum contingit in lebete, in elixatione, nam quanto erit maior ignis, tanto plures eleuabuntur uapores. ergo quanto calor maior erit concentratus ad intra, tanto fient plures euaporationes, quæ eleuantur ad caput, malæ & in quantitate, & qualitate. ergo malum plus cibi ſumere in cæna, quam in prandio. nam ex uaporibus iſtis peccantibus neceſſario oportet, ut primum ſenſiterium refrigeretur, refrigeratione non ſuaui, ſed fiat ſuffocatio caloris innati, primo priuatiue. Suffocato enim calore innato, neceſſario multiplicantur cruditates, quia impeditur concoctio, quoniam plurimi uapores contenti in cerebro cadunt in uentriculum ip-

ſum, unde neceſſario calor uentriculi ſuffocatur, & ita natura impedita neceſſario corrumpitur cibus, unde poſtea plurima ſuccedunt impedimenta ex aſſumptione uberioris cibi in cæna, quam in prandio: & ideo conuenienter dicebam rationes in Galeno conuenientes eſſe, ſed malas in neothericis, eo quia non eſt eadem cæna apud nos, & apud antiquos. ubicunque igitur plurimi uapores ſunt in uentriculo, accedente ſomno, malum eſt. nam dicebat Gal. 12. Therap. tertio, quòd ſomnus poſt cruditatem non eſt bonus, quoniam aggrauat primum ſenſiterium, qui igitur uolunt cænare ſicut nos cænamus, primo accipiunt prandium uſque ad ſaturitatem, & cænam uſque ad ſaturitatem, quòd ſi accipatur, ut iſti præcipiunt prandiũ intra ſaturitatẽ, et modice cibetur, deinde cænetur ſicuti dicunt, cõtingit primo, ut tota die fameſcant, deinde quærunt in cæna ſatisfacere inediæ, quòd malũ eſt, ſicuti dicebat Gal. in primo de ratione uictus, dicit. n. ꝙ peßimũ eſt, poſt inediam quærere cibũ; quando igitur dicit Galenus ꝙ uberior cæna debet eſſe, quam prandium, rectè debet intelligi dictum ſuum, & caute interpretari: eo quia Gale. fuit tempore Antonini, quo tempore cænabatur hora nona diei. Diuidebantur enim dies apud antiquos in duodecim horas, ſed in æſtate ubi dies eſt ſexdecim horarũ, diuidebatur in duodecim partes, in hyeme quoniam dies erat tantum octo horarum ſimiliter apud antiquos in duodecim partes, & ita ſemper hora nona diei, ſiue eſſet æſtas, ſiue

hyems cænabant, & pauci eo tempore prandebant, quia hora tertia diei prandebant, postea supererant adhuc horæ tres ante occasum solis, quatuor enim horæ dantur uentriculo ad concoquendum cibum, ergo rectè fiebat apud antiquos, cum post cænam starent per quatuor horas antequam dormirent, ubi nos cænauimus uigesima hora diei, et per quatuor horas steterimus antequam accedamus dormitum, tunc laudo. quoniam tunc concoctio facta erit in uentriculo. Sed ubi poste cænam per horam tantum, uel etiam statim accedimus dormitum, nihil peius, quòd cottidiana docet experientia, oportet igitur distinguere de qua cæna sit sermo, si de cæna antiquorum conceditur, si de nostra negatur, & omnes rationes illorum retorquentur in illos. est. n. una authoritas Galeni in lib. de facile parabilibus, ubi dicit quòd assumpto ueneno aliquo debemus custodire nos ne dormiamus, eo quia si dormiremus, statim accederet uapor ueneni ad primũ sensiterium, & ipsum suffocaret. ad aphorismũ modo IN QVO MORBO SOMNVS LABOREM. notate, debet intelligi aphorismus de illo tẽpore in quo somnus debet iuuare, nam si eo tẽpore nõ iuuat, sed nocet, tunc est signum mortale, si esset in principio paroxysmi, in quo semper somnus nocet, nõ esset signũ mortale; quia sua est culpa, & non est culpa dispositionis, sed ubi auget somnus deliria, & laborẽ, & conuulsiones, tunc mortale signũ est et hoc ideo est, quia somnus naturalis semper iuuat, non naturalis nocet, naturalis

inquam qui est refrigeratio suauis, & mitis, & ex uaporibus suauibus humidis, & ex calore naturali miti, ubi ista quatuor non ad sunt, nocet, & ubi nocet nocumentum est, ut illi humores, siue uapores maligni eleuentur ad primum sensiterium ex somno, & tunc somnus est malus, eo quia indicat, quòd calor innatus debilis est, & non potest concoquere, & fit cruditas, & natura superatur à morbo. nam ubi natura pugnat cum morbo in tempore somni, & ne dum concoquit, imò nocet, & augentur accidentia, necessario succumbit natura: & æger moritur, mortale igitur signum rectè profertur, & positiue. non autem priuatiue. nam si in suo maximo uigore, qui est quando dormit, non potest natura superare morbum, ergo mortale signum, non dixit, non bonum, sed mortale, neque quisquam alius ita sectatus est proprietatem uerborum, ut Hippocr. IN QVO VERO IVVAT NON MORTALE. cur dixit non mortale, & non dixit salubre? debebat enim dicere salubre, ut enim oppositum dicitur de opposito. ita propositum de proposito: nam si somnus, qui nocet, est signum mortale, ergo per oppositum, si iuuat est salubre. dico quod ratione somni nullum significatur maleficium, quia iuuat, sed potest euenire modo, quòd sint aliqui alij affectus interficientes ægrum, præter somnum, exempli gratia, sit aliquod apostema interius, si dormiat, quantum ad humores somnus conferet, sed apostema interficiet: igitur uerum est, in quo morbo

ſomnus laborem facit, eſt ſignum mortale, in quo uero iuuat non mortale, & quare non mortale, dixerit, & non ſalubre audiuiſtis. In alia lectione dixi, quòd ſtante cæna, ut in uſu eſt noſtra ætate, & ſtante prandio, eſt melius parce cænare, & uberius prandere: & ita totum erit oppoſitum illi, quòd dicebatur à Curtio. ſed loquendo ſecundum cænam antiquorum, optime fuit dictum ab antiquis, uberius cænandum, & parcius prandendum, et ita redigitur res ad ſummum, quòd ſomnus ſemper malus erit, ubi quis ſtatim poſt multam cruditatem capiat ſomnum: ſicuti contingit in principio paroxyſmorum, uel quando multitudo humorum eſt in uentriculo. nam ſi dormit homo, ubi cruditas eſt, ſunt plurimi uapores poſt ſomnum, ſi ſomnus fuerit non multo poſt cibum: confertim enim eleuantur ad cerebrum, & ita uaporibus frigidis opplетur cerebrum, & refrigeratur, atque diſpoſitiones lethargicas inducit, unde poſtea deſcendit ad uentriculum, & impeditur coctio, & ſequitur cruditas, quòd ſi cænauerit multum, & permanſerit per quatuor horas, donec concoctio facta fuerit in uentriculo, tunc non eſt periculum, quòd repleatur cerebrum, & tunc uerum eſt, quòd ſit bona concoctio, & tunc bonum eſt, uti plurimo cibo in cæna; & ita ſecundum cænam antiquorum optimum eſt. & ſoluitur authoritas Gal. ſecundo de ratione uictus, inquit enim ſi quis in prandio plurimum cibi aſſumpſerit, tunc debet uti ſomno longo, tanquam in nocte, id eſt debet diem, ſicuti no=

ctem agere; uidetur igitur quòd post multū cibū, debet homo dormire. dico quòd idem est quòd dixit Hippocrates, dicebat enim ubi quis plurimum pransus fuerit, debet ita diem, ut noctem agere: uolunt Gal. & Hipp. post cibum multum, plurimum somnum conuenire, sed non statim, sed post primam coctionem in uentriculo factam, sicuti à cæna permanent homines per quatuor horas, antequam eant dormitum, ita debet facere in die, & ita sunt omnia consona, si somnus naturalis sit, erit ex uaporibus dulcibus, & suauibus, non naturalis autem erit ex uaporibus malis, & crudis, ergo qui dormiunt post cibum, statim replent primum sensiterium malis humoribus, & refrigeratur refrigeratione mala, nō moderata, VBI SOMNVS DELIRIVM SEDAT BONVM. hic aphorismus & duo sequentes sunt faciles, continuat autem hunc Gal. cum præcedenti, ac si esset pars illius, & inquit, quòd Hippo. addit hunc aphorismum, tanquam exemplum quoddam, ita si is cum præcedenti iungatur, non erit malum, ac si dicat, si iuuat somnus in morbo, non est mortale, ubi sedat dolorem somnus bonum, & tandem ubi somnus sedet omnia accidentia, bonum est: & usus est exemplo secundum Galenum, sed domini dubitationem unam hic audiatis: dixerat Hipp. si somnus iuuat non mortale, noluit dicere bonum, sicuti dixit, si nocet malum, & mortale: sed non sequitur oppositum ex opposito, scilicet quòd si iuuat sit signum salubre, cur non dicit nunc, si somnus delirium

ſedat bonum? abſolute enim bonum profert, & non indefinite, ac ſi diceret ſalubre. ergo uidetur quòd non ſit exemplum: ſed ſit aliud, quaſi dicat, aduertes, quòd ſi ſomnus ſedauerit delirium, nõ erit ita, ſicuti ſi ſedauerit alia accidentia, nam ubi ſedauerit febrem, erit non mortale tantum, neque ſignificabit ſalutem: quia ex alio accidente poterit interimi, ex auctione aliorũ accidentium, & ideo ſi ſedauerit febrem, non erit ſignum ſalubre: in reliquis uero non eſt ſic dicendum: nam delirium apud græcos dicitur παραφροσύνη, id eſt inclinatio quædam ad phrenitim, quæ eſt apoſtema in cerebro, ubi igitur ſomnus delirium ſedet, eſt bonum, & ſalubre, primo per uiam ſigni, quia cum ſit delirium apoſtema tale, ex uaporibus malis, ubi ſomnus ſedauerit tale delirium, indicabit q; materia illa mala, ex qua eleuabãtur uapores mali, cõcocta eſt. eſt etiam bonum per uiam cauſæ, quoniam cum ſedauerit delirium, et cerebrum ſe habuerit ſecundum naturam, ſpiritus non agitatur præter naturam, & ita ſpiritus erunt ſecundũ naturam, & ita ubi ſedat delirium erit bonum abſolute, & non priuatiue, hoc modo ego exponerem aphoriſmum: ſequitur tertius aphoriſmus.

APHORISMVS III.

SOMNVS, ATQVE VIGILIA, SI MODAM EXCESSERINT MALVM. Continuatur aphoriſmus hoc modo, quia dixit de iuuamentis

somni, et nocumẽtis, nunc inquit aduertas, & profert regulã uniuersalem, quòd ubi somnus, et uigilia modũ excesserint, malum semper erit. quantũ attinet ad uerba facilis est aphorismus, sensus est difficilis. primo oportet cõsiderare SOMNVM, ET VIGILIAM: de somno dixi alterum esse naturalem, alterũ non naralẽ, naturalis erat, qui habet causas suas naturales: et refrigerat cor suaui refrigeratione præterea, q̃ sint uapores humidi, dulces, qui non peccent, nec quantitate, nec qualitate, quòd calor naturalis sit secundum naturam, & eius finis sit, ut addiuuet conconctionem: & calorem corroboret. ratio formalis est refrigeratio primi sensiterij, & quoniam ratio formalis est, quæ primo consideratur, ideo aduertere oportet, quòd ubi semper erit refrigeratio secundum naturam, somnus erit bonus, ubi uero contrarium fuerit, erit malus. ergo est intelligendus hic somnus non naturalis, quia naturalis nunquam modũ excedit, ut inquit Gal. in sexto de Tuenda ualet. dicit enim somnum esse nouem horarum, ubi facta fuerit refrigeratio suauis. at si fuerit refrigeratio in suauis, id est, non naturalis tunc malum, nam si fuerit somnus longus, & facile solubilis, tunc non est malum, & est naturalis somnus: ut dicit Gal. quòd fuerunt quidam, qui biduo dormierunt, & tandem soluti sunt magna cum illorum utilitate. quidam etiam ægri integra die dormiuerunt, ut dicit in octauo Therap. de illo, qui patiebatur febrem ardentem, ubi solutus est, maximam sensit uti-

litatem, & ille ubi noctem, & diem dormiuit, cum maxima uoce est excitus, & sanatus. Vnde qui dixerunt nullum somnum posse lædere, intellexerunt somnum natularem: ubi igitur ratio formalis somni fuerit refrigeratio suauis primi sensiterij, non secundum naturam, tunc malum est. VIGILIA qui uertunt VIGILIA ij, sic uertunt penuria nominum, in græco codice non est uigilia, sed dicitur ἀγρυπνίη, id est, insomnatio. si uolumus ista definire secundum effectum, dicimus quòd somnus nihil est aliud, quàm priuatio motus sensitiui primi, uigilia est motus, & actio sensitiui primi, ita quòd uigilia opponitur somno, sicut actus, & priuatio, quando igitur uigilia adest, ut non tollat potentiam dormiendi, ita ut non sit cõtraria potentia ipsi somno, tunc est uigilia naturalis, sed ubi est aliqua nimia calefactio, & exsiccatio primi sensiterij, ita ut si ascendant etiam uapores humidi, non poßit dormire, quia siccatũ est nimis sensiterium primum, & tunc uidetur ea uigilia impotentia ad dormiendum (ἐγρήγορσις dicitur à græcis) à nostris uigilia non naturalis appellatur, cum modum excesserit, unde Galen. in fine com. subiungit: fuerunt nõnulli, qui dixerunt uigiliam nunquam fuisse bonam, nec eße, sed semper malam. ideo dubitant aliqui quomodo hoc poßit quadrare, neque dubium est de uigilia naturali, sed de ἀγρυπνία, quomodo potest esse aliqua insomnietas bona. semper enim mala est: quia est priuatio potentiæ ad dormiendum. Cur igi-

tur dicis.o.Hippo. insomnietas, si modum excesserit mala, imò semper malum est. Respondet Galen. quòd malum aliquod bonum etiam dicitur, quando paruum est in comparatione ad pessimum, & ita insomnietas parua ratione insomnietatis pessimæ, & maximæ, dicitur bona. nam insomnietas leuis, quia leuis dicitur bona. Sed hic intelligit de somnietate, quæ modum excesserit, quæ mala est, si igitur ponatis insomnietatem pro priuatione dispositionis ad somnum, optimũ erit, si intelligatis de somno non naturali, optimus erit aphorismus, si de uigilia intelligitur, quæ est priuatio dispositionis ad somnum, tunc sensus est, quòd ubi somnus non naturalis excesserit modum, ut ita non facile excitari incipiat, hunc somnũ non curat medicus, quia non est malum, quia expergiscitur, ideo non malum est absolute. Similiter dicendum de insomnietate, quòd si talis sit, ut difficulter poßit dormire, dormiat tamẽ, tunc non est malum. Sed ubi quis inciderit in somnũ, ut facile non poßit expergisci, malum est. Cum uero æger difficulter expergiscitur, ita ut excedat modum, tunc mortale, ita quando æger non potest aliquo pacto dormire, tunc pessimum signum est. ergo si utraque modum excesserint malum, non igitur quæcunque uigilia, & quicunque somnus intelligitur. ratio aphorismi facilis est, nam somnus non naturalis, qui modum exceßit, malus est. primo per uiam signi, quia ubi talis somnus est, significat primum sensiterium incipere congelari, & calorem naturalem to-

tum gelari, & refrigerari, & humores malos rebelles concoctioni repere ad cerebrum, unde causatur lethargia, siue subeth ex uaporibus humidis, malis. si uero fuerit somnus propter plurimam exiccationem, ita ut æger dormiens stet cum oculis apertis, tunc est propter resolutionem caloris, nam aliud est quòd calor extinguatur ab humore primo, & aliud quòd extinguatur per resolutionem, & plurimam exicationem, defectumq; humidi, tunc enim manet homo apertis oculis, non loquuntur tales, & uidentur tanquã dormientes, & nõ possunt dormire: nec excitari. tunc talis somnus malus est, per uiam caussæ, quoniam huiusmodi somnus extinguit calorem naturalem, cum retrahatur ad intra, & non potest expandi, ideo suffocatur. par est ratio de uigilia, quæ dicitur insomnietas, est primo mala per uiam signi, quia indicat plurimam siccitatem in sensitiuo primo, & non habent potentiam ad dormiendum, quoniam plurimus calor est in illo resoluens totum humorem demandatum ad illud, & tunc non potest dormire, uel quia exsiccatum est primum sensiterium, uel calefactum prima calefactione, uel insimul calefactum, & exsiccatum. est etiam malum per uiam caussæ, quia uigiliæ perpetuæ resoluunt calorem innatum, nam si somnus est inuentus ad hoc, ut refocilletur calor, & fiat concoctio, ubi aderunt uigilæ perpetuæ, exsiccabitur corpus, resolueturq; calor, unde sequitur mors. cur igitur malæ sint uigiliæ, intelligitis, & per

uiam caussæ, & signi. Quærit Gal. quid sit somnus, & inquit esse passionem, si est passio, ergo & priuatio quodam modo. an ab ipso tot actiones possint peruenire, dubitat Gal. in libro de odoratu, & utrum somnus sit affectus, an opus naturæ quoddam, & dicit quòd non ita facile soluitur questio tamen Galenus quamuis hoc dicat, uidetur ex ratione somni, quòd somnum sit pasio quædam, cum sit ligamentum, & uinculum primi sensitiui, & ipsius refrigeratio, quæ est extinctio, & diminutio omnium actionum, quomodo igitur à somno tot actiones proueniunt? Respondeo eodem modo, quo respondebam de dolore, qui dolor est passio quædam, quæ nunquam est sine agitatione caloris, & spirituum, quam agitationem sequitur dolor. ita de somno dicendum, quem sequitur concentratio caloris, quam concentrationem sequitur multorum uaporum euaporatio, & eleuatio, non quatenus somnus, sed quatenus somnum sequitur concentratio caloris, quam concentrationem caloris sequuntur uapores, siue uaporationes.

APHORISMVS IIII.

NON SATIETAS, NON FAMES, NEQVE ALIVD QVICQVAM, QVOD MODVM EXCESSERIT. *Continuatur aphorismus cum præcedenti hoc modo, ut unus esse uideatur cum dixit in alio, somnus, & uigilia, si modum*

excesserint, malum, statim subdit, satietas, & fames si modum excesserint, malum: ita quòd dicat non tantum somnus & uigilia si excedant malum, sed etiam si fames, & satietas modum excedant, malum erit, & breuiter quodcunque aliud modum excedens malum est, scitis domini esse sex genera rerum alterantium nostrum corpus, quæ dicuntur res non naturales, quia sunt mediæ inter res naturales, & præter naturam. humores enim spiritus, & elementa dicuntur res naturales, quoniam sunt de essentia corporis, morbi sunt præternaturam, quoniam corrumpunt ipsum corpus. At uerò aer, cibus, potus, somnus, uigilia, motus, quies, inanitio, repletio, affectus animi, sunt res mediæ inter naturales, & præter naturam, dicit igitur Hipp. de euacuatione, & repletione, quòd est aliud genus rerum alterantium: cum dixit de his statim infert, & omnia quæcunque ex his caußis alterantibus modum excesserint, malum est. nam scopus Hipp. in hoc secundo lib. est tractare de sex rebus non naturalibus. intelligatis ergo alterantes causas nostrum corpus, res non naturales, non res præternaturam NON SATIETAS ut recte intelligatur aphorismus & ratio aphorismi, oportet uidere quid per famem intelligat, famem possumus intelligere famem naturalem, & præter naturam. dubium est de qua intelligat, ut igitur poßitis iudicare, oportet tenere notionem huius termini fames, ut cognoscamus quæ noceat, & quæ non noceat. quantum ad rationem formalem, fames

nihil est aliud, quam tristis quædam sensatio, facta in ore uentriculi. ubi igitur in ore uentriculi est aliqua tristis sensatio, ergo fames. consequentia est falsa, sed hæc bona est argumentatio est fames ergo tristis sensatio sed non conuertitur, ideo dicitur ratio formalis generica, sicut dicimus homo est animal, animal enim est ratio formalis hominis, sed generica, non autem specifica quia non conuertitur, bene dicitur est homo, ergo animal, sed non conuertitur, est animal, ergo homo. quia sunt etiam plura alia animalia, quæ non sunt homines, ita in uentriculo sunt aliæ tristes sensationes, quæ non sunt fames, sed si addamus illi rationi formali genericæ differentiam, efficietur ratio formalis specifica, & propria, hoc modo. fames est tristis sensatio propter corrugationem, & contractionem uillorum existentium in uentriculo, nam ipsa natura corrugat, & contrahit os uenticuli, ratione finis: quia per corrugationem uentriculi natura studet excitare animal ad cibum capiendum, causa efficiens corrugationis proxima est ipsa electio, fames cum sit motus localis, factus est non mere naturalis, sed mixtus, nam concurrit etiam quodam modo uirtus animalis, sed causa efficiens dans occasionem, est attractio ipsarum uenarum messaraicarum, nam trahunt alimentum propter sustentationem corporis, quòd si non sit aliud alimentum quòd attrahitur, tunc uentriculus sentiens attractionem, corrugatur, & quærit auxiliũ aliunde, uenæ enim messaraicæ attrahunt, quo

niã sentiunt attractionẽ ab hepate, ratione indigentiæ. hepar atrahit à uenis messaraicis quæ & ipsæ trahunt à uenis existentibus in toto corporis ambitu, & ipsæ atrahunt ultimo à musculis cum igitur uentriculus est inanitus, & non habet unde atrahat, corrugatur, & excitatur ad appetitum, & tunc quærit cibum extrinsecum, & notetis quòd famem naturalem semper præcedunt quinque modi attractionis, primo enim musculi atrahunt à toto ambitu corporis, totus ambitus trahit à uenis, uenæ atrahunt ab hepate, hepar atrahit à messaraicis, messaraice à uentriculo, & tunc quærit uentriculus propter corrugationem cibum extrinsecum, & ista fames excedit modum naturæ dupliciter, uel excedit secundum quantitatem, & dicitur non naturalis, sed non ex toto genere præter naturam, nam aliud dicitur contra naturam, quoniam peccat in modo, et aliud cõtra naturam, quia peccat in essentia, fames igitur quæ non est ex toto præter naturam genere, si statim assumat, efficitur naturalis, sed si contingit fames, sicuti contingit pauperibus, & istis sanctis, qui semper ieiunant, tunc fit & extenditur maximo damno, & periculo hominis, dicitur talis fames non naturalis, sed non toto genere præter naturam. bene est in quanto præter naturam, sed non in genere, sed est in modo: quia excedit in quanto præternaturam, & propter neceßitatem, uel electionem hominis. alia est fames ex toto genere præternaturam, & est illa quæ habet causas non naturales, dixi

mus enim famem esse per indigentiam, propter corrugationem uentriculi, sed ista non est propter indigentiam, sed propter alias causas non naturales, ita quòd hanc non præcedit corrugatio, nec attractio uenarum, per attractionem membrorum, tunc enim fames dicitur ex toto genere præternaturam, quando nõ habet suas causas naturales, neq; causam finalem. habet naturalem, quòd indiget alimonia, imò indiget parsimonia, sed contingit quòd in ore uentriculi sit frigiditas cum humoribus frigidis, uel frigiditas sola sine humoribus, tunc fit illa fames, et est ratione intemperiei, & dicitur non naturalis: quoniam contingit propter intemperiem frigidam existentem in uentriculo, uel cum materia, ut cum humores acidi existunt in uentriculo, uel sine materia, & appellatur talis fames, fames canina. & non indiget alimento, quia si est pituita, indiget euacuatione, si intemperies tantũ, tunc indiget alterantibus calefacientibus, nam non quælibet pituita facit famem, quia excitat, & pungit uentriculum, unde propter mordicationem materiæ excitatur fames, & istud est contra neotericos, qui dicunt omnem pituitam causare famem, & sic habetis duas fames præternaturam, quæ peccant in quanto, quando non aufertur cibus, uel propter neceßitatem, uel propter electionem, alia est ex toto genere præternaturam, quæ fit ratione intemperiei solius, uel ratione intemperiei cum humoribus, est modo & tertia quæ dicitur bulimos idest fames uacina, siue bouina,

& ista

& ista non est proprie fames, sed hanc proprie præcessit fames: ut quando frigiditas accidit uentriculo, & fit fames canina, quæ ratione frigiditatis extinxerit sensum uentriculi, tunc excitatur fames bouina, nam cum non accipitur cibus, neque uentriculus corrugatur propter maximam frigiditatẽ, tunc uenæ trahunt messaraicæ: & hepar trahit, & omnia membra sunt famelica, præter uentriculum, & hæc est longè deterior, quàm canina fames, quia illa habet sensum, licet sit malus, in hac ratione frigiditatis totus sensus extinctus est, & ideo pessima est. nos igitur intelligimus famem, qua animal excitatur ad cibum, non illam ultimam: habetis igitur tres species famis, & quartam, quæ non proprie dicitur fames præter naturam. his positis, uidendum quam Hipp. intelligat famem. Hipp. intelligit famem, quæ peccat in quanto, & est extensa, ubi quoque eandem intelligit in ea parte, quæ dicit ubi fames, ibi non est laborandum. de hac eadem intellexit in primo prognosticorum, ubi numerat signa faciei ægrotantis, si uultus sit similis sanorum, uel contrarius, si sit nasus compressus, collapsa tempora, caui oculi, acute nares &c. inquit postea, debes aduertere an præcesserit uigilia, uel aluus fuerit soluta, uel præcesserit fames: ibi enim intelligit famem peccantem in quanto, præterea in Epidamijs hoc idem intellexit, ubi narrat famem contigisse in Thaso, & Galenus in primo libro de cibis boni, & mali succi, ubi ait in asia famem contigisse multam ita, ut coacti fuerint come=

dere non comedenda. græci optime diſtinxerunt iſtas fames, & appellauerunt illam, quæ non excedit in quali, nec in quanto πείνη eam uero, quæ non in quali, ſed in quanto tantum peccat, uocarunt λοιμὸς, quæ diſtinguitur à πείνη optime ergo dixit Hippoc. λοιμὸν non πείνην: Antiqui uero noſtri, qui magis curauerunt ſenſum uerborum, quàm latinitatem, appellauerunt indigentiam, & ideo in ueteri traductione legitur indigentia, & per hoc nomen indigentia dixerunt famem extenſam, propter indigentiam alimenti, hanc intellexit Hippocr. cuius ſignum eſt, quòd obtulit eius oppoſitum SATIETATEM. nam ſicuti fames non eſt ſignum bonum, ubi modum exceſſerit, ita ſuum oppoſitum ſatietas, ubi modum exceſſerit malũ, nam ſatietas non opponitur fami caninæ, quia poteſt ſimul ſtare, quoniam poteſt eſſe fames canina, & etiam ſatietas, nec eſſe indigentia. non intelligit igitur famem caninam, quoniam ſemper mala eſt: dicebat enim Auicenna, quòd tolerare famem malis ſtomachum opplet humoribus, & eſt cauſa multorum malorum, quia repleṫ uentriculum, nam dum membra attrahunt à uenis, id eſt à toto ambitu uenarum, & uenæ ab hepate, & hepar à uenis meſſaraicis, & uenæ meſſaraicæ à uentriculo, tunc uentriculus cum ualidus eſt, inſurgit uehementi attractione, & eſt maior attractio, quàm ſit cæterorum membrorum, mouetur enim localiter, & uult habere, unde poſsit attrahere, & cum extrinſecus non poſsit habere trahit motu oppoſito. trahit

enim à mesaraicis, & mesaraicæ ab hepatæ, & cum membra non poßint facere aliter, quin aliquid emittant, ratione uiolētæ attractionis ipsius uētriculi, quid faciunt? retinent bonum pro se, & excernunt, quòd malum est, unde uentriculus repletur malis illis humoribus, & excrementis. Ad ueritatem modo Aphorismi NON SATIETAS, NON FAMES, NEQVE ALIVD QVICQVAM QVOD MODVM EXCESSERIT omnia ista mala sunt primo per uiam causæ, quia resoluitur uirtus, quare enim excitatur fames in uētriculo? ut cibus assumatur, quare sumitur cibus? ut restauretur uirtus, deficiente cibo uirtus resoluitur, similiter repletio si modum excedat malum, & dico repletionē, quæ opponitur fami peccanti in quanto, ita repletio, quæ extenditur in quanto bona est, quantum ad genus ipsum, sed non est bona quantum ad speciem: extinguit enim uirtutem, & deterior est repletio, quàm sit fames: quoniam fames paulatim comminuit uirtutem, & in maximo tempore, repletio autem statim, & subito suffocat uirtutem, & ita peius est suffocare, quàm paulatim resoluere. hoc est illud, quòd dicebat Auicena in tertia primi, quòd longé deterior repletio post inanitionem, quàm inanitio post repletionem, & hoc dicebant Hippocr. & Galen. & ego declaraui etiam in secundo Aphorismo, ubi dicebat HABITVS ATHLETARVM, quādo subiungit ET QVODCVNQVE MODVM EXCESSERIT eadem est ratio: in-

telligit.n.omnes alias ſex res nõ naturales alterantes corpus noſtrũ, ſi modum exceſſerint malum.ubi enim quis degit in aere frigido nimis,extinguit uirtutẽ, ſi in nimis calido reſoluit eam, ſimiliter dicendum de alijs.

APHORISMVS V.

SPONTINÆ laßitudines prænunciant morbos.

QVONIAM Hippocr.locutus fuerat de repletionibus, ex quibus ſolent contingere laßitudines ſpontinæ, conſequenter capta occaſione rei ait SPONTITAE LASSITVDINES,ſi rectè intelligatur,quæ ſit laßitudo,facilis erit Aphoriſmi ſententia.itaq; laßitudo,quæ dicitur à græcis κόπος,quoad quid nominis,nihil eſt aliud,quã illud ꝙ uulgò dicitur caro cõcreta,creuada,repreſo.formaliter uero nihil eſt aliud quàm triſtis ſenſatio percepta in muſculis,quæ mouetur motu electiuo,dum enim uult moueri, percipit quandam triſtem ſenſationem in muſculis,à latinis dicitur laßitudo, à græcis κόπος, uulgo carne creuada.modo locus ſunt muſculi,& cutis,& omnia membra ſentientia percipiunt talem laſſitudinem.cauſæ autem materiales, & efficientes laſſitudinem declarabuntur, ſi prius declarabitur ſpecies laßitudinis. duplex enim eſt genus laßitudinis.quodam enim fit ab extrinſeco culpa noſtra, nobis operantibus,ut mouentibus corpus, ut à plurimo exerci-

tio, quoddam ab intrinſeco non culpa noſtra, ſed natura agente humores per corpus, licet non exerceantur percipiunt illam laßitudinem, precipuè tempore ueris, quando mouentur non poſſunt moueri. defatigantur enim, unde libenter quieſcunt, & breuiter eadem contingunt, quæ contingunt laßis, & defatigatis, eſt enim eadem paßio quoad rationem formalem, illud idem ſymptoma in utraque patitur.

Pro declaratione Aphoriſmi quarti, ſeccundæ particulæ dicebamus, quid eſſet laßitudo, quid nomẽ ſignificet declaraui, et quid eſſet proprie laßitudo, quæ non eſt aliud quàm quædam triſtis ſenſatio in motibus uoluntarijs, facta ſubiectiue in omnibus membris ſentientibus, id eſt quæ percipiunt ſenſu tactus, ſicuti muſculi, nerui, chordæ, mẽbranæ, & dixi duplicẽ eſſe laßitudinem, quandam ab extrinſeco quandam ab intrinſeco, quæ ab extrinſeco fit, dixi fieri à motibus maximis, id eſt à maximo exercitio: huc uſque deueni, & dixi, quòd hæc laßitudo fit per colliquationem humorum exiſtentium in corpore, qui erant quieti in corpore, ſed ubi acceßit exercitium, tunc replentur muſculi, & partes ſenſiles ex illa humorũ colliquatione, & hinc naſcuntur differentiæ laßitudinum, prout erunt uariæ fluxiones humorum, ſi fuerint humores acres, bilioſiq́;, dum colliquantur ab exercitio, & replent cutim, uel muſculos, uel membranas, tunc ſit laßitudo ulceroſa: quoniam dum occupat membra ſenſilia in motu, percipiuntur quaſi ulcera quædam, quæ ſtimulant

membrum, & uidetur quasi multis spinis repletum, stimulantibus, & pungentibus. & tunc est indicium colliquatos esse humores acres deprauatos, & erodentes, si pauci erunt humores, percipiuntur tantum in cuti, si uero fuerint plures humores, sentitur etiam punctio in musculis, si adhuc plures percipiuntur in membranis, & periostijs, & uidetur quòd sit in ossibus, quia occupant humores membranas, quæ contingunt os, & circa ipsum est. nam os non dolet, dicitur enim à græcis ostocopia, quæ pertingit ad mēbranas contingentes ipsum os, & chordas, & hæc quantum ad laßitudinem ulcerosam, quæ fit ab extrinsecis. Quæritur modo hic, utrum ex quo Galen. in initio, uel medio tertij libri de Tuenda san. & per totum quartum dicit semper istam laßitudinem fieri ab humoribus mordacibus. si pituita dulcis, quæ non est mordax, occupet membra sensibilia, faciat laßitudinem, si dicatis quòd sic, ergo contra Galenum, quia isti humores pituitosi non sunt acres, dicimus nos quòd erit laßitudo, & quòd Galen. etiam de hoc quoquomodo meminit, dicit enim quidam humores tendunt ad musculos, qui si sunt frigidi, non faciunt rigores, sed mordicationem, non quòd humor sit mordax, sed ratione frigoris, nam dum membra sensibilia percipiunt frigiditatem, mordacitatem quandam sentiunt, eò quia frigidum est mordax, licet in propria essentia mordax non sit, sed ratione frigiditatis mordax est. Alia est laßitudo, quæ fit ab extrinseco propter ualidum motum,

quæ dicitur tensiua, fit autem huiusmodi propterea, quòd humores non mordicantes, sed plures, qui sunt in corpore humano, sicut qui continentur in uenis plethoricorum, quotiens colliquantur deueniunt ad musculos, & cum non poßint facere mordacitatem, faciunt tensionem, & si membrum est flexum, uidetur quòd non poßit tendi, & si est tensum, uidetur quòd non poßit flecti, ita quòd rigent ratione multitudinis materiæ colliquatæ, ita quòd indicat multitudinem materiæ dulcis: ideo causat extensionem, extendunt enim musculos, ita ut non poßint flecti, quando sunt recta, nec tendi, quando sunt flexa. Tertia laßitudo dicitur apostemosa, siue inflammatiua, uel phlegmonosa: fit enim à materia, quæ habet duas qualitates multitudinem, & qualitatem erodentem, propter multitudinem facit extensiuam laßitudinem, propter qualitatem facit ulcerosam laßitudinem, ideo Galenus dicit, quòd est composita ex his duabus, & dicitur ista lassitudo, apostemosa laßitudo, quoniam sicuti in apostematibus, æger percipit dolorem, & extensionem, ideo factum est nomen simile apostemati, & dicitur apostemosa, & ita habetis tres species laßitudinis, inter has benignior est ulcerosa, secunda tensiua, quæ facilius curatur cum mißione sanguinis, quòd si contingat, ut non curetur, efficitur peßima, tertia & ultima peßima est omnium, & nisi succuratur statim, huic non tantum dabit inducias per diem, sed nec per horam, sed efficietur peßima ægritudo, & dicitur hæc

reprensio: & ita etiam iumenta incidunt in pessimas ægritudines. Est & quarta lassitudo, quæ proprie non dicitur lassitudo, quæ non fit à materia, sed contingit, ut cum quis multum laborat, & ieiunet dicitur lassitudo arefactiua, ita enim tales permanent rigidi non propter multitudinem materiæ, sed propter siccitatem maximam, quæ indiget humectantibus, atque hactenus de lassitudinibus. si quis uult uidere harum curationes legat tertiam fen Auicen. & tertium & quartum librum Galeni de Tuenda san. lassitudo autem quæ fit ab intrinseco fit ab eisdem causis, dicit autem quòd exercitium non facit ulcerosam, sed fit ob multitudinem humorum erodentium, & mordentium etiam quòd non exercitentur, sed quoniam multiplicatur, ita ille humor, ut natura aggrauata expellat illos ad musculos, ita fit rigor ex plurimo humore bilioso, acri, mordaci, uel frigido, etiam quòd non mordicet, dicitur hæc lassitudo ulcerosa Galen. 6. Aphoris. 14. Spontanea non quòd sponte ueniat, quia nihil fit sine causa, sed dicitur spontanea, quia non fit ab extrinseco à causa manifesta, nam non fit à motu manifesto, sed à motu occulto fit ab intrinseco. habent enim humorem qui expellitur à natura à partibus interioribus ad exteriores, si fuerit humor bonus, plurimus, aggregatus in uenis, fit tensiua lassitudo spontanea, propter multitudinem humoris boni, & sanguinis. tertia lassitudo spontanea fit, ut ubicunque humores acres, mordaces, ad-

mixti cum benignis accedunt ad musculos, tunc sua multitudine, & mordacitate, & acrimonia fit mordicatio, & tensio. quarta lassitudo fit, quotiescunque fit exsiccatio corporis, absque motu: sicuti tabidis contingit, sed hæc laßitudo nõ est nisi metaphorica: sed quam hoc loco intellexit Hipp. uidendum, neque de hoc nunc est dubitandum, cum ipsemet Hippo. se declaret, inquiens LASSITVDINES SPONTANEAE. intelligit de quacunque, ubicunque enim homo percipit lassationem aliquam, absque quòd laborauerit, caueat ille, quia ægrotabit statim, nisi succurratur: significat enim quòd illi humores sunt multi, & mali, qui non possunt regulari à natura, & expelluntur ad, musculos, & nisi cito succurratur, non desinit illa expulsio, donec fiat ægritudo. ideo oportet subito occurrere: est enim inditium futuræ ægritudinis. similiter ubi uidentur intumere membra, & rubent, & est facies cum rubore, & tẽsione, ista est tensiua, quæ fit propter multitudinẽ humorũ existentiũ in corpore, et incidunt in apoplexiam, nisi statim succurratur, oportet enim cum mißione sanguinis illi occurrere, incidunt enim in febrem acutißimam. tertia laßitudo est, in qua est simul humorum bonorum multitudo, & ultra hoc acquisiuerunt malam qualitatem, quæ non dat indutias non solum dierum, sed etiã nec horarum. oportet enim statim euacuare, & cum mißione sanguinis usque ad syncopim alioqui nascetur febris ardentissima, est enim peßimum genus laßitudinum om-

nium.sequitur sextus Aphorismus.

APHORISMVS VI.

QVICVNQVE dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.

IN alio Aph. dicebat Hipp. SPONTANEAE LASSITVDINES MORBOS NVNTIANT, lassationes sunt quidam dolores, & quia superius de doloribus egit, posset quispiam dicere, quòd si isti dolores non sentiantur, tunc nullum signũ est malum, ideo apposuit hunc aphorsimum, ut Responderet illi tacitæ obiectioni, sed notetis, ut aph. intelligatis q; attinet ad nomina ipsa DOLENTES. isti neotherici faciunt questionem extra propositum, dicunt enim quomodo est poßibile quòd si dolent, non sentiant. primo non aduertunt quòd dixit Hipp. & in commento Galenus. secundo non aduertunt ad illud, quòd ego dicam. Galenus aduertit, inquiens quòd quando Hipp. dixit dolentes, intellexit causas doloris, non dolorem. i. ubi aliquis habet causam doloris in aliqua parte, & non percipit dolorem, huic mens ægrotat: affert authoritatẽ ex epidemijs, de illa constitutione facta in Cranone, quod apparebant quidam dolores, qui quando erant antiqui, erant frigidi, quando uero noui, calidi erant: & quia nullus dolor, nec calidus, nec frigidus est, ideo de caussa intellexit, quia cã

doloris eſt,uel calida uel frigida,& ita ſoluta ſunt ar gumenta neothericorum , nos autem melius declara= bimus, quando exponemus aphoriſmum, intelligit igi tur uel malam qualitatem,uel ſolutionem continui,cum excitatur dolor ab illis cauſsis, & non ſentitur , tunc mens ægrotat. QVICVNQVE DOLENTES PARTE ALIQVA CORPORIS OMNI= NO. codex grecus habet τὰ πολλὰ hic uertit omni= no. melius uertiſſet PLERVNQVE VEL MA= XIMA EX PARTE obtunditur dolor quamuis aliqua parte percipiatur.notetis quòd interpres uer= tit mentem improprie,quia Hipp.uirtutem cognoſci= tiuam omnem non ſolet appellare mentem, nam par= tem illam nobiliſsimam animæ non intelligit,ſed par= tem cognoſcitiuam.apud enim Hipp.aliud eſt νοῦς ideſt mens.i.nobiliſsima pars animæ quæ intelligit ſpecies uniuerſales,ut ſe declarat in illa Epiſtola, quã mittit ad Democritum , ſcribit enim ubi corpus erat defati= gatum , & quieſcebat in nocte , quòd tunc mens erat in loco ueritatis,ubi ſunt ſpecies ſcientiæ,& omnes ar tes liberales , uirtutem cognoſcitiuam modo γνώμην, modo διάνοιαν appellare ſolet . mentem uero appel= lat locum ueritatis,in quæ recipiuntur illæ ſpecies uni uerſales,modo dicit Gal. nihil referre an appelles γνώ μην αν διάνοιαν quia ſciebat Hipp.γνώμην,& διάνοιαν idem ſignificare.debebat igitur uertere interpres di= ſcurſus,aut COGNOSCITIVA VIRTVS, & ſenſus omnes ægrotant, hæc eſt igitur declaratio uo=

cabulorum: uult igitur dicere Hipp. in hoc ſcri-pto, quòd ubicunque aliquis habet cauſam doloris in corpore, & illã non ſentit, ideſt non excitatur dolor ab ea cauſa, tunc uirtus cognoſcitiua maxima ex parte laborat, & ægrotat. declarandum modo eſt, quomodo mente ægrotante dolorem non ſentiant, recurrendum eſt ad Ariſtotelem, & philoſophiam, debetis ſcire, quòd omnes ſenſus particulares quinque, tactus, guſtus, uiſus, auditus, olfactus ſunt potentiæ, quæ ſunt in pati, ſicuti ſecundo de anima declarat Ariſt. 118. recipiunt enim ſua obiecta paßiue, & non actiue, aliud autem eſt pati, & aliud ſentire, nam multa patiuntur, quæ non ſentiunt. ueluti lapides, & huiuſmodi. ſenſoria ſunt inſtrumenta quædam apta ad patiendum ab obiectis ſenſilibus, potentia uero nobilior eſt, ſenſus communis cum imaginatione. unitur enim ſemper ſenſus communis cum imaginatione, nam obiectũ ſemper repreſentatur ſenſui communi, & ab ipſo reducitur ad actum, dicebat, enim Alexander quòd ſentire, non eſt pati, ſed iudicare: ſenſorium particulare non iudicat, ſed tantum afficitur & patitur, & præparatur in illo, ut iudicet, & antequam non ſit relatum ad uirtutem cognoſcitiuam, non ſentit, & hinc eſt quod nullus ſenſus cognoſcit ſe ſentire, quoniam tantum paßiue recipit: quòd ſi actiue reciperet, cognoſceret ſe ſentire, quod autem ſenſus communis, & imaginatio requiratur, Them. eſt author. inquit nim ſi imaginatio non requireretur, remoto ſenſili,

non amplius remaneret spectrum in homine, & imago illius obiecti, & ita imaginatiua non retineret speciem, & nisi prius uirtus cognitiua intrinsice sit illa, quæ iudicet, non potest sensus particularis sentire, quòd probatur, quia omnis sensus est communis animæ, & corpori: sed quæcunque sunt communia animæ, & corpori, quando recipiuntur in corpore, secundum naturam corporis recipiuntur, quando uero in anima secundum naturam animæ quoque recipiuntur, quando frigiditas recipitur in corpore, alterat ipsum alteratione sensili, frigefacit enim ipsum, & ita materialiter recipitur, sed anima recipit sub specie, anima cognoscitiua recipit speciem, & fit sensus, & incipit in corpore, & terminatur in anima: cuius signum est, quòd anima remota, non sentitur. siue modo primum sensitiuum sit cor, siue cerebrum. cum igitur isthæc ita se habeant, quod alteratio non potest percipi, nisi anima concurrat, sequitur quòd nunquam fiet tristis sensus, siue dolor, nisi anima cognoscat. quòd autem anima non cognoscat, hoc fit duabus de causis, uel quia anima quæ debet iudicare est occupata aliquo maiori motu, uel quia est affecta aliqua ægritudine.

Pro declaratione sexti aphorismi dicebam quid intelligeret Hipp. per dolorem, dixi dolorem, no capi pro effectu, sed pro causa doloris, quòd maxime erat necessarium ut difficultates tollerentur. declaraui quid mentem intelligeret Hipp. sicuti isti uertunt. & dixi quòd aliud est νοῦς, aliud γνώμη & διάνοια, unde appa-

rebat ueritas aphorismi, QVICVNQVE ALIQVA PARTE CORPORIS DOLENT, ET DOLOREM NON SENTIVNT, IIS MENS AEGROTAT. *Et quoniam hoc apparet in omnibus sensibus, quòd ubi uirtus cognitiua est effecta patitur, quicunque sunt experti in arte uiderunt ægrotos, qui cum sint ualde affecti, propter uitium existēs in primo sensorio, etiam quòd loquerentur, non sentiebant. neque calefactionem similiter neque gustum, neque uident, neque discernunt, ideo sunt ualde affecti, hoc enim constat, neque dubitandum est de quia est, i. quòd ita sit, quia patet experimento, sed quærenda est causa, quam heri inchoaui, perficere non potui, dixi enim quòd unumquodque sensorium recipit obiectum suum, sed quatenus sensorium, non iudicat obiectum, nisi concurrat sensus communis. cum igitur sensus sit in potentia in quolibet sensorio, & quòd actus fit à sensitiuo primo, stãte hoc fundamento, quod unumquodque sensorium particulare percipiat, & patiatur tantum, sed non iudicet, nisi concurrat uirtus cognoscitiua, sequitur quòd ubicunque istud primum sensitiuum aliquo uitio laboret, si modo uerum est, quòd sensoria habent obiectum in potentia tantum, & non iudicat, etiam si representetur obiectum sensibus particularibus, quòd uon sentit, si uerum est quòd uirtus cognoscitiua requiratur, ut ponat sensum particularem in actu, & iudicet. quot igitur modis huiusmodi uirtus potest occupari, tot modis percipientur*

ſenſus iſti particulares in actu . dupliciter autem poteſt impediri , uel quia fiat aliquis maximus motus in illa, quia occupetur maxime circa aliquod obiectum, reliqui uero ſenſus, etiam ſi offerantur illi uirtuti cognitiuæ , ipſos non ſentit , præter illud obiectum circa q, maxime occupatur . quia circa illud ita eſt occupata, ut non poßit alios ſentire, & eſt iſtud Ariſtotelis in primo de ſenſu , & ſenſili , ubi dubitat utrum ſenſus poßit duo ſimul contraria ſentire, & inquit, ubi magnus motus eſt in primo ſenſitiuo tunc motus minores non ſentiuntur , quoniam maior motus opprimit minorem, quoniam occupatus eſt circa magnum obiectum ita ut obtundat motum minorem, uerbi gratia ubi imaginatio occupatur circa aliud obiectum ualidißimum ſi deferatur poſtea aliud obiectum debile, tunc illud non ſentitur, eo quia cæteri ſenſus ſunt occupati , & implicati circa maximum obiectum propter eius maiorem motum, & in ſenſibus ipſis , nam ſi quis ſit occupatus circa aliquem magnum ſonum motu uehementi, tunc reliqui ſenſus diſtrahuntur, & magnus motus minorem obtundit, nam ſenſus communis eſt occcupatus circa aliud præterea eſt etiam alia cauſa, quoniam in ipſis ſenſibus interioribus ægritudo contingit, uel quia ſpiritus ipſi, cum quibus facultates animales agunt , ſicuti dicit Gal. quòd ſpiritus uel ſunt ipſæmet facultates , uel ſaltem ſine ipſis, non poſſunt operari, & ſunt earum immediatum inſtrumentum, ſunt impliciti , ſicuti contingit propter uapores

acres, & erodentes, ipsos spiritus destruentes, ubicunque ex putredine ipsorum malorum humorum, uel uaporum, corrumpuntur facultates, tunc impediuntur spiritus ipsi, & non operantur, & ideo phrenetici non cognoscunt amicos: sed tanto fortius, quando uapores ascendunt frigidi, tunc diminuuntur facultates, sicuti in lethargicis, uel cum auferuntur, nam contingit quandoque, ut propter uapores ipsos, non tantum spiritus corrumpantur, sed etiam substantia ipsa corrũpatur, & tẽperatura: nam operatio non debetur membris, licet operentur ratione temperaturæ, quæ fit mediante spiritu, potest etiam contingere ratione malæ compositionis uel ratione solutionis continui, sicuti contingit in magnis uulneribus cerebri, stante illo primo fundamento, quotiescunque uirtus cognoscitiua afficitur, tunc impediuntur sensus particulares. Sed quæritur modo de quo intelligat Hipp. manifestum quòd intelligit de affectu, qui contingit primo sensiterio, propter ægritudinem, non autem propter maximum motum excedentem, si illas laßitudines, quæ ab intrinseco contingunt intellexit, non illas quæ ab extrinseco, sed spontinas, quæ ab intrinseco contingũt, iam aphorismus clarus erit. his mẽs ægrotat. i. uirtus cognoscitiua ægrotat, DOLENTES. i. qui habẽt causam doloris, uel solutionem continui, uel malam temperaturam, non sentiunt, quoniam uirtus cognoscitiua non ponit sensum particularẽ in actu. Cõmentũ Gal. satis declaratum est uenio ad septimũ aphorismum.

APHO-

APHORISMVS VII.

QVÆ LONGO Tempore extenuantur, lente reficere oportet, quæ breui, breui tempore.

Continuatur hoc modo, & notetis continuationem secundæ particulæ, in qua non ita continuantur aphorismi, sicut in prima. in prima enim connectuntur, & optime continuantur à Galeno, in hac uero secunda particula nullam facit continuationem, nihilo minus potest hic aphorismus optime continuari. in superioribus enim aphorismis Hippo. loquebatur de laßitudinibus, quæ morbos prænuntiant, qui ex humorum multitudine causantur, qui morbi debent euacuari: ergo circa istam euacuationem, est attendendum, nam quidam sunt, qui subito debent euacuari, quidam qui lente, ideo statim hunc aphorismum subdit. ex uno opposito aliud declarat, propterea dicit quòd ubi facta est plenitudo in aliquo corpore paulatim facta, quia frigidi humores aggregantur in corpore, tunc lente sunt euacuandi, & lente sunt reficiendi. Aliomodo potest cõtinuari sicut sunt quatuor laßitudines tres à materia pendẽtes, quæ debent euacuari, de quarta autem laßitudine nihil pronuntiat, quoniam iam pronuntiauit, quia ex tali fit ideo docet quomodo curanda sit hæc quarta laßitudo, quæ est propter arefactionem, & dicit, quæ lente sunt extenuata

corpora, lente quoque reficere oportet, id est quæcunque corpora redduntur graciliora lente, non confertim debemus reficere causa huius rei consideranda est, sed oportet primo tria supponere dicta à Galeno, primum ut humanum corpus constituatur ex spiritu, humoribus, & membris solidis, tanquam ex tribus principijs essentialibus: in his tribus consistit tumor humani corporis, & ubi deficiunt, detumescit corpus, redditurq; propter sui absentiam corpus gracilius. secundum suppositũ est omnes facultates in his tribus consistunt diuersimode, primo consistunt in humoribus, intelligendo humores bonos, qualis est sanguis, siue massa sanguinea. secundo in spiritibus, tertio in membris solidis, ita quòd actiones ab his tribus prodeant, ab ipso sanguine, tanquam à materia patiente, nam nutriuntur ex sanguine, propterea dicebat poëta, uitam cum sanguine fudit. in spiritibus, tanquam in instrumento, quia mediante spiritu agunt. in mẽbris solidis, tanquam in subiecto particulari: nam sedes sua est in mẽbris solidis, ideo dicebat unumquodque membrũ agere secundũ propriam temperaturam: tertiũ suppositũ est, q̃ licet spiritus euacuetur, & humor, dummodo remaneat temperatura membrorum, restauratur uirtus deperdita, licet spiritus sint instrumẽta uirtutis, & sanguis est materia, nihilo minus dum mẽbra seruant propriam temperaturam, ut non destruatur suus humor radicalis, tunc facile uirtus deperdita restauratur, quia si uerum est, quòd agit membrum suas

operationes, dummodo ſit in ſua temperatura conſtitutum, & eſt illud, quòd dicebat Galenus, quòd & ſi in febre peſtilenti humores ſunt maligni, dummodo non accedat intemperies in ſubſtantia, & tēperie ſua, poteſt facile inſtaurari, quia perſtat uirtus, ſed ubi temperatura labefit, tunc deſtruitur uita. his poſitis Aphoriſmus declaratur. QVI LENTE EXTENVANTVR, LENTE REFICI DEBENT. ex primo ſuppoſito, quòd conſtituit corpus humanum triplex genus eſt, ſi deficiat ſpiritus, & ſanguis, deſtruetur moles corporis. Sed ſubito, quia iſti ſpiritus, & ſanguis ſtatim exire poſſunt. Vnde quando uidetis nares acutas, oculos cauos, tempora concaua, debetis uidere an ex aliqua ſubita euacuatione ſit facta arefactio, ubi hoc contingit, non tarde fit, ſed breui tempore, quoniam breui tempore exit ſanguis, & ſpiritus, poterit etiam ſtatim reſtaurari: ſed ubi membra areſiunt, non ita facile priuantur proprio ſucco, & areſcunt, ſed in tempore, & lente exoluuntur, ideo etiam lente reficere oportet, ubi hæc ſint facile eſt uidere, quomodo quæ ſunt inanita paruo tempore, ut quibus eſt inanitus ſanguis, & ſpiritus, & perſeuerant membra ſolida ſana, poſſunt breui inſtaurari. nam ſpiritus, & ſanguis ſtatim generantur. primo enim fit chylus in ſtomacho, in ſecunda coctione, quæ fit in hepate, fit ſanguis, quæ cum ita fiant, membra ſolida indigent plurimis concoctionibus, ſpiritus fit ex odore, & aere attracto regeneratur, & ita fa-

cile potest generari, & non tantum ex uapore sanguinis, sed etiam ex aere, ut dixi. & licet sit euacuatur spiritus, & sanguis, stante tamen temperatura membrorum solidorum, facillime potest generari. quia fiunt optimæ concoctiones. uerum non debet cibus offeri in tanta quantitate, sicut prius, eò quia est euacuatus calor, & sanguis, & spiritus: sed si offeratis, quæ sunt facillimæ concoctionis in debita quantitate, tunc facile regenerabitur sanguis, & spiritus, stante temperatura membrorum solidorum, stante uirtute, & facultatibus principalibus in illis. ita uidetis rationem manifestam cur breui oporteat refici. dicit oportet, quia nisi reficiatur statim inanito sanguine, qui est materia propria caloris natiui, & spirituum, qui sunt instrumenta uitæ, tunc fiet deperditio in propria temperatura membrorum, & tunc cum maximo labore restaurabitur. ergo necessario sunt restauranda, aliter substantia membri deperdetur. QVAE TARDE ex opposito patet hæc pars, extenuatio enim hæc peruenit usque ad membra solida, quæ calorem insitum deperderunt, & propriam temperaturam substantialiter: & cum deperdita sit, & arefacta, tunc paulatim ueniunt restauranda & est illud, quòd dicebat Auicenna, quòd longe facilius sunt siccanda membra, quàm humectanda, & ita difficilius corpora humectantur, quàm exsiccentur, & ideo gradatim reficere oportet, quòd si aliter fiat, non fiet nutritio, sed potius deperditio.

APHORISMVS VIII.

SI A' MORBO cibũ assumens quis non corroboratur pluri alimento uti significatur.

IN hoc secundo libro Aphorismi Hippo. ita continuantur, ut annuli in catena. dicebat Hippo. in alio Aphor. quòd corpora, quæ lente extenuantur, etiam lente sunt reficienda, at dicat quis, quomodo recte reficiuntur? docet hic rationem reficiendi rectam, inquiens, quando quis sumit cibum, & non corroboratur pluri alimento uti significatur, quòd si non assumat cibum, & non corroboretur, tunc euacuatione talis indiget. Sed dicat quis hoc est, quia non assumit cibum, & non quia indiget euacuatione, cum uideret hoc Gale. in commento statim quærit solutionem, & dicit aduertite, quòd iste aphorismus facit difficultatẽ maximam, quoniam apud antiquos græcos istud uerbum ASSVMERE CIBVM significabat capere cibum cum appetitu, & sine appetitu comedere, erat apud illos non assumere cibum. & ita hoc uerbum, quando quis assumit cibum cum appetitu, & non corroboratur, signum est, quòd pluri alimento utitur, quàm oportet, at si non assumat cibum, id est sine appetitu cibum assumat, & hoc idem accidat, ut nõ corroboretur, tunc eget euacuatione, hæc est sententia Galeni bona, & ingeniosa. sed domini dico, quòd in

utroque termino ſunt inſtantiæ, & utraque pars falſa, ſi ſecundum Galenum exponatur, & primo ſupponitur, quòd aliquis habeat appetitum caninum, ratione humoris mali exiſtentis in uentriculo poſt aliquem morbum, ſicuti contingit ex humoribus acidis, & pituitoſis in uentriculo, comedit iſte cum appetitu, & non corroboratur, & non utitur pluri cibo quàm oportet, ſed indiget euacuatione: quia non nutritur, ratione humorum exiſtentium in uentriculo, impedientium coctionem: ergo non uidetur fidelis Galeni expoſitio contra iſtam partem inſto. ponamus aliquem pati famem uacinam, eò quia ſit refrigeratus uentriculus, & obtundatur totus ſenſus uentriculi, ita ut non fameſcat, tunc enim omnia membra femeſcunt, præter uentriculum, & tamen indigebit euacuatione, imò indigebit repletione, quia tunc ſumitur cibus ſine appetitu, & ſi talis euacuaretur interficeretur. ergo ſi uolumus excuſare Galenum oportet dicere, quòd Galenus intelligit, quando dicit, ſi quis aſſumat cibum cum appetitu, & non corroboratur de appetitu naturali, non autem de appetitu, præter naturam. ſimiliter quando dicit, & ſi cui non aſſumenti cibum ſine appetitu, idem contingat: intelligit de appetitu naturali, id eſt quando quis eſt repletus.

Ego ita exponerem, ſi quis cibum aſſumens à morbo non corroboratur, intelligo de cibo proprie ſumpto, non de apetitu: nam ſorbitiones diſtinguuntur à cibo ſolidiori, nam ſorbitiones uocant cibaria humi-

da, cibus uero dicitur alimentum solidius, & potus est cibus, sed liquidus. cibus uero est solidior, ideo dicebat Hipp. quòd est facilius impleri potu, quam cibo dicit igitur quando quis erat in morbo, utebatur potionibus, cum uero est sanatus, si utitur cibo solidiori, & non sanatur, nec corroboratur, tunc pluri alimento uti significatur, quia uirtus non est ita ualida, ut poßit concoquere. quòd si quis non assumat cibum illum solidiorem, & non nutriatur, sed utatur potionibus, sicuti faciebat, quando ægrotabat, tunc dico quòd indiget euacuatione. ratio aphorismi talis est. debetis scire quòd corpus non alitur ex cibo, propter alteram duarum caussarum, uel propter defectum uirtutis, uel propter impedimentum cibi additum, si primo modo fiat, uel quia in propria temperatura corpus deficit, ubi non est aliquid uitij in membro, si temperatura corporis exsiccata est, tunc si das cibum, das cibum non conuenientem, quoniam tunc temperatura est labefactata ex morbo, oportet igitur ut humidiori cibo utaris, tum quia calor diminutus est, uel temperatura exsiccata, uel utrunque. alia est causa cur cibi non conficiantur, non quia sit diminutus calor naturalis, nec uiolata temperatura, sed stante robore membri, repletur aliquo humore deprauato, unde uirtus suffocatur, ita ut non poßit fieri attractio; quia ubi deprauati sunt humores in aliquo membro, tantum abest, ut attrahat membrum, ut potius expellat. postea uirtus concoctiua non conficit, quoniam ille hu-

mor crudus est, per deffectum, & ita frigidus, quæ frigiditas obtundit sensum, & uirtutem, uel erit cruditas per excessum, & ita adurit ex maxima caliditate, uel quia in porositatibus membri imbibiti sunt illi humores deprauati, ut non poßit fieri unitas cum membro, quoniam adest sordities, quando igitur quis cibum assumit solidiorem, tunc plus sumit cibi, quam oportet quòd si non assumat, & non corroboratur, tunc signum est, quòd est ratione humorum malorum deprauatorum existentium in uentriculo, & corpore, commune enim est omni cibo, ut qui facile concoquatur, facile corrumpatur, & deprauetur, ergo ubi sumitur cibus facilis concoctionis, & tamen non concoquitur, tunc signum quòd indiget euacuatione quia habet humores deprauatos, unde non sequitur atractio nec concoctio, & si concoquitur non unitur, unde per omnes uias putrescit: & hæc est ratio aphorismi: quando habes ægrum, qui conualescit, & incipis eum nutrire solidiori cibo, & audis illum aggrauari, & nõ nutriri, tunc iudica, quòd non habet suum calorem ualidum naturalem, unde redeas ad cibum suum humidiorem, ubi exhibueris cibum humidiorem, & non nutriatur, tunc iudica quòd talis indiget euacuatione, quia habet humores deprauatos in omnibus membris, quos oportet euacuare, propterea docet hic quomodo debet euacuari, et inquit oportet cõsiderare, quomodo, quia oportet primo facere corpora fluida, cũ purgare uolueris, ut hoc in aphorismo sequenti docet.

APHORISMVS IX.

CORPORA *cum qui purgare uoluerit, prius fluida facere oportet.*

GALENVS *declarans hunc aphoriſmum inquit, aliquos interpretari hoc fluuidum facere, ac ſi quis uellet euacuare per uomitum ipſum ægrum, præparabat enim ad uomitum, ut cum uellent uti elleboro albo, quo nos non utimur, propter ſæuiſsima accidentia. prius dabant oxymel ſimplex, deinde raphanum, poſtea accedebant ad* Elleborum. *& hoc eſt quo antiqui utebantur pro præparatione. hoc autem* Galenus *uituperat, non quia non ſit ita faciendum, quia quando uultis euacuare corpus, oportet ipſum præparare, & omnes uias aperire, ſed dicit* Gal. *quòd* Hipp. *aliud ultra, & maius uolebat. uult enim ut humores præparentur. nam inquit, præpares membrum quantumuis, & humores non ſunt parati, ſed lenti, & craſsi, & euacua ſolutiuo aliquo, tunc ſæuiſsima accidentia ſuccedent. quòd ſi humores fuerint parati ut ſi ſint uiſcidi abſtergantur, ſi craſsi incidantur, tunc facilis erit euacuatio, & optima, & ſecura. licet uiæ non ſint admodum diſpoſitæ, unde magis refert, quòd humores ſint parati, quam quòd uiæ ſint paratæ, & humores deprauati, licet debeant eſſe ambo.* Sed *unum eſt dubium tu dixiſti quòd ubi*

humores ſunt crudi, debemus prius concoquere, poſtea præparare, hic nihil dicit de concoctione, ſed tantum de præparatione. docet enim quomodo ſint præparanda excrementa, & tunc præparata ſunt quando ſunt concocta: ſed quandoque contingit ut natura concoxerit humores, & quia illi humores debent euacuari, & non poſſunt exire, quia uiſcidi, & craßi ſunt, ideo incidendi & abſtergendi ſunt. quando igitur dicit quod humores ſunt concoquendi, intelligit quando crudi ſunt, & non debent euacuari ſolutiuo pharmaco. ubi igitur corpus purgare uolueris oportet fluidum facere dupliciter, unomodo quòd paremus uias, aliomodo quòd paremus uias, & humores: non dicit de alia concoctione, quia ſuppoſuit quòd humores ſint concocti, quia indigent euacuatione. Quantum ad alium aphoriſmum ratio eſt, quoniam dicebat quod ſi non aſſumente cibum hoc idem accidit quia. ſ. non corroboratur, ſignum eſt quod indiget euacuatione, uult afferre rationem huius dicti, cur indigent euacuatione, & dicit quia.

APHORISMVS X.

NON pura corpora quanto plus nutris tanto magis lædis.

ISTA eſt una ratio, ſed non eſt illa in quam deſinit intellectus, dicebat enim Ariſt. quòd habentia

causas, & elementa non cognoscuntur, nisi præcognitione suarum causarum, & elementorum, bene scitis unam causam, sed intellectus ibi non acquiescit, quia potest dicere quis, quare non pura corpora plus lædis, quanto magis nutris? audiuistis quòd in illis non fit atractio, & si fit, non fit concoctio, & si fit concoctio, non fit unio, quoniam illæ sordities sunt imbibitæ in illis porositatibus, quæ non possunt uniri. non atrahunt, quia nolunt expellere sibi superfluum, uel si atrahunt, non concoquunt: uel si concoquunt, id coctum non uniunt, quoniam membra illa sunt plena humoribus depravatis, quæ non possunt uniri ratione sorditiei, & ita habetis quid sit facere corpus fluuidum.

APHORISMVS XI.

FACILIVS est impleri potu, quàm cibo.

ITa connectitur cũ tribus præcedentibus incipiendo ab octauo, ut uideatur unus aphorismus, hic enim, quòd dixi erat in fine octaui, declarat. in fine enim octaui dixerat, quòd si non assumente cibo idem accidat, quòd scilicet non corroboretur, signum est, quòd indiget euacuatione, & cum in duobus alijs subsequentibus declarasset, quomodo fiat euacuatio, quomodo præparantur corpora ad euacuandum, nunc occurrit uni tacitæ obiectioni, quia posset quispiam dicere, unde est quod quando quis cibũ assumit non cor-

roboratur, hoc eſt inquit, eò quia aſſumit cibum ſoli=
diorem, quàm conueniat, ex cibo enim ſolidiori cũ uir=
tus & calor debilis ſit, non corroboratur, eò quia non
poteſt illud nutrimentum conficere, ſed ex liquidiori
cibo corroboratur, eò quia eſt facilius impleri potu,
quàm cibo: & hæc de ratione aphoriſmi. FACI=
LIVS. hoc aduerbium poteſt dupliciter intelligi,
dicitur aliquid facile, quoniam in pauco tempore fit,
aliomodo dicitur facile non quia in pauco tempore
fiat, imò in multo tempore, ſed dicitur facile quia fiat
ſine labore, & ſine induſtria: primum autem cum la=
bore, & induſtria, ſed in pauco tempore, uerbi gratia,
in morbis ipſis, ut ſi curetur febris tertiana cum ſuis
accidentibus, iſta curatur in pauco tempore, nam in
quarto, & ſeptimo, ad plurimum curatur tamen cu=
ratur cum diligentia, & labore, & niſi quis curaue=
rit cum ſuis accidentibus. & cum induſtria, periculum
erit, ne incidat in ægritudines ſæuiſſimas, præterea ſit
Bubo in inguine contingens, curatur enim de facili,
non quia curetur in pauco tempore, ſed dicitur quòd
eſt facilis curationis, quia ſine induſtria, & labore cu
ratur. Tamen indiget multo tempore, ad hoc ut matu
retur, & curetur. & ſic tertiana erit difficilis, quoad
laborem, & induſtriam: facilis autem quoad tempus.
Bubo uero difficilis quoad tempus, facilis quoad cura=
tionem, & induſtriam, & laborem. hic autem Hippo.
facilius intelligit. quoad utrunque, & quoad tempus,
& laborem, id eſt quòd cibus ſit facilis reſtaurationis:

quia restauratur sine labore, & industria, & in pauco tempore. REPLERI uox est ambigua, accipitur enim & in bonam, & in malam partem: sed hoc in loco accipitur in bonam partem tantum, græci autem habent duas uoces ipsius repletionis, habent enim πλήρωσιν & πλῆθος, PLITHOS enim acccipitur in malam partem πλήρωσις in bonam. hic accipitur pro refectione illa, quæ restaurat aliquid loco deperditi. repletio enim hæc habetur tanquam genus ad refectionem. repleri enim in genere, quando aliquod corpus indiget restauratione, & nutrimento, ut cum aliquod corpus quòd euacuatum est, ad uitam humanam necessariam restauratur: nam restauratio est, quoties replemus aliquid, cui perdita sit substantia. secundo q; habuerit partes debiles, & ita ad restaurationem duo concurrunt, substantia deperdita, & debilitas partium: nam refectio secundum Galenum in lib. de const. artis med. est corporum gracilium cum infirmis uiribus, ad naturalem statum reductio, ut restaurentur corpora. habet enim commune hoc cum repletione, ut nunquam reficiamus corpus, nisi immune ab humoribus malis, iuxta præceptum illud Hippocratis corpora malorum humorum, quanto magis nutris, tanto magis lædis, ideo non conuenit nisi conualescentibus, uel ægris, & senibus sanis, conualescentes enim ideo dicuntur conualescentes, quoniam omnis causa morbi euacuata est, non differunt à sanis habitu, quia sani habent sanitatem in actu: conualescentes in habitudine,

& in fluxu.senes etiam sani sunt similes conualescentibus, nam à quacunque leui causa deperdunt sanitatem, sicut & conualescentes, habent enim debilitatem uirium, sicuti conualescentes ratione ægritudinis uitæ, sunt etiam exsiccati ratione caloris febrilis, ideo non possunt bene repleri, & refici corpora, quæ sunt plena humoribus malis, materia autem quæ potest hoc præstare est illa, quæ primo in qualitate neque calida nimis, neque frigida nimis est, sed temperata. nam si nimis calida essent, cum inueniat membra imbecilla, & uirtutem debilem facit calorem igneum, si nimis fuerit frigida cum calor illorum sit debilis, extinguet ipsum. quantum uero ad substantiam, oportet ut sit substantiæ liquidioris, quoniam facilius concoquitur, oportet igitur ut materia refectionis sit huiusmodi, & in qualitatibus sit temperata. hæc omnia habetis in Galeno, in fine secundi artis paruæ, potum intelligit Hipp. non quemcunque humidum potum, sed illum qui talis est, qualis est ptissana, & alica, quæ habent aliquem consistentiam, etiam uinum crassum. non autem intelligat aquam, aut uinum tantum, illa enim non restaurant. & Arist. in lib. de sens. & sen. cap. de odoratu dicit, quod illa, quæ debent nutrire, debent esse solida, & sicca, quia quòd debet nutriri, siccum est, debet enim uniri, & per hoc respondeatis omnibus argumentis antiquorum, utrum nutriamur humido & quando dicimus facilius est repleri potu, quam cibo, intelligit illud repleri, de his quæ præparantur ad hoc, ut fiant

nutrimentum, idest ad facilitatem refectionis. superius Hipp. uocauit cibum solidius nutrimentum & per potum alimentum liquidum, & fluens. sed notetis ne desit quicquam circa hoc, quòd interpres in commento peruertit aliter uertens quàm stet in græco. dicit enim quòd licet humidi potus nutriant æqualiter tamē habent ueleciorem coctionem, quàm cibus, græcus stat negatiue & dicit & si potus non nutriant equaliter, habent tamen unum, quòd uelocißime concoquantur, nam comparatur facilitas concoctionis, non autem substantia alimenti. sed intelligimus facilitatem concoctionis. & dicimus quòd facilius est repleri potu, quàm cibo uidelicet in minori tempore, & cum maiori facilitate, & hoc maxime indigent homines, qui debent repleri, sicut conualescentes. nam de conualescentibus proprie est sermo, qui post morbum restauratione indigent, dixerat enim superius, si quis à morbo cibum aßumens non corroboretur &c. & ita habetis uocem & sententiā declaratam. uult enim dicere, quod quando uolumus restaurare corpus debile, & gracile, curare oportet ut ipsum reficiamus cum materia humida, & non cum materia solida, ratio quoniam facilius est repleri potu, quàm cibo. rationem autem non aßignaui aliter Hipp. unde contingat quòd facilius potu, quàm cibo repleantur corpora, nos autem aßignabimus, & cur Hipp. rationem tacuerit. dixi antea Hipp. breuitatis studiosum fuisse, eo quia loquebatur cum doctis, supponebat enim uos scire quomo-

do fiat concoctio, & distributio, ideo credidit superuacaneum fore declarare, cur facilius sit potu, quàm cibo repleri, sed quoniam non omnes sciunt hoc, declarabimus nos quomodo fiat concoctio. concoctio sane fit à calore naturali secundum Hipp. & Gal. sed à quacunque fiat causa non curamus, sed uideo tres extitisse opiniones de concoctione ipsa. Prima fuit Hipp. & Gal. quòd scilicet concoctio fieret à calore innato, idest in materia apta ad concoctionem dum modo, sit materia præparata ad concoctionem, & calor efficiens. nec aliud requiritur. Erasistratus dixit, ad hoc ut aliquid concoquatur, oportet ut primo alteretur, & ad minima reducatur. habuit enim Erasistratus filiam Arist. & fuit maximus peripateticus: uolunt enim peripatetici, & hoc in fine de generatione & corruptione, quòd mollitio, & separtio ad minima concoctionem iuuent, ad hoc ut calor existens in uentriculo facilius concoquat neque Hipp. negaret, quin mollitio, & separatio maxime conferat. Empedocles autem uoluit, quòd concoctio fieret à putredine, & ita ex sola diminutione sine calore. & quòd per accidens calor concoquit, nam dicitur calor concoquere, eo quia diminuit. Ego nolo confutare opiniones, sat est quomodocunqne sit hoc unum est quòd liquidiora semper facilius concoquuntur, quoniam facilius diminuuntur, quàm solida, liquidum enim proprie uidetur natura calidi, si ponatis diminutionem ad minima facilius dissecatur liquidum, quàm solidum, quia minus resistit. si

per

per putredinem, etiam liquidiora facilius putrescunt, ergo facilius concoquuntur. præterea humida facilius distribuuntur, quàm solida, nam cibus primo in uentriculo concoquitur, deinde distribuitur, & ista distributio longè facilius fit in materia humida, quàm in solida, & sicca. quia facilius propellitur, & magis rebellis est sicca, quàm humida. quantum etiam ad uasa ipsa angusta, & ad uenas mesaraicas, facilius enim ista recipiunt humidum quam sicca, & melius continebunt humidum, quàm siccum ratione uirtutis propellentis, & ratione uirtutis continentis. & ita facilius est repleri potu, quàm cibo. uerificatur igitur aphorismus, quoniam quæ sunt liquida facilius concoquuntur, & distribuuntur: nam si debet fieri restauratio, oportet ut primo fiat concoctio, & distributio, sed humida facilius concoquuntur, & distribuuntur, ergo facilius restaurant: at dicat quis, dixit Hipp. esse facilius repleri potu, quàm cibo. contra argumētor sic, quòd naturaliter appetitur ab animali, debet esse sibi familiare, modo appetitus est calidi, et sicci, ergo illud etiam erit, quod facilius nutriet, ergo humidus cibus difficilius nutriet, quoniam difficillime poterit etiam uniri. Responsio ad hoc, quòd nos loquimur de nutrimento, quod fit ante restaurationem, & concoctionem, nō autem de nutrimento quod iam uult uniri, id est, quādo iam applicatur, quia dum coquitur etiam humidum crassescit semper, & intelligendo de nutrimento, quòd fit ante restaurationem

& concoctionem, dico quòd cibus solidus plurimo indiget tempore, & calore ad concoquendum. & in conualescentibus paruus est calor: ideo non possunt nutriri cibo solidiori, quia non possunt concoquere ipsum, & cibus humidus, cum pauco calore etiam indigeat ad concoctionem, ideo illis conuenit. nec etiam quilibet cibus humidus conuenit, & nutrit, sed cibus humidus qui habeat aliquam consistentiam, sicuti uina crassa, & ptisana, & alica. Sed miror neotericos, quomodo prætermiserint unam dubitationẽ pulcherrimam, & notatu dignam: dicit enim Galen. afferens authoritatem Hipp. in lib. de alimentis, quòd citius restauramus corpora odoratu, quàm potu. et ita uult q, odor nutriat. Contra quam opinionem est Aristo. qui uult odorem nullomodo prorsus nutrire. quòd autem nutriat, est auth. Hipp. in lib. de alimentis, & ex Galeno habemus, quòd ille lib. est Hippo. in eo lib. planè testatur odores nutrire uelociter. Plato quoque tenet odores nutrire. si sequamur Aristo. oportet contrarium tenere. arguit Aristo. contra nonnullos pythagoricos, (appellat enim pythagoreos illos, qui putant odoramenta nutrire) tribus argumẽtis. Sed antequam propono argumẽta, oportet primo uidere sententiam Hipp. & Arist. Sanè nemini dubium est quin Hippo. & Gal. uoluerint odores nutrire, & nihil esse aliud, quàm substantiam uaporosam defluentem à re odorabili, deuenientem ad uentriculum anteriorem cerebri, & ad sensorium odoratus. Aristo. in contrarium

An odor nutriat

argumentatur contra istos in lib. de sensu, & sensili, & inquit, si esset substantia uaporosa odor, uel esset exhalatio, humida, uel sicca, non humida, quia humiditas obtundit odorem, neq; sicca, propterea quòd si ita esset nõ fieret odor in aqua. Sed fit in aqua, ergo: nam pisces in profundo maris odorantur. secunda ratio si esset substantia uaporosa, esset inquit defluxus, sed si esset defluxus cum continuè defluat à subiecto odor, sequeretur quòd subiectum diminueretur, tabesceretq; propter continuam euaporationem illius substantiæ uaporosæ, sed non tabescit, ergo non est exhalatio substantifica. hæc sunt argumẽta Arist. Contra Hipp. Galenum & Platonem. opinio autem Arist. est quòd odor sit species quædam multiplicata in medio, non aliter quàm rei uisibilis species multiplicata per speciem in medio. quantũ uero ad materiam, dicitur quòd est siccitas quædam fundata in humido, nam inquit, quando humiditas enchyma, id est saporosa est bene concocta: tunc est odor gratus, quando uero est semicocta dicitur odor ingratus, cum uero cruda existit, nullus odor apparet. et uult Aris. quòd sapor iste, siue succus in materia humida, non transeat ad odoratum substantialiter, et corporaliter, sed uult quòd species ipsa odoris in medio multiplicetur, quousque ueniat ad sensorium odoratus, quemadmodum species uisibilis deuenit ad sensorium uisus, & inquit, quòd cum quinque sint sensus, duo spirituales, id est qui recipiunt per speciem obiecti, duo materiales, id est qui reci-

piunt obiectum materialiter, & corporaliter, sine speciei multiplicatione in medio, quòd iste sensus odoratus, est inter ista quatuor exquisitè medius. est autem medius, quia habet naturam utriusque, exempli gratia, si comparetur ad tactum, & gustum, habet siccitatem sapidam, & ita qualitatem sensus tactus ratione siccitatis, & cum sit siccitas sapida, percipit saporem, & ita habet qualitatem gustus: habet etiam, quæ sunt propria uisus, & odoratus, eò quia odoratio non fit sine multiplicatione speciei in medio, habet igitur quæ sunt propria quatuor sensibus, ideo dicitur medius, licet Arist. non declaret quomodo sit medius. hæc fuit sententia Arist. qui uoluit quòd nihil naturaliter defluat ad sensorium à re odorabili, ergo sequitur necessario, quòd non nutriat. tertio ratio Aristot. est ad hominem inquiens supposito etiam ò Plato quòd defluat substantia uaporosa per te. sed reliqua dicentur postea, in alia lectione.

Propter uerba quæ erant in commento undecimo Aphoris. quæ dicebant facilius est repleri potu, quàm cibo, incidit quæstio utrum odorata nutriant, dicebat enim Gale. in comment. odorata nutrire. quæstio hæc est difficilis: habet utrinq; authoritates maximas. ex una parte est Hipp. Plato, & Gal. ex alia Arist. et peripatetici Hip. & sui sequaces tenuerunt odores nutrire, Arist. omnino negauit: ut igitur diluamus hanc quæstionem admodum utilem, (tentant enim medici nutrire cum odoribus, quod si non posset fieri non om-

nia frustra tentarentur?) debetis igitur notare duos esse articulos distinguendos, nec possumus secundū scire nisi prius sciamus primum utrum scilicet nutriat odor nec ne, non possumus scire, nisi discutimus primum quid sit odor, cum etiam non minor sit discrepantia de substantia odoris, quàm de alimento. oportet igitur prius diluere quæstionem de odore: & aduertatis utrum, quòd Hippocr. uult odorem nihil esse aliud, quàm substantiam quandam uaporosam, defluentem ab odoratili re, deuenientem ad anteriorem partem cerebri. Aristo. autem negat omnino esse substantiam uaporosam, & notetis bene, quia non discrepant inter se circa obiectū odoris, id est de re odorata, conueniunt enim quia si consideretur odor prout est in re odorata, quòd nihil sit aliud quàm substantia quædam sicca, in qua quiddam est sapidum, siue enchymum saporosum, discrepantia igitur non est de odore prout est in re odorata in subiecto, sed est discrepantia, de medio, id est, utrum in medio multiplicetur per speciem, & spiritualiter an corporaliter, id est, utrum nihil transeat de corporeitate, ad sensorium odoratus: sicuti species uisibilis multiplicatur in medio. & oportet hic manere, & non confundere quemadmodum facit conciliator in suis quæstionibus, quæstione 155. Aristot. igitur uult ut obiectum multiplicetur per speciem, non autem corporaliter: propterea dicit, quòd odor erat medius exquisite inter alios quatuor sensus. de uirtute autem quæ indicat nulla est discre-

pantia, an materialiter, an per ſpeciem recipiat, clarum enim apud omnes quòd ſpiritualiter recipit, quantum attinet ad ſenſorium corporeum. Secundũ Hipp. alteratur, & recipit materialiter, nam duo ſenſus guſtus & tactus ſua obiecta recipiunt corporaliter, alij uero duo, uiſus, & auditus nõ corporaliter recipiunt, ſed ſpiritualiter, & per ſpeciem. & ideo dicebat Ariſtot. quòd ſenſus odoratus erat medius inter hos quatuor ſenſus, nam fundatur in qualitatibus ſenſilibus, in calido, frigido, humido, & ſicco, ſimiliter & guſtus, nam fundatur in ſapore, qui immediate fundatur in primis qualitatibus. Viſus autem quoniam color nihil eſt aliud, quàm lumen, quòd habet eſſe ſpirituale in medio, conuenit cum primis, quia fundatur in qualitatibus ſenſilibus primis, conuenit cum ſecundis & ſpiritualibus quantum ad medium, quia in medio multiplicatur per ſpeciem ſecundum Ariſt. & nihil corporaliter de ipſo recipit in ſenſorio: & hoc probat in lib. de ſenſu, & ſenſili: deſtructiue tamen tantum, non autem conſtructiue, ac ſi per diuiſionem diceret ſic, nam uel fit per ſpeciem multiplicatam in medio, uel propter uapores multiplicatos in medio, non propter uapores, ergo propter ſpeciem, quòd non fiat propter uapores, probat his argumentis. ſi multiplicaretur per uapores, tunc uapor eſſet, uel exhalatio humida, uel ſicca. non poteſt eſſe humida, quia fundatur odor in ſubſtantia ſicca, eſt enim ſiccum ſapidum, ergo erit exhalatio ſicca, non etiam ſicca, eò quòd uidemus pi-

ſces, & alia animalia in profundo aquæ odorari, at ſi eſſet exhalatio ſicca non poſſet exhalare in profundo aquæ odor, neque diffundi uſque ad profundum, cum ſiccitas ſui natura aſcēdat ſemper, ſed ponamus etiam deſcendere, tunc antequam eſſet in profundo deſtrueretur: ergo fit ab aliqua alia re aliter ſe habente. ſecunda ratio ſi eſſet uapor ſiccus, ſequeretur, cū ſit corpus, & ſubſtantia, quod ſubiectum odoris tabeſceret, quod non uidemus, ergo nihil realiter defluit, nihil corporaliter. tertia argumentatur ſic: ſi uapor ille deflueret corporeus, & pertingeret uſq; ad ſenſorium odoratus, impoßibile eſſet per quinquaginta, uel quingenta miliaria multiplicari, & deuenire corporaliter ad organum ipſum, ſicuti recitatur hiſtoria de illis uulturibus nam ferunt uultures ueniſſe per quingenta milliaria, ex odoratu multorum cadauerū, propter prælium cōmiſſum in peloponeſſo. In contrariam ſententiam uenit Hippoc. Plato, & Gal. qui argumentantur ſic, & primo ad hominem, duobus argumentis Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſili, dicit quòd odores calefaciunt cerebrum, quoniam cum ſit in proportione aliorum animalium cerebri, frigidius, & humidius, indiget calefactione; ſi igitur ex odore cerebrum calefit, ergo ipſum corporaliter odor attingit, ergo non per ſpeciem multiplicatur, nam ſi diſcurratis per omnia, quæ cauſant calorem, ſemper inuenietis calorem fieri à re corporea, nam nihil poteſt moueri, niſi corpus ſit. ergo aliquid erit corporaliter exiſtens cum odore. præ-

terea, dicit Arist. odores proportionari saporibus, ita quòd percipitur odor dulcis, amarus, quemadmodum percipiuntur sapores: sed istæ differentiæ sunt illæ, quæ insequuntur caliditatem corporis alicuius, neque enim dulce, neque amarum interitur, nisi in corpore aliquo. sicuti apparet in gustu, gustus enim recipit materialiter, & non per speciem, quoniam ad sensorium peruenit corporaliter, sine medio aliquo, non enim indiget medio. ergo et odor si illi proportionetur corporaliter deueniret. tertio argumentantur sic. experientia uidemus, quòd odorata, ubi fuerint acria fortia percipiuntur, usque ad sensum tactus: imò uidemus ex tali odore oculos mordicari, & linguam, ergo materialiter deuenit, & non per speciem. quarto certum est, quòd aromata omnia replent caput, sed repletio non fit nisi à re corporea, nam non potest esse à specie, sed nec imaginari quidem, ergo fit à re corporea. quinto argumentantur uis uidere, quòd sunt uapores, qui faciunt odorem? sunt enim quædam mixta, quæ non faciunt odorem, nisi confricentur sicut electrum, & hoc est ratione frigoris constipantis poros, ex fricatione aperiuntur pori, propterea exhalant uapores, qui ascendunt, & causant odorem. sexto quoniam ubi plurimum frigus, ibi odor minimus, & ubi calor ibi maximus odor, quoniam uapores in aere calido, & attenuato facilius ascendunt, in aere frigido non ascendunt. septimo uidemus quædam, quæ nihil uel parum olent nisi cõburantur sicuti

mirrha, & alia hmōi corpora, ergo odor erit uapor. octauo & est argumentum Theoprasti in lib. de odoratu, qui licet sit maximus peripateticus tamen coactus ueritate, dixit odorem esse substantiam corpoream, & dicit quòd unguentarij procurant odorata sua in oleis, eo quia uapores propter uiscositatem suam, idest ipsius olei retinentur, & non ita exhalant, & ideo cum faciunt unguenta sua, ponunt prius aromata quædam in oleo, ut oleū constringat aromata illa, & diu durent, & quanto magis oleum illud est maioris cōstrictionis, & tanto magis detinet odorata: propterea multi accipiunt oleum omphacinum, quia maximæ astrictionis est, nam quandiu exhalant uapores, tandiu exhalat odor quomodo sunt quidam quibus Axillæ fœtent, & hircum olent, & ubi mouentur magis fœtent, uidetis iam quot rationes utrinque afferantur. Videndum modo est utram partem sequi nos oporteat, & utra sit opinio uerior. neque ego uolo istos conciliare quemadmodum facit conciliator, quia discordia non est de subiecto odorabili, neque prout est odor in anima in actu, quia clarum est quòd in anima ē in specie, sed discordia est de odore prout est in medio, & recipitur in sensorio, neque enim consideramus ipsum prout est in sensorio actu, prout anima ipsum iudicat, nec prout est in subiecto antequàm deueniat ad actum, quia conueniunt in hoc, sed discordia est de odore, quando est in medio, antequàm anima ipsa iudicat, neque possunt aliquo modo conci-

liari. Conueniunt in termino à quo, & ad quem, & discordant in medio. Dico igitur quòd Hipp. uoluit uaporosam sustantiam multiplicari in medio. Arist. autem speciem tantum, circa hoc dicam meam sentētiam. Ego magis inclino in sententiam Hipp. & Gal. & Plat. quàm Arist. nec argumēta Arist. multum me mouent, quia nihil confirmant de suo, sed destruunt tantum opinionem aliorum. ego uellem audire argumenta confirmantia, non destruentia aliena. dicit. n. Arist. si esset substantia uaporosa, uel essent exhalatio humida, uel sicca. dico quòd est exhalatio sicca, quando dicit ergo non potest descendere in profundum aquæ maris, dico quòd si consideretur odor, prout est substantia, quòd uapores sicci possunt descendere, & prodire ad fundum aquæ, nam nonne mare est aqua, & uapores salsi tamen prodeunt? nam non datur elementum purum in mundo hoc semper enim est aliquid terreū, uidemus etiam quòd uapores calidi semper commiscentur cum aqua, & redditur aqua odorata. imò si aqua ebuliet, maximum percipietis odorem, nam in aqua stat sapor: pisces enim sentiunt saporem in aqua, in profundo maris. Ad secundum quando dicit si deflueret substantia uaporosa, tunc corpus in quo est odor tabesceret, dico quòd tabescit, sed sunt quædam subiecta quæ ita in parua quātitate tabescunt, ut in tēpore imperceptibili hoc fiat, sunt etiam quædam quæ cito tabescunt, sicuti rosa, flos, & quanto odoratior est, tanto citius exsiccatur, & arescit. Ad tertium quando

dicebat quòd eſt impoßibile ut per quingenta milia-ria multiplicentur odores, & deuenirent adodoratum ipſorum uulturũ, dico hoc an fuerit nec ne, eſt in opinione hominum. tamen plinius tradit quòd uultures percipiunt triduo tempus, quàm bellum conficiatur & ante cædem hominum, percipiunt cædem futuram, & cadauera proſpiciunt, & ſi percipiunt poteſt hoc eſſe etiam quòd ex multitudine tanta cadauerum per uentum deportatus fuerit odor per tot miliaria, & ita concedo hiſtoriam, quia cadauera erant infinita, ergo uentus poterit deportare odorem illum per tantum ſpacium. tenemus igitur ſententiam Platonis, Gal. & Hipp. multiplicari ſcilicet ſubſtantiam uaporoſam in medio deuenientem ad anteriores uentriculos cerebri, & hoc quantum ad primum articulum. Secundus Articulus erat utrum iſta ſubſtantia nutriat an non. Ariſt. ita eſt pertinax contra pythagoricos, appellat enim pythagoricos Platonicos, quòd omnino negat odorata poſſe nutrire, etiam quòd ſit ſubſtantia, & argumentatur ad hominem, ſuppoſito inquit quod odor ſit ſubſtantia uaporoſa dico quòd non poteſt nutrire, nam nullum ſimplex poteſt nutrire aliquid mixtum, ſed odor eſt ſimplex ergo odor non poteſt nutrire. Argumentum fundatur ſuper hoc quia ex eiſdem nutrimur, ex quibus conſtamus, ſed ex mixtis ſumus, ergo ex mixtis nutrimur. ſecundo nihil nutrit niſi coaguletur, quia concoctio fit in uentriculo per coagulationem, neque nutrit per elixationem,

nam aqua non potest coagulari, & consolidari, ut efficiatur pars nutriti, sed odor non potest coagulari ergo non nutrit. tertio quicquid nutrit primo per os pertransit, & in uentriculo concoquitur, sed odor non hauritur per os, nec concoquitur in uẽtriculo, ergo nõ est nutrimentum: transit enim per nares immediate ad cerebrum absque concoctione, quæ enim nutriunt, primo per os transeunt, deinde ad uentriculum, & ibi concoquuntur, deinde nutriunt. Hipp. argumentatur contra Arist. probando ex eodem met principio, per quod procedit Arist. & inquit, quòd odorata nutriũt, nam ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus. quamobrem argumentor sic. Spiritus animales fiunt ex uapore, ergo ex uapore nutriuntur, fiunt enim ex aere atracto per arteriam, & ex tenuiore uapore sanguinis, non igitur generantur spiritus ex alia materia, quàm ex uapore, & ideo ò Arist. tuum argumentum est contra te, quando dicis nullum simplex nutrit: compositum uerum est, & concedo, sed aduertas, quòd committis fallaciam æquiuocationis, quia nihil est in elementis, quòd sit simplex nam in uapore sunt quatuor elementa, sicut ponis tu in quarto meteororum, & ita dicimus quod uapor est corpus compositum dico igitur quòd uapor nutrit spiritus. tertio argumentor ab experimento: uidemus enim homines qui cadunt in syncopim, & sunt propè mortem, qui si aliquod odoratum offeratur, statim reuiuiscunt. Et Io. Damascenus uir Platonicus qui exposuit sextum librum epidemiarum

Hippocratis qui diuisus fuerat in octo partes in octaua particula affert exemplum de quodam;qui per tres dies permansit uiuus cum odore panis tosti. refertur etiam ab Arabibus de quodam, qui fuit nutritus per plurimas horas odore pomi.

Circa quæstionem propositam, utrum odor nutriat necne dixi, & satisfeci omnibus, & declaraui utrum odor multiplicetur per speciem in medio, an corporaliter. tandem deueni ad secundum articulum, in quo Arist. medicis contradicit, & supposito secundum pythagoricos, appellat enim Platonem pythagoricum, odorem esse substantiam quandam uaporosam, dicit tamen non posse nutrire, & audiuistis rationes, & primo erat argumentũ tale. ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus: sed ex solidis sumus, odor autem est res liquida, ergo non potest odor nutrire. secunda ratio nullum simplex potest nutrire compositum per idẽmet fundamentum, ergo odor non potest nutrire, tertium argumentum quòd nutrit debet coagulari, antequam nutriat, aqua enim non potest consolidari ergo non potest nutrire, quia est res liquida, sed odor est res liquida, ergo non potest nutrire, quartum argumentum erat, quicquid nutrit humanum corpus, ipsum nutrit, quia pertransit per debita instrumenta ante coctionem, sed odor non deuenit ad debita instrumenta ante coctionem, ergo non nutrit, deuenit enim primo ad ipsos uentriculos cerebri, antequam deueniat ad locum coctionis, idest ad uentriculum ipsum. In con-

trarium erant Argumenta Hipp. & Plat. quòd necessario nutrimur ex odore, quoniam ſpiritus nutriuntur ex uapore, ergo uapor nutrit per illudmet principium per quòd probabat Ariſt. ipſum non nutrire, per idmet dico Hipp. probat oppoſitum. præterea dicebat Hipp. in ſyncope applicamus odoramenta, ex quibus ſpiritus ſtatim reſtaurantur, & animal reuiuiſcit, & probatur cottidiana experimentia: attulimusq́; Argumentum de democrito, qui ex odore mellis, & pomi recentis cocti in furno, uixit per plurimos dies. & erat argumentum Io. Damaſceni. utrum modo hæc hiſtoria ſit uera necne, non curo de hiſtoriis, ſed ad argumenta Ariſt. uenio, & primo ad primum reſponſum eſt, nam quando dicit ex eiſdem nutrimur ex quibus ſumus reſpondeo & nego quòd conſtemus ex ſolidis tantum, ſicut oſtendimus anno elapſo, nam ex impetentibus, influentibus, ſpiritibus, & ex ſolidis, & ex ſanguine conſtamus, & ita quantum ad ſolida uerum eſt, quòd ſolida non nutriuntur ex uaporibus, ſed ſpiritus generantur ex uapore, & ex illo nutriuntur, generantur enim ex ſubſtantia uaporoſa, ergo ex eadem debent nutriri. quando dicebat ad ſecundam ſimplex non nutrit, ſed mixtum, dico quòd ſubſtantia uaporoſa mixta eſt, & non ſimplex. Ad ultimum quando dicebat quòd nutrit, debet tranſire per debita inſtrumenta ante coctionem, concedo totum. quando poſtea ſubiungis odor non tranſit per loca debita nutritionis, nego, quia bene uerum eſt

quòd ad nutrienda corpora solida debent pertransire per debita loca nutritionis, uidelicet per uentriculum, sed ad nutriendos spiritus non debent pertransire uentrculum, quia hoc non est necessarium. nam atrahitur aeris substantia, & in pulmone concoquitur & dico quòd nutrit spiritus, qui sunt pars tertia constituens corpus humanum, & hæc quantum ad quæstionem, cõciliator autem ita est confusus, ut nihil doceat.

APHORISMVS XII.

QVÆ relinquuntur in morbis, recidiuam facere consueuerunt.

HIC aph. continuatur cum præcedentibus in hunc modum, nam octauus uidetur quasi seminarium pariens, & producens istos reliquos, tanquã pater filias: si hic aph. respondet parti illi octaui aphorismi, quæ ita dicit, si non assumente cibo tertio idem accidat, signum est quòd indiget euacuatione: sed quare indigeat euacuatione, docet hic Hipp. quia cum nutris conualescentem, & non corroboratur his quibus debet nutriri ex cibo scilicet liquidiori, tunc signum est quod euacuatione indiget, quoniam quæ reliquuntur in morbis solent facere recidiuas. & hæc est ratio breuis, & docta. Sed antequam uenio ad declarationem sententiæ. declaro primum terminos. tria enim in morbis sunt. symptomata, morbus, causa. quando

inquit Hipp. quæ relinquuntur in morbis, non intelligit ſymptomata quia ſymptomata non relinquuntur in morbis, neque intelligit quippiam de eſſentia morbi, quia nec aliquid eſſentiæ morbi derelinquitur. ſed ait derelinqui eo quia materia, quæ morbum faciebat relinquitur, ſicuti habetis in Anaxione Aph. duodecimo, qui ter in morbum recidit, intelligit igitur materiam relictam, quæ derelinquitur in morbis, poſt CRISIM, ideſt poſtquam natura fecerit aliquem motum criticum: ſed derelicta ſit aliqua pars materiæ, quia non tota euacuata ſit, quoniam criſis non fuerit perfecta, tunc recidiuas facere conſueuerunt. CRISIM appello motum ſubitum, ſiue ad bonum, ſiue ad malum. criſis autem bona duplex eſt, quædam eſt perfecta, quædam imperfecta. perfecta criſis dicitur illa eſſe, quæ radicitus ſuſtulit omnem morbum, & totam materiam euacuat, & ſymptomata ſedat. imperfecta dicitur illa quæ facit quidem motum inuaſionis, ita quòd æger euadit ab ægritudine, quia ceſſat morbus, & febris, & ſymptomata ceſſant, ſed non omnis materia euacuata eſt quod poteſt contingere ratione imbecillitatis uirtutis continentis, uel expellentis, uel propter materiam rebellem coctioni, quia craſſa ſit, uel uiſcoſa, uel quia ſit maligna propter malam aliquam qualitatem, quòd ſi fuerit uirtus expulſiua debilis, debetis adiuuare ipſam, ſi contentiua nimis fortis, & ipſa quoque eſt adiuuanda, ſi materia rebellis præparanda eſt, ſi uaſa non ſint parata, oportet uias parare, nam

inquit Hippoc. corpora cum quis uult purgare fluida prius faciat oportet RECIDIVAS recidiuum proprie antiquis significatur id, quòd cum prius fuerit destructum, iterum redit in pristinum statum. Sicut dicit poeta recidiuæ pergama Troiæ. per metaphoram etiam dicuntur morbi recidiui, quando destructi sunt, deinde in suum pristinũ statum redeunt. Sententia igitur aphorismi est, ubi post crisim imperfectam aliqua materia relicta fuerit in corpore, solet facere recidiuam. ratio autem Aphorismi talis est, nullus humor alienus in corpore est aptus conuerti in nutrimentum, sed humor talis omnis necessario, relinquitur in corpore à natura, quòd relinquitur à natura putrescit, & quòd putrescit facit febrem, ergo, quòd relinquitur post crisim imperfectam recidiuam facere consueuit. declarat hoc Arist. quarto problem. problemate 14. ubi dicit, quòd non ita amamus pediculos, qui generantur ex nobis, sicut amamus filios, dicit quòd hoc est, quia generantur ex excremento, quòd est alienum ab humano corpore. quantum ad secundum dicit quòd cum calor naturalis nõ possit concoquere, derelinquitur materia ab ipsa natura, et à calore naturali, & inde putrescit, quòd relinquitur à natura, eò quia putredo fit quoties derelinquitur à calore innato, quia accedit calor præter naturam, & humor qui relinquitur in uenis est alienus: ergo necessario putrescit. Sed contra hanc rationem multi argumentantur, humores relinquuntur à natura, & tamen

non putrescunt, quia uel transeunt per urinam, uel transmittuntur per secessum, uel in abscessum, & in ipso maturantur: ergo non est uerum, quòd necessario relinquitur à natura, ut putrescat, præterea tu dicis unum aliud quòd præcipue putrescunt humores, quoniam sunt in loco calido, contra, imò quanto sunt in loco calidiori, tanto melius concoquuntur, nam in conualescentibus calor naturalis adest, & est debilis, ideo concoctio debilis, quod si esset fortior concoctio esset melior, & potior, istæ dubitationes sunt reales: ad quas sic respondeo. & dico ad primum, ut melius rem teneatis, quòd duo sunt actus naturæ à philosopho, & medico considerati, uidelicet generatio, et concoctio: debetis enim hos actus cognoscere omnino, nam generatio differt à concoctione, licet enim uersentur circa idem subiectum tamen differunt tanquam species quædam à suo instrumento, à quo fit. generatio enim non fit à natura, sed ab instrumẽtis, quæ sunt actiua à caliditate, & frigiditate. Albertus credidit frigidum nõ ingredi opus naturæ, duæ enim istæ qualitates sunt necessariæ ad quãlibet generationem, & istæ bene ragendo, bene coagulando, bene componendo, sunt in causa generationis, mollitiei, lineationis, ita ut quandoque sit magis necessaria frigiditas, ut coagulet, figat lineationes, quandoque magis necessaria caliditas. Concoctio autem uersatur circa instrumenta passiua, circa siccum, et humidum componendo bene humidum, cum sicco, ac bene distribuendo, & alia huiusmodi: &

quoniam coctio nihil habet aliud facere, quàm bene concoquere, quòd crudum est, ideo frigiditas nihil potest facere in coctione, imò si accidit frigus, maxime nocet. imò coctio potius præparat, quã quod generet. præterea una sola qualitate utitur coctio, calore scilicet generatio uero duabus utitur, & ita hæ differunt. opposita uidetur generationi. ut ait Arist. primo meteorũ putrefactio, & magis quàm corruptio: ibi enim Arist. distinxit hæc optime. putrefactio igitur cum sit opposita debet habere oppositas operationes, & cum generatio fiat per proportionem, quæ est inter calidum, & humidum, id est, quando bene dominatur calidum humido ipsi, tunc fit generatio, cum uero humiditas, & siccitas non bene dominentur, tunc fit corruptio, non generatio, ut quando diminuitur frigiditas, & augetur nimis caliditas, & quòd dicimus de generatione, dicamus etiam de re genita: nam quæ generant etiam conseruant: quamdiu caliditas, et frigiditas bene cõseruant in nobis humidum ipsum, tamdiu conseruamur & nos. Sed ubi caliditas augetur, & diminuitur frigiditas, tunc aucta caliditate sequitur putredo, quoniã non terminat caliditas, sed fit calor igneus, et cum primo conseruaret caliditas subiectũ nunc corrumpit, & est causa putrefactionis, sicuti apparet in febribus pestilentibus, & putridis, & licet quandoque caliditas extrinseca adiuuet tamen immediate hoc faciens est caliditas intrinseca. alia causa putrefactionis est quoties caliditas minuitur, & frigiditas augetur

intrinſeca, ita quòd non poteſt facere calor diſtributionem, & concoctionem, tunc ſeneſcit corpus, & hæc propria eſt ſenectus ſenſibilis, ab extrinſeco etiam fit putrefactio, quando caliditas extrinſeca ipſa intrinſeca eſt maior, ita quòd trahit ad ſe totam caliditatem intrinſecam, uel quando frigiditas extrinſeca extinguit caliditatem intrinſecam, ita quòd cõtabeſcunt corpora. iſtæ ſunt cauſæ putredinis reſpectu qualitatum actiuarum quandoque ſequitur reſpectu paßiuarum ſtante eadem caliditate, & frigiditate, cũ augetur humiditas, & ſuffocatur calor ita ut non poßit terminare & obtinere ſubiectum, tunc ſequitur putredo. oppoſitum uero coctionis eſt, cruditas fit enim cruditas à frigore & non à caliditate ſtantibus his ſcitis quomodo putrefactio ſequatur, tum propter cauſas agentes, & cauſas paßiuas, propter ſcilicet humidum redundans, ſequitur ex hoc quòd erunt uarij gradus putredinis, prout erunt uarij gradus caliditatis: & frigiditatis, magis, & minus ubi enim aliquid iſtorum ſuperauerit, fiet etiam putrefactio abſolute. nam ubi calor naturalis eſt, oportet ut habeat materiam obedientem, & proportionatam, & contra. Ad aliud, quando dicebatur contra Galenum in abſceßibus, ubi abſceſſus, ſiue apoſtema maturatur, ibi enim materia eſt aliena, & tamen maturatur, & concoquitur, ergo non eſt uerum, quòd materia exiſtente aliena neceſſario putrefactio ſequatur. Reſpondeo, et dico, quòd materia in abſceſſu, non omnino eſt aliena, uel rebellis,

nam ſi omnino eſſet aliena illa materia, uel rebellis, ita quòd calor non poſſet dominari, illa neceſſario putreſceret: quoniam materia ſuperaret calorem abſolute, unde neceſſario ſequeretur putrefactio, ſed quia in apoſtematibus, quæ maturantur, materia non eſt omnino aliena, & rebellis, ideo non putreſcit abſolute, bene putreſcit, Sed ſecundum quid eò quia materia non eſt ita aliena, quin calor naturalis poßit aliquomodo concoquere, & agere aliquid in ipſam: nec poteſt ita in ipſam agere, ut conuertat ipſam in nutrimentum ſui, agit tamen ita ut det illi quandam formam, & formam meliorem quam poteſt illi dare, neque enim uera eſt concoctio, quando materia ſuppurata eſt. Sed eſt medium quoddam inter putrefactionem, et coctionem nõ eſt etiam putredo uera, quoniam omnino non fætet: efficitur autem materia illa alba, eò quia membra in quibus generatur ſuppuratio illa, alba ſunt: & cum non poßit fieri concoctio uera, fit, & generatur quoddam, quod dicitur pus. quòd quidem habet formam mediam inter generationem, & concoctionem. & licet calor naturalis non dederit illi formam perfectam, quia tamen materia illa non eſt omnino rebellis, & aliena quia tamen quadantenus concoquitur, ſignũ eſt, quòd materia illa non eſt in totum aliena, putreſcit tamen, ſed mediomodo, & quòd iſtæ ſuppurationes ſint mediæ inter generationem, & concoctionem teſtis eſt Hipp. qui dicit in ſuppuratione fieri dolores, in generatione autem materiæ non fiunt:

ergo putreſcit, etiam in ſuppuratione, ſed quoquomodo, non autem ſemper, & abſolute, ad aliud, quando dicebatur, quod caliditas exiſtens in membro, quantum in ſeipſo, quòd debet conſeruari, ſed materia eſt rebellis, ideo non poteſt concoquere, dico & ſciuiſtis, quòd & ſi ſit calor, oportet tamen ut materia ſit obediens calori, & ſi putreſcit materiá, hoc eſt per accidens, eò quia calor agens in materiam, quoniam materia non erat obediens fecit putrefactionem, ſed per accidens, quia ſi fuiſſet obediens concoctioni, eam concoxiſſet, non autem putrefeciſſet.

APHORISMVS XIII.

QVIBVSCVNQVE criſis ſit, his nox grauis antecedit.

HIC eſt decimus tertius Aphoriſmus, qui cum ſuperioribus continuatur. eſt mos Hippocr. in hac particula ut ſumat occaſionem ex his, quæ in præcedenti Aphoriſmo dixerat, & facit Aphoriſmum ſubſequentē, quia enim dixerat ſuperius in alio Aphoriſmo QVAE DERELINQVVNTVR IN MORBIS, RECIDIVAS FACERE CONSVEVERVNT. quia fecerat mentionem de criſi, ideo hic docet quando ſit futura criſis, & quid ſubſequatur, & ita ſic dat modum, quo poßimus cognoſcere criſim futuram, non autem factam, quia criſis facta

nota est. & est proprium Hippo. ut dixi, quæ occulta sunt docere, manifesta prætermittere, cum autem crisis, antequam fiat, sit occulta, et difficilius cognitu, ideo docet quemadmodum cognosci debeat crisis, antequam fiat, & quando, postquam facta fuerit, perfecta: & ita aphorismus habebit duas partes, quantum attinet ad aphorismi ueritatem, seu rationem, prius oportet declarare uoces ipsas, secundo rationem, ultimo dubitationes, si quæ erunt. circa igitur primam partem, est notandum quid sit crisis, si uolumus ueritatem aphorismi assequi: CRISIS est nomen metaphoricum, sumptum à iudicijs ipsis, quæ fiunt in foro: sicuti enim inter litigantes fiunt multæ altercationes, & motus, ex quibus inde oritur iudicium in ipsis, ab ipso iudice, ita medici per metaphorã transtulerunt ad morbos. ita ut quando inter morbum, & naturam fit lis, fiunt enim in illa lite motus maximi, ex quibus medicus ipse iudicat & tales motus appellantur crises, utrum modo dicatur crisis quando lis incipit, uel quãdo pugnat, uel quando finita pugna est, est dubium in primo de crisi Gale. recitauit tantum opiniones, & dicit crisim capi pro subita mutatione, siue ad bonum, siue ad malum. Quidam uero acceperunt crisim tantum ad bonum, alij pro solutione, & termino morbi. Alij pro solutione quidem morbi acceperunt, sed pro solutione, quæ est ad bonum, non ad malum. ut igitur inueniamus modum, quo poßimus attribuere hoc nomen, secundum quòd conuenit, uideamus Hippocratis et Ga-

leni opinionem. Gal. ait in morbo posse fieri sex mutationes, uel enim morbi terminantur ad salutem, uel ad mortem subitò, & ita duæ mutationes. uel terminatur quidem sed non subito, quia paulatim, uel ad salutem, uel ad mortem. & iste motus est contrarius primo, nam primus subito terminatur hic non subito, & ita duæ aliæ mutationes. uel terminatur mixto modo, ita ut morbus incipiat terminari ad salutem subito, postea quod residuum est paulatim terminatur, exempli gratia sit facta in morbo subita mutatio, uel ad salutem, uel ad mortem, deinde paulatim terminetur ad alterum istorum, cum igitur sint, inquit Galen. sex istæ mutationes aduertas, quòd quando dicimus crisim, absolute, & sine additione aliqua prolata, intelligitur de crisi perfecta, quæ subito tendit ad salutem: quando uero attribuimus nomen ad suum oppositum ad mutationem scilicet, quæ est ad mortem, tunc non dicimus crisim absolute, sed dicimus crisim cum termino distrahente, id est crisim malam dicimus, & non simpliciter, quemadmodum dicimus etiam hominem mortuum, & hominem absolute, cum enim dicimus hominem absolute, intelligimus hominem perfectum, cum uero dicimus hominem mortuum, intelligimus de homine imperfecto, id est mortuo: cum additione illa mortuum, ita dicendum de crisi. Crisis enim incipit cum accidentibus, & perturbationibus, si terminatur ad salutem, dicitur crisis obsolute, si ad mortem, dicitur crisis mala, de alijs uero duabus mutationibus,

quæ non ſubito terminatur. Sed paulatim, non dicitur hoc nomen criſis, de alijs uero, quæ mixtæ ſunt, dicitur criſis, quoniam ſapiunt naturam criſis quæ dicitur perfecta, & naturam criſis, quæ dicitur imperfecta, & mala, quando enim ſubito mutatur, licet paulatim poſtea terminatur, ſi tendit ad ſalutem, dicitur criſis bona, ſed imperfecta, eo quia non perfecte mutauit hominem ad ſalutem, quando uero tendit ad mortem, dicitur criſis mala. ſed non ita mala ſicuti prima, quia dat ſaltem indutias morti, & ita patet quibus ſit attribuendum hoc nomen criſis, & quibus non: ex quibus etiam colligitur. quid ſit eſſentia criſis, nam nulla eſt, quin ſit ſubita mutatio, uel ad bonum, uel ad malum, & hoc eſt quòd dicebat Gal. quòd criſis eſt ſubita mutatio. Quæritur modo cum criſis ſit ſubita mutatio, utrum dicatur criſis quando incipit illa mutatio, an quando deſinit, & terminatur mutatio illa id eſt debeo ne ultimum terminum uocare criſim? recentiores in hac re neſciunt ſe explicare: afferunt enim tantum authoritates, & ita in maximis uerſantur anguſtijs, & cum uolunt ſoluere, magis implicant, & intricant. in primo lib. de diebus decr. Gal. mouet quæſtionem, quis nam dies criticus ſit appellandus, an ille in quo incipit mutatio, an ille in quo ſoluitur morbus, dies enim ille in quo fuit facta agitatio, eſt ille in quo morbus fuit ſolutus. & non alia ratione dicitur dies criticus, niſi quia ſit criſis in illo. ergo quærere de die critico, eſt quærere de criſi, ideſt utrum agitatio

ſit criſis, an ſolutio morbi. notetis hic, & hanc rem diſcatis, traditur enim & ab Ariſt. & à Plat. & uideatis authoritates iſtorum magnorum uirorum quo modo debeant uos excitare, & extricare à quæſtionibus, inquiunt enim quòd debetis ſemper naturam rei inquirere ſicuti hoc loco facit Galenus, explicat enim primo naturam criſis, dicit enim nos non poſſumus ſcire utrum in decimatertia die an decimaquarta fiat criſis, niſi præcognoſcamus quid ſit criſis, & inquit quòd criſis habet tres conditiones, quæ totam illius naturam integrant, primo enim oportet ut habeat agitationem præcedentem, ſecundo oportet ut habeat expulſionem, uel propenſionem ad partes extrinſecas, uel intrinſecas, ſi ad partes extrinſecas dicetur euacuatio, ſi ad intrinſecas, dicetur abſceſſus. tertio oportet neceſſario ut habeat (intelligendo criſim ueram, & bonam, quoniam natura rei eſt conſideranda in his, quæ ſe habent ſecundum naturam) debet igitur tertio habere, hoc ut ſoluat, & terminet morbum. his ita ſtantibus quid oportet dubitare de die illo, in quo fiunt omnes iſti motus perfecti, an dicatur criticus nec ne, ubi integratus eſt omnibus ſuis numeris dicetur ſanè criticus, ſed ubi tantum materia ſit agitata, nunquid ſit criſis illa? dico quòd non eſt criſis ſed, eſt pars criſis, nam ubi requiruntur plura ad aſsignandam rei alicuius naturam, ſi non omnia aderunt, ſed unum tantum, non poſſumus dicere quod ſit totum, nec dicemus, eſt una pars, ergo tota rei natura, reſpondebimus au

tem per partem nihilominus,& si hoc sit uerum,debetis tamen notare, quòd quando consueuimus ita facere,& Gal.& Auic. ita faciunt quandoque in lib.de sub.facultatum animæ nolunt exquisite loqui de aliqua re,accipiunt nomen aliquod conueniens illi rei,& si non sit proprium illius rei,quemadmodum fecit Plato,dum appellauit plantas animalia,eo quia noluit ex professo loqui, cum autem ex professo loquitur, tunc distinctè loquitur, & animalia à plantis separat,& ubi tantum una pars est, per partem respondemus, & licet crisis habeat tres illas partes diuersas, quia tamen est unus motus continuus, & quatenus continuum pars habet denominationem totius,ut si diceremus equi sunt in stadio,quia sunt in parte stadij si autem ex professo loquamur.& distincte, non dicemus equos esse in stadio sed in parte, quia non occupant totam partem stadij,ita dicimus à pari,ista est crisis, non quod sit perfecta crisis, sed quia est pars crisis, nam incipit,& hoc modo appellauit Gal. principium crisis,crisim,in primo de diebus criticis. quando dicit q; si in decimotertio factus fuerit paroxysmus, et nox præcedens facta fuerit grauior,tunc in decimoquarto est expectanda crisis, & solutio morbi,hic appellat crisim solutionem morbi.præterea etiam uocat agitationem crisim, & ita partem nomine totius,& hoc in eodem met lib. quando dubitat an dies prima possit esse dies critica, sed dicas est agitatio præcedens solutionem morbi, ergo agitationem appellat nomi-

ne crisis totius, & hoc facit, quia nolebat exquisite loqui, et ex professo, et ita potestis soluere omnes dubitationes, quia quando accipit agitationem pro crisi, accipit partem pro toto, sed an hoc nomen crisis attribuendo parti, conueniat magis solutioni morbi, an agitationi. dubium est: dico quòd magis conuenit agitationi, quàm solutioni: & hoc dicit Gal. in lib. de crisi ubi dicit, ET ISTAM AGITATIONEM CRISIM APPELLAMVS & ratio huius est quia ex agitatione, & motu, sequitur solutio morbi, et quia agitatio est causa solutionis morbi, ideo uerius attribuitur nomen crisis causæ, quàm effectui. ACCESSIO, scitis quid sit accessio, est enim pars deterior periodij, habet enim periodus quatuor partes principium augumentum, statum, et declinatationem. deterior pars est quando augetur morbus, usque ad statum, et exacerbatur. accedamus modo ad declarationem aphorismi. Hipp. hoc loco uult docere quomodo possimus cognoscere crisim, antequam fiat: & inquit quòd quando crisis fit nox præcedens grauior apparet, hic sunt multa declaranda, ubicunque CRISIS FIT est uidendum cur sic loquitur Hipp. & utitur uerbo fit, cum uelit docere crisim, antequã fiat. dico eorum omnium quæ fiunt, principia sua sunt incognita, & occulta: quia leuia sunt, exempli causa nauta cognoscit tempestatem futuram in mari, cum uidet in mari agitationem, quando igitur incipit agitari, tunc cognoscit futuram tempestatem, quia non-

dum est, sed ex agitatione illa, præuidet futuram tem-
pestatem, similiter cum uos uidetis aerem obscurum,
& nebulosum fieri, tunc dicitis futuram pluuiam, est
enim aer ille nebulosus, & obscurus, principium quòd
dicitur obscurum futuræ pluuiæ, dicitur principium
occultum, quia non cognoscitur nisi à perito, uult er-
go dicere Hipp. quòd difficultas præcedens in nocte
nihil aliud significat nisi quòd crisis incipit, & tunc
cum medicus uidet noctem præcedentem molestam, an
tequam accedat paroxysmus, quia licet paroxysmus
sit pars deterior alijs, lætatur tamen medicus, quia
præuidet crisim futuram, & uictoriam naturæ supra
materiã: astantes tristantur quia uident ægrum uexa
ri ob agitationem, non adhuc ab ipso perceptam, un-
de timent, & tunc est inditiũ q, incipit crisis, & quod
in paroxysmo futuro erit maxima agitatio, & crisis.
non quòd non in principio esset etiam crisis, sed quia
incipit occulta, in paroxysmo autem efficitur manife-
sta omnibus, pergit autem & dicit, NOX PRAE-
CEDENS PAROXYSMVM, uidendum etiam
est de qua nocte intelligat, si supponatur quòd crisis
fiat in die, tunc nox præcedens erit difficilior, hoc est
clarum, quòd intelligit de nocte præcedẽti illum diem,
sed si supponatur, quòd fiat crisis in nocte de qua no-
cte erit intelligendum, an de illa præcedente paroxys-
mum, an de illa in qua fit paroxysmus? non possumus
intelligere de præcedenti, quia est dies immediate præ
cedens, neque de illa in qua fit, quoniam non præcedit,

quomodo igitur dicit nox præcedens erit grauior? dico quòd per noctem præcedentem intelligit partem illam noctis, quæ præcedit partem in qua fit paroxysmus, exempli gratia si in nocte fiat paroxysmus hora octaua, tũc hora prima noctis dicetur nox præcedẽs. at dicat qs qd si paroxysmus fiat prima hora noctis?

Audiuistis quemadmodũ sententia Hipp. talis erat, quòd ubi crisis incipiebat nox antecedens grauis erat, audiuistis etiam cur Hippocr. usus sit illo uerbo FIT CRISIS in tempore præsenti, dixi, quando crisis fit eò tempore, tunc nox antecedens grauior apparet, & quòd quando paruus est motus, tunc est principiũ crisis apud peritos, sed apud uulgares non est crisis, nisi quando maximus motus est, & fit accessio, & dabamus exemplum de nebula ascendente obscura, etiam quòd sol luceret, est principium pluuiæ, licet non pluat, similiter de mari dedimus exemplum. ubi enim incipit mare agitari, tunc est initium futuræ tempestatis, licet non sit à pari dicendum, quòd in nocte illa in qua apparet grauitas, non apparet crisis, quia est principium crisis, & est motus obscurus. apparet inde crisis in tempore accessionis manifesta, dicit igitur, quibuscunque fit crisis, reuera enim tunc incipit crisis, postea futura est nota apud uulgum, cognoscetis autem, quando incipit, quoniam nox præcedens semper erit difficilior, & non fit crisis perfecta, nisi in exacerbatione, nam nihil aliud est crisis nisi subita mutatio ad salutẽ, nox igitur semp difficilior erit, his qui-

bus futura est crisis. his positis uidetur satis declarata prima pars Aphorismi: apparet etiam ratio, quare ita sit, quòd nox præcedens difficilior sit, quoniam tunc incipit agitari humor, qui repugnat naturæ, nam inter morbum, & naturam fit pugna: sed tunc difficilis pugna est, unde apparet etiam nox illa difficilior, & hoc quantũ ad rationem, modo si recordamini unum, heri considerabamus super uerbis Hippo. quando dicebat nox præcedens fit difficilior, de qua nocte intelligat, eò quia si contingat accessio in nocte, dicebamus non posse intelligi de nocte antecedenti, eò quia dies antecedens illam noctem erit longè difficilior, quàm sit illa nox: quia quanto magis propinquat crisis tanto maior fit motus, & agitatio: quòd si in nocte fiat paroxysmus, inter quam noctem, & paraxysmum nullum cadit medium, quòd tunc pars noctis præcedens partem eiusdem noctis, in qua fit paroxysmus, erit illa, quæ indicabit futuram crisim, ut exempli gratia, si hora octaua noctis accedat paroxysmus, tunc prima hora noctis incipiet humor agitari, & exacerbari, quòd erit significatum, & principium crisis futuræ, nam tunc modo huc, modo illuc miser se uoluit, & nescit quid sit, nisi quòd quæritur: & hoc habetisin primo de crisi à Galeno. Sed adhuc dicat quis, quid si prima hora noctis paraxysmus fiat? quæ erit nox præcedens difficilior? erit igitur necessarium, quòd si debet præcedere nox, quòd sit illa in qua mediat dies, respondet Galen. ad hanc difficultatem, & dicit, quòd

non est differentia in hoc utrum præcedat nox, uel dies, quia dies ille præcedens erit difficilis: sed quæret ille, cur Hippocrates dixit NOX difficilior? Respondet Galen. quòd hoc ideo est, quia in nocte præcedente paroxysmum, facilius percipitur molestia, id enim temporis ægri dormiunt, & sunt liberi ab omni cura, & tunc somnus impeditur, & non possunt dormire, & causam huius ignorant, propterea, quia magis sentiunt grauitatem in nocte, quàm in die, ideo dixit Hip. magis de nocte, quàm de die fieri grauitatem, et principium crisis, hæc est sententia Galen. & ratio huius. Sed est alia ratio, eò quia sæpius contingit, ut crises fiant in die, quàm in nocte, quoniam nocte colligitur, & concentratur totus calor, eò quia cum natura uult aggredi morbum, tunc fit collectio omnium uirtutum, & resistit, in qua resistentia fit agitatio illa, & motus: in die uero fit paroxysmus, eò quia calor est expansus, & expanditur, ideo debilis est quoad resistentiam, non enim resistit, fit tamen calor fortior ad expellendum, sed in pugnam fit debilior, eò quia si debet pugnare, oportet ut calor totus ligetur, quòd fit in somno, unitur enim totus in somno, unde potest pugnare, & hinc est quòd frequentius fit paroxysmus in die, quàm in nocte, in nocte autem fit frequentius principium crisis, sed dico, quòd non est differentia, quia æque bene percipitur molestia in nocte, ut in die: NOX VERO SVBSEQVENS LEVIOR EXISTIT, MAGNA EX PARTE. facilis est

sententia,

ſententia, quòd leuior ſit clarum eſt, quia iam facta eſt agitatio, & criſis, & ſolutio morbi, at dicat quis cur addit MAGNA EX PARTE? cum uideatur hoc debere ſemper eſſe, dicit Gal. quòd cum ſit criſis, ferè ſemper ſaluantur homines, & raró intereunt, niſi ſit conſtitutio peſtilens, nam ſi ſit peſtilens conſtitutio, de his non intelligitur, quia eſt motus naturæ coactus: Cogitur enim natura à malignitate materiæ ad expellendam materiam, ſed nos loquimur de motibus criticis, non ſymptomatibus, & dicimus, quòd ubi terminatur motus ad ſalutem, ſemper nox ſubſequens magna ex parte leuior eſt: dicit MAGNA EX PARTE, quia plerunque contingit, ut in expulſione materiæ moriantur ægrotantes, et fiat illa uictoria cadmæa. quia euacuatur illa materia peccans ſimul, & cadit uirtus, & ita moriuntur, ac ſi quis interficeret inimicum, & ſimul interficeretur ab inimico. ſed dubitant quidam: uidetur Galen. & Hippocr. quod dixerunt, male dixiſſe, imò totum oppoſitum aiunt eſſe, non enim uidetur quòd fiat criſis cum maximo labore, quoniam non fit niſi cum eſt materia concocta, & tunc cum materia concocta eſt, nullus eſt labor, ſed longè peior debebat eſſe agitatio, et labor, quando materiam concoquendam natura aggreditur. Reſpõdeo ad hoc, & dico, quamuis materia concocta ſit, tamen ex multitudine materiæ maxima, quæ confertim agitatur, & euacuatur, percipitur maxima agitatio, & motus in corpore, & tunc uirtus, & calor innatus patiuntur

maxime in corpore, quia agitati exoluuntur, & quã=uis inimicus humor peccans fugiat, quia uincatur, ta=men quacunque parte ruit ille humor confertim mo=tus posternit, si ruit per aluum, facit dolores, pertur=bationem, & quandoque syncopim, si ad caput ruat, facit delirium, si per urinam, dum peruadit renes, do=lores maximos, ita ut uideantur uexari dolore colico. erat aliud considerandum in cõmento Gal. ait. n. Gale. IVDICATIO EST SVBITA IN MORBO, MVTATIO FIT AVTEM NATVRA SE=PARRANTE MALA À BONIS, *Natura sem per concoquit materiam primum, deinde incidit, & præparat ipsam ad expulsionem, neotherici hoc uide=runt, & ille maxime Tadeus Florentinus, & cũ tene=nerent oppositũ, quòd ego teneo, uidens Tadeus hunc locum, exponit, & ait, quòd separare potest duplici=ter intelligi, unomodo abstergendo, & incidendo ma=teriam, aliomodo separando humores, qui sunt in cor pore: & deducendo illos ad locum expulsionis debi=tum, uidelicet ad intestina, ad urinam, ad sudores, & inquit, quòd separatio sump'a secundo modo subsequi=tur primam separationem, ita quod separatio primo modo antecedit concoctionem. & hæc est Glosa re=centiorum. Gal. ait, primo separat, deinde præparat. quòd autem Gal. per præparationẽ non intelligat de=ductionem humoris ad locũ debitum, uidete: dicit sepa rat bona à malis, nam aliud est separare bonũ à ma=lo, & aliud est deducere humorem proprium ad lo=*

cum expulsionis proprium, sed concedatur diuisio Tadæi, nec laboremus de sua separatione, sed de præparatione, dicit enim Galen. præparat, per præparationem ad excernendum, intelligit illud quod dicit Gal. in Ahoris. illo: CORPORA VBI QVIS PVRGARE VOLVERIT, PRIVS FACERE FLVIDA OPORTET. per fluida intelligit præparare, & tunc post ipsam concoctionem, quia iam facta est concoctio crudorum: sed quando humores sunt uiscidi, debent abstergi, & incidi, quando enim natura concoxerit materiam, statim separatur utile ab inutili, & quod utile est retinetur pro nutrimento, quòd inutile expellitur. sic uiscidum, uel crassium præparatur à natura, ut excernatur, & inde deducitur ad locum proprium expulsionis, & hæc est sententia Galeni uerborum.

APHORISMVS XIIII.

IN PROFLVVIIS alui mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat.

HIC est decimus quartus Apho. pulcherrimus, qui cũ præcedentibus continuatur in hunc modũ, dicebat. n. in aphorismo superiori, quòd quibuscunque crisis fit, nox præcedẽs grauior: declaraui quid sit crisis, & quomodo tripliciter capitur, et quoniam non sufficiebat medico cognoscere crisim, quando adest, sed

oportebat etiam cognoſcere, quando terminata eſt ad bonum, uel ad malũ, & hoc ante euacuationem ipſam id eſt in tempore, in quo fit euacuatio ipſa, propterea in hoc aphoriſmo docet, quomodo debeamus cognoſcere criſim ante euacuationem ipſam terminaturam ab bonum, uel ad malum, & inquit in PROFLVVIIS ALVI: licet uideatur ſimplex, & facilis aphoriſmus eſt tamen artificioſus, ut intelligatis optime aphoriſmum oportet habere terminos diſtinctos, PROFLVVIVM ALVI nihil eſt aliud, quàm excrementum, quòd per aluum redditur præter naturam, præter naturam autem excernitur, quando excernitur, quòd peccat, uel in qualitate, uel in quantitate, uel in ſubſtantia, uel in horis, id eſt tempore, & uicibus. in qualitate, ut cum bilis pura, uel pituita pura exit: in quantitate quando nimia quantitas exit. in ſubſtantia, ut quando exit nimis craſſum. uel durum, uel nimis liquidum. in horis, ut quando non conſuetis horis exit, in uicibus, ut quando frequentius exit quàm oporteret. quandoque autem iſti fluxus appellantur græco nomine διάρροιαι & fit διάρροια, ubi propter imbecillitatem inteſtinorũ, uel fortitudinem membrorum expelluntur materiæ: quandoque appellatur fluxus colliquatiuus ut accidit in peſtilẽti febre, colliquantur enim membra, & humores boni, & mali ratione maximæ putredinis. quandoque appellatur fluxus dyſentericus, qui fit ratione acrimoniæ humoris erodentis inteſtina. quandoque appellatur ſtomatichus.

quandoque lientericus, quandoque hepaticus. quandoque criticus, quando per crisim fit euacuatio, & de hoc ultimo hic intelligit Hippocr. & si intelligeretis aphorismum de alijs fluxibus, falsus esset, nec possent uerificari uerba Gal. & Hippo MVTATIONES EGESTIONVM. mutatio excrementi potest dupliciter intelligi, uel quia mutatur in propria substantia excrementum ipsum. uel quia mutatio fit de specie in speciem, mutatur enim in substantia excrementum, quando humor primo exit crudus, deinde concoctus, uel quando primo exit adustus, deinde minus adustus, est enim idem humor semper. mutatio uero de specie in speciem dicitur, quando primo excernitur pituita, deinde incipit excerni bilis, uel contra, primo bilis deinde pituita. hic autem Hippoc. intelligit mutationem, quæ fit de specie in speciem, ut etiam exponit Galenus. NISI AD MALA FIAT MVTATIO notetis, quia nisi distingueretis, Aphorismus esset falsus. mutatio ad malum si intelligatur sicut sonat Aphoris. erit falsus. propter enim defectum nominum contingunt quandoque dubia. malum enim potest dupliciter intelligi, absolute & secundum quid, exemplum bilis dicitur humor malus collatus pituitæ. pituita est in uia ad sanguinem, bilis uero est excessus. dicitur etiam malus absolute, quando humor habet aliquam malam qualitatem, græcus codex optime habet nec in illo contingit difficultas aliqua, differunt enim κακὸν & πονηρὸν. πονηρὸν enim dicitur quoddam flagi-

tiosum, & prauissimum, & longe peius quàm κακὸν hic Hippo. intelligit πονηρὸν.i.malum secundo modo ceptum, idest pernitiosum, his positis aphorismus facilis erit dicit igitur IN PROFLVVIIS ALVI MVTATIONES EXCREMENTORVM IVVANT idest in profluuijs, quæ fiunt in motu critico mutationes iuuant, intelligendo mutationes quæ fiunt de specie in speciem, quando natura perfecte euacuat, ut cum primo euacuat bilem, deinde pituitam, tunc est signum quòd natura uult exquisitissime euacuare, si intelligeretis alios fluxus, & mutationẽ quæ fit in substantia, tunc pessimũ esset dicebat enim Hipp. secundo prognosticorum com. 23. quòd ubi apparet egestio uersicolor, tunc morbus est diuturnior, nec est deterior priori, quia non tollitur malitia, sed saltem indicat ægritudinem diuturniorem fore, ratio est, quia indigemus multo tempore ad concoquendum humorũ uariationem, in diebus criticis mutatio de specie in speciem iuuat, quia humores sunt concocti, at dicat quis cur in illa etiam multitudine non contingit idem? hoc ideo est, quia non sunt concocti, sed ubi sunt concocti, tunc quanto plures exeunt tanto maius signum est quòd natura optime concoxit, exquisiteq; euacuauit corpus. intelligendo profluuia critica uerum erit, NISI MVTATIONES AD MALVM. at dicat quis, si euacuetur primo pituita, deinde bilis, deinde adusti humores, nonne euacuatio illa uertitur ad malum? Respondeo non est mala ista euacuatio, sed

est mala euacuatio quando accidit humorum colliquatio, & sunt deprauati propter putredinem, uel quando exeunt humores synceri, ut optime dicit Hipp. in tertia particula Aph. sexto, IN MORBO DIVTVRNO FASTIDIVM CIBI, ET DEIECTIONES SYNCERAE MALVM. Inquit Gal. quòd syncerae egestiones nihil aliud sunt, quàm humores calidi priuati omni humiditate, & indicant esse consumptam omnem humiditatem, & ita mali per uiam caussae, quoniam faciunt dysenteriam, & si colliquatiui exeunt, sunt mali per uiam caussae, nam indicant quòd plurima putredo est in corpore, quia putredo est confirmata in substantia cordis, & moriuntur aegri NISI IGITVR AD MALVM FIAT MVTATIO, idest nisi fiat mutatio ad synceras egestiones, uel ad colliquationes humorum & putredines.

APHORISMVS XV.

VBI FAVCES aegrotant, aut tubercula nascuntur in corpore.

PLENVS est artificij, & miro ordine conscribitur hic aphorismus & continuatur cum praecedenti fuit enim mirabilis connexus istorũ aphorismorum in decimoquarto aphorismo Hipp. locutus est de crisi, & quoniam crisis duobus perficitur in=

ſtrumentis, euacuatione, uel abſceſſu. oportet enim ut primo ſit agitatio, ſecundo euacuatio aliqua, tertio ſolutio. cum enim propelluntur humores per extrinſecas partes, tunc terminatur per abſceſſum. in decimo quarto egit de criſi, quæ terminatur per euacuationem extrinſecam dicebat enim IN PROFLVIIS ALVI MVTATIONES EXCREMENTORVM. & declarauit quæ futura eſſet bona, quæuè mala, & dicebat quòd quando fiunt uariæ expulſiones ita quòd mutentur de ſpecie in ſpeciem, tunc bona criſis futura eſt, & euacuatio. quando uero excretiones mutantur ad ſynceras egeſtiones, ita quòd humores ſynceri excernantur, uel mutantur ad colliquationes, & putredines, tunc futura mala criſis eſt, nunc uult oſtendere in hoc aphoriſmo, quæ mala, quæue bona criſis futura ſit: quando terminatur ad abſceſſum, & ita erunt expletæ omnes terminationes criſium, ſiue ad intrinſeca, ſiue ad extrinſeca terminentur. inquit igitur VBI FAVCES AEGROTANT, AVT TVBERCVLA. uult dicere quòd ubicunque criſis fit per abſceſſum, debemus, ſi uolumus cognoſcere nunquid ſit bona criſis nec ne, aut motus non criticus, inſpicere excrementa nam ſi excrementum fuerit bilioſum, non erit motus criticus, at ſi excretio fuerit ſimilis excretioni ſanorum, tunc erit motus criticus. & audiatis quomodo uult Hipp. id nos docere ſed conſideremus prius uocabula FAVCES dicitur locus anguſtus. eſt enim ſpacium, in quo eſt æſo-

phagus, & arteria, & ibi terminatur larinx, totũ.n. ſpacium in quo ſunt illa uaſa à græcis dicitur pharinx AVT TVBERCVLA codex græcus habet φύματα, tuberculũ dicitur de eo qui facit tumonem, & indicat extuberationem extrinſecam φῦμα autem dicitur enaſcentia quædam, id quòd à corpore enaſcitur, ſiue ſit abſceſſus, ſiue petechiæ & maculæ illæ, quæcunque igitur è corpore enaſcũtur, omnia illa φύματα à græcis appellantur. uertit interpres nomine particulari, quòd erat uertendum nomine generali. uertere debebat enaſcentia quæcunque contingunt in corpore. φυμάτων autem quædam ſunt intrinſeca, quædam extrinſeca ſolet enim quandoque natura præcipite: agere humores intra, & facere φύματα intrinſeca, de his autem nunc non eſt ſermo, quoniam quando huiuſmodi eſlorationes fiunt in partibus intrinſecis, exitiale admodum eſt. ſed quoniam loquimur de morbo ſalubri ſimpliciter, uel nõ exitiali ſimpliciter, ideo de extrinſecis phymatibus uidetur ſermo hic eſſe. & notandum eſt circa iſtud phyma, & philotheus optime adnotauit, unum inquam neceſſarium quòd ex Galeni dictis elicitur, cũ ſit abſceſſus in humano corpore nõ ſit niſi, uel per participationem, uel per tranſmutationẽ. per participationem .i. per metadochem quotieſcunq; exiſtente multa materia in corpore ita ut natura non ſufficiat ad expellendam eam, licet tentet omnes uias expulſionis cum non ſit ſufficiens ad hoc, ut totam materiam expellat facit abſceſſum quemadmo-

dum contingit in peſtilenti febre præterquam quòd enim materia exit per fluxum colliquatiuum per metadoxim facit puſtulas illas, quæ petechiæ uocantur & non eſt motus criticus ſed ſymptomaticus imò non tantum apparent maculæ illæ quæ ſunt, pernitioſæ neque urinæ ſubiugales, ſed exit materia per abſceſſus magnos & carunculas & ita per metadoxim & participationem & hoc fit quando natura non eſt ſufficiens ad expellendum materiam per unam uiam tantum plures igitur tentat. Alius eſt abſceſſus qui fit per metaſtaſim quoniam humor tranſmittitur de una parte in aliam nam plerunque facit tranſmutationem de uno loco nobili ad locum ignobilem uidelicet ad cutim ubi igitur fit huiuſmodi tranſmutatio non quia ſit plenum corpus ſed quoniam natura eligit partem illam quoniam materia dominatur à natura ſiue modo hoc ſit propter uicinitatem uenarum ſiue propter aliud tunc dicitur fieri per metaſtaſim & quando ita apparent excretiones naturales & ſic habetis duo genera abſceſſum. unum quòd fit per metaſtaſim quando humor dominatur à natura & expellitur de loco nobili ad ignobilem. Alterum eſt quòd fit per participationem .i. per matadoxim ex iſta diuiſione philothei habetis omnes ſolutiones dubitationum EXCRETIONES per excretiones habetis quòd non intelligit unum genus excretionum ſed omne genus quomodocunque fiat. ſi bilioſa fuerint, ſiue urinæ bilioſæ, ſiue ſputum bilioſum ſiue excretiones ſiue ſudo=

res, Quot enim modis poteſt materia excerni à natura tot inquam modis intelligitur excretio. BILIOSAE hoc nomen domini uarij uarie interpretantur, quidam enim dixerunt quod ſi fuerit excrementum pituitoſum, non indicabit illos abſceſſus eſſe per participationem, imò inquiunt pituita indicat corporis plenitudinem, nonnulli dixerunt bilem quandoque ſumi à Galeno pro pituita & præcipue in illo libro de morbis, ibi enim appellat bilem omnia excrementa quæ ſunt in corpore unde inquiunt dicit SI BILIOSAE, ideſt ſi fuerit aliquod excrementũ non naturale in corpore ſi hoc uerum eſſet. certe foret non dignum Hippocrate & utrum modo intelligat eo modo in lib. de morbo eſt dubium an lib. ille ſit Hipp. nam ægritudines quæ fiunt à frigido humore paulatim contingunt & non terminantur per criſim. ſed ægritudines acutæ cito terminantur & per criſim terminantur. & notetis quòd nunquam inueniuntur excremẽta quin bilis ſecum ſit admixta, nam non dicit quando bilis apparet ſed ſi bilioſa fuerint, & dicitur bilis nota maioris famæ ab Auic. eſt enim admixta cũ multa aquoſitate. Intelligit igitur Hipp. bilioſa excrementa in quibus portiones bilis apparent etiam ſi ſit pituita, ſunt enim alij humores, ſed cum illis admixta eſt tunc tutum eſt corpus nutrire per ipſum nutrire debetis ſcire ſicuti dixit in Aphoriſmo illo octauo SI A MORBO QVIS CIBVM ASSVMENS, & cætera. nutrire eſt proprie cibo ſolidio=

ri agere non liquidiori, dicitur homo nutriri quando uescitur solidiori cibo. his positis audiatis modo declarationem Aphorismi, ubi abscessus exteriores apparuerint in corpore ut cognoscas an sit motus criticus an symptomaticus oportet inquit inspicere omnia excremẽta, quæ per aluum per urinam per sudorem & tandem quæcunque excernuntur à corpore, an sint biliosa necne, nam si erunt biliosa erunt excrementa præternaturam, si iudicatis in excrementis ipsis biliosa dominari, idest præternaturam uerbi gratia sit materia crassa biliosa, sudores biliosi, urinæ biliosæ, ita ut admittant aliquem colorem in panno lineo, tunc iudicabis quòd abscessus est per metadoxim, idest per participationem, si fuerint autem excrementa naturalia tunc dices esse abscessus per metastasim, idest per transmutationem. sed dicat statim quispiam, tu dicis quòd loquitur tantum de abscessibus extrinsecis & tamen dicit Hipp. VBI FAVCES AEGROTANT, nonne fauces sunt intrinsicæ ergo uidetur quòd nõ solum de extrinsecis sed etiã intrinsecis loquatur respõdeo cũ uideret Hipp. abscessus salutares præter cynãche qui sunt abscessus ancipitis naturæ, neque enim sunt intrinseci neq; extrinseci nam abscessus qui sunt in faucibus & uidẽtur dicuntur extrinseci præter cynanche quæ sunt pernitiosæ & inquit Hipp. ubi in faucibus apparent abscessus & non uidẽtur dicuntur exitiales sed ubi in faucibus apparent abscessus & oculis uidentur dicuntur tales abscessus extrinseci, &

ſalutares, recenſuit igitur Hippoc. etiam inter extrinſecos qui habebant naturam ancipitem, & uoluit illos nominari inter abſceſſus extrinſecos, quia potuiſſet quiſpiam dicere, quid de illis abſceßibus, qui ſunt in faucibus, & tamen terminantur ad ſalutem, & plerunque curantur: ideo uoluit inter abſceſſus extrinſecos nominare aut TVBERCVLA ego legerem potius PHYMATA nam ubi uidetis phymata extrinſeca illi abſceſſus ſunt ſalutares omnes, uideatis Galenum ubi loquitur de cynanche, & paracynanche. Gal. unum in cōmento notat, & dicit quòd Hipp. duos propoſuit ſermones oppoſitos & in ambobus unum conſequens dimiſit neceſſarium & quoniam Gal. ſub obſcure dixit, debeatis per oppoſitos ſermones intelligere, ſi bilioſæ fuerint excretiones, & ſi excretiones fuerint ſimiles ſanis, iſti ſunt oppoſiti ſermones. habere enim excretiones ſimiles ſanis, et habere bilioſas inquit Gal's opponūtur ſed in ſingulo iſtorum dimiſit Galenus unum. nam SI BILIOSAE FVERINT EXCRETIONES, eſt propoſitio una conditionalis, quam debet aliquid ſequi. quid ſequitur nimirum quòd corpus ægrotat. nam ſi quis uiderit urinam bilioſam, ſputa citrina, craſſa fetida, nunquam dicet corpus eſſe ſanum: ergo uerum eſt, quòd ubi bilioſæ fuerint excretiones, ſequitur corpus eſſe ægrū. in iſto oppoſito facit conſequentiam completam Hipp. ſed illud quòd dimittitur, eſt id quòd ſequitur ex conſequentia prima. ſ. quòd non eſt nutriendum corpus,

nam prima consequentia nota erat scilicet quòd si fuerint biliosa excrementa, sequitur quòd corpus ægrotat, ergo si corpus ægrotat, istud quòd sequitur non erat notum scilicet ergo corpus non est nutriendum, in lib. enim de locis aff. prima consequentia erat nota, nam in lib. illo probat Gal. quòd indicationes debent sumi ab actionibus læsis, & ab excrementis mutatis, sed hic excrementa sunt mutata, ergo corpus ægrotat, si ægrotat sequitur quòd corpus non sit nutriendum. intelligatis non omne nutrimētum, sed non est nutriendum nutrimento solido, se bene aliquo humido nutriendum est. ergo Gal. uult quòd Hipp. dimiserit in prima illa consequentia ergo non est nutriendum. in secundo uero opposito dicit Gal. quòd dimisit illud, quòd immediate sequebatur ad conditionalem, s. ergo corpus est sanum, sed dicit qnòd deuenit ad id quòd sequitur ex prima consequentia, debebat enim dicere si excretiones sunt similes sanis, ergo corpus sanum, si corpus sanum, ergo nutriendum, non intulit immediate consequens sed intulit illud, quod ex ipso sequitur cur autem hoc fecerit Hippocrates? hoc ideo fecit, quia non erat necessarium dicere, nam dixerat superius corpora malorum humorum quanto magis inutris, tanto magis lędis. non fuit igitur diminutus quia fuit hoc supra declaratum, ergo artificiose dimisit in prima consequentia conditionali, id quòd ex immediata consesequentia sequebatur, s. ergo non est nutriendum, quia iam fuerat declaratum in secunda conditionali, dimisit

consequens immediatum, & intulit illud quòd ex illo consequenti sequebatur, eo quia non erat repetendum, quoniam contrariorum eadem ratio est. nam non erat disciplina digna Hippocrate, cum dixerit si excrementa sint biliosa, & præternaturam (nam idem est præternaturam & biliosum) ergo corpus ægrotat. quòd etiam dixerit si excrementa sunt sana ergo corpus est sanum, sed dixit ergo corpus nutriendum est, quia hoc nõdum declarauerat, proterea determinate dicit, quòd si corpus est sanum, quòd iam oportet ipsum nutrire cibo solidiori. utilitas igitur est quòd scimus ex hoc, quando crisis facta bona, & quando mala & quando nutriendum, & quando non, & si sit nutriendum, quo modo nutrimento sit nutriendum: Apparet etiam quo modo sit respondendum dubitationibus.

APHORISMVS XVI.

VBI FAMES *non est laborandum.*

HIC Aphorismus cum præcedenti eodem ordine continuatur, audiuistis. n. quomodo Hipp. loquebatur de crisi, & quomodo crisis perficiebatur, uel euacuatione, uel per abscessum, & audiuistis quæ esset euacuatio bona, & quæ nam mala, & qui nam essent abscessus boni, & mali, nunc docet, quando, etsi relinquitur aliquid in morbis, non sit euacuandum, etiam quòd necessitas urgeat, & inquit, quòd ubi erit

indigentia in corpore, ideſt alimenti penuria, tunc non eſt euacuandum, neque aliquid in corpore mouendum. uſus eſt communi uocabulo LABORANDVM quid ſit laborare dicam in declaratione aphoriſmi, oportet primo ſcire quid ſit fames: licet ſit male uerſum fames, nam melius interpres uertiſſet indigentia, uel exuritio, græci dicunt λοίμος & πεῖνη limos idem eſt quòd indigentia. πεῖνην autem eſt fames naturalis dicit enim Galenus πεινεῖν, ideſt eſurire, dicuntur illi, qui ad extremum famis deuenerunt, qualis fuit fantes ſaguntina, & non eſt contentus definire limos. ſed etiam teſtimonio antiquorum comprobat, quod homines in illo oppido coacti ſunt comedere legumina, unde poſtea inciderunt in ægritudines peſsimas, in tertia particula aph. hoc dicit præterea citat aliam authoritatem, quæ eſt in primo prognoſticorum, primo inquit, ubi enim uiderimus talem famem, & diſpoſitionem, uidere oportet an paſſus ſit limon, ideſt famem ergo limos ſemper in malam partem accipitur. LABORANDVM græci dicunt πονεῖν. πόνος, enim labor dicitur, eſt enim agitatio corporis, & animæ motus peruenit ad finem. ubi ſit defatigatio, & laſsitudo, ergo non quodlibet exercitium dicitur πόνος, & labor, ſiue tranferatur ad animum, & corpus, unde etiam πονὸς ponitur pro dolore, quoniam cum defatigatione, & laſsitudine fit, ſiue in corpore, ſiue in mente fiat, non eſt igitur intelligendus aphoriſmus de fame naturali, ſed de fame nõ naturali, nam ubicunque eſt penuria, & indigentia alimenti,

menti, dicit quòd non debemus laborare, & est aphorismus uniuersalis tàm ægris quàm sanis conueniens, quòd non oportet laborare, id est uti exercitio uehementi, & ubi ægri sunt, et habent penuriam alimenti, inquit, quòd non debent laborare: intelligẽdo in ægris de quocunque motu, id est non est euacuandum aliquo genere euacuationis, isti dicuntur labores in ægris ipsis, & in conualescentibus hoc idem est intelligendum, in penuria alimenti non debemus conualescentes euacuare, quoniam plurimum nocebit, ratio autem Aph. facilis, quia si cõsideretis euacuationem ex parte corporis, nimis exiccabitur uirtus, ergo non est laborandum: et inquit Gal. quòd si exhibeatis medicamentũ, cui non conuenit, tunc deducetis ægrum ad tantam exsiccationem, ut deueniat ad conuulsionem, & casum mortis, & hoc in septima particula Aph. habetis 67. præterea ex parte medicamenti, eò quia exsiccat: authoritas Galeni est in Aphor. illo CARNES SANAS HABENTIBVS ELLEBORVS PERICVLOSVS. est enim Aphorismus decimus sextus, quartæ particulæ, unde sequuntur imbecillitates uirtutis à qua semper pendet Hippoocr. & Gale. nam ubi cessat uirtus, cessant omnes operationes medici, imò contemptis alijs, sola uirtus est restauranda, quæ sustinetur per alimentum, quo deffiiciente, etiam uirtus deficit.

APHORISMVS XVII.

VBI CIBVS *ingestus præter naturam, hic morbum facit.*

Continuatur hic Aphorismus hunc in modum à Galeno cum quarto. NON SATIETAS, NON FAMES, NON ALIVD QVICQVAM, QVOD MODVM EXCESSERIT. *dicit Galenus quod illud, quod Hippocrates dixerat in eo Aphorismo in uniuersali, hic docet in particulari, hæc continuatio uidetur superflua, quia ibi idem dixit, & superfluum est, quod uniuersaliter dictum est, iterum particularius dici. & ideo ego aliter continuo, & credo quòd continuetur cum præsenti immediate. quemadmodum mos est Hippocratis facere, semper enim præcedens dat occasionem sequenti proxime. Quia igitur dixerat Hippocrates, quod ubi indigentia est, ibi non est laborandum, imò potius replendum, eò quia uera indigẽtia curatur suo opposito, quòd est repletio. sed aduertas hic, quòd ubi non est laborandum, sed replendum, & supplendum, ut procures ne repleas plusquam oportet, eò quia facies nocumentum, & morbum: sed inquit moderate repleas, eò quia nihil periculosius est, quàm post euacuationem corpus replere, ego hunc in modum continuarem, ubi igitur cibus præter naturam ingeritur,*

morbum facit, id est licet ubi sit fames, non sit euacuandum, sed potius replendum, tamen inquit Galenus aduertite, ne plus repleatis, quã oportet. INDICAT AVTEM HOC SANATIO. debetis primo scire quid intelligit Hippo. dicit quòd alimentum, siue cibus tripliciter dicitur, uel enim dicitur de cibo extrinseco, uel intrinseco, si de intrinseco uel est, quando conficitur in uentriculo, uel quando conficitur in uenis, uel quando actu nutrit, & alit membra: & illud proprie dicitur cibus, in quo nihil mediat. de quo igitur intelligit modo? dico quod Hipp. intelligit de tertio illo, qui proprie dicitur cibus. qui est in tertia concoctione. Verificatur tamen etiã Aphorismus in quocunque significato. PRAETER NATVRAM hoc exponitur à Galeno, qui affert triplicem expositionem, uel enim intelligitur, quòd sit cibus præter naturam, quantum attinet ad uirtutem, possumus enim habere alimentum in corpore præter naturam, quod sit tantum in quantitate, quòd non ipsum poßit conficere, quia natura non poßit conficere, neque ferre tantam quantitatẽ, & ista repletio dicitur repletio quoad uirtutem, licet non sit repletio quoad uasa, secundo modo dicitur repletio, & alimentum præter naturam, quando habet aliquem malam qualitatem, uel extraneam, scitis enim quòd caro nutritur ex sanguine humidiori os uero ex sanguine melancholico, & alimento sicco nutritur, neruus ex alimento medio, si modo non detur neruo alimentum, quòd sibi conueniat, erit

alimentum illi præter naturam, quoniã habet qualita-tem contrariã illi neruo, uel quia habet extraneã qua litatem, ideo dicitur præter naturã, ut si sit nimis calidum, uel frigidum nimis, uel siccum nimis, uel humidũ. tertio modo erit cibus præter naturam, quando in tanta erit quantitate, ut repleat, & extendat membra ad summam extensionem: ubi enim Gal. exposuit tripliciter hoc uerbum dici, dicit quòd Apho. uerificatur in utroque significato: nam si afferatur cibus primo modo sumptus, facit morbum, eò quia si natura non potest hunc ferre, primo non côntinebit bene, si nõ continebit, ergo non concoquet, ut inquit Galen. in lib. de facul. naturalibus, quia cibus non potest concoqui, nisi natura illum optime contineat: si modo non concoquit, neque expulsiua expellet, quando debet, quia uel nimis tarde expellet, uel nimis uelocius: inde sequitur debilitatio uirtutis, & cruditas, & inde mors. uerificatur etiam, si intelligitur in secundo significato, ut si sit cum mala qualitate, ex cibo enim nimis frigido incidimus in morbum frigidum, & ex cibo nimis calido incidimus in morbum calidum, sicuti dicit Galen. de seipso, quod ex assumptione lactucæ, & studio incidit quasi in cæcitatem uisus. uerificatur etiam in tertio significato, ubi enim fuerit in tanta quantitate cibus, ita ut repleat ultima repletione membra, & uenas facit morbum, & si habueritis bonam uirtutem concoquendi, sit tamen tantus cibus, ut faciat extensionem, prohibebit ne uirtus contentiua poßit continere, quia non

poßit claudere os suum super ipsum cibum, consequentur omnia illa incommoda, quæ sequebantur ad repletionem quoad uirtutem, & ita in quocunque significato accepto faciet morbum, tamen Gale. comparando unum alijs, primum & secundum laudat, & tertium. Sed inquit, si consideremus modum loquendi antiquorum, illa ultima significatio non intelligitur, licet sit in se uera, quia non oportet dicere plus cibi ingestus fuerit, sed quando dicimus, quòd propter ingluuiem, & ex cibo ægrotauit, quòd illa quantitas cibi intelligitur, quæ semper fuerit maior, ideo addere plus non erat necessarium bene de uirtute necessarium erat dicere, quia si plus cibi quàm poßit natura tolerare assumpserit, tunc ægrotabit: quia si accipietis opium, uel mandragoram, licet interficiant tamen si in modica accipietis quantitate, non interficient, ideo necessarium fuit addere plus, & ita uirtus totius aphorismi apparet. Sed à posteriori, & hoc est proprium Hippo. sicuti fecit in lib. de natura humana: probat enim à posteriori, quia non uult transire artem medicam. pertinet enim ad physicum probare res à priori, nam medicus cum sit artifex sensatus, semper debet probare res per causas sensatas, neque propterea est empiricus, quia non per obseruationem probat, sed per rationes, licet sint rationes à posteriori. OSTENDIT AVTEM SANATIO. eò quia si euacuetur, & sanetur per euacuationem patet, quòd propter repletionem ægrotauit. nam si uel mißione sanguinis, uel

frictionibus,uel adhibendo illi cibum tenuiorem,ſane=tur:tunc indicat, quòd propter repletionem inciderat in morbum, & hoc quantum ad declarationem Apho riſmi.hic modo erit uidendum quomodo repletio quo=ad uaſa ſit repletio quoad bonum ſanguinem,& quia eſt una authoritas contra me , quia ego teneo , quòd putredo non fit in ſanguine exiſtente in uenis , niſi in febribus peſtilentibus, ideo in ſequenti lectione decla=rabo hanc quæſtionem.

Sententia erat Aphoriſmi decimi ſeptimi quem=admodum cibus ingeſtus plus præter naturam gene=rat morbum ratio huius erat , quoniam ſanatio ipſa ita eſſe debet,& dicit Gal.quòd Apho. ita poteſt re=ſolui,quoties cibus ingeritur præter naturam in cor=pore,facit morbũ.quia ſi euacuemus eum qui ſic ægro tat,ſtatim ſanatur : ergo ſignum eſt,quòd ægrotaue=rat,quia plus cibi præter naturam ingeſſerat,ita ex=ponit Gale.ſanationem,id eſt euacuationem. hic uero eſt dubium,quomodo interpretetur ſanationem,id eſt euacuationem,& tanto magis uidetur dubium, quia ò Gal.tu probaſti etiã aliam expoſitionem , ſuper illud præter naturam,& dixiſti poſſe intelligi de plenitu=dine quoad uirtutem,& quoad materiam, ſed quotieſ=cunque generatur morbus, qui habeat qualitatem ex=cedentem propter cibum nimis calidum,uel uiſcoſum, & incidat in obſtructiones , non ſanatur euacuatione proprie,ſed ſanatio ſua erit per contrariũ:quia ægri tudo calida indiget refrigeratione , non euacuatione,

similiter de alijs. cur igitur ò Galene cum probaſti illam ſecundam expoſitionem, nunc exponis SANATIONEM, id eſt euacuationem? dico quòd quamuis Galenus dicat tres illas expoſitiones eſſe ueras in ſe, quòd ubi ſcilicet humor peccat quoad qualitatem, fit morbus in qualitate, ſi in quantitate peccat, fit morbus in quantitate, hoc enim uerum eſt, quòd facit morbum: nihilo minus non probat rem, quæ faciat ad propoſitum noſtrum, præter unam, quæ eſt, quando ſcilicet plenitudo eſt quoad uirtutem, & uirtus non poteſt tolerare illam plenitudinem, (non quòd aliæ non ſint ueræ) ideo exponit ſanationem per euacuationẽ, quia intelligebat de plenitudine quoad uirtutem, quam ſtatim euacuatio ſanat. nam ubi repletur corpus præter naturam, quoad uirtutem, & ipſa euacuatio ſanat, ſignum & quòd tale corpus ægrotabat, quia plus cibi ingeſſerat. Empirici uero, cum non habeant rationem, coguntur plurimis exẽplis, & experientijs comprobare. Dogmatici uero ſemper ducuntur ratione ipſa, ut in hoc caſu dictat ratio: ſcilicet quod ubicunq; plus cibi ingeratur, quàm poßit uirtus tolerare, fit morbus. ratio, quia ſi definit cibus ille, putreſcit, quia derelinquitur à calore, & quia uirtus non poteſt tolerare ipſum, ideo putreſcit. poſtea dat medicamentum, & ſanat, & ita facit Theorema neceſſarium, ex unico ſolo experimento, quia cum ratione factum eſt. poſtea addit unum aliud Gal. notatu dignum, dicit euacuationem, non purgationem, & debetis ſcire eſſe differen-

tiam secundum Hippocratem inter euacuationem, & purgationem, nam euacuatio est eductio humorum in uenis æqualiter peccantium, non respicendo unum magis humorem quàm reliquum. purgatio uero dicitur illa quæ euacuat, & expurgat aliquem humorem particularem, ut cum aliquis præcipuus humor dominetur in corpore, sicuti bilis, pituita, uel melancholia: sicuti contingit putrefactionibus, in quibus contingunt infinitæ species febrium ex putredine humorum, cum humor putridus euacuatur, dicitur purgatio à tali humore: ut etiam quãdo sanguis est infectus aliquo sordido, dicitur purgari à tali sordido. ita ut purgatio transferatur ad massam sanguineam, quæ est in uenis æqualiter purgatio uero ad signatum, & particularem humorem. Hic modo oritur dubium, quia dixit Gal. quòd quando dicitur, quòd ubi CIBVS PLVS EST INGESTVS debet intelligi de plenitudine quoad uirtutem, in alijs autem libris distinguit plenitudinem quoad uirtutem, à plenitudine quoad uasa, & inquit, quòd plenitudo quoad uirtutem, dicitur illa quæ habet aliquem humorem dominantem malignũ in corpore, habentem aliquam malam qualitatem, plenitudo autem quoad uasa dicitur illa, quæ habet plenitudinem quoad omnes humores. hic autem dicit oppositum. nam dicit quòd euacuatio in plenitudine quoad uirtutem, dicitur illa quæ æqualiter omnes humores euacuat, ergo uidetur sibi ipsi contrarius Gal. non ita uero, sed exponit seipsum, aduerte inquit, quòd ubicunque sit pleni-

tudo quoad uirtutem, ſemper eſt ſanguis qui augmta-
tur in uenis, ubi quis aggregat, & facit plenitudinem
in uenis, ſemper æqualis eſt in uenis: ſed ubi adeſt
humor dans maiorem aggrauationem uirtuti, dici-
tur plenitudo quoad uirtutem, exempli gratia, erit ali
quis habens debilitatem ſuorum membrorũ, eſt tamen
ſanus, ubi adiungitur aliqua quantitas, quæ non poßit
portari à uirtute illa, licet illa plenitudo ſit bona, quia
non habet aliquem humorem malum, dicitur illa pleni
tudo quo ad uirtutem. plenitudo quoad uaſa eſt eadem
plenitudo, æqualiter enim augetur ſanguis in uenis, id
eſt maſſa ſanguinea in qua ſunt quatuor humores
æqualiter aucti, æqualitate tamen iuſtitiæ, non autem
æqualitate ponderis, quia nunquam debet eſſe tanta
quantitas bilis, quanta pituitæ, nec tanta pituitæ quan
ta ſanguinis, nec tanta melancholici humoris, quanta
bilis. Sed differentia eſt inter plenitudines iſtas, quoad
tolerantiam, quia in una non requiritur extenſio ue-
narum. licet ſint uenæ nimis etiam repletæ ratione ta-
men illius hominis, quia non poteſt uirtus tolerare il-
lam quantitatem, licet ratione alterius hominis tolle-
raretur, donec fieret ſumma extenſio, & omnimoda,
quæ incidit deinde in rupturam uaſorum, uel ſynco-
pem, & iſta repletio erit quoad uaſa. prima erit quo
ad uirtutem, quia non requirit extenſionem uenarum,
ſed plenitudo iſta habet particularem humorem, quæ
dicitur quo ad uirtutem. Gal. declarat, & inquit, quod
plenitudo quoad uirtutem in principio habet humores

omnes æqualiter dominantes, ſed poſtea contingit, imò eſt neceſſarium ut perſeuerante plenitudine tali, humor unus deprauetur, quia ſi non poteſt dominari plenitudo à calore innato, neceſſarium eſt, ut materiæ putreſcant, putreſcunt autem quæ non poſſunt dominari, licet in principio ſit talis, ut omnes humores æqualiter dominetur, & augeantur, ſucceſſu tamen temporis eſt neceſſarium ut maſſa ſanguinea putreſcat, & fiat humor determinatus in illa putredine, & ita dominatur ibi humor putreſcens ſiue modo bilis ſit, ſiue pituita dicatur putreſcere, donec enim non habeat certam putredinem ſemper dicitur maſſa ſanguinis æqualiter augeri, & dat exẽplum Gal. de uino, inquit enim quòd ubi uinum patitur quandam tenuem acciditatem, in hoc motu, ſi occurratis uino, uel ipſum mutando, uel aliquod medicamentum exhibẽdo, tunc tolletur illa alteratio. ſi permittatur illa aciditas inualeſcere, non amplius redibit ad priſtinum eſſe: ſed corrumpetur. ſed melius hoc in exemplo lactis intelligetis, quoniam quã do uinum expurgatum eſt, non ita manifeſte apparet. lac autem cum eſt in ſua naturali diſpoſitione, non poteſt dici illa pars eſt ſerum, illa eſt caſeus, & illa eſt ſubſtbantia lactis, pari modo dicitur de maſſa ſanguinea, ubi enim lac incipit putreſcere, fit quædam ſeditio partium, & in ſumitate ſua fit quoddam ſpumoſum, quod aſsimilatur bili, quæ eſt pars ſubtilior ſanguinis, & ubi tendit ad ulteriorem putredinem, apparet magis ſeparatio, & amareſcit tandem ſpuma illa, & ul

timum quòd putrescit, est substantia lactis, & uidetur mirum hoc, quòd cum caseus sit frigidus, & humidus, ita facile putrescat, cum sit contrarius putrefactioni, nam quod magis facile putrescit, est calidum, & humidum dico quòd hoc est ratione uirtutis sanguinis, nam in sanguine quòd primum putrescit est bilis, & fit dominium bilis in corpore, et reseruatur sanguis, quia uirtus est sollicita ut seruetur uita, & quia in illo sanguine est calor innatus, & spiritus in quo est uita, reseruatur sanguis, & ita fit species cacochymiæ, quæ fit ab humore bilioso, quæ si augeatur, separatur serositas sanguinis, & conseruatur eius substantia quòd si adhuc augeatur, fit ebulitio sanguiuis, & ichor sanguinis ebulit, unde causatur febris synocha, & nunquã deuenit putredo in illo sanguine donec uirtus non potest amplius substantiam sanguinis adiuuare, unde postea sequantur multa symptomata & casus uirtutis, sed cum fit putredo in aliqua parte, ut in bile, aut in pituita, aut in melancholia, tunc pars subtilior à calore igneo uertitur in substantiam bilis, pars uero crascescit in melãcholiam, ut habetur ex Galeno secundo de diff. feb. febris enim putrida habet uapores ascendentes ad cor, qui ponunt ipsum in calefacto esse, hoc est humores cordis, & non putrescit sanguis, sed ubi putrescit sanguis contradistinctus ab alijs humoribus, ubi communicatur humori contento in corde, & putrescit, tunc sequitur casus uirtutis, sequuntur fluxus colliquatiui, propterea dicuntur febres pestilentes, quæ

ut plurimum terminantur ad mortem, ſed quando fiunt febres ſynochæ, ut in octauo Therap. dicit Gal. tunc illæ febres ſunt benignæ, habent enim calorem benignum, ſed ſunt in maximo periculo, ne communicetur ſanguini, quia putredo deuenit ad ichorem ſanguinis, tunc periculum eſt, ne communicetur ſanguini, & fiat febris peſtilens ideo debetis illis ſtatim ſuccurrere, & phlebotomare uſque ad ſyncopem, quia eſt putrido in parte ſanguinis tenuiori, & hoc eſt quòd antiqui dixerunt, quandoque fieri ſynocham ex bile, quandoque ex ſanguine, & ſicut ſe habet eriſipelas ad ſynocham febrem, ita ſe habet carbunculus ad febrem peſtilentem, nam quando putreſcit ſanguis contradiſtinctus ab alijs humoribus, tunc ubi putrefit facit carbunculum, & in ſecundo ad glauconem dicebat Gal. carbunculum fieri à ſanguine ſuperaſſato, & putrefacto, & ideo aſsimilatur febri peſtilenti, quia & ipſa fit ex putredine ſanguinis contradiſtincti ab alijs humoribus. ita eriſipelas fit à parte ſubtiliori ſanguinis, uel à ſanguine ſubtiliori mixto cum bile, pariter & ſynocha febris fit ab illo ichore ſanguinis, & ſicuti eryſipelas cito terminatur & facit ſæua accidentia, ita febris ſynocha cito terminatur & ſæua facit accidentia, non quo ad calorem, ſed quo ad reſiſtentiam, & ita cito terminatur ut nunquàm ſeptimanam pertranſeat, & raròferè tranſit quartam, niſi putredo terminetur ad ſanguinem. ergo eryſipelas indicat uobis febrē ſynocham, & carbunculus, febrem peſtilentem, dicit

FIT A BILE quoniam cum ichor ille ſanguinis putreſcit, debet potius denominari bilis, quàm ichor ſanguinis, FIT À SANGVINE, quoniam fit ab ichore ſanguinis, & ita dictum illorum uerum eſt. Quantum modo ad authoritatem Gal. audiatis ſolutionem, dicit enim Gal. quando putreſcit maſſa ſanguinea, tunc aliqua pars extendens in illa maſſa feruet, uerbi gratia ſi pars ſubtilior, generatur bilis, ſi craſſior generatur humor melancholicus, non dicit quòd putreſcat ſanguis cōtradiſtinctus ab alijs humoribus, & ita fit plenitudo quo ad uires abſque corruptione ſanguinis, quia non poteſt diu perdurare, quemadmodum declaraui: ſemper enim reſiduum optimum fit, quia reſeruatur pars illa ſanguinis nobilior, in qua conſiſtit calor, & uita, quando igitur bilis exiſtens in uenis putreſcit, ſanguis tamen contradiſtinctus ſeruatur, ſed dicet quis, quomodo poteſt eſſe hoc quòd bilis exiſtens in uenis putreſcat, & ſit admixta ſanguini, & ſanguis non putreſcat? ratio eſt eò quia natura ſeruat, quod magis eſt neceſſarium uitæ, & relinquit, quòd eſt minus uitæ neceſſarium: bene ſanguis in caleſcit, ſed non corrumpitur, ſed tantum alteratur, pars autem ſubtilior ſanguinis eſt quæ alteratur, & patitur detrimentum, & uertitur in bilem, & aliud eſt incaleſcere, & aliud putreſcere, ſicut eſt uidere in uino, cum uult putreſcere, in caleſcit enim primo, unde illi qui uolunt conſeruare, permutant illud de uaſe in uas, ita ubi incaluerit ſanguis putrueritq; & perſeue

ret putredo, fiunt febres pestilentes.

APHORISMVS XVIII.

EORVM *quæ uniuersim, & uelociter nutriunt, ueloces quoque fiunt excretiones.*

HIC *est pulcherrimus aphorismus continuatur cum duobus præcedentibus hoc modo, dixerat enim in decimosexto* Aph. *quod ubi fames, non laborandum est. & uidimus quid per laborandum intelligat* Hipp. *s. quòd nullomodo, idest medicamento mouendum erat corpus exuriens, cum alimento indigeat, subditq́; aph. decimumseptimum, in quo fecit nos cautos in nutriendo illos, qui exuriunt, inquiens quòd ubi plus cibi ingestum fuerit, quàm oportet, tunc sequitur morbus: consequenter modo subdit decimum octauum aphorismum quòd cum uolumus exurientem nutrire, quòd debemus illum ita nutrire, ut non lædatur.* Q*uæcunque enim alimenta celeriter, & optime nutriunt, celeriter quoq; distribuuntur, eò quia celerrime uertuntur in partem nutriti. si ergo uolumus restaurare uires exurientis, debemus inquit eligere cibaria, quæ facillime concoquantur, ratio huius est, quia quæ citißime concoquuntur, citißime etiam distribuuntur, & quæ citißime distribuuntur, etiam citißime nutriunt, quòd intendebamus hæc est ratio aphorismi. sed oportet primo uidere sententiam aphorismi, se-*

cundo quæ ſint illa cibaria,quæ cito diſtribuuntur, & cito nutriunt, incipiamus à declaratione aphoriſmi. EORVM QVAE VNIVERSIM ET VELOCITER NVTRIVNT. nam VELOCITER quando ſumitur in ſuo ſignificato proprio,ſecundum Ariſt.quarto phy. dicitur illud quòd in pauco tempore multum ſpacij pertanſit, VNIVERSIM, SIVE CONFERTIM. dicitur quando ſimul fiunt omnes partes,nam aliud eſt pertrãſire ſpacium, aliud ſimul omnes partes fieri,ſagitta enim pertranſit aliquod ſpacium citiſsime,ſed non ſimul omnes partes pertranſit, ſed lumen alterat medium, & non ſolum cito alterat,ſed etiam ſimul omnes partes alterat. & ita aliud eſt pertranſire citiſsime, & aliud confertim facere.uelociter enim facere,eſt multum ſpacium pauco tempore pertranſire. Confertim uero facere, eſt citiſsime,& ſimul omnes partes pertranſire,& alterare. Gal.hic accipit uelociter facere, ideſt cito facere,ut ſi diceremus iſte homo cito excandeſcit.i.cito per rumpit in iram,& ſubito,& ita dicemus cito,& uelociter,cibus in uentriculo concoquitur quia incipit ſtatim obedire calori, accipit igitur Gal. uelociter pro motu aliquo ſubito facto, ut cum quis aliquo motu ſtatim mouetur. & alteratur ut ſi ponatur poſtea in igne,ſimul atque oblata eſt,ſtatim incipit alterari,non autem accipit uelociter pro illo, quòd multum ſpaciũ in pauco tempore pertranſit. CONFERTIM VERO dicimus, ut quando cibus non ſolum cito incipit

alterari, ſed ſimul omnes partes concoquuntur, neque enim concoquitur pars poſt partem, ſed omnes ſimul cõcoquuntur. VELOCES QVOQVE FIVNT EXCRETIONES. quid ſit uelox dictum eſt, ſed unum debetis notare, quia dicit NVTRIVNT, quod eſt metaphorice dictum, i. quæ uertuntur in nutrimentum non autem quod actu nutrit, ſed quod uelocius uertuntur in nutrimentum, & concoquuntur, improprie autẽ uertit interpres, excretiones, id quòd græci uocant διαχωρησις, ideſt deductiones de loco ad locum, ſiue diſtributiones, nam poſt primam coctionẽ ſunt duo actus, fiunt enim duo motus, ſubductionis, & deductionis, ſubductiones, quod apud græcos διαχωρησεὶς uocatur, proprie ad excretiones per aluum referuntur, de his non loquitur. Hipp. licet etiam eſſet uerum, ſed loquitur de nutrimeuto, quomodo ſcilicet cito nutriat. hoc declarat finem commenti deductio dicitur diſtributio, quæ multiplex eſt, per ſeceſſum, per urinam, per ſudorem, per inſenſilem difflationem, ſed proprie deductio dicitur diſtributio alimẽti poſt coctionẽ, ad partes quæ debent nutriri, & in hoc ſignificato accipitur hic. debet igitur dicere textus διαχώρησις, i. deductio, non autẽ ſubductio, ſicut uertit ille interpres, ſenſus igitur talis erit: eorum alimentorum quæ uniuerſim, & uelociter nutriunt, quæcunque uertuntur in alimentum in uentriculo, ac ſtatim ingeſta ſunt in uentriculo, incipiunt concoqui, & uerti in alimentum, & confertim, ideſt ſecundum omnes partes ſimul uer

titur

titur in alimentum. illud inquam alimentum uelociter quoque distribuitur per uenas, & uelociter alit, intelligēdo de alimento in proprio significato, idest quòd actu nutrit membra, & quæcunq; alunt corpus actu, uelociter restaurant corpus: ista est sententia Aphorismi, quæ ut melius intelligatur ex suis principijs, non quia ita dicat Hipp. sed quia ita dictat ratio, debetis scire, quòd quæ concoquuntur cito, uelociter distribuuntur, nam concoctio facta est propter distributionem, distributio ad nutritionem ordinata est, nutritio autem ad restaurationem. nam ubi cibus in uentriculo fuerit, tamdiu complectitur à uentriculo parcißime, quamdiu coctus fuerit, deinde expellitur ab ipso, & distribuitur, ergo quanto citius concoctio facta fuerit, tanto citius fiet distributio, deinde mutatio, & ultimo restauratio. oportet modo uidere, quæ sint illa, quæ citißime concoquuntur. Certum est, quòd concoctio fit à calore innato alterante, quod autem facile, & cito alteratur, est illud quòd recipit uelocius impreßionem caloris, omnia humida. & liquida facilius recipiunt caloris impreßionem, quàm solidiora, & hinc etiam est, quòd humidiora facilius nutriunt, quàm solidiora: ergo debemus exhibere cibaria humida, si uolumus citißime nutrire. ad hoc autem ut confertim nutriat, non sufficit humiditas, sed oportet ut partes æqualiter se habeant, quoniam potest esse quòd aliqua pars in humida re sit crassa, quæ non concoqueretur in simul cū alijs partibus humidis, sicuti sunt uestre tortellæ, &

rafioli: habent enim partes diuersas, & ideo huiusmo di edulia non concoquuntur æqualiter, & confertim, ideo fiunt cruditates, & putrefactiones. oportet igitur ut sit alimentum non tantum humidum, sed etiam æquale in partibus suis, propterea ptissana optime nutrit, quia citißime concoquitur & confertim, eò quia calor æqualiter omnes partes dominatur, quia æquales sunt, & quòd dico de ptissana dico de omnibus alijs cibarijs, quæ habent partes æquales, sed notetis Artificium. Hippo. quòd non dixit confertim, & uelociter distribuuntur, nam quamuis confertim, & uelociter concoquatur in uentriculo, non tamen confertim distribuitur per uenas, sed per partẽ post partem pertransit, ideo nõ dixit confertim distribuuntur, sed citißime distribuuntur. Quæ uero sint cibaria, quæ neq; uelociter concoquantur, neq; confertim, patet ex eorum oppositis: primo quæ dura sunt, neq; enim possunt dominari à calore, præterea, quæ habent partes in æquales non confertim concoquuutur, sicut lentes, raphanus, rapæ, habent enim partes humidiores, & craßiores, & notetis, quòd intelligit de illis cibarijs, quæ nutriunt in propria substantia, & natura, non in qualitatibus: quia alimentum secundum qualitatem consideratum dicitur potius medicamentum, quàm alimentum, quando igitur dico, quæ uelociter nutriunt, etiam distribuuntur, intelligo de illis, quæ in propria sua substantia citißime nutriunt, nam si in qualitate haberet aliquid impedimentũ, falsus esset aphorismus, nam

in illis ubi est aliqua acrimonia tarde concoquuntur, & citißime distribuuntur, propter malas qualitates acrimoniæ. far. n. longe tardius pertransit, quàm cōco quatur, propter quandā substantiā uiscosam, quia non ita facile potest propelli: et ita sunt quædā, quæ citißi me concoquantur, sed non ita citißime distribuantur. oportet igitur ut non sit aliqua mala qualitas adiun=cta, si debet esse uerus aphorismus: ut non habeat ali=quod nocumentum extrinsecum, debet etiam ille homo esse sanus, quia si in uisceribus haberet aliquod impe=dimentum, non fieret distributio ratione impedimenti existentis in homine. uos modo percurratis, quæ sint citißimæ concoctionis, et distributionis, Gal. incipit ab his quæ faciunt oppositum, & quæ tarde concoquun=tur, et difficillime distribuuntur, & licet proponat ui=num tamen in particulari incipit ab oppositis. quæ ha bēt carnes duras, et uiscosas, talia sunt ut caro bubula, uix à calore naturali concoquitur, cochleæ uerò, licet sint difficilis concoctionis, est tamen differentia, quia caro postquam concocta est, peßimum dat alimentum quoniam tota terrestris est, quod est oppositum illi: ex quo constat animal, nam ex calido & humido con=stat animal, cochleæ uero non ita. nam postquam con=coctæ sunt, & distributæ, bene nutriunt, quia habent carnem humidam, sed quia habent substantiam uisco=sam propter partes inæquales, ideo non confertim concoquuntur, & distribuuntur, sed difficillime pro=pter uiscositatem. idem facit caro porcina, nam caro

porcina habet partes inæquales, & uiſcoſitatem, ideo tarde concoquitur, tarde diſtribuitur, ſed ubi concocta eſt, optimum generat alimentum, & ita in iſtis quædam dant bonum nutrimentum, quædam malum. uerticuli marini qui debent paſtellæ à neapolitanis, habent aſperam cutim, ſquillæ, ſoleæ, inter genera cancrorum gambari à reliquo cancrorum genere differunt ipſa cauda. dicebat Plinius quod locuſtæ tarde concoquuntur, hoc eſt ſi locuſtæ eſſent calamarij illi, ſunt duræ carnis, & difficillimæ concoctionis, caſei duri habent qualitatem longè peiorem, & caro ſalita habet ultra terreſtreitatem, quam habet caro bouina, etiam acrimonia, qua exſiccat ſui natura, caſeus exiccat, quia dat alimentum ſiccum, exſiccat ratione ſalſedinis, & acrimoniæ, nec poteſt concoqui, quia acrimonia ſicca ſtimulat uentriculum ad expulſionem, antequam concoctum ſit, ſimiliter caro ſalita. lentes habent acrimoniam ideo ius ſoluit uentrem. Braßica etiam habet partes in æquales, & malas. Bulbi, ſicuti allia, cepæ, habent omne uitium, quòd haberi poteſt, habent ſubſtantiam flatuoſam, ita ut uentriculus non poßit continere, habent unum aliud quod excitant uenerem bulbi, & non generant ſemen cum illo ſuo flatu. habent acrimoniam, ratione cuius ſtimulant uentrem ante coctionem, habent ſuam ſubſtantiam aqueam, & terreſtrem. oua dura ſimiliter ſunt duræ, & difficilis coctionis, & diſtributionis, habent enim iſta multos gradus, nam ubi induruere, fiunt ſimilia lapidibus, nec

poſſunt concoqui: et efficiuntur uenena. poſtquam Gal. dedit rationem uictus in particulari, & in uniuerſali, exponit quæ ſint cibaria difficilis concoctionis, & diſtributionis. poſtea facit dubium, quia poſſet quis dicere quomodo poſſum cognoſcere, quando iſta alimenta erunt cocta, & nõ cocta? docet Galenus, quæ ſint iſta.

Viſum fuit in alia lectione, qui ſit cibus, qui cito & confertim concoquatur in uentriculo, & ille eſt, qui eſt humidus, & æqualis ſubſtantiæ, nec particeps alicuius extraneæ qualitatis, ille eſt qui nutrit cito, et cito diſtribuitur, et ita actu efficitur cito alimentũ. oppoſita ſunt quæ ſe habẽt oppoſito modo, quæ ſunt inæqualia, & ſolidiora, quemadmodum diximus de carnibus bubulis, & cochleis. et nos ibi declarauimus, quod eorum quæ ſunt duræ & ſolidæ ſubſtantiæ duplex eſt differentia, quædam ſunt, quæ tantum ſunt duræ ſubſtantiæ, & tarde nutriunt, tamen bonum afferunt nutrimentum, quædam uero ſunt, quæ præterquam quod tarde nutriunt, peßimum quoque afferunt alimentum, & ſunt illa, quæ ſunt terreſtris ſubſtantiæ, ſed bulbi præterquam quod habent terreſtrem ſubſtantiam, & tarde nutriunt, habent etiam unum aliud, quòd habent peßimam qualitatẽ, quòd exſiccant corpus, & faciunt illud tabeſcere: & ſunt omnia acria. in calce uero lectionis oſtendimus etiam quomodo Galen. occurrebat tacitæ dubitationi, quia poſſet quiſpiam dicere, Hippo. tradidit nobis, qui ſint cibi, qui cito concoquuntur, & confertim conſequenter alunt corpus. Sed non pro=

pterea ſcio, quando cibi iſti cito nutriunt: hoc ego uellem per rationem ſcire, & habere. Gal. dat documentum quo poßimus hæc omnia cognoſcere, & inquit, eligas corpus quòd ſit reſolutum, quoad uires, ut à nimio exercitio, uel inedia, uel ægritudine, uel maxima euacuatione, in eò enim facilius deprehendes, quàm in alijs ſi nutrieris, ac dederis cibum, dico ſigna habebis, ex quibus cognoſces, quando cibi oblati erunt ex his, qui cito nutriunt: primo tanges pulſum, nam ſi ſtatim immutabitur erunt ex his, primo enim habebunt pulſum paruum, frequentem, debilem & rarũ, talem enim pulſum habent qui ſunt reſoluti, ubi exhibueris cibum, qui cito & confertim nutriat, inuenies ſtatim in pulſu omnes differentias oppoſitas, & ita ex pulſu ipſo cognoſces, qui ſint cibi cito & confertim nutrientes, ſed debetis notare, quod pulſus poſt cibum facit duas differentias oppoſitas, cum enim quis accipit cibum, tunc habet ſigna debilitatis uirtutis, & tamdiu durat tale ſignum, quamdiu concoquitur cibus in uentriculo, ubi autem facta ſit diſtributio, tunc fortior & robuſtior fit, & totum oppoſitum fit, & idem contingit in cibo, quòd contingit, quando ponuntur ligna ſuper ignem, nam ignis tunc retrahitur, donec incipit aliqua flamma operari, cum autem incipit operari, tunc fit fortior, & ualidior flamma, quæ cito concoquuntur, & confertim, cito etiam diſtribuuntur: quæ cito diſtribuuntur, etiam cito nutriunt, et conſequenter etiam augent uirtutem, & pulſum, & ita ex pulſu cognoſcitis an ſit

de illis cibis, qui cito & confertim nutriunt nec ne, eò quia cito restaurant, & paucum spacium intercipit ab hora à qua accepit cibum. secundum signum est motus corporis. nam primo corpus pigritabat, & libentius quiescebat, tunc uero libenter mouetur habet crura fortiora, & hæc sunt, quæ dicit Gale. postea descendit ad eos cibos, qui tarde nutriunt, & dat differentias ui norum, & dicit quod uinum marzaminum tarde nutrit, & uinum falernum, quòd dicitur mangna guerra, tarde conficitur & tarde, etiam nutrit, et qui utuntur tali uino perpetuo habent cruditatem. uina uero alba sunt his opposita, tenuia, facilis concoctionis, saporis uinosi, qui est medius, nec dulcis, nec amarus, nullam habet qualitatem manifestam, tale uinum est, quòd cito, & confertim nutrit, quia humidum est, & æquale secundum omnem substantiam: nam nullam craßitiem habet, præterea illa dicuntur æqualia, quæ habēt unum tantum saporem. sapor enim in sequitur substantiam, sicut docet Arist. in toto in illo lib. uinum autem marzaminum, et falernum, habent craßitudinem substantiæ, & humidum & terrestre, ideo non sunt æqualis substantiæ, quia cum substantia illa humida terrestris sit, habet acrimoniam, & austeritatē, & ita qualitates oppositas, quæ arguunt in æqualitatem substantiæ, ideo facit obstructionem, uinum uero non omnino nigrum si concoquatur optimum affert nutrimentum, sicuti caro porcina, quòd sciebant antiqui, quādo erat ars gymnastica, quando enim deduxerant homines ad

robur ualidißimum, exhibebant tria, panem azimum, uinum nigrũ, carnem porcinam, quia ubi cocta erant plurimum nutrimenti afferebant, nam quæ cito nutriunt, cito quoque resoluuntur, quæ tarde nutriunt, tarde etiam resoluuntur, & si uultis facere habitum resolutum, nutriatis tali cibo, qui est citißime concoctionis, & ita ubi habetis ægros, qui indigent restauratione exhibeatis talia, quando etiam sunt corpora neutra detis eadem, sed dicatis illis, quòd non habebunt robur, quando autem uultis dare robur alicui, nutriatis ipsum non talibus cibarijs sed solidioribus. quòd si sit messor, uel rusticus, semper solidioribus cibarijs nutriatis, et ego cognoui quendam nobilem Venetum Athletam, qui erat assuetus cibarijs solidioribus, & dum uellet restaurari, medici exhibebant tantum carnes pulli, unde deuenit ad tantam debilitatem, ut meo consilio fuerit coactus immutare cibum, & nutriri solidiori cibo.

APHORISMVS XIX.

ACVTORVM Morborum non omnino sunt certæ prænuntiationes salutis, aut mortis.

HIC Aphorismus continuatur cum præcedenti hoc modo in decimotertio dicebat Hippocr. quomodo crises cognoscuntur, antequam fierent, ex nocte scilicet præcedenti. dicebat enim QVIBVS=

CVNQVE CRISIS, IDEST IVDICATIO FIT, HIS NOX PRAECEDENS GRAVIS. & quoniam crisis duobus perficiebatur instrumentis, nempe euacuatione, & abscessu, ideo in decimo quarto egit de crisi, quæ euacuatione perficitur, dicens in PROFLVVIS ALVI MVTATIONES. docensq́; quomodo debeamus cognoscere crisim, quando terminatura est ad bonum, & quando ad malum, in decimo quinto egit de crisi, quæ terminatur ad abscessum, postea docuit quando, & si derelinquatur aliquid in morbis, id est crises sunt imperfectæ, non sit euacuandum, & hoc in decimo sexto dicens quòd VBI INDIGENTIA, NON EST LABORANDVM. postea supposito quòd non sit euacuandum, sed replendum, in decimo septimo admonet nos & docet quomodo debeamus ipsum replere, & quòd debemus cauere ne ipsum repleamus, plus quam oportet. in decimo septimo docet quòd si restaurandum est, debemus eligere cibaria, quæ facilime concoquantur, consequenter modo quia dederat superius regulam, qua poteramus cognoscere crisim futuram, siue ad bonum, siue ad malum, admonet, & inquit caue ne confidas signis futuræ crisis in omnibus morbis, ut in acutis, sed cautè oportet procedere. ratio autem cur in acutis non sit pronunciādum ita faciliter de salute, & morte, dixit de salute, & morte, quia de facilitate, & difficultate potest quis proferre, cum pendeant à materia peccante, quæ si difficilis erit, dif=

ficilis quoque erit morbus, & ita speciem & qualitatem morbi cognoscere possumus: sed exitum, & terminum difficile est cognoscere his uisis declaro Aphorismum ACVTORVM MORBORVM. oportet primum scire qui sint morbi acuti, & Gal. promittit se declaraturum, cum tamen non declaret, sed proponat difficultatem, quæ proponenda non erat. nos uero declarabimus qui sint isti morbi acuti, & ita diuidemus. Quidam sunt acuti ratione materiæ, quidam ratione loci, Quidam ratione utriusque, & aduertatis quòd hoc nomen acutum duas debet habere conditiones, primam ut habeat uelocem motum, sed hoc non sufficit, quia etiã competit Diariæ, habet enim & ipsa motum uelocem. non durat enim nisi per diem, sed oportet ut secundam etiam habeat, ut sit motus uehemens, cum accidentibus prosternentibus uires. & istæ duæ cõditiones necessario requiruntur. dicitur autem acutus ratione materiæ peccantis, & facientis morbum, materia autem talis non potest esse nisi calida, quia nisi esset calida, non esset motus uelocis, nec motum faceret uehementem, sed tardum, si esset frigida, quia frigiditas non potest facere talem motum. si uero sit acutus ratione loci, tunc fit quemadmodum in Apoplexia, quæ ab humore frigido pendet, & est uelocissimi motus, cum maximo periculo, & accidente, similiter est lethargus ab humore frigido, sed ratione loci, quia est in cerebro, est motus uehementissimi, nam dum est in eo loco, tota uis animæ insurgit ad expel-

lendam materiã, & tunc maximi motus, & præcipi-tes fiunt. uel erit acutus ratione utriusque, quando sci licet materia calida fuerit, & locus nobilis, & tunc morbus exitialis admodum est sicuti quando aposte-ma est, uel erisipelas calidum in cerebro, uel quando sit inflammatio in hepate, tunc sunt desperati, & dicit Gal. quando contingunt huiusmodi morbi acuti ratio-ne materiæ, & loci, quod debetis discedere ab eo, nam quomodo, poterit inquit euadere? si ubi alterum istorum aderit, difficilis est euentus illorum, quid po-stea ubi ambo concurrunt? his uisis non oportet mo-do dubitare, sicuti dubitat Gal. dicit enim quòd in om-nibus morbis acutis fit febris, præterquàm in morbo attonito, ut in apoplexia. Sed quare in apoplexia non fiat febris non aliter dicit. & nos hoc declara-mus, & dicimus quòd ubi morbus est à materia cali-da, tunc necessum est ut efficiatur febris, quia adest ca lor, qui potest accendere febrem, imò necessario accen dit, & facit motum uehementem, & uelocem, nec po-test facere huiusmodi motum nisi faciat febrem. ergo ubi acutus est morbus ratione materiæ necessario fit febris, sed ubi est ratione loci, non fit febris necessa-rio, quia humor ille, ut in apoplexia, non est aptus ad faciendum inflammationem, & febrem, licet sit uehe-mentissimi, & uelocissimi motus. materia enim illa non est apta ad inflammandum cum frigida sit, sed quando utrunque admiscetur, s. materia calida, & locus no-bilis, tunc non tantum fiunt febres, sed febres exitia-

les, & mortales, & ita Gal. reddit tantum auditores ambiguos, nos autem declaramus omnia, & rationẽ cur ita sit reddimus dicit igitur Hipp. quòd in acutis morbis non potest determinari certo de salute, & morte ægrotantis: hæc est sententia Aphorismi sine ratione pro lata. unum est aduertendum scilicet de modo loquendi Hipp. uult enim Gal. quòd semper ferẽ in acutis poßimus præuidere salutem, & mortem ex Hippocrate, quoniam si absolute pronuntiasset, uerum esset quòd possemus semper pronuntiare salutem, uel mortem, sed dicit Hipp. NON OMNINO illud NON OMNINO ostendit quòd non sit semper uerum, sed tantum pro maiori parte stat, ac si diceremus, non omnes homines mali sunt, quia maior pars boni, & ideo fallit quandoque, sed in chronicis hæc sunt uera semper ita quòd uult Gal. ex signis ipsis posse nos pronuntiare de salute, & morte, & non tantum de die, sed etiam de hora, ita quòd dicamus in tali hora morietur. Sed ratio aphorismi cur in acutis fallat, non autem in chronicis, est eò quia in acutis motus est præceps & facills inclinatio in utranque partem, præcipue in materia calida. & nemo potest uidere terminum suum, nam quandoque credimus terminare morbum per exitum, & cadet uirtus, quia materia figetur in aliquo membro nobili, unde morietur. quandoque etiam Apparebunt signa concoctionis, & in expulsione cadet uirtus, quandoque apparebit uirtus ita debilis, ut credas in exitu materiæ ægrum mo-

ri, cum tamen in exitu insurgit ita ualida, ut expellat materiã cum maxima felicitate ægri. nullus igitur est qui sciat terminum determinatum, & gradum materiæ peccantis, præter Æsculapium, & cum non possimus gradus cognoscere, quomodo uis iudicare pugnam inter duo quorum uires sunt ignotæ? hoc est impoßibile.

APHORISMVS XX.

QVIBVS iuuenibus adhuc humecta est aluus, his senescentibus exsiccatur.

CONTINVATVR iste aphorismus optime cum præcedentibus hunc in modum. in decimo octauo Aphorismo dicebat Hipp. eorum, quæ uniuersim & uelociter nutriunt, ueloces quoque fiunt excretiones, uidistis quemadmodum textus græcus habet, diachorisis, loco illius nominis excretiones quod quidem nomen diachorisis est commune, ad quascunque excretiones, cum dixerit in Aphorismo quod ubicunque cibi, confertim & cito nutriunt, etiam confertim, & cito subducuntur per uenas, uolens nos admonere quemadmodum regula potest fallere inquit, potest merito cibi uera esse ratio, & dummodo corpora illi nõ aduersentur, quia si corpora aduersantur merito cibi, poterit esse uera, ratione tamen corporis non uerificabitur, nam semper uerum, est quod cibi qui cito &

confertim nutriuntur, etiam cito distribuunt, dũmodo corpora non aduersentur, exempli gratia, ubi sicca al uus fuerit, propterea in hoc Aphorismo admonet nos ne semper debeamus cibos aduertere, sed etiam corpora, nunquid aluus eorum sicca sit, uel humida, quædem enim corpora sunt quæ unica tantum uice in septimana egerunt. quia sunt sicca, & ita Hipp. limitat Aphorismum illum decimum octauum, quod debemus considerare corpora an sint citißimæ, uel tardißimæ egestionis, dicit igitur quibus iuuenibus aluus humida est, his senesentibus exicatur uidetur hoc esse uerum perpetuo, & notetis quòd Hippocrates, non intelligit quantum ad temperaturam, sed quantum, ad actum excernendi, sunt enim plurimi qui bis, & ter in die egerunt, quidam tantum semel in septimana, sed humida aluus dicitur quando quis bis, uel semel saletm egerit, sicca uero aluus dicetur illa, quæ parum excernit, (iuuenes,) debetis intelligere non de qualibet iuuentute, quia pueri non sunt sub hac regula, nec senes, qui sunt sub ultimo senio constituti, quia in his aluus ita humida, est ut egerant sicut comedunt, uel ita sicca, ut nunquam egerant, in istis non reperiuntur, nisi extrema, pueris uero semper aluus humida est, iuuenes ergo intelligit Hippocrates qui sunt adulti, & senes illos, qui sunt in primo senio, uel saltem in principio secundi senij, sensus igitur talis erit, quibus iuuenibus aluus humida est senesentibus exiccatur, quia multum egerunt, contrarium uero ubi iuuenes

parum egerunt, in senecta melius egerunt, & aluus humectatur, dicam ego primum quid sentio, si quis peteret à me. quis sit sensus Aphorismi responderem q; sensus est, ut in pluribus contingit, & quòd non pronunciauit Hippocrates Aphorismum sicut dicit Galenus, nam aliqui aluum habent humidam propter duas causas, quia plurimum comedunt, & habent hepar calidum, in quo plurima bilis generatur, utilitas autem bilis est, ut deueniat ad intestina per porum felleum, & adiuuet intestina ad excretionem, & hoc contingit in iuuene, propter has causas habent etiam unum aliud, quod habent uirtutes ualidas, & uias latas, nam ubi, adest caliditas, ibi ualida actio, & promptitudo ualida, ubi frigiditas ibi impedimentum actionis, cum hæc sint in iuuenibus ideo habent aluum humidam, Aluum uero siccam habent quoniam sunt calidioris hepatis, quam oportet, & uentriculi. & omnes actiones ualidißimas habent ita calidum hepar est, ut exicentur feces, ita ut maior sit uis exicandi, quàm extergendi ipsius bilis, habent etiam uentriculum calidum, qui & ipse exiccat. præterea sunt plurimorum motuum, eo quia sunt calidißimi, & ita omnia exiccant in utroque senectus occurrit his uitijs, nam iuuenibus, qui aluum humidam habent contrarium senescentibus euenit, tunc enim parum comedunt, parum de bile generant, eo quia ubi abundabat bilis prius, nunc abundat pituita, in iuuentute habebãt calorem, nunc refrigerantur, et ita omnia con

traria in senectute, qui uero habent aluum siccam in iuuentute propter feruorem hepatis siccantis, & propter uentriculum, & nimios motus, tunc tempore pa ragmasticæ ætatis efficiũtur frigidi, uel nõ amplius fit exiccatio, quare aluus humectatur, præterea non sunt illi motus, imò fiunt melancolici, præterea uentriculus non est ita calidus, ut poßit & ipse exiccare, est igitur uerum quod iuuenes huiusmodi in quibus talia contingunt in illis regula uerificatur, sed hoc contingit ut in pluribus, ideo quoque in pluribus uerificatur, si ego interpretarer aphorismum istum, redderẽ talem rationem, qualem audiuistis, ex commento enim Gal. uix potestis aliquid adiscere, ut mirer ipsum. nos explicabimus suã methodum, quam uoluit dicere, licet non dixerit, ad hoc ut sciamus ueritatem aphorismi secundum igitur Gal. expositionem primo est reddenda causa humiditatis, & siccitatis alui, à natura rei incipiendo, oportet enim ut omnes has causas uideamus, & ita habebitis sexaginta fluxiones alui, quæ sunt difficillimæ cognitu, quia confusißimæ sunt, dicebat enim medicus ille. Montagnana senex, si quis uult cognoscere medicum aliquem, cognoscet incuratione fluxionum alui, aduertatis quòd quicunque habent aluos humidas, uel siccas habent à causis suis, incipiamus dicere causas humiditatis alui, hoc est fluoris alui, causa igitur fluoris alui, uel est ratione uirtutum, uel ratione instrumentorum, uel ratione materiæ peccantis, & exeuntis, fiunt enim alui fluores plurimi & pauci, uel

propter

propter uirtutes alteratas, uel propter instrumenta, uel propter materiam alteratam, incipiamus igitur à uirtutibus ipsis, & accipiamus illas in proprio instrumento, ut in uentriculo, uel enim considerantur in membris proximis, à quibus fit excretio, uel in circunstantibus, & agnatis, si fuerit merito alterationis uirtutum existentiũ in uentriculo, in proprio mẽbro, tunc erit uitium in aliqua harum quatuor uirtutum, aut repulsiua, aut attractiua, aut contentiua, aut concotiua, contentiua enim & expulsiua sunt illæ, quibus debentur actus fluxionis, efficiunt enim nimium, uel paucum fluorẽ, duæ uero aliæ concoctiua, scilicet et attractiua sunt adiuuantes, & agunt per accidens, sed loquamur de primis per se agentibus, istæ duæ, uel æqualiter augentur, uel æqualiter debilitantur, uel altera fortificatur, altera uero debilitatur, ubi enim contentiua uirtus ualidior est, & plus continet quàm oportet, id est diuturniori tempore, & uirtus expulsiua debilis est, ita quòd plus poßit contentiua in continendo, quam expulsiua in expellẽdo, tunc sequitur siccitas alui, continet enim uentriculus & intestina plus quàm oportet, & expulsiua non expellit, ergo aluus sicca redditur, si uero fiat contrariũ, ita quod expulsiua superet contentiuam, fungente tamen contentiua suo officio, sequitur humiditas alui, eò quia plus potest expulsiua in expellendo, quàm contentiua in continendo: quòd si contentiua debilitetur, stante expulsiua forti, tunc fit species fluoris alui, quæ dicitur fluxio

chylosa, preuenit enim expulsiua uirtus, antequam conficiatur chylus perfectus, tamen semper aliquid chyli apparebit, & quoniam fluor iste à multis potest prouenire causis, ubi fiet à causa ista, habebit hanc differentiam, quod habebit feces compactas, propter uirtutis contentiuæ fortitudinē, habebit enim aliquid chylosi cum fecibus admixtum, si uero contentiua & expulsiua æqualiter ualidæ sint, nullus fluor alui sequetur, quia est proportio æqualis, & utraque naturalis suum officium facit, sed si uirtus contentiua non faciat officium suum, & expulsiua ualidior sit, tunc sequitur fluor qui dicitur lientericus, eò quia simul atque sumptus est cibus, statim egeritur, nec fit chylus ex eo, quia nō conficitur, sed redditur egestio sicuti assumitur, & ista sunt quæ faciūt differentiā inter has fluxiones, nā ubi apparuerit excremētum chylosum, tunc significat contentiuam uirtutem facere officium suum, licet diminute: quia diminuta est, & expultricem fortißimam, ubi autem excrementa siue cibus egeritur sicuti assumptus est, indicat uirtutem expultricem esse fortem, sed contentiuam ablatam, si uero contentiua fuerit fortis expulsiua uero debilis, tunc sequetur flatus, & rugitus alui, & tumores, sed pauca egestio, quòd si contentiua & expulsiua pariter debilitatæ sint, sequentur anxietates stomaticæ, cum neque contentiua contineat, neque expulsiua expellat, præsentia n. materiæ suffocat calorem, & deprauati humores generantur, unde sequuntur angustiæ, tum uentriculi, tum cordis, tum

cerebri, & hæc ſunt quæ poſſunt conſiderari ratione uirtutum immediate agentium per ſe, ſi uero fuerit uitium in uirtutibus, quæ non immediate agunt, ſed mediate, uel appetitiua erit fortior, quàm cõtentiua, id eſt erit uitiũ in appetitiua, quia plus cibi ingeritur, quàm oportet, tunc fit fluor alui ex multitudine, & dicitur fluxio ſtercoroſa, quia non adeſt ibi chylus, & iſte fluxus ſterchoroſus naſcitur propter multitudinem ciborum, & differt à fluore alui chyloſo: primo quia in illo fit excretio cum fecibus concoctis, in hoc autem nõ erit excretio cum fecibus concoctis, bene erit fluor chyloſus, ſed excrementa non erunt concocta, & hæc multitudo non poteſt contineri, nec confici à uirtute concoctiua, præterea etiam quod concoqueretur, quia tamen hepar non poteſt tantam quantitatem attrahere, ideo ſequitur fluor alui, quòd ſi fuerit uitium in concoctione, tunc ſequetur fluor alui qui erit admixtus cum chylo, & excrementa erunt inconcocta, & hac ratione differt à fluore alui chyloſo, primo quia in primo fit excretio cum fecibus concoctis, in hoc autem non fit excretio cum fecibus concoctis, bene erit fluor chyloſus, ſed feces non erunt concoctæ, & iſtæ ſunt uirtutes in membro ipſo, non autem extra membrum, quantum uero ad illas quæ ſunt extra membrum, uel enim erit uitium in uenis meſeraicis, quæ poſſunt inflãmari, uel obſtrui, ſi ſit inflãmatio, in illis, tunc fit fluxus hepaticus, qui non in proprie epaticus, ſed potius ſtercoroſus eſt, excernitur .n. fex cum maximo fœto=

re, maxime si est inflãmatio in mesenterio, & uiæ sint obstructæ, tunc cibi corrumpuntur, uel erit uitio hepatis, quia calidius sit quàm oportet, unde etiam attrahit plus quam oportet, & quod attrahitur comburitur, & tunc fit aluus sicca, uel erit frigidum hepar, & tunc non concoquitur sicut oportet, nec attrahit sicut oportet, unde propter defectum concoctionis sequitur fluor hepaticus, uel erit uitio lienis, quoniam non attrahit fecem melancholicam, uel ratione obstructionis, uel quia attrahit plusquam oportet, quia inflammatum, & tunc sequitur disenteria pernitiosa, materiæ melancolicæ adurentis, si sit refrigeratum, sequitur fluxus nigrorum sine desenteria, aut febri, quantum in ipsis est, uel uitio cerebri, & tunc fiet fluxus catarralis, quandoque contingit, ut in ambitu totius corporis fiat calor præter naturã, ubi humores adurantur propter uirtutem labefactatam à calore illo præter naturam, et tunc fiunt fluxus colliquatiui, si sine putredine fuerit, fiet diarræa: quandoque etiam fit refrigeratio totius ambitus corporis, & ex refrigeratione fit fluxus serosus aquosus, ut in extreme labefactis contingit, & pernitiosa hydrope, sed posset dicere quis, ista diuisio me confundit, non deterreamini, quia illud quod dico de uirtutibus, dicam de instrumentis, eò quia instrumenta agunt propter uirtutes ipsas, & materia generatur secundum diuersitatem uirtutum agendi ratione instrumentorum, debetis scire, quòd in uentriculo reperiuntur fibræ longæ, ra-

tione quarum fit attractio, & fibræ obliquæ, ratione quarum fit retentio, & rotundæ ratione quarum fit expulsio, ubi igitur hoc instrumentum in uarijs istis partibus fuerit alteratum, uariæ etiam fient actiones, exempli gratia incipiamus à uirtute expulsiua, & contentiua, si enim fibræ transuersales, quæ expellunt, & obliquæ, quæ continent sint uitiatæ, ita quòd ista duo genera fibrarum erunt æqualiter sicca, uel æqualiter humida, uel alterum siccum, & alterum humidũ, si fuerint æqualiter humida, tunc sequetur maximus fluor alui, eò quia primo debiliter continent, & fortiter expellunt siue sit corpus iuuenile, siue senile, nam ex quo sunt humidæ fibræ, (scitis enim quod fortitudo fortificatur à sicco) contentiua debilis est, fortificatur enim à sicco, & est humida, ergo non continet, expulsiua quia adiuuatur ab humido, & uilli sunt humidi, ergo cum uilli humidi sint, necessario fortiter expellit, & ita redditur aluus fluuida, si uero fuerint æqualiter sicci, ita quod transuersales sint sicci, & obliqui, tunc sequitur oppositum alui siccitas: quia contentiua uirtus ualida est, & expulsiua debilis, ergo maxima astrictio aderit, quia contentiua adiuuatur à sicco, & cum uilli continentes sint sicci, ideo fit siccitas alui, præterea expulsiua adiuuatur ab humido, & cum uilli sint sicci redditur debilis, unde non potest expellere, si modo contigerit frigiditas uentriculi non continentis, multiplicabitur excrementum crudum: & relaxabuntur uiæ, ad quam relaxationem sequitur fluor,

quòd si fuerit caliditas moderata adiuuabit concoctionem, si excedens continget exiccatio, & ita habetis omnes causas fluoris, & siccitatis alui.

In superiori lectione satis superq; distinximus partem diuisionis de quacunque causa fluoris, & exiccationis alui, & ut rectè perfecteq; etiam habere possitis, attuli uobis tabulam in qua fortasse illud erit quod in commento à Galeno promittitur: scilicet se quandoque huius rei methodum traditurum, nec credo aliter potuisse explicari, quam ego explicaui, cum semper à natura rei incipiat quemadmodum, & nos fecimus. his uisis accedamus ad Galenum heri declarauimus Aphorismum nihilominus Galenus, ita alte rem exorsus est, ut maximam fecerit difficultatem, & cum duplex sit difficultas una ex parte, explicantis, altera ex parte rei, uidetur quod hic sit difficultas magis ex parte explicantis, quàm ex parte rei. dicit Galenus QVOD QVIDEM HOC EX MAGNA PARTE FIAT, hoc commentum uidetur mihi quòd sit propter uestram utilitatem declarandum, antequam Galenus aliud pro declaratione Aphorismi dicat, ostendit non esse simpliciter uerum, sed magna & parte uerum, scilicet quod iuuenes qui habent humidam aluum ante senectutem, quòd in senectute exiccatur, & qui habent siccam in iuuentute senescentibus humectatur, & ideo Galenus dicit hoc non esse semper uerum, sed magna ex parte uerum, quia iuuenes absq; immutatione ætatum

immutantur, quòd probat in Aphorismo 53. secundæ huius particulæ, qui dicit QVORVM ALVVS HVMIDA EST, SI QVIDEM IVVENES FVERINT, MELIVS EVADVNT HIS, QVI SICCAS HABENT, NAM SENESENTIBVS MAGNA EX PARTE EXICCANTVR uult dicere, qui humidas habēt aluos melius transmutantur in oppositum, quia ubi aluus illis exiccatur, proficient in melius, qui cum in senectute id faciūt labuntur in de huius ratio est, eò quia sicut heri diximus, quòd iuuenes habent aluos humidas, hoc est propter duo, uel enim habent aluum humidam propter maximam comestionem, quia hepar non attrahit quantum comeditur, uel est quoniam maxima portio bilis transit ad intestina ab hepate, & ipsa stimulat, unde coguntur egerere, propter igitur nimiam appetentiam fit aluus humida, & dicitur fames canina, uel propter exustionē plurimæ quantitatis huius bilis, ab hepate ad intestina, & tunc bonum est, ut immutetur, sed ubi senes exsiccantur, ita ut amplius nō appetant, & bilis non transeat ab hepate ad intestina, tunc malum, eò quia est significatum, quòd adest frigiditas intensa tendens ad mortem, & ita iuuenes qui habent aluos humidas propter causam dictam, si mutantur in siccam, transeunt in melius, senes uero non oportet, ut exsiccentur, quoniam ferè est illis naturalis exsiccatio, propter defectum caloris naturalis. iste aphorismus non est prolatus ab Hippocrate secundum hanc

ſententiam, ſed Galenus applicat huic rei, et dicit quòd non eſt uerus ſimpliciter aphoriſmus, ſed magna tantum ex parte, & iſta eſt ſententia primæ partis aphoriſmi, ſequitur Gale. & dat modum intelligendi aphoriſmum, & dicit, quando Hippocr. dicit aluos humidas, & ſiccas, non intelligit propter extrinſecus aduentens tales, ſed hoc intelligit ratione propriæ temperaturæ, & inquit, quòd ſi quis uſus fuerit uictu Alexandrinorum, habebit aluum humidam: non quidem ratione ſuæ temperaturæ. ſed ratione uictus Alexandrinorum: quoniam ille uictus facit aluos humidas, laborant enim maxime Alexandrini cancro, quoniam ueſcuntur ſalſamentis, carne bubula, & carne aſinorum: unde propter peßimam uictus rationem, hepar non attrahit huiuſmodi alimentũ, & cum nõ attrahat, remanet in uentriculo, unde neceſſario ſequitur aluus humida, præterea ſalſamenta mordicant, & exſiccant uirtutẽ expulſiuam, propterea redditur aluus humida, & ideo uictus Alexandrinorum facit aluos humidas, & hoc dicit Gal. in ſecundo ad Glauconẽ, cap. de cancro, ſi modo per contrarium quis nutriatur cibis exſiccantibus, ut meſpilis, uel huiuſmodi, hic non eſſet talis propter temperaturam, ſed ratione cibariorum, & ideo Gal. docet quomodo Aph. debet intelligi, & quo modo aluus debeat eſſe aluus humida, & ſicca; ſed notetis de zito, ſunt enim potiones, quibus utuntur germani circa arcticum polum. & eſt potus quidam, qui fit exhordeo, dimittunt enim ordeum tabeſcere in

aqua, deinde exprimunt, & illo uescuntur. nam ubi materia subtilis incipit putrescere, & non procedit ulterius, materia subtilis resoluens acescit, & ille potus extinguebat sitim, & erat gratus, ex quocunque grano potest fieri. cruuisia à ceria dicitur, ille enim potus maxime nocebat neruis, replebat caput, & inebriebat. Zitus igitur infamatur à Galeno, tanquàm quòd faciat Aluum humidam LENS habet duas partes contrarias substantiam scilicet & decoctum, decoctum enim prouocat uentrem, substantia uero sistit ipsum, sicuti braßica, coriandrum, Rhabarbarum, & absinthium, habent enim partes contrarias, astringentes, & aperientes. ubi igitur ex comestione tali fieret aluus humida, uel sicca, non esset ratione temperaturæ, sed ciborum, inquit igitur Gal. quòd ubi omnia remouentur impedimenta & uariant agestiones secundum uariationem ætatum, quòd hoc est in causa corporum dispositio, & ubi uariant deiectiones secundum uarietatem dispositionum corporũ fiunt secundum uariationem ætatum. si modò deberem tradere causam uariationis dispositionum, oporteret me facere libros: sed hoc fortasse alias à nobis fiet, & dicit Gal. quòd declarabit hæc per capita in lib. de causis naturalibus, in secundo, & tertio affert demonstrationes quæ ferri possunt ad probandum expulsiuam uirtutem, retentiuam, contentiuam, & concoctiuam, & hoc dicit supponi debere. in primo lib. de causis symp. reddit causam cur contentiua non bene continet, & retentiua

non bene retinet, & sic de reliquis. in tribus lib. de causis symp. tractatur materia hæc, & omnia reducuntur ad hoc, ut sciatis actiones uirtutum, & cum quibus instrumentis fiat. & incipit Gal. methodum suam ex qua proposuit scire causas dispositionum, quibus redditur aluus humida, uel sicca, & promisit hoc per capita traditurum. ideo proponit cap. illa. & hæc sunt. humidæ alui, & siccæ alui, fiunt propter alterũ duorum, humida aluus uel quia excretio fiat citior quàm oportet, uel quia plus cibi assumitur. sicca uero aluus fit, uel quoniam nimis parum appetimus, uel quoniam adest aliqua causa tardans egestionem. incipiamus à materia, nimium enim alimentum sumitur propter nimiam appetentiam, ecce quomodo utitur uia resolutiua. resoluit enim partem primam sic, nimium alimentum sumitur propter nimiam appetentiam, nimia appetentia propter nimiam frigiditatem uentriculi, ubi enim plus de frigiditate habemus in ore uentriculi quàm oportet, tunc plus cibi assumimus, causa enim immediata quæ facit nos appetere plus quàm oportet, est frigiditas uentriculi, & non est fames naturalis, & ita est facta resolutio usque ad ultimum. aluus facta est humida propter nimium alimentum, nimium alimentum propter maximam appetentiam, maxima appetentia propter frigiditatem uentriculi. secundum membrum diuisionis erat cita excretio. audiatis modo quomodo fiat cita excretio. cita excretio fit, uel propter bilem quæ tendit ab he-

pate ad inteſtina, uel propter debilitatem retentiuæ, & fortitudinem expulſiuæ, cita excretio quæ fit propter bilem accedentem ab hepate ad inteſtina, eſt ratione caliditatis hepatis, eò quia plus generat bilis quàm oportet. Alia cauſa eſt humiditas exiſtens in uentriculo, relaxans uirtutē contentiuā: ſed dicet. quis ſtatim quomodo hæc ratio ſe habet cum dicas quòd humiditas corroborat expulſiuam, & tamen dicit Gal. quòd corroboratur à ſicco. ſunt enim cauſæ oppoſitæ ideo facimus etiam reſolutionem oppoſitam hoc modo dicit quòd ſiccitas prouenit à cauſis oppoſitis, uel propter defectum alimenti erit, uel propter tardam excretionem, defectus alimenti fit propter paucam appetentiam, pauca appetentia propter caliditatem uentriculi, facta enim caliditate uentriculi minus appetimus quàm oportet, & ita paucitatem appetitus ſequitur tarda excretio, eò quia bilis non tranſmittitur ab hepate ad inteſtina, uel quia debilis eſt expulſiua, & fortis contentiua, cauſa paucitatis bilis eſt frigiditas hepatis, cauſa fortitudinis contentiuæ eſt ſiccitas adueueniens, cauſa debilitatis expulſiuæ eſt humiditas adueniens: facta iſta reſolutione audiatis Galenum de cauſis humiditatis & ſiccitatis alui, inquit quòd ubi iuuenes habebunt aluum humidam propter cauſas dictas, quòd ſeneſcentibus ſiccatur: quoniam plus appetunt, in ſenė enim fit frigiditas uentriculi, fit etiam adhuc frigidior, adeo ut obtundatur omnino ſenſus, & non appetant. frigiditas enim moderata facit opti-

mum ingenium, ſed ubi frigiditas inualeſcit, tunc fiunt ſtupidi, deſinunt comedere, unde redditur aluus ſicca, ad ſecundam partem ubi humida eſt aluus propter nimiam bilem excretam ab hepate ad inteſtina, tunc quãdo fiunt ſenes deſinit talis cauſa, eò quia in iuuene pp hepatis caliditatem generatur plurima bilis, ſuccedente uero ætate ſenili frigeſcit hepar, nec generatur bilis, & tunc deſinit cauſa, & ita efficitur ſicca aluus, quòd ſi humida aluus contigerit in iuuenibus propter debilitatem contentiuæ, non erit uerum quòd omnibus ſeneſcentibus aluus ſiccetur, niſi ratione caliditatis & ſiccitatis, adiuuante debiliori contentrice nam ſi frigiditas adiuncta fuerit non fiet aluus ſicca in ſneè, eo quia cum in iuuene adſit frigiditas uentriculi, cum humiditate adiuncta imbecillitati retentiuæ, ſuccedente tempore ſenili non fiet ſiccior, nam adhuc magis accedente tempore ſenili augetur frigiditas & humiditas, quæ non faciunt ſiccitatem ſed ubi caliditas cum humiditate iuncta fuerit, ſtante debilitate uirtutis contentiuæ, tunc ſuccedente tempore ſenili ſemper conſumetur humiditas illa, quia calor illam continue attenuabit, & digeret, & ita in omnibus fiunt habitus contrarij accedente ætate ſenili, ſi modo legatis Galenum ita uobis omnia facilia erunt ut nihil facilius inueniri poßit. ad quæſtionem modo reſpondendo. dicimus quòd expulſiua ab humido corroboratur, & ad Galeni dictatio dicimus, quòd Gal. dicit προωστικὴ, & non ἀποκριτικὴ, nam aliud eſt prooſtici, & apocriti-

ci, nam uirtus prooſtici eſt uirtus propulſiua, uirtus autem expulſiua eſt quæ actu expellit, propulſiua uerò dicitur uirtus quæ conducit de loco ad locum, & ita bene deſeruit attractiuæ quemadmodum, & expulſiuæ, ita quòd in propulſione duo reperiuntur, motus, & quies: fit enim uillis tranſuerſalibus & iſta eſt quæ à ſicco corroboratur, expulſiua uero corroboratur ab humido.

Tabula de fluore Alui.

Superiori lectione proposita fuit dubitatio, eo q̃a uidebatur discrepãtia maxima in dictis meis, & dictis Galeni, dicebamus nos uirtutem expulsiuam corroborari ab humiditate, Gal. autem dicebat à siccitate, quòd quidem dictum non aduersatur Galeni dicto, & ut dixi debetis aduertere ad hoc nomen expulsiua, nam in græco codice est ἀποκριτική aliud est προωστική propellere enim multum differt ab expellere. nam propellere commune est uirtuti attractiuæ, & expulsiuæ, & nihil est aliud propellere, quàm adiuuare aliquid ad ulteriorem progressum, & ista à sicco corroboratur, quia qui propellit, comprimit, & compreßio dicitur propulsio & in propulsione uirtus iuuatur à sicco, eo quia si debet comprimere, ut habeat resistentiam, oportet: quia quòd propellit non debet esse molle, sed siccum, nam molle cedit, si ergo intelligamus propulsiuam, erit facile uidere quomodo corroboretur à sicco, nam uilli illi qui faciunt actionem istam propellere, sunt ijdem, qui adiuuant ad retinendum, scilicet obliqui, nam instrumentum optimum ad continendum est obliquum, & id quòd est aptum ad continendum, est etiam aptum ad propellendum, sed licet uideatur hoc facile tamen adhuc sunt difficultates maiores, nam quo modo poterimus euadere ab hac difficultate, dicendo quòd ab eisdem uillis fit retentio, & propulsio, cum dicat Gal. quòd retentiua debilitatur ab humido, & propulsiua corroboratur à sicco, & debilitatur ab humido, & inquit, quòd sæpe contingit, ut contentiua sit

debilis propter humiditatem, & expulsiua fortis propter siccitatem, si ab ijsdem fit uilis contentiua & expulsiua, quomodo potest esse quòd retentiua sit debilis propter humiditatem, & expulsiua siue propulsiua sit fortis propter siccitatem? quomodo enim potest esse debilitas unius, & fortitudo alterius, cum ab eisdem ambo fiant uillis? nunquam enim potest esse si sit contentiua debilis, quin propulsiua, siue expulsiua sit & ipsa debilis. ista est maxima difficultas, stante quòd fiant ab eisdem uillis. pro diluenda hac difficultate oportet uidere id quod dicit Gal. dicit enim contentiuam reddi imbecillem propter humiditatem, expulsiuam corroborari à sicco, dico quòd aliud est dicere uirtutem, & aliud est dicere instrumentum, ideo in nostra tabula distinximus instrumentum ab ipsis uirtutibus, stat enim quòd uirtus quandoque ualida sit ad aliquid faciendum, instrumentum autem sit debilitatũ, & è contrario instrumentum forte, & uirtus sit debilis. quandoque igitur dicimus uirtutem expulsiuam à sicco corroborari, certum enim est quòd ubi maior motus requiritur, maior quoque caliditas requiritur, sed in expulsiua maiori opus est motu, ergo & maiori caliditate ergo non oportet ut caliditas obtundatur ab humido, ideo Gal. in lib. quòd animi mores sequantur temp. corp. dicebat quòd ubicunque siccitas est in aliquo corpore ibi actio etiam multa est, nam siccitas maxime facit ad actiones, & motiones faciendas: dico igitur quòd uirtus expulsiua requirit temperatu

ram membri, in qua ſit primo caliditas maior quàm ſiccitas, nam ſiccitas deberet eſſe temperata, ita ut caliditas adiuuetur à ſiccitate, & non obtundatur ab humiditate: ſed quoniam uirtus expulſiua indiget uillis tranſuerſalibus, qui uilli oportet ut habeant temperatam humiditatem, ad hoc ut poßint contrahi, & dilatari: nam ſiccitas contraria eſt atractioni, & dilatationi, eò quia non eſt obediens. ſed oportet quòd ſint partes bene compactæ cum humiditate, & ita indiget inſtrumentum humiditate pro ſui corroboratione, uirtus autem indiget ſiccitate, & à ſicco corroboratur, non enim requirit humiditatem ob tundentem, quando igitur dicit quòd corroboratur à ſicco, intelligit de ſicco ꝙ oppoſitum eſt humiditati redundanti, & hoc eſt quod dicebat Aui. quòd uirtus expulſiua, ut eſt uirtus unita inſtrumento ab humiditate temperata, ut eſt ſeparata ab inſtrumento corroboratur à ſicco, nam inſtrumentum requirit humidum non redundans, ſed tale ut dicatur illud inſtrumentum humidum à prædominio, nam non poteſt fieri motus expulſionis cum uillis, neque dilatatio, neque conſtrictio niſi humidum ſuperet ſiccum, non ſit tamen redundans, ſed tale ſit, ut plus de humido ſit, quàm de ſicco, & dicebat Gale. quòd nulla actio eſt uelocior, quàm actio expulſiuæ, & hoc ratione humiditatis & dicit Galen. quomodo excrementa quæ ſunt ad cutim in inſtanti deferuntur ad inteſtina in diarræa ipſa. Inquit ne miremini, quia nullus motus eſt uelocior ipſo expulſiuo. quia fit à

uillis

uillis transuersalibus propter humiditatem, quæ maxime obedit uirtuti expulsiuæ.

APHORISMVS XXI.

FAMEM Thorexis, id est uini potio soluit.

QVoniam superius Hippoc. locutus fuerat de euacuatione, & de fame, consequenter nunc loquitur. & probat, quomodo debeamus succurrere illi fami præter naturam, et primo quantũ ad ipsas uoces: Hippo. non intelligit de fame naturali, sed de fame præter naturam, quæ est ægritudo, uel accidens præter naturã, quod indiget remotione: si enim recte memoria tenetis, dicebamus duplicem esse famẽ, quandam esse quæ fit per euacuationẽ uentriculi, nam ex tali euacuatione fit corrugatio, ex qua nascitur appetitus, & ubicunq; talis fames, & non excedit quantitatem, dicitur naturalis, sed ubi plurimum perseuerat, & excedit quantitatem tantum, tunc dicitur præter naturam. est alia fames quæ ex toto genere præter naturam, & est quotiescunque aliqua frigiditas occupat os uentriculi, ex taliq; frigiditate corrugatur uentriculus, & facit eundem effectum, quem solet facere fames naturalis, sed ubi non est ista necessitas, & euacuatio, et uentriculus corrugat, quoniam frigiditas existens in ore uentriculi facit præter necessitatem talem contractionem, & appetitum talis in quam

fames eſt ex toto genere præter naturam. Cum igitur duplex ſit fames præter naturam, una quæ peccat quantitate, quando propter plurimam uacuitatem excedit modum, dicitur præter naturam non quidem ſecundum ſpeciem, ſed ſecundum quantitatem tantum, alia eſt abuſiua, quæ fit ratione frigiditatis, non ratione euacuationis, eò quia etiam ſtante corpore repleto, poteſt contingere talis fames, & talis fames dicitur ex toto genere præter naturam. eſt modo & alia fames ſecundũ naturam, quæ fit in omnibus membris, præter quàm in uentriculo, hoc modo. Contingit enim ut membra indigeant alimento, tamen uentriculus propter ſuam maximam frigiditatem non corrugatur, nec excitatur, & cætera membra quærunt alimentum, & eſt fames in omnibus membris, diciturq́; fames ulimia, quoniam cætera membra exſiccantur, deſtruunturq́;, quia non habent alimentum, et uentriculus ratione maximæ frigiditatis obtuſum habet ſenſum: unde nec corrugatur, nec excitatur ad alimentum, ſed dicat quis, quam famem hic intelligit Hippocrates? hic ſanè intelligit famem caninam, ſecundo modo ſumptam, quæ fit à frigiditate uentriculi, ſiue cum materia, ſiue ſine materia. dicit ergo Hip. THOREXIS θόρειν apud græcos ſignificat furere, & cum impetu aliquid facere, & eſt ſimilis illi humiditati, quæ fit ex maxima appetentia in illo furore, quæ emittitur ante coitum, unde eſt fabula illa de centauro illo, & de deianira, quæ accepit humiditatem centauri mixtam

cum ſanguine, & dedit Herculi bibere, unde Hercules poſtea incidit in furorem. nam Hercules uulnerauit Centaurum, cum eſſet amplexus Deianiram, & antequam potiretur illa emiſit humiditatem illam, unde deianira accepit illam cum ſanguine mixtam, & dedit Herculi bibere, unde fuit furibundus THOREXIM igitur intelligit uinum abundans, quòd facit furioſitatem, nam non quælibet uini potio eſt Thorexis, ſed potio uini abundans, & ita intelligatis merum uinum, quòd poteſt facere hilaritatem, & impetum: ſi intelligatis famem primo modo, exhiberetisq; uinum merum ſtatim præfocaretis hominem. at dicat quis, non ne dixiſti quod ad reſtaurationem, nihil eſt præſtantius quàm exhibere uinum ipſis qui exſiccantur, & nunc dicis quod facit incidere in ſpaſmũ, dico quod aliud eſt aſſumere uinum in modica quantitate, & poſtea ſumere cibum, & aliud eſt haurire uinum in maxima quantitate, quòd peteret ad omnes partes, & faceret contractiones neruorum, ratio autem quare ita ſit, quia fames canina fit propter frigiditatem oris uentriculi, ſi frigiditas, quando ibi eſt facit ſum effectum. effectus autem ſuus eſt contrahere, & corrugare, & ubi contrahitur fit idem effectus, quem facit inanitio ſecundum naturam, quæ fames non eſt fames uera, ſed falſa, & falſo etiam corrugatur: quandoque talis frigiditas eſt cum materia, quandoque ſine materia, eò quia accidit aliqua frigiditas, ſiue qualitas frigida, uel humor frigidus, præſentia cuius os uentriculi

refrigeratur. ponatis modo quancunque uultis causam in uentriculo, siue pituitam, siue qualitatem solam, semper erit uerum quod potio uini soluit famem, si sit qualitas, tantum, illa potio uini abundans calefaciet, & cum illa sola frigiditas sit causa sola famis, per contrarium curabitur, quòd etiam si ad si materia frigida uini potio soluet, quoniam materiam illam subtiliabit, discutiet, & faciet illam fluere per uenas, et excitabit quandoque per uomitum, sicuti in ebrietatibus maximis uidemus. & ita euacuatur uentriculus, ideo dicebat ille, quòd semel in mense inebriari bonum erat, quia semel in mense uomere est utile, quoniam euacuatur uentriculus ab humoribus malis, & ita habetis rationem Aphorismi. audiatis modo duo uerba de cura Galeni in particulari, quàm facit in com. dicit se curasse multos exhibitione uini abundanti, non cuiuslibet uini, sed uini quod notabiliter calefaciat, neque enim uina acerba faciunt talem effectum, neque uinum rubeum, colorem autem rubeum uocat, quem lutheum uocamus, tendit ad rubeum, et croceum colorem, absq; astringente sapore. OPORTET SIQVIDEM hic incipit curatio, uult Gal. quòd quando uolumus curare istam famem, debemus primo exhibere multa pinguia, sicuti confecta ex butyro, deinde statim propinare uinum. cur hoc faciat audiatis, famem caninam non quælibet pituita excitat, nam pituita dulcis, & insipida non excitant famem caninam, imo faciunt nauseam, quoniam nimia humiditas facit ad dilatationem,

non ad corrugationem, ſed intelligit pituitam acidam, nam omnia acida excitant appetitum, quoniam corrugant os uentriculi, conſtringunt, ſicuti acetum, quoniam acida contrariantur ſapori pingui. differunt autem ſecundũ omnem modum contrarietatis, & quoniam contraria curantur contrarijs, ideo quod corrugat, & conſtringit, debet tollere quæ relaxant, nihil autem eſt quòd magis relaxet, quàm pingue, ideo non oportebat ſolum cum qualitatibus primis occurrere, ſed etiam cum ſecundis, nam omne pingue calidum, & humidum eſt. Sed quod facit corrugationem frigidum, & ſiccum eſt, quoad qualitates ſecundas corrugando, & conſtipando facit famem. oleaginoſa uero dilatando, & relaxando curat, ideo Galen. non ſolum exhibet uinum, ſed etiam pinguia, quia relaxatur quod conſtipatum eſt, poſtea dat uinum quod quidem licèt exſiccat, præuenit tamen ſuam ſiccitatem cum ſapore pingui, qui humectat, ſed quia indigebat maiori caliditate ideo exhibuit uinum potentiſſimum, & ſi exhibuiſſet uinum tantum potens, nimis exſiccaſſet uentriculum, quia non indigebat niſi calefactione, & humectatione cum pinguibus, igitur humectat quantum, poteſt prius, deinde exhibet uinum, & ita curam perficit Galen. optime notandam.

APHORISMVS XXII.

QVICVNQVE *Morbi ex repletione fiunt curat inanitio.*

HIC *Aphorismus continuatur cum præcedentibus, qui in uarijs etiam particulis uarie etiam continuantur. in prima enim particula Aphorismi continuantur per diexodoxim quandã, ita ut omnes, unus Aphorismus uideatur. similiter & in alijs particulis, præterquam in secunda particula, in qua semper subsequens Aphorismus à præcedenti capit occasionem, quemadmodũ apparet hic in uigesimo secundo Aphorismo, qui cum uigesimo primo continuatur hunc in modum, dicebat enim Hipp. in uigesimo primo Aphorismo, famem Thorexis, id est uini potio soluit. audiuistis quid per famem intellexerit, scilicet caninam famem, quæ fit propter humores frigidos existentes in ore uentriculi, rarò enim fit huiusmodi fames à sola qualitate, cum igitur huiusmodi fames fiat propter materiam frigidam acidam existentem in ore uentriculi, curabatur à potu uini, tum quia cogit ad uomitũ, tum etiam propter potentiam ipsius uini meri, concoquentis, at enuantis, & expellentis materiam illam, & ita tandem illa fames soluitur euacuatione. cum igitur locutus fuisset ibi de euacuatione particulari, sicuti semper facit, proponit enim semper regulam particula-*

rem, deinde uniuersalem, et ita pro quodam præcepto uniuersale infert hunc uigesimum secundum Aphorismum, & inquit, quòd omnis morbus ex replitione curatur euacuatione, & tandem dicit, quòd omne contrarium curatur suo contrario, quemadmodũ ait Gal. in Therap. & primũ principium quo omnia probantur in Therap. tale est, quòd contraria curantur contrarijs; ne miremini igitur si potio uini famem soluit, quia contraria curantur contrarijs, imò non tantum potio uini famem soluit, sed uniuersaliter omnem repletionem erat euacuatio. & euacuationem repletio, & ita uniuersaliter contraria curantur cõtrarijs, & licet uobis uideatur esse facilis Aphorismus, habet tamen dubitationem pertinentem ad praxim. Gale. enim mouet dubitationes, quæ oriuntur ex mala diuisione, quæ cõtinetur in Aphoris. Inquit enim primo QVICVNQVE MORBI FIVNT EX REPLETIONE. Græcus enim codox habet νοσήματα non autem νόσοι, νόσημα enim est cõtra distinctum à morbo, & à causa. morbus enim est affectus præter naturam contra distinctus ipsi symptomati, & causæ, quæ præcedit: νοσήμα igitur non bene uertitur morbus, sed potius dicitur ægrotamentum, quod quidem dicitur de quocunque affectu præter naturam, quod infert corpori nocumentum, quando igitur dicimus ægrotamentum, siue νόσημα, intelligimus quancunque rem præter naturam existentem in corpore humano, & offendentem, in qua continentur causæ, morbi, & sympto-

mata. aduertite igitur illud quòd dicit MORBI debet potius uerti ÆGROTAMENTVM, uel intelligatis per morbũ quancunque dispositionem præter naturam, non contra distinctam à causa, morbo, symptomatibus. REPLETIO scitis quòd duplex est repletio, quoad uasa, & quoad uirtutem: plenitudo enim quoad uirtutem est quotiescunque uenæ intumescunt, non tamen ita ut cogantur propter multitudinem materiæ extendi, sed ratione malignitatis materiæ destruentis uirtutem ipsam. plenitudo uero quoad uasa dicitur, quando uenæ intumescunt ita, ut cogantur etiam extendi, existente etiam uirtute ualida, ut cum fit plenitudo ex multitudine sanguinis boni, sed ita uenæ extenduntur ut cogantur etiam ægrotare. FIVNT nonnulli uertunt in præsenti, nõnulli in præterito, id est facti sunt Gale. γέγνηται refert ad tempus præteritum tamen saluatur Hippo. in utroque tempore, tam præsenti, quàm præterito. CVRAT EVACVATIO Hippoc. non dixit curat, sed dicit medicatur, nam magna est differentia inter medicari, & curare. medicari dicitur etiam quòd non curetur. omnis enim curatio præsupponit medicinam. Sed non omnis medicina præsupponit curationem, nam curatio est remotio morbi, curare enim proprie dicitur, quãdo immediate morbus tollitur. medicari uero potius dicitur præparatio, præterea neque curatio debetur omnibus rebus præter naturam, sed medicari tantum, debet igitur dicere medetur. EVACVATIO duplex eua=

cuatio in prima sui diuisione, una est, quæ fit remouendo materiam facturam repletionem cum absoluta inedia, præcipimus enim absolutam inediam, & est euacuatio per accidens, per aliud. Secunda uero dicitur euacuatio per præsentiam materiæ actu facientis repletionẽ, quæ multipliciter potest euacuari, per uomitum, per sudorem, per difflationem insensilem, per secessum, per caputpurgia, & ita per infinita remedia particularia: & hæc sufficiant pro declaratione nominum existentium in Aphorismo, à quibus oriuntur quæstiones ex mala diuisione. his ita fundatis, oportet modo unum aliud uidere, quando dicit Hippocr. quicunque alij morbi oriuntur ex repletione, istud enim ORIVNTVR EX REPLETIONE discutiendũ est: nam quandoque contingit, ut repletio immediate faciat morbum, & quòd dico de morbo idem de causa & symptomate dictũ putetis. quædam uero tum morbi, tum causæ, tum symptomata, nõ immediate pendent à repletione, dicimus enim talia à repletione per se, & immediate ab ipsa causari hunc in modum, si fiat repletio in humano corpore, & ex illa fiat impactio materiæ in uasis ipsis, quæ materiæ dum commiscentur sanguini, sunt causæ alicuius morbi, & huiusmodi impactio est causa pendens immediate ab illa repletione, nam morbus qui immediate pendet à repletione, uel est in temperatura non transiens in aliud genus, & illa intemperies quæ fit, est per affluxum materiæ, nam duplex est intemperies una cum affluxu,

altera ſine affluxu materiæ, quæ fit cum affluxu mutatur ad cōtrarium habitum, ut ad frigiditatem, uel ad caliditatem, eo quia eſſentialiter facta eſt impreßio in membro, cum affluxu uero eſt quando præſentia humoris adeſt in membro, unde fit talis impreßio, unde remota tali impreßione, remouetur ſtatim morbus immediate faciēs operationes læſas, & dicitur obſtructio, morbus immediate factus, ab astructione non trāſiens in aliud genus, & ubicunque remouetur repletio, ſtatim ſanatur: Alius eſt morbus, qui dicitur ſolutio continui, & eſt quando materia multa adeſt, ita quòd ſoluit continuum extendendo, & ita tertium genus ægritudinis poteſt facere repletio, quia immediate remota repletione remouetur & continui ſolutio, de accidentibus ſimiliter, nam laßitudines ulceroſæ, & apoſtemoſæ, & extenſiuæ ſunt accidētia quæ ſunt immediate à repletione, & non tranſeunt in aliud genus, & ab ipſa immediate dependent, quia facta euacuatione immediate remouentur accidentia, ſunt uero alij morbi, aliæ cauſæ, & alia ſymptomata, quæ tranſeunt in aliud genus, & non ſunt mediante repletione, nam quandoque facta repletione contingit putredo, ſed non immediate propter repletionem, ſed propter prohibitam tranſpirationem, & quamuis iſta putredo pendeat à repletione, tamen tranſit in aliud genus, & non curatur per euacuationem, & eſt illud quòd Galenus dicebat in undecimo terape. & ſi liceat mittere ſanguinem, caue tamen & ſerua ipſum tanquam

thesaurum, aliter cogeris egrum nutrire in tempore, quo non debes nutrire, & est illud quòd etiã dicebat Auic. cum flobotomare uolueris serua sangninem tanquam tesaurum, putredo igitur est causa multorũ morborum, exempli gratia, febris prouenit à repletione, sed non per se, nam fit etiam post putredinem, nec fit ex repletione immediate, & per se, & ita morbus non tollitur per euacuationem, sed opus est ut etiam alia fiant. idest præterea etiã accidentia sunt, & symptomata, & multa alia, quæ nõ curantur per euacuationem, sed oportet aliud facere, sunt igitur quædã causæ, quædam symptomata, quidam morbi, qui immediate remouentur ad remotionem repletionis, quædã uero quæ non remouentur immediate ad remotionem repletionis, quia non immediate ab ipsa dependent, cũ dixerimus de repletione, restat modo dicere de inanitione, nam inanitio facit causam, & morbos, & symptomata per se, & primo, & per aliud, ubi enim sequitur inanitio in aliquo corpore, facit causas quas sequitur morbus, nam inanitionem sequitur refrigeratio, uel priuatiua, uel positiua, quando adest aliquid refrigerans priuatiue, ita cum fit remotio caliditatis, nam inanito spiritu, & sanguine, fit refrigeratio priuatiua, non positiua, refrigeratio uero positiua fit, cum aliquid adest actu refrigerãs, idest aliquid frigidum, cũ igitur ista refrigeratio habet rationem alicuius causæ, dicitur causa per se, & immediate dependens ab inanitione spirituum, & sanguinis, ideo sine aliquo me

dio si exhibeatis nutrimentũ, calefacietis corpus, præ=
terea morbi fiunt ab huiusmodi inanitione, qui remo=
uentur immediate per repletionem, & sunt cum uenæ
inanitæ concidunt in se, & fit obstructio, & non tran
seunt in aliud genus, quia illa opilatio statim cum re=
pletione remouetur, symptomata etiam ut singultus
exinanitione, spasmus exinanitione, talis enim contra=
ctio quæ fit ex inanitione, non transit in aliud genus,
nam ubicunque repletur neruus, & adhibetur humi=
ditas, quia priuatus est humido nutrimentali, non ra=
dicali addita repletione restauratur, & ita ipsa inani
tio habet causas, morbos, & symptomata, sunt modo
etiam quædam quæ pendent ab inanitione, sed non im
mediate, uerbi causa cum ex inflãmatione spirituum
sequitur febris ephemera, & non est facta propter
inanitionem, sed propter inflãmationem spirituũ, præ
terea accidentia ipsa similiter, nam quandoque pro=
pter nimiam inanitionem incidit alquis in sincopam,
ita ut inducta sit refrigeratio positiua, tunc facta re=
pletione non tollitur sincopa, sed oportet aliud facere,
quia non immediate dependet ab inanitione, ideo non
immediate tollitur cum repletione, quicunque igi=
tur intellexerit has distinctiones occurret non solum
dubitationibus recentiorum, quæ sunt ridiculæ, sed etiã
dubitationibus Galeni quæ non sunt ridiculæ, quando
igitur dicit QVICVNQVE MORBI FIVNT
EX REPLETIONE si intelligatis morbos, qui
fiunt à repletione immediate, & per se, dico quòd ue=

rificatur dictum Galeni de morbis factis, & futuris, morbi enim fientes dicuntur quicunque remota causa efficiente in actu, remouetur & morbus fiens, facti uero morbi sunt illi, qui remota causa efficiente in actu, nõ remouentur illi, nam duplex est causa efficiẽs morbum, exempli gratia cum fit apostema, & incipit calefieri locus, illa dicitur causa efficiens in efficientia, sed cum iam fluxit tota materia, & factum est apostema, iam causa efficiens effecit, & non est amplius in efficientia, sed effecit iam, & effectum apostema conseruat, & illa met causa quæ erat efficiens in efficientia, si perseuerat, habet tunc officium conseruandi, neque minor est uirtus materiæ efficientis in conseruando, quàm in efficiendo, sicut, non minor est uirtus quã quærere parta tueri, morbus factus habet causam efficientem, non quæ efficit actu sed quæ effecit, & conseruat, siue modo sit morbus fiens siue factus, dummodo non transeat in aliud genus, ille remouetur immemediate ex euacuatione, siue sit extensio facta, non amplius fiens, siue tota materia fluxit, & non amplius fluat, siue obstructio facta, & non amplius fiat, tunc facta euacuatione, statim remouetur, sed quando transit in alud genus morbus, ut quando ex repletione fit putredo, tunc non curatur morbus sola euacuatione, & immediate, sed alio remedio indiget, fiat enim pleuritis, & inflammatio per affluxum materiæ, id quòd fit, partim factum est, partim fit, id quòd factum est, nõ remouetur euacuatione, dicet ille curabitur per se,

& ego dico quòd curabitur à natura regulante, non ex repletione, & ex se, sed a contrario facto à natura regulante.

Quoniam supra declaraui uigesimum secundum Aphorismum & dixi omnia quæ pertinebant ad eius declarationem, par modo est, ut ad uigesimum teriũ, & uigesimum quartum accedamus, rogati etiam a quibusdam scolaribus ideo prætermißis illis paucis, quæ deerant uigesimo secundo ad uigesimum tertium & uigesimum quartum iam à uobis desideratos accedo

Aphoris. 5 23. ACVTI MORBI IN QVATVORDECIM DIEBVS TERMINANTVR SIVE IVDICANTVR circa istos duos Aphorismos attẽdatis diligenter, quia maxima indigent attentione continuatur enim Aphorismus hic cum superioribus hunc in modum, dicebat Hipp. in Aphorismo decimotertio quibus fit crisis, his nox præcedẽs grauior est, postea subiungebat mentionem faciens de morbis acutis, ubi more suo sumpta occasione à præcedentibus. plura dixit quæ pertinebant ad crisim ipsam, modo ne aliquid indistinctum, & confusum dimittatur inquit ACVTI MORBI IN QVATVORDECIM DIEBVS TERMINANTVR, pauca sunt hæc uerba, sed misteria maxima, & arcana latent: sed prius uoces declaremus, deinde misteria. ACVTI MORBI alias dixi, qui sint morbi acuti, ideo duobus uerbis rem expediam. morbi acuti dicuntur illi qui sunt uelocis, & præcipitis motus, dico uelocis, & præcipitis motus,

eo quia ad ueritatem copulatiuæ ambe partes necessa rio ueræ sint oportet, motus .n. uelox dicitur qui pau co tempore multum spatium pertransit, motus uero præceps ultra quòd est uelox, habet etiam aliquid aliud, qui confertim, & simul mouetur, & præcipitan ter, mouetur, quemadmodum dicunt homines præcipi tes, quòd non tantum ueloci motu mouentur, sed præ= cipitanter mouentur, quia omnia membra simul, & confertim mouent, & huiusmodi motus cito termina= tur, quia uelox est, & quia præceps est, habet pericu= lum ne labatur, & præcipitetur, ideo tales morbi pe riculosi sunt: morbi uero ueloces, & non præcipites cito terminantur, sed non ita periculosi sunt, inde est quòd morbi acuti, ueloces, & præcipites terminantur cum subita mutatione, nisi à medicis impediantur, sicu ti fit temporibus nostris propter præcipitium suum.
IN QVATVORDECIM DIEBVS estote at tenti, quia non intelligitur ita, ut præfixus terminus mutationis sit decimusquartus dies præcise, sed uult di cere, quòd intra quatuordecim dies terminantur, idest non excedunt decimum quartum diem, siue modo in quarta, siue in septima, siue in decima quarta termine tur, siue citius, siue tardius, nam non excedunt decimũ quartũ diem: hoc modo intelligitur, illud enim, in, præ= positio significat intra quatuordecim dies, nec miremi ni si loquendo de crisi, meminimus etiam de diebus cri ticis, quia non possumus loqui de uno, quin loquamur de reliquo, sed debetis notare istud, quod dicit quatuor

decim dies, propter quandam autoritatem Hipp. quæ est in tertio pronosticorum, commento quarto, ubi habet hæc. MORBI QVICVNQVE ACVTI FIVNT CVM FEBRIBVS, IN QVADRAGINTA DIEBVS TERMINANTVR hæc est propositio uniuersalis, ergo cum hic dicat in quadraginta diebus terminantur, & in Aphorismo decimo quarto uidetur sibi contradicere, propterea antiqui interpretes ante Galenum aduertentes hanc contradictionem, imaginati sunt quandam solutionem, dicebant enim antiqui illi super hoc loco, quamuis ascripta sit hæc opinio Oribasio, qui nunquam hoc sominauit, ut igitur concordent locum hunc, cum loco in tertio pronosticorum, dicunt Hippocratem intellexisse de diebus criticis, modo dies critici in quadraginta sunt quatuordecim hanc expositionem deridet Galenus, dicens de quibus criticis intelligitis, deueris ne, an de intercedentibus? si de ueris diebus criticis intelligitis, sunt pauciores in quadraginta quàm quatuordecim, primus enim dies criticus est dies quarta, secũdus septima, tertius, undecima, quartus, decimaquarta, quintus, decima septima, sextus, uigesima, septimus, uigesima quarta, octauus, uigesima septima, nonus, trigesima decimus, trigesima quarta, undecimus, trigesima septima duodecimus, quadragesima, ecce quod sunt pauciores dies ueri critici, quàm quatuordecim q̃a nõ sunt nisi duodecim, si uero intelligitis de diebus intercidentibus, sunt plures quàm quatuordecim pri

mus

mus eſt, tertia ſecundus, quarta, tertius, quinta, quartus, ſexta, quintus, ſeptima, ſextus, nona, ſeptimus, decima, octauus, undecima, nonus, decima quarta, decimus, decima ſeptima, undecimus, uigeſima, duodecimus, uigeſima prima, decimus tertius, uigeſima quarta, decimus quartus, uigeſima ſeptima, decimus quintus, trigeſima prima, decimus ſextus, trigeſima quarta, decimus ſeptimus, trigeſima ſeptima, ideo plures ſunt dies critici intercidẽtes quatuordecim diebus. Veri autẽ critici ſunt pauciores ergo expoſitio antiquorũ reprobatur. quando igitur dicitur. acuti morbi in quatuordecim diebus terminãtur, præpoſitio in exponitur intra quatuordecim dies, id eſt morbus acutus uerus non excedit quatuordecim dies, quantum ſit in ſe ipſo, & intelligitur de ueris diebus criticis, non de intercidentibus, quomodo autem ſoluatur contradictio hæc, uidebitis in expoſitione Aphoriſmi, dicitur etiam terminari in quadraginta diebus, quia efficitur tropicus, & tropicus talis terminatur etiam in quatuordecim diebus, & quomodo hoc fiat intelligetis. IVDICANTVR ſcitis quod iudicari eſt criſim facere, ubi enim morbus repente & confertim immutatur, ſiue ad bonũ ſiue ad malum, dicitur criſis, ſiue iudicatio à medicis, translatum uidetur eſſe à iudicijs, nam ubi imminet iudicium tunc fiunt maximæ mutationes, & motus inter litigantes, ita fit in morbis, ubi iudicationes inſtant, tunc maximi fiunt motus, & criſis, & mutationes, quæ ſunt numero ſex, ut ſuperius dixi, uel enim ad bonũ, uel ad malum mu-

tantur, et ſubito, uel paulatim terminantur, uel mixte. quando ſubito terminantur, dicuntur criſes, quæ uero paulatim terminantur reiciuntur omnino à natura dierum criticorum, quæ uero mixte terminantur, dicuntur criſes mixtæ, & imperfectæ: & ita quatuor ſunt criſes tantum, duæ perfectæ, et ſimplices, duæ imperfectæ, dicitur modo quòd tales morbi in quatuordecim diebus terminantur, quæ iudicatio deſinit ſubito, uel ad bonum, uel ad malũ, talis iudicatio non pertranſit quartũ decimũ diem, facilis eſt igitur iſta ſententia, ſed intelligere mixteria, et rationes, cur in quatuordecim diebus terminantur difficile. hactenus non didiciſtis, niſi quia eſt, ſed propter quid in quatuordecim diebus non in ſeptem, uel in undecim, uel in quatuor, non dum perſpicuum eſt, eſt igitur uidendum primo, cur ita præfixus ſit terminus iſte quatuordecim dierum, ultra quem progredi non poteſt morbus. Secundo eſt uidendum cur quidam ſunt morbi, qui licet non pertranſeant quatuordecim dies, facilius tamen, & citius terminantur, uerbi cauſa in ſeptem, uel quatuor hoc eſt cur aliqui non accedant ad quatuordecim, ſed quidam tardius, quidam uelocius terminantur, licet nõ pertranſeant quartũ decimũ diem, hic eſtote attenti, quia hic incipit intricatio neothericorum: Galenus enim ſupponit unum, quòd unuſquiſque motus, qui fit in his corporibus inferioribus, uariatur per ſeptimanas, hoc enim aſtrologi obſeruarunt ante Galenũ, quòd ſeptimanæ dierum, menſium, & annorũ

maximè possunt in his corporibus inferioribus, septimanæ enim dierũ maximas habent uires, & mensium, & annorum, septimanæ autem istæ non capiuntur secundum numerum pitagoricorum, ita ut septenarius numerus sit masculus, sed contingit, aspectus enim cœlestes faciunt septimanas, nam siue sit sol, siue luna, qui circuit zodiacum, habet semper in se diuersos aspectus, à quibus uarij oriuntur influxus, sed nos quoniam sumus medici, loquamur de nostris diebus, secundũ enim uarium cursum solis, uel lunæ in zodiaco, uariæ etiam proueniunt influxus in his inferioribus, et hinc uariæ quoque oriuntur septimanæ. Sed dicet quis, quomodo oriuntur septimanæ? hoc modo oriuntur, quia aspectus qui sunt intra lunam & solem sunt hoc modo, ut quidam sint sextiles, quandoque quadranguli, quandoque trigoni, ubicunque enim luna erit in ariete, & sol in geminis, inuenietur talis aspectus, & dicetur aspectus sextilis, & facit mediam septimanam, & tunc luna est lunaris cum circulo paruo, ubi uero luna accesserit ad quadratum ubi sunt quatuor signa, ut si sit sol in ariete, & luna sit in cancro, tunc fit quadratum, & erit integra septimana, & tunc luna erit integra semiluna, quando uero luna deuenit à cancro ad leonem, tunc erit aspectus trigonus, & luna erit curua, ad hoc ut ascendat ad perfectum circulum, & tunc est dies undecima, & habet mediam ætatem secundæ septimanæ, quando uero discedit à leone, et deuenit ad oppositionem, ad perfectũ circulum, tunc fit integra se-

cunda ſeptimana, & eſt decimus quartus dies, & tunc maximæ fiunt mutationes inconiunctione, & oppoſitione diametrali, differunt tamen, quòd oppoſitio diametralis habet motus præcipites, cum ſit huius efficaciæ, ut mutationes fiunt uelociſsimæ, & facit decimum quartum diem lunæ, hinc eſt quod morbi acuti faciunt criſim in decimo quarto, cum & ipſi morbi ſint præcipitis motus, ubi uero pertranſeunt quartũ decimum diem, quia luna eſt potentior in augmento, quàm in principio, uel declinatione, nam quando tendit ad oppoſitionem potentior eſt, ergo ubi oppoſitionem pertranſit, quia fit ſegnior ideo & morbi ſegniores fiunt, & hinc eſt quod ad quadrageſimam perueniunt, ſed dicet quis ſi hoc deberet eſſe uerum, oporteret ut quiſque ſemper inciperet ægrotare inconiunctione, ſed quando incipit ægrotare in ſecunda ſeptimana, uel tertia, quomodo hoc fiet, in ſequenti lectione dicemus, & dicit Galenus quod quocunque modo quis laboret, ſemper eodem modo ſe habebit, et ſecundum aſpectus trinos, & quadratos poſſumus pronoſticare de ſalute, & morte cognita natiuitate ægri, & principio morbi, poſsimus iudicare de ſalute & morte, & in quo die moriturus ſit, & non tantum in quo die, ſed etiam in qua hora, et hoc in libello de   conſiderando igitur affectum lunæ cum ſole neceſſarium eſt, ut acuti morbi terminentur, uel ad bonum, uel ad malum, in die illa in qua maximæ fiunt mutationes, reſtat modo ſecunda dubitatio cur eſt quod quidã morbi, cũ non

transſeant quartũ decimũ diem terminentur quidam ci tius, quidam tardius, dico quòd hoc poteſt eſſe ratione alicuius cauſæ intrinſecæ, uel extrinſecæ, cauſæ autem intrinſecæ quæ poſſunt facere hoc, ſunt in triplici differentia, uel erunt ratione materiæ, uel ratione membri, in quo continetur materia, uel ratione uirtutis regentis, & diſpenſantis uitam, & corpus humanum, & humores: quantum ad primum materia, aut eſt craſſa, aut uiſcida, aut ſicca, aut humida, aut calida, aut frigida, ſecundum diuerſitatem materiæ, quæ magis, uel minus obedit, citius & tardius terminatur, nam materia calida facilior eſt ad motum, quàm frigida, unde etiam facilius expellitur, ergo calida & ſicca faciet motum facilius, & ita raro pertranſibit ſeptimam, ſi fuerit materia illa, quæ dicitur ichor ſanguinis in quarta ſæpiſsime terminatur, craſſa uero materia, & melancolica tarde mouetur, ideo etiam tarde terminatur, ſi materiæ iſtæ miſceãtur inter ſe uariæ fiũt motiones in iſtis ſicut magis dominatur humor calidus, & ſiccus, aut frigidus, & craſſus, & ita uariabit motus, & hoc quantum ad primam cauſam, quantũ uero ad ſecundam ratione membri, in qua eſt materia, dico ſi materia erit in membro calido, ſicut in uenis & arterijs ratione membri calidi, etiam quòd materia alioquin ſit frigida, citius conquoquetur et expelletur quàm quando eſt in membrana, uel neruo, quæ membra frigida ſunt, præterea uel membrũ illud erit nobile, uel ignobile, ſi fuerit nobile, ſicut cor, cerebrum, hepar, dico

quod etiam ſi fuerit membrum frigidũ, quia membrum tale maximè eſt conſeruatiuum uitæ, uirtus inſurgit totis uiribus ad expellendum materiam, unde ſequuntur ſubitæ mutationes, quòd non fiet ſi fuerit materia in membro ignobili, quòd ſi modo ambo concurrant, & membrum nobile ſit, & calidum, tunc fiunt ſubitæ mutationes, ut quando in prima die, ſicuti in ſinochis fit, quæ in uigintiquatuor horis terminatur, ratione uero uirtutis maximè concoctricis, quatuor enim ſunt ſed in hoc duæ potiſsimum conſiderantur, expultrix, & concoctrix, ſi cõcoctrix ualida fuerit, citiſsime fiet criſis, nam ubi ualida erit ſequetur, & ſtatim apparebit criſis, ſi autem fuerit ualida uirtus expulſiua, ſtatim apparebit criſis, & ita habetis ſolutionem duarum quæſtionum.

Difficultates circa hos Aphoriſmos ex duobus oriuntur, ex mala interpretatione eorũ, quæ Galenus dicit, et ex parte rei, nam facile eſt uidere quòd morbi acuti in quatuordecim diebus terminantur, & eorum quidam in quarta, quidam in ſeptima, quidam in undecima terminantur, & fiunt criſes, ſed propter quid hoc eſt difficile, & quantum ad primam partem ita explicabo, ut nihil poſsit dici clarius, quantum ad ſecundam nihil difficilius, ad huius rei ueritatem indagandam indigemus aſtronomia. dicebamus heri, ubi fuit declaratus Aphoriſmus, quid intelligatur per uerbum iudicari, & acceſsimus ad indagandas rationes, cur in quatuordecim diebus fiant criſes, aſsignauimus

Gale.rationem, & quia quibusdam uisa fuit difficilis, nunc etiam diffusius,& clarius explicabo. dico igitur secundum astrologos,& Galenum corpora inferiora gubernari à superioribus,& inter superiora potissimè sol, & luna ostendunt efficacissimos effectus, & maximè secundum uarios aspectus,quos habent in zodiaco,nam primus aspectus est sextilis, secundus quadratus, tertius trigonus, quartus oppositio, quintus coniunctio,& præcipuè quando sol, & luna mutuos habent aspectus fiunt mutationes uariæ,dicebat hic Galenus,quòd dum luna circuit zodiacum,facit septimanas, ita quòd in qualibet septimana fiunt magnæ mutationes,ac producit effectus suos, non quidem secundum numerum, sed secundum aspectus, diuiduntur q; septimanæ per quatuor dies, id est medietatem septimanæ,ut igitur res clarior fiat, ponamus quod sol sit in ariete,et luna coniungatur cum ariete, durabit hæc coniunctio per duodecim gradus,& quando progredietur uersus taurum, & pertransit ipsum exclusiue, tunc pertransiuit tria signa, & fiet media septimana, cum uerò ipsum taurum inclusiue pertransit,& progreditur ad geminos exclusiue, tunc fit integra septimana,& tunc habet arietem totum inclusiue, et totum taurum, geminos uero exclusiue, nam quando incipit luna ab ariete ad taurum exclusiue,fit media septimana,& pertransiuit tria signa,fitq; aspectus qui dicitur sextilis. attingit enim tantum taurum, ubi uero pertransit taurum inclusiue, & ascendit ad geminos ex-

clusiue, facit integram septimanam, & fit aspectus qui dicitur quadratus, ubi uero habet geminos inclusiue, & cancrum exclusiue fit alia media septimana, cum uero à cancro descēdit inclusiue, & terminatur ad uirginem exclusiue, efficitur tota secunda septimana integra, & ita tria signa in qualibet septimana peraguntur, quando luna in simul cum sole in ariete, permanebit: igitur luna per totum mensem circuit totum zodiacum, & cum deuenit ad cancrum exclusiue efficit mediam septimanam, nam medietas tauri est media septimana, tota autem septimana sunt ipsi gemini, dicit Galenus in septimanis magnas esse mutationes, & uires, maximè in secunda septimana, in oppositione, scilicet, nam in secunda septimana terminatur ad libram, & sol est in ariete, tria signa in qualibet septimana sunt, & duos dicit Galenus esse aspectus, qui faciunt maximas mutationes, oppositio & coniunctio, sed differunt, quia in coniunctione tardæ fiunt mutationes, sed in oppositione ubi opponitur luna soli, fiunt subitæ mutationes, quia tunc maximas habent uires, quòd si ita est ut iam diximus, quòd propterea morbi acuti terminantur in quatuordecim diebus, quia breues sunt, & acuti, & præcipites habent humores, ubi quoq; ad illos aspectus deuenerint, deueneniūt aspectus lunares, et solares, qui & ipsi sunt præcipites, et subiti, ideo necesse est ut sequatur mutatio, quia magna uis est in opposítione, ubi uero descendit luna, & deuenit ad quintam septimanam minuit uires, quia decreuit, nam luna

dum progreditur à coniunctione solis, efficitur poten tior in aspectibus, & in lumine, sed cur isti aspectus ita poßint, est ratione angulorum, nam quidam sunt anguli qui fiunt in aspectu sextili, alij qui fiunt in quadrato, alij qui fiunt in trigono, hoc autem pertinet ad mathematicos, & ita habetis rationem quare in quatuordecim diebus terminantur, sed non habetis quare contingit, ut quandoque in septima, quandoque in quarta, quandoque in nona, in undecima fiant crises, uidetur enim quòd omnes morbi debeant terminari ad decimam quartam, cum in decima quarta maximæ fiant mutationes, dico quòd mutationes, quæ fiunt in humano corpore uelociores, uel tardiores fiunt propter causas, tum intrinsecas, tum extrinsecas, intrinsecæ sunt tres, materia, locus, uirtus, agens, dixi quod materia uariatur in multitudine, craßitie, tenuitate, paucitate, frigiditate, caliditate, declaraui etiam quomodo loca nobilia faciant mutationes subitas, ignobilia uero tardas, præterea loca calida cito mouere, frigida tarde apta sunt, nunc audiatis causas extrinsecas, quæ sunt uel necessariæ, uel contingẽtes, necessariæ sunt sicuti aer, & influxus cœlestes, contingentes sunt uarietas in rebus sex non naturalibus, quæ præcipitant humores alterantes corpus humanum, primo dicam de necessarijs: aer imprimis mutat, nam ubi calidus est accelerat omnes mutationes, ubi frigidus, & humidus, tardat. unde dicebat Hippocrates æstiuas quartanas breues, autumnales longas, quam uim ad cele-

ſtes influxus dicunt aſtrologi quadrupliciter uariari, primo ſecundum aſpectus, ſecundo propter naturam ſignorum, tertio propter epicyclos, quarto propter naturam ſiderum, quoniam ad aſpectus præſupponũt fieri per ſextiles, quadratos, trigonos coniunctiones, & oppoſitiones, ſextiles quoniam per quartam partẽ cœli aſpiciunt, dicunt quod tunc maxima eſt uis amicitiæ, inimicitiæ, maleficij in aſpectibus, & ſextilem fœlicem pro ducere aſpectum, ſed imperfecte, perfectam bonitatem eſſe intrigono, inimicitiam imperfectam eſſe in quadrato, perfectam in oppoſitione, & dixi quòd maxima diuerſitas eſt in celeritate motus, in ipſis aſpectibus, nam ſi quis ægrotauerit, & accedat ad aſpectum, uerbi gratia tetragonum, erit in inimicitia, quòd ſi contingat ægrotare in tempore, in quo luna accedit ad trigonum, tunc erit in amicitia, ſecunda cauſa erat natura ſignorum. ut ſi luna iuncta fuerit cum ſigno calido, ſiue & mobili, ſiue cum ariete, tunc certe fiet uelocior mutatio, quàm quando erit in ſigno frigido, humido, aut ſicco, ut in tauro, fiet enim tunc tardus motus morborum, & criſium, tertia cauſa referebatur ad epicydos, ut uerbi cauſa quando aliquis planeta accedit directè, tunc habet potentiam efficatiorem in concoquendo, & alterando, quàm quando retrocedit, nam quando retrocedit, tardat concoctionem, additur & quartus etiam, quæ eſt ſitus iſtorum, natura borealia magis potentia ſunt in his noſtris regionibus, quia directe nos aſpiciunt, & ita habetis omnes cauſas, tam

intrinſecas, quàm extrinſecas, ſecundum igitur ſitum erit, ubi ſunt orientalia, uel occidentalia, borealia, uel auſtralia, orientalia, & borealia ſunt potentiora, quàm occidentalia, & auſtralia, ubi uero cauſa tarditatis, et uelocitatis cõplicabuntur ſecundum dominium illarum, motus erit tardus, uel uelox, quandoque in quarta quandoque in ſeptima, quandoque in nona, quandoque in undecima, & in quartadecima terminabitur, quando uero accedunt cauſæ extrinſecæ contingentes, tunc fiunt criſes in diebus intercidentibus exempli gratia ſit humor peccãs in corpore, qui deberet ſanari in quarta accedatq; aliquod nuntium optimum, ita ut lætetur, tunc ex lætitia fortificatur uirtus, ut ſanetur in tertia, ſi ſanari debebat in quarta, & ita celeritas & tarditas criſis contingit quandoque ex cauſis extrinſecis, præterea ſi contingat quòd aliquis debeat mori in quarta, et accedat aliquod nuntium triſte, tunc accelerabitur mors, & morietur in tertia, una reſtat modo contradictio ſoluenda, Hippocrates dicit quòd acuti morbi in quatuordecim diebus terminantur: in tertio uero prognoſticorũ dicit acutos morbos in quadraginta diebus terminari, ſecundum dubium eſt, unde eſt quòd homines cum ægrotant, neque enim ægrotant uno atque eodem tempore, ita ut poſſimus accipere primam quartam, nam quidam in oppoſitione, quidam in ſextili, quidam in coniunctione ægrotant, cur igitur terminantur ad eundem terminum? Ad primum dico, quemadmodum etiam dixi-

mus ſuperius, quòd omnes mutationes criticæ ſunt in quadruplici differentia, uel enim ſubito terminantur ad mortem, uel ad ſalutem, uel ſubito quidem terminantur ad ſalutem, ſed non perficiunt ſanitatem, quoniam imperfectæ ſunt, & ita curatur ægritudo, poſtea redit, uel tantum ſubleuatur ad ſalutem, uel ad mortem, ſed non ſtatim, ſed modo huc, modo illud, quantum ad primam diuiſionem, dicimus quòd omnis morbus, qui terminatur perfecta criſi, non poteſt pertranſire quatuordecim dies, propter uarios illos aſpectus, & oppoſitiones. Quantum uero ad alios dies criticos, qui non ſunt perfecti, poſſunt terminari in quadraginta diebus, tamen non erunt niſi quatuordecim dies critici ueri, ſicut contigit de anaxione, habuit enim multas mutationes ueloces, nam erit quiſpiam ægrotans morbo acuto circa ſeptimum, uel decimumquartũ facit criſim, ſed imperfecte, unde uellet ſanari, non ſanatur tamen, & quandoque derelinquit illum febris, tamen percipit quandam grauitatem, ita ut non habeat uires, urinæ non ſunt optime concoctæ, tandem incipit à febri conualeſcere. tandem in decima ſeptima, uel uigeſima, uel quadrageſima terminatur. nunquam enim uidebitis, quod ubi fit criſis, & fiunt magni motus, quòd pertranſeat quatuordecim dies, à principio acuminis, uſque ad ſolutionem. dicuntur autem acuti decidentiæ, quia ſunt ancipites, ſed à principio acuminis motus, uſque ad ſolutionem, nunquam pertranſeunt quatuordecim dies, ſed ubi morbi pertranſeunt quadraginta

dies,ita materia fit ſegnis, & frigida, ut non amplius poßit effici acutus morbus, ſed uſque ad quadraginta dies poteſt materia habere uelocitatem motus, & alterationem,ut efficiantur acuti, ſed dicat quis,contra, ſtat ſemper idem motus cœleſtis, & aſpectus. dico quòd non ſufficiunt motus tantum cœleſtes, ſed concurrunt cauſæ etiam extrinſecæ, & intrinſicæ,& humores, & ita eſt ſedata contradictio. Quantum ad ſecundum, quando dicitur unde eſt quòd cum uarij in uarijs ægrotant temporibus, ut habeant ſemper eaſdem uires ſuarum ſeptimanarum ſicuti in lunaribus: Gal.reſpondet & dicit, quòd neceſſarium eſt, quòd unus quiſque natus, ſit natus ſub aliquo aſpectu determinato, accipiamus modo ſuos aſpectus determinatos, exempli gratia. habeat quis arietem aſpectum felicißimum,& taurus ſit illi infœlicißimus, certum eſt quod non tantum,quando erit æger, ſed etiam quando erit ſanus,& in omnibus ſuis operationibus,quando aries erit in oppoſitione,operationes ſuæ erunt fælices, ubi ſextam partem Zodiaci peregerit, ſextilis deuenit ab Ariete ad cancrum excluſiue,in ea quadra ſemper erit felix. ubi uero Taurus,qui eſt infelix illi, habebit ille in quadris Tauri omnes eius operationes infelices,& ſic dicatis de ſingulis quibuſque.

Propoſitum nobis fuerat tractare de criſi, & de diebus criticis,ſumpta occaſione à Galeno in uigeſimũ tertiũ,& uigeſimum quartũ Aph. huius ſecundæ particulæ,ſuper enim uigeſimo tertio Aphoriſmo egimus

de crisi, neque aliquam mentionem feci de diebus criti-cis, nisi quatenus fuit necessarium, scitis enim quòd sunt relatiua, neque potest unum determinari sine re-liquo, ostendimusq; primo quid esset crisis, quid nomi-nis ipsius, deinde etiam uidimus quid rei, & in quos terminos constitueretur, uidimus deinde causas, quare magis fiat crisis in uno die quàm in alio, & quoniam crises ueræ fiunt in morbis acutis, quid essent morbi acuti determinaui, & quoniam declaraui morbos acu tos terminari in quatuordecim diebus, uidimus quomo do terminantur & quòd non terminãtur præcise in quatuordecim diebus. sed intra ipsos, ita ut non exce-dantnumerum quatuordecim dierum, postea duas pro posuimus quæstiones, & unam absoluimus. primam scilicet quæ erat quomodo conuenirent authoritates Hipp. quæ erant hic, & in tertio prognosticorum: di-cebat hic quòd in quatuordecim diebus terminãtur, in tertio uero prognosticorum quòd in quadraginta die bus, quæ authoritates uidentur opponi. dixi quòd quan do consideramus motiones morborum acutorum, quòd non pertranseunt quatuordecim dies, si uere conside-rentur motus ueri, & perfecti. secunda dubitatio erat talis, quam non absoluimus. uisum enim fuit cau-sascrisium esse aspectus Lunæ, & Solis in Zodiaco, & hoc potißimum fieri per quadros, ubi enim Luna pertransit Zodiacum per quartas ipsas, fiunt septi-manæ, ubi enim pertransit. tria illa signa integra & quartã attingit exclusiue, tunc fit quadra integra,

cum causa crisis fuerit huiusmodi proposita uidetur difficultas oriri, quia si supponis istas crises fieri, sicuti uideris supponere, idest si uerum est, quòd quando Luna discedit à coniunctione, efficitur minoidis, quæ est in medio septimanæ, & est aspectus sextilis, ubi uero accedit ad quartum efficitur dicomos semilumium, & dicitur aspectus quadratus, si igitur secundum istos aspectus fiunt mutationes, propter uarietatem lunæ, cum non omnes ægrotent uno eodemq; tempore, imò quãdoque quis in semilunio, quandoque in plenilunio, quandoque in coniunctione, non uidetur quòd sit regula uniuersalis: nam oporteret quòd omnes ægrotarẽt uno, atque eodem tempore. soluo & uos debetis scire sicuti in alia lectione declarabatur quòd causæ, quæ mutant inferiora, sunt motus cœlestes, secundum suos aspectus, & quoniam circulus est Zodiacus, & semper est eadem ægritudo, siue à principio siue in fine ægrotet aliquis, quocunque enim tempore necesse est ut Luna semper pertranseat circulum illum, æque bene, & æqualiter, tam in uno, quàm in alio, & faciat suos aspectus determinatos, ubi.n.qui in ariete ægrotabit, pertransibit, & deueniet ad taurum, & erit aspectus sextilis, eritq; media, quarta, ubi uero deueniet ad cancrum exclusiue, erit in septima sed illud quòd decipit omnes, est quia accipiunt non causam, ut causam, credunt enim causam uariationis & mutationis esse lumen lunæ uarium, sed hoc non est, sed est aspectus ipsius Lunæ, Galenus enim dicit, supponamus quòd

aliquis in natiuitate sua habeat signum suum felicem, Arietem, Taurum uero infelicem, ita quòd feliciter in cipiat à natiuitate se habere, alter infeliciter, si existen te Luna in Ariete incipiat ægrotare, & deueniat ad quadraturam suam, tunc erit felix quadratura illa & mutatio, si quis modo infelicem Taurum habuerit ubi Luna accesserit ad Tauri quadraturam, tunc infelicem motum habebit: similiter in omnibus eadem est ratio, bene uerum est, quòd si quis in coniunctione ægrotet, ita ut concurrat etiam lumen Lunæ, quoniam erit effi= cacior aspectus, uidemus enim humores minui, & au= geri, modo retrocedere ad centrum, modo expandi ad circunferentiam, ratione luminis ipsius Lunæ, & hoc quantum ad quæstionem præpositam, satis dictum de crisi pro declaratione uigesimi tertij, sequitur modo uigesimus quartus.

APHORISMVS XXIIII.

SEPTENORVM *quartus est index.*

CONTINVATVR hic Aphorismus cũ superiori hunc in modum, cum Hyp. egisset de crisi in Aphorismo uigesimo tertio, consequenter nunc agit de suo correlatiuo, idest de diebus criticis, magnũ enim campum ingreditur, & ut ordinate procedatur, primo declarabo Aphorismum, deinde ingrediar cam pum difficultatum de diebus criticis, inquit Hippocra tes

tes SEPTENORVM QVARTVS EST INDEX intentio Hippocratis in hoc Aphorismo est declarare ueros, & legitimos dies criticos, qui pauci sunt intra uigesimam diem inclusiue, sunt enim tantum tres, septima. primus, decimaquarta secũdus. uigesima, tertius, & ita tres quoque sunt septimanæ, & in qualibet septimana fit crisis perfecta, sunt postea & alij ultra uigesimam diem dies critici, sed Hipp. de his non curat, quia quidquid habetis intra uigesimam, habetis & extra per repetitionem, non aliter quàm per numeros decenarios, nam semper per decem numeratis, adiungendo semper decem cum uno, & ita uigesima septima dies erit prima dies critica, secunda, trigesima quarta, tertia quadragesima, et ita in infinitũ procedetis, idem est de diebus ipsis criticis, quia ubi attingitis uigesimum diem, attingitis quidquid potestis quantum ad naturam ipsorum dierum criticorum, tres igitur erunt dies critici legitimi, & ita tres septimanæ, & dies critici ueri habent suos dies indicatorios, & isti sunt suæ quartæ, nam quarta est indicatiua suæ septimanæ, nam quarta indicat septimã, et cũ secunda septimana incipiat ab octaua, erit octaua indicatiua undecimæ, & cũ tertia septimana incipiat à decimaseptima erit decimaseptima indicatiua tertiæ septimanæ, hoc est uigesimi diei, inquit igitur Hipp. septenorum quartus est index, semper quia in qualibet septimana habemus quartam indicantem, quòd probat Hippoc. per exempla particularia, septenorũ quartus est index, sit igi-

tur regula uniuersalis in omnibus septimanis quartæ est indicatiua: ita quòd & in mensibus, id est in septimanis mensium idem est, & forte si haberemus tempus, ostenderemus, quòd idem est in septimanis annorum, quòd est in septimanis dierum, hoc patet de prima septimana, secundæ septimanæ octauus est principium, quòd rectè annotaui, quia in tertia septimana non erit ita, quia decimaquarta erit principium tertiæ septimanæ, ergo sequitur quòd undecima sit medietas secundæ septimanæ, quia coniungitur secunda cnm tertia, undecimus dicit Hippocrates contemplabilis, indicans, quoniam contemplamur quartas, utrum sit futura crisis in sua septima, rursus uero & decima septima contemplabilis, nam copulatur aliter tertia septimana cum secunda, quàm secunda cum prima, nam prima & secunda sunt separatæ, decima quarta enim est finis secundæ septimanæ, & oportet ipsam bis accipere, dies decimus septimus est contemplabilis, & est tertius dies contemplabilis, quia est quartus, tertiæ septimanæ incipiendo à decima quarta die, ipse siquidem est quartus à decima quarta incipiendo, si uera est regula uniuersalis, quòd septenorũ quartus est index, noluit autem Hippocrates uigesimam pertransire, quia cum pertransitis uigesimã diem uos additis diem uigesimam ad unum, & ita potestis extendere regulam usque ad ultimum infinitum, his uisis quærenda modo est ratio quare hoc sit uerũ, quòd quartæ indicant septimas, si intellexistis, quæ dixi su-

perius in alijs lectionibus, quòd septimanæ fiunt secundum quartum aspectum, incipit enim luna insimul cum sole ab ariete, & deuenit ad medium tauri, tunc fit quarta mediæ septimanæ, & sunt tres dies cum dimidio, ubi igitur acceßistis ad mediam septimanam, quæ est quarta, habetis quadraturam, & tunc indicatur magnus motus, indicatur enim de futuro in septima si incipiat motus, & fiat ali qualis concoctio in ea quarta, tunc signum est quòd perficietur iste in septima, hoc est in septimana, est enim quædam rudis incohatio futuræ septimanæ, quia est medietas septimanæ, & medietas aspectus quadrati, si modo uolumus referre causas istarum mutationum ad aspectus lunares cum sole, sicut supponit Galenus, quæ supposita siquis uellet negare probata sunt ab astrologis, & ita probatum est quare quarta sit indicatiua septimæ, attendatis modo quòd aggredimur materiam dierum criticorum, & notetis, quòd nos sumus acturi nõ de qualibet re momentanea, se de re rationabili, si igitur uultis esse medici pars ista nullo modo contemnenda est, neq; aliquis potest curare morbos, nisi sit prognosticus, et nemo põt prognosticare, nisi cognoscat dies criticos, quõ potest aliquis prognosticare, nisi sciat qui sint ueri dies critici, et qui intercidentes? q, probatur, nam si debetis curare morbos oportet curare cognoscendo naturam morborũ, sed quomodo circa partem diætetică potest quis uersari nisi sciat in quo tẽpore debeat terminari morbus, & facere suas mutationes,

quantum uero ad applicationem remediorũ, nunquam applicabit rectè nisi sciat in quibus tẽporibus hoc facturum sit, & natura deberet mouere, & in qua hora sit status felicior, & infelicior, quòd siquis sciat futuros euentus, & aliquid mali, uel boni futurũ sit, necessario oportet cognouisse morborum naturam, nam non potest aliquis cognoscere dies criticos, nisi naturam morborum, temperaturas, ætates cõstitutionesq; cognoscat. nemo enim potest esse prognosticus, nisi sit diagnosticus, id est habeat signa indicantia præsentem affectũ non enim differunt diagnosticus, et prognosticus, nisi applicatione præsentis ad præsentem, & præsentis ad futurum: sed prius oportet discere applicare ad præsentem, deinde ad futurum, propterea oportet primo esse diagnosticũ, & adiscere artem diagnosticam, deinde prognosticam, ex his enim duabus partibus totus integratur habitus medicinæ, habet enim principium medicinæ ergo potest accedere ad artem, quando uult, scilicet tantum indiget instrumentis, quæ instrumenta sunt ipsæ medicinæ & materiæ. oportet igitur prius habere habitum, & scientiam, deinde instrumenta, postea accedere ad praxim. dicebat enim Arist. quòd frustra est quærere scientiam, & modum sciendi, & quando sumus tractaturi de diebus criticis. non sumus tractaturi de re leui, proponetur igitur quæstio de causis dierum criticorum, nam aliud est quærere, quæ sit causa crisis, & quæ sit causa dierum criticorum.

Declaraui in alia lectione Aphorismũ uigesimum quartum, & exposui quantum potui, & quoniam ibi erat intentio de diebus criticis, ideo proposui de illis dicere aliquid, & de illis agere, & ostendi quantum materia sit difficilis, & licet sit difficilis, nemo tamen uestrum debet deterreri, quia ex lectionibus nostris habebitis facillimum habitum ad intelligendum librum de diebus criticis. Primo igitur uidendum est quid nominis, id est quid per hoc nomen criticum importetur, est enim denominatiuum à crisi, id est in quo fit crisis, & quoniã crisis tripliciter intelligitur, pro subita mutatione præcedenti, pro solutione morbi, pro toto illo spacio, quòd est à principio usque ad perfectam morbi solutionem, propterea tot modis dicetur dies criticus, quot modis dicitur crisis, aut enim erit in quo fit subita mutatio, aut in quo sit solutio morbi, aut in quo pertransit spaciũ usque ad perfectam solutionẽ morbi, quãtũ ad rẽ ipsam attinet, quilibet dies potest dici dies criticus ad hunc sensum, quia in quolibet crisis põt fieri et agitatio, si modo consideremus ad hunc sensum, q, in quolibet die potest fieri crisis, Hippocrates, & Galenus hoc modo non intellexerunt, sed intellexerunt proprium diem criticum, in quo est aptitudo aliqua naturalis ad hoc, ut fiat crisis, & tunc dico quod non quilibet dies est aptus ad crisim, sed tantum ille qui habet aptitudinem naturalem, non per accidens, sed per se ad hoc, ut in eo potißime fiat crisis, & non in alio. ista aũt aptitudo naturalis quid est? diximus quòd cri

ſis fit magis in uno, quàm in alio, propter tres cauſas, primo propter aſpectus cœleſtes, ſecundo propter diſpoſitiones naturales in corpore exiſtẽtes, ſicut temperaturam, ætatem, & præter naturales, ſicut morbos, & alia tertia cauſa eſt, propter extrinſecus occurrentia, ſicut aerem, cibos, potus, accidẽtia animi, ab iſtis enim prouenit criſis, & de facto magis in uno die, quàm in alio. naturalis igitur habitudo ex tribus his ſumitur, quando dicimus naturalem habitudinem, dicimus naturam ordinatã, ſiue aptitudinem ordinariam, quæ plerunque euenit, ſed cum tres ſint illæ cauſæ, & in diſpoſitionibus naturalibus corporis, & præter naturam, nihil ſit certi, ſed omne uariabile, ordo autem proueniat à cœleſtibus, in his autem inferioribus omnia uariabilia, & nihil certi ſit, ergo cum in his nullus ordo, nulla certitudo, ſed omnia incerta ſint, relinquitur quòd ad conſtituendos dies criticos neceſſaria eſt aptitudo quædam naturalis, talis autem prouenit ab influxibus cœleſtibus, & ita habetis non tantum quid nominis critici, ſed etiam quid rei, modo cum habeatis conditionem neceſſario requiſitam ad dies criticos, oportet ut etiam ſciatis, quòd quidam ſunt dies critici legitimi, qui dicuntur à neothericis radicales, quidam ſpurij, qui ab iiſdem intercidentes dicuntur, omnes enim ſunt critici, ſed legitimi ſunt magis critici, ſed alij dicuntur per analogiam critici, dies autem critici legitimi ſunt, qui immediate proueniunt ab influxibus cœleſtibus, ita quòd ſemper in his fiunt cri=

ſes, niſi aliquid accidat extrinſecus, quòd ſuperet motum cœleſtium, niſi intercipiatur à materia, uel ab aliquo potenti: ſpurij uero dies dicuntur, quoniam ſicuti ſpurij, naſcuntur ex commixtione aliorum, & de generant, quoniam habent cõmixtionem, dicuntur etiam intercidentes, quoniam cadunt inter criticos ueros, dicuntur ſpurij, quoniam habent cõditiones, quæ ad alios ſpurios pertinent. de legitimis igitur prius dicendum. dicuntur enim dies legitimi, quoniam directe, & immediate cauſantur ab influxu cœleſti, & ſunt illi qui ſunt ſub determinatis influxibus cœleſtibus, qui ſunt quadraturæ in circulo, ergo dies qui ſunt ſub quadratura dicũtur legitimi critici, talis autem eſt ſeptimus, ergo quælibet ſeptimana dicitur dies criticus legitimus, & medietas cuiuslibet ſeptimanæ, quoniam eſt aſpectus ſextilis, & cauſatur ab influxibus cœleſtibus, qui fiunt per quadraturas ſuas. Accipiamus numeros ſeptenarios. debetis enim ſcire, quòd acuti morbi in quatuordecim diebus terminantur, morbi autem qui ambigunt inter acutos, & non acutos, terminantur uſque ad uigeſimũ: ubi autem uigeſimum diem excedunt, fiunt chronici, & nullus poteſt iudicari cum excedit uigeſimum, niſi uſque ad quadrageſimum, & licet Anaxion fuerit iudicatus, hoc fuit propter recidiuam, fuit enim iudicatus in trigeſima quarta, quæ recidiua terminantur ad quadrageſimum, & ita habetis quòd tres ſeptimanæ ſeparantur à ſe, nec uullus dies intercidens erit à uigeſimo die, uſq; ad quadrage-

ſimum, legitimus, incipiamus à primo uicenario, tres enim ſunt ſeptimanæ intra numerū uicenariū, in primo uicenario erant tres dies critici, ueri quintus, ſeptimus, decimus quartus, & uigeſimus. Sed ipſorū dierum criticorum quidam dicuntur declarantes: quidam indicantes & contēplantes, primi enim ſeptinarij ordinis ſunt, tertius, ſeptimus, decimusquartus, & uigeſimus, dicuntur declarantes. Alij uero dicuntur indicantes, & contēplantes, quoniam indicant criſes futuras, & contēplantes, quoniam indicant ſeptimam, decimū quartum, & uigeſimum, qui & ipſi tres ſunt. erunt igitur in quolibet uicenario ſex dies critici. nam dicebat ille quarta eſt contemplabilis dies legitima, ſed nō eſt decernens, deinde ſeptima, quæ eſt decernens, & indicans. poſtea ſequitur undecima, quæ eſt quarta ſecundæ ſeptimanæ, eſt enim contemplabilis & ipſa, indicamq́; ſed non decernens, ſed decima quarta eſt decernens, & indicans. eſt poſtea decima tertia, quæ eſt quarta tertiæ ſeptimanæ, quæ & ipſa contemplabilis, & indicans eſt, ſed non decernens nec indicans, ſed uigeſima eſt, quæ eſt decernens, & indicans. hactenus poteſtis intelligere, qui ſint dies critici naturales ueri, & qui ſint decernentes, & indicantes, & quomodo cauſentur ab influxibus cœleſtibus, eademq́; erit ratio de omnibus uicenarij adiungendo ipſi uicenario unum, exempli gratia, uigeſima quarta erit indicans contemplans, uigeſima ſeptima decernens, & indicans, trigeſima prima indicans, trigeſima quar-

ta decernens, trigesima septima indicans, quadragesima decernens, & sic completa est speculatio de diebus criticis legitimis naturalibus. Restat modo ut uideamus dies spurios intercidentes, qui sunt commixti, & quoniam sunt commixti ideo habent affinitatem aliquam cum diebus criticis, approximant enim illis quoniam habent nescio quid influxus cœlestis, & cum influxus sit debilis, & respiciat à longè, & oblique illos, cum non sint directè sub aspectu, ideo non possunt facere motus ratione aspectuum, nisi etiã materia adiuuet illos, nam cum materia mouetur, & & facit paroxysmos, tunc coadiuuat aspectus illos, & ita tales dies intercidentes nascuntur ex motu materiei, & ex aspectu cœlesti, & tales dies reperiuntur tantum in uicenario primo: nam alia uicenaria non habent dies intercidentes ueros, ratio autem cur ita sit, erit aßignanda, sed percurramus parum istos in primo uicenario. tres enim sunt in prima septimana, & tres in secunda, duo tantum in tertia primus igitur dies intercidens erit in prima septimana dies tertius, secundus dies quintus, tertius dies sextus in secunda septimana primus dies erit nonus, secundus dies decimus, tertius dies decimus tertius, in tertia septimana primus erit dies decimus quintus, secundus dies decimus nonus, & isti sunt omnes dies intercidentes, qui numero sunt octo. Audiatis modo proportionem inter istos, & cur tantum sint duo in tertia septimana consideremus. Diuidamus enim tres primos spurios

esse, eo quia ex duobus nascebantur, ex materia scilicet mot:, & ex influxibus cœlestibus. scitis enim quòd acuti morbi sunt materia calida, inuadit paroxysmus in primo die, exacerbaturq; de tertio, in tertium dies igitur criticus debet tria necessario habere, quòd sit paroxysmus, secundo quòd in eo appareant acciden=tia, sicut angustiæ, dolor capitis, & similia, tertio quod soluatur morbus, hoc erat necessarium scire. Tertia igitur dies est dies in qua fit motus materiæ, & paro xysmi correspondens primæ diei. habemus quartam iam proximam, nam in tertio die luna ascendit ad tau rum, & à propinquat primo sextili, neutrum enim horum per se posset facere motum, s. motus materiei, & motus cœlestis, siue aspectus. nam nullus per se aptus erat facere motum, ergo concurrentibus ambo bus fit motus, nascitur enim ex motu materiei, & in=fluxu cœlesti similiter, de die quinto eadem est ratio, nam in quarto die magnus fuit motus, cum fuerit sex=tilis aspectus, sed potuit per se, accedente autem quin=ta in qua fit paroxysmus, & motus materiei, quia fit de tertio in tertium habuit enim uim in quarta ratio=ne aspectus sextilis, succedente postea motu materiei, contingit ut dies sexta sit critica, sed spuria, sed quid di cemus de sexta die, non enim est dies paroxysmi, est etiam remota à quarta ab aspectu sextili, & tamen in sexta fiunt sæpe crises, nihilominus dicit Gal. & non sine ratione quod est crisis detestabilis. talis est motus illius materiæ malignæ, nam quarta dies non est uere

quarta, ſed tertia cum dimidia proprie in ſexta, quoniam mouetur in die pari, mouetur uiolenter, cum in ſexta non ſit motus materiei, ergo non poteſt eſſe talis motus, niſi à cauſa maxima, & maligna materia, ideo deteſtabiles omnes ſunt, & lætales. in ſeptima autem quia obediuit in fluxibus cœleſtibus, ideo bona ſit criſis, & ſalubris, eò quia obediuit, mouet quando mouendum, ceſſat quando ceſſandum tyrannus uero, ſiue ſexta omnia uiolenter, & indebite facit, ideo tyrannus dicitur. ad ſecundam ſeptimanam, primo occurrit dies nonus habet enim correſpondentiam paroxyſmi. primo enim præceßit ſeptima quæ uim habuit maximam in mutatione, mouit enim, tamen non potuit explere, ſuccedit octaua quæ eſt dies quietis, et materia non mouetur, poſtea ſuccedit nona, quæ eſt dies paroxyſmi, in qua materia mouetur, q͞a præceßit ſeptimæ motus, quæ mouit, & à motu illius ſeptimæ, et motu materiei ſit criſis, in nona accedit decima, quæ habet proportionem, quàm habet ſexta, ſed non ita pernitioſa, quia non eſt ita acuta ægritudo, cum non ita citißime terminetur, in decima enim nullus ſit motus, ideo caret conditione diei critici, ſed ſi mouetur, mouetur ratione deteſtabilis materiæ, quia etiam approximatur undecimæ, Accedit decimatertia quæ proxime accedit ad benignum, nã in illa ſit paroxyſmus, & ſæpe in decimatartia ſiunt criſes intercidentes, & forte ſunt meliores iſtæ criſes in decimatertia, quàm aliæ intercidentes: nam materia mouetur in illa die,

habet etiam quòd approximatur decime quartæ, tamē est ſpuria. quia naſcitur ex duobus diuerſarum naturarum. reſtant modo duo alij in tertia ſeptimana, decimus quintus & decimus nonus, decimus quintus habet motum paroxyſmi, approxymatur diei decimæ quartæ, in qua fuit motus, & quando non potuit decimaquarta, ſuccedit decima quinta, & illa explet quod non potuit explere in decimaquarta, dicitur tamen ſpuria, quoniam adiuuatur à duobus. accedit decimanona, quæ habet motum paroxyſmi, & approximationem quadraturæ, quæ ſit in uigeſima, & ita habetis quot ſint dies intercidentes, & quare dicantur ſpurij, & quare fiant criſes. At quærat quis cur tantum ſint duo in tertia ſeptimana dies critici intercidentes? & merito, nam ueri acuti morbi in duabus ſeptimanis terminantur, nec poſſunt eſſe acuti ueri, niſi ſint etiam furibundi, ideo etiam oportet ut materia ſit furibunda, ubi autem morbus acutus pertranſit quartūdecimū diem, iam acuties illa incipit hebeſcere, & remitti, & ſit poſtea in decima quinta criſis, & decima nona, poſt autem uigeſimum diem Gal. poſuit uigeſimum primū, licet dicat hoc rarò contingere: quicquid ſit de hoc, ego non credo quod ita ſit. Archigenes uoluit, & erit eadem ratio, quòd quando erit motus paroxyſmi, & approximat uigeſima, quod fiat ſicuti in alijs ſuperioribus criſis imperfecta, & ita dies intercidentes critici, licet ego non credam quod iudicatis iſtos dies criticos, niſi de uigeſima in uigeſimam per ſeptenarios, ſed cum

dixerit Gal. dies intercidentes habere duas causas, ideo nonnulli imperiti, uel maligni inuehũtur in Galenum, dicentes non esse istas causas, quia causa est propter uicinitatem paroxysmi, cur ergo octaua, cur duodecima non erit dies intercidens? præterea decima octaua quæ decimæ septimæ approximatur, si approximatio igitur esset causa, isti quoque deberent esse critici, & intercidentes, non aduertunt isti quod dicebat Gal. nõ requiri tantum materiæ approximationem, s. paroxysmi approximationem, sed etiam motum aspectus cœlestis, propterea peccant per fallaciam compositionis, & diuisionis, & hoc quantum ad dies criticos attinet dictum sit, & quæ sint causæ dierum criticorum, & qui sint legitimi, & naturales, & qui spurij, & causas dierũ criticorum, intercidentium, & spuriorũ.

Vt separentur clara à confusis, imitantes Galenũ in libris de diebus criticis, qui primum, & secundum, in quibus ea quæ manifesta sunt. primo proposuit. ultimo tertium posuit, in quo reiecit difficultates omnes, ita quoque nos faciemus. Hactenus proposui quæ de crisi, & de diebus criticis uidentur manifesta, & habere causas suas, quæ comprehendi possunt ab his, qui aliquid astronomiæ habuerint ita ut omnia sint releganda ad Astronomum, uidimus etiam quid sit crisis, & eius causas, & quòd morbi acuti in quatuordecim diebus terminantur, & quotuplex genus dierum criticorum, & qui sint legitimi, & qui sint intercidentes, & similia, nunc restat uidere, & tractare de his, in

quibus est aliqua difficultas,ſ.paßionibus,& acciden=
tibus dierum criticorum,& primo quòd occurrit ma
xime eſſentiale diebus criticis est hoc, quia uidemus
quoſdam pares eſſe, & quoſdam impares. uidendum
igitur nunquid paritas uel imparitas aliquid faciat ad
constituendos dies criticos, primo enim nihil uidetur
conferre, quòd etiam rationibus quibuſdam probatur.
prima ratio est hæc.quia tot uidentur pares, quot im
pares. ſi modo uultis uos referre ad dies pares, ego
ad impares referram,uidemus enim ſeptimam, unde=
cimã, decimam ſeptimam eſſe legitimos dies criticos,ſi
uero uultis dicere maiorem uim eſſe in diebus impa=
ribus,tunc ego dies pares referam,nam quarta,& de
cimaquarta ſunt dies legitimi critici. ſimiliter de inter
cidentibus dicendum præterea numerus ipſe,ſiue paſ=
ſiones, par,ſ.& impar eſt quoddam extrinſecus adue
niens,neque enim facit perfectionem aliquam, uel im=
perfectionem in ſubiecto ſicuti dextrum & ſiniſtrũ.
Amplius confirmatur etiam hoc authoritate Arist.in
primo met.contra platonicos arguentis,uanũ eſſe uelle
dicere nnmerum eſſe principium alicuius rei natura=
lis, unde etiam Gal. in fine de diebus criticis coarguit
pythagoricos ponentes uim aliquam in paritate, &
in imparitate,licet ſint ſeptem portæ Thebarum. cir=
ca iſtam quæstionem debetis primo ſupponere, quòd
hic agitur de numero prout eſt in rebus ipſis,non au=
tem more mathematico, uel ut eſt in materia. istæ ui=
dentur eſſe ratione deſtruentes uim imparitatis,& pa

ritatis, unde ex audacia Cornelij Celſi probatur hoc qui deridet Hippocratem ponentem uim in diebus criticis, eò quia non uidetur eſſe aliqua uis in diebus magis imparibus, quàm paribus, & ſunt etiam Argumenta Aſclepiadis, ut refert etiam Cornelius Celſus, ſed omnia ad fluxus cœleſtes referunt, in contrarium etiam uidentur eſſe rationes non minimæ, ſ. quòd non paruam habet uim paritas, & imparitas, cum impar habeat maximas uires, par autem minimas, & primũ argumentum tale eſt, & eſt argumentum ad Galenũ, dicis ò Galene quòd dies ſeptima eſt efficaciſsima omnium dierum, iſta non eſt efficaciſsima ratione influxus cœleſtis, neque ratione materiæ, ergo ratione numeri, quia ſi eſſet ratione influxuum, decimaquarta eſſet efficacior, nam aſpectus oppoſitionis eſt longè efficacior, quàm quadrati aſpectus, ſed in ſeptima eſt aſpectus quadrati, in decimaquarta aſpectus oppoſitionis, ergo maior deberet eſſe in decimaquarta efficacia, quã in ſeptima, quòd hoc non ſit ratione materiæ probatur, nam materia propter eius acumen mouetur potius in ſeptima, quàm in decimaquarta, ſed in quarta deberet magis mouere, quia eſt uirtus tunc potentiſsima, ergo nec ratione uirtutis, nec ratione influxus, nec ratione materiæ mouetur, ergo ratione numeri, ut uoluerũt pythagorici, quia in ipſa imparitate eſt aliquid Arcanum. præterea Hipp. clare in quarta particula Aph. ſexageſimo primo dicit febri entem ſi febris dereliquerit in diebus paribus, neceſſe eſt recidiuam fie-

ri, tantum contemnit dies pares, ergo in imparibus diebus est arcanum aliquòd. praeterea Galenus in eo com. uolens saluare Hippocratem, dicit quòd ille Aph. non est Hipp. sed si nos refelleremus authoritates hoc modo, facile omnes authoritates essent refellendae, ideo nõ uidetur conueniens excusatio, & ratio qua motus fuit Galenus ad hoc dicendum, dicit enim quòd in prognosticis, & in alijs libris non minus ascribit Hipp. uim paribus, quàm imparibus, s. quarto, & decimoquarto nec minus secunda terminari morbos, & fieri crises, quàm in tertia, et septima quomodo igitur uis, q nunc dicat, q numerus impar faciat crises, & par faciat recidiuam? Gal. enim dicebat quòd crisis multipliciter dicitur, unomodo pro agitatione quae paroxysmum praecedit, aliomodo pro paroxysmo ipso, alio modo pro solutione morbi, idest pro die illa in qua morbus soluitur, sed non ita proprie dicitur crisis solutio morbi sicuti agitatio illa praecedens motũ, & paroxysmũ, sed propria crisis dicitur ubi agitatio fit, & terminus morbi insimul, separatim autem dicitur magis critica dies illa in qua fit agitatio, quàm illa in qua morbus soluitur. his stantibus, licet in quartadecima fiant crises, tamen in decimatertia semper fit agitatio, postea terminatur in die pari, sed in die impari semper fit agitatio, ergo uerum est quòd in die impari semper fit crisis uera, & liceat quartadecima dicatur dies par, ubi uniuntur duae septimanae, sed per se sumptae, & separatim est decima septima, secundae septimanae

manæ dies critica, & ita impar dies. possumus etiam saluare rationem Hipp. adductam à Galeno, quòd nõ ro intelligebat per diem parem decimam quartã, nec quartã, nec uigesimam, sed intelligebat sextã, uel octa uam, qui dies uere pares sunt, præterea humores qui sunt magis formales non ne mouentur die impari? quia & ipse magis formalis est, unde pythagorici appellabant diem imparem masculum, parem uero fœminam, & nos uidemus humores formaliores, quòd mouentur semper in die pari, de tertio in tertium, illi scilicet qui sunt actiui, & formales, & mobiles mouentur magis in diebus imparibus, quàm in paribus, incontrarium uero omnis humor segnis, & tardus ad motum semper in die pari mouetur sicuti pituita, & fex sanguinis, bilis uero, & sanguis aßimilatur igni, & aeri, propterea longe maior efficacia est in die impari, quàm in pari. Amplius quæ causa aßignaretur in ægritudinibus habentibus interualla, cur habeant maiorem efficaciã in imparibus diebus, quàm paribus? tertiana enim in septem periodis terminatur, habetq; in diebus imparibus suos motus & dicebat, quòd idem in quartanis euenit, quòd numerantur tantum periodi, & non dies, nam hic non sunt quartæ lunæ, nec aliquis aspectus, ut humor biliosus moueatur de tertio in tertium, atra bilis de quarto in quartum, sed per septimanas dierum deinde per septimanas mensium, & annorum, præterea uis septenarij quoquo modo potest refferi ad aspectus, & quamuis

Aristo. uideatur aliquot in locis coarguere Platonem de ui numerorum, tamen in primo cœli ipse dixit ternarium numerum perfectissimum esse, & in ipso uenerari deos, expresse enim magni facit imparem numerũ, quæ opinio etiam antiquis maximè probabatur & reuerebatur. præterea est authoritas Homeri, qui ante pitagoram fuit, & magnifacit numerum imparem. Virgilius quoque cum inquit ò terq;, quaterq; beati. Similiter & alij cum uolunt loqui de aliquo quòd sit optimum, ita loquuntur, utuntur numero ternario, & impari, & nos etiam laudantes rem diuinam, ter dicimus esse diuinam: ita gaudemus numero impari, & ego facile assentiens pitagoræ, & Platoni, credo non minimam uim inesse diebus imparibus. quantum autem ad argumenta facta per Galenum, respondemus, quando dicit tot esse dies pares, quot impares legitimos, quod decima quarta, & septima sunt septimanæ, quarta autem dies non est quarta, quia humor non mouetur in quarta, sed mouetur secundum quadraturas, & media quadratura est tertia, cum aliquot horis, quantum uero ad secundum, quando dicit numerus est extrinsecus adueniens, quo nullam perfectionem, nec imperfectionem affert subiecto, respondeo ad hoc, & dico quòd numerus est ante formam, quòd non possumus probare: de numero autem matematico potest dici hoc, sed non de numero, quòd essentialiter est de rebus, Galenus enim recurrit ad scommata, ideo cum suis scommatibus re=

maneat, nec debet decidere illos in portis thebarum, & hoc quantum attinet ad quæstionem, ego autem dico magnam uim esse in diebus criticis in imparitate, & in paritate, & impares efficatiores esse, quàm pares, nunc accedamus ad quæstionem desideratißimam, cur scilicet uigesimus dies connumeretur in die critica, ut autem soluatur dubitatio primo refferam opinionem Galeni, qualiscunque illa fuerit, & ubi perfecte declarata fuerit, meam deinde subiungam, cur uigesima sit critica, & non uigesima prima. Galenus enim imaginatur tres modos mensium, primo dicit, quòd est unus mensis qui dicitur σωόδεικος*, id est coniunctionalis, secundus peragrationis, tertius apparitionis: sed declaremus parum menses. coniunctionalis est totum spacium illius temporis, quo luna discedit à coniunctione solis, facta integra reuolutione solem iterum assequitur, totum autem istud spacium quod est ab una coniunctione ad alteram, posuit esse nouem & uiginti dies cum duodecim horis, id est cum media parte diei naturalis, qui continet uiginti quatuor horas, igitur dies mensis coniunctionalis sunt uiginti nouem dies, & duodecim horæ, & iste dicitur mensis communis lunaris, distinguimus enim hos menses secundum coniunctionem, mensis uero peragrationis dicitur totum illud spacium, quo luna pertransit totum circulum zodiaci, ab uno puncto zodiaci discedens, donec ad idem redeat exclusiue, ita tamen ut illud tangat, cum peragrauit enim luna totum spa=*

tium zodiaci, & istud spacium posuit Galenus uigesimum septimum diem, & octo horas, id est cum tertia parte diei naturalis, qui est uiginti quatuor horarum, igitur dies mensis peragrationis erunt uiginti septem, & octo horæ. Sed dubitabit quispiam si luna peragrat totum zodiacum in uiginti nouem diebus, & octo horis, licet luna pertransierit totum zodiacum in uiginti septem diebus, non inuenit tamen solem, quia sol non est amplius sub illo signo, sub quo luna reliquerat ipsum, ergo si uult ipsum inuenire, & cum illo coniugi, supersunt adhuc dies ad congrediendum secum, & ita erunt uiginti nouem dies cum dimidio in mense coniunctionali, tertius mensis dicitur mensis apparitionis, & est totum illud spacium quo luna post coniunctionem, iterum apparere incipit, quousque sub coniunctionem proximè sequentem ad solem accedens occultatur, nec ulterius conspici potest, (& uidete maximum ingenium hominis, ut effingeret sibi chimeram) & totum istud spacium, quo luna est in apparitione, posuit Galenus esse uiginti sex dies cũ dimidio, imaginatur enim bonus Galenus, quòd quando luna uult accedere ad coniunctionem, non appareat, sed maneat in coniunctione per tres dies, sed in coniunctione sunt uiginti nouem dies cum dimidio, ergo sidematis tres dies, quia luna per tres dies manet in coniunctione, erunt uiginti sex cum dimidio, & licet uideatur hoc uobis difficile, non potestis tamen intelligere libros Galeni de diebus criticis, maximè ter-

tium, nisi hæc intelligatis, totum igitur spatium in quo luna apparet, & potest facere umbram, sunt duos dies cum dimidio, est postea & quartus mensis, qui dicitur mensis medicinalis secundum Galenum, scitis .n. menses diuidi per septimanas, diuidatis ergo, primus enim mensis habet uiginti nouem dies, & duodecim horas, ergo si per septimanam eum diuidamus, in qualibet septimana erunt septem dies, & nouem horæ, mensis uero peragrationis habet uiginti septem dies, & octo horas, si uolumus per septimanas & ipsum diuidere, si essent uiginti octo dies, essent septem dies, pro qualibet septimana, sed non sunt nisi uiginti septem, & octo horæ, desunt igitur sexdecim horæ ad hoc ut sint uiginti octo dies, sed ex quo desunt oportet ut cuique septimanæ pars sua dematur, pars autem sua sunt quatuor horæ, scilicet quarta pars, ergo in qualibet septimana erunt sex dies, & uiginti horæ, et istud est quod dicebat Galenus tertio de diebus criticis quod deest dies sextans, id est sexta pars diei, quæ sunt quatuor horæ, mensis uero apparitionis habet uiginti sex dies cum dimidio, si diuidatis ipsum per septimanas, primo erunt uiginti quatuor dies, & ita in qualibet septimana erunt sex dies, sed supersunt duo dies cum dimidio, qui faciunt sexaginta horas, si sexaginta horas in quatuor diuidatis, quarta pars erunt quindecim horæ, & ita in qualibet septimana erunt sex dies, & quindecim horæ, die suquenti habebitis tabellam.

Pollicitus fueram tabellam quatuor mensium, sed abest ille qui scribebat, tamen habebitis exemplum, explebo quod restabat de diebus criticis, & in hac lectione omnes difficultates soluentur, ita ut admirer Galeni ingenium de quatuor mensibus, audiuistis tres esse menses ex parte rei, primum coniunctionalem, secundum peragrationis, tertium apparitionis, sed incipiamus à mense peragrationis: qui proprie mensis dicitur, & est totum spacium illud, quo luna pertransit totum zodiacum, & explet totum suum motum ab uno puncto discedens, & ad idem rediens, & hic mensis ponitur à Galeno, & notanter dixi ponitur, quia habet uiginti septem dies cum tertia parte diei, id est cum octo horis, & ita quælibet sua septimana habebit sex dies, & uiginti horas, ita quòd sextans, id est sexta pars deerit, ad hoc ut sit septem dierum, alius mensis est qui dicitur coniunctionis, quòd habet uiginti nouem dies cum dimidio, & est longius spacium, quàm spacium mensis peragrationis, sed dicat quis, quomodo potest alius mensis lunaris esse præter istum, ex quo luna iam peragrauit totum zodiacum? quid aliud uis adiungere? dico, quòd & si luna totum zodiacum peragrauit adhuc non est in coniunctione cum sole, nam discesit luna à coniunctione solis, cum esset sol in ariete, & peragrauit totum zodiacum in uiginti septem, & octo horis, sol uero transit totum signum in triginta diebus, tunc sol non erit amplius in ariete, sed in tauro, & luna iam per=

agrauit zodiacum: ergo nō inueniet amplius ſolem in in ariete, in quo reliquerat, ſed in tauro, ergo luna in ariete deuenit in ſex diebus, & octo horis, ſi debet pertranſire ad aliud ſignum, ad hoc ut coniungatur ſoli indiget duabus, uel tribus diebus, & ita in triginta diebus, nam oportet ut per transeat per treſdecim ſigna ſi debet inuenire coniunctionem ſolis, tertius menſis eſt menſis apparitionis, id eſt totum ſpacium in quo luna poteſt facere umbram, & eſt ſpacium uiginti ſex dierum cum dimidio, ita enim ſupponitur à Galeno, & conſequenter ſua ſeptimana erit ſex dierum integrorum, & quindecim horarum, quartus menſis, quem imaginatur Galenus de quo ambigunt omnes, Galenus enim uidebat lunam imprimere effectus ſuos dupliciter uno modo mediante lumine ſuo in hæc inferiora nam ſi quando eſt plena & in oppoſitione aliquis ambulauerit maximam mutationem in corpore ſentiet, præterea etiam lumen ſuum habet, quòd operatur per certos ſuos aſpectus, & quadratis, trigonis, ſextilibus, & oppoſitionibus, & coniunctionibus, qui aſpectus generantur cum uario modo ſe aſpiciunt Sol, & Luna in ſua peragratione, cum enim uideret Galenus Lunam producere ſuos effectus his duobus modis, præterea poſuit primo duos menſes primos diuerſos, peragrationis ſcilicet, & apparitionis, cum uterque neceſſarius eſſet, ut ſaluaret dies criticos, nam alius eſt terminus motus apparitionis, & alter peragrationis,

postea coniunxit hos duos, & ex hisduobus fecit men sem medicinalem, qui continet uiginti sex dies, & duas & uiginti horas: nam si capiatis mensem peragrationis continet uiginti septem dies & octo horas, menses uero apparitionis continet uigesimus sextus dies, & duodecim horas. si componatis insimul hos duos menses, uigesimum septimum scilicet & uigesimum sextũ faciunt, quinquagesimus tertius dies sed habemus postea horas in primo, octo, in secundo duodecim, & ita quinquaginta tres dies erunt, & uiginti horæ oportet modo diuidere per partes æquales, diuidantur primo quinquaginta tres dies, erunt, & uiginti sex dies, deinde diuidas diem super abundantem, & uiginti horas, medietas sua erunt uiginti duæ horæ. ergo dimidiam horum duorum mensium erunt uiginti dies, & uiginti duæ horæ, & ita una quælibet pars habebit uiginti sex dies & uiginti duas, diuidendus modo est iste quartus mensis, qui est uiginti septem dierum, & duarum & uiginti horarum, in suas septimanas, cum sit consideratio apud medicos de isto mense, & si bene computetur inuenietis singulam septimanã con stare, sex diebus, et in decem & septem horis cum dimidia, nam si diuidatis uiginti sex dies, in quatuor partes, quarta pars erit sex dierum, supersunt postea duo dies, & uiginti duæ horæ, quæ omnes erunt septuaginta horæ, & pars erit horarum decẽ & septem, cum dimidia, si modo quis incipiat ægro=

tare in principio huius mensis, in die dominico. sex dies integras habemus, & integer dies sabati erit septima dies, quando enim ad diem ueneris accessistis, ad sextum diem accessistis, usque ad diem sabati, detrahendo de ipso horas decem & septem cum dimidia, & ita septimana integra mensis medicinalis erit ex sabato, habens horas decem & septem, cum dimidia, modo ubi diuiditur dies apud medicos in partes, si pars inæqualis est, semper stat dies à parte maiori, & cum hoc ita sit, & habemus horas decem & septem cum dimidia, habemus maiorem partem, ergo dicemus totum diem sabatinum esse in ea septimana, postea habemus sex horas cum dimidia, à quibus incipit octauus dies integer, quoniam sumus ad decimum quartũ diem, ideo sumus ad sex dies integros, sed oportet habere horas decem & septem cum dimidia unde sumantur, summẽtur à die decima quarta sed oportet modo ut reddas mihi illas sex horas, quas accepisti cum dimidia in die sabati, ergo demetis ab horis decem et septem cũ dimidia, sex horas cũ dimidia, et erunt undecim horæ, quæ pars erit minor, ergo quartadecima dies addetur, & stabit cum tertia septimana, procedamus ulterius, incipiendo à decima quarta usque ad uigesimum diem, habemus, sex dies, sed oportet demere. tresdecim horas, quas accepisti, erunt tantum undecim horæ ipsius uigesima diei, cui si adas decem & septem horas cum dimidia, erunt uiginti octo horæ cum dimidia, & ita uigesima dies & quatuor horæ cũ dimidia,

erit dies critica, & finis tertiæ ſeptimanæ, & licet ſint quatuor horæ diei cũ dimidia ipſius uigeſimus primus diei, tamen quia eſt minor pars, ergo uigeſima prima ſtabit cũ quarta ſeptimana, & ita uigeſimus primus nõ computatur inter dies criticos, poſtea incipitis à uigeſimo primo die, & ad uigeſimum ſextum diem acceditis, ex quo die habetis quatuor horas, & decem & ſeptem cum dimidia, & ſi addatis decem & ſeptem cum dimidia ad quatuor illas cũ dimidia, erunt uiginti duæ horæ, & ita uigeſima nona dies erit dies critica, & iſte eſt menſis quem Galenus ſaluat, quare uigeſima dies ſit dies critica, & non uigeſima prima & quare ſeparamus primam ſeptimanam à ſecunda, & quare ſecunda non poteſt ſeparari à tertia, ſaluat etiam quemadmodum Luna faciat ſuos motus in ægritudine, tum mediante lumine ſuo, tum mediantibus influxibus cœleſtibus, & aſpectibus, credo tamẽ neminem ueſtrum his dictis acquieſcere, ſi intelligitis, non aquieſcitis, quia falſum intelligitis, ſi uero non intelligitis non etiam acquieſcitis, nam quid habet natura agere cum imaginatione Galeni, cũ commixtione menſium confunduntur apparitiones, & aſpectus omnes, præterea quid determinas ò Galene de his de quibus determinandum non eſt? ſuponis.n. menſem apparitionis habere uiginti duos dies cum dimidio, & quod coniunctio Lunæ cum Sole ſit tridua, cum quandoque eadem die qua coniungitur ẽt appareat, quandoq; ſtet per duos dies, quòd quidem à ruſticis etiam cognoſci-

tur, quòd quandoque luna hodie coniungitur, & cras apparet. mensis apparitionis si secundum longitudinem consideretur, singulo die tredecim gradus & quindecim minuta pertransit, sed neque hoc semper fit, quia quandoque reperitur luna in inferiore parte epicycli, & quando est proximior terræ tunc uelocissimi motus est, ita ut quandoque in uno die quindecim gradus Zodiaci pertranseat, & ita in sex diebus totam quartam Zodiaci pertransit, & ita in uiginti septem diebus totum Zodiacum pertransibit, quandoque uiginti octo dies non sufficiunt: nam quando est in superiori parte tunc tardatur motus, quod non est ita de sole, cum sol nō habeat epicyclos, imò semper eodem modo mouetur, propter epicycli carentiam, præterea supposito fundamento Galeni, siquis in coniunctione Lunæ ægrotet, quando non est mensis apparitionis, nec peragrationis, (dimisit enim ipse mensem coniunctionis) quid fiet si sub coniunctione lnnæ ægrotet? cui attribuetur actio ista? credatis quòd Galenus nulla alia de causa fecit hunc mensem, nisi ut saluaret uigesimam diem criticam, adorabat.n. Hippocratem ne igitur Hippocrates mentiretur, fecit hunc mensem, semper ubi ego potui, excusaui Galenū, in hoc Galenum ego excusare non possum, habeatis uos septimanas annorum semper uidebitis, quòd uigesima prima erit septennium integrum. Archigenes autem, qui fuit uir maximus, fortasse aliquid uidit, dicimus autem quòd Hippocrates optime dixit, cū posue

rit uigesimũ diem criticum, et Archigenes 21. si modo uerum est quòd propter aspectus lunares fiant mutationes, & tunc tertia septimana erit uigesima, uel uigesimaprima dies, non est.n.idẽ sensus motus in circuitu Zodiaci lunæ, quandoque enim in sex diebus integris, quandoque in sex cum aliquot horis facit suas quadras, & tunc potest contingere ut in uigesimo, & uigesimo primo fiat crisis, sed quia ferè commune spatium quo Luna peragrat totũ Zodiacum sunt uiginti nouem dies cum dimidio, licet non sit semper perpetuo uerum, si supponamus Lunam peragrare Zodiacum in uiginti septem horis, cum tertia parte diei, saluabimus Hippocratem, quòd in qualibet septimana erunt sex dies, & uiginti horæ. oportet modo ut uiginti horæ sumantur à septima in secunda septimana erit enim decima tertia dies, & horæ sexdecim incipiendo à decima tertia die cum sexdecim horis erit decimaquarta finis secundæ septimanæ, quia maior pars stat cum die critica, incipiendo modo a decimaquarta usque ad uigesimam erunt sex dies, sed oportet modo addere uiginti horas, & ita erunt uiginti dies, & uiginti horæ, sed si demas octo horas, quas accepisti in decimaquarta, erit uigesima dies, & duodecima horæ, & ita neque erit uigesima dies critica, quia desunt duodecima horæ, neque uigesima prima quia habet plusq; oportet, habet.n. duodecim horas amplius & ita estis in ancipiti, & quia diximus, quòd dies semper debet computari ubi maior

pars adeſt, & uidetur etiã Galenus tetigiſſe hoc in tertio de diebus criticis, dixit enim quòd ubi criſis erit in die pari, magis apparebit criſis in die uigeſima, quã in uigeſima prima quòd ſi in impari mouetur materia, tunc fiet criſis magis in die uigeſima prima quã in uigeſima, quia uigeſimus dies habet duodecim horas tantum, ubi igitur erit inclinatio materiæ, quia mouetur de die pari ad uigeſimã diem, tunc magis in uigeſima apparebit, & ita ordo eſt, quod ſecundum computationem iſtius menſis per agrationis, poterit inueniri quare dies uigeſima ſit dies critica, & quare non uigeſima prima.

Ferijs impeditus Montanus reliqua non compleuit.

Commentariorum in Hippocratis ſecundæ particulæ Aphoriſmos, finis.